

Genees

LEERBOEK

DER

ARTSENIJ-GEWASSEN.

DOOR

F. A. W. MIQUEL.

NIEUWE UITGAVE

IN VERBAND MET DE

NEDERLANDSCHE APOTHEEK

UTRECHT, | AMSTERDAM,
C. VAN DER POST JR. | C. G. VAN DER POST

1859.

Dv 1677³

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
- Medizinische Abt. -
DÜSSELDORF,
V 1585

LEERBOEK

DER

ARTSENIJ-GEWASSEN,

DOOR

F. A. W. MIQUEL.

NIEUWE UITGAVE,

IN VERBAND MET DE

NEDERLANDSCHE APOTHEEK.

UTRECHT, | AMSTERDAM,
C. VAN DER POST JR. | C. G. VAN DER POST.
1859.

LEERBOEK

ARTS-EN-GEWASSEN

F. A. W. NIGEL

Tanti autem tamque exoptati boni curam et tutelam in plantis istis
herbarumque facultatibus praecipue collocavit prodigus utilitatum
omnium conditor.

NIRUWE UTGAVE. **VESLING.**

IN VERBODEN ZINT DE

KEUNELJANDEGEN APOTHEEK

AMSTERDAM

STRECHT

G. VAN DER POST. GEDRUKT BIJ W. J. KRÖBER.

1856

BERIGT.

De vernieuwde uitgave van het Leerboek der Artsenij-Gewassen geschiedt enkel met het oogmerk, om den onveranderden inhoud daarvan in verband te brengen met de Pharmacopoea Neerlandica. Tot dat doel heb ik er een overzicht aan toegevoegd, waarin de volgens de wet officinele gewassen, naar de rangorde der Pharmacopoea, vermeld worden, met verwijzing naar de bladzijden van het Leerboek, waar de planten beschreven zijn. Enkele, sedert de eerste uitgave in 1838, ontdekte soorten, zijn tevens in dat overzicht opgenomen en systematisch beschreven. Ik heb daarbij, zoo veel mogelijk, de benamingen der Pharmacopoea Neerlandica onveranderd gelaten, altoos echter met vermelding der in het Leerboek gevolgde Nomenclatuur, zoodra deze daarvan verschilt.

Ook die soorten, welke de Pharmacopoea onvermeld laat, maar die als moederplanten van geneeskrachtige stoffen niet onvermeld mogten blijven, zijn in het Overzicht opgenomen. Zoo doende, meende ik aan het Leerboek zijne oorspronkelijke bestemming te verzekeren. De overige inhoud toch van het boek behoefde geene verandering of uitbreiding, met uitzondering welligt van de Pharmaceutische bereidingen der Nederlandsche Apotheek, die er niet in voorkomen. Deze te vermelden scheen mij echter overbodig, daar de beoefenaars der Pharmaceutische Botanie toch ook de Pharmacopoea in den kring hunner studie opnemen.

F. A. W. MIQUEL.

Amsterdam, Julij 1859.

V O O R R E D E .

Het boek, dat ik thans aan het Publiek aanbiede, is met het tweeledige doel geschreven, om voor de jeugdige beoefenaars der Geneeskunde en Pharmacie tot leiddraad van onderwijs te kunnen dienen, en door de meer ervaren Genees- en Artsenybereidkundigen tot herinnering van bekende en opzoeken van minder bekende zaken gebruikt te worden. Ik gevoel zeer wel, dat de middenweg tusschen beknoptheid en volledigheid niet zonder moeilijkheden was, doch ik ben mij daarbij tevens bewust, dat het plan voor mijn werk niet onberaden ten uitvoer is gebracht. Terwijl namelijk de Plantenkunde van mijne eerste jeugd eene mijner hoofdstudien was, die ik steeds ijverig bleef

beoefenen, heb ik, als Geneesdundige, nimmer vergeten dezelve op de Geneeskunst toe te passen en ook van dien kant voor mij nuttig te doen worden. Sedert lang was daardoor het plan bij mij rijp geworden, de Plantenkunde, in hare betrekking tot de Geneeskunst en bepaaldelijk tot de Materies medica en Pharmacie, in een beknopt, doch zoo veel mogelijk volledig, Handboek te doen kennen. De behoefte aan zoodanige Handleiding voor mijn onderwijs heeft mij thans tot de uitvoering van hetzelfde te meer overgehaald. Zorgvuldig heb ik alles, wat niet volstrekt tot de zaak behoorde, uitgesloten en het geheel in eenen zoo veel mogelijk eenvoudigen stijl ingekleed, waarbij ik, door verkortingen en kleineren letterdruk, getracht heb, den omvang van het geheel zoo klein mogelijk te doen uitvallen.

Dat ik het natuurlijk stelsel, zoo als dat door JUSSIEU gegrondvest, door DESFONTAINES, DE CANDOLLE, RICHARD, R. BROWN, KUNTH, BARTLING, LINDLEY, ENDLICHER en anderen gewijzigd en verbeterd, thans algemeen gebruikelijk is, tot grondslag van mijnen arbeid gelegd heb, zal wel niemand afkeuren.

De kenmerken der Familiën en overige verdelingen heb ik kortelijk vermeld, omdat daarin een wezenlijk hulpmiddel voor het determineren van

planten gelegen is, (eene oefening, die den jeugdige beoefenaars der Plantenkunde niet genoeg kan worden aanbevolen) en ook daardoor de karakters der geslachten zoo veel beknopter kunnen voorgesteld worden. Ik heb daarbij eene korte beschrijving van de houding en de geographische verspreiding der Familiën gevoegd, met eene opgave van hare voornaamste geneeskrachtige eigenschappen, ten einde het geneeskrachtige Plantenrijk zoo veel mogelijk in zijn geheel te doen kennen. Voor diegenen, welke van eene Plantenfamilie nog andere bijzonderheden wenschen te leeren kennen, is achter de beschrijving der familie steeds het *Handboek der Botanik van KUNTH*, vertaald door N. MILLARD, met eene voorrede van H. W. DE VRIESE, aangehaald, waarin men ook de beschrijvingen van familiën kan nalezen, welke ik korthedshalve met stilzwijgen voorbij ging. De karakters der familiën, geslachten en soorten zijn of van de voornaamste schrijvers onveranderd of gewijzigd overgenomen, of voor mijn bepaald doel zamengesteld; bij allen heb ik getracht, voor zoo verre dit mogelijk was, de beschrijvingen met de natuur zelve te vergelijken. Ik heb daarbij de Latijnsche Terminologie gebruikt, omdat deze de meest beknopte, duidelijke en bekende is, en men vertrouwen

moet, dat iedereen, die ook maar een beginnende Plantenkundige is, dezelve verstaat. Welligt hadden sommigen gewenscht, dat ik ook dit gedeelte in het Nederduitsch, zoo als het overige gedeelte van het werk, geschreven had; doch ik hield het voor onnoodig, omdat ieder, die de Nederduitsche kunstspraak kent, zonder twijfel de Latijnsche reeds verstaat. De Nederduitsche kunstspraak is in vele opzigten nog onvolledig, veelal onbepaald, en laat die beknoptheid van beschrijving niet toe, waardoor de Latijnsche zich zoo zeer aanbeveelt. Niemand zal toch ook in ernst willen beweren, dat men, om eene Latijnsche Plantbeschrijving te kunnen verstaan, de Latijnsche taal magtig zoude moeten zijn.

Bij iedere beschrijving heb ik, behalve de groeiplaats, bloeitijd, duurzaamheid enz., eene afbeelding der plant vermeld, doorgaans uit de bekende voortreffelijke plaatwerken van FR. NEES VON ESENBECK en van HAYNE; zoo in deze werken de plant niet was afgebeeld, heb ik andere plaatwerken moeten aanhalen.

Ten einde vooral voor de Nederlandsche Geneeskundigen en Pharmaceuten mijn werk nuttig te maken, heb ik met bijzondere oplettendheid de inlandsche geneeskrachtige planten behandeld, daarbij steeds den Nederduitschen naam, volgens de

Flora Belgii septentrionalis van VAN HALL, aangehaald, ten einde men daardoor met den eersten oogopslag de inlandsche geneeskrachtige gewassen van de uitlandsche onderkennen kunne, en uit genoemd werk de inlandsche groeiplaatsen derzelve kunne aanleeren, om daardoor in staat gesteld te worden, de planten in het land zelve te verzamelen. Met hetzelfde doel is ook de *Flora Batava* bij de meeste inlandsche planten, daarin voorkomende, aangehaald. — Het is zeer te bejammeren, dat onze Geneeskundigen over het algemeen de studie der inlandsche, vooral der geneeskrachtige, planten zoo zeer veronachtzamen, en daardoor eenen schat voorbijzien, welke de natuur in het land zelf met milde hand aanbiedt. De zucht naar het vreemde en nieuwe bezielt velen tot groot nadeel der geneeskundige wetenschap en der lijdende menschheid. Men gebruikt nieuwe geneesmiddelen, over wier werking de ondervinding nog niets geboekt heeft, niet bedenkende hoeveel waarneming en vergelijking van waarneming er toe vereischt wordt, om tot eenige zekerheid over den aard der werking van een geneesmiddel te geraken. Zoodanige proefnemingen, want anders kan ik het onberaden gebruik van alle die nieuwigheden niet noemen, verdienen zoo veel te ernstigere afkeuring, als het

aantal van geneeskrachtige stoffen, waarover een rijke schat van ondervinding van eeuwen herwaarts geboekt staat, groot en reeds meer dan voldoende is.

Tot de kennis eener plant, in geneeskundig en pharmaceutisch opzigt, behoort meer dan enkele botanische kennis derzelve. De reuk en smaak van het gebruikte plantendeel, de scheikundige zamenstelling, de hoofdtrekken der werking op het menschelijk ligchaam, het voornaamste gebruik, de wijze van toediening en de præparaten, welke in de Apotheek uit de plant bereid worden, moeten tevens vermeld worden. Het is moeilijk hierbij binnen de juiste grenzen te blijven, en niet naar de Pharmacie, Plantenchemie of Materies medica af te dwalen.

Naauwelijks kan men alle deze wetenschappen naauwkeurig van elkander afscheiden. De wetenschap der geneeskrachtige planten kan als de grondslag of de voornaamste hulpwetenschap van allen beschouwd worden, weshalve het mij ook in dit opzigt doelmatig voorkomt, de raakpunten derzelve in een Leerboek, als het onderdavige, duidelijk te doen uitkomen.

Deze wijze van behandeling is niet nieuw; in het Handboek van BISCHOFF, dat mij in vele opzigten

tot voorbeeld verstrekt heeft, vindt men dezelve reeds gedeeltelijk gevolgd; doch heeft deze schrijver bij de scheikundige zamenstelling alleen die stoffen vermeld, welke hem de voornaamste en de werkzame toeschenen; waardoor dit doelmatige en lofwaardige werk eene belangrijke leemte heeft verkregen. Trouwens is het moeilijk en niet zelden onmogelijk te bepalen, van welk chemisch beginsel deze of geene werking afhangt, en niemand zal willen ontkennen, dat niet alle stoffen, zelfs de kleine hoeveelheden gom en plantenslijm niet uitgesloten, tot het eigenaardige der werking bijdragen. Ik meende daarom met de meeste naauwgezetheit het chemische gedeelte te moeten bewerken. Ik ontveins niet, dat mij dit vele moeilijkheden heeft veroorzaakt. De organische Scheikunde gaat in onze dagen met eene snelheid vooruit, dat hij, die haar niet opzettelijk beoefent, al spoedig achter blijft. De ontledingen zijn in vele Tijdschriften verspreid, waarbij zoo vele onbeduidende, ook onjuiste, bekend gemaakt worden, dat het vooral hierin noodig is, de goede korrels van het kaf te scheiden. In dit opzigt heeft het mij vooral leed gedaan, dat dat gedeelte van de laatste uitgave van het Leerboek van BERZELIUS nog niet geheel door mij heeft kunnen gebruikt worden. Ik meen

daarom op toegevende beoordeeling aanspraak te mogen maken.

De Materies pharmaceutica, welke eene afzonderlijke en wel begrensde wetenschap uitmaakt, is in dit Leerboek uitgesloten, en verdient vooral onder ons eene bijzondere bewerking.

Bij de korte opgave van de voornaamste werking van het plantendeel heb ik getracht de waarheid uit de ondervinding te putten, al het hypothetische ter zijde stellende. Doch het is vooral van dit gedeelte der wetenschap waar, dat het moeilijk is, helder water uit eenen troebelen bron te scheppen. Mijn individueel gevoelen heb ik hierbij niet op den voorgrond gesteld, want wie zoude zich willen aanmatigen, over de werking van alle geneeskrachtige planten ondervinding te bezitten! Bij de wijze van toediening meende ik veelal de gift (dosis) te moeten opgeven, omdat deze tot de juiste kennis van de geneeskrachtige eigenschappen van een gewas veel bijdraagt. Bij de opgave der vervalschingen en verwisselingen is vooral de ontdekking derzelve door botanische kennis onder het oog gehouden. Soms zijn de vervalschingen alleen genoemd, soms is bepaaldelijk opgegeven, door welk kenmerk zij vooral herkend worden. De botanische beschrijving geeft dan deze kenmerken aan de

hand. Zij maakt in dit opzigt vele breedvoerige beschrijvingen van vervalschingen, in de boeken der Pharmacie en Materies medica opgeteekend, overbodig,

Daar de Pharmacopœa Belgica nog steeds in officieel gebruik blijft, kwam het mij niet ongepast voor, de daarin vermelde planten met een bijzonder teeken te onderscheiden. De benamingen zijn niet altijd gelijk aan de door mij opgegevenen; men zal dan den in de Pharmacopœa vermelden naam onder de Synonyma aantreffen. Ik wensch overigens hartelijk, dat dit gedeelte van mijnen arbeid spoedig, door de invoering eener nieuwe Pharmacopœa, overbodig moge worden, want reeds sints lang is de noodzakelijkheid daarvan algemeen erkend en wordt dagelijks meer gevoeld.

Er bestaat eene bijzondere klasse van officinele planten, die men gewoonlijk de ongebruikelijken en verouderden of obsoleten noemt. Zij worden gewoonlijk in vele Handboeken geheel met stilzwijgen voorbijgegaan. Ik twijfel of dit doelmatig zij. Vele derzelve, wier gebruik, ten onregte, thans terzijde gesteld is, zullen later op nieuw onder de gebruikelijken worden opgenomen, weshalve het goed zal zijn, dezelve ook nu niet geheel te ver-

geten. Bij vele Geneeskundigen en Pharmaceuten, die de medicinale Plantenkunde niet bij voorkeur beoefenen, zijn deze planten onbekend; daar zij echter in vroegere geschriften, welke thans nog algemeen gelezen worden, vermeld staan, vermeende ik, dezelve in mijn boek te moeten opnemen, ten einde men dezelve daarin konde opzoeken, hetwelk te meer noodzakelijk was, daar de oudere pharmaceutische namen zoo geheel van de thans gebruikelijke botanische verschillen. Ten einde echter deze planten op den eersten blik te onderscheiden, en vooral voor de beginnende beoefenaars de noodzakelijke van de minder noodzakelijke kennis af te scheiden, heb ik, ook korthedshalve, van deze planten geene beschrijving medegedeeld, en het daarvan opgegevene met eenen kleinen letter laten drukken, dan alleen voor dezelve den gewonen letter behoudende, wanneer haar gebruik ook thans nog niet geheel vergeten is. — Op die wijze meende ik vooral aan het plan van volledigheid te voldoen, zonder van de beknoptheid af te wijken. Wie eene beschrijving van zulk eene plant te lezen wenscht, kan dezelve ligtelijk in een *Systema Plantarum* opzoeken. Niet zelden heb ik de geneeskrachtige eigenschappen van deze obsolete planten in het kort vermeld, omdat hare kennis een helderder licht over den aard der geneeskrachten, aan de

geheele familie of de aanverwante soorten eigen, verspreidt.

De inleiding heb ik, behalve aan eene geschiedenis en de litteratuur der wetenschap, vooral toegewijd aan eene meer bepaalde uiteenzetting van het vraagpunt, in hoeverre de wetenschappelijke plantenkennis voor de Pharmakodynamik nuttig en noodzakelijk is. Het was misschien doelmatiger geweest, dit gedeelte aan het slot van het geheele werk te plaatsen, daar eerst bekendheid met de natuurlijke rangschikking en de geneeskrachtige eigenschappen des plantenrijks in staat stelt, hierin een juist oordeel te vellen. Gebrek aan deze kennis heeft menigeen hierin een voorbarig en onjuist oordeel doen uitspreken. Ik wensch daarom, dat men dit gedeelte, vooral in betrekking tot en met kennis aan het eigenlijke werk, leze.

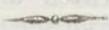
Een overzicht der plantengeslachten, in dit boek vermeld, naar het sexuele stelsel, registers over alle plantennamen, pharmaceutische benamingen en præparaten zijn achter het werk gevoegd, met eene lijst der in hetzelfde gebruikte verkortingen. Dat ik bij de naamverkortingen korte opgaven over het leven en de schriften dier schrijvers, zoo als SPRENGEL achter zijn Systema Vegetabilium deed, gevoegd heb, wijte men aan de ondervinding, dat vooral eerstbeginnende beoefenaars groot ge-

brek aan zulke kennis hebben, en ook veel gevorderden dikwijls niet weten, welke namen eigenlijk onder die verkortingen te verstaan zijn, die daardoor voor hen onverstaanbare Hieroglyphen blijven.

Ten slotte meen ik te moeten opmerken, dat van de nieuwe uitgave van GEIGER'S Pharmaceutische Plantenkunde, door FR. NEES VON ESENBECK en DIERBACH bezorgd, slechts de twee eerste afleveringen mij ter inzage kwamen, toen mijn leerboek bijkans geheel was afgedrukt.

En hiermede meen ik genoeg over de inrigting van mijn werk gezegd te hebben. Mogt het door deskundigen doelmatig bevonden worden en door het publiek met welwillendheid worden opgenomen, dan vleije ik mij, geenen nutteloozen arbeid ondernomen te hebben en stel mij dan voor, in van tijd tot tijd mede te deelen vervolgen, de vorderingen der medicinale Plantenkunde op te teekenen.

Rotterdam, Mei 1838.

INLEIDING.

De afdeeling der Plantenkunde, welke de in de geneeskunst gebruikelijke planten leert kennen, heet *pharmaceutische Plantenkunde*, BOTANICA PHARMACEUTICA. Wordt dezelve hoofdzakelijk in betrekking tot de geneeskrachtige eigenschappen en haar therapeutisch gebruik beschouwd, verdient zij den naam BOTANICA MEDICINALIS, *geneeskundige Plantenkunde*. Daar men echter in onze tijden de wetenschap der medicinale planten gelijktijdig systematisch, chemisch, pharmaceutisch en therapeutisch beoefent, noemt men dezelve niet ten onregte BOTANICA PHARMACEUTICO-MEDICA.

Geneeskrachtige planten, plantae medicatae, heeten allen, welke tot genezing van ziekten gebruikt kunnen worden.

Officinele planten, plantae officinales seu medicinales, zijn diegenen derzelve, welke tot dat doel in den artsensij-voorraad zijn opgenomen.

EERSTE HOOFDSTUK.

Oorsprong en geschiedenis.

Het is bekend, dat de Plantenkunde weleer een ge-

A

deelte der geneesmiddelleer (*Materia medica*) uitmaakte en als zoodanig in den kring der geneeskrachtige wetenschappen zelve behoorde; zij werd niet afzonderlijk beoefend, maar bestond alleen uit onvolledige beschrijvingen van geneeskrachtige planten, in de boeken van *Materia medica* opgeteekend. De *ἰλη ἰατρικῆ* van DIOSCORIDES is een merkwaardig gedenkteeken van dezen onvolmaakten toestand der wetenschap bij de Grieken, door wier schrander vernuft andere wetenschappen tot eene hoogte opgevoerd waren, die ontzag en bewondering verwekt ook bij de nakomelingen van onze dagen. Niet om het Plantenrijk in zijn geheel te leeren kennen, werd deszelfs wetenschap beoefend, maar kennis te erlangen, van die gewassen, welke voor den mensch als geneesmiddelen of in andere opzichten tot nut konden verstrekken, was het eenige streven der toenmalige Plantenkundigen.

Deze toestand der wetenschap duurde tot na de middeleeuwen, toen, bij het ontwaken der wetenschappen na dit tijdvak van bijgeloof en onkunde, ook de plantenkunde herleefde, om door de volgende geslachten in gelukkiger tijden tot eenen hooger trap van ontwikkeling te worden opgevoerd. Doch hoewel reeds in de 16 en 17de eeuw lofwaardige geschriften over Plantenkunde bewijzen van eene meer grondige beoefening opleverden en eene goede toekomst voerspelden, was toch steeds de aandacht der Plantenkundigen hoofdzakelijk op het nut der planten gevestigd, hetwelk in de geschriften der 16, 17 en zelfs der 18de eeuw, van REMBERT DODOENS, CLUSIUS, L'OBEL, de broeders CASPER en JOHAN BAUHIN, steeds met de meeste zorg staat opgeteekend. — Ook het onderwijs der Plantenkunde was aan geneeskundigen toevertrouwd en de botanische tuinen heetten om dezelfde redenen *Horti medici*.

In de geschiedenis aller wetenschappen zien wij, dat dezelve in geenen gelijkmatigen tred door allen eeuwen

voortgaan, maar na vele jaren van stilstaan plotse-
lings tot eene hoogere ontwikkeling opklimmen, dikwijls
door het schrandere vernuft en de vlijt van eenen
eenigen beoefenaar. Zonder echter de verdiensten van
zulke mannen te kort te doen, leert de beschouwing der
vooraangaande tijdperken, dat zulke veranderingen langzaam
en onopgemerkt waren voorbereid. — Bij het ontwaken der
Plantenkunde namelijk werden aanvankelijk alléén de ge-
schriften van THEOPHASTUS en DIOSCORIDES bestudeerd;
men wilde de door hen vermelde planten, uit Grieken-
land en Klein-Azië, in de overige deelen van Europa te-
rug vinden en verviel daardoor in eene reeks van dwa-
lingen. Langzamerhand hiervan terug komende en zich
overtuigende, dat er ook nog andere planten bestonden
als die, welke van de Grieken beschreven waren, wendde
men zich tot de nasporing der inlandsche gewassen en
leerde zoo de natuur zelve bestudeeren. Vooral na de
ontdekking van Amerika en andere landen, aan welke de
natuur eene geheel eigenaardige vegetatie schonk, legde
men de werken der Grieken, als geheel onvoldoende, ter
zijde. En hierin lag de grondslag, waarop weldra de
Plantenkunde als eene bijzondere wetenschap zoude ver-
rijzen.

De man die deze taak volbragt heeft, was CAROLUS
LINNÆUS, die de wetenschap der natuur, vooral van het
Plantenrijk, grondveste en tot eene hoogte verhief, die
reeds in zijnen tijd de bewondering der gansche wereld
opwekte en zijnen naam met eerbied tot aan de laatste
nakomelingen zal bewaren.

De kennis der planten stond thans als eene zelfstandige
wetenschap onder de overige natuur-wetenschappen ge-
vestigd. Aanvankelijk uit de geneeskundige wetenschap-
pen ontsproten, begon men haar thans op deze en andere
toe te passen.

De wetenschap der geneeskrachtige planten werd als

A *

een belangrijk onderdeel der eigenlijke plantenkunde beschouwd, hetwelk steeds met zoo veel te meer ijver beoefend werd, als men zich moeijelijk vertrouwd konde maken met het denkbeeld eener wetenschap, die zonder onmiddelijk nuttige strekking voor 's menschen belangen moest beoefend worden. — Wetenschappen op 's menschen belangen nuttig toe te passen, is ook in alle eeuwen een zeer prijzenswaardig streven van vele beoefenaars geweest, en LINNÆUS zelf, die de Plantenkunde tot eene afzonderlijke en onafhankelijke wetenschap had verheven, beijverde zich reeds, haar voor vele andere wetenschappen nuttig te doen worden. Onder den titel eener *Materies medica* schreef hij een beknopt handboek, waarin de geneeskrachtige planten beschreven werden, om van vele andere werken van den onsterfelijken natuurkenner, die deze strekking hadden, thans niet te gewagen.

De toenmalige kennis der geneeskrachtige planten bepaalde zich echter enkel bij de naauwkeurige bepaling der plantensoorten, naar het *sexuele stelsel* van LINNÆUS gerangschikt en bij de opgave der bijzondere krachten van elke. Hoogst onvolledig waren de bepalingen der geneeskrachten zelve: zij waren geput uit ruwe empirie en droegen nog de sporen der bijgeloovige stellingen van voorgaande eeuwen. Sedert echter de *materies medica* zelve op eene meer wetenschappelijke wijze werd beoefend, begon ook de leer der geneeskrachtige planten eene betere rigting te nemen. Door onbevooroordeelde ondervinding geleid, werden vele als werkeloos bevonden planten uit de rij der geneeskrachtige gebannen, en daarvoor uit de nieuw ontdekte landen vele belangrijke geneeskrachtige planten onder de artsenijen opgenomen.

Orde is het eerste kenmerk van echte wetenschap. Deze orde zelf moet niet willekeurig en van individuele beschouwingen afhankelijk zijn, maar geput uit de zaken zelve; zij moet wetenschappelijk zijn. Zij ontbrak aan de leer der

planten, zoo lang men die naar het sexuele stelsel van LINNÆUS, door den groote uitvinder zelf als kunstmatig beschouwd, rangschikte. Daardoor miste zij het kenmerk van echte wetenschap en bleef eene ordenlooze verzameling van daadzaken, zonder algemeenere en diepere inzigten in den aard en het onderling verband derzelve.

Het is bekend dat LINNÆUS reeds eene *natuurlijke rangschikking* der planten beproefde, welke hij voor het hoogste wit der wetenschap hield, hetwelk echter in zijnen tijd niet kon bereikt worden. Dat hij echter deze als den eenigen vasten grondslag voor de beoefening der geneeskrachtige planten beschouwde, staat op meer dan eene plaats zijner geschriften opgeteekend. Hij beproefde zelf, deze planten naar die brokstukken van het natuurlijk stelsel te rangschikken en zoo tot meer algemeene inzigten te geraken. Van dien tijd dagteekent de wetenschappelijke beoefening der geneeskrachtige plantenleer.

Overeenstemming te vinden tusschen den uitwendigen vorm der dingen en huone zamenstelling en eigenschappen, was sinds de oudste tijden een geliefkoosd denkbeeld der natuurkundigen. (1)

Ook in onze wetenschap vindt men dit denkbeeld terug. Men vermoedde, dat, wanneer men eene met de natuur overeenkomstige rangschikking der planten gevonden had, men daarna ook de geneeskrachten, als noodzakelijke eigenschappen van den bouw der deelen, zoude kunnen bepalen en wetenschappelijk rangschikken. Aan de natuur getoetst, moest dit denkbeeld weldra in vele opzigten bevestigd worden. Want er zijn afdeelingen in het plantenrijk, welke door de natuur zelve zoo duidelijk omschreven zijn, dat zij door iedereen ligtelijk worden opgemerkt, en in bijkans alle stelsels bewaard zijn geble-

(1) *Forma naturae alienius talis est, ut ea posita, natura infallibiliter sequatur.*

ven. Bij dezen vindt men veelal algemeene gelijksoortige eigenschappen, overeenkomstige krachten; wie toch zoude de *geurigheid* der Lipbloemigen (*Labiatae*), de *verdoovende vergiftige* eigenschappen der Nachtschadeachtigen (*Solaneae*), de *slimgehalte* der Maloweachtigen (*Malvaceae*), de *voedingskracht* der grassen (*Gramineae*) of de *harssen* der Kegeldragenden (*Coniferae*) kunnen voorbijzien, van afdeelingen, die ook de oppervlakkigste waarnemer kan opmerken. Zij konden de beoefenaars dezer wetenschap moed geven, dat bij betere inzichten in de natuurlijke verwantschappen van het plantenrijk de overeenstemming in eigenschappen ook duidelijker blijken zoude.

Zoo lange echter de kennis der natuurlijke rangschikking van het plantenrijk onvolledig en gebrekkig bleef en de scheikunde nog weinig ophelderingen omtrent de samenstelling der planten en de eigenschappen der stoffen gegeven had, kon de wetenschap van de geneeskrachtige eigenschappen weinig vorderingen maken, waartoe ook de weinig gezuiverde begrippen van geneeskracht, geneezing en ziekte niet weinig bijdroegen.

Wij willen thans onderzoeken, hoe de leer der geneeskrachtige planten, tot haar tegenwoordig meer wetenschappelijk standpunt gekomen is. Hierbij de verdiensten van enkele beoefenaren waarderende, trachten wij een historisch beeld der wetenschap te geven, vooral in betrekking tot de natuurlijke methode, die als de grondslag derzelve moet beschouwd worden.

De verschillende pogingen van vroegere artsen en natuurkundigen, de geneeskracht der planten uit reuk en smaak, kleur enz., of uit de overeenkomst in vorm met bepaalde deelen des ligchaams te verklaren, moeten hier met stilzwijgen voorbij gegaan worden, omdat zij in geene nadere betrekking staan tot de plantenkunde zelve. Het was echter vooral de laatste wijze, de *leer der Signaturen* genoemd, welke vele dwaalbegrippen in de Materies

medica heeft ingevoerd; wanbegrippen die alleen in de bijgeloovige middeleeuwen, verontschuldiging kunnen vinden. (1)

ANDREAS CÆSALPINUS, (geb. 1519, † 1603) lijfarts van den toenmaligen Paus, werd door LINNÆUS de eerste goede systematische plantenkundige genoemd. Hem behoort ook de verdienste, te eerst de aandacht der plantenkundigen op de overeenstemming in krachten met de natuurlijke afdeelingen opmerkzaam gemaakt te hebben. Daar echter in zijnen tijd als echt natuurlijke afdeelingen, alleén de geslachten bekend waren, kon hij slechts tot het resultaat komen, »dat planten, welke tot een geslacht behooren, meestal ook dezelfde krachten hebben.» (2)

Minder duidelijk vinden wij dit denkbeeld bij JOAN BAPTIST PORTA, (geb. 1545, † 1615, te *Napels*) terug, in wiens woorden men in nieuwere tijden misschien te veel gezocht heeft, (3) daar hij eigenlijk onder de aanhangers van de belagchelijke leer der signaturen behoorde gerangschikt te worden.

(1) Hoeverre het menschelijk verstand, uit valsche beginselen redenerende, van de waarheid kan afdwalen, kunnen ons de volgende aanhalingen uit het hieronder te vermelden werk van PORTA bewijzen: »Consideranti igitur radicem cavam in ambitu quasi in fibrillas divisam (van *Fumaria bulbosa* L.), ad hepatis cavitates, vel scirrhus valere occurrit, illico experiendum curavi, favitque rei eventus voto.» — »Quartanas et tertianas tollunt quadrati et trilateri caules.» — Het is nog meer te verwonderen, dat ADANSON over deze dwaasheden niet ongunstig oordeelt: »Cette idée (zegt hij) et la méthode qu'il a fondée dessus est très ingeniense et contient au moins autant de verités que de faussetés.» *Famill. des plantes* I. 13.

(2) *Plantae quae generis societate junguntur, plerumque et similes possident facultates* (*De plantis libri XVI. Florentiae* 1583),

(3) Tali forma tales vires conveniunt.» (*Phytognomonica, Neapol.* 1588 fol.)

Wij aarzelen niet, RUD. JAC. CAMERARIUS den eersten Botanist te noemen, die in een gedenkwaardig geschrift *de Convenientia Plantarum in fructificatione et viribus. Tubingae 1699*, deze leer wetenschappelijk heeft voorgedragen en er meer bepaaldelijk de aandacht der Artsen en Natuurkundigen op vestigde, van het beginsel uitgaande, dat de bouw der bevruchtingswerktuigen, vooral van het zaad, de natuurlijke verwantschappen het veiligst konde aanwijzen.

Dieper, dan alle zijne voorgangers, drong LINNÆUS in dit onderwerp door, wiens denkbeelden, in de *Philosophia botanica* bewaard, in de (bl. XX) vermelde *dissertatie* van FR. HASSELQUIST (1747) breeder ontwikkeld zijn, waarin wij een treffend betoog vinden over de wijze, waarna men de krachten en eigenschappen der planten naar hare onderlinge verwantschap kan opsporen.

Tot grondslag dienen § 336 en § 337 van de *Philosophia botanica*:

»De krachten der planten bepalen de Plantenkundigen naar de bevruchtingswerktuigen, lettende op den smaak, den reuk, de kleur en de groeciplaats.» (1)

»Planten, welke in geslacht overeenstemmen, stemmen ook in kracht overeen; alle welke tot eene natuurlijke orde behooren, zijn ook verwant in krachten, en alle welke eene natuurlijke klasse uitmaken, komen ook eenigzins in krachten overeen. (2)

Als het hoofddenkbeeld dezer stellingen kan men alzoo beschouwen, dat de eigenschappen en krachten der planten in dezelfde verhouding staan, als derzelve na-

(1) *Vires plantarum a fructificatione desumat Botanicus, observato sapore, odore, colore, et loca.*"

(2) *Plantae, quae genere conveniunt, etiam virtute conveniunt; quae ordine naturali continentur, etiam virtute propius accedunt; quae classe naturali congruunt, etiam viribus quodammodo congruunt.*"

tuurlijke verwantschap, en daar deze in de voortplantingswerktuigen het duidelijkst zichtbaar is, kunnen deze tot de bepaalde aanwijzing der krachten dienen. Bij dit onderzoek moet men echter den smaak, den reuk en de kleur der planten en hunne standplaats in aanmerking nemen, dewijl deze insgelijks tot aanwijzing van eigenschappen kunnen leiden, en deze vooral door de standplaats der planten, door de invloeden der buitenwereld dikwijls aanmerkelijk gewijzigd worden.

LINNÆUS, die zelfs van de kunstmatigheid van zijn sexueel stelsel overtuigd was, gebruikte bij dit onderzoek zijne *ordines naturales*; daar echter sommige afdeelingen van zijn sexueel stelsel, meer toevallig dan opzettelijk, natuurlijke afdeelingen des plantenrijks bevatten, (1) wees hij ook daarna de overeenkomst in krachten aan.

Tot betere beoordeeling van de verdiensten van LINNÆUS in onze wetenschap, ontleenen zij het volgende uit zijne werken:

» *Overeenstemmende krachten* vindt men in de volgende *gestachten*: Convolvulus, Allium, Laurus, Euphorbia, Artemisia.”

» *Verwantschap van krachten in de ordines*:

Columniferae [Malvaceae], Scitamina, Orchideae, Mul-

(1) In *Monandria* vindt men alle Scitamineae, in *Triandria Digynia* bijkans alle Gramineae, in *Pentandria Monogynia* alle Boragineae en Solaneae, in *Pentandria Digynia* alle Umbelliferae, in *Hexandria* de Liliaceae, in *Decandria* de Caryophylleae (Sileneae), in *Icosandria* de Rosaceae, in *Polyandria* de Ranunculaceae en Papaveraceae, in *Didynamia Gymnospermia* bijkans alle Labiatae, in *D. Angiospermia* de Scrofulariaceae, in *Tetradynamia* de Cruciferae, in *Monadelphia* de Malvaceae, in *Diadelphia* de Papilionaceae, in *Syngenesia* alle Compositae, in *Gynandria* alle Orchideae, in *Monoccia* en *Dicoccia* de Amentaceae en Coniferae, en in *Cryptogamia* de afdeelingen der plantae cellulares.

tisiliquae [Ranunculaceae], Contortae [Apocynae en Asclepiadeae].”

»In de *klassen*: Gramina, Compositae, Umbellatae, Tricoccae, Sarmetaceae, Oleracea, Filices, Papilionaceae, Lomentaceae, Siliquosae, Verticillatae.” (1)

»De bladen der *grassen* geven een frisch voedsel voor het vee; de kleine zaden worden door de vogels, de grootere door den mensch gegeten.”

»De *Stellatae* [Rubiaceae Trib. Stellatae] zijn pisdrievend.” »Rubia, Asperula, Aparine, Galium.”

»De *Asperifoliae* zijn meer of minder tot groente geschikt, slijmhoudend.”

»De *Luridae* [Solaneae] zijn verdachte planten.” »Van *walgetijken reuk* zijn: Solanum, Hyoscyamus, Nicotiana, Atropa, Mandragora, Datura. — *Verdoovend*: Atropa, Mandragora, Nicotiana, Hyoscyamus, Melongena, Lycopersicon (hier te lande). — *Scherp* is Capsicum.”

»De *Umbellatae* zijn op drooge gronden aromatisch, verwarmend, uitdrijvend; op natte standplaatsen vergiftig; de kracht ligt vooral in de wortels en zaden.”

»De wortels der *Hexandria* zijn naar den smaak en reuk eetbaar of schadelijk. — Eetbaar zijn de reukeloosze wortels: »Martagon, Tulipae, Ornithogali.” — Vergiftig blijkens den onaangenamen reuk: »Gloriosa, Scilla, Hyacinthus, Anthericum, Leucojum, Narcissus, Corona imperialis.”

»De *Bicornes* [Vaccinieae en Ericaceae] zijn zamen-trekkend, maar de zure bessen eetbaar.”

»De saprijke vruchten der *Icosandria* zijn eetbaar.”

»De *Polyandria* is gewoonlijk vergiftig.”

»Multisiliquae: Aconitum, Anthora, Aquilegia, Staphis-agria, Delphinium, Helleborus, Apium risus, Clematis, Pulsatilla, Paeonia.

(1) *Philos. bot.* § 337.

Rhœades: Papaver, Chelidonium, Actæa.

Alie: Euphorbia, Cambogia, Peganum."

» De *Verticillatæ* [Labiatae] zijn geurig, op de zenuwen werkend, oplossend, drijvend; de bladen bevatten de kracht."

» De *Siligosæ* [Cruciferae] zijn saprijk, scherp, door-dringend, pisdrijvend; door drooging vermindert de kracht."

» De *Columniferae* [Malvaceae] zijn slijmhoudend, verzachtend, bedarend, rijpmakend."

» Van de *Papilionaceae* worden de bladen door het vee, de zaden door verschillende dieren gegeten en zijn meelrijk en windmakend."

» De *Syngenesia*, belangrijk voor de geneeskunst, is over het algemeen bitter."

» De *Orchideae* wekken de teelddrift op." » Vanilla in Amerika, Salep in den Orient, Satyrium in Europa."

» De *Coniferae* zijn harsig en diuretisch."

» Allen zijn harsig; diuretisch, de urine blaauw kleurend; Terebinthina, Juniperus, Sabina, Olibanum, Pyrus, Abies, Cupressus."

» De *Cryptogamia* bevat veelal verdachte gewassen." (1)

Zie daar dan de eerste poging, de natuurlijke verdeling der gewassen als grondslag tot bepaling der krachten te stellen, door LINNÆUS beproefd!

In hoe verre de uitkomsten van zijn onderzoek aan de waarheid beantwoorden, zal men uit eene vergelijking, van hetgeen wij van iedere dezer familien in ons leerboek gezegd hebben, kunnen beoordeelen. Wij twijfelen niet, of men zal deze poging van L. als voor zijnen tijd wel geslaagd erkennen.

In de Dissertatie van HASSELQUIST vindt men alle deze stellingen nog uitvoeriger uiteengezet. (2)

(1) Phil. bot. § 338—§ 354.

(2) *Amoen. acad.* Tom. V. p. 432—440.

Dat de krachten der planten, behalve voor de natuurlijke verwantschap, nog door andere omstandigheden bepaald worden, was aan LINNÆUS niet onbekend.

»De melksap bevattende planten, zegt hij (1), zijn gewoonlijk vergiftig, minder die tot de Semiflosculosæ [Cichoracæ] behoorende.» Hij staft dit door vele voorbeelden uit de Contortæ, Rhoeades en Tricocæ.

Belangrijk waren, naar zijne meening, in dit opzigt, de standplaatsen. »Eene drooge standplaats maakt de planten smakelijk (geurig), eene vochtige smakeloos, eene natte veelal scherp.» (2) Het was hem gemakkelijk di tin het algemeen door vele voorbeelden te staven.

»De eigenschappen der planten, waarin de krachten liggen, wijst de smaak, reuk en kleur aan.» (3)

Wanneer men in aanmerking neemt, hoe de dieren, in den natuurstaat, door hunne zintuigen geleid, het nuttige van het schadelijk voedsel onderscheiden en daarbij zich herinnert in hoeverre reuk, smaak en kleur, ons eenige kennis over het chemische karakter eener plant kunnen geven, zal men de woorden van L. naar waarheid kunnen schatten. (4)

De wijze, waarop LINNÆUS alle deze stellingen had voor-

(1) *Phil. Bot.* § 356.

(2) t. a. p. § 357.

(3) t. a. p. § 358.

(4) » Ad venenatas plantas a salutaribus distinguendas (corporum enim e regno lapideo nulla fit mentio, illa enim creator nulli animali in cibum destinavit) posuit natura *gustum* et *olfactum*, quorum ope inter noxia et salubria saepius tuti pabulantur ipsa pecora. Ideoque sensus gustationis in eo loco sedem nactus est, ubi cibus praeterlabi debet, scilicet in ore, ori vero superpositum est instrumentum odoratus, nasus videlicet, cujus auxilio de illo quod maxime volatile est, quodque semper superiora petit, judicium ferant bruta et homines.» HASSELQUIST L. c. p. 443.

gedragen, de juistheid zijner meeste opmerkingen en het gewigt, hetwelk men gewoon was, aan de uitspraken van zulk een' man te hechten, trokken de aandacht zijner tijdgenooten ten sterkste op dit onderwerp. Velen trachtten die waarheden uit te breiden, en verder toe te passen, terwijl anderen, die vergaten, dat deze wetenschap, nauwelijks begonnen, nog in vele opzigten gebrekkig en onvolledig moest zijn, tegen de leer van den grooten Zweed opkwamen, en in het openbaar dezelve bestreden, als: JOHANN GOTTLIEB GLEDITSCH in een afzonderlijk werk, waarin hij tegen de onvolledigheid der toenmalige stelsels te velde trekt, het verschil der krachten naar de onderscheidene standplaatsen aanwijst en alle uitzonderingen op de regels van LINNÆUS vlijtig bijeenverzamelt (1). Ook VOGEL (2) en PLATZ (3) behooren tot deze tegenstanders.

Als onbevooroordeelde verdedigers verdienen genoemd te worden: ISENFLAMM (4), WILCKE (5) en GMELIN (6). Ook MURRAY hechtte stilzwijgend zijne goedkeuring aan deze denkbeelden, daar hij in zijne beroemden *Apparatus medicaminum* de natuurlijke ordines tot grondslag ter verdeeling stelde, hoewel hij niet in het bijzonder de overeenkomst in krachten tusschen de afdeelingen derzelfde plantenfamilie trachtte aan te wijzen.

(1) *De Methodo botanica dubio et fallaci virtutum in plantis indice*. Francof. 1742.

(2) *Materies medica*. p. 12.

(3) *De plantarum virtutibus ex ipsarum caractere botanico nunquam cognoscendis*. Dissert. 3. Lips. 1762, 1763.

(4) *Methodus plantarum medicinae clinicae adminiculum*. Erlang. 1764.

(5) *De usu systematis sexualis in medicina*. Gryphiswald. 1764.

(6) *Botanica et Chemia ad medicinam applicatae*. Tubing. 1755.

Later bleven weinigen het door LINNÆUS aangewezen voetspoor volgen en over het algemeen werd de leer der geneeskrachtige planten door Artsen en Plantenkundigen zeer vernalatigd. Velen meenden met de eenvoudige kennis der namen en der klassen van het sexuele stelsel, waartoe de planten behoorden, genoeg te kunnen volstaan.

JUSSIEU poogde de kennis der krachten van het plantenrijk ook door zijn natuurlijk stelsel op te helderen, en schreef daarover eene afzonderlijke verhandeling (1).

Hetzelfde vraagstuk maakte in 1797 een onderwerp uit van de academische verhandeling (zie bl. XX.) van G. VROLIK waarin de volgende vragen opgelost worden: 1. Kan men uit de overeenkomst der planten in vorm tot overeenkomst in krachten besluiten. 2. In hoeverre verdienen deze gevolgtrekkingen vertrouwen. 3. Waarop moeten de beginsels van zulke besluiten steunen. — De S. merkt vooraf op, dat er in onzen tijd niet meer aan getwijfeld wordt, dat de geneeskracht der planten uit hunne werking moet bepaald worden en alzoo een onderwerp van waarneming uitmaakt. Wanneer aan den Plantenkundige twee planten van een zeer aanverwant maaksel aangeboden worden, zal hij niet als geheel zeker stellen, dat zij dezelfde kracht bezitten, maar hij zal, indien hem de kracht der eene bekend is, eene verwantschap der andere met deze vermoeden: de waarneming moet dit nader bepalen. Zulke op analogie steunende redenering is in alle natuurwetenschappen aangenomen. — De vele nog niet gekende krachten, welke in de planten liggen, zouden alleen door toeval kunnen bekend worden, wanneer men dezelve niet door eene hypothese *a priori* tracht te bepalen. De analogie geleidt alleen tot waar-

(1) Zie: *Mémoires de la Société de Médecine*; année 1786, p. 188.

schijnlijkheid, maar van deze bestaan er verschillende graden; de hoogste nadert het meest aan de zekerheid. Wanneer men door het besluiten uit analogie dwaalt, zoo geschiedt dit vooral daardoor, dat men eene schijnbare overeenkomst voor eene wezenlijke neemt. Wanneer de overeenkomst tusschen twee lichamen in het algemeen zeer waarschijnlijk is, naar hunnen vorm oordeelende, dan is het ook waarschijnlijk, dat de overeenkomst zich ook op de krachten uitstrekt.

De krachten der planten hangen van hunne nadere grondstoffen, olien, harsen, zouten enz., af. Deze stoffen verkrijgen in de onderscheidene planten verschillende eigenschappen, door het bijzondere maaksel der afscheidende organen, welke in iedere plant eigenaardig gewijzigd zijn. Daarom is het met de natuur overeenkomstig te stellen, dat, wanneer in twee planten eene soortgelijke structuur plaats heeft, ook de door dezelve bereide stoffen van gelijke of verwante hoedanigheid zullen zijn, d. i., dat er overeenstemming in kracht zal plaats hebben. Hieruit besluit de S., dat men te regt deze wijze van redenering op de bepaling der geneeskrachtige eigenschappen toepast; zij zoude altijd tot juiste uitkomsten geleiden, wanneer de eigenschappen der stoffen alléén van den bouw der dezelve afscheidende organen afhankelijk waren. Maar hierop hebben ook de prikkels, welke deze organen in werking brengen, invloed, zoo dat, wanneer twee planten dezelfde structuur hadden, maar aan verschillende prikkels onderworpen waren, zij onderscheidene stoffen en krachten zouden bevatten. Daarom heeft dezelfde plant naar het verschil van grond en luchtstreek verschillende krachten.

Veel moeilijker is de beantwoording der vraag, in hoe verre de bouw der pl. moet overeenstemmen, om tot soortgelijke krachten te kunnen besluiten. Bepaaldelijk moet de overeenstemming tusschen die organen

plaats hebben, welke de werkzame beginsels afscheiden. Daar echter het maaksel der inwendige organen, die de stoffen bewerken en afscheiden, niet naauwkeurig genoeg bekend is, om derzelver wijzigingen en verschillen te kunnen aanwijzen, zoo kan men dezelve tot dit doel niet onderling vergelijken, hetgeen anders de veiligste weg zijn zoude. Men is derhalve genoodzaakt de uitwendige gedaante der planten tot grondslag der vergelijking te nemen, op grond, dat bij organische lichamen den uitwendigen vorm door den inwendigen bouw bepaald wordt. Tot maatstaf voor deze verwantschap in uitwendige gedaante, bezigt men de natuurlijke geslachten en ordes der plantenstelsels. Daar echter deze natuurlijke rangschikking nog in vele opzichten onvolledig is, zal het geene verwondering baren, dat de daaruit afgeleide gevolgtrekkingen in vele opzichten aan tegenwerpingen onderhevig zijn.

In het algemeen moet men, om de krachten der planten volgens botanische beginsels op te sporen,

1. hunne overeenstemming in structuur opsporen.
2. den aard der prikkels, welke op de plantenorganen in eenigerlei opzicht werken kunnen, bepalen, dewijl daardoor de eigenschappen der stoffen gewijzigd worden.

Ten slotte noemt de S. voorbeelden uit de natuurlijke familiën, zoo als die toen bekend waren. —

Het is inderdaad zeer te verwonderen, dat een onderwerp van zoo veel belang en waarover sommigen reeds vele ophelderingen en heldere wenken gegeven hadden, niet algemeen ingang vond bij de beoefenaars der genees- en natuurkunde. De onvolledige chemische kennis der planten schijnt hiertoe wel medegewerkt te hebben, doch schijnt vooral het gebrek aan botanische kennis bij de artsen daarvan de voornaamste oorzaak geweest te zijn.

Men zal zich echter niet verwonderen, dat een Plan-

tenkundige van helderen blik, wiens streven was de wetenschappelijke kennis der natuurlijke plantenafdeelingen te vestigen en dit rijk in alle zijne betrekkingen te leeren kennen, ook op de krachten der planten zijne aandacht vestigde.

Tot verkrijging van den doctoralen graad in de geneesde verdedigde DE CANDOLLE in 1804 eene inaugurele dissertatie over dit onderwerp voor de geneeskundige Faculteit te Parijs, en gaf dezelve omgewerkt en veel meer uitgebreid onder den (bl. xx) vermelden titel in het licht in 1816. De uitkomsten zijner onderzoekingen bevestigden allezins de verwachting, welke zich reeds LINNÆUS van een dusdanig onderzoek, op eene meer grondige en uitgebreide kennis der natuurlijke verwantschap des plantenrijks steunende, voorgesteld had. In eenen duidelijken en sierlijken stijl geschreven, bevat dit werk zoo vele belangrijke daadzaken en treffende zienswijzen, zoo vele onbetwistbare bewijzen voor de overeenstemming in kracht bij gelijksoortigheid van bouw, dat aan den beroemden schrijver de lof toekomt, de geneeskundige plantenkunde op eenen echt wetenschappelijken grondslag gevestigd en in de rij der wetenschappen van de 19de eeuw ingevoerd, en velen tot derzelve beoefening aangespoord te hebben. Van de 150 toen bekende familiën wees hij aan, dat

40 geene krachten bezaten of dat dezelve althans nog onbekend waren.

Van 22 kan men vermoeden, dat overeenstemming tusschen gedaante en kracht plaats heeft, hoewel men nog maar van zeer weinigen de eigenschappen kent.

Bij 20 heeft deze overeenstemming plaats in bepaalde afdeelingen en geslachten der familie, terwijl andere afdeelingen verschillende eigenschappen aanwijzen.

Bij 35 is de overeenstemming zeer duidelijk, doch met weinige uitzonderingen.

Bij 31 is de overeenstemming zonder uitzonderingen. 3 maken eene uitzondering op den algemeenen regel, zoodat in het algemeen de wet van overeenstemming tuschen vorm en kracht meer of minder waar is in 109, en naauwlijks onjuist in 3 familien.

Tot een der eerste verdiensten van DE CANDOLLE behoort de toepassing der *Organographie* op het onderzoek der krachten van de planten, waarbij hij de noodzakelijkheid aanwees, bij het vergelijken der krachten van verschillende planten, alleen soortgelijke organen te vergelijken. Wij komen hierop nog opzettelijk terug.

Met stilzwijgen mogen wij de verdiensten van BARTON, eenen Noord-Amerikaanschen Natuurkundigen, niet voorbijgaan, die in 1801 in een werk over de Noord-Amerikaansche geneesmiddelen de stellingen van DE CANDOLLE in vele opzigten bevestigde (1). Ook CASSEL schreef een afzonderlijk werkje over dit onderwerp. (2)

Als de laatste bearbeider van dit onderwerp verdient de verdienstelijke fransche Pharmaceut E. SOUBEIRAN genoemd te worden, wiens hierop betrekkelijke prijsverhandeling bl. XX door ons aangehaald is. Zij is verdienstelijk door het bijeenbrengen der, na de uitgave van het werk van DE CANDOLLE, gevonden daadzaken, maar opent voor het overige geene nieuwe gezigtspunten. Hij toonde de overeenkomst in 37 Familiën aan, terwijl zij bij andere wel bestaat, maar minder duidelijk is: b. v. *Ranunculaceae*, *Magnoliaceae*, *Papaveraceae*, *Cruciferae*, *Menispermaceae*, *Violariaceae*, *Guttiferae*, *Acerineae*, *Rutaceae*, *Strychnaceae*, *Gentianaceae*, *Convolvulaceae*, *Solaneae*, *Piperaceae*, *Aroideae*, *Asphodeleae*, *Colchicaceae*, *Grami-*

(1) *Collections for an Essai towards a materia medica of the United States*, bij BENJAMIN SMITH BARTON. Philadelphia 2 parts. 8vo. 1801—1804.

(2) *Versuch über die natürlichen Familien der Pflanzen mit Rücksicht auf ihre Heilkraft*. Köln 1810.

nae. Bij anderen in deze overeenkomst niet bewezen, maar zal waarschijnlijk door een nader onderzoek bevestigd worden, als *Nymphaeaceae*, *Tiliaceae*, *Camellieae*, *Zygophylleae*, *Aristolochieae*, *Amaryllideae*, *Asparageae*. In eene vierde reeks plaatst hij diegenen, waarover men thans nog niets met zekerheid bepalen kan: *Bixineae*, *Polygaleae*, *Rhamneae*, *Cucurbitaceae*, *Rubiaceae*, *Apocyneae*, *Scrophularineae*, *Chenopodeae*, *Polygoneae*, *Palmae*, *Urticeae*, *Euphorbiaceae*. — Strijdig met het beginsel zijn: *Meliaceae*, *Terebinthaceae*, *Leguminosae*, *Rosaceae*, *Umbelliferae*, *Fungi*.

In onze dagen wordt de Pharmaceutische Plantenkunde met buitengewonen ijver beoefend, en vindt en geeft beurtelings ophelderingen in den vooruitgang der organische Scheikunde, der Physiologie en Pathologie. De veelvuldige reizen der Plantenkundigen hebben over den oorsprong van uitlandsche geneesmiddelen veel licht verspreid en vele nieuwe geneeskrachtige stoffen doen kennen. Onder hen verdienen vooral MARTIUS, DESCOURTILZ, A. DE ST. HILAIRE, SCHIEDE, DEPPE en POEPPIG ten opzichte der *Amerikaansche*, EHRENBERG en PEROTTET voor de *Afrikaansche*, en ROXBURGH, WALLICH, BLUME, REINWARDT en WAITZ voor de *O. Indische* geneesmiddelen en planten genoemd te worden.

Onder de bearbeiders der wetenschap zelve hebben zich FR. NEES VON ESENBECK, HAYNE, DIERBACH, KUNZE, GEIGER, RICHARD enz. groote verdiensten verworven.

II. HOOFDSTUK.

Lijst der voornaamste Boeken en Plaatwerken.

A. ALGEMEENE.

LINNÆUS (*respond.* FREDERICO HASSELQUIST.) *Vires plantarum.* Upsaliae 1747. Ook in *Amoenitates Academicæ* I p. 418—453.

GERARDI VROLIK *Observationes de defoliatione vegetabilium nec non de viribus plantarum ex principiis botanicis dijudicandis.* Lugd. Bat. 1797. 8vo.

A. P. DE CANDOLLE *Essai sur les propriétés médicales des plantes comparées avec leurs formes extérieures.* Paris 1804. 4to. 2 edit. 1816. 8vo.

Hetzelfde in het duitsch vertaald:

A. P. DE CANDOLLE *Versuch über die Arzneikräfte der Pflanzen, verglichen mit der äusseren Form und der natürlichen Classeneintheilung derselben, nach der zweiten franz. Ausgabe übersetzt mit Zusätzen und Anmerkungen von K. I. PERLEB.* Aarau 1818.

E. SOUBEIRAN antwoord op de vraag, wat sedert DE CANDOLLE's werk, tot bevestiging en uitbreiding van dit

onderwerp, is waargenomen; in de *Verh. der Holl. Maatschapp. van Wet.* te *Haarlem*. XVII, 1. Stuk p. 165—223.

I. H. DIERBACH Abhandlung über die Arzneikräfte der Pflanzen, verglichen mit ihrer Structur und ihren chemischen Eigenschaften. *Lemgo* 1830. 8vo.

F. P. CASSEL Versuch über die natürlichen Familiën der Pflanzen, mit Rücksicht auf ihre Heilkraft. *Köln* 1810. 8vo.

B. HANDBOEKEN.

C. LINNÆUS *Materia medica*. Lib. I. secundum systema suum digestus. *Holm*. 1749. Bevat alleen beschrijvingen der toen officinele planten. Tweede uitgave door SCHREBER in 1772.

A. RICHARD *Botanique médicale*. Tom. 1 en 2. *Paris* 1823. 8vo.

A. RICHARD'S *Medicinische Botanik*. Aus dem französischen mit Zusaetzen und Anmerkungen herausgegeben von G. KUNZE und G. F. KUMMER. *Berlin* 1824—26. 2 deelen. 8vo. Een van het oorspronkelijk geheel verschillend zeer grondig geschreven werk. Volgens het natuurlijke stelsel.

GRAUMÜLLER *Handbuch der Pharmaceutisch-medicinischen Botanik*. *Eisenach* 8vo. 1813—19. Volgens het systema sexuelle.

DIERBACH *Handbuch der Medicinisch-Pharm. Botanik oder systematische Beschreibung sämtlicher officinellen Gewächse*. *Heidelberg* 1819. 8vo.

P. L. GEIGER *Pharmaceutische Botanik und Pharmacognosie*, een deel uitmakende van deszelfs *Handbuch der Pharmacie*. *Heidelberg* 1828 enz. Volgens het

sexuele stelsel zeer breedvoerig en grondig bewerkt. —
FR. NEES VON ESENBECK, te *Bonn*, zoude van dit werk
eene nieuwe uitgave bewerken en had dezelve voor het
grootste gedeelte voltooid, toen de dood hem wegrukte.
Thans zet DIERBACH hetzelve voort.

TH. F. L. NEES VON ESENBECK und E. H. EBERMAYER
Handbuch der Medicinisch-Pharmaceutischen Botanik, nach
den natürlichen Familien des Gewächsreiches, *Düsseldorf*
3 deelen, 8vo. 1830—32. Zeer breedvoerig en grondig
bewerkt, ook voor de algemeene geneeskrachtige eigen-
schappen der Familien zeer leerrijk; levert telkens be-
wijzen van eigen onderzoek.

G. W. BISCHOFF *Grundriss des medicinischen Botanik*.
Heidelberg 1831. een deel, 8vo. Beknopt, naar de
rangschikking van DE CANDOLLE, met weglating der Fami-
liënkaracters, zaakrijk, maar zonder algemeene beschou-
wingen over de geneeskrachtige eigenschappen der Familien.

W. H. DE VRIESE *Plantenkunde voor Apothekers en*
Artsen. 2 deelen, 8vo. *Leyden* 1835—38. Naar de
rangschikking van BARTLING bewerkt, en geheel in het
nederduitsch geschreven.

V. F. KOSTELETZKY *allgemeine Medicinisch-Pharma-*
ceutische Flora, enthaltend die systematische Aufzählung
und Beschreibung saemmtlicher bisjetzt bekannt gewordenen
Gewächse aller Welttheile in ihrer Beziehung auf Diä-
tetik, Therapie und Pharmazie, nach den natürlichen
Familien des Gewächsreiches geordnet. 1832—37. *Praag*.
gr. 8vo. 6 deelen. Is eene dervolledigste compilatiën van
dezen aard.

K. S. KUNTH *Anleitung zur Kenntniss saemmtlicher*
in der Pharmacopœa Borussica aufgeführten officinellen
Gewächse, nach natürlichen Familien. 8. *Berlin*. 1834.

E. WINKLER *Handbuch der Gewächskunde zum Selbst-*
studium oder Beschreibung saemmtlicher pharmaceutisch-
medicinischer Gewächse, welche in die *Pharmacopœen* der

grösseren deutschen Staten aufgenommen sind. 8vo. *Leipzig* 1834. Ook met afzonderlijk uitgegevene afbeeldingen.

G. VROLIK *Catalogus plantarum medicinalium in Pharmacopoea Batava memoratorum, caet. Editio auctior. Amsterdam* 1805. 8vo.

EJUSDEM *Catalogus plantarum medicinalium in Ph. Belgica memoratarum, caet. Ibid.* 1825. 8vo.

C. AFBEELDINGEN.

I. I. PLENCK *Icones plantarum Medicinalium secundum systema Linnaei digestarum, cum enumeratione virium et usus medici, chirurgici atque diaetetici. Viennae* 1788—1810. folio maxim. Centuriæ $7\frac{1}{2}$. — Was een der beste werken van dezen aard, hetwelk thans echter na zoo vele belangrijke ontdekkingen verouderd en minder bruikbaar is.

D. L. OSKAMP *Afbeeldingen der Artseny-gewassen, met derzelve Nederduitsche en Latijnsche beschrijvingen. Amst.* 1766. — 2 deel door M. HOUTTUYN, 1796, 3—6 door I. C. KRAUS, 1798—1800. — Daartoe: A. YPEY, *vervolg op de 600 Artseny-gewassen*, 1 deel en 2 deel 1 stuk. 8vo. Ook dit werk is thans nog maar in weinig opzigten bruikbaar. De afbeeldingen en beschrijvingen zijn ook niet altijd getrouw, en de geheele uitvoering middelmatig.

FR. G. HAYNE *Getreue Darstellung und Beschreibung der in der Arzneikunde gebräuchlichen Gewächse, wie auch solcher, welche mit ihnen verwechselt werden können. Berlin* sints 1805. Na des Schrijvers dood, door BRANDT en RATZEBURG voortgezet; thans 13 deelen, 4to. Een der beste, grondigste en meest gebruikelijke werken, waarvan ook de platen over het algemeen goed uitgevoerd zijn.

Van dezelfde platen gebruik makende, wordt uitgegeven door:

BRANDT en RATZBURG: Darstellung und Beschreibung der Arznei-Gewächse, welche in die neue Preussische Pharmacopoe aufgenommen sind, nach natürl. Familien geordnet und erläutert von.....

Sammlung officineller Pflanzen mit lithographischen Abbildungen von A. HENRY und Beschreibungen von M. F. WEIHE, J. W. WOLTER und P. W. FUNKE, fortgesetzt von TH. FR. L. NEES VON ESENBECK. *Düsseldorf*, sedert 1828, folio, 2 deelen met V Supplement-Heften. De latere gedeelten van dit algemeen gebruikelijke werk zijn alleen door N. V. E. bewerkt. Het geheele wedyvert met het voorgaande in grondige bewerking, overtreft hetzelfde niet zelden in artistische uitvoering.

Medical Flora, or Manual of the medical Botany of the United States of North America. Containing a selection of figures and descriptions of medical plants, with their names, qualities, properties, history, etc. and notes or remarks on equivalent substitutes. In two volumes. Bij C. S. RAFINESQUE. *Philadelphia*. 1830. 8vo. Is vooral ten opzichte der in N. Amerika gebruikelijke geneeskrachtige planten hoogst belangrijk.

J. STEPHENSON and J. MORSS CHURCHILL Medical Botany. *London*, sedert 1827. 8vo., met gekleurde afbeeldingen.

Flora Medica. *London*, sedert 1828., II deelen 8vo. met gekleurde afbeeldingen.

J. G. MANN die auslaendischen Arznei-Pflanzen. *Stuttgart*. 1830. fol.

N. ANSLYN, NZ. Afbeeldingen der Artsenygewassen, welke in de Nederlandsche Apotheek als zoodanig vermeld zijn. Te *Amsterdam* bij I. C. SEPP en ZON, sedert 1829. folio.

Abbildung und Beschreibung aller in der Pharmacopœa

III. HOOFDSTUK.

*Over de hulpmiddelen, welke de Plantenkunde tot
het onderzoek en de betere kennis der genees-
krachten der planten aanbiedt.*

Terwijl wij in het eerste hoofdstuk een geschiedkundig overzicht van dit onderwerp zamenstelden, bleek reeds in vele opzigten het groote gewigt der Plantenkunde voor de kennis der krachten, welke de natuur in het plantenrijk ruimschoots heeft neêrgelegd. Eene meer bepaalde ontwikkeling dezer toepassing der Plantenkunde op de Pharmacodynamiek zal voor velen onzer lezers niet onbelangrijk zijn.

De krachten der planten moeten als eigenschappen der in dezelve aanwezige nadere chemische bestanddeelen beschouwd worden. De bepaling derzelve van stoffen, wier chemisch karakter goed gekend en standvastig is, als zouten, zuren enz., is niet zeer moeijelijk op den weg der ondervinding. Ook in de organische ligchamen wijst de Scheikunde zulke stoffen van een standvastig karakter aan, als zetmeel van voedende kracht, gom en plantenslijm van verzachtende werking, vette oliën, wier werking verslappend is, vlugtige oliën, die eene prikkelende kracht bezitten, enz.

Deze stoffen, in verschillende verhouding met elkander

vermengd, verkrijgen zamengestelde eigenschappen, die of het midden houden tusschen die der enkelvoudige stoffen, of eene, van de beide zamenstellende geheel verschillende, werking bezitten.

Daarom moet de werking der stoffen vooral uit de chemische zamenstelling derzelve opgehelderd worden.

Het verschil der in de planten aanwezige stoffen wordt door de planten zelve veroorzaakt. Verschillende plantensoorten groeijen op dezelfde gronden, onder dezelfde omstandigheden en vormen ieder hare bijzondere stoffen, terwijl dezelfde plant op verschillende standplaatsen kan groeijen, zonder dat dit eenen belangrijken invloed op hare chemische zamenstelling uitoefent. Niemand zal hierbij den invloed der structuur van de voedingsorganen in de plant in twijfel trekken.

In de natuurlijke Familiën of Orden van het Plantenrijk zijn die planten bijeengeplaatst, welke de meeste punten van overeenkomst in de organen, vooral tot de voortplanting dienende, aanbieden, waarbij de overeenkomst der overige organen niet uitgesloten is, maar niet die onmiddellijke opmerking verdient, omdat hunne vormen minder standvastig en minder vatbaar voor eene naauwkeurige beschrijving en vergelijking zijn. Hunne gedaante en eigenschappen staan echter steeds in de naauwste betrekking tot de reproductieve organen, zoodat gelijksoortig maaksel van dezen steeds met overeenkomst in de voedingsorganen gepaard gaat.

Daar nu in dezen de vorming en bewerking der werkzame stoffen plaats heeft, kan men a priori besluiten, dat in de natuurlijke Familiën, (indien zij dezen naam met regt dragen) ook de planten van soortgelijke krachten zamengesteld zijn. — Daadzaken, die de *waarneming der natuur* aan de hand geeft, kunnen deze Theorie bevestigen.

Onder de planten-etende dieren zijn sommigen, die

bijkans, zonder onderscheid, alle planten eten, terwijl anderen zich maar van eene enkele plant voeden. Wanneer men ten opzichte der eersten nagaat, welke planten zij niet eten, zoo vindt men, dat dit veelal alle soorten van één geslacht of ééne familie zijn. Zeer leerzaam zijn in dit opzigt de waarnemingen, welke LINNÆUS in zijnen *Pan Suecus* over de Zweedsche Planten mededeelde, waaruit b. v. blijkt, dat de koeijen alle *Labiatae*, alle soorten van *Veronica*, de paarden bijkans alle *Cruciferae* onaangerod laten, terwijl alle *Grassen* en *Leguminosae* door de huisdieren gegeten worden. DE CANDOLLE merkt hierbij op, dat soorten van insekten, aan wie maar weinige planten tot gewoon voedsel zijn aangewezen, bij gebrek van deze, veelal aanverwante planten opzoeken. Vele insekten voeden zich met ééne plant, anderen met de soorten van één geslacht. »Schijnt ons de natuur,» zegt DE CANDOLLE, »in alle deze voorbeelden niet zelf aan te wijzen, dat de sappen van aanverwante plantsoorten gelijksoortige eigenschappen bezitten?»

Ook de parasitische gewassen bevestigen dit gevoelen, daar velen derzelve aan ééne plantsoort, of aan de soorten van één geslacht of van ééne familie gebonden zijn.

De *ondervinding* geeft niet minder belangrijke bewijzen. Alle soorten van *Cinchona* leveren Kinabasten op, bijkans alle *Rheum*-soorten Rhabarber, vele *Pijnboomen* Terpentijn; Tragacanth-gom wordt door de stammen van meer dan eenen heesterachtigen *Astragalus* uitgezweet, om kort te gaan, dezelfde geneesmiddelen worden dikwijls uit meer dan eene, maar steeds aanverwante plantsoort verkregen. Geheele geslachten hebben niet zelden dezelfde werking, zoo als *Malva*, *Gentiana*, *Euphorbia*.

Wanneer een geslacht eene zeer karakteristieke eigenschap bezit, dan vinden wij deze niet zelden voor een gedeelte of gewijzigd in een aanverwant geslacht terug, b. v. de purgerende tonische kracht der *Rheum*-wortels

in het geslacht *Rumex*, hoewel in eenen zwakkeren graad.

Somtjds is deze analogie zoo sterk, dat men eene zelfde kracht bij alle leden eener plantenfamilie aantreft, als b. v. het zetmeel in de zaden der *Gramineae*, een scherp melksap in de *Euphorbiaceae*, vlugtige olie in de *Labiatae*, harsen in de *Coniferae*, plantenslijm in de *Malvaceae*, bittere stoffen in de *Gentianeae* enz.

Men kan zelfs in sommige gevallen eene verwantschap in eigenschappen bij aanverwante familiën aanwijzen, b.v. tusschen de *Laurinae* en *Myristiceae*, *Solanaeae* en *Scrophularinaeae*, *Gentianeae* en *Apocynaeae*, *Labiatae* en *Verbenaceae*, *Papilionaceae* en *Caesalpineae*, *Campanuleae* en *Compositae* enz.

De onpartijdigheid vordert, dat wij hier van de *uitzonderingen* op deze algemeene regels gewagen, als b. v. het gelijktijdig voorkomen van geurige en verdoovend-scherpe planten in de *Umbelliferae*, van de bittere purgerende kokwinte-vrucht met de eetbare meloen onder de *Cucurbitaceae*, den aardappel tusschen de verdoovende *Solanaeae*, de Laurierkers naast de eetbare kers in de *Rosaceae*, de verdoovende Dolijk tusschen de onschadelijke *Gramineae* enz. Later zal ons echter blijken, dat de meesten dezer tegenstrijdigheden naar botanische regels kunnen verklaard worden.

Deze wijze van redenering nu, waardoor men uit de overeenkomst van bouw op gelijksoortige eigenschappen en krachten besluit, moet met de meeste omzigtigheid geschieden. Grondige kennis der Taxonomie, Organographie en Physiologie moet ons hierin voorlichten.

I. *Taxonomie*. Wanneer men in aanmerking neemt, dat de rangschikking, die in boeken kan voorgesteld worden, niet geheel met de natuur overeenkomstig is, omdat daarin de onderlinge verwantschap volgens eene achtervolgende orde is aangewezen, deze echter in de

natuur niet alzoo bestaat; en éene plant, in eenig opzigt met de naast haar gerangschikte overeenkomende, in eene andere betrekking met eene, van haar verwijderd geplaatste, verwant is, zoo zal niemand ontkennen, dat wij uit onze boeken de ware veelzijdige verwantschap der planten niet kunnen aanwijzen. LINNAEUS zeide reeds, dat men een natuurlijk systema liever met eene kaart moest vergelijken, en DE CANDOLLE noemt in dit opzigt metaphorisch de soorten de Steden, de geslachten de Provinciën, de familiën de Rijken, de klassen de Werelddeelen, en de, van de overigen meer dan gewoonlijk afwijkende, planten de Eilanden.

Alle deze afdelingen, hoezeer op zich zelve staande, staan in de veelvuldigste onderlinge betrekking, verwantschap. Maar even als de steden in sommige landen talrijker zijn en digter bij elkander liggen, zoo bestaat er ook tusschen de soorten van eenige geslachten en de geslachten van eenige familiën eene nadere verwantschap dan bij anderen, waar of de tusschenleden niet bestaan of nog niet ontdekt zijn. — Hierop moet bij de beoordeeling der eigenschappen gelet worden, daar ook de krachten op dezelfde wijze eene naauwere of meer verwijderde verwantschap zullen aanbieden.

Alle de soorten der *Labiatae* hebben eene zeer groote onderlinge verwantschap in bouw, en ook hunne krachten verschillen weinig; hetzelfde heeft met de *Gramineae*, *Malvaceae*, *Cruciferae* enz. plaats. Daarentegen verschillen de *Ranunculaceae*, *Rosaceae*, *Rutaceae* enz. veel meer onderling, zoowel in bouw als in krachten. Somtjids zelfs wordt eene in bouw afwijkende plant tot eene familie gerekend, omdat zij daarmede nog de meeste verwantschap heeft; dat deze dan ook in eigenschappen afwijkt, zal men zich niet verwonderen; als b. v. *Paeonia* onder de *Ranunculaceae*, enz. Vele dezer afwijkingen zullen zonder twijfel door eene grootere vol-

making der natuurlijke rangschikking ophouden.

II. *Organographie*. DE CANDOLLE heeft het eerst de noodzakelijkheid doen kennen, bij de vergelijking van de krachten der planten, alléén tusschen gelijke of gelijksoortige organen overeenkomst in eigenschappen te zoeken. Er worden uit het ruwe sap door de weefsels in de geheele plant bepaalde, tot de voeding dienende, stoffen afgescheiden, als plantenslijm, gom, zetmeel, suiker; deze hebben geene zeer bijzondere krachten en geven, wanneer zij in meer dan gewone hoeveelheid voorkomen, aan dezelve hoogstens verzachtende of voedende eigenschappen.

Daarentegen worden in de afzonderlijke organen der plant bijzondere stoffen afgescheiden, die of in het inwendig weefsel op bepaalde plaatsen bewaard of naar buiten ontlast worden. Ieder orgaan vormt aldus bijzondere stoffen. Hoe onjuist zoude het nu zijn, wanneer men, bij voorbeeld, de krachten der bladen eener plant kennende, de kracht des wortels eener andere aanverwante plant daarnaar bepalen wilde. Wanneer eene eigenschap aan een bepaald orgaan gebonden is, zoo zal die eigenschap met de mindere ontwikkeling of het ontbreken van hetzelfde insgelijks zwakker zijn of geheel verdwijnen. Onder de *Orchideae* b. v. draagt de Vanille eene geurige vrucht en de laf smakende slijmrijke Salepwortel wordt van eene aanverwante plant derzelfde familie verzameld. Bij de Vanille ontbreekt de slijmrijke wortelknol en bij de Salepplanten het aromatische vruchtvleesch. Niemand zal dit eene tegenstrijdigheid heeten. Wanneer integendeel de eigenschappen, die de plant voor den mensch nuttig doen worden, aan een, in eene geheele familie standvastig voorkomend orgaan gebonden zijn, dan gebruiken wij niet zelden tot hetzelfde doel alle de planten dier familie. In alle landen der wereld wordt uit de zaden der *Gramineae* meel getrokken; en

alle zaden der *Umbelliferae*, die in bijzondere bewaarplaatsen vlugtige olie bevatten, zijn geurig en prikkelend. Beter inzicht in den waren aard der planten-organen heeft in dit opzigt vele schijnbare tegenstrijdigheden opgelost. Zoo bevatten b. v. de bollen der *Liliaceae* een scherp, purgerend en braakwekkend beginsel; in het geslacht Aloë echter vindt men dit beginsel in de stengen en bladen, hetgeen niet meer onverklaarbaar is, sedert men den bol als eene verkorte steng heeft leeren kennen.

Wanneer men alzoo de overeenstemming in krachten bij de planten derzelfde familie hoofdzakelijk in de analoge organen bevestigd vindt, zoude men in het algemeen kunnen onderzoeken, welke overeenstemming in eigenschappen er tusschen de onderscheidene organen door het gansche plantenrijk, zonder betrekking tot de verdeling in familiën, bestaat, of liever, welke eigenschappen aan het orgaan zelve, als zoodanig, eigen zijn. DE CANDOLLE heeft deze vraag het eerst trachten te beantwoorden, en zij moet als zeer belangrijk beschouwd worden, daar, indien er zulke algemeene eigenschappen bestaan, dit verschil derzelve bij de onderscheidene familiën in een helderder licht zoude geplaatst worden.

Eene juiste onderscheiding der organen is hierbij het eerste vereischte, want verwarring van ongelijksoortige organen onder eenen naam, zoo als weleer niet zelden geschiedde, zoude geheel onjuiste uitkomsten geven. In dit opzigt vooral bevordert de Organographie de leer der geneeskragtige gewassen.

Wanneer men van de *ware wortels* alle de onderaardsche wortelvormige stengen, knollen, bollen enz. afscheidt, dan vindt men bij de *Dicotyledonen* een groot verschil in eigenschappen tusschen het houtachtige centrale gedeelte en het uitwendige of de schors. Het eerste, met de ruwe onbewerkte sappen opgevuld, bezit gewoonlijk geene bijzondere eigenschappen, ook van reuk en smaak

ontbloot zijnde. De schors, met de bewerkte sappen opgevuld, bevat daardoor de werkzame stoffen. Daar bij de *Monocotyledonen* de hout- en schorslaag niet naauwkeurig zijn afgescheiden, treft men ook dit onderscheid in kracht niet aan, maar vindt bijkans door het gansche wortelligchaam dezelfde stoffen. — Overblijvende planten met kruidachtige stengen bevatten veelal in de wortels ophooping van voedselstof voor het volgende jaar, zetmeel en plantenslijm. Bij familiën, wier overige organen geene schadelijke of eigenaardig werkende stoffen bevatten, zijn deze wortels altijd eetbaar. Bevatten deze planten echter scherpe stoffen, dan treft men dezelve ook gewoonlijk in de wortels aan, doch veelal in tegenovergestelde verhouding van de voedende stoffen, zoo dat vele dezer wortels desniettemin eetbaar blijven, of door afzondering van het scherpe beginsel eetbaar kunnen gemaakt worden, zoo als met de wortels van vele *Aroidae* geschiedt.

Van de *stengen* geldt in het algemeen hetzelfde als van de wortels. De schors is bij bijkans allen de zetel der werkzame beginsels. De onderaardsche stengen deelen niet zelden de eigenschappen der wortels; velen dienen tot ophooping van voedsel voor de ontwikkeling van nieuwe kiemen; als b. v. de aardappel en andere knollen. — Bij de *Monocotyledonen* vervalt insgelijks het verschil in schors en hout; in het algemeen vindt men in dezelve zeldzaam werkzame stoffen; de looistof, zoo algemeen in de schorsen der *Dicotyledonen* verspreid, wordt bij deze bijkans niet gevonden.

De *bladen*, waarin de eigenlijke active beginsels gevormd worden, bieden daarom het meeste verschil in de onderscheidene familiën aan.

Van de *bloembladen* kan men in het algemeen twee hoofdsorten onderscheiden. Geurige en reukeloze worden in dezelfde familie gevonden. De eersten hebben

steeds eene zeer sterke werking op het zenuwstelsel, terwijl de reukeloze ook veelal krachteloos zijn. Het is bij het tegenwoordig standpunt der wetenschap onverklaarbaar, zegt DE CANDOLLE, hoe in deze organen zulk een groot verschil kan plaats hebben bij overigens zeer verwante planten.

Het tegenovergestelde heeft met de *Nectaria* of *konigbakjes* plaats, want in alle planten, waarin zij voorkomen, hoe groot ook overigens hun verschil zij, scheiden dezelve een suikerachtig vocht af. Zij ontbreken echter in vele planten, terwijl zij in de aanverwante gevonden worden. Bij sommigen heeft men aan dezen bloemenhonig vergiftige eigenschappen toegeschreven, die echter geenszins bewezen zijn; want dat de honig, door bijen en andere soortgelijke insekten afgescheiden, zoodanige eigenschappen bezit, bewijst niet, dat dezelve aan den bloemenhonig eigen zijn.

Zeer gelijkvormig zijn de eigenschappen van het *stuij-meel*; in groote hoeveelheid heeft hetzelfde, naar de opmerking van DESFONTAINES, eenen spermatischen reuk; het bevat pollenine en verbrandt ligtelijk met vlam.

De *vruchthulsels* (*pericarpia*), oorspronkelijk uit bladen gevormd, en ook anatomisch op dezelfde wijze als deze zamengesteld, hebben ook gewoonlijk de eigenschappen der bladen, zoodat men in hen over het algemeen een groot verschil in eigenschappen aantreft, echter overeenstemming van deze in dezelfde plantenfamiën. Bij de *saprijke vruchten*, die zich reeds meer van de natuur der bladen verwijderen, verschillen ook de eigenschappen zeer; alleen in hunne eerste tijdperken van ontwikkeling hebben zij veelal dezelfde eigenschappen als de bladen, voornamelijk wanneer de buitenste laag der vruchthulsels door den kelk gevormd is; zoo zijn onrijpe appelvruchten en vele bessen zamentrekkend als de bladen en schorsen dezer planten, terwijl de rijpen rijk aan plantenslijm.

suiker en bijzondere zuren worden. Slechts in de *Oleaceae* vindt men olie in het pericarpium.

Bij de *zaden* heerscht eene groote overeenstemming van eigenschappen in dezelfde plantenfamilie, maar zoo veel te grooter verschil over het algemeen. Zij zijn, even als de bladen en schorsen, de zetel van werkzame bestanddeelen. Bij de *Dicotyledonen* bevatten zij veelal vette olie. De eigenlijke *zaadhuid* (spermodermis) bevat bij voorkeur de active beginsels, vooral geurige stoffen. Het *albumen*, veelal uit zetmeel bestaande, heeft de eigenschappen dezer stof. De *hoornachtige albumina* echter, b. v. der *Rubiaceae*, ontwikkelen door roosting een aromatisch beginsel. De *albumina oleosa* der *Euphorbiaceae*, *Papaveraceae* enz., bevatten vette olie. — De dikke *vleezige zaadlobben* hebben door hunne zetmeel-gehalte, de eigenschappen van het gewone albumen, zoo als b. v. in de *Leguminosae*, wier zaden daardoor vele nuttige voedselstoffen voor mensch en dieren opleveren; zeldzaam bevatten zij eenige bestanddeelen der bladen, als b. v. in de *Paardenkastanje*. — De dunne *bladachtige zaadlobben* daarentegen bezitten de eigenschappen der bladen, somtijds in nog hoogere mate, als b. v. van de *Euphorbiaceae*, die uitnemend scherp zijn, de *Malvaceae*, die veel slijm bevatten.

III. *Physiologie* Tot het wèl beoordeelen der eigenschappen der planten is physiologische kennis derzelve allernoodzakelijkst. Ons kort bestek veroorlooft ons slechts eenige voorbeelden aan te halen.

Het *verschil der afgescheidene werkzame bestanddeelen*, naar de onderscheidene organen, in het voorgaande reeds aangestipt, geeft hierin vele ophelderingen. Zetmeel b. v. wordt op die plaatsen van het plantenligchaam in groote hoeveelheid neêrgelegd, waar zich later nieuwe deelen ontwikkelen moeten. Het albumen der *Semina albuminosa* en de meelrijke cotyledonen der *Semi-*

na exalbuminosa zijn hiervan in het oog loopende voorbeelden. Alle deelen der Euphorbiaceae zijn van een zeer scherp vocht voorzien, doch de genoemde meelrijke organen, die ook in deze familie niet ontbreken, worden eetbaar, wanneer de embryo, die, volgens eene scherpzinnige opmerking van JUSSIEU, in de eigenschappen der plant deelt, vooraf verwijderd is.

Het *opklimmende onbewerkte ruwe sap* der planten, uit water en eenige opgeloste zouten bestaande, is zelfs in planten, wier afgescheidene sappen hoogst vergiftig zijn, onschadelijk. In W. Indië booren de inlanders in vergiftige lianen tot op de houlaag en vergaderen eene groote hoeveelheid helder water uit den stam, om daarmede, bij de brandende hitte van het jaargetijde, den dorst te lesschen.

Welken belangrijken invloed de *standplaats*, de *geaardheid van den grond*, meerdere of mindere vochtigheid op de bestanddeelen der planten uitoefenen, heeft reeds LINNÆUS opgemerkt (1). Wanneer zelfs de gedaante der planten hierdoor veranderd wordt, zoo als bij velen het geval is, zal men zich hierover niet verwonderen. TH. DE SAUSSURE heeft reeds aangewezen, dat de inorganische stoffen als zouten, bases enz. uit den grond ligtelijk in de plant overgaan, en dat dezelfde plant, op verschillende soorten van gronden gekweekt, ten opzichte der inorganische stoffen, een groot verschil aanbiedt. Latere nasporingen, vooral van K. SPRENGEL te Brunswijk, hebben dit allezins bevestigd. — Daar deze stoffen over het algemeen echter weinig invloed op de krachten der plant uitoefenen, is dit verschijnsel thans voor ons minder belangrijk, maar toch niet geheel voorbij te zien, daar op die wijze ook stoffen, welke eene krachtige werking op het dierlijk ligchaam uitoefe-

1) Zie bl. VIII, XII.

nen, als b. v. koper worden opgenomen. Gewigtiger is de verandering in de *nadere werkzame bestanddeelen*, door het verschil van standplaats veroorzaakt. Vele daadzaken zijn hiervan reeds bekend, maar nog te weinigen, om algemeene besluiten daaruit op te kunnen maken. Daar het zonlicht en de warmte de voornaamste prikkels der plant zijn, schijnen dezelve ook op de vorming der werkzame beginsels eenen zeer grooten invloed uit te oefenen. De geurige planten, van vluchtige olie voorzien, groeien vooral op drooge aan de zon blootgestelde plaatsen en de geurige stoffen worden vooral in de uitwendige deelen der plant gevormd. Worden deze planten op vochtige plaatsen overgebracht en van het zonlicht beroofd, dan verliezen zij of deze eigenschappen en worden saprijk en werkeloos, of nemen scherpe en somtijds zelfs vergiftige krachten aan. Zoo groot is de invloed der uitwendige prikkels, welke op de afscheidende organen werken! (1) Uit dit gezichtspunt kan men zich de verschillende eigenschappen, in eene familie voorkomende, verklaren, b. v. der *Umbelliferae* (2). — Het is duidelijk, dat uit diezelfde oorzaak de krachten van het plantenrijk op de verschillende plaatsen der aarde groote verschillen moeten aanbieden, en dat de leden derzelfde plantenfamilie in noordelijke of moerassige landen andere krachten zullen bezitten als in warme en drooge landen (3). — Wordt eene plant van den invloed des lichts beroofd, dan verliest zij hare werkzaamheid, omdat de vorming der active beginsels dan belet is. De bittere Cichorey b. v. wordt, in de duisternis gekweekt, eene eetbare plant.

Het behoeft naauwelijks opgemerkt te worden, dat

(1) Vergel. VROLIK, bl. XV.

(2) Vergel. bl. 107.

(3) J. C. EBERMAYER Versuch über die Standörter der Medicinal-Pflanzen. Osnabrück 1800.

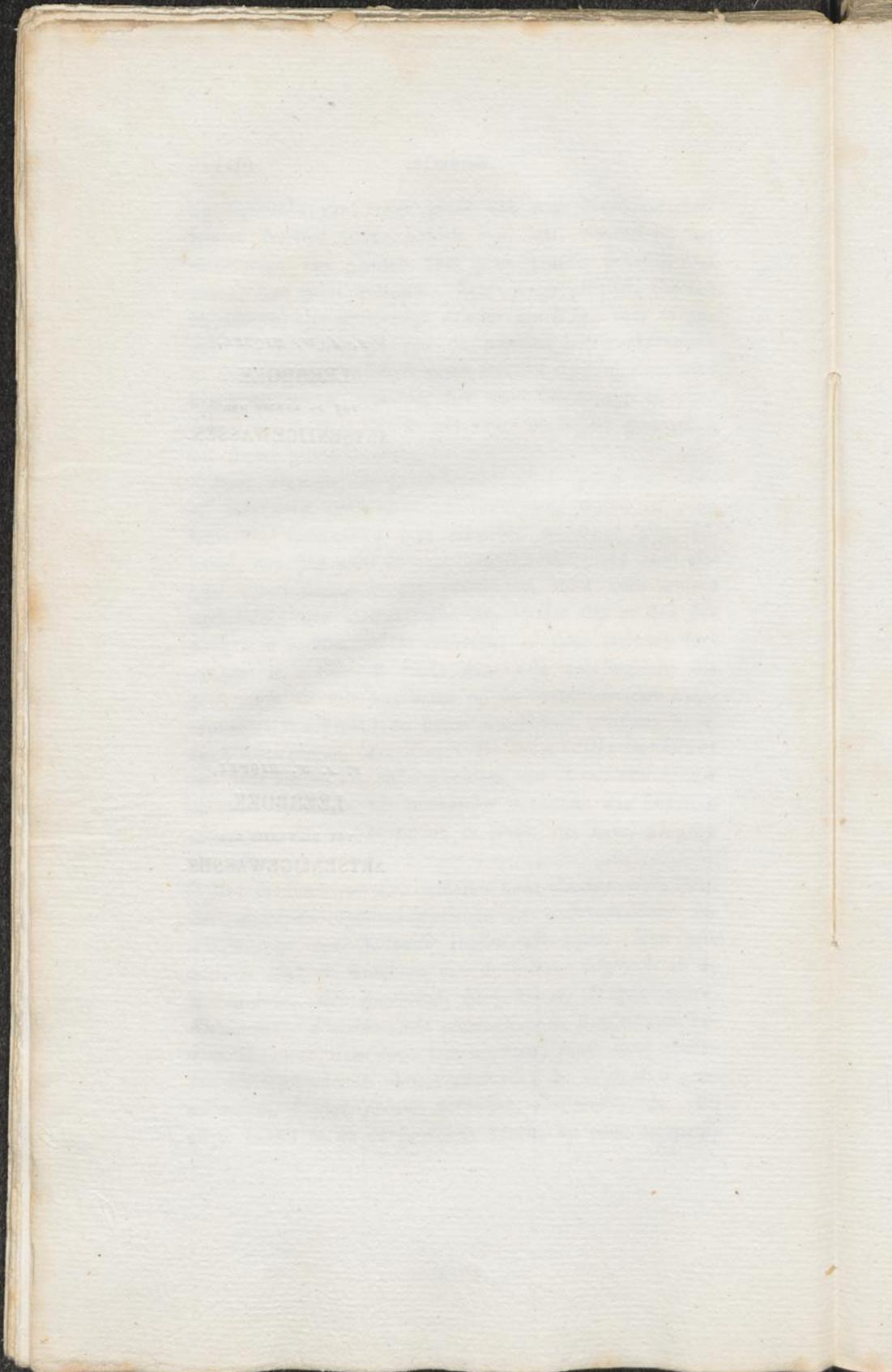
de eigenschappen eener plant ook naar haren verschillende *leeftijd* onderscheiden zijn, iets, waarop bij het verzamelen van planten voor geneeskundig gebruik niet genoeg kan gelet worden. Zeer jonge planten, (bladen en stengen) zijn gewoonlijk minder krachtig; vóór of gedurende den bloeitijd zijn de meesten het werkzaamst; na den bloeitijd verliezen velen, bovenal de éénjarige, hare krachten, vooral wanneer het zaad begint rijp te worden. De wortels zijn in het voor- en najaar gewoonlijk het meest geneeskrachtig.

Daar dikwijls de geneeskracht eener plant van *twee of meerdere chemische bestanddeelen*, welke in eene bepaalde verhouding met elkander vermengd zijn, afhangt, zoo kan men in eene aanverwante plant eene geheel verschillende kracht ontmoeten, door eene andere verhouding der stoffen onderling, zonder dat er een der werkzame stoffen zelve ontbreekt of door anderen vervangen is. Hiervan vindt men vele voorbeelden, die gewoonlijk als uitzonderingen op de vooronderstelde overeenkomst van kracht en bouw aangehaald worden, b. v. de *Umbelliferae*, *Aroideae*. De Scheikunde beschouwt ook vele stoffen als onderscheiden, die in een zeer naauw verband staan en uit malkander ontstaan; zoo bevatten sommigen, b. v. *Coniferae*, in plaats van hars, vlugtige olie enz.

Het verdient van den anderen kant allezins opmerking, dat *dezelfde eigenschappen* in de onderscheidene familiën van *verschillende stoffen* afhangen. Hoe verschillen niet de krachten van de *bittere* beginsels in de *Gentianeae*, *Menispermeae*, *Strychneae*, *Magnoliaceae*, *Rubiaceae*. *Verdoovende* eigenschappen daarentegen komen in meer dan eene familie voor, maar door stoffen van onderscheidenen aard veroorzaakt, b. v. in de *Papaveraceae*, *Umbelliferae*, *Solanaeae*, *Rosaceae*, enz. Bij allen echter is de verdoovende kracht op eene eigenaar-

F. A. W. MIQUEL,
LEERBOEK
TOT DE KENNIS DER
ARTSENIJGEWASSEN.

F. A. W. MIQUEL,
LEERBOEK
TOT DE KENNIS DER
ARTSENIJGEWASSEN.

BESCHRIJVING
DER
ARTSENIJ-GEWASSEN
VOLGENS DE
NATUURLIJKE RANGSCHIKKING.

BEGRÜNDUNG
DES
ARTSEIN-GEWÄSSER
VON
NATÜRLICHE RANGSCHREIBUNG

dige wijze veranderd en ook in hare werking onderscheiden.

De *verschillende wijze van bereiding* der plantaardige geneesmiddelen geeft insgelijks aanleiding tot schijnbare verschillen in de eigenschappen van planten, welke tot dezelfde familie behooren, b. v. de wortels van vele *Aroideae* bevatten, behalve eene groote hoeveelheid zetmeel, eene vlugtige scherpe stoffe; door koking en verhitting gaat deze verloren, zoodat men uit deze zelfde wortels zoowel voedende als scherp prikkelende krachten trekken kan.

Als eene bron van veelvuldige dwalingen omtrent de kennis van de krachten der planten moet de *Materies medica* en de daarin gevolgde verdeeling der geneesmiddelen beschouwd worden. De onvolledige kennis van de werking der geneesmiddelen op het menschelijk ligchaam is hiervan de hoofdzakelijkste oorzaak. Vele geneesmiddelen zijn slechts op bepaalde organen en onder bepaalde toestanden, welke veelal van den natuurlijken afwijken, aangewend, zoo dat men b. v. van een geneesmiddel alleen zijne werking op het verslapt darmkanaal, van een ander alleen op geirriteerde toestanden der longen kent. De ondervinding heeft van zeer velen echter reeds bewezen, dat zij op de onderscheidene organen eene geheel verschillende werking uitoefenen, en dat deze door verschillende ziekelijke toestanden, waarin zich de organen bevinden, zeer veranderd wordt (1). Tot volledige kennis van de werking eener stoffe behoort echter de kennis van derzelver werking op alle organen en in verschillende toestanden. Dit zoo zijnde, kan het geene verwondering baren, dat de rangschikking der geneesmiddelen naar hunne, in de geneeskunst bekende, krachten zoo geheel verschilt van hunne botanische verdeeling. De kenmerken

(1) Tabak, Squilla en andere.

van emetisch, purgerend, diuretisch, zweetdrijvend enz. te zijn, geven eene zeer onvolledige kennis van den wa- ren aard der werking; want hetzelfde geneesmiddel kan beurtelings alle deze werkingen veroorzaken. Het zal daarom niemand verwonderen, in dezelfde plantenfamilie deze verschillende werkingen aan te treffen, b. v. in de *Liliaceae* de purgerende Aloë, het diuretische Allium, de diuretische en braakwekkende Squilla.

De verschillende werking van hetzelfde geneesmiddel, in *verschillende giften* gebruikt, moet hierbij insgelijks in aanmerking komen. Daardoor ontstaan schijnbaar zeer verschillende werkingen, welke echter allen van ééne stoffe of ééne eigenschap afhangen. Dit verder uiteen te zetten zoude ons te ver leiden, alleen willen wij op- merken, dat men uit dit gezigtspunt vele afwijkingen van de gelijkvormigheid van kracht in eene natuurlijke familie kan verklaren. Rhabarberwortel in groote giften purgeert, terwijl kleine eene tonische werking op de ingewanden uitoefenen. De wortels der inlandsche Ru- mex-soorten, welke tot dezelfde natuurlijke familie be- hooren, oefenen, wanneer zij in de gift van rhabarber als purgans gegeven worden, slechts eene tonische wer- king uit. Het verschil bestaat alzoo slechts in de hoeveel- heid van werking, niet in den aard derzelve. In de daad ziet men in vele natuurlijke familiën, bij schijn- baar verschil in den aard der werking, slechts een on- derscheid in de hoeveelheid derzelve, en kan zelfs in die gevallen, waar door eene der bijzondere oorzaken het hoofdbestanddeel door andere stoffen verdrongen is, als b. v. door zetmeel enz., sporen van de oorspronkelijke stoffe en kracht terug vinden; zoo gaf reeds lang eene plant uit de familie der *Violarieae* eenen braakwortel (*Ionidium*), voordat men wist, dat in alle Viola-soorten een soortgelijk braakwekkend beginsel voorhanden was.

Dezelfde waarneembare uitwerkselen worden niet

zelden door geneesmiddelen voortgebracht, die op zich zelve zeer *verschillend* zijn. Bij eenig nadenken zal men echter aan alle dezen niet dezelfde werking op het ligchaam toeschrijven, hoewel zij allen, hoe verschillend ook, één symptoma met elkander gemeen hebben. Bij gebrek van beter inzicht in den aard der werkingen van geneeskrachtige stoffen op het ligchaam, heeft men diergelijke symptomata tot beginsel van verdeeling aangenomen en op die wijze geneesmiddelen van zeer verschillenden aard bij elkander geplaatst. Hoe vele geneesmiddelen veroorzaken niet vermeerdering van zweet of ontlasting en hoe verschillend is hunne eigenlijke werking! Hoe velen zijn niet diuretisch, terwijl het eene diureticum de absorptie door het gansche ligchaam verhoogt en daardoor de noodzakelijkheid van afscheiding in de nieren veroorzaakt, terwijl een ander slechts eenen plaatselijken prikkel in de nieren opwekt en daardoor de afscheiding van urine vermeerdert! — Dit als waarheid erkennende, vervalt eene tegenwerping tegen de leer van de gelijkvormigheid van kracht bij overeenstemming in vorm, dat namelijk dezelfde werking in zeer verschillende plantenfamilies wordt aangetroffen.

BESLUIT.

Wanneer zij thans nog eenmaal het voorgaande betoog overwegen, dan zal wel niemand twijfelen, dat tot toepassing der algemeene Plantenkunde op de kennis der geneeskrachtige eigenschappen der planten, grondige kennis der Plantenkunde allernoodzakelijkst is. Oppervlakkige kennis leidt in deze tot dwaalbegrippen en geeft

meer en meer aanleiding tot het tegenwoordig niet zeldzaam aan te treffen denkbeeld, dat plantenkennis weinig nut aan de geneeskunst toebrengt, terwijl anderen daarentegen van haar te veel eischen en willen, dat zij ons alle bijzonderheden der dynamische werking van plantaardige stoffen op het dierlijk ligchaam doe kennen. In dit opzigt willen wij ten slotte in het kort iets over de waarde de Pharmaceutische Botanie zeggen.

1. Bij het onderzoek van nieuwe geneesmiddelen is zij de eenige wetenschap, die ons *a priori* eenige inlichting geeft omtrent de vermoedelijke werking derzelve. De naauwkeurigste scheikundige analyse zoude dit niet kunnen doen, daar het eene erkende waarheid is, dat stoffen, die dezelfde atomistische zamenstelling hebben, geheel verschillend van werking zijn. Zij kan alleen *a posteriori* aanwijzen, van welke stoffen waarschijnlijk de werking, die de ondervinding heeft leeren kennen, afhangt. De Plantenkundige vermoedt met eenige waarschijnlijkheid de geneeskrachtige eigenschappen eens plantendeels uit de natuurlijke verwantschap van hetzelfde met andere reeds bekende geneeskrachtige planten.

2. Plantenkundigen, welke na vreemde landen verplaatst worden, zullen daardoor het best in staat zijn, nieuwe geneesmiddelen, vooral surrogate voor anderen, op te sporen.

3. Den eigenlijken aard en de kracht der werking kan de plantenkunde *a priori* niet leeren kennen. Alléén de ondervinding kan ons hierover zekere kennis verschaffen. Want indien men b. v. eenen nieuwen wortel uit de familie der Polygoneae ontdekt, zal men met veel waarschijnlijkheid kunnen vooronderstellen, dat deszelfs werking aan die van Rheum verwant is; maar daardoor weten wij nog niets omtrent het meer bepaalde dier werking en de therapeutische aanwending; want eerst de ondervinding moet leeren, of deze werking de purgeren-

de van Rheum of de zamentrekkende tonische des Rux-wortels zij.

4. Ten opzichte der reeds bekende geneeskrachtige stoffen is echter de beschouwing derzelve in verband met de natuurlijke verwantschappen des plantenrijks hoogst leerzaam, om betere inzigten in den aard derzelve werking te verkrijgen. Daardoor leeren wij verwantschappen kennen, welke de ondervinding aan het ziekbed, zeer moeilijk of geheel niet, zoude aanwijzen. Dit thans meer breedvoerig aan te toonen, verbiedt ons beknopt bestek; een blik op de algemeene eigenschappen der familiën, in de volgende bladen opgegeven, zal dit genoegzaam kunnen bevestigen. Ook het verschil tusschen geneesmiddelen, die in werking veel verwantschap vertoonen, wordt op deze wijze op meer stellige gronden aangewezen.

»Nulla datur vera cognitio virtutum plantarum nisi botanice juncta; concedat hoc medicus omnis experientia et botanices cognitione instructus, concedat hoc, qui classes noverit naturales, affinitates et familias. plantarum.»

LINNÆUS in *Horto Cliffortiano*.

OVERZIGT

DER

NATUURLIJKE AFDEELINGEN DES PLANTEN-
RIJKS, HOOFDZAKELIJK VOLGENS
A. P. DE CANDOLLE.

SECTIO I. PLANTÆ VASCULARES. p. 1.

Classis I. EXOGENÆ seu DICOTYLEDONEÆ. p. 1.

Subclassis I. THALAMIFLORÆ p. 1.

———— *II.* CALYCIFLORÆ p. 54.

———— *III* COROLLIFLORÆ p. 169.

———— *IV.* MONOCHLAMYDEÆ p. 215.

Classis II. ENDOGENÆ PHANEROGAMICÆ
seu MONOCOTYLEDONEÆ p. 271.

Classis III. ENDOGENÆ CRYPTOAMICÆ
p. 316.

SECTIO II. PLANTÆ CELLULARES. p. 324

† FOLIOSE. p. 324.

Classis I. MUSCI FRONDOSI. p. 324.

Classis II. HEPATICÆ. p. 325.

†† APHYLLÆ p. 326.

Classis III. LICHENES. p. 326.

Classis IV. ALGÆ. p. 330.

Classis V. FUNGI p. 334.

A. PLANTÆ PHANEROGAMICÆ P. 1.

B. PLANTÆ CRYPTOAMICÆ. P. 316.

SYSTEMATISCH OVERZIGT

DER VOLGENS DE

PHARMACOPOEA NEERLANDICA OFFICINELE

G E W A S S E N.

(De nummers voor de namen tusschen haakjes geplaatst, en die welke achter de benamingen staan, verwijzen naar de beschrijvingen van dit Leerboek. Van de daarin niet voorkomende soorten zijn de beschrijvingen hier bijgevoegd.)

I. PLANTAE CELLULARES APHYLLAE, p. 326.

Algae, p. 330.

- 1.—(604) *Sphaerococcus crispus* AG. p. 333.
- 2.—(605) *Sphaerococcus mammillosus* AG. *l. c.* (in de *Ph. Neerl.* niet vermeld, maar niet zelden het hoofdbestanddeel van het Carragheen-wier).

Lichenes, p. 326.

- 3.—(586) *Cetraria islandica* ACH. (*Parmelia*, p. 327).

II. PLANTAE VASCULARES CRYPTOGRAMICAE (ENDOGENAE CRYPT. p. 316).

Filices, p. 317.

- 4.—(565) *Lastrea Filix mas* PRESL. (*Aspidium*, p. 319).

D

Cibotium Kaulf. Sori e margine frondis exserti e venae apice exorti, involuero subgloboso vel reniformi firmo inaequaliter bivalvi. Receptaculum elevatum. Sporangia stipitata, annulo fere completo.

- 5.— *Cibotium Cumingii* KUNZE, *Farrnkräuter* I. p. 64. *Miq. Anal. bot. Indica in Verh. K. Ned. Inst.* 3 reeks, IV. p. 46, tab. V. fig. D. Caudex arborescens pilis aureo-fuscis dense obsitus; frondes lato-triangulares bipinnatae glaucae, rhachi praesertim antice hirtâ, pinnis alternis vel suboppositis, supremis confluentibus, pinnulis 25^{nis} vel 28^{nis}, (petiolulis brevissimis marginulatis), elongato-lanceolatis pinnatifidis, apice attenuato serrato-pectinatis, in costâ pilosulis, segmentis lanceolato-subfalcatis, serrulatis, venulis furcatis. *Cibotium asamicum* Hassk. *Filic. jav.* p. 59? — Levert de Penghwar Djambi (*Ph. Neerl.* p. 53), zijnde de haren van den stam en de bladstelen. Wordt van Sumatra (uit de provincie Djambi) op Java ingevoerd en vandaar naar Europa gebracht. Aan de Schrijvers van de *Ph. Neerl.* was de oorsprong van deze stof onbekend. Vergelijk OUDEMANS *Aanteekeningen op de Pharm. Neerlandica*, bl. 17—20.

Lycopodiaceae, p. 322,

- 6.—(577) *Lycopodium clavatum* LINN. p. 322.

III. PLANTAE VASCULARES MONOCOTYLEDONEAE (MONOCOTYLEDONEAE s. ENDOGENAE PHANEROGAMICAE, p. 271).

Gramineae, p. 309.

- 7.—(545) *Saccharum officinarum* LINN. p. 311 (*Ph. Neerl.* p. 48).
 8.—(551) *Triticum repens* LINN. p. 313.
 9.—(617) *Sphacelia segetum* LÉVEILL. p. 337, een onvolledige *paddestoel* op de vruchtjes der rogge, (555) *Secale cereale* LINN. p. 314 (*Ph. Neerl.* p. 55), waardoor de korrels van gedaante en samenstelling veranderen (*Secale cornutum*). Volgens TULASNE ontwikkelt zich de *Sphacelia*, na het afvallen der korrels, tot den normalen *paddestoel*.

Melanthaceae (Colchicaceae, p. 285).

- 10.—(479) *Veratrum album* LINN. p. 287.
 11.—(480) *Veratrum Lobelianum* BERNH. *ibid.* Beide de moederplant van denzelfden wortel.
 12.13.—(477.478) *Sabadilla officinarum* BRANDT, Ph. Neerl. p. 56 = *Veratrum Sabadilla* LINN. p. 286. — *V. officinale* SCHIED. et DEPP. *ibid.* — Beide soorten leveren hetzelfde voortbrengsel.
 14.—(483) *Colchicum autumnale* LINN. p. 288.

Liliaceae, p. 288.

- 15.—(485—487) *Aloës species officinales.*
 16.—(488) *Urginea Scilla* STEINH. Ph. Neerl. p. 59 = *Scilla maritima* LINN. p. 290.
 17.—(489) *Allium sativum* LINN. p. 291. — Ph. Neerl. p. 48.

Irideae, p. 304.

- 18.—(526) *Crocus sativus* LINN. p. 306.

Smilacaceae, p. 276.

- 19—22.—(460—462) *Smilax syphilitica* HUMB., Sm. medica SCHIED. et DEPP. (SCHLECHTEND.) p. 277. — Volgens SCHLEIDEN is Sm. medica de moederplant van *Rad. Sars. de Veracruz*, terwijl Sm. syphilitica, Sm. officinalis KTH. en Sm. cordatovata RICH. de overige soorten leveren. De moederplant der *Honduras-Sars.* schijnt nog onbekend. (Vergelijk OUDEMANS *t. a. p.*, bl. 59).
 23.—(464) *Smilax China* LINN. p. 278.

Orchideae, p. 293.

- 24—28.—(497, 496, 495) *Orchis mascula* LINN., *O. Morio* LINN., *O. militaris* LINN., *O. fusca* JACQ. (ontbreekt) p. 294—295.

Zingiberaceae (Scitamineae, p. 296).

- 29.—(499) *Zingiber officinale* LINN. p. 297.

D*

30.—(514) *Elettaria Cardamomum* WHITE p. 301.

31.—(516) *Alpinia Galanga* SW. p. 302.

Aroideae, p. 283.

32.—(476) *Acorus Calamus* LINN. p. 284.

Palmae, p. 272.

33.—(449) *Areca Catechu* LINN. p. 273.

IV. PLANTAE VASCULARES DICOTYLEDONEAE (PL. V. D.
SEU EXOGENAE, p. 1).

Coniferae, p. 264.

34.—(432) *Juniperus communis* LINN. p. 266.

35.—(431) *Juniperus Sabina* LINN. p. 265.

36.—(435) *Pinus sylvestris* LINN. p. 268.

37—39.—(436.437.446) *Pinus Pinaster* W. (*P. maritima* LAM.).
P. Abies LINN. p. 268, 269, *P. Larix* LINN. p. 270 (Ph.
Neerl. p. 48).

Piperaceae, p. 281.

40.—(472) *Cubeba officinalis* MIQ. (*officinarum* Ph. Neerl. p. 69)
= *Piper Cubeba* LINN. *fil.* p. 281.

Cupuliferae, p. 256.

41.—(416) *Quercus infectoria* LINN. p. 257.

42.43.—(414.415) *Quercus Robur* LINN. (= *Q. sessiliflora* SM.),
Q. pedunculata WILLD. p. 267.

Moreae, p. 251.

44.—(402) *Morus nigra* LINN. p. 252. (Ph. Neerl. p. 48).

45.— *Morus, species incerta?* — Onbekende moederplant der
Rad. lopeziana (Ph. Neerl. p. 71). — Vergelijk OUDEMANS
Aanteek. bl. 110—111.

Cannabineae, p. 254.

- 46.—(412) *Cannabis sativa* LINN. p. 255.

Salicineae, p. 259.

- 47—49.—(423) *Salix alba* LINN. p. 260; (421, 422) *S. pentandra* LINN., *S. fragilis* LINN. p. 259—260, (niet in de Ph. Neerl.).
50—52.—(424) *Populus nigra* LINN. p. 261; (425, 426) *P. dilatata* LINN., *P. tremula* LINN. p. 261—262, niet in de Ph. Neerl.).

Polygonaceae, p. 219.

- 53.—(345) *Rheum australe* DON p. 222.
54.55.—(346—353) *aliae species* p. 224—225. — *Rheum palmatum* en *R. undulatum* leveren waarschijnlijk de echte Rhabarber-wortels. Vergelijk verder OUDEMANS *Aanteek. bl.* 120.

Laurineae, p. 228.

- 56.—(358) *Cinnamomum zeylanicum* BREYN. p. 228.
57.—(359) *Cinnamomum aromaticum* NEES p. 230 (Ph. Neerl. p. 75).
58.—(368) *Camphora officinarum* BAUH. p. 233 = *Cinnamomum Camphora* NEES, Ph. Neerl. p. 75.
59.—(372) *Laurus nobilis* LINN. p. 236.
60.61.—(370) *Nectandra Puchury* NEES et MART. p. 234.

Nectandra Rottb. Hermaphrodita. Perigonium sexpartitum rotatum, laciniis deciduis, 3 ext. aliquid latioribus. Antherae 9 ovatae subsessiles, locellis quaternis in arcum dispositis, ab apice antherae distantibus; antherarum 3 interiorum retroversis. Glandulae geminatae globosae sessiles, ad basin dorsalem staminum 3 interiorum. Staminodia vel dentiformia basique biglandulosa, vel eglandulosa et tum capitulo ovali praedita. Stylus brevissimus, stigmatibus parvo truncato. Bacca perigonii tubo cupulaeformi-truncato magis minusve immersa.

1. *Nectandra Puchury major* NEES et MART. in *Nees Syst. Laur.* p. 328. Arbor; folia oblonga vel elliptica cuspidata coriaceo-

chartacea concolora glabra reticulata, pedunculi axillares breves, cupula maxima spongiosa, bacca ovalis fere bipollicaris. *Ocotea Mart. in BÜCHN. Rep. XXXV. 175.*

2. *Nectandra Puchury minor* NEES et MART. *l. c. p. 338.* Arbor; folia oblonga ellipticave acuminata costata, subtus cum ramulis tomentella, bacca $\frac{3}{4}$ —1 poll. longa. — Beide groeijen in Brazilië. De zaadlobben leveren de *Fabae Puchury majores et minores.*

62.—(371) *Sassafras officinale* NEES p. 235 (*officinalis Pharm. Neerl. p. 78.*)

Daphnoideae (Thymelaeae, p. 226).

63—65.—(355) *Daphne Mezereum* LINN. p. 226; (356—357) *D. Laureola* LINN., *D. Gnidium* LINN. p. 227, niet in de Pharm. Neerl.).

Aristolochiae, p. 238.

66.—(374) *Aristolochia Serpentaria* LINN. p. 239.

Valerianeae, p. 140.

67.—(211) *Valeriana officinalis* LINN. p. 141.

Compositae, p. 143.

68.—(228) *Inula Helenium* LINN. p. 152.

69.—(240) *Anthemis nobilis* LINN. p. 159.

70.—(244) *Matricaria Chamomilla* LINN. p. 161.

71.—(232) *Artemisia Vahliana* KOST. (= *A. Contra* p. 155).

72. *Artemisia pauciflora* STECHM. (niet vermeld).

73.—(231) *Artemisia glomerata* SIEB. p. 154. — Ph. Neerl. p. 83.

74.—(230) *Artemisia vulgaris* LINN. p. 154.

75.—(229) *Artemisia Absinthium* LINN. p. 153.

76.—(236) *Tanacetum vulgare* LINN. p. 156.

77.—(245) *Arnica montana* LINN. p. 162.

78.—(246) *Calendula officinalis* LINN. p. 163.

79.—(223) *Cnicus benedictus* TOURNEF. (GÄRTN.) = *Centaurea benedicta* LINN. p. 150.

- 80.81.—(219,220) *Lappa major* GÄRTN. — *Lappa minor* DC. p. 148, 149.
- 82.83.—(214) *Lactuca virosa* LINN. p. 144 (door de Ph. Neerl. p. 89 vermeld, maar niet als de moederplant van het kruid). *Lactuca Scariola* LINN. p. 145. Ph. Neerl. p. 88, levert thans hoofdzakelijk de *Herb. L. virosae*, waaronder vroeger het kruid der voorgaande soort bedoeld werd.
- 84.—(215) *Lactuca sativa* LINN. p. 145.
- 85.—(216) *Taraxacum dens-leonis* DESF. Ph. Neerl. p. 90 = T. officinale WIGG. p. 146).

Rubiaceae, p. 128.

- 86.—(207) *Cephaelis Ipecacuanha* RICH. p. 138 (WILLD.; Pharm. Neerl. p. 91).

Over den oorsprong der Kinabasten en de natuurlijke geschiedenis van het geslacht *Cinchona* vergelijk WEDDELL, *Histoire naturelle des Quinquinas, ou Monographie etc.* Paris 1849, folio, met 34 platen. — OUDEMANS *Aanteekeningen*, bl. 201—256.

- 87.—(198) *Cinchona lancifolia* MUT. p. 133.
- 88—95.—(194,195) *Cinchona Condaminea* HUMB. et BONPL., *C. scrobiculata* HUMB. et BONPL. p. 132—; (196,197) *C. purpurea* R. et PAV. p. 132. *C. glandulifera* R. et PAV. p. 133—; (199) *C. pubescens* p. 134; (200) *C. magnifolia* R. et PAV., (201) *C. macrocarpa* VAHL., (202) *C. Humboldtiana* ROEM. et SCH. p. 135. — De sedert door Dr. WEDDELL bekend geworden moederplant der *Calisaya-kina* is:
96. *Cinchona Calisaya* WEDD. *Hist. nat. des Quinquinas*, p. 30, tab. 3 et 4. Folia oblonga vel lanceolato-obovata obtusa, basi attenuata, rarius utrinque acuta, glabrata, nitida, vel subtus pubescentia, in axillis venarum scrobiculata; filamenta quam dimidia anthera plerumque breviora; capsula ovata, flores longitudine vix aequans; semina margine fimbriato-denticulata. — α . *Calisaya vera*; arbor, foliis oblongo-vel lanceolato-obovatis obtusis. — β . *Josephiana*; frutex, foliis oblongo-vel ovato-lanceolatis acutiusculis. — Groeit in Bolivia en Zuid-Peru. Thans ook in Java aangeplant. —

Cinchona cordifolia MUT. α (verg. p. 199), levert volgens WEDDELL de *China flava dura*, *Cinch. nitida* R. et PAV. (p. 198) den *Cortex Peruvianus ruber*.

Lonicereae (*Caprifoliaceae*, p. 127).

97.—(190) *Sambucus nigra* LINN. p. 127.

Oleinae, p. 169 (*Oleaceae*).

98.—(253) *Olea europaea* LINN. p. 170. — Ph. Neerl. p. 48.

99.—(255) *Fraxinus Ornus* LINN. p. 171.

Loganiaceae (= *Apocynae Strychnae*, p. 173).

100.—(260) *Strychnos nux vomica* LINN. p. 173.

Gentianeae, p. 175.

101.102.—(264.265) *Gentiana lutea* LINN. — *Gent. purpurea* LINN. p. 176.

103.—(268) *Erythraea Centaurium* PERS. p. 177.

104.—(270) *Menyanthes trifoliata* LINN. p. 178.

Labiatae, p. 196.

105.—(301) *Lavandula vera* LAM. p. 197.—(302) *L. spica* DC. p. 198.

106.—(304) *Mentha piperita* HUDS. p. 198.

107.—(305) *Mentha sylvestris* LINN. var. *crispa* p. 199.

108.—(308) *Salvia officinalis* LINN. p. 201.

109.—(307) *Rosmarinus officinalis* LINN. p. 201.

110.—(314) *Melissa officinalis* LINN. p. 206.

111.—(310) *Origanum Majorana* LINN. p. 203.

112.—(309) *Origanum vulgare* LINN. p. 202.

113.—(311) *Thymus vulgaris* LINN. p. 204.

114.—(320) *Marrubium vulgare* LINN. p. 209.

115.—(318) *Galeopsis ochroleuca* LAM. p. 208.

Asperifoliae (*Boragineae*, p. 181).

116.—(277) *Symphytum officinale* LINN. p. 182.

Convolvulaceae, p. 179.

117.118.—(274) *Convolvulus purga* WENDER. p. 180.—(273) *C. jalapa* LINN. p. 179 (niet in de Pharm. Neerl. vermeld).

119.—(275) *Convolvulus Scammonia* LINN. p. 180.

Solaneae, p. 184.

120.—(289) *Datura Stramonium* LINN. p. 189.

121.—(282) *Solanum Dulcamara* LINN. p. 185.

122.—(283) *Atropa Belladonna* LINN. p. 186.

123.—(284) *Hyoseyamus niger* LINN. p. 187.

Scrophularineae (*Antirrhineae*, p. 192).

124.—(296) *Digitalis purpurea* LINN. p. 194.

125.—(295) *Gratiola officinalis* LINN. p. 193.

Styraceae, p. 168.

126.—(252) *Styrax Benzoin* DRYAND. (= *Benzoin officinale* Hayn. p. 169).

Ericaceae p. 165 (*Ericineae*).

127.—(249) *Arctostaphylos officinalis* WIMM. et GABR. p. 166.

Umbelliferae, p. 106.

128.—(166) *Petroselinum sativum* HOFFM. p. 110.

129.—(167) *Carum Carui* LINN. p. 111.

130.—(170) *Pimpinella Anisum* LINN. p. 112.

131.—(171) *Oenanthe Phellandrium* LAM. p. 113.

132.—(172 et 178) *Foeniculum vulgare* GÄRTN. p. 114 (= *F. offi-*

cinale ALL. et F. dulce BAUH., beide soorten als verscheidenheden te beschouwen).

133.—(176) *Archangelica officinalis* HOFFM. p. 115.

134.—(177) *Ferula asa-foetida* LINN. p. 116.

135.—(180) *Dorema armeniacum* DON. p. 118.

136.—(183) *Galbanum officinale* DON. p. 120.

137.—(182) *Anethum graveolens* LINN. 120.

Anethum Linn. Calycis margo obsoletus. Petala subrotunda, integra, involuta, lacinulâ subquadratâ retusâ. Cremocarpium a dorso lenticulari-compressum, margine dilatato complanato cinctum. Mericarpia jugis filiformibus aequidistantibus, 3 inferioribus acute carinatis, 2 lateralibus obsoletioribus in marginem dilatatum abeuntibus. Valleculae univittatae. Semen convexiusculum antice planum. — Involuera nulla.

Anethum graveolens Linn. Caule simplici tereti, foliis decompositis glabris glaucis, segmentis filiformibus. *Dan. tab.* 1572. — *Pustinaca Anethum* R. S. — Groeit in Europa, ook verbouwd.

138.—(186) *Conium maculatum* LINN. p. 123.

139.—(187) *Coriandrum sativum* LINN. p. 124.

Menispermaceae, p. 11.

140.—(21) *Cocculus palmatus* DC. Ph. Neerl. p. 119 = *Menispermum palmatum* LAM. p. 11.

Myristiceae, p. 236. Pharm. Neerl. p. 48 et 120.

141.—(373) *Myristica fragrans* HOUTT. p. 237 (THUNB. Pharm. Neerl. *ibid.*).

Ranunculaceae, p. 2.

142—144.—(11) *Aconitum Napellus* LINN. p. 7; —(12) *A. Cammarum* LINN. (*Störkeanum* REICHB. p. 7); —(13) *A. altegaleatum* HAYN. (*A. variegatum* LINN. p. 8). — Ph. Neerl. p. 121.

Papaveraceae, p. 14.

145.—(27) *Chelidonium majus* LINN. p. 16.

146.—(25) *Papaver Rhoeas* LINN. p. 14.

147.—(26) *Papaver somniferum* LINN. p. 14.

Fumariaceae, p. 16.

148.—(28) *Fumaria officinalis* LINN. p. 17.

Cruciferae, p. 17.

149.—(30) *Sinapis nigra* LINN. p. 19 = *Brassica melanosinapis*
KOCH — Ph. Neerl. p. 48.

150.—(32) *Cochlearia officinalis* LINN. p. 21.

151.—(33) *Armoracia rusticana* KOCH. — Ph. Neerl. p. 48.

Violarieae, p. 23.

152.—(37) *Viola odorata* LINN. p. 24.

153.—(38) *Viola tricolor* LINN. p. 24.

Cucurbitaceae, p. 99.

154.—(157) *Citrullus Colocynthis* SCHRAD., Ph. Neerl. p. 127
= *Cucumis Colocynthis* LINN. p. 101.

Caryophyllaceae (Sileneae), p. 29).

155.—(44) *Saponaria officinalis* LINN. p. 29.

Malvaceae, p. 31.

156.—(49) *Althaea officinalis* LINN. p. 38.

157.8.—(47) *Malva rotundifolia* LINN. p. 32. ((48) *M. borealis*
WALLM. (ook de moederplant der Herba) wordt niet in de
Pharm. Neerl. vermeld.

Büttneriaceae, p. 35.

159.—(51) *Theobroma Cacao* LINN. p. 35.

Tiliaceae, p. 36.

- 160.1.—(52) *Tilia grandifolia* EHRH. p. 36.—(53) *Th. parvifolia* EHRH. p. 37.

Aurantiaceae, p. 39.

- 162.—(56) *Citrus Aurantium* LINN. p. 40.
163.—(55) *Citrus medica* LINN. p. 40.

Canellaceae.

164. *Canella alba* MURR p. 43 (onder *Guttiferae*, in de Pharm. Neerl. onder *Meliaceae*).

Canella P. Browne. Calyx 3-sepalus. Petala 5 subcoriacea glauco-coerulea aestivatione contorta. Stamina in tubum coalita, antherae 21 tubo infra apicem extus adnatae. Ovarium triloculare, stylo exserto, stigmate bilobo. Bacca trilocularis, abortu unilocularis, loculis 2—3-spermis. Embryo curvatus, intra albumen carnosum.

Canella alba Murr. *Syst.* p. 443. Foliis obovato-cuneatis, junioribus pellucido-punctatis. *Swartz Transact. Soc. Linn. Lond.* I. p. 96, tab. 8.—*Browne Hist. Jamaic.* p. 215, tab. 37, fig. 3.—*Winterania* Linn. — Groeit in de West-Indische eilanden en warme gewesten van Amerika.

Ampelideae, p. 44.

- 165.—(58) *Vitis vinifera* LINN. p. 44. — Ph. Neerl. p. 48.

Polygaleae, p. 26.

- 166.—(40) *Polygala amara* LINN. p. 26.
167.—(41) *Polygala Senega* LINN. p. 27.
168.9.—(42) *Krameria triandra* RUIZ et PAV. p. 28.—(43) *K. Ixina* LINN. p. 28, niet in de Ph. Neerl. vermeld.

Euphorbiaceae, p. 241.

- 170.—(389) *Ricinus communis* LINN. p. 246.

- 171.—(383) *Croton Eluteria* SW. p. 243.
 172.—(386) *Tigilium officinale* KLOTZSCH. Ph. Neerl. p. 135
 = *Croton Tigilium* LINN. p. 244.

Juglandeae, p. 58.

- 173.—(71) *Juglans regia* LINN. p. 59.

Anacardiaceae (Cassuivieae), p. 56).

- 174.—(69) *Pistacia Lentiscus* LINN. p. 57.
 175.—(70) *Rhus Toxicodendron* LINN. p. 57.

Burseraceae (Amyrideae), p. 60).

- 176.—(75) *Boswellia serrata* ROXB. p. 68.
 177.—(72.73) *Balsamodendron Myrrha* EHRENB. — B. Kataf
 KUNTH p. 60.
 178.—(74) *Amyris Plumieri* DC. p. 62.

Icica Aubl. Calyx 4—5-dentatus persistens. Petala totidem, sub disco orbiculato inserta, basi lata, aestivatione valvata. Stamina 8—10, cum petalis inserta, iis breviora, filamentis filiformibus vel subulatis, antheris basi emarginatis introrsis. Ovarium sessile ovatum, 4—5-loculare, ovulis in loculis geminis collateraliter pendulis. Stylus brevissimus, stigmatibus 4—5 capitellatis. Drupa exsucca, epicarpio coriaceo 2—5-valvi, putamine 1—5-pyreno, pyrenis pulpâ obvolutis subosseis, unilocularibus. Seminis exalbuminosi cotyledones corrugato-plicatae. — Arbores foliis pinnatis vel trifoliolatis.

- 179.—*Icica Icicariba* DC *Prodr.* II. p. 77, foliolis 3—5 petiolulatis oblongis acuminatis, floribus ad axillas confertis subsessilibus. — Groeit in Brazilië. Levert eene soort van *Resina Elemi*, onder den naam van *Icicariba* of *Resina icica* bekend.

Simarubaceae p. 52 (*Simarubeeae*).

- 180.—(67) *Simaruba amara* AUBL. — HAYN., Ph. Neerl. p. 140.
 = *S. officinalis* DC. p. 54.

- 181.—(65) *Quassia amara* LINN. p. 53.
 182.—(66) *Picraena excelsa* LINDL. Ph. Neerl. p. 141. = *Simaruba excelsa* DC. p. 53.

Rutaceae, p. 48.

- 183.—(64) *Ruta graveolens* LINN. p. 51.

Zygophylleae, p. 46.

- 184.—(59) *Guajacum officinale* LINN. p. 47.

Diosmeae (Rutacearum tribus), p. 48).

- 185.6.—(62) *Galipea officinalis* HANCOCK p. 50. — *G. Cusparia* ST. HIL. p. 50.
 187.—(61) *Barosma crenatum* KUNZE. Pharm. Neerl. p. 144.
 = *Diosma crenata* LINN. p. 49.

Lineae, p. 30.

- 188.—(45) *Linum usitatissimum* LINN. p. 30.

Ribesiacae (Ph. Neerl. p. 48, Grossulariaceae, p. 104).

- 189.190.—(162.163) *Ribes rubrum* LINN. *R. nigrum* LINN. p. 105.

Myrtaceae, p. 97.

- 191.—(150) *Caryophyllus aromaticus* LINN. p. 98.
 192.3.—(151) *Melaleuca Leucadendron* LINN. p. 99.—((152) *M. Cajuputi* ROXB. p. 99, niet in de Ph. Neerl. vermeld, maar hoofdzakelijk de moederplant van het *Oleum Cajuputi*).
 194.—(148) *Punica Granatum* LINN. p. 95.

Pomaceae, p. 83 (*Rosacearum tribus*).

- 195.—(134) *Cydonia vulgaris* DC. (PERS.) p. 84.

Rosaceae, p. 82.

- 196.—(136) *Rosa centifolia* LINN. p. 85.
 197.—(135) *Rosa gallica* LINN. p. 85.
 198.—(140) *Geum urbanum* LINN. p. 89.
 199.—(137) *Rubus idaeus* LINN. p. 87. — Ph. Neerl. p. 48.

Amygdaleae, p. 91 (*Rosacearum tribus*).

- 200.—(141) *Prunus Lauro-cerasus* LINN. p. 91.
 201.—(142) *Prunus domestica* LINN. p. 91. — Ph. Neerl. p. 48.
 202.—(146) *Amygdalus commnis* LINN. p. 94. — Ph. Neerl. p. 48.

Leguminosae, p. 63, (*Papilionaceae*, p. 63, et *Caesalpinieae*, p. 73).

- 203.204.—(89) *Glycyrrhiza glabra* LINN. p. 70.—(90) *Glycyrr. echinata* LINN. p. 70 levert ook de rad. *Liqueritiae*, maar wordt door de Pharm. Neerl. niet vermeld.
 205—208.—(87) *Astragalus creticus* LINN. p. 69.—(85) *A. verus* OLIV. . (86) *A. gummifer* LABILL. p. 69, *A. aristatus* HERIT. leveren ook *Tragacanth-gom*.
 209.—(76) *Myrospermum peruiferum* DC. Ph. Neerl. p. 151. = *Myroxylon peruiferum* LINN. *fil.* — p. 64.
 210.—(100) *Tamarindus indica* LINN. p. 74.
 211.—(102) *Cassia lanceolata* FORSK. p. 75.
 212.—(104) *Cassia obovata* COLLAD. Ph. Neerl. p. 152 (= *C. Senna* Linn. *z* p. 75).
 213.214.—(103) *Cassia acutifolia* DELIL. p. 75 (en *C. Ehrenbergiana* BISCHOF, niet vermeld).
 215.—(101) *Cassia Fistula* LINN. p. 75.
 216.—(117) *Andira retusa* KUNTH = *Geoffraea surinamensis* BONDT p. 78).

Andira Lam. Calyx turbinato-campanulatus 5-dentatus, dentibus subaequalibus acutis erectis. Vexillum subrotundum emarginatum, carinâ longius. Stamina diadelphica (9 et 1). Ovarium triovulatum. Legumen stipitatum suborbiculatum duriusculum uni-

loculare monospermum. — Arbores, foliis impari-pinnatis, paniculis terminalibus, floribus purpureis.

Andira retusa H.B.K. *Nov. Gen.* VI. p. 385. Foliolis 11—13 ovalibus retusis submarginatis glabris. *Geoffraea retusa* Lam. *Illustr. tab.* 602, *fig.* 2. — Groeit in Cayenne, Suriname.

217—225.—(107—115) *Copaiferae plurimae species brasilienses* (Ph. Neerl. p. 154) p. 77.

226—234.—(122—129) *Acaciae species („arabicae“ — Ph. Neerl.) praesertim africanae* p. 80—81.

SECTIO I.
PLANTÆ VASCULARES.
VAATPLANTEN.

UIT CELWEEFSEL EN VATEN ZAMENGESTELD EN VAN
WARE BLADEN VOORZIEN.

A. PL. VASC. PHANEROGAMICÆ. OPENBAAR BLOEIJENDE
VAAT-PLANTEN

Zijn van duidelijke bloemen voorzien, en bevatten die gewas-
sen, welke men gewoonlijk planten (kruiden, heesters en boomen)
noemt.

Classis I. DICOTYLEDONEÆ seu EXOGENÆ.

TWEEZAADLOBBIGE of BUITENWAARTS-GROEIJENDE
PLANTEN.

Stengen of stammen uit schors, bast, hout en merg zamenge-
steld, welke elkander concentrisch insluiten, Het hout wast, door
dat er ieder jaar eene nieuwe laag aan de buitenzijde der oude
gevormd wordt. De bloemdeelen meestal in de getallen 4, 5 en
hunne meervouden aanwezig. De zaadkiemen hebben twee tegen-
overstaande, zelden meer kringsgewijs geplaatste, zaadlobben.

Subclassis I. THALAMIFLORÆ DC.

Vele vrije bloembladen en meeldraden zijn op den bloembodem
(*thalamus*) vastgehecht.

Familia I. RANUNCULACEÆ JUSS.

Calyx 3—6-*sepalus*. Petala 3 — *plura, saepe nectariformia, rarius o.*
 Stamina libera, hypogyna, indefinita, antherae adnatae, rima du-
 plici dehiscens. Ovarium aut plurimis carpellis liberis aut
 connatis formatum, aut solitarium, placenta unilaterali. Car-
 pella 1-*polysperma*. Semina suturae interiori affixa. Embryo
 minimus intra albuminis foveolam. — (K. II. 129).

De Ranonkelbloemigen zijn veelal kruidachtige gew., met aan
 den voet verbreedde halfstengomvattende bladea of bladstelen zon-
 der steunblaadjes. Groeijen vooral in de gematigde luchtstreken,
 maar klimmen tot naar de koudste poolstreken en bergtoppen op.

Eigenschappen. Bijkans allen bevatten eene scherpe, somtijds
 bijtende stoffe, wier aard scheikundig nog niet naauwkeurig
 bepaald is. Sommigen worden daardoor vergiftig. Door destil-
 latie met water kan men dezelve gemakkelijk uit de planten
 uittrekken. Wegens de groote vlugtigheid dezer stoffe gaat zij
 bij het droogen verloren. Vette olieën trekken dezelve uit het
 water tot zich. Sommigen bevatten daarbij nog een verdoovend
 beginsel, als Aconitum, enz.

I. CLEMATIS L. Cal. petaloideus, 4—8-*sepalus*; sep. aestivatione
 valvatis vel induplicatis. Corolla o. Carpella nucamentacea, 1-
 sperma, caudata.

(1) I. CL. RECTA L. Caule erecto, f. pinnatis, foliolis ovatis
 acuminatis, sepalis oblongis obtusis, glabris extus margine pubes-
 centibus. — *Syn.* Cl. erecta All. *Gr.* in de bosschen van Europa
 vooral Duitschland. — *Bl.* Jun.—Aug. † — *Ic.* D. 390. H. XIII. 30.

(2) 2. CL. VITALBA L. Caul. scandente, f. pinnatis, foliolis
 ovatis acuminatis integerrimis, grosse serratis sublobatisve basi
 subcordatis, sep. oblongis utrinque tomentosis. — *Hegge Clematis*
F. B. Sept. I. 2. p. 415. V. G. p. 164. — Syn. Cl. sepium
Lam. — Gr. langs de hagen enz. in Europa. — *Bl.* Jun.—Jul. † —
 Ic. H. XIII. 32.

G. D. Van beiden de bladen, van 1. HERBA CLEMATIDIS ERECTAE
 5. FLAMMULAE IOVIS (bloemen en wortels), van 2. FOLIA ET STIPITES
 CL. SYLVESTRIS.

E. Scherp-giftig; zonder reuk; gekneusd scherp riekend;
 smaak brandend scherp; in den mond gehouden blaartrekkend.

Gedroogd veel zwakker van kracht, onder het poederen echter in den neus en keel pijn verwekkend.

B. Vluchtige scherpe stof en looistof.

W. Op de huid blaartrekkend, inwendig scherp, ontstekingsmakend.

G. Thans zeldzaam; vroeger versch en gedroogd tegen syphilis in- en uitwendig in INF., door störcck zeer geprezen (2 dr. op 1 ℥ aq. ebul., 2—3 maal daags 4 onc.)

P. EXTR. FLAM. IOVIS.

II. ANEMONE L. Cal. petaloideus, 5- pleiosepalus, sep. aestivatione imbricatis. Cor. o. Carp. nucamentacea, 1- sperma, receptaculo incrassato hemisphaerico s. conico affixa. — Involucrum infra florem, trifoliatum.

B. (3) 1. A. PRATENSIS L. Involucris foliis sessilibus digitato-multipartitis, f. radicalibus triplicato-pinnatifidis, laciniis linearibus, flore pendulo, sepalis campanulato-conniventibus apice revolutis, carpellis caudaque carpellum multoties superante hirsutis. — *Syn.* Pulsatilla pratensis Mill. — *Gr.* op de heidevelden, heuvcls, enz. in Duitschl., Frankr., Zwitserl. — *Bl.* April, bl. donkerpaarsch 2. — *lc.* D. 392. H. I. 23.

G. D. bladen, HB. PULSATILLÆ NIGRICANTIS.

E. Zonder reuk, bij kneuzing tot tranen prikkelend; smaak brandend scherp, lang durend.

B. Anemonine uit de *Hba* door destilleren met water bereid, cristalliseerbaar, (Pulsatillen-camfer (GEIGER)) en looistof.

W. Scherp en bijtend.

G. Zeldzaam, uit- en inwendig, tegen jicht, syphilis, oogziekten, enz., in INF. en SUCCUS EXPR. — Onlangs het EXTRACT tegen kinkhoest geprezen, $\frac{1}{2}$ gr. 3 maal daags.

P. AQUA EN EXTR. PULSATILLÆ NIGRICANTIS.

Van A. PULSATILLA L. *Paarsche Anemoon* F. B. Sept. I, 2. p. 413 V. G. p. 155. (*Syn.* P. vulgaris Mill. *Gr.* en *Bl.* als No. 1. *lc.* D. 391. H. I. 22. V. G. Tab. XXVI) wordt de *Hba* PULSATILLÆ vermeld, van gelijke eigenschappen en aanwending als de voorgaande.

Van A. NEMOROSA L. *Bosch Anemoon* F. B. Sept. I, 2. p. 413 (*Gr.* in de bosschen van geheel Europa. *Bl.* Maart—Mei. 2. bl. wit purper. — *lc.* H. I. 24) werden vroeger de *Hba* et FL. RANUNCULI ALBI welke eene scherpe vluchtige olie, of de later ontdekte Anemonine

bevatten, gebruikt; van soortgelijke kracht en aanwending als No. 1.
P. — *AQ. R. ALB.* in de *Ph. Succ.*

VAN A. HEPATICA L. (*Syn. Hepatica nobilis DC. Gr. Europ. Bl. Maart—Apr. bl. rozenrood, zelden wit. L.*) werden de *FOL. HEP. NOBILIS*, welke weinig scherp zijn, gebruikt, b. v. door *BOERHAAVE* tegen vroege gonorrhoeë geprezen.

Van het talrijke geslacht *RANUNCULUS* is thans bijkans geene soort meer in gebruik, vroeger de bladen van *R. FLAMMULA*, *Egel Ranonkel F. B. Sept. I, 2. p. 417* (*HB. FLAMMULAE MINORIS*); van *R. LINGUA L.*, *grootte R. t. a. p.* (*HB. FL. MAJORIS*), het kruid van *R. SCELERATUS*, *blaartrekkende R. F. B. Sept. I, 2. p. 419* (*HB. R. PALUSTRIS*); van *R. ACRIS L.*, *gemeene R. F. B. Sept. I, 2. p. 421* (*HB. R. PRATENSIS*); de bladen van *R. FICARIA L.*, *ranonkelachtig Speenkruid F. B. Sept. I, 2. p. 417* (*HB. CHELIDONII MINORIS*). — *Vergel. V. G. p. 157 Tab. XXVII, XXVIII.*

III. HELLEBORUS L. Cal. petaloideus, 5- sepalus persistens. Petala sepalis minora, nectariformia, unguiculata: lamina tubulosa, bilabiata. Capsulae in receptaculo sessiles.

B. (4) 1. *H. NIGER L. f. radicalibus pedatis, scapo bi-tri-bracteato 1—2- floro, bracteis ovalibus.* — *Gr.* in de bergstreken van Europa. — *Bl.* Decemb.—Maart. — *Ic. D. 393. H. I. 7. 8.*

(5) 2. *H. VIRIDIS L. Caule nudo ad ramificationes foliato, f. pedatis, radicalium foliolis recurvatis canaliculato-concavis elongato-lanceolatis acutis inaequaliter profunde serratis glabris vel subpubescentibus subtus rugoso-venosis, venis prominulis, stigmatibus erecto. Groene Nieswortel F. B. Sept. I, 3. p. 811.* — *Gr.* in de bosschen, op de heuvels, enz. van de gematigde streken van Europa. — *Bl.* Maart—Apr. *Ic. D. Suppl. II. 22. H. I. 9.*

G. D. Van beiden, doch vooral van de eerste soort, de wortel, *R. HELLEBORI seu ELLEBORI NIGRI seu MELAMPODII.*

E. Scherp, vergiftig; reuk onaangenaam, gedroogd zwak; smaak bijtend, bitter. Eigenlijk schijnen de wortelvezels de werkzaamste deelen te zijn.

B. Scherpe weekhars, en bittere extractstof, eene vluchtige olie.

W. Drastisch, op de huid blaartrekkend.

G. Waterzucht, krankzinnigheid, onderdrukte menstruatie, huidziekten, enz., thans zeldzaam, vroeger menigvuldiger, vooral bij de Ouden een vermaard geneesmiddel tegen krankzinnigheid, reeds door *HIPPOCRATES* gebruikt, echter niet te verwisselen met

rad. Hellebori albi. — Als stimulan's 2—8 gr. 2—4 maal daags, als drasticum 15—30 gr.

P. EXTRACT. et TINCT. R. HELL. NIGRI.

Vervalschingen. 1. Wortel van *Actaea spicata L.*, onderscheiden door de geheel zwarte kleur; de doorsnede van de hout-kern derzelve heeft den vorm van een kruis.

2. *Adonis vernalis L.* Deze wortel is grooter, en gedroogd zijnde geheel zwart.

3. *Helleborus foetidus L.* (de bladen vroeger als *Hba H. foetidi* of *Helleborastri* gebruikelijk). *Ic. D. Suppl. II 23. H. I. 10.* De wortel vormt eenen eenvoudigen, meer verlengden wortelstok, terwijl die van *H. viridis* uit vele dikke takken bestaat, welke met vele onverdeelde vleezige bruine vezels bezet zijn.

Vergel. hierover de afbeeldingen *D. Suppl. II. 24.*

IV. NIGELLA L. Cal. petaloideus, 5- sepalus. Petala sepalis minora, nectariformia, unguiculata: lamina basi fovea nectarifera, squama tecta. Caps. 5—10, connatae, stylo persistente rostratae.

(6) 1. N. SATIVA L. Caps. glanduloso-scabris, totis connatis, seminibus triquetris transverse rugosis; involucro nullo. — Antherae muticae. — *Gr.* in middel-Europ. enz. In *Z. Duitschl. Belg. Nederl. gekweekt.* — *Bl.* 's zomers. — *Ic. D. Suppl. II. 21. H. VI. 16.*

G. D. De zaden, SEMEN MELANTHII S. NIGELLÆ.

E. Geurig, scherp.

B. Vluchtige en vette olie.

W. Prikkelend, pisdrijvend, melkafscheiding bevorderend, enz.

G. Zeldzaam, meer als huismiddel.

(7) 2. N. ARVENSIS L. Caps. laevibus ad medium connatis, sem. triquetris subtiliter granulato-scabris, invol. nullo. — Antherae aristatae. — *Gr.* in de koorlanden van Zuid-Europa. — *Bl.* Jul.—Sept. ☉. — Kelkbladen wit, van voren groenachtig, van onderen gestreept. *Ic. H. VI. 17.*

(8) 3. N. DAMASCENA L. Caps. laevibus totis connatis, seminibus triquetris transverse rugosis, fl. involucrato. — Antherae muticae. *Gr.* in *Z. Europ.* — *Bl.* Mei—Jul. ☉. Kelkbladen bleekblauw, aan den top en van onderen groen. *Ic. H. VI. 15.*

G. D. Zoo als bij de voorgaande, waarmede zij zonder nadeel verwisseld worden.

Vervalschingen. 1. De zaden van *Agrostemma Githago L.*

onderscheiden zich door gebrek aan reuk en door den bitteren smaak, enz.

2. *Datura Stramonium* L. heeft niervormige zaden, zonder aroma. Vergel. deze plant.

V. DELPHINIUM L. Cal. petaloideus, 5-sepalus, sepalum superius calcaratum. Cor. nectariformis, 4-petala: petala 2 superiora calcarata, calcaribus inclusis, vel petala omnia in unum calcaratum coalita. Caps. 1, 3, 5, polyspermae.

B. (9) 1. D. STAPHYSAGRIA L. Cor. tetrapetala, petalis basi connatis imberbibus, f. palmato-quinquefidis, laciniis integris trifidisve, pedicellis basi tribracteatis, calcare brevissimo, caps. 3. — *Gr.* in *Z.* Europa. — *Bl.* Apr.—Jul. ♂. *Ic.* D. 394.

G. D. De zaden, SEMEN STAPHIDIS AGRILÆ.

E. Scherp, bitter, vergiftig, weinig reuk, gekaauwd de speekselafscheiding sterk opwekkend.

B. Delphinine (brandend, bijtend), Staphisaine, beiden in water bijkans onoplosbaar.

W. Purgerend, braakwekkend (5—6 gr.), uitwendig blaartrekkend.

G. Bijkans alleen uitwendig tegen schurft, enz.

P. PULV. et UNG. PEDICULORUM.

WENDEROTH gelooft, dat de meeste Sem. Staph. van eene bijzondere plantsoort verzameld worden, welke men echter voor eene var. van D. Staph. zal kunnen houden.

D. OFFICINALE WEND. Villosoglanduliferum, caule simpliciusculo, f. urceolato-palmatis 5-7-lobis inciso-dentatis laciniisve integerrimis acuminatis, pedunculis bracteolas floresque longe superantibus. — In *Z.* Eur. verbouwd ☉ *Bl.* bleek blaauw. — *Ic.* Pharm. Centr. 1835.

10) 2. D. CONSOLIDA L. Cor. monopetala, caule divaricatum ramoso, racemis paucifloris, pedicellis bractea longioribus, capsulis glabris, solitariis. *Veld Riddersporen F. B. Sept.* I. 2. p. 407. — *Gr.* op de korenlanden van Europa. — *Bl.* Jun.—Jul. bl. violetkleurig ☉. *Ic.* Plenck 433.

G. D. FLORES et SEMEN CONSOLIDÆ REGALIS S. CALCATRIPPÆ.

E. Bloemen zonder reuk, bitter.

B. Bittere extractstof, looistof, blaauwe kleurstof.

W. Pisdrijvend, anthelmintisch, zaden krampstillend.

G. Bloemen tot species, de zaden in tinctuur zelden.

P. AQUA DESTILL. FLOR.

VI. ACONITUM L. Calyx petaloideus, 5- sepalus: sepalum superius (seu galea) fornicatum. Petala 5; 2 superiora cuculliformia, nectarifera, longe unguiculata, reliqua minuta, linearia, etiam deficientia. Caps. 3—5 polyspermae.

(11) 1. A. NAPELLUS L. Nectariis ex ungue arcuato horizontaliter cernuis, calcare subrecurvato, fl. racemosis, carpellis junioribus divaricatis, seminibus argute triquetris dorso obtuse plicato-rugosis. — Gr. op de bergen, langs beekjes, enz. op de Alpen van Duitschl., Zwitserland. — Bl. Jun.—Aug. Bl. blaauw en wit ♀. — Syn. A. vulgare DC. Ic. D. Suppl. IV. 21, 22, 23. H. XII. 12, 13.

REICHENBACH (*Illustratio generis Aconiti*) onderscheidt vele afwisselingen als soorten, b. v. A. Koelleannum, Hoppeanum, acutum, amoenum, laxum, formosum, Funckianum, Bernhardianum, strictum, acuminatum caet.

G. D. De bladen, HERBA ACONITI S. NAPELLI.

E. Scherp, verdoovend, vergiftig; reuk bij het wrijven onaangenaam; smaak aanvankelijk weinig, dan scherp, bitterachtig, op de tong brandend. — De wortel, hoewel niet gebruikelijk, is nog veel krachtiger van aard. — In Junij en Julij, vóór het bloeijen, schijnt de plant het werkzaamst te zijn.

B. Aconitine, (het werkzame in water oplosbare plantenloozout,) looistof en eene kleine hoeveelheid vlugtige stoffe, die tot verhooging van den scherpsten smaak bijdraagt.

W. Prikkelend, pis-zweetdrijvend, uitwendig blaartrekkend.

G. In chron. ziekten, jicht, rheumat., syphilis, scirrhus, uitslagziekten, enz.; vooral door störcck aanprezen. Het poeder 1 gr. pro dosi, klimmend. Extract 1—2 gr. enz.

P. EXTRACT., TINCT. SIMPLEX et ÆTHEREA ACONITI.

Vervalschingen. Er bestaat nauwelijks een plantengeslacht, waar de soorten zoo moeilijk te onderscheiden zijn en zoo veelvuldig in malkander overgaan, als bij deze. Vele derzelve worden met de voorgaande gebruikt, hetwelk echter volgens GEIGER af te keuren is, dewijl zij allen veel minder krachtig van werking zijn. De voornaamsten zijn:

B. (12) a. A. *Stoerkeannum* Reichenb. nectariis ex ungue su-

perne arcuato oblique inclinatis, calcare uncinato; carpellis junioribus incurvatis, conniventibus, seminibus argute triquetris dorso argute rugoso-plicatis. — *Gr.* op de bergen, Alpen, enz. — *Bl.* Jun.—Aug. bl. blaauw, wit-blaauw-gevekt. *Ic. D. Suppl. IV. 24. H. XII. 15.* — *Syn. A. neomontanum W., A. Cammarum al.*

Deze soort is door REICHENEACH naar STÖRCK genoemd, omdat het, door dezen in zijn geneesk. geschrift over deze pl. afgebeelde Aconitum Napellus, deze en niet de Linnæaansche soort is.

(13) *b. A. variegatum L.* Nectariis erectis vel oblique inclinatis, calcare uncinato, racemis basi ramosis, demum paniculatis, carpellis junioribus parallelis, seminibus argute triquetris transverse plicatis, plicis dorsalibus alatis membranaceis undulatis. Reliqua ut in *a.* *Syn. A. Cammarum Jacq.* — *A. rostratum Bernh. galea rostrata distinctum.* — *Ic. H. XII. 16.* — Pedicelli glabri, aut vix puberuli.

(14) *c. A. paniculatum Lam.* Nectariis ex ungue arcuato-cernuis, calcare recurvato, fl. racemosis demum divaricato-paniculatis, carpellis junioribus divaricatis, plicis dorsalibus alatis membranaceis undulatis. — Reliq. ut in *praeced.*, fl. violacei, panicula pilis rectis pubescens.

Hba Aconiti wordt met de bladen van *Delphinium elatum L.* vervalscht.

2. *A. ANTHORA L.*, op de Alpen en Pyreneën groeiend, was als *rad. Anthorae* te voren somtijds in gebruik.

ACTÆA SPICATA L. (*Ic. D. Suppl. I. 17, 18*) de wortel tot vervalsching; vroeger als *R. CHRISTOPHORIANÆ S. ACONITI RACEMOSI* in gebruik; scherp, emetisch en drastisch.

A. RACEMOSA L. (*Ic. D. 398*). *Gr.* in N. Amer., aldaar is de wortel veel gebruikt en komt somtijds in den handel.

VII. PÆONIA L. Cal. 5- sepalus, inaequalis, saepe foliaceus, persistens. Petal. 5- plura. Carp. 2, 3, stigmatibus linguatis. Caps. 1- loculares, extrorsum dehiscentes.

(15) *1 P. OFFICINALIS L.* Herbacea, capsulis maturis erecto-patulis apice recurvatis, f. biternatis vel ternato-bipinnatis, foliol. oblongis lanceolatisve supra nitidis subtus pallidis glaucescentibusve, terminalibus semitridis, lateralibus integris, caule tereti obsolete subangulato, fibris radicalibus tuberoso-incrassatis. — *Gr.* in de bosschen en op de bergen van Z. Europ. — *Bl.* bij

ons gekweekt Mei--Jun. bl. meestal gevuld rozenrood. — *Ic.*
D. 397. H. V. 26

G. D. RAD. zeldzaam FL. EN SEMEN PÆONIÆ.

E. Versch, reuk onaangenaam, smaak bitter-zoet-zamentrek-
kend; droog r. en s. gering.

B. Vlugtige verdoovende stoffe, bittere extract- en looistof, de
laatste vooral in de bloemen; in den wortel zetmeel en suiker.

W. Krampstillend.

G. Vooral in epilepsie, kinderziekten, in POEDER ($\frac{1}{2}$ scr.— $\frac{1}{2}$ dr.
eenige keeren), het UITGEPERSTE SAP, de fl. in INFUS $\frac{1}{2}$ —1
once op 6 onc. colat., om de twee uren 1 l., beiden zelden.

P. De fl., SYRUP FL. P., in *species* enz.; wortel *pulv. epilept.*
Marchion., *Aq. antiepileptica.*

De aanverwandte soorten worden met deze verwisseld en schij-
nen dezelfde kracht te hebben:

(16) 2. *P. PEREGRINA* DC. differt: foliol. magis acutis, sup.
glabris, inf. albido-puberulis, fl. pallidioribus, tuberibus magis
rotundis. Syn. *P. officinalis* L. var.

(17) 3. *P. PARADOXA* DC. differt. caule pubescente, foliol.
rugulosus, caet. Syn. *P. promiscua* Tausch.

PODOPHYLLUM PELTATUM L. *Gr.* in N. Amer. de wortel is drastisch
en in Amer. in gebruik, de bladen volgens BARTON verdoovend. —
Van den wortel 10—20 gr. in plaats van jalappe.

Fam. II. MAGNOLIACEÆ JUSS.

Cal. deciduus 3—6— sepalus, quandoque spathaceus. Petala nu-
mero sepalorum multiplici, saepius multiserialia, basi attenu-
ata. Stam. indefnita toro inferne inserta, libera, anth.
adnatue 2—4— loculares loculis rima longitudinali introrsum
raro extrorsum dehiscentibus. Ovaria plerumque distincta, in-
defnita, multiserialia, imbricata, rarius uniseriata, numero
petalorum defnita; styli breves, stigmata simplicia. Carp.
unilocularia, 3— polysperma, bivalvia, rima dehiscentia. Sem.
carnosa indehiscentia; semina suturae interiori affixa, albu-
men carnosum. Embryo rectus, parvus in ejus basi inclusus.
— (K. II. 135. 138).

De *Magnoliacæen* zijn boomen of heesters met afwisselende

eenvoudige, gesteelde bladen en vrije afvallende steunblaadjes, met eindelingsche of okselstandige bloemen. Zij groeijen vooral in de gematigde en warmere streken van Azië en Amerika; velen munten door schoone en geurige bloemen uit.

Eigenschappen. Zij bevatten *bittere, zamentrekkende, of aromatische stoffen.*

I. DRYMIS FORST. Cal. profunde 2—3-partitus, petala 6—24 1—2 seriata; filam. apice incrassata, antherarum loculis discretis. Carp. 4—8 stigmatibus punctiformibus. Baccæ totidem, uniloculares polyspermae.

(18) 1. D. WINTERI FORST. f. oblongis, obtusis, inf. glaucis, coriaceis, pedicellis plerunque simplicibus, congestis vel breviramosis, carp. 4. — Is genoemd naar JOH. WINTER, die de schors 1577 het eerst naar Engeland bragt. *Syn.* Wintera aromatica Murr. Winterana aromatica Sol. — *Gr.* aan de Magellhaansstraat ƒ. 40'. *Ic. D.* 372. H. IX. 6.

G. D. De schors CORT. WINTERANUS, MAGELLANICUS.

E. Scherp-geurig.

B. Vluchtige olie 12 p. C. en scherpe hars 10, looistof, extractstof en zetmeel.

W. Tonisch, opwekkend.

G. In SUBSTANTIE 10—30 gr. p. d., INFUSIE $\frac{1}{2}$ op 6 oncen water, wijn, zeldzaam.

(19) 2. D. GRANATENSIS L. eene verwante soort in Nieuw-Granada en Brasilië, geeft, volgens het vermoeden van MARTIUS, de PARATODO-SCHORS.

II. ILLICIUM L. Cal. 3—6-sepalus, coloratus. Pet. 9-plura. Carp 8—12 stellatim posita, sup. longitudinaliter dehiscentia, 1-sperma.

B. (20) 1. I. ANISATUM LOUREIRO. Caulē 8-pedali, f. turbinate-ovatis, obtusis, parvis. Staminibus circiter 30. — Steranijsboom.

I. ANISATUM L. en der overige schrijvers, wordt door SIEBOLD en ZUCCARINI *I. religiosum* genoemd en voor verschillend gehouden. Dit *gr.* op Japan, in China, enz., is afgebeeld: D. 371. H. XIII 29? *Tijdschrift voor Nat. Geschied.* I. 1. p. 30.

I. anisatum Lour. in China ten W. van Canton. — *I. anisatum* in onze tuinen is gewoonlijk *I. parviflorum* Michx., en *I. floridanum* Ell. (BIGELOW, *Med. Bot.* III. Tab. 48), volgens NEES v. ESENB. (BRAND, *Arch.* III. 228). Vergel. DE VRIESE in *Tijds. voor Nat. Gesch.* t. a. p.

G. D. De vruchten: SEMEN ANISI STELLATI SIVE BADIANI.

E. Smaak en reuk naar anijs.

B. Vluchtige en vette olie, looistof. Volgens SIEBOLD in *I. religiosum* vergiftig.

W. Prikkelend, windbrekend.

G. In POEDER, INFUSIE, zelden alleen.

P. De vluchtige olie, OL. ANISI STELLATI seu BADIANI.

LIRIODENDRON TULIPIFERA L. *Gr.* in N. Amer. van dezen bij ons gekweekten boom worden in zijn vaderland de schors van wortel en jonge takken tegen de koorts enz. gebruikt (CORT. LIRIOD. seu TULIPIFERÆ).

Fam. III. MENISPERMEÆ BARTL.

Cal. 3—4—6- sepalus, sepalis uni-*seu* biseriatis. Petala iis numero aequalia aut serie tertia accessoria plura, saepissime biseriata, raro o. Stam. petalis numero aequalia aut dupla biserialia; anth. adnatae, 2- loculares extrorsae. Carpella definita, libera, drupacea, saepissime 3- sperma, semine conformi, albumine o aut parco; embryo curvatus s. periphericus — (K. H. 139).

De *Menispermaceën* zijn gewoonlijk slinger-heesters met afwisselende bladen zonder steunblaadjes, met kleine dikwijls in trossen staande bloemen met gescheiden geslachten; leven in de heete gewesten.

Eigenschappen. Bevatten bittere en vergiftig-bittere verdoovende stoffen, met veel slijm.

I. MENISPERMUM L. Cal. vel 3- sepalus bracteatus vel 6- sepalus. Cor. 3—6- petala. Stam. petalis opposita. Nectaria 6 glanduloso-petaloidea. Fl. dioici. Mas. Stam. 6—25. Fem. pist. 2—6. Drupae monospermae.

(21) I. M. PALMATUM LAM. f. cordato-orbiculatis 5- fidopalmatis reticulatis rufo-pilosis, racemis axillaribus folio brevioribus.

Syn. Cocculus palmatus DC — *Gr.* in Z O. Afrika ♀, slingerpl. — *Ic.* (D. 364) H. IX. 48. D. suppl. III. 24.

G. D. De wortel, RAD. COLUMBO seu COLOMBO, COLUMBÆ.

E. Smaak onaangenaam bitter, slijmig.

B. Columbo-bitter 10—12 pC (Columbine WITTSTOCK), gele harssige extractstof 5, was 0, 2, gekleurde gom 3—4, zetmeel 30-35, merg 17, houtvezel 12, water 6—10. (BUCHNER).

W. Versterkend, tonisch, vooral op de ingewanden.

G. Tegen aandoeningen der ingewanden, zwakke spijsvertering, in POEDER (10 gr. 1½ scr. p. d.), INFUSIE en AFROOKSEL ½ onc. op 8 colat.

P. EXTR. EN TINCT. COLUMBO.

Vervalsching, met eenen *volschen columbo-wortel*, welke in schijven en gespleten stukken voorkomt; onderscheidt zich door talrijke rimpels op de schors, door eene meer gelijkmatig-ledergele kleur der vlakten, weinig bitteren smaak. Is giftig en zijn oorsprong onbekend.

(22) 2. M. COCCULUS WALLICH. f. lato-cordatis, acutis, inferioris glaucis, racemis magnis, compositis, pendulis. — Cortex suberosus. — *Syn.* Cocculus suberosus, lacunosus, orbiculatus DC. Anamirta Cocculus WIGHT et W. ARNOTT *Prod. Flor. Pen. Ind. or.* — *Gr.* in Amboina, Malabaar, Celebes ♀ klimmend. — *Ic.* D. 365, 366.

G. D. De vruchten, COCCULI INDICI seu LEVANTICI seu PISCATORII.

E. Walgelyk bitter, verdoovend vergiftig.

B. Vette olie en vergiftige Menispermine (Cocculine).

W. Verdoovend vergiftig.

G. Enkel uitwendig tegen hoofdzeer, ongedierte.

P. PULV. EN UNG. PEDICULORUM; MENISPERMINE.

COCCULUS CRISPUS DC. De jongste takken zijn door WAITZ (*Over de Jav. Geneesm.*) onder den naam van STIPITES MENISPERMI zeer geroemd tegen intermitt. koortsen, in werking met Menyanthes trif. (Zie *Gentianeae*) overeenkomende.

CISSAMPELOS PAREIRA L. *Gr.* in Z. Amer., O. Ind. ♀ slingerend. *Ic.* D. 366. — De sterke, getakte, houtachtige wortel geeft de RAD. PAREIRÆ BRAVÆ, thans ongebruikt.

Fam. IV. BERBERIDÆ VENT.

Sepala 3, 4, 6 *alternatim biseriata*. Petala *sepalis numero aequalia, raro dupla, opposita, basi glandulifera*. Stamina *hypogyna, libera, petalis opposita, anth. adnatae: loculis valvula a basi ad apicem elasticè dehiscentibus*. Ovarium 1, 1-loculare, *placenta unilaterali*. Sem. 1—3, *placentae basi affixa. Embryo rectus, axillis* — (K. II. 141).

De *Berberideën* zijn meestal heesters, met gesteelde, onparig gevinde, vindeelige, door niet-ontwikkeling eenvoudige, doorniggezaagde bladen, zonder steunblaadjes, met tweeslachtige bloemen; in de gematigde luchtstreken.

Eigenschappen. De planten dezer kleine familie bevatten in de schors en wortels niet zelden bittere, zamentrekkende, in de bladen en vruchten zure stoffen.

I. BERBERIS L. Cal. 6- sepalus. Pet. 6, intus basi biglandulosa. Bacca disperma.

(23) 1. B. VULGARIS L. Spinis tripartitis, f. fasciculatis ciliato-serratis, racemis multifloris pendulis, petalis integris vel leviter emarginatis. *Gemeene Berberis F. B. Sept. I. 1, p. 237. Gr. in Europa, enz. — Bl. Mei—Jun. †. — Ic. D. 368. H. I. 41. Bat. 175.*

G. D. De bessen, BACCÆ BERBERIDIS seu BERBERUM; de binnenschors der takken: CORTEX BERB.; de wortel, RAD. BERB.

E. Vruchten zuur; schors en wortel bitter.

B. Vruchten: appelzuur en suiker; wortel en schors eene bittere extractstof (*Berberine* 17,6) met hars 20,4, was, vet, zetmeel, oxyacanthine met plantenzuren (ac. malicum?) verbonden, eiwitstof, tannijn (*G. POLEX*).

W. De vruchten verfrisschend, verkoelend; w. en s. purgerend. *Berberine* in kleine giften (5—6 gr.) tonisch, in groote (10—10) purgerend, op de wijze van rhabarber.

G. Vruchten niet zelden in de *Praeparaten*; wortel en schors zelden; *Berberine* als surrogaat voor Rheum voorgesteld.

P. Versch uitgeperst sap der vruchten, SUCCUS BERBERUM, verder: SYRUPUS ENROOB B., ROTULÆ.

(24) 2. B. CANADENSIS MICHX. wordt in N. Amer. in plaats van deze gebruikt.

Fam. V. PAPAVERACEÆ DC.

Cal. 2- sepalus. Corolla regularis, 4- petala. Stamina hypogyna 4- plura, libera. Ovarium liberum; placentae intervalvulares, oppositae vel dissepimentis adnatae. Embryo minimus, rectus, ad basin albuminis, radícula ad hilum sita. — (K. II. 143).

De *Maankopachtigen* of *Papaveracëen* zijn eene kleine familie van kruidachtige planten in de gematigde luchtstreken der oude wereld, een melksap bevattende, met eenvoudige of gelobde bladen en dikwijls groote bloemen.

Eigenschappen. Verdoovend of scherp-verdoovend, sommigen alleen scherp en drastisch.

I. PAPAVER L. Cal. caducus. Stam. numerosa. Stylus o. Stigma 4—20- radiatum. Capsula incomplete 4—20- locularis, substigmatate foraminibus dehiscens.

B. (25) 1. P. RHOEAS L. filamentis subulatis, capsula breviter obovata basi rotundata glabra, lobulis stigmatibus margine incumbens, caule hispido, plurifloro, f. pinnatis bipinnatisque, laciniis oblongo-lanceolatis inciso-dentatis. *Klaprozen Maankop F. B. Sept. I, 2. p. 403.* — Variat fol. indivisis caet. — *Gr. in Europa.* — *Bl. Mei--Jul.* ☉. bl. rood. — *Ic. D. 406. H. VI. 38. Bat. 293.*

G. D. Bloembladen, FL. RHOEADOS S. PAPAVERIS ERRATICI.

E. Zwak verdoovend, reuk onaangenaam, smaak bitter.

B. Rode kleurstof, weekhars, cerin, appel- en galnotenzuur.

W. Verzachtend, involverend, enz.

G. Tegen catarrhus, enz.

P. SYRUPUS, zeldzaam TINCTURA.

In plaats van dezen verzamelt men ook de bloembladen van P. DUBIUM L. (aanverwante *Maankop F. B. Sept. I, 2. p. 403*) door eene caps. clavata glabra et crenis stigmatibus distinctis verschillend, en van P. ARGEMONE L. (ruige *Maankop F. B. Sept. I, 2. p. 401.* — *Ic. Bat. 15*) capsula elongato-clavata hispida; welke verwisseling niet schadelijk is.

B. (26) 2. P. SOMNIFERUM L. filamentis superne dilatatis, capsula subglobosa glabra, f. oblongis inaequaliter dentatis, superioribus integris basi cordata amplexicaulibus, inferioribus sinuatis

basi attenuatis. *Slaapwekkende Maankop F. B. Sept. I, 2. p. 403, V. G. p. 152.* — *Gr.* in Kl. Azië, Z. Europ. bij ons gekweekt. — *Bl.* Jun.—Aug. ☉.

α. nigrum: capsula subglobosa, foraminibus sub stigmatis corona apertis, petalis saepius purpureis, seminibus nigris. — *Syn.* P. somniferum Gmel. — *Ic. D. 405.*

β. album: caps. ovato-subglobosa, foraminibus obsolete vel minimis, petalis albis, seminibus albo-pruinosis. *Syn.* P. officinale Gm. P. somniferum Engl. Bot. *Ic. D. 404.*

G. D. De zaaddozen, de zaden vooral van *var. β.* en het, door insnijdingen uit de onrijpe zaaddozen verkregen ingedikte melksap: CAPSULÆ seu CAPITA PAPAVERIS, SEMINA P., OPIUM, waarvan men vooral *Bengualsche* en *Levantische* onderscheidt (o. BENGALENSE, LEVANTICUM seu THEBAICUM).

E. Narcotisch, reuk onaangenaam verdoovend, smaak bitter-scherp. Van de zaden olieachtig zoet.

B. Van *Opium levant.*: Narcotine 6,808, Morphine 10,842, Codeine 0,678, Narceïne 6,662, Meconine 0,804, Meconiumzuur 5,124, Vetstof 2,166, Caoutchoue 6,012, Hars 3,582, Gomachtige Extractstof 25,200, Gom 1,042, Vezelstof en Bassorine 19,086, Water 9,846, Verlies 2,148. — In 100 d. (G. J. MÜLLER). Overigens is er weinig standvastigheid in de relatieve hoeveelheid dezer beginselen; in andere soorten van Smyrna's opium vindt dezelfde Scheikundige b. v. 4,106 Morphine, of 9,852, of 2,842 enz. — Van de zaden vette olie. Ook de inlandsch gekweekte bevat opium.

W. Verdoovend, krampstillend; in grootere giften eerst opwekkend, dan narcotisch-vergiftig. Zaden verzachtend, bedarend.

G. Menigvuldig in zenuwziekten, krampen $\frac{1}{2}$ —1 gr. p. d., pijnlijke aandoeningen; de zaden in EMULSIE tot verzachting enz.

P. Van de *maankoppen*: SYRUPUS PAPAVERIS seu DIACODII; seu E MECONIO. Van het *Opium*: EXTR. OPII AQUOSUM, vele *Tincturen*: T. OPII SIMPLEX, CROCATA seu LAUDANUM LIQUIDUM SYDENHAMI; SYRUPUS OPIATUS, EMPLASTRUM OPIATUM; van de *zaden*: OL. PAPAVERIS; en vele oudere en zamengestelde als THERIACA ANDROMACHI bij de Romeinen beroemd. PILLULÆ DE CYNOGLOSSO, PULVIS ANODYNUS DOVERI.

I. CHELIDONIUM c. BAUH. Cal. caducus. St. numerosa. Capsula siliquaeformis, unilocularis, bivalvis: valvulis a basi ad api-

cem dehiscentibus. Sem placentis 2 intravalvularibus, dissepi-
mentum pervium constituentibus, affixa, supra umbilicum crista
glandulosa compressa praedita.

B. (27) I. CH. MAJUS L. pedunculis umbellatis, f. pinnatisectis,
segmentis subrotundis dentato-lobatis, petalis integris. — Succo
croceo amaro acri scatet. *Stinkende Gouwe F. B. Sept. I, 2. p.*
401. V. G. p. 150.

Var. laciniatum: f. segmentis in lobos lineares laciniatos acu-
tos fissis, petalisque serratis incisive. — *Syn. Ch. laciniatum*
Mill. DC. — *Gr.* op woeste plaatsen, langs de hagen, enz. van
Europa. — *Bl.* Mei—Aug. bl. geel 2. — *Ic. D. 408. H. IV.*
6. Bat. 238. V. G. Tab. XXV.

G. D. HERBA en RADIX CHELIDONII seu CH. MAJORIS.

E. Scherp, bijtend, geel-rood sap bevattend.

B. Roodgele verdoovende (?) extractstof, groene weekhars,
gom, Malas, Nitras en Murias Potassae, Bassorine, Kalkzouten,
bittere stoffe.

W. Prikkelend, oplossend vooral op de ingew., lever, lymph.
valen, in grootere giften scherp-giftig.

G. In hydrops, verstoppingen, dyscrasien, enz.; uitwendig als
ligt bijtmiddel, SUCCUS EXPR. 1 scr. 2 maal daags.

P. EXTRACTUM CHELIDONII 5—10 gr. p. d.

GLAUCIUM LUTEUM SCOP. (*Syn. G. flavum* DC. *Chelidonium Glaucium*
L. *Ic. D. 409. Gr. in Z. Europ.*) en G. CORNICULATUM CURT. bezitten
soortgelijke eigenschappen en waren als HERBA en RAD. PAPAVERIS COR-
NICULATI in gebruik.

Fam. VI. FUMARIACEÆ DC.

Cal. 2- sepaius. Corolla irregularis. Pet. 4, libera vel coalita.
Stam. hypogyna, 6, in phalanges 2 oppositas, ante petala ex-
teriora sitas, connata, rarius libera; antherae cujusvis pha-
langis lateralis 3-loculares. Ovarium uniloculare, 3- plu-
riovulatum; placentae parietales. Embryo ad basin albumi-
nis; radícula hilum spectans. — (K. II. 145.)

De *Fumariacëen* zijn kruiden met zamengestelde bladen in de
gematigde luchtstreken, met tweeslachtige, gewoonlijk in aren ge-
plaatste, bloemen.

Eigenschappen. Bevatten bittere en slijmige stoffen.

I. FUMARIA L. Petalum superius basi calcaratum. St. diadelpha. Silicula indehiscens nucamentacea, 1- sperma.

B. (28) I. F. OFFICINALIS L. Sepalis corolla triplo brevioribus pedicello latioribus, siliculis subrotundis transverse latioribus antice truncatis submarginatis, racemis fructiferis laxis, f. laciniis oblongo-linearibus. *Geneeskrachtige Duivenkervel F. B. Sept. 1, 2. p. 527.* — *Gr.* in Europa op akkers enz. — *Bl.* Mei—Sept. bl. rood ☉. *Ic. D.* 410. *H. V.* 4. *Bat.* 127.

G. D. De geheele plant, volgens anderen alleen de bladen, HBA FUMARIÆ.

E. Versch gekneusd onaangenaam van reuk, zout-bitter van smaak; droog zonder reuk, bitter.

B. Bittere extractstof, Fumaria-zuur, eiwitstof, Murias Potassae, Fumaris calcis.

W. Tonisch, oplossend, op de ingewanden.

G. Tegen verstoppingen, geelzucht, enz. gewoonlijk het versch UITGEPERSTE SAP, 1—2 onc. 2—3 maal daags.

P. EXTRACTUM FUMARIÆ.

F. Vaillantii Lois. sepalis pedicello angustioribus, en *F. parviflora* Lam. sepalis corolla sexies brevioribus latitudine eandem aequantibus, veel zeldzamer dan de voorgaande, worden zonder nadeel met haar verwisseld.

CORYDALIS CAVA WAHLENE. (*Syn.* C. bulbosa L. — C. tuberosa DC. *Ic. D. suppl.* IV. 18, 19. *Gr.* in Europa in bosschen), gaf vroeger de RAD. ARISTOLOCHIÆ CAVÆ.

CORYDALIS HALLERI *W.* Boonachtige Helmbloem *F. B. Sept. 1, 3. p. 833* (*Gr.* met de voorg. *Ic. D. suppl.* IV t. a. p.) de RAD. ARISTOLOCHIÆ FABACÆ.

Fam. VII. CRUCIFERÆ JUSS.

Cal. 4- sepalus. Corolla 4- petala. Stamina hypogyna, 6, tetradynama: 4 longiora, sepalis placentariis: 2 breviora, remotiora sepalis valvaribus opposita. Ovarium liberum, 1—2- loculare, 2- pluriovulatum: placentis angustis, intervalvularibus. Semina exalbuminosa. Embryo curvatus, radícula ad cotyledones reflexa — (K. II. 146).

De *Kruisbloemigen* zijn gewoonlijk kruiden, zelden heesters, met eenvoudige of vindeelige, afwisselende bladen, zonder steunblaadjes, met tweeslachtige, dikwijls in trossen staande, bloemen. Leven in de gematigde luchtstreken, voornamelijk op het noordelijk halfrond, zelfs tot in de koudste streken opklimmende.

Eigenschappen. Hun sap is niet melkachtig. Meer of minder bevatten allen een vlugtig-scherp beginsel in alle deelen. De zaden bevatten zwavelhoudende stoffen; bij de rotting ontwikkelen zij veel Ammonium en dierlijken stank. De scherpe stof wordt bij velen door veel slijm, zelfs door suiker getemperd en gedeeltelijk verdrongen. Dit scherpe beginsel verwekt branding in den mond, en prikkelt de oogen tot tranen. Door de groote slijmgehalte worden de wortels en bladen van sommigen eetbaar; anderen door de scherpte een maagversterkend voedsel en geneesmiddelen. De zaadkiemen van velen bevatten eene vette olie.

Tribus I. Siliquosae.

1. NASTURTIUM R. BR. Siliqua linearis vel elliptica: valvulis convexis vel planiusculis, enerviis vel basi rudimento nervi intermedii obsoleto notatis. Semina in quovis loculo inaequaliter biserialia. Cayledones accumbentes (0 =).

B. (29) 1 N. OFFICINALE R. BR. Siliquis linearibus pedicellum subaequantibus, f. pinnatis, superioribus 3—7-jugis, inferioribus ternatis, foliolis repandis, lateralibus ellipticis, terminali ovato basi subcordato. *Gewone waterkers F. B. Sept. 1, 2. p. 439. — Syn. Sisymbrium Nasturtium L. — Gr. in Europa aan slooten, beekjes. — Bl. Zomers, wit 2. — Ic. D. 401. H. V. 32.*

G. D. De versche plant, HERBA NASTURTII AQUATICI.

E. Gekneusd van eenen scherpem geurigen reuk; smaak zwak bitter, scherp; gedroogd zonder reuk en bijkans zonder smaak.

B. Vlugtige scherpe stof en looistof.

W. Oplossend, zuiverend.

G. Tegen scheurbuik, obstructiën, VERSCH EN HET UITGEPERSTE SAP, 1—3 onc. dagelijks. Ook als salade.

P. CONSERVA NASTURTII AQUATICI.

Verwisseling: met *Cardamine pratensis* L. (*Ic. Bal. 27*) en *C. amara* L. *gemeene en bittere Veldkers F. B. Sept. 1, 2. p.*

487 en 489, door de geslachtskenmerken gemakkelijk te erkennen, echter niet schadelijk.

B. *SISYMBRIUM OFFICINALE* Scop. *Raket Waterkers F. B. Sept. I, 2. p. 491. Syn. Erysimum officinale L. (Gr. zeer gemeen in Europa) Ic. H. II. 13, Bat. 116)* levert de thans niet meer gebruikelijke *HERA ERYSIMI seu ERYSIMI VULGARIS. SYRUPUS DE ERYSIMO.*

S. *SOPHIA L. Sophie Waterkers F. B. Sept. I, 2. p. 491. (Gr. als de voorg. ☉) de HERA en SEMINA SOPHIE. Ic. Bat. 47.*

CHEIRANTHUS CHEIRI L. *heesterachtige Muurbloem F. B. Sept. I, 2. p. 493. Ic. Bat. 295. (Gr. op rotsen en muren in Europa) FLORES, HERA EN SEM. CHEIRI, waarvan de eersten nog somtijds als pijnstillend middel gebruikt worden.*

DENTARIA BULBIFERA L. *(Gr. in de bergstreken van Z. Europ. ♀) de RAD. DENTARIE seu ANTIDYSENTERICÆ.*

II. *SINAPIS L. Siliqua linearis vel oblonga: valvulae convexae, nervis tribus vel quinque rectis validis. Sem. in quovis loculo uniseriata, globosa. Cotyledones incumbentes, canaliculato-complicatae (o > >); — fl. flavi.*

B. (30) 1. *S. NIGRA L. Glabriusecula, f. inferioribus lyratis, superioribus lanceolatis, siliquis glabris erectis stylo breviusculo coronatis. Zwarte Mostaard F. B. Sept. I, 2. p. 499. — Syn. Melanosinapis communis Spen. — Gr. in Europa, Azia, bij ons gekweekt. — Bl. Jun.—Aug. ☉. — Ic. D. 403. H. VIII. 40. Bat. 250.*

G. D. De zaden: SEM. SINAPIS seu SINAPEOS NIGRAE.

E. Gekneusd van sterken, scherp reuk; smaak brandend scherp, bitter, olieachtig.

B. Vluchtige scherpe en vette olie.

W. Prikkelend, blaartrekkend.

G. Inwendig in POEDER 1 dr. 2 maal daags, en INFUSIE; meer uitwendig tot MOSTERTPAPPEN (*sinapismi*), in voetbaden.

P. VINUM, SERUM LACTIS en UNGUENT. SINAPINUM, in nieuwere tijden AQUA SINAP. DESTILL., TINCT.

(31) 2. *S. ALBA L. Caule folliisque lyrato-pinnatifidis glabrisculis, siliquis hispidis patulis cylindricis torulosis, valvulis 5-nerviis, oligospermis, rostro siliquam aequante aut breviora compresso. Witte Mostaard F. B. Sept. I, 2. p. 499. — Syn. Napus Leucosinapis Spen. — Gr. in Z. Europ. ook gekweekt. Bl. Mei—Jul. ☉. — Ic. D. 402. H. VIII. 39.*

G. D. SEMEN SINAPIOS ALBÆ seu SEM. ERUCÆ.

Het overige zoo als bij No. 1. De zaden geven het gewoon mostertzaad, bevatten een cristalliseerbaar, zwavel- en stikstofhoudend ligchaam (*sulpho-sinapine*), welke door destillatie in eene scherpe zwavel-blaauwzure olie ontleed wordt, verder 20 pC. vette olie, gom, gele kleurstof en Phosphas calcis (HENRY en GAROT). Sommigen vonden de vluchtige olie in het witte mostertzaad niet.

Vervalsching: met de zaden van *Sinapis arvensis*, Herik Mostertaard *F. B. Sept. I, 2. p. 499.* — *Ic. Bat. 147. Brassica Eruca L., Brassica oleracea L.,* doch alleen door mindere scherpte nadeelig.

BRASSICA RAPA L. *gewone rapen (Ic. D. suppl. III. 22, 23)* de wortel voedend; het uitgerperste sap verzachtend, tot gorgeldranken, tegen winterhanden.

B. BRASSICA CAMPESTRIS L. *Veldkool F. B. Sept. I, 2. p. 497.* BRASSICA NAPUS OLEIFERA geven de bekende vette olie, tot het bereiden van zalven dienstig.

BRASSICA SABELLICA L. *roode kool, als B. RUBRA officineel, het decoct is zacht oplossend, tegen ingewandswormen van kinderen nog somtijds gebruikt.*

RAPHANUS SATIVUS L. *de scherpe wortels zijn oplossend; het uitgerperste sap gebruikt.*

Trib. II. Siliculosae.

III. COCHLEARIA L. Silicula ambitu subrotunda vel elliptica, valvulis, maxime convexis, turgida vel globosa: valvulae nervo longitudinali perspicuo et magis minusve prominulo. Filamenta edentula, superne recta. Cotyledones accumbentes, quandoque obliquae (o =). Fl. albi.

B. (32) I. C. OFFICINALIS L. f. radicalibus petiolatis lato-ovatis subcordatis, caulinis ovalis dentatis, superioribus basi profunde cordata amplexicaulibus. *Gewoon Lepelblad F. B. Sept. I, 2. p. 479.* — *Gr.* aan de zee-stranden, enz. in Europa, enz. *Bl. Apr.—Mei 2.* — *Ic. D. 399. H. V. 28. Bat. 108.*

G. D. Het versche *kruid*: HBA COCHLEARIA; zelden de zaden: SEM. COCHL.

E. Reuk en smaak vlugtig-scherp, naar kers.

B. Vluchtig-scherpe olie.

W. Prikkelend, oplossend.

G. Het versche KRUID EN UITGERPERSTE SAP tegen scheurbuik. enz., 1—2 onc. daags.

P. AQUA, SPIRITUS, CONSERVA, SYRUPUS, zelden OLEUM AETH.
COCHLEARIÆ.

COCHLEARIA ANGLICA L. *Engelsch Lepelblad F. B. Sept. I, 2. p. 479, f. basi rotundatis*, zeldzaam voorkomend, schijnt geheel dezelfde eigenschappen te bezitten, en wordt somtijds zonder twijfel voor de voorgaande gebruikt.

IV. ARMORACIA KOCH. Silicula nervo dorsali destituta, reliqua ut Cochleariæ.

B. (33) I. A. RUSTICANA K. Siliculis globosis, f. radicalibus cordatis vel ovato-oblongis crenatis, caulinis inferioribus pectinato-pinnatifidis, superioribus ovato-lanceolatis crenato-serratis, supremis linearibus. Mierik Lepelblad F. B. Sept. I, 2. p. 479. Syn. Cochlearia Armoracia L. — C. rusticana Lam. — Gr. op vochtige plaatsen in Europa; ook gekweekt. — Bl. Mei—Jun. 4. — Ic. D. 400. H. V. 29. Bat. 303.

G. D. De verse wortel: RAD. ARMORACIÆ seu RAPHANI RUSTICANI.

E. Reuk bij kneusing vlugtig-scherp, tranenverwekkend, zeer doordringend; smaak brandend.

B. Vlugtige olie (mierik-olie) van ondraaglijk scherp reuk en smaak.

W. Prikkelend, oplossend, blaartrekkend; inwendig in groote giften als een scherp gif.

G. Inwendig versch gekneusd, in INFUSIE, UITGEPERSTE SAP $\frac{1}{2}$ -1 onc. eenige malen daags, tegen waterzucht, scheurbuik, jicht, enz. uitwendig tot SINAPISMI.

P. AQUA, SYRUPUS, CONSERVA ARMORACIÆ, zelden.

V. LEPIDIUM L. Silicula a latere compressa, oblonga, subrotunda, vel ovata: loculi 1- spermi; valvulae naviculares, dorso carinatae, vel alatae. Filamenta edentula. Petala aequalia. Cotyledones incumbentes, planae (o ||). — Fl. albi.

B. (34) I. L. SATIVUM L. Siliculis suborbiculatis, emarginatis, alatis, rachi adpressis, f. inferioribus petiolatis irregulariter incis lobatis pinnatis, bipinnatisve, superioribus sessilibus linearibus. Gewone Kers F. B. Sept. I, 2. p. 481. — G. in den Orient, Z. Europa; bij ons gekweekt. — Bl. Zomers ☉. — Ic. H. VI. 11.

G. D. Het versche *kruid*: HBA NASTURTII HORTENSIS, zelden de SEMINA.

E. Reuk vlugtig-prikkelend; smaak scherp, bitterachtig zoet.

W. Als bij Nasturtium officinale.

P. AQUA N. HORTENSIS.

(35) 2. L. RUDERALE L. Siliculis patentibus subrotundo-ovalibus, emarginatis apice anguste alatis, f. inferioribus petiolatis pinnatis bipinnatisque, superioribus sessilibus, linearibus, flor. diandris. *Steenkers F. B. Sept. I, 2. p. 481.* — *Gr.* langs de wegen van Europa. — *Bl. Zomers 3.* — *Ic. Bat. 43.*

G. D. De geheele plant: HBA LEPIDII RUDERALIS.

E. Reuk onaangenaam, sterk; smaak scherp.

B. Vlugtige olie, extractstof.

W. Als voorgaande.

G. Tegen tusschenpozende koortsen in nieuwere tijden geprezen.

Fam. CAPPARIDÆ JESS. (K. II. 153). — CAPPARIS SPINOSA L. (*Gr.* in *Z. Europ., N. Africa* †) gaf vroeger de RADICIS CAPPARIDIS CORTEX, pisdrijvend, en de bloemknoppen, kappers, GEMME CONDITE CAPPARIDIS, thans alleen als bijvoegsel tot spijzen.

Fam. BIXINÆ KUNTH (K. II. 200). — BIXA ORELLANA L. (*Gr.* in *Z. Amer. en op Java*, volgens *BLUME*, algemeen gekweekt † 10'—20'). — *Ic. II, IX. 34*) het sappige merg der vruchten, in koeken gekneed, gaf de ORLEANA, ORELLANA, seu TERRA ORLEANA, purgerend en maagversterkend, thans alleen tot geelverven gebruikt, zeldzaam tot pleisters: EMPL. DIACHYLON COMPOS. en OXYCROCEUM.

Fam. VIII. CISTINÆ DUXAL.

Calyx 5- sepalus: sepalis 2 exterioribus minoribus, interdum evanidis; 3 interioribus per aestivationem contortis, at directione sepalis contraria. Stamina hypogyna numerosa. Ovarium liberum. Capsula plurilocularis, polysperma, dissepimentis nullis vel incompletis, unilocularis, valvulis in medio placentiferis; vel dissepimentis completis plurilocularis, placentis centralibus. Embryo intra albumen spiralis aut curvus. (K. II. 203).

De *Cistineën* zijn kleine heesters, vooral in de gematigde lucht

streken, met altijd groene, tegenoverstaande gave bladen, met meestal groote, snel afvallende, bloemen.

Eigenschappen. Sommigen bevatten hars, anderen een zoet eetbaar vocht.

I. CISTUS L. *excl. sp.* Calyx 5- sepalus, sep. 2 exterioribus inaequalibus vel o. Petala 5 caduca. Stam. indefinita. Capsula 5—10- valvis, valvis medio septiferis.

B. (36) I. c. CRETICUS L. f. in petiolum angustatis ovatis obtusis tomentoso-hirtis undulatis venoso-rugosis, pedunculis calycem villosum aequantibus terminalibus solitariis vel subumbellatis, stylo tereti stamina aequante. — *Gr.* in Z. Europa, Grieksch Archip. — *Bl.* Jun.—Jul. bl. purper. †. — *Ic.* D. 432. H. XIII. 33.

G. D. De, uit de takken en bladen gedurende het warme jaargetijde uitzweetende, welriekende hars, LADANUM COMMUNE,

L. IN SORTIS, LAEDANUM.

E. Reuk aangenaam.

B. $\frac{1}{2}$ oplosbare weekhars. De beste soort: hars met vluchtige olie 86 pC., was 7, en een weinig extractstof.

G. Zeldzaam; meer tot REUKPOEDER, BEROOKINGEN.

C. LADANIFERUS L. (*Gr.* in Spanje, Portugal. Petalis albis aut basi purpureis. — *Ic.* D. 431 H. XIII. 36), en C. CYPRIUS LAM. (*Gr.* in Cyprus, enz. *Ic.* D. 430 H. XIII. 35) geven insgelijks eene soort van LADANUM, hetwelk thans bijkans alleen tot rookpoeder gebruikt, overigens in werking van het voorgaande niet schijnt te verschillen: LADANUM IN BACULIS.

HELIANthemum VULGARE GÆRT. (*Syn.* Cistus Helianthemum L. *Gr.* op de heidevelden van Europa) gaf vroeger HBA CHAMECISTI.

Fam. IX. VIOLARIEÆ DC.

Calyx 5- sepalus. Corolla irregularis vel inaequalis, 5- petala. Stam. 5, disco hypogyno inserta. Antherae lateri interiori filamentorum, apice in membranam aridam productorum, adnatae, ovario adpressae, liberae vel cohaerentes. Ovarium 1-loculare, placentae parietales. 3. Styl. 1. Albumen carnosum. Embryo rectus, radícula hilum spectante. — (K. II. 204).

De *Violaceën* zijn kruiden of kleine heesters, in de gematigde

en warme luchtstreken, met afwisselende, van steunblaadjes voorzien, bladen.

Eigenschappen. Een braakwekkend beginsel schijnt in alle geslachten dezer familie aanwezig te zijn, met veel slijm verbonden; in de grootste hoeveelheid echter in de wortels, welke derhalve in vele landen tot braakmiddelen dienen.

I. VIOLA L. Sepalis basi in appendicem productis. Petala inaequalia; inferius deorsum in calcar productum. Stamina dilatata, in cylindrum collocata nec vere connata; 2 inferiora basi calcarato-appendiculata.

B. (37) I. v. ODORATA L. Acaulis, stolonifera, f. lato-cordatis pubescentibus, primigenis reniformi-cordatis, sepalis obtusis, petalo infimo emarginato, superioribus 4 rotundato-obtusis paulo angustioribus, pedunculis fructiferis decumbentibus apice rectis. *Welriekend Viooltje F. B. sept. I, 1. p. 205.* — *Gr.* langs de hagen beekjes enz. in Europa. — *Bl.* Maart—Apr. bl. blaauw, inwendig wit, — *Var.* fl. albis. 2. — *IC. D. 386. H. III. 2.*

G. D. De blaauwe bloembladen, FLORES VIOLARUM, VIOLARIÆ seu VIOLÆ HORTENSIS; vroeger ook HBA, SEMEN en RAD. v.

E. Zeer welriekend; smaak zoetachtig slijmig, achterna iets prikkelend.

B. *Violine* (het emetische beginsel, nog meer in den wortel) vlugtige olie en blaauwe kleurstof.

W. Krampstillend, bedarend.

G. Vroeger in INFUSIE als pisdrijvend enz.; thans nog in borstziekten, zelden; de zaden tot pisdrijvend en braakwekkend geneesmiddel aanbevolen.

P. SYRUPUS VIOLARUM, als excipiens, tot kleuring van Mixturæ.

Verwisseling kan geschieden met de bloembaden van *V. canina* L. en *V. hirta* L. (*Vergl. F. B. Sept. I. 1 en 3*), welke zonder geur zijn.

B. (38) 2. v. TRICOLOR L. Caule adscendente ramoso, f. crenatis, inferioribus ovato-cordatis, stipulis lyrato-pinnatifidis, lacinia media crenata, calcare appendicibus calycis subduplo longiore, stigmatibus magno urceolato, utrinque pilorum fasciculo praedito, ra-

dice simplici. *Driekleurig Viooltje F. B. Sept. I, 1. p. 209.*
 Duæ inprimis formæ:

a. V. tric. vulgaris sex grandiflora: corolla calyce majore, 8—10 lineas in diametro, violacea, caerulea, albo-flavoque maculata; flavus color solummodo basin petali imparis occupat. — *Syn. V. tricolor auct. — Ic. D. 387. H. III. 5. Bat. 10.*

b. V. tric. arvensis: corolla longitudine calycis vel brevior, alba, petalis superioribus leviter violaceis. — *Syn. V. arvensis Murr. — Ic. H. III 4.*

a en b. Gr. op de akkerlanden, weilanden, enz. van geheel Europa. — *Bl. Apr.—Nov. ☉ en ♂.* — In de tuinen kweekt men nog vele verscheidenheden.

G. D. De geheele plant: *HERB. JACEÆ, seu V. SYLVESTRIS, V. TRICOLORIS, seu TRINITATIS.*

E. Bijkans zonder reuk, gekneusd zwak riekend; smaak zoet, slijmig; de wortels scherp.

B. Violine, slijm, enz.

W. Oplossend, krampstillend, zweet en pisdrijvend; de wortel braakwekkend.

G. Tegen *tinca capitis, crusta lactea,* andere huidziekten, krampen, *POEDER 1 scr. in eenen dag, INF., DECOCT 1 scr.—1 dr. op 6 onc. water in- en uitwendig.*

P. EXTRACT., UNGUENT. JACEÆ. — AQUA en SYRUPUS, thans ongebruikelijk.

II. IONIDIUM ST. HIL. Calyx 5- sepalus basi truncatus. Corolla irregularis, petalo quinto maximo labelliformi, non calcarato, glandulae nectariferæ perigynæ. — *Violæ sp. L.*

(39) I. I. IPECACUANHA ST. HIL. Caule erecto, ramoso, f. alternis, ellipticis, serratis, glabris, ciliatis, stipulis lanceolatis, scariosis, cuspidatis. pedunculis axillaribus folio brevioribus, labello lato subemarginato. — *Syn. Viola Ipecacuanha L. — Gr. in Brasilië, Guayana. ♀. — Ic. Botanical Magazine 2453.*

G. D. De wortel, *RAD. IPECACUANHÆ ALBÆ, seu I. ALBÆ LIGNOSÆ.*

E. Reuk, versch onaangenaam; smaak bitter-scherp.

B. Violine 5 pC. gom en stikstofhoudende extractstof.

W. Braakwekkend.

G. In Europa zeldzaam, daar de overige Ipecacuanha-soorten menigvuldiger gebruikt worden. In Brasilië echter worden de

wortels van deze en andere *Ionidium*-soorten veel als braakmid-
delen aangewend, b. v. *Iodium brevicaule* Mart., *I. Poaya* St.
Hil; de eerste onder den naam van *Poaya branca da praca*,
de laatste *P. da campo*; verder van: *I. urticaefolium* Mart.; *I.*
heterophyllum Vent. in China, *I. strictum* Vent. op St. Tho-
mas, *I. parviflorum* Vent. in Peru.

Fam. X. POLYGALÆE JUSS.

Calyx 5- sepalus, sepalis aestivatione imbricatis; 2 interioribus
majoribus, saepe petaloideis. Corolla irregularis. Petala 3—4
hypogyna, cum tubo stamineo plus minus connata. Stamina
inferne monadelpa, apice in phalanges 2 oppositas aequales
divisa. Antherae 8, 1- loculares, poro dehiscentes. Ovarium
1—2- locale, dissepimento valvulis contrario; loculis 1-
ovulatis, ovulis pendulis, saepe basi arillatis. — (K. II. 213).

De *Polygalæen* vormen eene kleine plantenfamilie, aan de ge-
matigde en warme luchtstreken eigen, en zijn kruiden en kleine
heesters met afwisselende gave bladen, met in trossen staande
bloemen, wier twee veel grootere kelkblaadjes *alae* heeten.

Eigenschappen. De echte *Polygalæen* munten door eene groote
hoeveelheid bittere stoffe uit, waarmede in de wortels nog dik-
wijls eene scherpe braakwekkende vereenigd is. In anderen treft
men looistof aan, b. v. in de *Krameriae*.

I. POLYGALA L. Cal. persistens, sepala 2 interiora alae-
formia. Corolla 3—5- petala, petalo inferiore carinaeformi. Cap-
sula compressa. Sem. basi arillo quadridentato cineta, apice nuda.

B. (40) I. P. AMARA L. fl. cristatis, racemis terminalibus
multifloris, alis obovatis trinerviis, nervis lateralibus externe ra-
muloso-venosis apice non anastomosantibus, ovario sub anthesi
subsessili, f. lanceolatis ellipticisve, inferioribus obovatis. *Bittere*
Kruisbloem F. B. Sept. I, 1. p. 517. — *Gr.* op de weilanden
enz. in de vlakten en op de bergen van Europa. — *Bl.* Jun.—
Aug. 2. — Radix pl. juvenilis tenuis, filiformis, annosae lignosa,
crassa. — Wisselt zeer af.

a. genuina; fl. majoribus, alis saepe capsula majoribus, f. ra-
dicalibus maximis, in rosulam congestis. — *Syn.* P. amara Jacq.

P. amarella Crantz. — *Gr.* aan de Alpen enz., bl. donker-blaauw. — *Ic. D. suppl. III. 21. H. XIII. 22.*

b. austriaca, fl. minoribus, alis saepe capsula brevioribus, f. radic. sparsis. — *Syn.* *P. buxifolia* Fries. *P. uliginosa* Reichenb. — *Ic. D. 411* (nomine *P. amarellae*); variat: alarum forma, capsulis, foliisque pro varia habitatione.

G. D. De geheele plant: RADIX POLYGALÆ, juister HBA *P. AMARÆ* te noemen.

E. Zonder reuk; smaak sterk en zuiver bitter.

B. Bittere extractstief-stoffe.

W. Tonisch, zwak oplossend.

G. In POEDER 1—2 scr. eenige keer daags, AFKOOKSEL 1 onc. op 1 ℥ water tot de helft ingekookt; tegen aandoeningen der ingewanden.

P. EXTRACTUM POLYGALÆ AMARÆ.

Vervalsching: in onze Apotheken met de braakwekkende *Polygonum aviculare* *L. Vogel Duizendknoop F. B. Sept. I. p. 325 (Ic. Bat. 218)* en met *Polygala vulgaris* *L. Gemeene Kruisbloem F. B. Sept. I. 2. p. 517 (Ic. H. XIII. 23. Bat. 198)*, zoo als *T. D. VRYDAG-ZYNEN* zeer juist heeft aangetoond. De eerste door de botanische kenmerken terstond, de laatste door den bijkans geheel ontbrekenden bitteren smaak, smallere bladen enz. wél te onderscheiden.

Aanmerking. Vele plantenkundigen houden den eersten door ons beschreven vorm voor de echte *P. officinalis*, en verlangen, dat deze alleen gebruikt worde, als zijnde de bitterste en werkzaamste. Daar deze plant echter zeer zeldzaam is, vindt men bijkans altijd de *P. uliginosa*, die hoezeer minder bitter, in aard van werking niet verschilt; en *P. vulgaris* *L.*, welke sommige meenen, dat de oorspronkelijk te Weenen te eerst gebruikte plant zij. Het komt ons echter onmogelijk voor, te bepalen, welke soort door *CANDON* en *COLLIN* aldaar als *rad. P. am.* gebruikt zij, daar men de thans bestaande soorten toen als zoodanig niet kende.

B. (41) 2. P. SENEGA L. Herbacea, caulibus ex una radice pluribus simplicibus, f. oblongo-lanceolatis integerrimis, racemis spicatis, elongatis, fl. sessilibus, alis calycinis rotundatis, capsula ovali-emarginata. — Radix ramosa, flexuosa. — *Gr.* in *N. Amerika, Canada* 4. — fl. minuti, albo-rosei, petalo inf. cristato. — *Ic. D. 412. H. XIII. 21.*

G. D. De wortel, RAD. SENEGÆ, SENECE seu POLYGALÆ VIRGINIANÆ.

E. Reuk zwak, niet aangenaam, bij het poederen niezen verwekkend; smaak, vooral van de schors des wortels, onaangenaam prikkelend, bijtend, de speekselafscheiding bevorderend, weinig bitter.

B. Acid. polygalicum (scherp, *Senegine* van GEHLEN), Ac. virgini-
nicum, Ac. pecticum, Ac. tannicum, gele kleurstof, gom, albumine, Cerine, vette olie, Potasch en kalkzouten enz. (QUEVENNE).

W. Prikkelend, oplossend, pisdrijvend; in te groote giften braakwekkend en purgerend.

G. In longziekten, oogaandoeningen, ziekten de lymph. vaten, weivliezen, waterzucht, het AFKOOKSEL, (2—4 dr. op 6 onc. colat.) zelden in POEDER. Oorspronkelijk in Amerika tegen slangenbeet.

P. EXTRACTUM SENEGÆ, zeldzaam TINCTURA, SYRUPUS.

II. KRAMERIA L. Calyx 4- sepalus. Petala 4—5, 2 lateralibus sessilia, 2 unguiculata longiora. Stamina 3—4 breviora basi-juncta. Antherae apice 2- porosae. Stigma indivisum. Fructus subglobosus, muricatus, 1-spermus.

B. (42) 1. K. TRIANDRA RUIZ et PAV. f. oblongis acutiusculis villosis-sericeis, sessilibus, racemi abbreviati pedicellis folio longioribus; petalis 4, stam. 3. — *Gr.* aan de bergen van Peru f. — *Ac. D.* 413. H. VIII. 13.

G. D. De wortel: RADIX RATANHÆ.

E. Zonder reuk, smaak sterk zamentrekkend, eenigzins bitter, vooral de wortel-schors.

B. Looistof 38 p. C., zetmeel, gom, eene zoete stoffe en volgens PESCHIER een crystalvormend zuur (Ac. Kramericum).

W. Zamentrekkend, tonisch, weinig schadelijk op de spijsverteering.

G. Tegen diarrhee, bloedvloeijingen, slijmvloeijingen enz., in AFKOOKSEL $\frac{1}{2}$ —1 onc. met 12 tot 6 onc water gekookt, zelden in SUBSTANTIE, in TANDPOEDER; menigvuldiger de:

P. EXTRACTUM R. eenige greinen p. d., TINCTURA R. SIMPLEX, COMPOSITA, AROMATICA.

(43) 2. K. IXINA L. — f. petiolatis oblongo-lanceolatis cuspidatis triplinerviis, ramis racemiferis incano-pubescentibus; petalis

5, stam. 4. — *Gr.* in Cumana, St. Domingo ꝑ. — *Ic. H. VIII. 13.*

G. D. De wortel, RADIX RATANHÆ ANTILLARUM, zeldzaam voorkomend, in de *Pharmacopœa gall.* vermeld, van gelijke werking als de voorgaande.

Vervalsching. Men vindt een' valschen rad *R.*, die eene meer grijze, minder zamentrekkende, schors en eene geel witte houtkern heeft en van *K. linearis* Ruiz. zoude afstammen.

Fam. XI SILENEAE DC.

Calyx monophyllus, limbo 5—6- dentato, dentibus aestivatione imbricatis. Petala totidem, dentibus calycis alterna, cum staminibus carpophoro plus minusve evidenti et elongato inserta. Stamina numero petalorum dupla, alterne petalorum unguibus adnata, vel numero petalorum aequalia, et cum his alternantia. Ovarium liberum, a basi ultra medium 2—5-loculare, vel basi tantum obsolete loculare, multiovulatum, placenta centrali, superne saltem libera Styli 2, 5, distincti. Capsula dentibus 4, 6, 10 dehiscens, vel pericarpium subcarnosum non dehiscens. Semina albuminosa; embryo periphericus, radícula ad hilum versa. — (K. II. 228).

De *Sileneën* zijn eene kleine plantenfamilie, der gematigde gewesten, kruiden, met geledde stengen, tegenoverstaande gave, veelal smalle gaafrandige bladen, en zeer regelmatige bloemen.

Eigenschappen. Bevatten weinig eigenaardige beginsels, meestal alleen slijm enz. Enkelen bezitten bittere stoffen, en hebben aangenaam riekende bloemen.

I. SAPONARIA L. Cal. 5- dentatus, basi nudus. Petala 5, ad faucem in unguem linearem contracta. Stam. 10. Styli 2 Capsula 1- locularis, apice 4- dentata. Sem. reniformi-globosa.

B. (44) I. S. OFFICINALIS L. fl. fasciculato-corymbosis, calyce cylindrico glabro, petalis retusis coronatis, caule erecto. f. oblongo-ellipticis. Radix ramosa, multiceps. *Gewoon Zeepkruid.* *F. B. Sept. 1, 1. p. 341.* — *Gr.* langs de wegen, hagen van geheel Europa. — *Bl. Jul.—Aug., bl. wit-rood 2.* — *Ic. D. 388. H. II. 2.*

G. D. De wortel en bladen: RADIX et HERBA SAPONARIAE.

E. Slijmhoudend, zonder reuk; smaak aanvankelijk zoet, dan bitter, achterna scherp, bijtend; van de bladen zwakker.

B. Scherp-bittere extractstof (*saponine*) en gom.

W. Prikkelend, zweet-pisdrijvend, oplossend.

G. Vooral de wortel tegen jicht, huidziekten in AFKOOKSEL, (2 one op 4 ℞ water tot 2 ℞ gek., binnen 1 dag); ook bestanddeel van species lignorum.

P. EXTRACTUM SAPONARIÆ.

Vervalsching. De bladen met die van *Lychnis dioica* L., *Tweehuizige en roode Koekoeksbloem* *F. B. Sept. I, 1. p. 354*, welke, wanneer de plant niet bloeit, niet gemakkelijk te onderscheiden zijn, doch heeft *S.* meer generfde en gladdere bladen, welke eenigzins verkeerd-eirond-elliptisch zijn, terwijl de meer behaarde bladen der *L.* meer eirond-lancetvormig, met korte spits, zijn.

GYPSOPHILA STRUTHIUM L. wordt in *Z.* Europa de zoogenoemde RAD. SAP. LEVANTICA SEM HISPANICA verzameld.

B. DIANTHUS CARYOPHYLLUS L. (*Gr.* in *Z.* Europa; in onze tuinen) gaf vroeger de FLORES TUNICÆ SEM CARYOPHYLLORUM RUBRORUM.

D. CARTHUSIANORUM L. de FL. T. SYLVESTRIS.

AGROSTEMMA GITHAGO L., *gemeene Bolderik* *F. B. Sept. I, 1. p. 357* (*Bat. 197*) (*Lychnis githago* Lam.) *Gr.* op de koornvelden van Europa. de RADIX, HERA ET SEMINA GITHAGINIS, NIGELLASTRI SEM LOLII OFFICINARUM.

SILENE INFLATA SM. (*Cucubalus Behen* L.) *Opgelazen Silene* *F. B. Sept. I, 1. p. 343.* — *Gr.* op drooge weilanden van Europa, de RAD. BEHEN ALB.

Fam. XII. LINEÆ DC.

Cal. 4, 5- sepalus, persistens, aestivatione imbricatus. Corolla regularis Petala hypogyna tot, quot sepala, aestivatione contorta, interdum unguibus inter se et cum staminibus coherentia. Stamina 5, petalis alterna, hypogyna, basi in antherum connata, interjectis dentibus (rudimentis staminum interiorum), petalis oppositis. Antherae birimosae. Ovarium dissepimentis 4, 5 completis, e membrana duplici formatis, et 4, 5 incompletis, 8, 10-loculare; loculis 1-ovulatis, ovulis pendulis; placentae centrales. Styli 4, 5. Semina exalbuminosa, embryo rectus, radicula ad hitum versa. — (K. II. 250).

De *Lynwaardigen* zijn kruiden of kleine heesters met smalle ongesteelde bladen zonder steunblaadjes, met veelal in bij schermen staande bloemen, vooral in de gematigde luchtstreken.

Eigenschappen. De bastvezels zijn zeer taai en daardoor als vlas voor den mensch nuttig. De meesten bevatten veel *slijm*, zaden *vette olie*; eenigen een *scherp drastisch* beginsel.

I. LINUM L. Calyx 5- sepalus. Cor. 5-petala. Stamina 5. Capsula 10- locularis.

B. (45) 1 L. USITATISSIMUM L. Sepalis ovatis acuminatis, ciliolatis eglandulosis, capsulam subaequantibus, f. lanceolatis glabris, caule solitario erecto. *Gewoon Vlas F. B. Sept. I, 1. p. 365.* Alom gekweekt. — *Bl. Jul—Aug. blaauw* ☉. — *Ic D. 389. H. VIII 17. Variat capsulis minoribus clausis et c. majoribus elastice dissilientibus.*

G. D. De zaden, SEMEN LINI.

E. Zonder reuk; smaak slijmig-olieachtig.

B. Slijm en eene vette olie.

W. Bedarend, verzachtend, involverend, de olie eenigzins purgerend.

G. Tegen ontstekingen, het AFKOOKSEL der geheele zaden (1 op 16 deelen water), als MUCILAGO in- en uitwendig tot gorgel-dranken, oogwater, inspuitingen; de gestampte zaden, FARINA SEMINUM LINI, tot pappen, enz.

P. De vette olie, OLEUM LINI, voor pleisters, enz. — Uit lijnwaad wordt pluksel bereid.

L. CATHARTICUM L. *purgeer Vlas F. B. Sept. I, 1. p. 265* (*Gr. tuschen het gras enz. in Europa* ☉) van bitteren smaak en purgeerkracht, was vroeger als HERBA L. CATHARTICI gebruikelijk; goedkoop en zeker werkend. In onzen tijd als purgeermiddel bij wormziekte op nieuw geprezen.

Fam. XIII MALVACEAE. R. BR.

Calyx 3, 4, 5-fidus, laciniis aestivatione valvatis; saepe duplex: exteriore varie diviso vel e sepalis segregatis formato. Corolla regularis: petala tot, quot calycis lacinae, et iis alterna, aestivatione spiraliter contorta, saepe staminum tubo adnata. Stamina definita vel indefinita: filamenta in tubum connata;

antherae uniloculares, rima transversali dehiscentes. Discus hypogynus o. Ovarium pluri-multiloculare; loculis 1-pluri-ovulatis, interdum lobatum; placentae centrales. Albumen o, vel parcum. Embryo rectus: cotyledonibus contortuplicatis; radícula hilum spectante. — (K. II. 190).

De *Malva*-aardigen vormen eene schoone planten-familie, uit kruiden en heesters, welke vooral de warme landen beminnen, met afwisselende, met steunblaadjes voorziene, bladen

Eigenschappen. Bijkans allen zijn zeer rijk aan *plantenslijm*, vooral in de wórtels en bladen. Weinigen bezitten *aromatische* en *zamentrekkende* beginsels. De bast van sommigen geeft taaije vezels voor touwwerk.

I. MALVA L. Calyx duplex: exterior 3-phyllus, interior 5-fidus. Styli plurimi, inferne connati. Capsula orbicularis, multilocularis; dissepimenta e marginibus valvularum introflexis; loculis 1-spermis. Semina axi centrali affixa. Valvulae, maturitate solutae, carpella distincta referentes

B. (6) 1 M. SYLVESTRIS L. Caule erecto vel adscendente, petiolis pedunculisque hirsutis, f. 5-7-lobis, pedunculis aggregatis, defloratis erectis, corolla calycem multo superante, valvulis marginatis reticulato-rugosis. *Groote Malove F. B. Sept. I, 2. p. 513 — Gr.* op woeste plaatsen, aan de hagen, wegen in Europa. — *Bl.* zomers, bl. rood; met purper-strepen ♂ — *Ic. D. 415. H. II. 28*

G. D. De bloemen: FLORES MALVAE SYLVESTRIS.

E. Zonder reuk, smaak slijmig, laf.

B. Slijm en blaauwe kleurstof.

W. Verzachtend, slijmafscheiding bevorderend.

G. Tegen ontstekingen, zwellingen, zeldzamer dan de volgende.

B. (47) 2. M. ROTUNDIFOLIA L. Caule prostrato adscendente, f. cordato-subrotundis 5-7-lobis, pedunculis aggregatis, defloratis declinatis, calyce erecto, petalis calyce duplo triplove longioribus, valvulis inmarginatis, laevisbus. *Rondbladige Malove F. B. Sept. I, 2. p. 509. Syn. M. vulgaris Fr. — Gr.* langs de wegen op bebouwde oorden, in Europa, enz. — *Bl.* den geheelen zomer, bleekrood ☉. *Ic. D. 414. H. II. 27.*

(48). 3. *M. BOREALIS* WALLMANN. Caule prostrato adscendente, f. cordato-subrotundis 5-7-lobis, pedunculis aggregatis, defloratis declinatis, calyce erecto, petalis calycem aequantibus, valvulis marginatis reticulato-rugosis. *Rondbladige M., der F. B. Sept. voor een gedeelte*, zijnde deze pl. vroeger van haar niet onderscheiden. — *Syn.* *M. parviflora* Huds. — *M. rotundifolia* Fries. — *Gr.* enz. als de voorgaande. — *Ic.* Reich. *Jconogr.* I, 20.

G. D. Van beiden de bladen, zeldzamer de bloemen: *HBA MALVÆ, M. MINORIS seu VULGARIS; FLORES.*

E. Zonder reuk, smaak laf, slijmig.

B. Plantenslijm, in de bloemen ook looistof.

W. Zoo als de voorgaande.

G. Insgelijks, maar menigvuldiger, gewoonlijk uitwendig, tot GORGELDRANKEN, CLYSMATA, OOGWATER in DECOCT van $\frac{1}{2}$ onc Fl. of Fol. met 15 onc tot 10 onc; binnen 1 dag; veelal als bijvoegsel tot andere verzachtende middelen; b. v. SPECIES AD CATAPLASMA, SP. EMOLLIENTES.

4. *M. ALCEA* L. vijfdeelige Malowe *F. B. Sept.* I, 2. p. 511, vroeger als *HBA en RAD. ALCEÆ*, van gelijke kracht als de overigen. — *Ic.* H. II. 30.

II. *ALTHÆA* L. Calyx duplex: exterior 6-9-fidus; interior 5-fidus. Styli plurimi, inferne connati. Capsula ut in Malva.

B. (49) 1. *A. OFFICINALIS* L. f. utrinque molliter tomentosis inaequaliter crenatis, cordatis ovatisve, inferioribus 5-lobis, superioribus 3-lobis, pedunculis axillaribus multifloris folio multo brevioribus. — *Gewone Heemst F. B. Sept.* I, 2, p. 509. — *Gr.* op onbebouwde oorden, ook langs de zee-kusten van Europa. — *Bl.* Jul.—Sept., wit-bleek-rood. $\frac{1}{2}$. — *Ic.* D. 417. H. II. 25. Bat. 278.

G. D. Wortel en bladen, *RAD. en HBA ALTHÆÆ seu BISMALVÆ*, zeldzamer de bloemen: *FLORES A.*

E. Reuk gering, smaak slijmig, laf zoet; de wortel zoeter, slijmiger; de bloemen tevens zwak wrang.

B. Alle deelen zeer slijmhoudend, waarbij echter ook andere stoffen gevonden worden; in den wortel: eene vette in alcohol oplosbare olie, eene kleine hoeveelheid hars, zuiker 4 p.C., iets kleefstof en Asparaginzure Magnesia. De Althacine ontstaat gedurende het uitdampen en is van Asparagine niet onderscheiden

(WITTSTOCK); de bladen bevatten vooral slijm en eenig zamentrekkend beginsel; de bloemen nog eenige looistof (?).

W. Involverend, verzachtend, ontspannend, verslappend.

G. Zeer menigvuldig, vooral bij catarrhale en ontstekingsachtige borstaandoeningen enz., voornamelijk het AFKOOKSEL des wortels (1 once op 12 oncen water); de bladen onc op 12 one; in- en uitwendig.

P. Van den wortel. SYRUPUS ALTHÆÆ, PASTA DE ALTHÆA; zeldzaam UNGUENT A. — Vele SPECIES AD ENEMA, EMOLLIENTES, AD CATAPLASMA, bevatten RAD. EN HERB. ALTH. De vroeger gebruikte SEMINA thans vergeten.

(50) 2. A. ROSEA CAV. f. cordalis, 5—7- angularibus, rugosis, crenatis, piloso-scabris; floribus axillaribus, brevi-pedunculatis, superioribus fere spicam formantibus, calyce interiore exteriorum superante, petalis latioribus quam longis. — *Gewone Stokroozen.* — *Syn.* Alcea rosea L. — *Gr.* in Azië; in onze tuinen gekweekt. — *Bl.* Jun.—Oct. ♂. — *IC.* D. 416. H. II. 26. — De kleur der bloem zeer afwisselend, de donkeren tot officineel gebruik verzameld.

G. D. De bloemen met de kelken: FLORES MALVÆ ARBOREÆ, HORTENSIS seu ROSEÆ.

E. Zonder reuk: smaak slijmig-zoetachtig, iets ziltig-zamentrekkend.

B. Slijm, blaauwe kleurstof; looistof (?)

W. Met de voorgaande bijkans gelijk.

G. Als de voorgaande, in INF., DECOCT., vooral tot GORGELDRANKEN, en SPECIES.

GOSYPIUM L. *Boomwol-plant*, G. HERBACEUM L., G. ARBOREUM L., G. RELIGIOSUM L. enz. in de beide Indiën, N. en Z. Amerika tot het verzamelen der boomwol (BOMBAX seu LANA GOSYPII) gekweekt. De boomwol omsluit de zaden in de zaaddoozen. Door de Heelkundigen tot MORA, enz. gebruikt. — De zaden, SEM. GOSYPII seu BOMBACIS, bevatten eene vette olie en dienden vroeger tegen borstziekten.

HIBISCUS ABELMOSCHUS L., in beide Indiën, geeft het SEMEN ABELMOSCHI seu GRANA MOSCHATA, welke zeer sterk naar muskus rieken. De O. Ind. schijnen van H. PSEUDO-ABELMOSCHUS EL. verzameld te worden. — Zij bevatten: parenchyma en water 130, slijm 90, albumine 14, vet, hars, riekstof-zamen 16, op 250 deelen (BONASTRE).

Fam. XIV. BUETTNERIACEÆ R. BR.

Calyx 5-*partitus*, *quandoque coloratus*, *rarissime* 5-*sepalus*. Petala 5, *hypogyna*, *libera*, *sepalis alterna*, *unguibus concavo-fornicatis*, *laciniis ligulaeformibus*, *nunc minuta*. Stamina *uniseriata*, *filamenta saepe monadelpha*; *antherae 2-loculares*, *loculis basi divergentibus*, *plerumque rima longitudinali extrorsum dehiscentibus*. Ovarium 3—5-*loculare*, *loculis 2-pluri-ovulatis*, *ovulis biseriatis*. *Fructus capsularis*. *Semina arillata*. Embryo *rectus*, *centralis*, *cotyledonibus foliaceis in sem. albuminosis*, *crassis in exalbuminosis*. — (K. II. 193).

De *Büttneriaceen* zijn heesters, zelden boomen, tusschen de keerkringen en in Nieuw-Holland; met afwisselende bladen, meestal met steunblaadjes; met stervormige kleine haren bedekt; de bloemen staan in bijschermen tegenover de bladen.

Eigenschappen zijn weinig bekend, sommigen zijn *geurig*, de meesten *slimhoudend*. Weinigen worden in de geneeskunst gebruikt.

I. THEOBROMA L. Calyx 5-*partitus coloratus*. Petala 5 *concava* in *ligulam spathulatam producta*. Stamina 5, *cum filamentis 5 sterilibus alternantia*, *basi in tubum coalita*. Stylus 5-*fidus*. Capsula 5-*locularis baccata*. Semina in *pulpa nidulantia*.

B. (51) I. TH. CACAO L. f. *ovato-oblongis acuminatis integerrimis glaberrimis*, *utrinque concoloribus*, *petiolis in medio contractis*. — *Cacaoboom*. — *Syn.* Cacao sativa Lam. — *Gr.* in W. Indië en Z. Amer. — *Bl.* het geheele jaar. † 20' — *Ic.* D. 419. H. IX 35.

G. D. De zaden, chocolade-boonen: SEMINA, NUCES seu FABÆ CACAO; waarvan naar de onderscheidene landen verschillende soorten genoemd worden: *Cacao de Caracas*, *C. des îles*, *C. de Berbice*, *C. de Suriname*, *C. Brasil* of *C. de Marignon*.

E. Versch bijkans zonder reuk, geroost aangenaam geurig; smaak bitter olieachtig aangenaam aromatiek.

B. Eene vette olie, kakaoboter 35 pC., en bittere roode extractiefstof 2, bruine eiwitstof 16, zetmeel 10, slijm 7. (LAMPADIUS).

W. Voedend, opwekkend. Der boter verzachtend.

G. Tot voeding van het ligchaam b. v. na hevige krankte, tot verbetering van smaak bij onaangename geneesmiddelen. — De boter als demulcens, uitwendig vooral tot OOGZALVEN.

P. De chocolade, CHOCOLATA, SUCCOLATA sive CACAO TABULATA, zonder bijvoegsels s. SIMPLEX seu MEDICATA; de olie OLEUM seu BUTYRUM CACAO en eene daaruit bereide seep. — Een DECOCT der zaadschillen als tonicum geprezen.

In Amerika dienen nog *andere soorten* van dit geslacht tot chocolade.

Fam. XV. TILIACEÆ DC.

Calyx 4 5- sepalus, aestivatione valvatus. Corolla regularis. Petala tot quot sepala, usque alterna. Stamina hypogyna, indefinita, varius definita, libera vel polyadelpa, stamine fascicularum intermedio in parapetalum mutato, petalis oppositum. Antherae 2- loculares, rima duplici dehiscentes. Ovarium 1- 4- 10- loculare; loculi 2- pluri-ovulati; placentae centrales. Semina albuminosa; embryo rectus; cotyledones foliaceae. — (K. II. 196).

De *Lindenboomachtigen* zijn struiken en boomen, in de warme en gematigde gewesten, met meestal afwisselende gesteelde, van steunblaadjes voorziene, gave of gelobde, gezaagde, gekartelde of getande bladen.

Eigenschappen zijn niet zeer bekend. Velen zijn sterk slijmhoudend en geven daardoor eenige verwantschap met de Malvaceën te kennen; sommigen dienen tot groente. De bloemen van niet weinigen zijn geurig en welriekend. De taaie bastvezels van eenigen dienen tot het bereiden van touw en matten.

I. TILIA L. Calyx 5-sepalus, deciduus. Petala 5. Stamina indefinita, libera aut polyadelpa, phalangis 5, singulis parapetalum, petalis oppositum, includentibus. Ovarium 5- loculare, loculis 2- ovulatis. Stylus 1. Nux abortu 1- locularis, 1—2- sperma.

B. (52) I. T. GRANDIFOLIA EHRH. f. oblique subrotundocordatis acuminatis subtus hirtis inque venarum axillis barbatis, corymbis 2—3- floris, parapetalis nullis, lobis stigmatis erectis. Gewone Lindenboom *F. B. Sept. I, 2. p. 405.* — *Syn. T.*

europaea L. — *Gr.* in Europa, en overal aangeplant. — *Bl.* Jun.—Jul. bl. welriekend, geelachtig. *h.* — *Ic. D.* 429. f. a. H. III. 48.

B. (33) 2. PARVIFOLIA EHRH. f. oblique subrotundo-cordatis acuminatis, utrinque glabris subtus glaucescentibus et in axillis venarum barbatis, corymbis 5—7- floris, parapetalis nullis, lobis stigmatis denique horizontaliter divaricatis, capsula obsolete 4—5- angulari. *Kleinbladige Lindenboom F. B. Sept. I, 2. p. 405.* — *Syn. T. europaea* β L.—*T. microphylla* W. — *Gr.* en *bl.* met de voorgaande, doch iets later. — *Ic. D.* 429 β. H. III. 46. — Van beiden, door sommigen als verscheidenheden beschouwd, vindt men nog een groot aantal afwisselingen.

G. D. De bloemen van allen: FLORES TILIE.

E. Versch' aangenaam geurig riekend, gedroogd met weinig reuk; smaak laf, zoet-slijmig.

B. Vlugtige olie, slijm, suiker.

W. en *G.* Der bloemen, als zacht opwekkend, krampstillend, zacht zweetmiddel bij heete en sleepende ziekten, in ligte rheumat. en calarrh. aandoeningen, in INFUSIE als thee; ook tot andere species. Het herhaalde destillaat der bloemen zoude eene sterk opwekkende, dan zwak verdoovende werking hebben. — De uit het hout bereide kool, CARBO TILIE, als antisepticum in POEDER, LIKSAPPEN, *uitwendig* ook in POEDER EN ZALVEN tot TANDPOEDER. — Vroeger waren ook de FOLIA EN CORTEX INTERIOR in gebruik.

P. AQUA FLORUM TILIE, thans niet zelden in kinderziekten. De zaden bevatten eene groote hoeveelheid vette olie, en zijn tot chocolade-bereiding aanbevolen.

TRIUMFETTA L. van drie in W. Indië groeiende soorten als T. LAPPULA L. enz., de bladen en vruchten, wegens hunne slijmgehalte tegen roodeloop aldaar in gebruik en ook in Europa aanbevolen.

Fam. XVI. CAMELLIÆ DC.

Calyx 5—7- *sepalus*, *aestivatione imbricatus*, *sepalis coriaceis*, *deciduis* (?). *Petala tot quot sepala*, *iisque alterna*, *basi saepe cohaerentia*. *Stamina hypogyna indefinita*. *Filamenta filiformia*, *basi mono- aut polyadelpha*, *petalisque paullo adhaerentia*; *antherae incumbentes*, *2- loculares*; *loculis rima longitudinali introrsum dehiscens*. *Ovarium 3—5- loculare*,

3—5- valve, loculis abortu monospermis. Placentae ad marginem dissepimentorum centralem. Semina crassa, exalbuminosa, embryo cotyledonibus crassis, radícula ad hilum posita. — (K. II. 171.)

De *Camelliaceën*, ook *Theaceën* genoemd, zijn heesters of kleine boomen, met afwisselende, overblijvende, lederachtige, eenvoudige, kortgesteelde bladen, zonder steunblaadjes, regelmatige okselstandige roode of witte bloemen, in Tibet, China en Japan groeiënd.

Eigenschappen. Rijk aan zamentrekkende en eenige opwekkende beginsels.

I. THEA L. Calyx 5—6- sepalus, persistens.* Petala 6—9, biserialia; filamenta basi in tubum brevem coalita; antherae subtundae. Capsula 3- locularis, 3- sperma, 3- valvis.

(54) I. TH. CHINENSIS SIMS. f. ellipticis, aut lanceolato-oblongis, floribus (1—3) axillaribus aut pseudo-terminalibus. — *Gewone thee-heester.* Er bestaan vele verscheidenheden:

α. *Thea viridis* L. foliis majoribus, petalis plerumque 8—9. — Door L. als soort en moederplant der groene Thee beschouwd. — *Ic. D. 426. H. VIII. 29.*

β. *Thea Bohea* L. f. brevioribus, magis obovatis, petalis plerumque 6. — Voor de moederplant de zwarte Thee gehouden. — *Ic. D. 427. H. VIII. 28.*

γ. *Thea stricta* Hayne, f. angustioribus, floribus minoribus 6- petalis. — *Syn. Th. Bohea β. stricta* Ait. — *Ic. D. 428. H. VIII. 27.* SIEBOLD en NEES v. ESENEBECK beschrijven, behalve deze nog: *Th. sinensis rugosa*; *diffusa*; *macrophylla* (in *Nippon* of *Archief* voor de beschrijving van Japan enz. 2 Hft.) Sommigen houden alle deze verscheidenheden voor soorten.

G. D. Van allen de gerooste bladen, FOLIA THEÆ. Het verschil tusschen groene en zwarte hangt vooral van de verschillende bereiding af, en beide soorten kunnen uit alle variëteiten gemaakt worden, hoezeer de Chinesen bij voorkeur eenige derzelve tot groene, en andere tot zwarte Thee gebruiken. — De laatste wordt sterker geroost.

B. Chinesche Congo. Etherische olie 0,60, bladgroen 1,84, was 0,00, hars 3,64, gom 7,28, looistof 12,88, Coffeine (vroe-

ger theine genoemd) 0,46, extractstof 19,88, Apothema 1,48, door zeezoutzuur uitgetrokken extract 19,12, eiwitstof 2,80, vezelstof 28,32, zouten onder genoemde bestanddeelen begrepen 5,24. — De *Chin. Hysant*; Eth. olie 0,79, bladgroen 2,22, was 0,28, hars 2,22, gom 8,56, looistof 17,80, Coffeine 0,43, extractstof 22,88, sporen van apothema, zeezoutz. extr. 23,60, eiwitstof 3,00, vezelstof 17,08, zouten 5,56. (G. J. MULDER). — De werking op de zenuwen schijnt van de Theeolie af te hangen; de zamentrekkende van de looistof, de kracht der Coffeine is nog niet nauwkeurig bepaald.

W. Zacht zamentrekkend, het vat- en zenuwstelsel zacht opwekkend, en ontspannend.

G. In gewone Theeinfusie als zacht zweetmiddel, ook op de afscheiding der urine en de longuitwaseming werkend, in groote giften voor de ingewanden nadeelig.

Het is waarschijnlijk, dat men ook de bladen van *Camellia*-soorten, tot het bereiden van Thee gebruikt, b. v. volgens SIEBOLD van *C. Sasanqua Thunb.* tot groene Thee. — Ook schijnen de Chinesen somtijds bij Thee geurige bijvoegsels te doen, b. v. de bloemen von *Olea fragrans Thunb.*

Fam. XVII. AURANTIACEÆ CORR.

Calyx brevis, campanulatus aut urceolatus, 4—5- divisus, rarissime 3- dentatus, marcescens. Petala tot, quot calycis laciniarum usque alterna, per aestivationem longiora. Stamina tot quot petala aut plura, uniseriata. Filamenta libera aut basi connata. Antherae 2- loculares, loculis parallelis rima longitudinali dehiscentibus, connectivo apice saepe glanduloso. Ovarium multiloculare. Stylus 1, stigmatibus crasso. Pericarpium indehiscens, duplex, externum coriaceum, glanduliferum, cum pericarpis carpellorum propriis connatum. Semina plerumque in pulpa succosa, centrali angulo loculorum affixa: albumen o. Embryo rectus, cotyledonibus crassis basi 2- auriculatis. — (K. H. 175).

De *Aurantiaceën* vormen eene schoone Familie van boomen en heesters, waarvan bijkans alle deelen klieren dragen, die eene groote hoeveelheid vlugtige olie afscheiden; met afwisselende, le-

derachtige zamengestelde (schijnbaar eenvoudige) bladen, en dikwijls gevleugelde bladstelen, zonder steunblaadjes. De meesten in O. Indië.

Eigenschappen. Door de vlugtige olie zijn bijkans alle deelen geurig, prikkelend op het zenuwstelsel. Het vruchtvliesch rijk aan zuur, verfrisschend, verkoelend; het zuur dikwijls door suiker gematigd.

I. CITRUS L. Calyx 3—5-fidus. Petala 5—8. Stamina polyadelpa. Stylus teres, stigmatibus subcapitato. Fructus baccatus multilocularis. Loculis polyspermis.

B. (55) I. C. MEDICA L. Petiolis linearibus, f. oblongis acutis, fructibus ovalibus, utrinque conico-verrucosis. — *Citroenboom.* — *Syn.* C. Limetta, C. Limonum Risso. — Vele (volgens RISSO 137) afwisselingen in vorm en zuurgehalte der vruchten. — *Gr.* in Azië, in Z. Europa enz. gekweekt. — *Bl.* Jun.—Aug. 10—15. — *D.* 424. H. XI. 27.

G. D. De vruchten en derzelve schillen: FRUCTUS en CORTEX CITRI; vroeger ook FLORES en SEMINA C.

E. Het sappige vleesch in de vruchthokjes zuiver zuur van smaak; de witte mergachtige laag van het vruchthulsel zwak van reuk en smaak; de uitwendige gele schil sterk en aangenaam aromatisch, en geurig bitter van smaak.

B. Het sap; Citroenzuur, *Ac. citricum*; der schillen vlugtige olie, en bittere extractstof.

W. Het sap verkoelend, oplossend, de schillen bitter-tonisch, en vlugtig-prikkelend.

G. Het sap in koorts en ontstekingen; de schillen zeldzamer bij atonische aandoeningen der ingewanden, de vlugtige olie onlangs tegen verouderde catarrh. oogontstekingen gebruikt.

P. De vruchten: het uitgeperste sap, *limoensap*, succus CITRI seu LIMONUM, en daaruit *Ac. Citricum*, *Citras Potassae*, *Syrupus Acetositatis Citri*, *Syrupus Citri*. — De schillen: de vlugtige olie: OL. CITRI, DE CEDRO (vooral uit *C. Limonum Risso*, gemeenlijk door destillatie verkregen), BERGAMOTTA (bepaaldelijk uit de vruchten van *C. Bergamia Risso* door openmaken der oliekiertjes verzameld), ELAEOSACCHARUM CITRI; uit de schillen met suiker: CONFECTIO CITRI, of CONDITUM seu CARO C.

B. (56) 2. C. AURANTIUM L. Petiolis alatis obovato-oblongis

f. oblongis acutis subcrenulatis, pedunculis paucifloris, fructibus subglobosis. *Oranjeboom*. — *Syn.* C. vulgaris Risso. — *C. decumana* L. wordt gewoonlijk voor eene eigene soort gehouden, in O. en W. Indië gekweekt. — Van de vele variëteiten tot geneeskundig gebruik vooral die met bittere vruchten: *C. Aurantium amarum* L. seu *C. Bigaradia* Risso. — *Gr.* in China, op de eilanden van den Ind. en Stillen Oceaan; in Z. Europa, W. Ind. enz. gekweekt. — *Bl.* Jul—Aug. † 8—12'. — *lc.* D. 425. H. IX. 28.

G. D. Bladen, bloemen, onrijpe vruchten, en de schillen der rijpe: FOLIA, FLORES AURANTIORUM seu NAPHÆ, FRUCTUS seu POMA A. IMMATURA, CORTEX AURANTIORUM, waarvan de uit Curaçao verkregene CORT. A. CURASSAVICORUM seu CORTEX CURASSAO heeten.

E. Bladen: reuk aangenaam, vooral bij kneuzing, smaak gering-bitter. *Bloemen*, versch reuk zeer aangenaam en doordringend, gedroogd veel zwakker. *Poma*: smaak veel meer bitter, heet, iets wrang. *Schillen*: smaak nog meer zuiver bitter.

B. Vluchtige olie, in de bladen, bloemen en vruchten verschildend, bittere extractstof; in de onrijpe misschien nog looïstof, in het merg zetmeel en volgens sommigen eene eigenaardige stoffe: Hesperidine.

W. Tonisch, vluchtig prikkelend, vooral op het darmkanaal.

G. Bij vele atonische aandoeningen; de bladen ook bij krampen (vroeger een geheim middel tegen Epilepsie). POEDER, INFUSIE; vooral de *Syrupus C. A.* en *Aq. Naphæ*.

P. *Flores*: OL. FL. AURANTIORUM, sive OL. NAPHÆ, OL. sive ESSENTIA NEROLI; het gedestill. water: AQUA FL. NAPHÆ. — *Poma*: EXTRACTUM FRUCTUUM IMMATUR. AURANT. — *Cortex*: het uitwendige gele gedeelte, FLAVEDO C. A.; — de vluchtige olie: OL. CORT. AURANTIORUM; SYRUPUS, SPIRITUS, TINCTURA C. A. SIMPLEX en COMPOSITA, TINCT. STOMACHICA WHYTEII, EXTRACTUM C. A. De CORT. en POMA zijn nog bestanddeelen van vele zamengestelde geneesmiddelen: ELIXIR AURANT. COMPOS. ENZ.

Fam. HYPERICINEÆ DC. — (K. II, 167.).

HYPERICUM PERFORATUM L., doorboord Hertshooi *F. B. Sept.* 1, 2. p. 409. — *Gr.* langs de wegen, weilanden enz. in Europ. — *Bl.* Jun. — Aug. geel. †. — *lc.* D. 420. H. VIII. 42.

G. D. De bloeiende toppen: SUMMITATES HYPERICI, of de bloemen enkel: FL. II.

E. Balsamisch harsig van reuk; smaak bitter, harsig.

- B. Roode hars, bittere extractstof, looistof.
 W. Eenigzins prikkelend.
 G. Vroeger tegen ingewandswormen enz.; nog bij het volk in gebruik.
 P. De gekookte olie: OL. HYPERICI; ook EXTRACT. ESSENT. EN STRUP.
 Verwisseling, met andere inlandsche soorten van dit geslacht.

VISMIA SESSILIFOLIA P., V. GUIANENSIS P., V. CAYENNENSIS P.. V. LAC-
 CIFERA MART., in Z. Amerika geven soorten van Amerikaansche gutte-
 gom. Zie de volgende Familie.

Fam. XVIII. GUTTIFERÆ JUSS.

Calyx 2—3- sepalus, saepius persistens, sepalis alternativa im-
 bricatis. Petala tot quot sepala iisque alterna, aut 4 in ca-
 lyce 2- sepalo, libera, aestivatione imbricata vel contorta.
 Stamina 1- multi-seriata, saepe indefinita, filamenta libera
 vel polyadelphe, phalangibus cum petalis alternis. Antherae
 lineares, adnatae, 2- loculares, loculis parallelis plerumque
 rima longitudinali dehiscentibus. Ovarium e carpellis, sin-
 gulis styliferis, concretis constans. Pericarpium duplex 1-
 vel multiloculare. Placentae parietales aut axi dissepimen-
 torum affixae. Albumen o. Embryo rectus, cotyledonibus
 plerumque crassis. — (K. II. 169).

De Guttiferen zijn gewoonlijk boomen met harssige sappen,
 met tegenoverstaande, lederachtige, gave bladen zonder steun-
 blaadjes, met okselstandige, en eidelingsche witte of roode bloe-
 men. In de tropische gewesten van Amerika, Indië, Mada-
 gaskar enz.

I. GARCINIA L. Flores subdiclini. Calyx 4- sepalus. Pe-
 tala 4. Stamina basi subconnata. Stigma lobatum; stylus sub-
 nullus. Bacca 4—8- locularis. Semina arillata.

B. (57) 1. G. CAMBODIA DESR. f. oblongo-lanceolatis subve-
 nosis coriaceis, floribus terminalibus congestis aut solitariis sub-
 sessilibus, fructibus costatis. — *Syn.* Cambogia Gutta L. Man-
 gostana Cambogia Gaertn. — *Gr.* in O. Indië h. hoog. — Bloe-
 men en vruchten geel; de laatste eetbaar en lekker. — *IC. D.*
 421. H. IX. 4.

G. D. Het gomharsige melksap, door insnijdingen verkregen:
 GUTTI, GUMMI GUTTÆ, GUMMI CAMBODIÆ, G. CAMBÆ, GUTTA CAMBÆ.

E. Zonder reuk; smaak aanvankelijk gering, dan scherp, zoetachtig-prikkelend; het speeksel sterk geel kleurend.

B. Gele hars 80—90 p.C., gom 10—20 p.C.

W. Drastisch purgerend; in eenigzins grootte giften ook braakwekkend, ligtelijk nadeelig, scherp vergiftig.

G. Als drasticum tegen obstructien, waterzucht, ingewandswormen ($\frac{1}{4}$ —1 gr.); zeldzaam. — Meer als verwstof.

P. TINCTURA *ex* SAPO GUTTI.

2. *G. MORELLA* LAM. geeft op Ceylon eene andere maar slechte soort dezer gom.

Eene andere en betere soort van guttegom wordt van STALAGMITES CAMBOGIODES MURR., eenen nog niet goed gekenden boom, verzameld. In Ceylon, Siam, op Malabar.

B. CANELLA ALBA MURR. (*Syn.* Winterania Canella L.) — *Gr.* in W. Indie. $\frac{1}{2}$ 20—30'. — *IC.* D. 418. H. IX. 5. geeft de: CORTX CANELLE ALBE seu CORT. WINTERANUS SPURIUS seu COSTUS CORTICOSUS.

E. Reuk, vooral bij het stampen, geurig, kaneelachtig, smaak aanvankelijk bitter, dan brandend scherp, eenigzins naar kruidnagelen.

B. Scherpe geurige olie en bittere extractstof.

W. Vlugtig prikkelend, tonisch, vooral op de ingewanden.

G. Bij zwakke spijsverteering, bloedvloeijingen zelden.

CALOPHYLLUM INOPHYLLUM L. — *Gr.* op de O. Ind. eilanden. — *IC.* D. 422; en c. TACAMAHACA *W.* — *Gr.* op Madagaskar en Mauritius, beide hooge $\frac{1}{2}$. — *IC.* D. 423, geven de vroeger voorkomende TACAMAHACA of RESINA TACAMAHACE ORIENTALIS (door BLUME aanbevolen als met *Bals. Copaivae* overeenkomende), gewoonlijk met *resina Anime* verward. De laatste boomsoort geeft echter meer bepaaldelijk de *Maria* of *groene Balsem*; (Vergel. HYMEREA *Coubaril* L. en *Amyris tomentosa* Spr. p. 62.)

VATERIA INDICA L. — (*Syn.* ELROCARPUS COPALLIFERUS RETZ. ?) een boom op Ceylon, geeft den O. Indischen COPAL of SANDARON. (*IC.* H. XI. 5).

Fam. HIPPOCASTANÆ DC. — (K. III. 164).

(*B.*) AESCULUS HIPPOCASTANUM L. *Gewone Paardenkastanje* F. B. *Sept.* I. 1. p. 309. — *Gr.* in Azië, bij ons veelvuldig gekweekt $\frac{1}{2}$ 60—80'. — *IC.* D. 375. H. I. 42.

G. D. De schors: CORTX HIPPOCASTANI seu CASTANÆ EQUINÆ, en de zaden: SEMINA H.

E. Weinig reuk, van bitter zamentrekkenden smaak; de meelrijke zaden aanvankelijk zoetig, dan wrang en onaangenaam bitter.

B. Der schors looistof en bittere extractstof; van de zaden: dezelfde met veel zetmeel.

W. Tonisch, zamentrekkend, eenigzins koortsdrijvend.

G. De schors: tegen koortsen, overmatige afscheidingen in *POE-DER* (2 dr.) en *AFKOOKSEL* (1—2 onc. op 8—12 onc.); de zaden als surrogaat voor *Kina* geprezen, bij slijmvloeiingen, diarrhee, geroost in *DECOCT.*

P. *EXTRACTUM CORTICIS HIPPOCASTANI.*

Fam. MELIACEÆ JUSS. — (K. II. 179).

CEDRELA FEBRIFUGA BLUME. *Gr.* op Java h̄ hoog. — *Ic.* in *Dr. E. A. FORSTEN Diss. de Cedrela febr.* Tegen koortsen aldaar met gelukkig gevolg door *BLUME* gebruikt. *CORTEX CEDRELAE FEBRIF.*

SWIRTERIA MAHAGONY L., Mahagonyboom, — *Gr.* in *Z. Amer.* en *S. FEBRIFUGA ROXB.,* — *Gr.* op de bergen van *O. Indie*; de schors tegen de koorts aanbevolen.

Fam. XIX. AMPELIDEÆ H. B. K.

Calyx parvus, margine integer vel subdentatus. Petala 4—5, dentibus calycinis alterna, disco glanduloso extus inserta. Stamina tot, quot petala, ante petala disco inserta. Ovarium liberum, biloculare; loculis 2-ovulatis, ovulis erectis. Stylus 1; stigma simplex. Bacca. Semina albuminosa; embryo erectus, radícula ad hitum versa. — (K. II. 182.)

De wijngaardachtige gewassen zijn eene kleine familie van rankende planten, meestal heesters, met gezwollen knopen en met, van steunblaadjes voorziene, bladen, in de gematigde en heete streken der beide halfonden.

Eigenschappen. Zijn behalve van het volgende geslacht weinig bekend.

I. VITIS L. *Calyx* obsolete 5-dentatus. *Petala* 5, apice cohaerentia et instar calyptrae basi secedentia. *Stamina* 5. *Ovarium* 4-ovulatum.

B. (58) I. V. VINIFERA L. f. cordato-subrotundis 5-lobis, grosse dentatis. — Gr. in de warmere landen van Europa, in Klein-Azië, gekweekt langs den Rijn tot in België, met een onnoemelijk aantal verscheidenheden. — *Bz. Jun. h̄. — Ic. D. 369, 370. H. X. 40.*

G. D. De bessen, *UVÆ*; de gedroogde of rozijnen: *PASSÆ*, *PASSULÆ*, *UVÆ PASSÆ* *sen* *PASSULÆ MAJORES*, en de kleinere van *Vitis vinifera* var. *apyrena*: *PASSULÆ MINORES* s. *CORINTHIACÆ*, *Corinthen*, *Krenten*. De bladen en jonge takken met de klawieren: *FOLIA en PAMPINI VITIS VINIFERÆ*.

E. *Bessen*: weinig reuk, van eenen aangenaam zoeten, geurigen, zuurachtigen smaak; de *rozijnen* zeer zoet suikerachtig. *Bladen en jonge takken* zuurachtig-zamentrekkend van smaak.

B. *Bessen*: slijmsuiker, suiker, wijnsteen; der *bladen en takken*, wijn- en appelzuur, en zulke zouten.

W. Der *verse druiven*: zacht voedend, verfrisschend, openmakend; der *rozijnen* involverend, verzachtend; der *bladen en takken*, zacht zamentrekkend. Van *wijn*: aangenaam opwekkend, versterkend, in kleine giften vooral op het darmkanaal, in groote het geheele vaat- en zenuwstelsel prikkelend. — Bij de onderscheidene soorten verschilt de werking zeer.

G. De *druiven*: bij obstructien der ingewanden, het poortaderen- stelsel, bij borsziekten; de *bladen* bij asthenische bloedvloeijingen; de *jonge takken* bij gevrichtsziekten, met verettering, b. v. coxarthrocace; *wijn* bij vele ziekten als versterkend, opwekkend geneesmiddel.

P. Uit de *druiven*: de *wijn*: *VINUM*, naar de kleur: *VINUM ALBUM* en *V. RUBRUM*; naar den smaak: *VINUM DULCE*, *ACIDULUM* en *FERVESCENS*; naar de landen: *V. GALLICUM*, *HISPANICUM*, *MALACENSE*, *RHENANUM*. Uit *wijn* worden door velerlei bijvoegsels de geneeskrachtige wijnen, *VINA MEDICATA*, bereid; door destillatie: *SPIRITUS VINI* (*SP. V. SIMPLEX*, *RECTIFICATUS*, *RECTIFICATISSIMUS* en *ALCOHOL ABSOLUTUS*, daaruit weder *Aether*soorten, *Tincturen*); verder door gisting *Azijn*, *ACETUM* (*A. CRUDUM*, *DESTILLATUM*, *CŌNCENTRATUM*) en daaruit *ACETA MEDICATA*, *OXYMELLA*, *ACIDUM ACETICUM*, en de *azijnzure zouten*; — verder de uit den *wijn* gepraecipiteerde *wijnsteen*, *TARTARUS* (*T. CRUDUS*, en *T. DEPURATUS seu CREMOR TARTARI*) en het daaruit gemaakte *wijnsteenzuur*, *ACIDUM TARTARICUM*, en vele *wijnsteenzure zouten*. — Eindelijk: *EXTRACTUM PAMPINORUM VITIS* uit de jonge takken en klawieren. — *OMPHACIUM*, (het sap der onrijpe druiven), ook *SUCCUS AGRESTÆ*, en de *SYRUPUS AGRESTÆ* en de daaruit bereidde suiker thans ongebruikelijk. — Het in het voorjaar door insnijdingen uit de stengen vloeijende sap, *Lacrymae vitis*, weleer bij ontstekingen.

Fam. GERANIACEÆ DC. — (K. II. 184)

GERANIUM ROBERTIANUM L. stinkende Ooijevaarstek F. B. Sept. 1, 2. p. 507. — Ic. Bat. 48. — Gr. door geheel Europa; vroeger als zacht adstringens enz. in- en uitwendig: HERBA.

Fam. TROPEOLEÆ JUSS. — (K. II. 185).

TROPEOLUM MAJUS L. O. Indische Kers. — Gr. in Peru; bij ons in tuinen. — Bl. Jun.—Sept. ☉.

*G. D. De geheele versche plant: HERBA TROPEOLI, NASTURTIUM IN-
DICI vel CARDAMINIS MAJORIS.*

E. Reuk vlugtig-prikkelend; smaak scherp, naar kers.

B. Vlugtige, scherpe olie.

W. Wordt voor gelijk met rad. Armoraciae gehouden.

G. Zeldzaam, b. v. tegen scheurbuik.

Fam. OXALIDEÆ DC. — (K. II. 188).

B. 1. OXALIS ACETOSELLA L. ongesteelde Klaverzuring F. B. Sept. 1, 1. p. 357. — Gr. langs de hagen, in de bosschen, enz. van Europa. — Bl. April—Mei; wit en bleekrood Ψ . — Ic. D. 385. H. V. 39. Bat. 9.

2, 3. O. STRICTA L. en O. CORNICULATA L. gele Klaverzuring F. B. Sept. t. a. p.; Gr. beiden door geheel Europa, overal in tuinen, de eerste ook in Amerika, de laatste N. Amer. Japan, enz. — Bl. zomers; geel ☉. — Ic. H. V. 40.

*G. D. Van allen de versche plant: HERBA ACETOSELLÆ seu LU-
JULÆ.*

E. Zonder reuk; smaak sterk zuur, iets wrang.

B. Oxalas Potassae.

*W. Acidum oxalicum is in nieuwere tijden voor giftig be-
vonden. Het sap der plant wordt voor verkoelend gehouden.*

*P. Het zout: SAL ACETOSELLÆ seu OXALICUM, en daaruit ACIDUM
OXALICUM. — SYRUPUS, AQUA, CONSERVA ACETOSELLÆ, geheel in on-
bruik, te meer sedert men de vergiftige eigenschappen van ac. oxali-
cum heeft leeren kennen.*

Fam. XX. ZYGOPHYLLÆ R. BR.

*Calyx 5- sepalus, aestivatione imbricatus. Corolla regularis.
Petala 5 receptaculo inserta. Stamina 10, libera, hypogyna.
Ovarium 1, 5- locale, loculis 1- pluri-ovulatis, vel septis
transversis superimpositis instructis; placentae centrales;
ovula horizontalia vel pendula. Discus hypogynus crenatus.*

vel glandulae segregatae. Embryo rectus, radícula ab hilo remota. — (K. II. 218).

De *Zygophylleën* zijn kruiden, struiken of boomen, met tegenoverstaande, onpaar-gevinde, zelden eenvoudige bladen, met steunblaadjes, en regelmatige bloemen; groeijen vooral in de warme streken der gematigde zonen.

I. GUAJACUM PLUM. Calyx 5-partitus. Petala 5. Stamina libera. Stylus subulatus. Ovarium gynophoro insidens, 5-gonum, 5-raro 2-3-loculare. Capsula 2-3-locularis, 2-3-gona, loculis 1-spermis.

B. (59) I. GUAJACUM OFFICINALE L. f. pinnatis, 2-3-jugis, foliolis vix petiolulatis, obovatis aut ovalibus, glabris, nitidis, inferioribus minoribus. Floribus longe pedunculatis, 6-10 in umbellis terminalibus. Capsula compressa, obcordata, plerumque 2-locularis, 2-sperma. *Pokhoutboom.* — *Gr.* in W. Indië h tamelijk hoog. — *Ic. D.* 380. bloemen blaauw.

G. D. Het hout, de schors en de uit de laatste voortkomende hars: LIGNUM GUAJACI seu SANCTUM, CORTEX LIGNI GUAJACI seu SANCTI, en RESINA G. NATIVA seu GUMMI G.

E. Kleur van het hout groenachtig-bruin; reuk zwak; bij het kneuzen en branden geurig: smaak geurig, bijtend bitter, van schors en hars sterker dan van het hout.

B. Van *hout en schors*: hars en bijtende extractstof. De hars 80 pC. zuivere hars, 16½ pC. bijgemengde schors, 5, 1 in water oplosbare gom, 2 eene scherpe in water opl. extractstof (BUCHNER). Volgens UNVERDORPEN bestaat Res. g. uit twee verschillende harssen. — TROMMSDORFF vondt:

in 1000 d. schors	in 1000 d. hout
Eene bijzondere hars, onderscheiden van gewone guajac-hars 23	Guajac-hars 260
Gom 8	Hars zoo als in d. schors gevonden wordt 10
Bijzondere bitter-scherpe extractstof 48	Bitter-scherpe extractstof als in de schors 8
Geelbruine kleurstof 41	Slijmachtige extractstof met een kalkzout 28
Slijmachtige extractstof met malas calcis 120	Houtvezels 694
Houtvezels 760	

W. Prikkelend, opwekkend op de spijsverterings-werktuigen, de groote bloedvaten in de buikholte, vooral het poortaderstelsel: dan op het geheele vaatstelsel, lymphat. vaten, aderen, slijmvliesen, nieren.

G. Bij torpide obstructien, jicht, chron. rheumatisme, lymphat. klieren; in syphilis vroeger zeer beroemd. Het geraspte hout, *RASURA LIGN. G.* tot species in AFKOOKSEL (1—2 onc op 12—16 onc). De Resina nat. 5—12 gr, 2—4 maal daags.

P. Van het hout: het waterige Extr. en de Tinctuur: *EXTRACTUM en TINCTURA LIGNI G.*; van de hars *TINCTURA RESINÆ GUAJACI* (30—40 gtl. 3 maal daags); *SAPU GUAJACINUS*.

(60) 2. *GUAJACUM SANCTUM L.*, door zwakbehaarde 5—7-parige bladen onderscheiden, geeft volgens sommigen eene bleekgele of witte soort van Pokhout, het eigenlijke *LIGNUM SANCTUM*.

Fam. XXI. RUTACEÆ JUSS.

Calyx 3—5-fidus, vel partitus, aestivatione imbricatus. Corolla regularis, vel subinaequalis. Petala tot, quot sepala, iis alterna, ante discum glandulosum inserta. Stamina sepalorum numero aequalia, vel dupla, disco inserta. Ovarium lobatum: loculis lobisque numero lociniarum calycis; loculis 2—4-ovulatis; placentae centrales. Stylus 1, e medio loborum, stigmatate simplici. Capsulae loculi introrsum dehiscentes. Semina albuminosa; embryo intra albumen; radícula ab hilo remota. — (K. II. 220).

De *Wijnruitachtige* planten zijn overblijvende gewassen of kleine heesters, met afwisselende bladen, welke meestal rijk zijn aan kleine oliekliertjes, welke zich als doorschijnende stippels voordoen. — Vooral in de warmere landen der gematigde noordelijke zoon.

Eigenschappen. Munten uit door veel *vlugtige olie*, eenen doordringenden, meestal onaangenaamen reuk.

* *DIOSMEE JUSS.* Endocarpium capsulae a sarcocarpio elastice dissiliens.

I. DIOSMA L. Calyx 5-partitus. Corolla 5-petala, petala cum sepalis alterna. Discus perigynus lobatus vel in stamina

sterilia, filiformia aut petaloidea excrescens. Stamina 5 antherifera, ante petala posita. Antherae apice glandulosae. Capsula 5 (aut abortu 2—4) carpellis, maturis a se invicem solutis 1—2-spermis, conflata.

(61) 1. *D. CRENATA* L.-THUNB fl. cap. f. ovalibus, lanceolato-ovatis, obtusiusculis, crenatis, crenisque glandulosis, laevibus; floribus pedunculatis, solitariis, axillaribus, bracteis linearibus, styli basi pubescente. — *Bucco-heester*. — *Syn. D. latifolia* Andr. — *Barosma crenata* Kunze. Parapetalifera odorata Wendl. collect. I. Tab. 15. — *Gr.* aan de Kaap, aan het Hottentots-hollands gebergte, den Palmietrivier, enz. † 2—5' Bl. wit. — *Ic. D. 377.*

G. D. De bladen: FOLIA BUCCO seu BUCHU, seu DIOSM. CRE-NATA.

E. Reuk doordringend, geurig, naar wijaruit en rosmarijn; smaak scherp geurig, eenigzins naar pepermunt.

B. Vluchtige olie, Diosmine, hars.

W. Vluchtig-prikkelend, zacht zamentrekkend, vooral op de slijmvliezen en nieren.

G. Bij blennorrhoeen, vooral der piswerktuigen, bij neiging tot steenvorming, waterzucht, in INFUS (1—2 onc. op 8—12 onc.), POEDER.

P. De vluchtige olie. OL. FOL. BUCCO s. DIOSM.

Vervatsching, niet zelden met de bladen der *D. serratifolia* Vent. — *W.* — (*Ic. Bot Mag. 456. Wendl. collect. I. 34*), welke lijn-lancetvormig en scherp gezaagd zijn, en zeer kleine of geene klieren tusschen de zaagtanden dragen; zij zijn iets bleeker en minder geneeskrachtig.

Zeldzamer met *Empleurum serrulatum* Ait., (*Ic. Lam. Illustr. Tab. 86*), met nog smallere en langere bladen, met getanden rand, welke tanden op den top klieren dragen. Volgens ECKLON gr. deze pl. op dezelfde plaatsen als de twee voorgaande, en kan dus ligtelijk verwisseld worden.

II. *GALIPEA* AUBL. Calyx brevis 5-dentatus. Corolla infundibuliformi-rotata, 5-fida seu 5-petala, tubo 5-angulari. Stamina 4—7, tubo inserta, inaequalia, 2 plerumque tantum antherifera. Stylus clavatus, stigmatibus capitato aut 5-fido. Ovarium 5 (aut 2—3) carpellis, interna sutura dehiscentibus, 1—2-spermis, constans, tegmento coriaceo tectum.

(62) I. G. OFFICINALIS HANCOCK. f. ternatis, petiolo vix longioribus; racemis petiolatis, axillaribus et terminalibus; corolla inaequali, laciniis 2 longioribus, 7- andris, staminibus 2 saltem fertilibus; antheris muticis. Capsula 2- sperma. — *Echte Angustura-boom*. — Gr. in Guyana, in de Messionen van Carony en Orinoeco. — Bl. Sept. $\frac{1}{2}$ 12—15'.

G. D. De schors: CORTEX ANGUSTURÆ VERÆ seu ANGOSTURÆ VERÆ.

E. Reuk, vooral bij het poederen, niet onaangenaam geurig, eigendommelijk; smaak geurig, eenigzins bitter en bijtend.

B. Vluchtige olie 0,3, bittere hars 1,7, weekhars 1,9, gom 5,7, caoutchouc-achtige stof 0,2, bittere extractstof 0,2, vezels 89,1 (FISCHER); een kristalliseerbaar beginsel: Cusparine (SALADIN).

W. Tonisch, opwekkend, op het vaat- en zenuwstelsel.

G. Bij adynamische en asthenische aandoeningen der ingewanden, diarrhee, slijmvloeijingen, koortsen, passive bloedvloeijingen, in- en uitwendig, in POEDER (1 scr. — $1\frac{1}{2}$ dr.), INFUS. en DECOCT. ($\frac{1}{2}$ —1 one op 6—8 onc). — Vooral in haar vaderland hoog geschat, zelfs in koortsen boven de Kina, *Cascarilla* of *Quina de Carony* genoemd. In Guyana het afkooksel der bladen in baden tegen koortsen. — Bij ons wegens de gevaarlijke menigvuldige vervalsching zeldzaam.

P. EXTRACTUM en TINCTURA ANGUSTURÆ.

Vroeger hield men voor den moederboom der Angustura de:

B. 2. G. CUSPARIA ST. HIL. f. ternatis, petiolo duplo longioribus; racemis plerumque terminalibus, corollae lacinia 1 longiore, fl. 5- andris, filamentis 2—3 antheriferis; antheris bicalcaratis, capsulis 1- spermis. — Syn. Bonplandia trifoliata W. — Cusparia febrifuga Humb. — Angostura Cuspare R.S. — Gr. in de bosschen van Cumana $\frac{1}{2}$ 60—80' — Ic. D. 384. H. I. 18.

De schors is ligt-geel, onaangenaam bitter en veel minder werkzaam dan de voorgaande; en waarschijnlijk niet in den handel.

Vervalsching, met *Cortex Angusturæ spuriae*, welke hoogst vergiftig is, bitter en walgelijk van smaak; dikwijls in den handel in plaats der echte schors, uit Z. Amerika aangevoerd. De moederplant is onbekend. Het zijn kleinere stukken, de schors van buiten met ronde, witte wratten, of roestkleurig; van binnen glad en zwart-grijs, zelden witachtig. Bevat Strychnine en Brucine.

ESENBECKIA FEBRIFUGA MART. een in Brasilië groeiende groote boom geeft eene koortsdrijvende schors, welke onder den naam van *Tres folhas vermellas*, *Laranjeiro do Mato* bekend en ook thans in den handel gekomen is. Bevat een eigendommelijk loogzout, *Esenbeckine* genaamd. — *l.c.* D. Suppl. III. 20.

III. *DICTAMNUS* L. Calyx deciduus, 5- partitus. Petala 5, unguiculata, subinaequalia. Stamina 10, declinata. Ovarium carpophoro brevi crasso elevatum.

(63) I. D. *FRAXINELLA* P. Petalis elliptico-lanceolatis acutis, lateralibus obtusiusculis, ovario stipite suo brevioris, f. oblongo-ellipticis serrulatis. *Syn.* D. albus L. — *Gr.* op steenachtige plaatsen, in woudstreken van Z. Europa. — *Bl.* Mei—Jun. 4. — *l.c.* D. 379. H. VI. 7. — Wisselt af:

α. Petiolis vix alatis, flor. rubris. *Syn.* D. *Fraxinella* Lk.

β. Petiolis alatis, fl. albis. *Syn.* D. albus Lk.

G. D. De wortel *RADIX DICTAMNI seu FRAXINELLE*, voornamelijk de schors.

E. Reuk (versch) sterk; smaak bitter, scherp geurig; *gedroogd* zwakker.

B. Vluchtige olie, hars en bittere extractstof.

W. Zacht tonisch, op de ingewanden, de menstrua opwekkend.

G. Thans zeldzaam, vroeger beroemd tegen epilepsie; onderdrukte menstruatie enz.

P. *TINCTURA DICTAMNI ALBI, VINUM, PULVIS EPILEPTICUS AD GUTTETAM.*

Zonder twijfel wordt voor deze soort ook de aanverwante *D. obtusiflorus* Koch verzameld.

** *RUTACEÆ VERÆ, Endocarpium capsulae a sarcocarpio non solubile.*

IV. *RUTA* L. Calyx persistens, 4-, rarius 3—5- partitus, Petala totidem, unguiculata, concava. Stamina petalorum numero dupla, sub disco, ovarium gerente, inserta, recta. Foveae nectariferae in disco tot, quot stamina. Ovarium sulcis et superne lobis tot, quot sepala.

B. (64) R. *GRAVEOLENS* L. Lobis capsulae obtusis, petalis denticulatis integerrimis subito in unguem contractis, f. subtripinnatis, petiolatis, ambitu subtriangularibus, pinnis apicem versus decrescentibus, foliolis ovali-oblongis, terminalibus obovatis. — *Gewone Wijeruit.* — *Gr.* op steenachtige heuvels in Duitschland,

Zwitserland enz.; bij ons in tuinen gekweekt. — *Bl.* Jun.—Jul.
 2. — *Ic.* D. 376. H. VI. 8.

G. D. De bladen: HERBA RUTÆ seu R. HORTENSIS.

E. Reuk sterk, balsamisch, niet aangenaam, gedroogd: zwaker; smaak bitter, campherachtig, eenigzins bijtend.

B. Vluchtige olie $\frac{1}{100}$ (uit 10 THEE HEA $\frac{1}{2}$ ounce CARTHEUSER), bittere extractstof, Inuline, gom.

W. Prikkelend, opwekkend, krampstillend, vooral op de ingewanden en den uterus. Men verhaalt dat de wilde plant eene veel sterkere werking uitoefent.

G. Te voren algemeener dan thans. Men beschouwde haar weleer als *antidotum* tegen alle vergiften vooral smetstoffen; — thans nog gebruikelijk bij anomale menstruatie, pijnlijke krampen, vooral van hÿsterischen; epilepsie, ingewands-wormen enz. *Uitwendig* tegen slappe zweren, koudvuur, verlammingen. *INFUS.* met water of wijn (1—2 onc. op 12 onc.), uitwendig ook met azijn.

P. De vluchtige olie: OL. RUTÆ (2—4 gtt.), gedestill. water: AQ. RUTÆ, door BOERHAAVE bij hysteric, obstructie der menschen enz. hoog geprezen (1—4 onc.); ACETUM en EXTRACTUM R. — Vroeger nog: SPIRITUS, ESSENTIA, MEL, CONSERVA R. — Bestanddeel van ACETUM ANTISEPTICUM, AQUA ANTIHYSTERICA.

R. DIVARICATA TEN. D.C. en R. BRACTEOSA D.C., door L. als verscheidenheden van de voorgaande beschouwd, schijnen dezelfde eigenschappen te hebben en met haar gebruikt te worden.

Fam. XXII. SIMARUBEÆ DC.

Calyx 4—5- *divisus, persistens, segmentis aestivatione imbricatis.*
Torus stipitiformis, brevis. *Petala* 4—5, *hypogyna, sepalis alterna, longiora, aestivatione contorta.* *Stamina petalis numero dupla, libera.* *Filamenta singula e dorso squamulae enata.* *Antherae* 2- *loculares, oculis oppositis parallelis, rima longitudinali dehiscentibus.* *Ovarium ex carpellis* 4—5, *petalis oppositis, non connatis constans, mono-spermis, maturis drupaceis, indehiscentibus; semina pendula.* *Albumen nullum.*
Embryo rectus. Cotyledones crassae. — (K. II. 225.)

De *Simarubeën* zijn heesters of boomen met afwisselende ge-

vinde, zelden eenvoudige bladen, zonder olie-klieren, allen in de tropische gewesten.

Eigenschappen. Allen bezitten een zeer bitter hout, en bast. De *bittere stof* is in geconcentreerden toestand eenigzins narcotisch. Er schijnt tevens eene kleine hoeveelheid vlugtige stof, *Quassine-campher* geheeten, aanwezig te zijn.

I. QUASSIA DC. Flores hermaphroditi. Calyx parvus, 5-partitus. Corolla 5- petala, connivens. Ovarium toro 5- angulari insidens, carpellis 5, stylis 5 in 1 concretis; carpella maturata 2- valvia, sutura interna dehiscencia.

B. (65) 1. Q. AMARA L. fl. — f. impari-pinnatis; foliolis 3—5, oblongo-lanceolatis, acuminatis, nitidis, petiolis alatis; racemis terminalibus. — *Echte Quassiaboom.* — Gr. in de bosschen van Suriname † 12—15'. — Bl. het gansche jaar. — Ic. D. 383. H. IX. 14.

G. D. Het hout en de schors: LIGNUM en CORTEX LIGNI QUASSIÆ (SURINAMENSIS.)

E. Weinig reuk; smaak zuiver en sterk bitter, langdurend.

B. Bittere extractstof: het Quassia-bitter, waaruit WINCKLER het werkzame alcaloïde, de *Quassine*, in kristalvorm afscheidde.

W. Zuiver bitter-tonisch, opwekkend, op het darmkanaal, en dan algemeen.

G. Tegen werkeloosheid van het darmkanaal en daaruit ontstane ziekten, als algemeen tonicum, zelden in POEDER, gewoonlijk geraspt in INFUS. en DECOCT met water of wijn.

P. EXTRACTUM en TINCTURA QUASSIÆ.

II. SIMARUBA AUBL. fl. monoici, dioici aut polygami. Calyx 5- partitus. Corolla 5- petala aperta. Stamina 5—10. Ovarium toro abbreviato insidens, e carpellis 3—5, leviter coalitis, constans; styli in unum coaliti 3—5- fidum.

B. (66) 1. S. EXCELSA DC. f. impari-pinnatis, foliolis 9—13, oppositis, petiolulatis, oblongo-lanceolatis, acuminatis, glabris; floribus pentandris, in cymis paniculatis axillaribus aut extraaxillaribus. — *Syn.* Quassia excelsa Sw. Q. Polygama Wright. — Gr. in de wouden op de bergen van Jamaica en de Caraib. eil. † 100' — Bl. Oct. Nov. — Ic. D. 381. H. IX. 16.

G. D. Hout en schors: LIGNUM en CORTEX LIGNI QUASSIÆ (JAMAICENSIS).

E. Gewoonlijk in dikke schijven. Smaak meer bitter en minder aangenaam dan bij de voorgaande. Overigens van de voorgaande niet verschillend en met haar geheel op dezelfde wijze gebruikt.

B. (67) 2. s. OFFICINALIS DC. f. pari-pinnatis, foliolis 10—16 alternis, brevi-petiolutatis, oblongis, apice rotundatis, inferius puberulis; floribus monoicis in paniculis ramificatis; masculis decandris. Stylo 5-fido. Carpellis 5, obovatis. — *Syn.* Simaruba amara Aubl. S. Guyanensis Rich. Quassia Simaruba L. — *Gr.* in Guyana, op Jamaica, W. Indië 60—70'. — *Ic.* Aubl. Plant. de la Guyane Tab. 331 en 332.

G. D. De schors des wortels: CORTEX SIMARUBEÆ (VERÆ.)

E. Weinig reuk; smaak zeer bitter, bij lang kaauwen ook slijmig.

B. Bittere extractstof, slijm, hars, sporen van vluchtige olie en veel zouten.

W. Tonisch, vooral op de slijmvliezen.

G. In POEDER ($\frac{1}{2}$ scr. om de 2 uur) en DECOCT (1—3 dr. op $1\frac{1}{2}$ ℥ water), bij atonische blennorrhoeen.

3. s. AMARA HAYNE. *Gr.* in Jamaica, een hooge boom. — *Bl.* Apr. de wortelschors komt somtijds tusschen de echte Simaruba-schors voor, en schijnt hijkans dezelfde eigenschappen te hebben: Meer bitter van smaak.

Subclassis II. CALYCIFLORE DC.

De kelkblaadjes zijn tot ééne eenbladigen kelk zamengegroeid. De bloembladen en meeldraden zijn op den, met de binnenzijde des kelks meer of minder zamengegroeiden, bloembodem (torus) bevestigd, en staan schijnbaar op den kelk.

Fam. XXIII. RHAMNEÆ R. BR.

Calyx 4—5-fidus, laciniis aestivatione valvatis, deciduis; tubo persistente, ovario plus minus adhaerente. Petala sepalis al-

terna, sæpe squamiformia. Stamina tot, quot petala, iisque opposita. Ovarium disco glanduloso cinctum, 2—4 loculare, loculis 1-ovulatis, ovulis erectis. Stylus 1, stigmatibus 2—4, interdum ad basin partitus. Embryo rectus, radícula hilum spectante. — (K. II. 301).

De *Wegedoornachtigen* zijn; dikwijls doornige, boomen of heesters, met eenvoudige, afwisselende of tegenoverstaande, gewoonlijk van twee steunblaadjes voorziene, bladen en kleine bloemen, in bijkans alle luchtstreken en landen verspreid.

Eigenschappen. Bezitten bittere, zamentrekkende, scherpe en drastische stoffen; vooral in de schors en bessen. De bladen zijn meestal bitter of zwak-geurig.

I. RHAMNUS L. Calyx 4—5-fidus, tubo campanulato vel turbinato, limbo patente vel reflexo. Petala et stamina tubi margini inserta. Stylus 1—2—4-fidus. Drupa 2—4-pyrena, succulenta vel subsicca; pyrenae cartilagineae longitudinaliter dehiscentes. Semen sulco profunde exaratum.

B. (68) I. RH. CATHARTICA L. — Spinifera erecta, patentiramosa, f. ovatis glabris serrulatis basi rotundatis impresso-nervosis. — *Zaagbladige Wegedoorn F.B. Sept. I. 1. p. 201. — Gr. in Europa aan de akker- en weilanden enz. — Bl. Mei Jun. † 5—8, de bessen zwart, van binnen groen. — Ic. D. 360. H. V. 43. Bat. 163.*

G. D. De bessen: BACCÆ RH. CATHARTICÆ seu SPINÆ CERVINÆ seu DOMESTICÆ. Vroeger ook de CORTEX.

E. Reuk onaangenaam, niet sterk; smaak zoetachtig, dan walgelijk bitter. Ook gedroogd het speeksel groenkleurend.

B. Eene eigendommelijke bittere, groene extractstof, cathartine, appelzuur, azijnzuur, gom, suiker (HUBERT).

W. Drastisch-purgerend, pisdrijvend.

G. Tegen waterzucht, thans zeldzaam; menigvuldiger het verse sap tot het bereiden van sapgroen.

P. SYRUPUS SPINÆ CERVINÆ S. DOMESTICUS. ROOB.

Verwisseling met de bessen van *Ligustrum vulgare L.*, en van *Rh. Frangula L.*

2. RH. INFECTORIA L. In Z. Europa, levert de in Frankrijk nog gebruikelijke GRANA CALICA, of GR. LYCH, grains d'Avignon, van purgerende kracht.

3. RH. FRANGULA L. *Gemeene Wegedoorn (of Vuilboom) F. B. Sept. I. 1. p. 201, door geheel Europa gemeen. — Ic. D. 361. H. V. 44. Bat. 232. — De binnen-schors en bessen, CORTEX INTERIOR EN BACCÆ RH. FRANGULÆ als hevig purgeermiddel gebruikelijk. UNGUENTUM RH. F. tegen huidziekten. De bast bevat eene scherpe bittere extractstof met eene blaauwzuur houdende ether. olie, gele harssige kleurstof, gom en weinig suiker.*

ZIZYPHUS VULGARIS LAM. (*Rhamnüs Zizyphus L*) *Gr. in K. Azië; in Z. Europa aangeplant. — Bl. Aug.—Sept. † 6—8'. — Ic. D. 362. — De bessen: JUSULÆ, zonder reuk, gedroogd slijmig-zoet van smaak, slijm en suiker bevattend, als involverend, zacht oplossend geneesmiddel bij catarrhus enz. nog somtijds gebruikelijk. Een bestanddeel van SPECIES PECTORALES.*

Fam. ILICINÆE BRONGN.

ILEX AQUIFOLIUM L. *Gewone Hulst F. B. Sept I. 1. p. 147. — Ic. D. 363. H. VIII. 25, een heester in middel- en Z. Europa, N. Amer. De bladen, FOLIA AQUIFOLII tegen koorts (nog onlangs door ROSSEAU), 2 dr. met witten wijn geinfund., voor het paroxysme; de bessen, BACCÆ A., tegen epilepsie geprezen.*

Fam. XXIV. CASSUVIÆ R. ER.

Flores plerumque unisexuales. Calyx minutus, persistens, plerumque 5-fidus. Petala sepalis numero aequalia, calyci inserta, aestivatione valvata. Stamina numero petalorum aequalia, iis alterna, vel dupla plurave, libera, et ante discum ovarium cingentem inserta, vel basi connata, disco nullo. Ovarium uniovulatum. Stigma 1 vel plura simplicia. Fructus indehiscens. Embryo curvatus. — (K. II. 294).

De *Cassuviën* zijn boomen of heesters met afwisselende eenvoudige of driedeelige of onparig-gevinde bladen zonder steunblaadjes; in warme gewesten.

Eigenschappen. Bevatten scherpe, *harssige* balsamische sappen, waarmede bij sommigen eene *vlugtige giftige* stoffe verbonden is. De vruchten van velen bevatten vette olie en zijn eetbaar. De schorsen van anderen zijn zamentrekkend.

I. PISTACIA L. *Flores dioici, apetal. Masc. Calyx 5-fidus. Stamina 5, antheris subsessilibus, tetragonis. Fem. Calyx 3—4-*

fidus. Ovarium 1-loculare. Stigmata 3, crassiuscula. Drupa 1-sperma. Semen fundo loculi affixum.

B. (69) 1. P. LENTISCUS L. f. abrupte pinnatis, foliis oec-tonis, lanceolatis, petiolo alato — *Mastixboom.* — Gr. Kl. Azië, N Afrika, Z. Europa h 12' — Bl. Apr. Mei. — Ic. D. 351. H. XIII. 20.

G. D. De uit insnijdingen vloeijende verharde hars: MASTICHE seu RESINA MASTICHIS.

E. Reuk zwak, bij verwarming en verbranding sterk balsamisch. Smaak iets prikkelend.

B. Vluchtige olie, eene in Alcohol oplosbare en eene in den-zelven moeilijk oplosbare hars, Masticine.

W. Prikkelend, opwekkend.

G. *Uitwendig* bij rheumat. catarrh. en atonische zwellingen, vooral in fumigatiën. — *Inwendig* zeer zelden.

P. SPIRITUS SIMPLEX et COMPOSITUS seu SP. MATRICALIS. Een bestanddeel van vele pleisters, reukpoeder, zalven, pillen enz.

2. P. VERA L. — Gr. in Kl. Azië, N. Afr.; in Z. Europ. gekweekt. h 12—15'. — Ic. D. Suppl. IV. 17. H. XIII. 18. — De zaadkernen: PISTACIÆ, NUCES seu NUCLEI PISTACIÆ, zonder reuk, zoet olieachtig van smaak, vette olie en suiker bevattend, in werking de zoete amandelen evenarende, worden in EMULSIE, doch zeer zelden, gebruikt. — Een bestanddeel der MORSULI IMPERATORIS.

3. P. TEREBINTHUS L. — Gr. als de voorgaande h 10—20' — Ic. H. XIII. 19, geeft uit insnijdingen eene zeer fijne Terpentijssoort, TEREBINTHINA CYPRIA seu T. DE CHIO, welke in den handel bijkans niet meer voorkomt.

II. RHUS L. Flores hermaphroditi vel polygami vel dioici. Calyx 5-fidus. Petala 5. Stamina ante discum perigynum inserta. Ovarium uniloculare. Styli 3, breves, vel stigmata 3, sessilia. Drupa sicca, 1-raro 3-sperma. Semen exalbuminosum, inversum, funiculo e fundo orto suspensum.

B. (70) 1. R. TOXICODENDRON L. Caule ramisque plerumque radicanibus; f. ternatis, lato-ovatis, integerrimis, inferius pubescentibus, foliolo medio longius petiolulato; fl. dioici. — *Gifboom.* — Syn. R. pubescens Mill. — Variat:

β. R. *radicans* L. foliis inferius nudis.

γ. R. *Toxicod. quercifolium* Michx., fol. parvis angulosis.

Gr. in N. Amerika; in Europa in tuinen gekweekt. — *Bl.* Junij ƒ. 2—5'. — *lc.* D. 353, 354. H. IX. 1.

G. D. De bladen: FOLIA seu HERBA TOXICODENDRI seu *Rhois Toxicodendri*, seu *R. radicans*.

E. Scherp vergiftig; zonder reuk, van zamentrekkenden smaak.

W. Hevig prikkelend op het zenuwstelsel, de huid en andere afscheidende organen. — De uitwaseming of aanraking der levende plant veroorzaakt bij sommige menschen reeds zwelling en ontsteking der huid.

G. Tegen verlammingen, epilepsie, chron. huidziekten, verstoppen.

P. EXTRACTUM RH. TOXICODENDRI; en het gedestill. water: AQUA RH. T.

2. *R. COPALLINUM* L. *Gr.* met de voorgaande, geeft misschien den Amerikaansche Copal, COPAL seu GUMMI COPAL.

3. *R. CORIARIA* L. *Gr.* in Z. Europa en R. TYPHINA L. *Gr.* in N. Amerika, eene groote hoeveelheid ijzer blaauwkleurende looistof bevattend, gaven de vroeger gebruikelijke FOLIA en BAGGÆ SUMACH; de eersten zijn adstringerend, de laatsten zeer zuur en verkoelend.

SEMECARPUS ANACARDIUM L. *O.* Indische Inktboom of Acajou. — *Syn.* Anacardium officinarum Gaert. A. latifolium Lam., een hooge *O.* I. boom, wiens vruchten, ANACARDIUM ORIENTALE, Acajounoten, zonder reuk, in de harde uitwendige schaal een zwart, scherp, bijtend sap insluiten, terwijl de zaadkern olieachtig, zoet van smaak is. Het zwarte sap is blaartrekkend op de huid, en was als bijtmiddel gebruikelijk. De vruchten worden als amulet tegen tandpijn enz. gedragen. — In Indië is het sap als een duurzame inkt voorlijnwaad, wollen goed enz. bekend.

ANACARDIUM OCCIDENTALE L. (Cassuvium pomiferum Lam.) in W. en O. Indië, geeft het *Anacardium occidentale*, naauwlijks in den handel voorkomend. Uit de oude stammen wordt de ACAJOU-GOM, welke de Arabische gom nadert, verkregen.

Fam. XXV. JUGLANDEÆ DC.

Flores monoici; masculi amentacei. Perigonium 2—6-partitum. Stamina plurima in medio perigonii inserta; filamenta brevissima; antherae 2-loculares, longitudinaliter dehiscentes. Flores foeminei solitarii, bini-ternive in apice ramulorum, involucre destituti. Calyx superus, 2-dentatus deciduus. Pe-

tala 4. Ovarium 1-loculare, 1-ovulatum, ovulo erecto. Stigmata 2, lanceolata, elongata, vel 1, pellatum, 4-lobum. Drupa carnosa, putamine 2-4-valvi. Semen exalbuminosum. Embryo cotyledonibus carnosus, bifidis, gyroso-plicatis. Radicula supera, ab hilo remota. — (K. II. 296).

De *Notenboomachtigen* vormen eene kleine familie van boomen met afwisselende gevinde bladen, zonder steunblaadjes, welke wegens de onvolmaakte mannelijke bloemen door anderen in de nabijheid der katjes-dragende gewassen geplaatst zijn. De meesten groeijen in N. Amerika.

Eigenschappen. De zaden zijn oliehoudend, zoet en eetbaar; de wortel en stam, vooral hun schors, bevatten *scherpe*, purgende en braakwekkende stoffen zoo dat zelf *Juglans cinerea* door de Amerik. Arisen in plaats van jalappe gebruikt wordt. De bladen bevatten looi- en kleurstoffen.

I. JUGLANS L. excl. sp. — Stigmata 2, lanceolata.

B. (71) I. J. REGIA L. Foliolis subnoventis ovalibus glabris subserratis subaequalibus, fructibus globosis. — *Gewone Notenboom.* — *Gr.* in Persië, in Europa gekweekt. — *Bl.* Mei ƒ 60—80. — *lc.* D. 96.

G. D. De onrijpe vruchten, en de groene uitwendige schil der rijpe vruchten: JUGLANDES IMMATUREÆ; PUTAMEN seu CORTEX EXTERIOR NUCUM JUGLANDIS. Vroeger ook CORTEX INTERIOR als blaartrekkend en braakwekkend; RADIX JUGLANDIS, FOLIA J., EPIDERMIS NUCUM *en* JULI (de mannelijke bloemen).

E. Reuk aromatisch, eenigzins onaangenaam; smaak zeer seherp bitter, gedroogd minder seherp.

B. Seherp-bittere extractstof en looistof.

W. Tonisch, het darmkanaal, de slijmvliezen, nieren, huid en hunne afscheidingen opwekkend.

G. Tegen ingewandswormen, syphilis, arthritis, chron. huidziekten, slappe zweren, in- en uitwendig, in decoct en de

P. EXTRACTUM NUCUM JUGLANDIS. — De vruchten zijn een bestanddeel van het tegen syphilis beroemde DECOCT. POLLINI. — OLEUM NUCUM J. is eene zoete vette olie.

— *De vruchten zijn een bestanddeel van het tegen syphilis beroemde DECOCT. POLLINI. — OLEUM NUCUM J. is eene zoete vette olie.*

Fam. XXVI. AMYRIDEÆ R. BR.

Flores hermaphroditi seu uni-sexuales. Calyx regularis, liber, persiciens 4—5, raro 3- divisus. Petala sepalis numero aequalia et alterna, toro extus inserta, in paucissimis cohaerentia, decidua, aestivatione valvata seu imbricata. Stamina cum petalis inserta, iisdem numero dupla, raro quadrupla aut aequalia, libera. Ovarium e carpellis 2—5 connatis, raro 1 solitario, constans, stylis totis concretis, stigmatibus tot quot ovaria. Pericarpium drupaceum, raro capsulare: endocarpium lignosum pyrenas 2—5 liberas aut in putamen 2—5-loculare coalitas, nunc solitariam sistens. Semina in loculis solitaria, exalbuminosa, cotyledonibus plerumque foliaceis plicatis. — (K. II. 297).

De *Amyrideën* zijn heesters en boomen met afwisselende, zelden tegenoverstaande, gevinde of driedeelige bladen, die dikwijls gestippeld (d. i. van oliekiertjes voorzien) en gewoonlijk van geene steunblaadjes voorzien zijn. Allen leven in de tropische gewesten.

Eigenschappen. Bijkans allen zijn rijk aan hars en balsem, en zeer gelijkvormig in krachten.

I. BALSAMODENDRON KUNTH. Flores diolini. Calyx 4-dentatus, persistens. Corolla 4- petala, petalis angustis oblongis, annulo glanduloso prope antheras inserto. Stamina 8, verrucis interpositis. Stylus brevis. Bacca ovata, acuta, 4- sulca, 1—2 locularis, loculis 1- spermis.

B. (72) 1. B. KATAF KUNTH. Arborea, ramis inermibus; foliis ternatis, foliolis subaequalibus, obovatis, apice denticulatis, glabris, baccis subsphaericis apice umbilicatis. — *Syn.* Amyris Kataf Forsk. — *Gr.* in gelukkig Arabië f. — *Ic.* D. 358. Wordt door EHRENEERG voor eene verscheidenheid der volgende gehouden.

(73) 2. B. MYRRHA FR. NEES ABES. Subarborea, ramis rigidis spinescentibus; f. ternatis, foliolis obovatis, obtusis, apice obtuse denticulatis, glabris, lateralibus medio multo minoribus, baccis ovatis acutis. — *Gr.* als de voorgaande f. — *Ic.* D. 357.

G. D. Van beiden: de van zelfs uitvloeiende verharde gomhars: MYRRHA seu GUMMI MYRRHÆ, in den handel gewoonlijk in

meerdere onder malkander vermengde soorten voorkomend, waarvan de echte soort volgens FORSKAHL en BONASTRE van *B. Kataf* verzameld wordt, terwijl men de nieuwere soort van *B. Myrrha* verkrijgt zoo als EHRENBURG in Arabië zelf zag.

E. Van de *oude echte Myrrhe*: reuk eigendommelijk, aangenaam geurig-balsamisch, smaak balsamisch bitter. Van de *nieuwe M.*: reuk terpenijuaardig, smaak meer bitter, ook eenigzins naar terpentijn.

B. Eene in ether oplosb. hars 27,8, gom 54,4, bassorine 9,3 oleum Myrrhae 2,6, sporen van appel-benzoe-, azijn- en zwavelzure zouten 1,4, vreemde bijmengselen 1,6 (BRANDES).

W. De voedende organen opwekkend, toongevend, vooral op de slijmvliezen; prikkelt het vaatstelsel meer dan het zenuwstelsel.

G. Tegen atonische obstructien en veranderde secretien, vooral slijmvlöeijingen, tegen beenverzwering. Inwendig in *POEDER* (3 gr. — 1 scr.), *PILLEN* en *MIXTUREN*; uitwendig in water of alcohol *opgelost*.

P. EXTRACTUM MYRRHÆ AQUOSUM, TINCTURA MYRRHÆ, LIQUAMEN M. OLEUM ÆTH. M. Dan een bestanddeel van velerlei zamengestelde geneesmiddelen, pleisters, zalven, tincturen, pillen.

3. *B. GILEADENSE KUNTH* (*Amyris gileadensis L.*), en 4. *B. OPOBALSAMUM KUNTH* (*A. Opobalsamum L.*), in Arabië, geven door uitkoken der takken den vroeger beroemden *BALSAMUM DE MECCA*, *OPOBALSAMUM*, *B. JUDAICUM* *SEM GILEADENSE VERUM*, eene aan terpentijn gelijkende werking hebbende en daarmede dikwijls vervalscht. De echte, thans zeer schaarsch, bevat 30 p. C. vluchtige olie, 64 hars, eene in alcohol onopl. hars 4, en extractstof 0,4 (Tromsdorff). — Het hout was als *XYLOBALSAMUM*, en de vruchten als *CARPOBALSAMUM* bekend. — *IC. D. 356.*

5. *B. ZEYLANICUM K.* (*Amyris zeylanica Retz.*) *Gr.* in Ethiopie en Ceylon, geeft de *O.* Indische *ELEMI-HARS*, volgens anderen van *CANARIUM COMMUNE L.* afkomstig, thans echter gewoonlijk met *W.* Indische *Elemi-hars* vervalscht.

6. Van eenen naar *B. Kataf* gelijkenden Arabischen boom wordt waarschijnlijk het *EDELIUM* *SEM GURMI EDELIUM* verzameld, niet te verwisselen met *ED. SICULUM*, van *Daucus gummiifer Lam.* afkomstig, (zie *Umbelliferae.*) en eene hars van *Borassus flabelliformis L.* (zie *Palmae.*)

II. *AMYRIS L.* Flores hermaphroditii. Calyx 4-dentatus, persistens. Corolla 4-petala, petalis cuneato-unguiculatis, aestivatione imbricatis, hypogynis. Stamina petalis breviora. Ovarium

uniloculare, disco incrassato insidens; stigma sessile. Nux putamine papyraceo, 1- sperma.

B. (74) 1. A. PLUMIERI DC. f. ternatis aut impari-pinnatis foliolis 5, falcatis, petiolatis, ovatis, acuminatis, serrulatis, inferius hirsutis, floribus paniculatis, albis. — *Syn.* A. elemifera L. (?) — *Gr.* op de Antillen. †. — *Ic.* PLUMIER ed. Burman Tab. 100.

G. D. De uitvloeiende hars: ELEMI seu RESINA ELEMI OCCIDENTALIS.

E. Reuk aangenaam harssig naar venkel, door verwarming veel sterker. Smaak balsamisch-bitter.

B. Doorschijnende hars 0,60, hars in kokenden Alcohol oplosbaar 0,24, kleurlooze vlugtige olie 0,125, bittere extractstof 0,02, vreemde bijmengsels 0,015 (BONASTRE).

W. Prikkelend-opwekkend, de secretien, vooral der slijmvliezen en zweren bevorderend.

G. Uitwendig bij slappe zweren, enz.

P. Door verbinding met terpentijn, varkenreusel. UNGUENTUM ELEMI seu BALSAMUM ARÇÆI; ook een der bestanddeelen van EMPLASTRUM OPIATUM seu CEPHALICUM.

Eene Elemi-soort, uit Brasilië thans aangevoerd, wordt van ICICA ICICARIBA DC. afgeleid.

AMYRIS TOMENTOSA SPR. *Syn.* Fagara octandra L. Elaphrium tomentosum Jacq., een hooge boom in Mexico en Curaçao (*Ic.* D. Suppl. III. 19), geeft de RESINA TACAMAHACE OCCIDENTALIS, van pikachtig harssigen reuk, en onaangenaam scherp-bitteren smaak. Overigens zoo als Elemi, doch zeldzaam gebruikelijk, ook tot EMPLASTRUM TACAMAHACE en EMPLASTRUM CRUSTÆ PANIS.

Er komen echter meer dan eene soort van *Tacamahaca* in den handel voor, welke zonder twijfel van onderscheidene bossen verzameld worden. Vergel. *Fam. Guttiferae.* p. 43.

A. COPALLIFERA SPR. (*Elaphrium excelsum* Kunth) in Mexico, schijnt ook eene soort van COPAL te geven.

ICICA HEPTAPHYLLA AUBL. (*Amyris ambrosiaca* Willd.) † in Guyana, geeft den Amerikaanschen wierook, OLIBANUM AMERICANUM, ook als ELEMI voorkomend.

ICICA CARANNA (?) NEES AB ES., een nog zeer twijfelachtige Z. Americ. boom, schijnt de CARANNA-hars te leveren.

III. BOSWELLIA ROXB. Flores hermaphroditi. Calyx 5-dentatus, persistens. Corolla 5-petala, explanato-expansa, aesti-

tivatione valvata. Stamina annulo ureolato, crenato, ovarium circumdante, inserta. Capsula 3-gona, 3-valvis, 3-locularis, loculis 1-spermis. Semina arillata.

B. (75) 1. *B. SERRATA* ROXB. f. impari-pinnatis, multi-jugis, foliis ovato-oblongis, obtuse serratis, petioloque pubescentibus. Racemis axillaribus. *Syn.* *B. thurifera* Colebr. — *Gr.* op de bergen van O. Indië. $\frac{1}{2}$ hoog. — *Ic. D.* 355. *H. X.* 46.

G. D. De uitvloeiende verharde gomhars: OLIBANUM, GUMMIRESINA OLIBANI seu THUS ORIENTALE. *Wierook.*

E. Reuk eigenaardig, aangenaam harssig. Smaak balsamisch, eenigzins scherp bitter.

B. Vluchtige olie 5 p.C., hars 54 en gom 30—47.

W. Zoo als bij Elemi.

G. Vooral tot berookingen bij atonische huidziekten.

P. Bestanddeel van sommige pleisters, reukpoeders enz.

2. *B. GLABRA* ROXB., op de kust van Coromandel en op de Molukken, geeft eene andere soort van hars, KOONDRIGUM, aldaar tot wierook gebruikt.

BURSERA GUMMIFERA JACQ., een Z. Amerik. boom, geeft eenen naar *Terebinthina cypria* gelijkenden balsem, die gedroogd en in bladen gewikkeld als CHIBOU-HARS aangetroffen wordt.

Fam. XXVII. PAPILIONACEÆ L. (LEGUMINOSÆ
RUSS. *excl. gen.*)

Calyx 5-dentatus vel 2-labiatus, deciduus vel marcescens. *Corolla* papilionacea, imo calyci inserta, 5-petala. *Petala* perigyna, libera, rarius inter se et cum staminibus connata; inferiora 2 plerumque in carinam coalita. *Stamina* 10, cum petalis inserta, monadelphia, vel diadelphia: 9 connata, decimo libero. *Ovarium* liberum, placenta unilaterali. *Legumen*. *Semina* exalbuminosa. *Embryo* pleurorhizeus. — (K. II. 282.)

De vlinderbloemige gewassen vormen eene schoone en talrijke plantenfamilie, die op alle streken der aarde hare vertegenwoordigers bezit, in warme gewesten echter de meeste soorten telt. Zij bevat kruiden, heesters en boomen, met afwisselende, meestal zamengestelde en altijd van steunblaadjes voorzien bladen. Zij hebben groote verwantschap met de volgende familie, die insge-

lijks peulen dragen, en door JUSSIEU, onder den naam van *Leguminosae* met deze tot eene familie vereenigd waren.

Eigenschappen. Een groot aantal dezer gewassen bevatten geene stoffen van eene eigenaardige werking, zijn indifferent, en rijk aan voedende zelfstandigheden. Hunne zaden bevatten dikwijls eene eigenaardige voedende stofte, *Legumine* genoemd. — Andere afdeelingen bezitten balsemaardige en harssige, zamentrekkende zelfstandigheden. — Door den slijm, het zetmeel en de suiker worden de wortels van velen voor den mensch als voedselstoffen belangrijk. Niet minder nuttig is de kleurstof, vooral de blaauwe, die in vele soorten, hoofdzakelijk in de Indigoplanten voorkomt, — De bladen van anderen zijn met eene purgerende stofte of de *Cathartine* voorzien, welke bij enkelen ook in de wortels en zaden aanwezig is, welke laatsten niet zelden zeer scherp zijn en tevens braakwekkende eigenschappen bezitten. — Deze stoffen hebben de peulvruchten met de volgende zeer nabij verwante familie gemeen. — Ook de *Cytisine*, van soortgelijke kracht als de *Cathartine*, schijnt haar ook uit een scheikundig gezigtspunt zeer te gelijken. — Eigenlijke verdoovende stoffen zijn in deze familie zeldzaam, doch ontbreken niet geheel, daar de verdoovende zaden van sommigen tot het vangen van visschen dienen. — De Familie der Vlinderbloemigen is ons dus een merkwaardig voorbeeld, van eene groote groep van planten, waarin velerlei eigenschappen gelijktijdig worden aangetroffen worden, en die als zoodanig van vele zijden voor den mensch belangrijk is.

* *Trib.* SOPHOREÆ. Stamina libera. Cotyledones planae, foliaceae. — Corolla 5- petala, 2 inf. non connatis.

I. MYROXYLON L. *fil.* Calyx campanulatus, obsolete 5-dentatus, persistens. Petalum superius multo majus. Ovarium gynophoro insidens, 2-6- ovulatum. Stylus filiformis, lateralis. Legumen gynophoro alato samarae simile, non dehiscens, 1-loculare, 1-2- spermum. Semina succo balsameo circumdata.

B. (76) I M. PERUIFERUM L. *fil.* Ramis verrucosis, glabris f. impari-pinnatis, 11- jugis: foliolis alternis, ovato-oblongis, apice angustatis, obtusis, nervo medio petiolisque pubescentibus, floribus racemosis. *Syn.* *Myrospermum pedicellatum* Lam. *Myrospermum peruiferum* Dc. — *Gr.* in Peru, Nieuw-Granada, Mexico, Columbia † hoog. *Ic. D.* 321.

G. D. De zwarte Perubalsem: BALSAMUM PERUVIANUM seu B. INDICUM NIGRUM.

E. Dik-vloeibaar. Reuk aangenaam geurig, naar Storax en Vanille. Smaak bitter, scherp, lang durend.

B. De zwarte soort bestaat uit 69,0 vlugtige olie; 20,7 eene in alcohol oplosbare hars; 2,4 in alcohol weinig opl. hars; 6,4 Benzoëzuur; 0,6 extractstof; 0,9 water (STOLTZE).

W. Opwekkend voor de voedende organen, en tevens eenigzins op het vaat- en zenuwstelsel.

G. Tegen slijmvloeiingen en veretteringen, bij adynamische, krampachtige zenuwziekten, vooral der buik- en borst-organen. Uitwendig bij slappe wonden en zweren. Inwendig in PILLEN, DRUPPELS en EMULSIE (5—10—20 gttæ.), uitwendig in verbinding met andere soortgelijke stoffen, of in vette oliën en spiritus, tot inspuitingen, inwrijvingen.

P. TINCTURA BALSAMI PERUVIANI: SYRUPUS INDICUS.

Men onderscheidt van dezen zwarten Perubalsem, die volgens sommigen door het uitkookken de jonge takken, naar de gissing van MARTIUS door destillatie, wordt daargesteld, den *witten Peru Balsem*, BALSAMUM PERUVIANUM seu INDICUM ALBUM, welke uit de insnijdingen vloeijen zoude, thans echter zeldzaam in den handel voorkomt, maar in gedroogden toestand, als B. PERUVIANUM seu INDICUM SICCU, OPOBALSAMUM SICCU gevonden wordt.

(77) 2. M. TOLUIFERUM RICH. Ramis verrucosis glabris, f. impari-pinnatis, 7—8- jugis; foliolis alternis, oblongis, acuminatis, petiolisque glabris; floribus aggregatis, axillaribus. — *Syn.* Toluifera Balsamum L. Myrospermum toluiferum Spr. — *Gr.* in Z. Amerika, in de Savanen van Tolu ƒ hoog. — *Ec. D.* 322.

G. D. De uit de schors vloeijende balsem: BALSAMUM TOLUTANUM seu B. DE TOLU.

E. Reuk aangenaam geurig. Smaak zoetachtig geurig en harssig.

B. Vlugtige olie, hars en Benzoë-zuur.

W. Bijkans met Perubalsem overeenkomende.

G. Zoo als van Perubalsem, vooral in Frankrijk.

P. TINCTURA en SYRUPUS BALSAMI DE TOLU.

Aanmerking. Andere Natuurkundigen gelooven, dat Peru- en Tolu-balsem zonder onderscheid van beide deze boomen verzameld worden.

** Trib. LOTÆ. Flores papilionacei veri, stamina monadelpha aut diadelpha. Legumen continuum. Cotyledones epigaeae.

II. ONONIS L. Calyx 5-fidus, persistens, fructifer apertus. Stamina monadelpha. Carina in rostrum subulatum acuminata. Legumen turgidum. (Folia omnia ternata).

(78) 1. O. SPINOSA L. Caulibus erectis adscendentibusque unifariam villosis sparseque glandulosis, ramis interrupte racemosis spinosis, spinis subgeminis, floribus axillaribus solitariis, pedunculis calyce brevioribus, foliis ovali-oblongis stipulisque denticulatis glabriusculis, leguminibus ovatis erectis longitudine calycis longioribusque, seminibus tuberculato-scabris. *Gedoornd Stalkruid F. B. Sept. I, 2. p. 521. — Syn. O. arvensis* β Smith. — *Gr. op zandige plaatsen in Europa. — Bl. Jun.—Aug. ♀—♂. — Ic. D. 324. H. X. 143. Bat. 167.*

(79) 2. O. REPENS L. Caulibus procumbentibus basi radicantibus villosis, ramis adscendentibus, laxe racemosis apice spinosis, floribus axillaribus solitariis, pedunculis calyce brevioribus, foliis ovalibus stipulisque denticulatis glanduloso-pilosis, leguminibus erectis ovatis calyce brevioribus, seminibus tuberculato-scabris. *Kruipend Stalkruid F. B. Sept I, 2. p. 523. — Syn. O. arvensis* Sm. — *F. B. Sept. l. c. ? — Gr. en bl. met de voorgaande 2. — Ic. Bat. 219? H. XI. 44.*

(80) 3. O. HIRCINA JACQ. Caulibus erectis adscendentibusque inermibus villosis, floribus axillaribus geminis ad apicem ramorum dense spicatis, pedunculis calyce brevioribus, foliis ovalibus stipulisque denticulatis, glandulose pilosis, leguminibus erectis ovatis calyce brevioribus seminibus tuberculato-scabris. — *Syn. O. spinosa* z. *mitis* L. — *Gr. als de voorgaande maar zeldzamer — Bl. Jun.—Jul. — Ic. H. XI. 42.*

G. D. Van alle drie: de wortel: RADIX ONONIDIS seu RESTÆ BOVIS. — Eertijds ook de HERBA.

E. Zonder reuk; smaak aangenaam zoet, tevens iets wrang en slijmig.

B. Scherpe extractstof, hars, zetmeel.

W. Sterk diuretisch.

G. Tegen waterzucht, steen enz.; in DECOCT.

P. Vroeger: AQUA en SAL ONONIDIS.

GENISTA TINCTORIA L. *Verw-Brem F. B. Sept. I. 2. p. 519. — Gr. in Europa* ♀ 1—2'. — *Ic. D. 323. H. IX. geeft de bladen*

HERBA GENISTÆ, of de bloeiende toppen: SUMMITATES GENISTE TINCTORIE. Van weinig reuk, van slijmigen, achterna iets scherpen smaak; van de bloemen eenigzins bitter. Bevatten vlugtige, scherpe olie, slijm, en looistof. Vroeger tegen atonie der afscheidende organen gebruikt, later tegen Hydrophobie geprezen. In POEDER, INF. en DEC. inwendig en als gorgeldrank. De zaden waren als purgans gebr.

B. G. SCOPARIA DC. (*Spartium scoparium* L.) Gewone Brem, *F. B. Sept.* t. a. p. — Gemeen in Europa $\frac{1}{2}$ laag. — *Ic. Bat.* 39. bezit insgelijks pisdrijvende krachten en wordt als huismiddel gebruikt, met bier gekookt enz.

III. TRIGONELLA L. Calyx 5-fidus, vel 5-dentatus. Carina obtusa. Stamina diadelpa. Filamenta superne non dilatata. Ovarium ad stylum usque rectum. Stylus glaber. Legumen uniloculare, lineare vel oblongo-lineare, compressum, 6-polyspermum.

B. (81) I. FOENUM GRÆCUM L. Floribus solitariis geminisve subsessilibus, leguminibus linearibus subfalcatis longitudinaliter venoso-striatis, stylo elongato rostratis glabris subviginti-ovulatis, foliolis oblongo-cuneatis antice denticulatis, caule parce ramoso, ramisque erectis. — *Gr.* langs de akkers en op de velden van Z. Europa; meer noordelijk ook in het groot verbouwd. — *Bl.* Jun—Aug. ☉. *Ic. D.* 325. H. VIII. 41.

G. D. De zaden: SEMEN FOENU GRÆCI seu FOENI GR.

E. Reuk sterk, onaangenaam. Smaak evenzoo, eenigzins bitter, naar erwten, en slijmig.

B. Vlugtige en vette olie, veel slijm en bittere extractstof.

W. Oplossend, weekmakend.

G. Uitwendig tegen verhardingen, opgezette klieren, beginnende abscessen, in POEDER, AFKOOKSEL, in OMSLAGEN, als bijvoegsel tot PAPPEN. Vroeger in het EEMPL. MELLIOTI, DIACHYLON enz.

IV. MELILOTUS TOURNEF. Calyx 5-dentatus. Carina obtusa. Stamina diadelpa. Filamenta superne non dilatata. Ovarium ad stylum usque rectum. Stylus glaber. Legumen subglobosum vel oblongum, 1—4-spermum.

(82) I. M. DENTATA W. Racemis densis denique elongatis, pedicellis calyce dimidio brevioribus, alis vexillo brevioribus carinam superantibus, leguminibus ovatis, acutiusculis reticulato-rugosis ad suturam superiorem compressis glabris, stipulis e basi dilatata inciso-dentata subulatis, foliolis oblongo-lanceolatis obtusis

argute inaequaliter subspinuloso-serratis. — *Gr.* langs den Rijn, in Bohemie enz. — *Bl.* Jul.—Sept. bloemen zonder reuk, ligtgeel.

B. (83) 2. OFFICINALIS W. Racemis laxiusculis denique elongatis, pedicellis calyce dimidio brevioribus, alis carinaque vexillum aequantibus, leguminibus ovatis breviter acuminatis reticulato-rugosis ad suturam superiorem compressis pubescentibus, stipulis subulato-setaceis integerrimis, foliolis argute serratis, subretusis, inferioribus ovatis, superioribus oblongo-linearibus. *Gewone Honingklaver F. B. Sept. I. 2. p. 535.* — *Syn.* Trifolium Melilotus officinalis *a. l.* — *Gr.* zeer algemeen in de weilanden, langs de wegen in Europa. — *Bl.* Jul.—Sept. geel ♂. — *Ic. D.* 326. H. II. 31. Bat. 319.

(84) 3. M. VULGARIS W. Racemis laxis denique elongatis, pedicellis calyce dimidio brevioribus, alis carinam subaequantibus vexillo brevioribus, leguminibus ovatis obtusis mucronatis reticulato-rugosis ad suturam superiorem obtuse carinatis glabris, stipulis subulato-setaceis integerrimis, foliolis serratis obtusis, inferioribus obovatis, superioribus oblongo-lanceolatis. *Witte Honingklaver F. B. Sept. I. 2. 535.* — *Syn.* M. leucantha Koch. Trif. Mel. officinalis β . *l.* — *Gr.* en *bl.* als voorgaande, wit.

G. D. De bloeiende toppen: HERBA *eu* FLORES *seu* SUMMITATES MELILOTI.

E. Reuk eigenaardig, sterk geurig, door het droogen nog versterkt, aangenaam. Smaak slijmig bitter, zwak prikkelend.

B. Vluchtige olie, bittere extractstof, slijm, Benzoëzuur, en volgens GUILLEMETTE eene kristallis. stoffe: *Coumarine.*

W. Opwekkend, verdeelend, ettervormend.

G. Bij inflammatoire zwellingen, gezwollen klieren, verhardingen, *uitwendig* in POEDER, en KUSSENTJES, in INFUS en DECOCT tot omslagen, pappen enz.

P. EMPLASTRUM MELILOTI *seu* E. DE MELIOTO. — AQUA en OLEUM M. zijn ongebruikelijk — Ook een bestanddeel van SPECIES RESOLVENTES *eu* EMOLLIENTES.

3. M. ARVENSIS WALR. (Trifolium petitpierreanum Hayne) met gele bloemen, wordt met de voorgaande gebruikt. — *Ic. H. II. 33.*

V. ASTRAGALUS L. Calyx 5-dentatus. Carina obtusamutica. Stamina diadelph. Filamenta filiformia. Legumen bilo-

culare vel semibiloculare, sutura inferiore intus in dissepimentum completum vel incompletum dilatata.

(85) 1. A. VERUS OLIVIER. Frutescens; f. abrupte pinnatis, 8-10- jugis; foliolis lineali-lanceolatis, acuminatis, breviter pilosis; petiolis spinescentibus stipulisque persistentibus; floribus axillaribus, sessilibus, 3-5 aggregatis. Calycibus tomentosus, obtuse 5- dentatis. — *Gr.* in Kl. Azië, Armenië, Persië h 2-3'. — *Bl. geel.* — *Ic. D.* 329. H. X. 7.

(86) 2. A. GUMMIFER LABILL. Frutescens; f. abrupte pinnatis, 4-6- jugis; foliolis oblongis, obtusiusculis, glabris; petiolis spinescentibus stipulisque persistentibus, floribus sessilibus, axillaribus, capitato-aggregatis. Calycibus 5- fidis, leguminibusque hirsutis. — *Gr.* in Syrië, op den Libanon h 2-3'. — *Bl. geel.* — *Ic. D. Suppl.* III. 14.

B. (87) 3. A. CRETICUS LAM. Frutescens, f. abrupte pinnatis, 5-8- (secundum alios 3-4) jugis, foliolis oblongis, acutis, griseo-tomentosis; petiolis spinescentibus stipulisque persistentibus, floribus sessilibus, axillaribus aggregatis (sec. alios solitariis); calycibus 5- fidis, laciniis setaceis, flore paullo longioribus, barbato-ciliatis; leguminibus ovatis, griseo-pilosis — *Gr.* op Kandia op den berg Ida h 2-3'. bl. wit met roode aderen. — *Ic.* DECANDOLLE Astragal. T. 33.

G. D. Van alle drie soorten de uitvloeiende gom: TRAGACANTHA seu GUMMI TRAGACANTHÆ. Van de beide eerste soorten misschien de *Smyrna-Tr.*, van de laatste de *Morea-Tr.*

E. Zonder reuk en van weinig, maar laffen, smaak, in den mond slijmig wordend en sterk zwellend.

B. Bassorine 53,3, gewone gom 33,1, water 11,0, asch 2,5, iets zetmeel, misschien nog dun celweefsel der plant (*GUERIN-VARY*).

W. Involverend, verzachtend, de slijm afscheiding bevorderend.

G. Tot verzachting, tegen scherpe vreemdsoortige stoffen, tegen ontsteking, meestel uitwendig, in POEDER, en OPGELOST. — Ook in andere zamengestelde praep. als PULVIS GUMMOSUS, seu SP. DIATRAGACANTHÆ.

P. SYRUPUS TRAGACANTHÆ.

A. TRAGACANTHA L., aan de kusten der Middell. Zee, geeft deze gom niet, zoo als men weleer meende. Misschien wordt echter van eenige aanverwante soorten nog *G. Trag.* verzameld.

(88) 4. ASTRAGALUS EXSCAPUS L. Een kruidachtig gewas, op drooge plaatsen, vooral in het O. Europa. — *Bl.* Mei—Jun, 2. geel. — *Ic. D.* 330. H. VI. 12. geeft de RADIX ASTRAGALI (EXSCAPI) of TRAGANTH-WORTEL, van bitterachtig-zamentrekkenden, eenigzins zoeten smaak, zonder reuk; slijm en bittere extractstof, aromatische hars, vette olie, suikerachtige stoffen en zetmeel, volgens FLEUROT, bevattend, van zacht zweet- en pisdrijvende kracht, tegen rheumat. en jicht gebr. Doch thans bijkans vergeten.

ROBINIA PSEUDO-ACACIA L. Gewone Acaciaboom, uit N. Amerika, veel bij ons gekweekt. De welriekende bloemen waren vroeger gebruikelijk.

VI. GLYCYRRHIZA L. Calyx bilabiatus, dentibus superioribus 2 ad medium connatis. Carina dipetala, acuta. Stamina diadelphia; filamenta superne attenuata. Stylus glaber attenuatofiliformis; stigma obtusum, obliquum. Legumen bivalve, ovatum aut oblongum, compressum, uniloculare 1—4 spermum.

B. (89) 1. G. GLABRA L. f. impari-pinnatis, 11—13-jugis, foliis ovatis, subretusis subtus glutinosis, stipulis nullis, spicis pedunculatis folio brevioribus, floribus distantibus, leguminibus glabris 3—4 spermis. — *Syn.* Liquiritia officinalis Mönch. — *Gr.* in Z. Europa, Hongarije enz.; in Duitschl. gekweekt. — *Bl.* Jul. Aug. 2. geel. — *Ic. D.* 327. H. VI. 42.

G. D. De wortel: RADIX LIQUIRITIÆ seu GLYCYRRHIZÆ, zoethoutwortel, naar de landen: 1. B. G. GERMANICÆ en 2. HISPANICÆ.

E. Reuk versch onaangenaam, aardachtig, droog zwak zoet. Smaak zeer zoet, achterna iets bitter-scherp.

B. Zoethoutsuiker (Glycyrrhicine), zetmeel, en eene harssige extractstof van prikkelenden smaak.

W. Verzachtend, de slijmafscheiding bevorderend.

G. Tegen ligt inflammatoire, catarrhale aandoeningen der slijmvliezen, en als corrigens bij Murias Ammoniae, Arnica, in POEDER, INF. en DECOCT.

P. Het ingedikte, uitgekookte sap: SUCCUS LIQUIRITIÆ, de gereinigde: S. L. DEPURATUS. Het uit den droogen wortel bereide sap: EXTRACTUM LIQUIRITIÆ. Bestanddeel van vele zamengestelde PULV. SPEC., SYR., TROCHISCI BECHICI NIGRI enz.

B. (90) 2. G. ECHINATA L. f. impari-pinnatis, 9—13-jugis

foliis lanceolato-oblongis, in mucronem productis, ciliolatis, inferius laevibus; stipulis oblongo-lanceolatis; racemis capitatis, breviter pedunculatis, leguminibus ovalibus, echinatis, 2- spermis — *Gr.* in Italië, middel-Azië, en vooral in het Z. Rusland. — *Bl.* Jul. 2. geel. — *Ic. D.* 328. *H.* VI. 41.³

G. D. De wortel: RADIX LIQUIRITIE ROSSICÆ. Iets minder zoet, overigens geheel met de voorgaande overeenkomende en met haar gebruikt. In onze Apotheken schijnt ze niet voor te komen.

PSORALEA GLANDULOSA L. *Gr.* in Peru, gaf de HEACULLEN *ph. hisp.*; maagversterkend en antisept.

INDIGOFERA TINCTORIA L. — J. ANIL L. en andere soorten van dit geslacht, kleine O. Indische heesters, daár en in W. Indië in het groot verbouwd, geven de bekende INDIGO en worden in hun Vaderland als koortsdrijvende geneesmiddelen gebruikt.

COLUTEA ARBORESCENS L., een Z. Europeesche heester, in onze tuinen gekweekt, is opmerkenswaardig door de bladen, FOL. COLUTEÆ SENÆ SENÆ GERMANICÆ, wegens hnnne purgerende kracht voor F. Sennae aangeprezen, en met deze somtijds verwisseld.

TEPHROSIA APOLLINEA DC. — *Gr.* in Egypte, enz. geeft volgens FR. NEES VON ESENE. eene soort van FOLIA SENNÆ, welke naar *S. halepensis* van CASSIA OBTUSATA HAYNE gelijken: de blaadjes zijn langwerpig, stomp, eenigzins uitgerand, met eene korte punt. Zij zijn zeer bitter en schijnen dezelfde kracht als Fol. Sennae te hebben. — *Ic. Annalen der Pharm.* XVII. I. p. 94.

T. SENNA KUNTH. wordt in haar vaderland, Z. Am., als Senna gebruikt.

*** TRIB. HEDYSARÆÆ. Legumen in loculos articulosve transversim divisum et saepe in articulos dissiliens. Cotyledones foliaceae, epigaeae.

VII. PTEROCARPUS LÖFL. Calyx 5-dentatus. Corolla papilionacea, petalis 5 liberis. Stamina varie coalita. Legumen orbiculare, (alato-marginatum) monospermum, non dehiscens.

(91) I. P. SENEGALENSIS HOOK. f. pinnatis, foliis alternis, ovalibus aut rotundis, glabris, leguminibus cochleatim in orbem circinatis, leviter pubescentibus (non alatis). *Afrikaansche Kinboom.* — *Gr.* aan den Senegal h. — *Ic. D.* 331. — Het

geslacht DREPANOCARPUS MEY. onderscheidt zich door ongevleugelde peulen, weshalve deze plant eigenlijk daartoe zoude moeten gerekend worden.

G. D. De door insnijdingen uitvloeiende gom: KINO *seu* GUMMI KINO AFRICANUM *seu* GAMBIENSE (g. k. is granis der Apoth.)

E. Weinig reuk, smaak sterk zamentrekkend, niet bitter.

B. Looistof.

W. Sterk tonisch-zamentrekkend.

G. Tegen atonien, slijm- en bloedvloeijingen, in POEDER, PILLEN en MIXT.

Vele andere pl. geven kino:

a. BUTEA FRONDOSA ROXB., een schoone boom op de kust van Coromandel en Malabar; misschien KINO ORIENTALE *seu* ASIATICUM. — *Ic. D. Suppl. I. 10.*

NAUCLEA GAMBIR HUNT. (zie Rubiaceae) geeft geen kino, zoo als men weleer geloofde, maar Catechu.

b. EUCALYPTUS RESINIFERA SM. (zie Myrtaceae); KINO AUSTRALE *seu* NOVÆ-HOLLANDICUM. — *Gr. in N. Holl. — Ic. D. I Suppl. 11.*

c. COCCOLOBA UVIFERA L. (zie Polygoneae) in W. Ind. Z. Amer.; KINO OCCIDENTALE *seu* AMERICANUM. — *Ic. D. Suppl. I. 9.*

(92) 2. P. DRACO L. (*P. officinalis* Jacq.) — *Gr. in W. Ind. Z. Amer. — Ic. H. IX. 9.* door insnijdingen in de schors wordt eene soort van SANGUIS DRACONIS verkregen, welke thans niet meer in den handel schijnt te komen. Vergel. Dracaena en Calamus.

(93) 3. P. INDICUS ROXB., in O. Indië, zoude insgelijks Drakenbloed geven, volgens NEES v. ESENB. echter Kino. — *Ic. RUMPH. Herb. Amb. II. 70.*

(94) 4. P. SANTALINUS L. *Santelboom.* — *Gr. in O. Indië.* geeft het LIGNUM SANTALI *seu* SANTALINUM RUBRUM, thans alleen nog tot tandpoeder gebruikelijk, en in de verwkunst. Bevat eene hars: het Sandelrood.

PHASEOLUS VULGARIS L., P. NANUS HAYNE en P. TUMIDUS SAVI, *gewone tuinboonen*, uit O. Indië afkomstig, alom gekweekt. — *Ic. D. Suppl. I, 15, 16.* De zaden geven de FARINA FABARUM, zelden tot PAPPEN gebruikelijk. Tot het zelfde doel ook de *gewone Boon*, VICIA FABA L., de *erwtjen*, PISUM SATIVUM L., en de *lensen*, ERVUM LENS L., welke allen belangrijker zijn als voedingsmiddelen.

MUCUNA URENS DC. (*Dolichos urens* Jacq.) in Z. Amer. — *Ic.* Jacq. Amer. 182., en M. PRURIENS DC. (*Dol. pruriens* L.) O. Indië. — *Ic.* RHEEDE Hort. Malab. VIII. 85. De peulen vroeger als *SILIQUE HIR-SUTE* bekend, tegen ingewandswormen. De wortel der laatste in O. Indië tegen de Cholera.

Fam. XXVIII. CÆSALPINEÆ R. BR.

Character ut in Papilionaceis, exceptis, quibus differunt: embryo recto, corolla 5-petala, raro o, petalis liberis, inaequalibus, aestivatione irregulariter imbricatis, raro in corollam papilionaceam conniventibus. Legumina saepe dissepimentis transversis multilocularia.

De *Caesalpineën*, door JUSSIEU tot de Leguminosae gerekend, leven in warmere gewesten. Sommigen zijn door de, in bijkans alle deelen aanwezige, *Cathartine* purgerend, anderen bevatten hars-sige, balsamische stoffen. Het vruchtvliesch is ligt *laxerend*. De schors van sommigen bevat *scherpe* stoffen.

I. HÆMATOXYLON L. Calyx 5- partitus, tubo brevi urceolato persistente, limbo inaequali deciduo. Corolla regularis. Stamina subulata, antherae oblongae. Stylus filiformis, stigma infundibuliforme. Legumen complanatum, 1- loculare, 2- spermum, in medio valvularum (non secundum suturas) dehiscens.

B. (95) I. H. CAMPECHIANUM L. f. abrupte pinnatis 3—4-jugis, raro bipinnatis; foliis obovatis, emarginatis, glabris. floribus racemosis, axillaribus. — *Gr.* in Mexico, aan de Campechebaai enz.; op de W. Indische eil. gekweekt h 40—50'. Bl. geel, de bloemknoppen rood. — *Ic.* D. 342. H. X. 44.

G. D. Het inwendige hout, LIGNUM CAMPECHIANUM.

E. reuk zwak, eigendommelijk; smaak aanvankelijk zoet, dan zamentrekkend, bitterachtig; het speeksel paarsch kleurend.

B. Eenige kristtalliseerbare kleurstof, *Haematine* of *Haematoxine*, vluchtige olie en looistof, vele zouten (BERZELIUS.)

W. Bitter zamentrekkend.

G. Bij atonie der ingewanden, tegen slijmvlloeijingen, bloedirgen, in DECOCT. — Menigvuldiger als verwstof.

P. EXTRACTUM LIGNI CAMPECHIANI.

(96) CÆSALPINIA BRASILIENSIS L. h in Z. Amerika, 20' 24".

geeft het LIGNUM FERNAMBUCI seu L. BRASILIENSE RUBRUM; als verwestof bekend, vroeger tegen koorts aangewend.

(97) C. BIJUGA SW. — C. CRISTA L. — C. ECHINATA LAN. in Brazilië en Jamaica geven eene slechtere soort van vermeld hout. C. CRISTA volgens sommigen het LIGNUM CITRINUM.

(98) C. SAPPAN L. $\frac{1}{2}$ 10'—15' in O. Indie, op de Molukken geeft het LIGNUM SAPPAN.

Vele andere soorten van dit geslacht geven verwestoffen.

(99) CERATONIA SILIQUA L., *St. Jans-broodboom*, een middelmatig hooge $\frac{1}{2}$ in Z. Europa, N. Afrika. — *Ic. D.* 341. H. VII. 36.

G. D. De vruchten: SILIQUA DULCIS.

R. Reuk van het inwendige moes onaangenaam zoet, smaak zoet, slijmig.

B. Suiker en slijm.

W. Verzachtend, involverend.

G. In borstziekten. Een bestanddeel van SP. PECTOR.

II. TAMARINDUS L. Calyx 4-fidus limbo deciduo, lacinia infima bidentata. Petala 3 adscendentia. Stamina 3 perfecta, connata, setis binis stipata; filamenta sterilia 4 aut 6. Legumen compressum, pulpa faretum, 1—3-loculare. Semina membrana propria circumdata.

B. (100) L. T. INDICA L. f. multijugo-pinnatis, foliolis ovato-ellipticis, obtusis; racemis laxis nutantibus, leguminibus oblongis. — *Gr.* in O. Indie, Arabie, Egypte, aan den Senegal; in Z. Amer. en W. Indie. 30—40'. *Bl.* Oct. Nov. — *Ic. D.* 343. H. X. 41.

G. D. De in de peulen bevatte PULPA TAMARINDORUM.

E. Reuk zuur, naar wijn. Smaak wrang en zuur, niet onaangenaam.

B. Wijnsteen zuur $1\frac{1}{2}$, wijnsteen 3, citroenzuur 9, suiker 12 p. C., en gom, slijm en een weinig appelzuur.

W. Openmakend en verkoelend. De O. Ind. wordt voor de werkzaamste gehouden.

G. Tot bevordering der ontlasting, als zacht refrigerans bij ontstekings-ziekten, in DECOCT; en tot bereiding van SERUM LACTIS TAMARINDINATUM.

III. CASSIA L. Calyx 5-sepalus. Petala 5, inferiora declinata. Stamina declinata inaequalia, inferiorum antherae elongatae apice poro gemino dehiscentes. Legumen subseptatum, interdum pulpa repletum.

B. (101) 1. c. FISTULA L. f. pinnatis 4—6- jugis; foliolis ovali-oblongis, subacuminatis, glabris; leguminibus cylindricis, rectis, lignosis, indehiscentibus, transverse septatis; loculis 1-spermis pulpa repletis. — *Syn.* Cathartocarpus Fistula P. Bactyribolium Fistula W. — *Gr.* in O. Indie, Egypte: naar Z. Amerika overgebracht. † 20—30'. — *Bl.* Jun.—Jul. — *Ic.* D. 344. H. IX. 39.

G. D. De peulen: CASSIA FISTULA seu FISTULARIS, eigenlijk de daaruit verzamelde PULPA CASSIÆ.

E. Weinig reuk, smaak zoet, ligt zuurachtig.

B. Suiker en purgerende extractstof.

W. en G. Zacht openmakend, purgerend.

P. ELECTUARIUM DIACASSIÆ, EL. LENITIVUM der oudere Pharmacopoeen.

Er komen nog andere vruchten van aanverwante soorten voor, die echter plat zijn, en wier pulpa zamentrekkend is.

(102) 2. c. LANCEOLATA FORSK. f. pinnatis 3—5- jugis, foliolis subcoriaceis, ovato-lanceolatis, acutis, utrinque pubescentibus; leguminibus falcato-ellipticis, compressis absque crista marginali. — *Syn.* C. orientalis P. — *Gr.* in Nubie † 2—3'. — *Bl.* Jan.—Febr. — *Ic.* D. 345. H. IX. 41.

(103) 3. c. ACUTIFOLIA DEL. f. pinnatis 6—10- jugis, foliolis membranaceis, anguste lanceolatis, acuminatis, subglabris; leguminibus rectis, subfalcato-arcuatis, compressis, absque crista marginali. — *Syn.* C. lanceolata Spr. DC. — *Gr.* in Opper-Egypte, gelukk. Arabie † 1—2'. — *Ic.* D. 346. H. IX. 40.

B. (104) 4. c. SENNA LAM. f. pinnatis 4—6- jugis, foliolis obovatis, obtusis, rotundatis, brevi-mucronatis, glabris; leguminibus elongatis, falcatis, compressis, marginibus cristatis. — *Variat:*

α. c. OBOVATA HAYNE. foliolis obtusis, apice rotundatis. — *Syn.* C. Senna β italica L. — *Gr.* in Egypte, Nubie en Arabie † 1—1½. — *Bl.* Jan.—Febr. — *Ic.* D. 347. H. IX. 42.

β. c. OBTUSATA HAYNE. foliolis apice retusis. — *Syn.* C. Senna Auct. — *Gr.* in Opper-Egypte, vroeger in Italie, Spanje, Z. Frankrijk gekweekt † 1—1½. — *Ic.* D. 348. H. IX. 43.

G. D. Van 2, 3, 4 de bladen, FOLIA SENNÆ, en de peulen, FOLLICULI SENNÆ. Men onderscheidt:

1. *Folia Sennae alexandrinae*, thans gewoonlijk uit de bladen van *C. lanceolata* bestaande.

2. f. *S. tripolitanae*, veelal met de voorgaande overeenkomende, dikwijls met de bladen van *C. Senna* en *Cynanchum Arghel* vermengd.

3. f. *S. de Mocca, Meccae seu Arabicae*, ook f. *S. indicæ* genoemd, eene zeer zuivere, uit *C. acutifolia*, bestaande soort.

4. f. *S. italicae*, thans niet meer in den handel, van de vroeger in Italië en Z. Europa gekweekte *C. Senna obtusata* verzaamd.

E. Reuk eigendommelijk, eenigzins onaangenaam; smaak zwak bitter, iets prikkelend, slijmig, walgelig.

B. Cathartine (het bittere purg. bestanddeel), gele kleurstof, en een weinig vette en vluchtige olie, waarvan de onaangename reuk afhangt. — De *Folliculi* hebben dezelfde samenstelling (LASSAIGNE en FENEULLE).

W. Drastisch-purgerend.

G. Menigvuldig als purgeermiddel, van prikkelenden aard, in POEDER (5—15 gr. 1—2 maal daags als stimulans, $\frac{1}{2}$ —1 dr. als purg.), ELECTUAR, gewoonlijk in INFUSIE (1—4 dr. op 6 onc. alle u. 1. kopj.). Een bestanddeel van vele zamengestelde geneesmiddelen: INFUSUM SENNÆ COMP., INF. LAXATIVUM VIENNENSE, ELECTUARIUM LENITIVUM seu E SENNA, SYRUPUS MANNÆ CUM SENNA. Weleer ook EXTRACTUM en TINCTURA SENNÆ.

Vervalsching. 1. Met de bladen van *Colutea arborescens*

2. met die van *Cynanchum Arghel* Del.

3. Bladen van *Coriaria myrtifolia* L., waardoor toevallen van vergiftiging ontstaan zouden. Vergel. *Tephrosia* p. 71.

(105) 5. c. MARYLANDICA L. In N. Amerika. — *Ic. D.* 34 aldaar als FOLIA SENNÆ AMERICANÆ in plaats der gewone SENNA gebruikelijk, doch van veel minder kracht.

(106) 6. c. ABSUS L. In Opper-Egypte ☉. — *Ic. D.* 4. geeft het CHICHM- of TSCHICHS-ZAAD, SEMEN CISMÆ, aldaar tegen de bekende oogziekte aanbevolen, en ook bij ons daartegen gebruikt.

IV. COPAIFERA L. Calyx 4- partitus, patens, laciniis aequa-

libus; petala nulla. Filamenta filiformia. Antherae incumbentes, ovales. Stylus filiformis, stigmatē obtuso. Legumen oblique ellipticum, coriaceum, subcomplanatum, 2- valve, 1- spermum.

a. f. diaphano-punctatis.

B. (107) 1. c. JACQUINI DESF. f. 2—5- jugis, foliolis alternis, ovato-oblongis, acutiusculis, nitentibus, parallele venosis, petiolisque glabris. — *Syn. Copaifera officinalis* w. DC. KUNTH. — *Gr. op de Caraib. eil.*, in N. Granada. — *Ic. H. X. 14.*

(108) 2. c. LANGSDORFFII DESF. f. 3—5- jugis, foliolis alternis, ellipticis, obtusis, valde nitentibus; petiolis pedunculisque pubescentibus. — *Ic. D. II Suppl. 20.* — H. X. 19.

(109) 3. c. OBLONGIFOLIA MART. f. 6—8- jugis, foliolis plerumque oppositis, elliptico-oblongis, retusis, glabris; petiolis pubescentibus. — *Ic. H. X. 23.*

(110) 4. c. MULTIJUGA MART. f. 6—10- jugis, foliolis alternis, ovato-oblongis, acutis, nitidis, glabris, costato-venosis; petiolis puberulis. — *Ic. H. X. 17 fig. C.*

(111) 5. c. BIJUGA w. *herb.* — f. bijugis, foliolis oppositis, oblique ovato-oblongis, acutis, coriaceis, nitidis, petiolisque glabris. — *Ic. D. II. Suppl. 19. H. X. 16.*

b. f. non punctatis.

(112) 6. c. MARTII HAYN. f. plerumque 3- jugis, foliolis oppositis, oblongo-ovalibus, acutiusculis, margine subrevoluto, nitentibus, petiolisque glabris — *Ic. H. X. 15. D. Suppl. III. 17.*

(113) 7. c. CORIACEA MART. f. plerumque 3- jugis, foliolis oppositis, ovalibus, emarginatis, coriaceis, nitentibus, glabris, inferius glaucis; petiolis glabris. — *Ic. H. X. 20. D. Suppl. III. 16.*

(114) 8. c. CORDIFOLIA HAYNE. f. plerumque 5- jugis, foliolis oppositis, subcordatis, obtusis, nitidis, inferius ad nervum medium petiolisque pubescentibus. — *Ic. H. X. 21.*

(115) 9. c. SELLOWII HAYN. f. 4- jugis foliolis plerumque alternis, lanceolatis, obtusiusculis, nitidissimis, glabris, petiolis subpilosus. — *Ic. H. X. 22.* — N°. 2—9 *Gr. allen* in Brasilië.

G. D. De uit de schors van alle deze, en misschien nog van andere soorten door insnijdingen vloeijende balsem: BALSAMUM COPAIVÆ seu B. DE CAPAÏBA, waarvan de gele, B. C. FLAVUM van C. JACQUINI uit de Antillen, en de witte, B. C. ALBUM, van de overigen verkregen, uit Brasilië aangevoerd wordt.

E. Reuk eigendommelijk, balsamiek, van de witte, aangenaamer; smaak balsamisch, bitter, prikkelend, lang durend.

B. Vluchtige olie, 45,59, gele harde hars, 52,75, bruine hars 1,66, (STOLTZE).

W. Opwekkend op de voedings-organen, vooral de slijmvliesen en nieren, hunne secretiën bevorderend.

G. Tegen slijmvlloeijingen, vooral gonorrhoea, fluor albus; ook tegen chron. longziekten, inwendig op SUIKER of in WATER, in EMULSIJEN en PILLEN (13—20—60 gttæ); uitwendig in emuls. tot inspuitingen, zalven.

P. OLEUM ETHEREUM BALSAMI COPAIVÆ.

HAYNE noemt nog vele andere soorten van dit geslacht, waarvan insgelijks deze balsem zoude verzameld worden; c. BEYRICHI H. (X. 12), c. GUJANENSIS DESF. (X 13), c. JUSSIEUI H. (X 17), c. NITIDA MART. (X 17), c. LAXA H. (X 18), c. TRAPEZIFOLIA H. (X 23.)

Vervalsching; is dikwijls met *Ol. Ricini* vermengd; hetwelk ontdekt wordt door den balsem in water te kookken, waardoor de onvervalschte broos wordt, terwijl de vervalschte taai en week blijft.

HYMENEÆ COURBAIL L., een groote Z. Amerikaansche boom. — *Ic.* H. XI. 10. wordt gewoonlijk voor de moederplant de RESINA ANIME gehouden, bij ons zelden; tot vernis enkel gebr. Volgens HAYNE geeft deze en andere soorten van dat geslacht (*Ic.* XI 6—19) eene soort van KORAL, in Engeland ANIME genoemd — Beide harsen schijnen echter van denzelfden boom afkomstig te zijn.

(116) BOWDICHIA VIRGILIOIDES KUNTH, een Z. Americ. boom, wordt voor de moederplant gehouden van CORTEX ALCONORQUE, ALCONOCO seu CHABABRO, waarvoor anderen de ALCHORNEA LATIFOLIA SW. (zie Euphorbiaceae) houden.

B. (117) GEOFFRÆA SURINAMENSIS BONDT (Andira retusa Kunth. DC. in Suriname en Cayenne.) — *Ic.* D. 339. geeft de CORTEX GEOFFROYÆ SURINAMENSIS, in POEDER, EXTRACT, AFROOKSEL, tegen ingewands-wormen werkzaam.

(118) *a. INERMIS* SW. (*Andira inermis* Kunth. DC. op de W. Ind. eil. en in Guyana — *IC* D. 338. geeft de CORTEX *a. JAMAICENSIS*, met de vorige in werking overeenkomend. Bevatten volgens sommigen eene soort van loogzout, *Surinamine*, verder looistof, gom, en zetmeel.

(119) *ANDIRA RACEMOSA* KUNTH. Zoude volgens DIERBACH de moederpl. zijn der ANGELIMWORTELS, welke van Rio somtijds aangevoerd worden, 6—10 gr. als anthelm. geroemd.

(120) *DIPTERIX ODORATA* W. (*Baryosina Tongo* Gaertn.) een hooge boom in Guyana, geeft de TONKABOONEN, *FABÆ TONCO seu DE TONCA*.

(121) *ALOËXYLON AGALLOCHUM* LOUR., een boom op de bergen van Cochinchina geeft waarschijnlijk het echte LIGNUM ALOËS *seu AGALLOCHUM*. Eene andere soort van hetzelfde van boomen uit het geslacht *AQUILARIA*.

Fam. XXXIX. MIMOSEÆ R. BR.

Flores *hermaphroditi aut abortu polygami*. Calyx 4—5-*divisus aut* 4—5-*sepalus, aequalis, sepalis aestivatione plerumque valvatis*. Petala *tot quot sepala, usque alterna, aequalia, raro basi connata, aestivatione valvata*. Stamina *plerumque indefinita, basi saepe monadelphica*. Antherae *subrotundae, biloculares, loculis rima longitudinali deliscentibus*. Ovarium 1-*loculare, multiovulatum*. Stylus 1, *stigmatē simplicissimo*. Legumen 1-*loculare, oligo-polyspermum, siccum, interdum transverse multiloculare et articulatum*. Semina *suturæ superiori funiculis saepe grandifacis affixa, hilo marginali*. Albumen 0. Embryo *rectus*. — (K. II. 285).

De *Mimoseën* of *Acacia-gewassen* zijn gewoonlijk gedoornde boomen of heesters, met gevinde, somtijds prikkelbare bladen; of (bij ontbrekende bladen) met bladvormige bladstelen (*phyl-lodia*); met steunblaadjes. Vooral in warme gewesten.

Eigenschappen. Velen bevatten eene groote hoeveelheid gom; eenigen ook zamentrekkende stoffen.

I. *ACACIA* W. Calyx 4—5-*dentatus*. Corolla 4—5-*petala aut-fida*. Stamina 10—200, libera, rarius basi connata. Stylus

filiformis, stigmate minuto. Legumen compressum, 2- valve, polyspermum.

(122) 1. A. ARABICA W. f. duplicato-pinnatis; pinnis 3—5-jugis, pinnulis 10—20-jugis, foliis oblongo-linearibus, ramulis petiolisque pubescentibus, petiolo inter jugum infimum glandulifero, capitulis floralibus axillaribus, aggregatis, leguminibus compresso-moniliformibus, albo-tomentosis. *Syn.* Mimosa nilotica L. ex parte. M. arabica Lam. A. nilotica Delile. *Gr.* Egypte, Arabie, aan den Senegal, in O. Indie h . 30—40' *Bl* het gansche jaar. — *Ic. D.* 332.

(123) 2. A. SEYAL DEL. f. duplicato-pinnatis, pinnis 2—3-jugis, pinnulis 8—12-jugis, foliolis oblongo-linearibus, glabris, petiolo inter jugum sup. glandulifero; capitulis axillaribus, aggregatis; leguminibus lineari-falcatis, acuminatis, torulosis, costato-striatis, glabris. — *Gr.* in Egypte, in de woestijn van Lybië, in Nubie, Arabie. h 15—20' *bl.* April. — *Ic. D.* 336. H. X 30.

B. (124) 3. A. VERA DL. f. duplicato-pinnatis, pinnis 2-jugis, pinnulis 8—10-jugis, oblongo-linearibus, ramisque glabris, petiolis inter utrumque jugum glanduliferis, capitulis axillaribus, aggregatis, leguminibus toruloso-compressis. — *Syn.* Mimosa nilotica L. ex parte. A. vera W. ex parte. *Gr.* in Afrika van den Senegal tot naar Egypte h matig hoog. — *Ic. H. X* 34. D. Suppl. III. 15.

(125) 4. A. TORTILIS FORSK. f. duplicato-pinnatis, pinnis 2—6-jugis, pinnulis 5—11-jugis, foliolis oblongo-linearibus, subvelutinis, petiolo inter jugum inf. glandulifero. Capitulis ternis-senis axillaribus. Leguminibus linearibus, venoso-striatis, tortis, glabris. — *Gr.* als de voorgaande h 2—3'. *Bl.* Nov. Dec. — *Ic. D.* 335. H. X. 31.

(126) 5. A. EHRENBURGII FR. NEES AB ES. f. duplicato-pinnatis, pinnis 1—2-jugis, pinnulis 5—9-jugis, foliolis lineari-ovalibus, tomentosis, petiolis inter jugum glanduliferis; capitulis axillaribus, aggregatis, leguminibus ut in A. tortili. — *Gr.* als de voorgaande. h 6—8'. — *Ic. D.* 334. H. X 29.

(127) 6. A. KARROO HAYNE. f. duplicato-pinnatis pinnis 2-jugis, pinnulis 7—9-jugis, foliolis remotiusculis oblongo-linearibus, subglabris, petiolis inter utrumque jugum glanduliferis,

capitulis axillaribus aggregatis, leguminibus subfalcatis. — *Gr.* aan de Kaap, in het landschap Karroo, langs de rivieren. † laag. *Bl.* in Febr. — *Ic. H. X. 33.*

(128) 7. A. GUMMIFERA w. f. duplicato-pinnatis; pinnis 1—2- jugis, pinnulis 5—7- jugis, foliis lineari-oblongis, glabris, petiolis inter pinnas glanduliferis; spicis axillaribus; leguminibus submoniliformibus, griseo-tomentosis. — *Gr.* in N. Afrika bij Mogador †. — *Ic. H. X 28.*

G. D. Van alle deze soorten de van zelve uit de stammen vloeijende en verharde gom: GUMMI ARABICUM seu MIMOSÆ. Vooral echter volgens EHRENBURG VAN A. SEYAL, TORTILIS EN EHRENBURGII. De peulen van sommigen komen thans onder den naam van BAELAH in den handel, en dienen wegens hunne looistofgehalte tot het zwartverwen.

E. Zonder reuk, smaak laf, slijmig.

B. Gom.

W. Involverend, verslappend, voedend, de slijmafscheiding bevorderend.

C. Bij ontstekingen, vooral van catarrhalen aard, der slijmvliezen, tot inwikkeling van scherpe stoffen. Een bestanddeel van vele zameng. bereidingen, ook om vette olie, hars, balsems enz. met water te vermengen. De SUCCUS ACACIÆ VERÆ, uit de peulen van vele soorten bereid, komt niet meer in den handel.

Volgens de *Flore de Sénégambie* van GUILLEMIN, PERROTET EN RICHARD, Livrais. 7ème geeft ACACIA VEREK (MIMOSA) GUIL. & PERR. Tab. 56 (M. SENEGALENSIS LAM.) de meeste witte Gummi Arab. Na de regenousson vloeit de gom in Oct. en Nov. uit de scheuren, welke door de droogte in de stammen ontstaan zijn. Een tweede oogst heeft in Maart plaats, nadat de O. winden in Jan. en Febr. de lucht vochtig gemaakt hebben. — A. ARABICA geeft eene roodachtige gom bij de Neger's *Neb-Neb* genoemd. A. SING GUIL. PERR. geeft eene witte gom.

(129) 8. A. SENEGAL w. f. duplicato-pinnatis, pinnis 3—7- jugis, pinnulis 9—12- jugis, oblongo-linearibus, obtusis, ramisque glabris, petiolis inter pinnas glanduliferis, spicis gracilibus solitariis axillaribus. — *Syn.* Mimosa Senegal L. M. albida Del. — *Gr.* in Arabie en binnen-Afrika; in Amer. aangeplant. † *Ic. De- lil. Fl. Aegypt. Tab. 52. fig. 3.*

G. D. De nitvloeiende en verharde gom, GUMMI SENEGAL *sen* SENEGALENSE.

Het overige zoo als bij *G. ARABICUM*, maar de stukken zijn gekleurder, harder en minder oplosbaar.

(130) 9. *A. CATECHU* W. f. *duplicato-pinnatis*; pinnis 10—16-jugis, pinnulis 30—50-jugis, foliis oblongo-linealibus, pubescentibus, glandula 1 inter pinnas inf., 2—3 inter supremas; spicis cylindricis, 2—3 aggregatis, axillaribus, leguminibus lineari-lanceolatis, rectis, 3—6-spermis — *Syn.* *Mimosa Catechu* L. — *Gr.* in O. Indie ½ hoog. — *Te. D.* 337. H. VII. 48.

G. D. Het uit het hout, de bladen en onrijpe peulen door uitkooking bereidde extract: CATECHU, SUCCUS CATECHU *sen* TERRA JAPONICA.

E. Weinig reuk, smaak zeer zamentrekkend, iets bitter, ten laatste zwak zoet.

B. Looistof.

W. Tonisch, zamentrekkend.

G. Tegen bloed- en slijmvloeiingen, diarrhee, in POEDER, PILLEN, OPLOSSING met water of wijn, in- en uitwendig.

P. TINCTURA, ELECTUARIUM EN TROCHISCI CATECHU; een bestanddeel van tandpoeder en tandtincturen.

Ook andere boomen leveren deze stof, als ARECA CATECHU (zie PALMÆ), NAUCLEA GAMBIR (zie RUBIACEÆ).

(131) 10. ACACIA JUREMA MART. (*A. virginalis* Pohl) een Braziliaansche boom, geeft welligt de thans somtijds in den handel komende CORTEX ADSTRINGENS BRASILIENSIS of *C. BAREATIMAO*, welke vooral in Duitschl. als een tonico-adstring, niet zeldzaam gebr., wordt, hetgeen echter voorzigtigheid vereischt, daar meer dan eene soort onder dezen naam voorkomen.

Fam. XXIX. ROSACEÆ JUSS.

Calyx monosepalus 4—5-fidus, *subinde involucratus*. *Corolla regularis*, 4—5-petala, raro 0. *Stamina plerumque indefinita, libera*. *Antherae introrsae terminales*, 2-loculares. *Ovarium aut ex carpellis plurimis, liberis, aut interno calycis pariete affixis, aut inter se connatis, conflatum*. *Carpella singula 1-locularia*, 1-pluri-ovulata. *Stylus plerumque lateralis, stigma simplex*. *Fructus mox drupa, mox pomum, mox plura achenia aut capsulae dehiscentes, aut plures drupae in capitulum*

supra gynophorum coalitæ. Albumen nullum. (K. H. 273, 277.)

De rozengevassen vormen eene zeer groote familie van boomen, heesters en kruiden, over de geheele aarde verspreid. Gewoonlijk verdeelt men dezelve thans in meerdere familien, welke wij echter als onderverdeelingen der familie willen beschouwen. Zij hebben afwisselende, eenvoudige of zamengestelde, bladen met twee blijvende steunblaadjes voorzien.

Eigenschappen. Zamentrekkende eigenschappen zijn in het algemeen aan deze planten eigen. Hunne vruchten zijn dikwijls eetbaar, zoet zuur en verfrisschend, voedend, en geven aan den mensch vele voortreffelijke ooftsoorten; onrijp zijnde deelen zij meestal in de zamentrekkende eigenschappen der bladen. Bij sommigen zijn, vooral de bloemen en bladen, door het bevatte blaauwzuur vergiftig. De wortels der meesten bevatten veel looistof. — De bloemen van velen zijn welriekend, bevatten vlugtige olieën, niet zelden echter tevens eene of de andere scherpe stoffe.

I. Trib. Pomaceæ Bartl.

1. PYRUS L. Calyx 5-fidus. Petala 5. Styli tot, quot ovarii loculi. Pomum 2—5-loculare, loculis 2-spermis, intus membrana chartaceo-cartilaginea vestitis.

(132) 1. P. MALUS L. f. ovatis obtuse serratis breviter acuminatis glabris vel subtus tomentosis, petiolis dimidio folio brevioribus, corymbis simplicibus, stylis basi connatis. Appelboom (Appel-Peerenboom) F. B. Sept. I, 2, p. 385. — Gr. in de bosschen van Europa, en in de tuinen met onnoemelijke verscheidenheden gekweekt. *fl.* Bl. in Mei, bleekrood. — *Variat*:
a. *Glabra* f. junioribus germinibusque glaberrimis. — *Syn.* P. Malus austera Wallr. Pyrus acerba DC. — *Zure Appelen.*
b. f. subtus germinibusque lanatis. — *Syn.* P. Malus β mitis Wallr. — P. Malus DC. — *Zoete Appelen.* — *IC.* D. 304. H. IV. 46.

G. D. De vruchten, vooral de zuurachtig-zamentrekkende van sommige verscheidenheden: POMA ACIDULA. Vroeger ook de FLORES en CORTEX MALI.

E. Reuk aangenaam, eigendommelijk, bij de onderscheidene verscheidenheden meer of minder sterk, smaak zuurachtig zoet, wijnachtig.

B. Suiker, appelzuur, Ac. pecticum. Uit de wortelschors

scheidde DE KONINCK een kristal. plantenloozgout af, *Phloridzine* genoemd.

W. Licht voedend, verfrisschend, openmakend.

G. Als licht voedsel bij koorts en ontstekingen.

P. Het uitgeperste sap: SUCCUS POMORUM, waarmede TINCTURA FERRI POMATA en EXTRACTUM F. POMATUM bereid worden. — Door gisting de APPELWIJN of CIDER. — EXTR. CORTICIS MALI, vroeger tegen intermittens aangewend, is thans ongebr. — UNGUENTUM POMATUM seu POMADINUM, POMATA LABIORUM ROSENSTEINII, voor een gedeelte uit poma zamengesteld, waarvan de naam afgeleid is.

(133) 2. P. COMMUNIS L. Gewone Peerenboom *F. B. Sept. I, 2. p. 333.* De vruchten insgelijks een algemeen voedsel voor koortzieken enz.

II. CYDONIA TOURNEF. Loculi fructus polyspermi, caetera ut in Pyro.

B. (134) 4. c. VULGARIS DC. f. ovatis, basi obtusis, integerimis subtus calycibusque tomentosus. Gewone Kweeënboom. — *Syn.* Pyrus Cydonia L. Cydonia Cydonia P. — *Gr.* op steenachtige plaatsen in Z. Europa, bij ons gekweekt h 10—12'. — *Bl.* Mei. Vele verscheidenheden. — *Ic. D. 305. H. IV. 47.*

G. D. De vruchten: CYDONIA seu FRUCTUS CYDONIÆ; de zaden: SEMINA CYDONIORUM.

E. De vruchten: reuk sterk, aromatisch, smaak zamentrekkend zuur. Zaden zonder reuk, in den mond slijmig wordend; smaak der inwendige kern zacht olieachtig.

B. Der vruchten: suiker en appelzuur; der zaden: slijm, inwendig vette olie, de schil misschien een weinig blaauwzuur.

W. Der vruchten met appelen overeenkomend, maar iets meer zamentrekkend. De zaden: involverend, verzachtend, zacht zamentrekkend.

G. Der vruchten vooral tot het daarstellen der te noemen ijzerpraeparaten: de zaden: bij ontsteking der oogen, der huid, bij aphthae, over het algemeen als involvens.

P. Het uitgeperste sap der vruchten: SUCCUS CYDONIORUM, en daaruit TINCTURA FERRI CYDONIATA en EXTRACTUM F. CYDONIATUM. Der zaden: MUCILAGO SEM. CYD. — De uit de vruchten bereide WIJN, STROOP enz. zijn voor de geneeskunst onbelangrijk.

CRATEGUS OXYACANTHA L. (en zonder twijfel ook de aanverwante
C. OXYACANTHOIDES DC.) *gemeene Haagdoorn* F. B. S. I, 2, p. 38, 3. p.
807. — *Ic. Bat.* 338 en 399, gaf vroeger FLORES, FOLIA *et* BACCAE
OXYACANTHÆ seu SPINÆ ALBÆ.

II. Trib. Roseae DC.

II. ROSA L. Calyx urceolatus, 5- fidus, tubus carnosus,
apice constrictus: faux annulo vel disco glanduloso coarctata, lim-
bus marcescens, persistens vel deciduus. Petala 5, cum stami-
nibus, viginti et pluribus, ante discum inserta. Ovaria plurima,
calycis tubo inclusa. Styli emersi. Bacca spuria e calycis tubo
facta.

B. (135) 1. R. GALLICA L. Aculeis truncorum hornolinorum
confertis inaequalibus, majoribus e basi dilatata compressa subu-
latis subfalcatis, minoribus setaceis, setis glanduliferis intermixtis
numerosis, foliolis ellipticis subrotundisve rigidiusculis coriaceis
subsimpliciter serratis, stipulis lineari-oblongis, planis, auriculis
ovato-lanceolatis acutis divergentibus, foliorum floralium conformi-
bibus, laciniis calycis pinnatifidis corolla brevioribus reflexis, de-
nique deciduis, carpellis omnibus sessilibus, fructibus erectis sub-
globosis cartilagineis. — *Fransche Roos* F. B. Sept. I, 2. p.
387. — *Syn.* R. austriaca Crantz. R. rubra Lam. — *Gr.* in
Duitschl. en Frankr.: bij ons veel gekweekt $\frac{1}{2}$ 3' *Bl.* in Jun.
donkerrood. Vele varieteiten. — *Ic. D.* 303. H. XI. 30.

G. D. De bloembladen van de nog niet geheel geopende
bloemen: FLORES ROSARUM RUBRARUM.

E. Reuk zwak, smaak zamentrekkend.

B. Roode kleurstof, welke door alcali groen, door mineraal-
zuur donkerrood wordt, looistof, galnotenzuur, planteneiwit, vette
en vlugtige olie, Phosphas Calcis, Potassae, Chlorur. Potassii enz.
(CARTIER).

W. Zacht zamentrekkend, iets opwekkend.

G. Bij asthenische inflammatie der huid en van het slijmvlies
der mond- en keelholte, slijntering, in *gorgelwater*, *species*.

P. ACETUM ROSARUM, CONSERVA *en* TINCTURA ACIDULA R. —
Minder gebruikelijk: SYRUPUS, MEL, *en* SACCHARUM ROSATUM.

B. (136) 2. R. CENTIFOLIA L. Aculeis variis, aggregatis, ma-
joribus subsetaceis, rectis, basi paullo dilatata, minoribus setosis,
subinde glanduliferis; f. 3—7-jugis, foliolis ovalibus aut ellipticis,

obtusis, inferius subpubescentibus petiolisque glandulose pilosis; stipulis lineari-oblongis, apicibus liberis ovato-lanceolatis, acutis, divergentibus, pedunculis longis, umbellato-corymbosis, bracteatis; segmentis calycinis pinnatifidis, flore brevioribus: tubo obovato, meduloso, glanduloso-setoso, carpellis in fundo calycini tubi sessilibus. — *Gewone Tuinroos*. *Gr.* in Persië, aan den Caucasus enz. $\frac{1}{2}$ 4'. *Bl.* zomers (Jun.), bl. meestal dubbeld, zuiver rood. — Vele verscheidenheden. — *Ic. D.* 302. *H. XI.* 29.

G. D. De bloembladen: FLORES ROSARUM PALLIDARUM seu INCARNATARUM.

E. Reuk zeer liefelijk; verkwikkend. Smaak aanvankelijk zoet, dan bitterachtig, zamentrekkend.

B. Vluchtige olie ($\frac{1}{2}$ dr. uit 10 æ flores volgens SPIELMANN) en looistof.

W. Zoo als van de voorgaande, maar minder zamentrekkend, en meer vluchtig-prikkelend.

G. Zoo als der voorg.; buitendien als riekmiddel.

P. Het gedestill. water: de vluchtige olie: AQUA en OLEUM ROSARUM; verder MEL ROSATUM, SYRUPUS ROSATUS (SOLUTIVUS) en UNGUENT. ROSATUM.

Volgens nieuwere berigten wordt de bruine Oostersche, uit Arabië komende, Rozenolie niet van *R. CENTIFOLIA* verzameld, maar naar de getuigenis van DIERBACH van *R. ABYSSINICA* BROWN, LECHENAUULTIANA RED., ARBOREA P., MOSCHATA MILL. — De *R. CENTIF.* levert eene dikkere, meer boterachtige olie.

3. *R. ALEA L.*, *witte Roos*, bij ons gekweekt. De bloembladen, onder den eenvoudigen naam van FLORES, dienden weleer somtijds tot het bereiden van UNG. ROSATUM.

4. *R. DAMASCENA L.* en andere kunnen tot soortgelijk doel gebruikt worden. (*Ic. H. XI.* 33).

5. *R. CANINA L.* *Hondsroos* *F. B. Sept. I.* 2. p. 389. — *Gr.* door geheel Europa. *Bl.* Jun. bleekrood, $\frac{1}{2}$ 4—6'. — *Ic. H. XI.* 32. *Bat.* 309, en waarschijnlijk ook *R. SEPIUM THOUILL.* *Hegge Roos* *F. B. Sept. t. a. p.*, met de voorgaande groeiend. *G. D.* De rijpe vruchten: FRUCTUS CYNBASTI, *Hagebottels*, van eenen zuurachtig-zoeten, iets zamentrekkenden smaak, involverend en zacht pisdrijvend van werking, in afkooksel te voren gebruikelijk. — ROOS, PULPA en CONSERVA CYNBASTI zijn thans als lekkernijen gebr. SEMINA CYNBASTI werden met honig tegen ingewandswormen gebr. — Ook de eigenaardige, door den steek van *Cynips Rosae L.* gevormde uitwassen op de tak-

ken, FUNGUS ROSE seu BEDEGUAR, en de FLORES et CORTEX RADICIS ROSE CANINE seu SYLVESTRIS zijn thans ongebruikelijk.

III. Trib. Dryadeae.

III. RUBUS L. Calyx 5- fidus planiusculus persistens, Corolla 5- petala. Stamina indefinita. Ovaria plurima receptaculo hemisphaerico vel conico inserta; stylus sublateralis, stigma simplex. Carpella drupacea, in baccam spuriam, deciduam, supra convexam, subtus concavam, connata.

B. (137) 1. R. IDÆUS L. Caulibus erectis, ramosis, fruticosis, f. pinnatis, superioribus ternatis, petalis obovato-cuneatis, erectis, calyce patente. *Hof Braambes F. B. Sept. I, 2. p. 389. Gr.* in bosschen op steenachtige plaatsen door bijkans geheel Europa; ook gekweekt. h 2—5' — *Bl.* Mei, Jun. — *Te. D.* 311. H. III. 8. Bat. 105.

G. D. De vruchten: FRUCTUS seu BACCÆ RUBI IDÆI, vroeger ook de bladen, FOLIA R. ID.

E. Reuk der vruchten aangenaam, geurig, smaak zuurachtig-zoet, verfrisschend.

B. Suiker, gom, citroen- en appelzuur, roode kleurstof, vlugtige olie, de asch: Carbonas, Phosphas, Murias Potassæ, Carbonas en Phosphas Calcis et Magnesiæ, Silicia, Oxydum Ferri (BLEI) — De bladen looistof.

W. Verkoelend, verfrisschend, zacht openmakend.

G. De vruchten in koortsen, ontstekings-ziekten als *adjuvans*.

P. SYRUPUS, AQUA (DESTILL.), ACETUM RUBI IDÆI. — Weinig gebr. zijn: GELATINA, ROOB en SPIRITUS R. ID.

2. R. FRUTICOSUS L. *Gemeene Braambes F. B. Sept. I, 2. p. 391. Ic. H. III. 10, 11, 12; — en*

3. R. CÆSIUS L. *Blaauwe Braambes F. B. Sept. I, 2. p. 389. — Ic. Bat. 288 H. III. 9, beide gemeen in Europa. De zacht zamentrekkende bladen, FOLIA RUBI FRUTICOSI, of F. R. BATI waren vroeger in gebr. De rijpe en onrijpe vruchten komen ook thans niet meer in den artseni-voorraad, BACCÆ RUBI VULGARIS seu MORA RUBI, Braambessen.*

4. R. ARCTICUS L. *Gr.* in Lapland, Siberië enz.; de vruchten door LINNÆUS in zijne *Mat. med.* p. 130 als BACCÆ NORLANDICÆ geroemd in koortsen, enz.

(138) *FRAGARIA VESCA* L. *Gewone Aardbezie* *F. B. Sept.* I, 2. p. 393. — *Gr.* in bosschen en op onbebouwde oorden in gansch Europa. — *Bl.* Mei. Jun. 2. — *Ic.* H. IV. 26. — Ook met vele verscheidenheden gekweekt. De aardbezieën (de sapryke vruchtbodems waarop de kleine carpella geplaatst zijn) *FRUCTUS seu BACCÆ FRAGARIÆ*, wier smaak en reuk genoegzaam bekend zijn, slijm, suiker, plantenzuur en aroma bevattend, zijn van verfrisschende, zacht voedende werking, en waren vroeger als diaetisch middel bij arthritis, longtering enz. gebruikelijk, vooral in Zweden eenen tijd lang een beroemd geneesmiddel tegen podagra, na dat LINNÆUS daardoor genezen was en eene Verh. over de aardbezieën geschreven had. Ook tegen den steen bevondt men dezelve werkzaam, maar BOERHAAVE geloofde, dat de eigenlijke kracht in de kleine zaden huisveste, waarvan hij 's morgens 1—2 dr. met witten wijn toediende. — De aardbezieën zijn ook thans nog eene aangename en heilzame verversching voor vele zieken. — De zacht zamentrekkende wortel, *RADIX FRAGARIÆ*, is even als de *FOLIA F.* vergeten. De laatste zijn als surrogaat voor thee aanbevolen. *P.* waren vroeger: *SYRUPUS*, *ROOB*, *AQUA*, *SPIRITUS*, *TINCTURA en ACETUM FRAGORUM*.

Ook de overige soorten van *FRAGARIA*, welke bij ons gekweekt worden, kunnen tot het zelfde doel dienen, hoezeer zij in aromagehalte eenigzins verschillen, als *F. GRANDIFLORA* EHRH., *Ananas Aardbezie*, — *Gr.* in Z. Amer. — *Ic.* H. IV. 29. *F. COLLINA* EHRH. in Zwitserl. en Duitschl. — *Ic.* H. IV. 30. — *F. ELATIOR* EHRH. in Duitschl. — *Ic.* H. IV. 27.

IV. *TORMENTILLA* L. Calyx 8- fidus, laciniis biserialibus, exterioribus 4 minoribus, patentioribus. Petala 4. Stamina 16 vel plura. Ovaria plurima, stylo laterali. Receptaculum convexum, exsuccum.

B. (139) I. *T. ERECTA* L. f. ternatis, caulinis sessilibus, stipulis digitato-incisis. *Gemeene Tormentil* *F. B. Sept.* I, 2. p. 397. — *Syn.* *T. officinalis* Sm. *Potentilla Tormentilla* Sibth. — *Gr.* op de heidevelden enz. door geheel Europa en N. Azië 2. *Bl.* in Mei, Jul. geel. — *Ic.* D. 309. H. II. 48. Bat. 114.

G. D. De wortel (onderaardsche steng): *RAD. TORMENTILLÆ*.

E. Reuk versch zwak naar rozen, gedroogd onmerklijk. Smaak zeer zamentrekkend.

B. Ac. tannic. 17,400, looistofapothema 18,050, hars 5,425, kleurstof 2,575, gomachtige extractstof 4,350, gom 28,200, in potasch opgeloste extractstof 7,700, houtvezels 15,000, water 6,450, sporen van vlugtige olie (MEISNER),

W. Tonisch-zamentrekkend.

G. In bloed- en slijmvloeiingen, diarrhee, roode loop, tegen koortsen, in POEDER, PILLEN, INFUS. en DECOCT.

P. EXTRACTUM TORMENTILLÆ; vroeger ook ESSENTIA en AQUA T.

POTENTILLA REPTANS L. *Kruipende Ganserik F. B. Sept. I, 2. p. 395, gemeen in Europa, gaf vroeger de zamentrekkende HERBA en RADIX PENTAPHYLLI. — Ic. Bat. 96.*

P. ARGENTEA L. *Zilverwitte Ganserik F. B. Sept. t. a. p. HERBA ARGENTINÆ.*

P. ANSERINA L. *Zilverschoon Ganserik F. B. Sept. I, 2. p. 393. HERBA ANSERINÆ seu ARGENTINÆ. — Ic. Bat. 313.*

P. RUPESTRIS L. RADIX QUINQUEFOLII FRAGIFERI.

V. GEUM L. Calyx 10-fidus, laciniis biserialibus, exterioribus 5 minoribus, patentioribus. Petala 5. Carpella stylo persistente hirsuto vel glabro terminata. Receptaculum siccum cylindricum.

B. (140) I. G. URBANUM L. Carpellis pilosis, arista biarticulata, glabra, articulo inferiore superiorem quater superante, superiore basi pubescente, floribus erectis, calyce fructifero recurvato, petalis obovatis, carpophoro nullo. — *Gewoon Nagelkruid F. B. Sept. I, 2. p. 397. — Gr. aan de hagen, op beschaduwde plaatsen, om de steden in Europa v. Bl. Jun. Aug. geel. — Ic. D. 310. H. IV. 33. Bat. 46.*

G. D. De wortel: RAD. CARYOPHYLLATÆ seu GEI URBANI.

E. Reuk aangenaam, geurig, smaak geurig, bitter-zamentrekkend.

B. Vlugtige kwalijk riekende olie 0,04, hars 4,0, Ac. tann. 10,0, niet in alcohol opl. acid. tann. 31,0, gom 15,8, plantenslijm 9,20, houtvezel 30,0 (TROMMSDORFF).

W. Opwekkend, bitter-zamentrekkend, koortsdrijvend.

G. Bij koortsen (door BUCHHAVE hoog geroemd), slijmvloeiingen, zwakte-aandoeningen der ingewanden, in POEDER, PILLEN, ELECTUAR. en in INFUS. met water of wijn.

P. EXTRACTUM en TINCTURA RADICIS CARYOPHYLLATÆ.

2. G. RIVALE L. *Knikkend Nagelkruid F. B. Sept. t. a. p.* op vochtige plaatsen groeiend, bloemen bleekrood. — *Ic. H. IV. 34.* gaf vroeger de RADIX CARYOPHYLLATÆ AQUATICÆ.

B. AGRIMONIA EUPATORIA L. *Gemeene Agrimony F. B. Sept. I, 2. p. 369.* — *Gr.* op drooge plaatsen, in weilanden enz. door geheel Europa. — *Bl. Jun. Aug. geel. 7.* — *Ic. H. II. 19. Bat. 37.* De bitterachtige iets zamentrekkende bladen: HERBA AGRIMONIÆ, vlugtige olie en looistof houdend, waren weleer in Thee-Infusie bij bloedvloeijingen enz., en als gorgeldranken bij asthen. keelontsteking in gebr. De CONSERVA, SYRUP., TINCT., AQ. en EXTR. geheel in onbruik.

POTERIUM SANGUISORBA L. *Gewone Pimpernel F. B. Sept. I, 2. p. 679.* — *Gr.* op graslanden enz. in Europa. — *Ic. H. VIII. 23.* De bladen en wortel, HERBA en RADIX PIMPINELLÆ HORTENSIS seu ITALICÆ MINORIS waren tegen haemorrhagie enz. gebr. De versche, iets prikkelende, bladen zijn thans nog enkel tot kruiderkussens gebruikelijk.

SANGUISORBA OFFICINALIS L. *Gewoon Sorbenkruid F. B. Sept. I, 1. p. 143,* gemeen in weilanden. — *Ic. H. VII. 22.* Geeft de RAD. PIMPINELLÆ ITALICÆ van soortgelijke werking, alleen in de veertse-nijkunst gebruikt. — Men verwissele beiden niet met RAD. PIMP. SAXIFRAGÆ (zie Umbelliferae).

ALCHEMILLA VULGARIS L. *Gelobde Leeuwenklaauw F. B. Sept. I, 1. p. 145,* gemeene 2⁺ plant in Europa; HERBA en RADIX ALCHEMILLÆ zwak zamentrekkend thans geheel obsoleet; vroeger ook tegen den morbus cerealis geroemd.

IV. Trib. Spiraeaceae.

SPIRAEA FILIPENDULA L. *Knolwortelige Spiraea F. B. Sept. I, 2. p. 385 2⁺.* in Europa, de wortelknollen geven de RAD. FILIPENDULÆ seu SAXIFRAGÆ RUBRÆ, thans niet meer gebruikelijk.

SP. ULMARIA L. *Moeras Spiraea F. B. Sept. t. a. p.* de zamentrekkende wortel was de RADIX BARBÆ CAPRINÆ. De INFUSIE der bloemen was als zweetmiddel gebruikelijk, de HERBA, van zamentrekkende kracht, tegen diarree.

SP. TOMENTOSA L. In N. Amer. en Europa is als tonico-adstringens tegen dysenteria geprezen.

GILLENIA TRIPOLIATA MÖNCH. (*Ic. D. 307*) en G. STIPELARIIS NUTT., beide in N. Amer., dienen in hun Vaderland tot braakmiddelen.

V. Trib. Amygdalææ.

V. PRUNUS L. Drupa succosa, indehiscens. Putamen laeve vel sulcatum, foraminulis destitutum.

B. (141) 1. P. LAUROCERASUS L. f. sempervirentibus, coriaceis, oblongis, remote-serratis, glandulis 2—4 ad dorsi basin. Racemis erectis. Fructibus obcordato-globosis nigris. — *Laurierkers* V. G. p. 143 — *Syn.* Padus Laurocerasus Mill. Cerasus Laurocerasus DC. — *Gr.* in Persië, Syrië, aan de Zwarte Zee; in Z. Europa aangepl. bij ons ook in den vrijen grond meestal overblijvend. — *Bl.* Apr. Mei 12—25'. — *Ic. D.* 318. H. IV 41.

G. D. De verse bladen: FOLIA LAUROCERASI, welke in Junij en Julij, wanneer zij in volle kracht zijn, geplukt en zoo spoedig mogelijk tot het bereiden der Praep. gebruikt moeten worden.

E. Reuk bij kneusing sterk naar bittere amandelen, verdoovend; smaak bitter-geurig.

B. Blaauwzuur houdende vluchtige olie, bittere extractstof en looistof.

W. Bedarend, krampstillend; in grootere giften verdoovend, vergiftig.

G. Bij pijnlijke en krampachtige zenuwziekten, bij ontstekingen met zeer verhoogde gevoeligheid, in POEDER ED INFUSIE, menigvuldiger echter het

P. Gedestill. water, AQUA LAUROCERASI. — OLEUM LAUROCERASI is hoogst vergiftig.

(B. 142) 2. P. DOMESTICA L. Gemmis floriferis subbifloris, pedunculis pubescentibus, ramulis glabris, foliis ellipticis, fructibus oblongis. *Gewone Pruimen of Zwetsenboom, Donkerblauwe Pruim* F. B. Sept. I, 2. p. 381. — *Gr.* in Middel-Azie, Z. Europa, overal gekweekt en somtijds verwildert. — *Bl.* Apr. Mei 12—20'. — Vele verscheidenheden. — *Ic. D.* 319. H. IV. 43.

G. D. De rijpe vruchten, PRUNA sive FRUCTUS PRUNORUM, en derzelve pitten: NUCLEI PRUNORUM.

E. *Vruchten* zonder reuk, smaak sappig, zoet, zuurachtig geurig. De pitten naar bittere amandelen.

B. De *vruchten*: suiker, slijm, plantenzuren. De *pitten* blaauwzuur houdende vluchtige olie en vette olie. In den wortel des booms, even als in peren- en kersenboomen, vindt KONINCK Phloridzine.

W. Der vruchten: zacht voedend, verzachtend, openmakend

G. Bij verstoppingen enz. Het DECOCT als *excipiens* voor geneesmiddelen van onaangenaamen smaak.

P. PULPA PRUNORUM, in plaats van de duurdere Pulpa Cassiae als *excipiens* van vaste geneesmiddelen tot ELECT. De vette olie der pitten komt als *huile de marmotte* in den handel. Uit de pitten kan een gedestilleerd water bereid worden zoo als uit die van Perziken.

B. (143) 3. *P. CERASUS L. excl. var.* Umbellis aggregatis sparsisque sessilibus, squamis gemmarum floriferarum interioribus foliiferis, f. planis glabris nitidis subcoriaceis ellipticis, omnibus acuminatis, petiolis eglandulosis, radice stolonifera. — *Zure Kersenboom.* — *Syn.* Cerasus acida fl. wett. — *Gr.* in Klein-Azië wild, door de Romeinen naar Europa overgebracht. — *Bl.* Apr. Mei † 8—30'. — *Ic. D.* 315, 316. H. IV. 42. *variat:*

a. *Acida*, pedunculo brevior, succo hyalino. — *Glaskersen.*

b. *Austera*, pedunculo longiore, succo colorato. — *Morellen.*

G. D. De vruchten der Morellen CERASA ACIDA seu FRUCTUS CERASORUM ACIDORUM.

E. Smaak zuurachtig, iets zamentrekkend, naar het zoete overhellend. Geen reuk.

B. Suiker, zuren en roode kleurstof.

W. Verkoelend, verfrisschend, openmakend.

G. Bij koorts en ontstekingen als *adjuvans*.

P. SYRUPUS CERASORUM.

(144) 4. *P. AVIUM L.* Umbellis aggregatis sparsisque sessilibus, squamis gemmarum floriferarum aphyllis, f. ellipticis acuminatis subrugosis subtus pubescentibus, petiolis biglandulosis, radice non stolonifera. — *Kriek Pruim F.B. Sept. I, 2. p.* 381. — *Syn.* Cerasus avium dc. C. dulcis Borkh. — *Gr.* in de Europeesche bosschen en hagen. *Bl.* Apr. Mei † 50—80'. — *Ic. D.* 314. fig. 1, 2. — *Bat.* 226.

Variat: β . *Juliana:* fructibus majoribus cordiformibus nigris, rubris et flavescens, carne molli non acida. — *Syn.* Cerasus Juliana dc. Prod.

γ . *Duracina,* fructibus majoribus, cordiformibus, carne duriuscula, fragili. — *C. Duracina* dc. Prod.

G. D. De vruchten der kleine en zwarte soort: CERASA NIGRA seu DULCIA, en derzelve pitten: NUCLEI CERASORUM.

E. Zonder reuk; smaak zeer zoet, somtijds een weinig bit-

ter. De *Pitten*: reuk en smaak eenigzins naar bittere amandelen.

B. De *vruchten*: Suiker, zuren en roode kleurstof. De *pitten*: vette en blaauwzuur houdende olie.

W. Der *vruchten*, verzachtend, zacht voedend. De *pitten* als bittere amandelen, iets zwakker.

G. De *kersen* als zacht, verkwikkend voedsel in koorts enz. De *pitten* als *adjuvans* tegen verhoogde sensibiliteit.

P. Uit de *pitten* der gekneusde kersen: het gedestill. water: *AQUA CERASORUM NIGRORUM*. De uit de stammen van deze en de voorgaande soort komende gom, *GUMMI CERASORUM*, gelijk naar *G. Senegal*, maar wordt alleen in katoendrukkerijen gebruikt.

5. *PRUNUS SPINOSA* L. *Sleedoorn Pruim* *F. B. Sept. I, 2. p. 381.* In Europa en N. Amer. gemeen. *IC. D. 320. H. VI. 44. Bl. Apr. Mei.* De bloemen: *FLORES ACACIÆ seu ACACIÆ NOSTRATIS seu GERMANICÆ*, zwak naar bittere amandelen smakend en riekend, en blaauwzuur houdende olie, bittere extractstof en looistof bevattend, van ligt bedarende en eenigzins openmakende kracht, waren vroeger als bijvoegsel bij purgantia gebruikelijk. Ook de *AQUA FLOR. ACACIARUM*, en de *STRUPUS* en *CONSERVA* zijn thans obsoleet. De *CORTEX* en *RADIX A. NOSTR.* zijn tegen de koorts geprezen en bevatten bittere extractstof en looistof. Het ingedikte sap der onrijpe vruchten, *SUCCUS A.N.* is sterk adstingerend.

(145) 6. *P. PADUS* L. *Vogel Pruim* *F. B. Sept. I, 2. p. 379. Syn. Cerasus Padus DC. — Gr.* In Europa in bosschen en langs hagen en beekjes. — *Bl.* In het voorjaar t. 15—30'. *IC. D. 317. H. IV. 40. Bat. 85.* De schors der jonge takken, *CORTEX PRUNI PADI*, van verdoovenden, eenigzins onaangename reuk naar bittere amandelen, en bitter zamentrekkenden smaak, looistof, bittere extractstof en blaauwzuur houdende olie bevattend, en eene bedarende, zacht zamentrekkende, pisdrijvende werking hebbend, wordt tegen chron. rheumatisme, jicht, en tusschenpoozende koorts in *POEDER* en *INF.* zeldzaam gebruikt. *P. AQUA P. P.* De vluchtige olie tegen krampen. — De bladen, van gelijke samenstelling en werking als *anthelminthicum*. De *FLORES* en *BACCÆ PADI seu CERASI RACEMOSI* geheel obsoleet.

7. *P. COCCHILIA TEN.*, een in nieuwere tijden in Calabrië ontdekte boom, wiens schors daar tegen de koorts gebruikt wordt.

8. P. MARALEE L. Het geurige hout weleer in hydrophobie als LIGNUM ST. LUCIE gebr.

VIII. AMYGDALUS L. Drupa exsucca, maturitate irregulariter rumpens. Putamen 1-loculare 1—2-spermum.

B. (146) 1. A. COMMUNIS L. f. lanceolatis glanduloso-serratis, petiolo superne glanduloso, longitudine diametrum transversalem folii æquante vel superante, calycis tubo campanulato, putamine foraminulis pertuso. Gewoone Amandelboom. — Gr. in N. Afrika, Griekenland, Palestina, in Z. Europa gekweekt; ook hier te lande, doch zeldzaam. — Bl. Maart. Apr. † 12—20'. Vele verscheidenheden:

α. *A. communis dulcis*, zoete Amandel, met dikke harde schaal en zoete pitten. — Ic. D. 312. H. IV. 39.

β. *A. communis amara*, bittere Amandel, met dikke harde schaal en bittere pitten. — Syn. A. amara Hayne. — Ic. D. 313. H. IV. 39 f. 1.

γ. *A. communis fragilis*, Kraak-Amandel, met dunne ligtelijk breekbare schaal en zoete kern. — Syn. A. fragilis Borkh.

G. D. Van α. en γ. de pitten, AMYGDALÆ DULCES; van β: A. AMARÆ.

E. *Amygd. dulces*: weinig reuk, smaak aangenaam, zoet olieachtig. — *A. amarae*: reuk zeer eigendommelijk, smaak sterk bitter, verwarmend.

B. Vette, enkel uit Elaine bestaande, olie 50 p.C., met eiwit, gom en slijmsuiker; in de bittere amandelen *Amygdaline*, (blauwzuurhoudende bittere ether. olie, welke als zoodanig echter niet in de amandels voorhanden is, maar gedurende de destillatie uit Amygdalin gevormd wordt.)

W. *A. dulc.* Verzachtend, involverend, zacht voedend; *A. am.* tevens bedarend, zacht bedwelmend, in grootere giften vergiftig als blaauwzuur.

G. *A. d.* bij ontstekingen, vooral der piswerktuigen, koortsen, diarrhee. — *A. am.* ook nog bij pijnlijke, krampziekten. EMULSIE.

P. De vette olie: OL. AMYGDALARUM. SYRUPUS AMYGDALARUM seu s. EMULSIVUS, seu LOOCH ALBUM. FURFUR AMYGDALARUM. AQUA AMYGDALARUM AMARARUM CONCENTRATA (als A. Laurocerasi gebruikt) en FARINA A. A. PRÆPARATA. — OL. ÆTHEREUM A. AMAR. is een der hevigste narcot. vergiften.

2. A. NANA L. Een kleine heester in Z. Rusland en Hongarije, ook bij ons gekweekt, wordt in zijn vaderland tot het zelfde doel als de voorgaande gebruikt.

B. (147) PERSICA VULGARIS MILL. — *Syn.* Amygdalus Persica L. Gewone Persikboom; Gr. in Persië, in vele gematigde luchtstreken gekweekt. — *Bl.* Apr. † 15—20. — *Te.* H. IV 38. De bloemen en pitten, FLORES en NUCLEI PERSICORUM, zeldzaam FOLIA P. somtijds in aanwending. Reuk der bloemen naar bittere amandelen, smaak bitterachtig; pitten evenzoo; bladen zwakker. Bevatten blaauwzuurhoudende vlugtige olie, de pitten ook vette olie. Werking zoo als der bittere Amandelen, iets zwakker. Gebruik tegen ingewandswormen, rheumatisme, exanthem. chron., steen enz. P. SYRUPUS FLORUM PERSICORUM. AQUA (DESTILL) FOLIORUM en NUCLEORUM PERSICÆ, met de Aq. Amygd. amar. overeenkomende. — Met alcohol gedigereerd geven de pitten de PERSICO (Liqueur). — De bittere sterk adstring. schors der takken is tegen de koorts geroemd.

Fam. XXX. GRANATEÆ DON.

Calycis tubus ovario adnatus, limbus 5—7-fidus, laciniis æstivatione valvatis. Petala 5—7. Stamina cum petalis faucibus calycis inserta, 20 et plura. Ovarium pluriloculare: loculis multiovulatis, superpositis, biserialibus; 3 inferioribus, 5 superioribus. Stylus unus; stigma capitatum. Bacca corticata, calyce persistente coronata. Semina arillo succulento inclusa, exalbuminosa. Embryo radícula recta, ad hilum versa, cotyledonibus convolutis. — (K. II. 261).

De Granateën zijn eene zeer kleine Familie, uit een enkel geslacht zamengesteld. Heesters of boomen met doornvormende takken, met gave, gladde, veelal tegenoverstaande, bladen, zonder steunblaadjes.

I. PUNICA L. Character generis idem ac familiæ.

B. (148) I. P. GRANATUM L. caule arboreo, f. lanceolatis. *Granaatboom.* — Gr. In N. Afrika, van daar waarschijnlijk naar Kl. Azië en Z. Europa overgebracht. — *Bl.* Jul.—Aug. †. 6-9' bl. helder rood-bruin. — *Te.* D. 301. H. X. 35.

G. D. De bloemen: FLORES GRANATI seu BALAUSTIORUM; de schillen der granaatappelen: CORTEX GRANATORUM seu MALICORII. De schors des wortels: CORTEX RADICIS GRANATI.

E. Bijkans zonder reuk; de wortel van onaangename reuk; smaak bitterachtig, sterk zamentrekkend.

B. Looistof en bittere extractstof. De wortelschors: vette scherpe olie 2,46, ac. tann. 21,92, zetmeel 26,09, houtvezel en eiwitstof 44,45 (WACKENRODER). — Was 0,8, hars 4,5, manna-suiker 1,8, niet kristall. suiker 2,7, gom 3,2, Inuline 1,0, plantenslijm 0,6, looistofzuur 10,4, galnotenzuur 4,0, extractstof 4,0, apothema 3,2, appelzuur 0,9, pectine 2,2, oxalas calcis 1,4, plantenzels 51,6 (CENEDELLA).

W. Tonisch, zamentrekkend, prikkelend.

G. Bij plaatselijke atonie, vooral der mond- en keelholte, in POEDER en DECOCT. De wortelschors is in nieuwere tijden zeer tegen den lintworm geprezen.

Vervalsching der wortelschors: 1. met die van *Berberis vulgaris* (p. 13) wier decoct door lijmsolutie niet gepraecipiteerd wordt. 2. *Buxus sempervirens* L., is veel meer bitter en het decoct wordt ongelijks door lijmsolutie niet veranderd. (Verg. Urticæ).

Fam. COMBRETACEÆ R. BR. — (K. II. 257.)

TERMINALIA, een geslacht van O. Indische boomen schijnt de verschillende soorten van MYROBALANI te geven, die thans zeer zeldzaam voorkomen, en als zacht resolv. middel, maar ook tegen dysenterie, enz. gebr. werden. Men kende 5 soorten: M. BELLIRICÆ, M. INDICÆ seu NIGRÆ, beiden van TERM. BELLIRICA ROXB., M. CHEBULE van T. CHEBULA ROXB., M. CITRINÆ seu LUTEÆ van T. CITRINA ROXB., M. EMBLYCÆ echter wordt van PHYLLANTHUS EMBELICA L. verzameld (Zie Euphorbiaceæ). In hun vaderland dienen zij nog als zwarte verfstoffen.

Fam. LYTHRARIÆ JUSS. — (K. II. 269)

LYTHRUM SALICARIA L. *gemeene Partyke F. B. Sept. 1, 2. p. 369.* — *Gr.* langs slooten door geheel Europa. — *Bl.* Zomers paarsch rood. — *lc.* II. III. 39 Bat. 296. — De bladen en bloemen: HERBA en FLORES SALICARIÆ seu LYSIMACHIÆ PURPUREÆ, van slijmizamentrekkenden aard, tegen diarrhee, rooden loop gebr.; thans zeldzaam.

(149) LAWSONIA ALBA LAM. *Witte Alkanna heester*, 8—10' in O. Indië, Egypte en Arabie, jong zijnde zonder doornen (L. INERMIS L.), oud gedoornd (L. SPINOSA L.) — *lc.* Plenck. 296. De wortel kwam vroeger als RAD. ALKANNA VERÆ seu AL-

CANNÆ als zamentrekkend geneesmiddel, ook tot roodverwen gebr. — Niet te verwisselen met *Alcanna tinctoria* (zie BORAGINEÆ).

Fam. TAMARISCINEÆ DESV. — (K. II. 210)

TAMARIX GALLICA L. Gr. in Z. Europa, Arabië enz. ♂ . gaf de CORTEX TAMARISCI GALLICI. Ic. Plenck. 240. Het afkooksel der bladen, wortels en takken was bij de Ouden beroemd. — Zij geeft in Arabië eene soort van *Manna*, welke EHRENBURG aan den berg Sinai van haar verzamelde.

T. GERMANICA L. Syn. *Myricaria germanica* DESV. Gr. in Duitschland, Frankrijk enz. ♂ . gaf CORTEX TAMARISCI GERMANICI; zamentrekkend. Ic. Plenck 241.

Fam. XXXI. MYRTACEÆ R. BR.

Calycis tubus ovario adhaerens, limbus 5-fidus, rarius 4, 6-fidus. Petala tot, quot calycis lacinae, et iis alterna. Stamina cum petalis fauci calycis inserta, duplicia, quam petala, aut indefinita: filamenta nunc libera, nunc polyadelpa, aestivatione incurvata; antherae ovatae, rima duplici dehiscentes. Ovarium pluriloculare, placentis centralibus. Stylus 1, stigmate simplici. Semina exalbuminosa. Embryo rectus. cotyledonibus non convolutis; radícula ad hilum versa. — (K. II. 261).

De *Myrtaccën* zijn boomen of heesters, met gave, klierachtig-gestippelde, nervig-gerandde bladen, zonder steunblaadjes. Allen groeijen bijkans in de warme landen.

Eigenschappen. Geurige stoffen zijn in de *schors* en in de bladen en *bessen* met zamentrekkende beginsels verbonden, van welke beginsels dan het eene dan weder het andere de bovenhand heeft. De vlugtige olie, welke dikwijls in groote hoeveelheid voorhanden is, heeft meestal eenen scherp, somtijds zelfs onaangenaamen reuk. Deze, maar ook hun zamentrekkend beginsel maakt vele *Myrtaccën* tot belangrijke opwekkende of tonische geneesmiddelen.

I. CARYOPHYLLUS TOURNEF. Calyx cylindricus, adnatus limbo 4-fido. Petala 4, apicibus mitrae ad instar cohaerentia. Stamina libera, in 4 fasciculis posita, toro carnosio 4-angulari affixa. Ovarium 2-loculare, multiovulatum. Stylus filiformis,

stigma simplex. Bacca limbo calycino coronata, 1—2-ocularis 1—2-sperma.

B. (150) I. C. AROMATICUS L. f. oblongo-lanceolatis integerrimis, utrinque attenuatis, cymis trifurcato-ramosis, baccis elliptico-sphaericis. — *Kruidnagelenboom*. — *Syn.* Eugenia caryophyllata Thunb. Myrtus caryophyllus Spr. — *Gr.* in de Molukken, vooral op Makiau, van daar naar de Oost-Ind., Cayenne en W. Ind. overgebracht ½ middelm. hoog. — *Ic. D. 299. H. X. 38.*

G. D. De bloemknoppen: CARYOPHYLLI AROMATICI, zelden de bessen: ANTOPHYLLI. — Men onderscheidt *Amboina* of *O. Ind.* en *Cayenne* of *Fransche Kruidnagelen*; de eersten zijn de grootsten en besten.

B. Eene zware vlugtige olie 18 p.C., met hars, gom, extract-en looistof, volgens BONASTRE nog Caryophylline (eene soort van hars), en volgens LODIBERT nog eene scherpe vette olie.

W. Geurig, verwarmend, opwekkend.

G. Bij atonie en adynamie des darmkanaals, vooral als adjuvans van andere tonica.

P. De vlugt. olie: OLEUM CARYOPHYLLORUM; het gedestill. water: AQUA CARYOPHYLLORUM, en TINCTURA C. — Bestanddeel van vele zamengestelde geneesmiddelen: TINCTUR. AROMAT. BALSAMUM VITÆ HOFFM., SPEC. AROM. ENZ.

MYRCIA ACRIS DC. (*Syn.* Myrtus acris Sw., Myrt. Caryophyllata Jacq.) *Gr.* in O. Indië werd voor de moederplant van de in de geneeskunst niet gebruikelijke *Cassia* kaneel (*Cassia caryophyllata*) gehouden. Verkeerdelijk worden door sommigen ook de *Flores Cassiae* hiervan afgeleid (verg. Laurinae) — Eene thans in den handel voorkomende schors komt uit Amerika van *Persea caryophyllata Mart.*

B. MYRTUS PIMENTA L. (*Eugenia Pimenta* DC.) *Gr.* in W. Indie ½ 20—30', in O. Ind. gekweekt. — *Ic. D. 298 H. X. 37.* De vruchten zijn het PIPER JAMAICENSE seu SEMEN ANOMI, waaruit de vlugtige olie, OLEUM ANOMI bereid wordt. De schillen dier vruchten bevatten vlugt. olie 10 p.C., groene vette olie 8, looistofhoude extractstof, een weinig hars, gom, en suiker.

M. COMMUNIS L. *Gewone Myrte*, *Gr.* in Z. Europa; 3—6'. — *Ic. H. X. 36.* FOLIA EN BACCAE MYRTI, tonisch-zamentrekkend, waren wel- eer in gebruik.

II. MELALEUCA L. Calyx subsemiglobosus, adhaerens, limbo

5-fido. Petala 5. Stamina in fasciculos 5 longiores, petalis oppositos, connata. Stylus filiformis, stigmatē obtuso. Capsula 3-locularis, polysperma, cum tubo calycino incrassato connata.

(151) 1. *M. LEUCADENDRON* L. f. *alternis*, lanceolatis, acuminatis, falcatis, 3—5- nerviis. — Flores laxē spicati, cum ramis juvenilibus glabri. — *Echte Cajeputboom*. — *Gr.* in de Molukken, zeldzamer in de overige O. Ind. † 50'. — *Ic. D. Suppl. III. 18. H. X. 9.*

G. D. De uit de bladen, takken en vruchten gedestill. vlugtige olie: OL. CAJEPUT *seu CAJEPUTI*, vooral op Banda en Bouru bereid.

E. Ligt blaauw-groen; reuk sterk campherachtig; smaak geurig naar campher, ten laatste verkoelend als Ol. menthae.

W. Vlugtig prikkelend-opwekkend; dan bedarend.

G. Hoofdzakelijk bij chron. zenuwziekten, met adynamie en kramp, vooral der ingewanden (1 tot 8 druppels op suiker enz.) in cholera.

B. (152) 2. *M. CAJEPUTI ROXB* (M. minor Sm.), lager en meer heesterachtig, door behaarde kelken en takken onderscheiden, op dezelfde plaatsen wassend, geeft dezelfde olie. — *Ic. D. 300* (als *M. Leucad.*)

B. (153) *EUCALYPTUS RESINIFERA* WHITE. (*Metrosideros gum-mifera* Gaertn.) — *Gr.* in Nieuw-Holland †. — *Ic. D. Suppl. I. 11. H. X. 5.* zoude de N. Holl. Kino geven, ook wel *EXTRACTUM RATANHIE AMER.* genoemd (Vergel. Papilionaceae: *Pterocarpus* p 82).

(154) *E. LONGIFOLIA* LK., zeer aanverwant en door langere bloemstelen onderscheiden, wordt somtijds in plaats der voorgaande in de botanische tuinen gevonden.

AGATHOPHYLLUM AROMATICUM W. een boom op Madagaskar, wiens plaats in de natuurl. familien nog niet naauwkeurig bepaald is, gaf *CORTEX RAVENSURÆ.*

Fam. XXXII. CUCURBITACEÆ JUSS.

Flores *plerumque unisexuales.* Calyx *superus 5- dentatus.* Corolla *5- fida aut 5- partita, basi sua calyci adnata.* Stamina 5, *triadelpa, vel triadelpa antheris connatis, rarius libera.* *Antherae sursum et deorsum plicato-flexae.* Stylus

1; stigmata 3—5, biloba. Ovarium 3—5-loculare; placentis parietalibus, angulis exterioribus loculorum offixis. Fructus carnosus, loculis saepe evanidis (Pepo dictus). Embryo rectus, radícula ad hilum versa. Albumen nullum. (K. I. 369).

De *Komkommerachtige* gewassen zijn rankende en klimmende kruiden, eenjarig of overblijvend; met afwisselende, gesteelde, veelal gelobde en ruwe bladen, een of twee-huizige, zelden tweeslachtige bloemen. Leven vooral in de warme gewesten.

Eigenschappen. Zij bevatten gewoonlijk slijmig- waterachtige, zoete of zuurachtige, bestanddeelen, welke niet zelden met bittere, purgerende stoffen verbonden zijn. Naar mate deze of geene dier stoffen de bovenhand heeft, verschillen de krachten dezer gewassen. Men kan in der daad velerlei overgangen aanwijzen van de zoete Meloen tot aan de *drastische* Kolokwinten. De *rijpe vruchten* der meeste Cucurbitaceën zijn bitter en *purgerend*; de *onrijpe* zijn niet zelden eetbaar. De *zaden* bezitten veel vette olie en eiwitstof; sommigen echter bezitten ook de bittere eigenschappen van het dezelve insluitende merg. De *bladen* en *wortels* der *overblijvenden* zijn gewoonlijk bitter, de *eenjarigen* zonder smaak en zetmeelhoudend.

I. CUCUMIS L. Calyx 5- dentatus. Corolla 5- partita. Masc. Stamina 5: filamenta triadelphica; antherae conniventes. Stigma abortivum. Fem. Filamenta 3 abortiva. Stylus brevis trifidus; stigmata bifida. Ovarium 3- locale, localis bipartitis, ovula in quoque loculo biseriata. Bacca corticata, clausa, indehiscens. Semina obovata, compressa, margine acuto.

(155) I. C. SATIVUS L. Caule hispido scandente, cirrhis simplicibus, f. cordatis quinquangulatis, angulis acutis, fructibus oblongis tuberculatis. *Gewone Komkommer.* — *Gr.* in O. Indie, Tartarije, in Europa gekweekt, — *Bl.* Jun.—Sept. ☉. — Vele verscheidenheden. — *Te.* Plenck 698.

G. D. Het vrucht vleesch en de zaden: PULPA en SEMINA CUCUMERIS.

E. Pulpa: Reuk zwak, eigenaardig, smaak laf, waterachtig, zoet-zoutachtig. *Zaden* zonder reuk, smaak zoet olieachtig.

B. Het uitgeperste sap der vruchten bevat twee verschillende extractstoffen, suiker, eiwit, eene stikstofhoudende zelfstandigheid,

sporen van vluchtige olie en galnotenzuur, en vele zouten, Acetas, Malas, Phosphas, Murias, Sulphas Potassae, Calcis en Magnesiaë. De zaden vette olie en eiwit.

W. De vrucht: zacht voedend, verkoelend; openmakend. De zaden: involverend, verzachtend.

G. Het vruchtvliesch tot verkoelende PAPPEN, het uitgeperste sap *inwendig* tot verkoeling, bij heftische koortsen en longtering, bloedspuwen, *uitwendig* tot pijnstilling, de zaden bij koortsen en ontstekingen in EMULSIE.

B. (156) 2. c. MELO L. Caule hispido scandente, cirrhis simplicibus, f. cordatis quinquangulatis denticulatis, angulis rotundatis, fructibus globosis ovalibusque laevibus nodulosis reticulatisve. — *Meloen.* — *Gr.* in het Westel. Azië, in warme en gematigde luchtstreken gekweekt. — *Bl.* den ganschen zomer. ☉. — Vele verscheidenheden. — *Ic.* Plenck 697.

G. D. De zaden: SEMINA MELONUM. Van gelijke eigenschappen en aanwending als de voorgaande, en met hun bestanddeelen der SEMINA IV FRIGIDA MAJORA.

c. PEPO L. *Kalabas* (*Ic.* Plenck 694) en c. LAGENARIA L. (*Ic.* Plenck 695), beide veel gekweekt. De zaden (SEM. CUCURBITÆ) kunnen even als de voorgaande gebruikt worden.

B. (157) 3. c. COLOCYNTHIS L. Caule decumbente hispido-setoso, f. cordato-ovatis, multilobis, inferius albo-hirsutis, lobis obtusis; fructibus globosis, laevibus, epicarpio aurantiaco, medulla sicca alba. — *Gr.* in Syrie, Griek. Archipel, aan de Kaap, in Japan; vooral in Spanje gekweekt. ☉. — *Ic.* D. 268.

G. D. De vruchten: COLOCYNTHIDES seu POMA COLOCYNTHIDUM. — Zeer zelden de zaden: SEMINA COL.

E. Reuk zwak, onaangenaam, smaak walgelijk, zeer bitter, scherp.

B. Bittere purgerende harssige extractstof: Colocynthine 14 pC., zetmeel, eene zwak bittere extractstof, eene bittere vette olie, eene in aether onoplosbare hars en gom.

W. Drastisch-purgerend en pisdrijvend. In groote giften scherp-vergiftig.

G. Als drasticum, bij waterzucht, ingewandswormen, als prikkel voor de ingewanden, als afleidingsmiddel bij congestie naar de hersenen enz. (in POEDER als stimulan $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ gr., als purg-

5—8 gr.) in decoct (2 dr. met 2 \bar{w} tot 1 \bar{w} gekookt, 3 maal daags 1—2 l.), vooral echter de

P. Het vruchtmerg met *gummi tragacanthæ* gestampt en gepoederd, *COLOCYNTHIS PRÆPARATA*, en daarvan de *TROSCHISCI ALHANDAL*. — *EXTRACTUM en TINCTURA COLOCYNTHIDIS*.

(158) 4. *C. CITRULLUS DC.* *Watermeloen*. Hare zwarte zaden geven de *SEMINA CITRULLI* der Apotheken.

II. *BRYONIA L.* Calyx 5-dentatus. Corolla 5-partita. *Masc.* Stamina 5, triadelpa. *Fem.* Stylus trifidus. Bacca globosa, trilocularis; loculis 2-oligo-spermis.

B. (159) 1. *B. ALBA L.*, f. cordatis 5-lobis dentatis callosasperis, floribus racemoso-corymbosis monoicis, calycibus feminieis corollam æquantibus. — *Baccae nigrae*. — *Eenhuizige Heggerank F.B. Sept. I, 2. p. 689. V. G. p. 146.* — *Gr.* langs de hagen enz. door bijkans geheel Europa. — *Bl.* Mei—Jul. 4. — *D.* 71. *H.* VI. 23.

B. (160) 2. *B. DIOICA L.* f. cordatis 5-lobis dentatis callosasperis, floribus racemoso-corymbosis dioicis, calycibus foemineis corolla dimidio brevioribus. — *Baccae rubrae*. — *Tweehuizige Heggerank F.B. Sept. I, 2. p. 691. V. G. p. 144.* — *Gr.* en *Bl.* als de voorgaande. — *Ic. D.* 269, 270. *H.* IV. 24. *Bat.* 140. *V. G. Tab.* XXIV.

G. D. Van beiden de wortel: *RADIX BRYONIE*. — Vroeger ook de bessen en zaden, *BACCÆ, SEMINA*.

E. Versch walgelig van reuk, een scherp-bitter melksap bevattend, vooral in het voorjaar; gedroogd zonder reuk, walgelig-bitter.

B. Bryonine (eene bittere kristall. stof) met iets suiker 1,9, hars met iets was 2,1, weekhars 1,3, slijmsuiker 10,0, gom 14,9, zetmeel 2,0, ac. pectic. 2,5, zetmeelachtige vezelstof 1,0, eiwit 6,2, slijm 0,27, extractstof 1,7, phosphor- en appelzure zouten 1,5, vezel 15,25, water 20 (*BRANDES.*)

W. Drastisch purgerend en pisdrijvend, in grootere giften (1 scr) ook braakwekkend.

G. Als drasticum en diureticum, niet menigvuldig, in *POEDER, INF. en DECOCT.*; het versche sap met suiker; de versche wortel en het afkooksel *uitwendig* tegen zwellingen enz. — Ongebruikelijk zijn: *EXTRACTUM en FÆCULA BRYONIE*.

III. ECBALLION RICH. Calyx 5- dentatus. Corolla 5- partita. Masc. Stamina 5- triadelpa. Fem. Stylus 3- fidus stig- mata 2- fida. Ovarium 3- loculare, loculis multi-ovulatis. Bacca matura, a pedunculo soluta, semina succumque e foramine basi- lari, elastice se contrahens, cum impetu ejicit.

(161) I. E. ELATERIUM RICH. Cirrhis nullis, fructibus his- pidis. — *Springkomkommer*. — *Syn.* Momordica Elaterium L. — *Ecb.* agreste Reichb. — *Gr* in Z. Europa. — *Bl.* Jul. Aug. ☉, volgens DC. 2. — *Ic.* D. 227. H. VIII. 45.

G. D. De vrucht: FRUCTUS CUCUMERIS ASININI. Vroeger ook HEREA en RADIX.

E. Weinig reuk, smaak aangenaam sterk bitter.

B. Elaterine (eene scherpe weekhars) en eene bittere extract- stof, zetmeel en kleefstof. Uit 40 vruchten zoude men maar 6 grein elaterine verkrijgen. MARQUART scheidde een alcaloïde: elaterine geheeten, af.

W. Drastisch-purgerend, zeer hevig.

G. Zoo als van de Kolokwinten, zeldzaam, alleen de

P. Het uit de geheele vrucht verkregen en door warmte in- gedikte sap: EXTRACTUM ELATERII sive ELATERIUM NIGRUM weleer zeer beroemd, en ook later nog, vooral tot ontlasting van water bij Ascites en Hydrothorax geroemd ($\frac{1}{4}$ tot 2 gr.). Zeldzaam het zetmeel uit het ontlaste vocht verzameld, aan de zon gedroogd en met hars vermengd: ELATERIUM ALBUM.

MOMORDICA BALSAMINA L. (*Ic.* BLACKW. *Herb.* 539), uit O. Indië. ☉. Uit de vruchten werd vroeger eene vette olie bereid, tegen ontvel- ling der tepels enz. gebruikelijk.

De somtijds voorkomende: SEMINA GIRAUMONT schijnen van eene plant uit deze Familie afkomstig te zijn.

Fam. CRASSULACEÆ DC. — (K. II. 239).

B. SEDUM ACRE L. *Scherpe Huislook* F. B. *Sept.* I, 1. p. 355. V. G. p. 142. — *Gr.* op drooge dorre plaatsen, muren, door geheel Europa. — *Bl.* Jun. geel. 2. — *Ic.* H. I. 15. Bat. 65.

G. D. De geheele plant voor den bloeitijd, HEREA SEDI ACRIS seu MINORIS.

E. Zonder reuk; smaak aanvankelijk verkoelend, dan scherp, ten laatste brandend.

B. Eene eigenaardige, ligtelijk vervliegende, scherpe stoffe en zure appelzure kalk.

W. Zeer scherp, op de huid blaartrekkend; *inwendig* scherp prikkelend, braakwekkend, purgerend, pisdrijvend.

G. *Inwendig* tegen scheurbuik, Epilepsie, het gedroogde kruid in POEDER, in INFUSIE met bier, vroeger ook tegen feb. intermittens, gruis enz. — *Uitwendig* het versche sap of gekneusde kruid tegen kanker, rottende zweeren enz.

Verwisseling met *s.* SEXANGULARE L. *Zeskantige Huislook* F. B. Sept. t. a. p. onderscheidt zich terstond door niet scherpen smaak enz.

s. TELEPHIUM L. *Knollijg Huislook* F. B. Sept. I, 1. p. 353. (*Ic.* H. VI. 13. Bat. 143, langs dijken en bosschen in Europa $\frac{1}{2}$. Vroeger waren RADIX en HERBA TELEPHII seu CRASSULÆ officineel. Bevat slijm en Malas Calcis.

B. SEMPERVIVUM TECTORUM L. *Gemeen Dakenlook* F. B. Sept. I, 2. p. 377. *Huislook*. — In Europa op de daken enz. — *Ic.* H. VI. 14. De versche bladen onder den naam van HERBA SEMPERVIVI seu SEDI MAJORIS gebruikelijk, zwak zuur, Malas Calcis bevattend, verkoelend, en ligt zamentrekkend.

COTYLEDON UMBILICUS L. In Z. Europa. De bladen weleer als HERBA UMBILICI VENERIS gebruikt.

RHODIOLA ROSEA L. *Gr.* in Zwitserl., Engeland, Z. Europ. de wortel RADIX RHODIÆ, eenigzins naar rozen riekend en vlugtige olie bevattend, geheel obsolete.

Fam. FICOIDEÆ Juss. — (K. II. 237.)

HESEMERANTHEMUM CRYSTALLINUM L. *IJsplant.* (*Ic.* Plenck 397.). Het uitgeperste sap, SUCCUS H.C. bezit diuretische kracht, maar is naauwlijks gebruikelijk. — Op de Canar. Eil. tot Soda-bereiding.

M. NODIFLORUM L. en *M.* COPTICUM L. in Egypte, leveren Soda.

Fam. CACTEÆ DC. — (K. II. 250).

B. OPUNTIA COCHENILLIFERA DC. (CACTUS COCHENILLIFER L.); *O.* TUNA DC. en andere soorten, vooral in Mexico, belangrijk als voedsel van het Cochenille-Insect: COCCUS CACTI L. Konzenielje.

Fam. XXXIII. GROSSULARIÆ DC.

Calycis limbus superus, subplanus, aut campanulatus aut tubulosus, 4-5-fidus, regularis. Petala 4-5, calycis faucibus inserta, sepalis alterna, aequalia. Stamina libera, 4-5, inter-

petala inserta. Antherae longitudinaliter dehiscentes, 2-loculares. Ovarium 1-loculare, multiovulatum; placentis 2 parietalibus, oppositis. Stylus 4-5-fidus. Fructus baccatus, calyce marcescente coronatus. Semina apice interiore obtuso et latiore ad funiculum elongatum affixa, albuminosa; integumentum exterius gelatinosum, interius membranaceum, Embryo minutus, ab hilo remotus, in apice seminis acuto locatus, cotyledones hilum spectantes. — (K. II. 249).

De *Grossulariëen* vormen eene kleine Familie van, niet zelden doorndragende, heesters met afwisselende, gesteelde, veelal gelobde bladen; in de gematigde luchtstreken.

Eigenschappen. De vruchten zijn, onrijp, wrang zuur, rijp, zuurachtig, zoet. De bladen zamentrekkend, bij sommigen van een geurig beginsel voorzien.

I. RIBES L. Character generis idem ac Familiae.

B. (162) 1. R. RUBRUM L. Racemis glabriusculis, cernuis, defloratis pendulis, calyce glabro pelviformi margine denudato, laciniis petalisque spathulatis, bracteis ovatis pedicello brevioribus, foliis subquinelobis. — *Rooide Aalbes F. B. Sept. I, 1. p. 201. — Gr.* in de bosschen en hagen van bijkans geheel Europa; menigvuldig in tuinen gekweekt. — *Bl. Apr. Mei. 4-6. 2.* Verscheidenheden met roode en gele bessen. — *Ic. D. 297, H. III. 25.*

G. D. De bessen, BACCÆ RIBIUM seu RIBESIORUM RUBRORUM.

E. Reuk zwak zuur. Smaak aangenaam zuur, zwak zoet.

B. Slijmsuiker, citroen- en appelzuur, plantenslijm.

W. Verfrisschend, verkoelend, openmakend.

G. Tot verkoeling bij koortsen, ontstekingen.

P. SYRUPUS en GELATINA RIBIUM seu RIBESIORUM.

B. (163) 2. R. NIGRUM L. Racemis pubescentibus pendulis, calyce pubescente glanduloso-punctato campanulato, laciniis limbi oblongis recurvatis, petalis oblongis, bracteis subulatis pedicello brevioribus, f. subquinelobis subtus glanduloso-punctatis. *Zwarte Aalbes F. B. Sept. I, 1. p. 203. — Gr.* op de meer vochtige plaatsen met de voorgaande. — *Ic. H. III. 26.*

G. D. De jonge takken, bladen en bessen, STIPITES, FOLIA en BACCÆ RIBIS NIGRI, RIBIUM seu RIBESIORUM.

E. Takken en bladen eigenaardig riekend, de schillen der zoet-zure bessen even zoo.

B. In de bladen, takken en schillen eene eigenaardige vlugtige onaangenaam riekende olie, in de bessen plantenslijm, suiker enz.

W. Zwak pisdrijvend.

G. Vroeger in rheumat. ziekten enz.

P. Uit de bessen: SYRUPUS EN ROOB RIBESTORUM NIGR.

Fam. SAXIFRAGEÆ VENT. — (K. II. 242.)

SAXIFRAGA GRANULATA L. *Knollige Steenbreek F. B. Sept. I, 1. p. 337. — Gr. in Europa tusschen het gras enz. ʒ. — Ic. H. III. 23. —* De kleine wortelknollen werden onder den naam van SEMEN SAXIFRAGE ALBE gebruikt, ook thans nog in Frankrijk, van zwak zamentrekkenden iets bitteren smaak. HERBA EN FLORES SAXIFRAGE ALBE zijn geheel vergeten.

CHRYSOSPLENIUM ALTERNIFOLIUM L. *Overhoeksch Goudveil F. B. Sept. I, 1. p. 337, op vochtige plaatsen in Europa enz. gaf de enigzins scherpe HERBA SAXIFRAGE AUREE.*

HEUCHERA AMERICANA L. In N. Amerika, is zeer zamentrekkend, en het poeder des wortels aldaar tegen zweren, wonden enz. onder den naam van ALUM-ROOT zeer gebruikelijk.

Fam. XXXIV. UMBELLIFERÆ JUSS.

Calycis tubus ovario adnatus, limbo 5-dentato, vel obsoleto. Petala 5, calyci inserta, ejusque sepalis alterna. Stamina 5, cum petalis inserta, iisdem alterna, caduca, aestivatione incurvata. Ovarium biloculare, loculis 1-ovulatis, ovulis pendulis; rarissime 1-loculare. Styli 2, singuli basi in discum epigynum, dimidium apicis ovarii occupantem, (stylopodium), dilatati. Fructus constans mericarpiis 2 (carpellis 2 cum dimidia calycis parte concretis) ex apice axis bifidi vel bipartiti pendulis, a basi ad apicem solutis, rarius concretis. Semen pericarpio adnatum, rarius liberum. Albumen magnum. Embryo minutus, in albuminis apice, pendulus; radícula ad hilum versa. — (K. II. 122)

De talrijke Familie der *Schermbloemigen* is in alle opzichten zeer kennelijk. Zij zijn gewoonlijk eenjarige of overblijvende kruiden, met getakte, veelal holle, stengen, welke dikwijls in de lengte gestreept of gesleufd en van knopen voorzien zijn. De afwisselende bladen staan op schedevormende stelen en zijn gewoonlijk bij herhaling verdeeld of zamengesteld, zonder steunblaadjes. De kleine, bij de meesten witte, tweeslachtige bloemen staan gewoonlijk in regelmatige schermen, van onderen veelal met eenen krans van schutblaadjes (involucrum) voorzien. — Zij leven vooral in de gematigde luchtstreken.

Eigenschappen De krachten dezer planten bieden bij eene oppervlakkige beschouwing zoo veel verschil aan, dat men dezelve als een krachtig bewijs tegen de overeenstemming in chemische en dynamische eigenschappen, onder de leden eener plantenfamilie, beschouwd heeft. In het algemeen beschouwd, bevatten zij eene *scherpe* of verdoovende stof, verbonden met slijm, suiker, vlugtige olie en harssen. Naar mate het eene of andere dezer beginselen in grootere hoeveelheid aanwezig is, verschillen de krachten zeer sterk, zoo dat men *scherpe*, *verdoovende* en *aromatische* schermbloemigen kent. Bij de twee eersten schijnen de *scherpe* en *verdoovende* beginsels meer door de geheele plant verspreid te zijn en een bestanddeel van het sap uit te maken, terwijl bij de *geurigen* de vlugtige olie in bijzondere vaten of bewaarplaatsen, als een afgescheiden vocht, schijnt bewaard te worden, vooral in de zaden, minder in de stengen en wortels. De verdoovende of scherpe stoffe bestaat bij eenigen uit een eigenaardig plantenloozout, bij anderen heeft men zoodanige stof nog niet met zekerheid kunnen aanwijzen.

Het is opmerkelijk dat de *standplaats* zulk eenen grooten invloed op de krachten dezer gewassen uitoefent. De *vergiftigen* groeijen meer in Noordelijke landen, de *geurigen* in warme gewesten. In moerassige en waterstreken groeijen bijkans zonder uitzondering vergiftige en schadelijke soorten, terwijl de meesten der op drooge gronden voorkomende, geurig en onschadelijk zijn. — Bij dezelfde plant schijnt de kracht door zulke invloeden veranderd of althans gewijzigd te worden. — Als uitzonderingen hiervan kan men de op drooge gronden wassende *Conium* en *Aethusa* noemen, en sommige op vochtige weilanden naast de vergiftige *Oenanthe* voorkomende onschadelijke soorten.

Groot is het verschil in de krachten naar de verschillende

organen. De *wortels* bezitten gewoonlijk de eigenschappen des kruids, sommigen echter zijn geurig of, wanneer ze knollen vormen, suiker en zetmeel houdend, waardoor zij een nuttig voedsel opleveren. Met *DIERBACH* kan men de wortels der Umbelliferae in eetbare, aromatische, harssige, scherpe en giftige onderscheiden. De *tweejarige* wortels zijn veelal onschadelijk en velen eetbaar, terwijl de *veeljarigen* geurig of scherp zijn.

Het *kruid* bevat vooral de eigenaardige scherpe of verdoovende extractstof. Bij anderen is hetzelfde geurig.

De *onrijpe vruchten* bezitten meestal de eigenschappen van het kruid. *Rijp* zijnde, zijn zij gewoonlijk zeer geurig; dikwijls vindt men eenige overeenstemming tusschen de krachten van den wortel en het zaad, wat de gehalte van hars en vluchtige olie betreft. Soms zelfs echter zijn ook de vruchten verdoovend. In de vruchtschillen vindt men eigen *bewaarp plaatsen* onder den vorm van bruine streepen (*vittae*), welke men bij eene dwarsche doorsnede gemakkelijk zien kan.

DE *CANDOLLE* heeft het verschil in de krachten dezer familie trachten te verklaren door de vooronderstelling, dat het weinig bewerkte sap scherp en verdoovend ware, door verdere bewerking echter daaruit aromatische stoffen en vluchtige oliën daargesteld werden, waarop dan uitwendige omstandigheden, als luchtstreek en standplaats, grooten invloed uitoefenen. Ook moet men vooral in deze familie bij de vergelijking der krachten, alleen de analoge organen vergelijken.

I. ERYNGIUM L. Calycis margo 5-dentatus, dentes folioli. Petala erecta, conniventia, oblongo-obovata, emarginato-infracta in lacinulam longitudine petali. Fructus sectione transversa subteres, obovatus, squamatus tuberculatusve; mericarpiis ejugatis, evittatis. Carpophorum 2-partitum, totum mericarpiis adnatum (quasi nullum).

(164) 1. E. CAMPESTRE L. f. biternato-pinnatifidis reticulato-venosis spinoso-dentatis, radicalibus petiolatis, caulinis auriculato-amplexicaulibus, auriculis laciniato-dentatis, caule paniculato divaricato, calyce petalis longiore. *Veld Kruidistel F. B. Sept. I, 1. p. 235.* — *Gr.* in de weilanden langs dijken in Middel- en Z. Europa. — *Bl. Jul. Aug. 2.* — *Ic. D. 295. H. II. 1. G. D.* De wortel, RADIX ERYNGII.

- E.* Bijkans zonder reuk; smaak zoetachtig-slijmig.
B. Slijm en slijmsuiker.
W. Afscheiding van slijm en pis bevorderend.
G. Tegen verstoppingen, anomale menstruatie, blennorrhoea der longen, in AFKOOKSEL. Zelden.
P. Behoort tot de RADICES V APERIENTES MINORES.

SANICULA EUROPEA L. *Europeesch Breukkruid F. B. Sept. I, 1. p. 235.* — *Ic. Plenck 174.* De bladen, HERBA DIAPENSIS seu SANICULÆ, iets zamentrekkend, waren weleer tegen wonden enz. gebruikelijk.

ASTRANTIA MAJOR L. *Gr. op de Alpen. — Ic. D. 294. — H. I. 13. — 2.* — De wortel RADIX IMPERATORIS NIGRÆ, van eenigzins purgerende kracht; obsoleet, maar tot vervalsching van RAD. BELLEBORI NIGRI gebruikt.

HYDROCOTYLE VULGARIS L. *Gemeene Waternavel F. B. Sept. I, p. 235. Gr. op vochtige plaatsen alom. — Ic. Bat. 62. — Scherp; als HERBA COTYLEDONIS AQUAT. gebr.*

II. APIUM L. Calycis margo obsoletus. Petala subrotunda, integra. Stylopodium depressum. Fructus subrotundus, a latere contractus, didymus. Mericarpia jugis 5, filiformibus, aequalibus; lateralibus marginantibus. Valleculae 1- vittatae. Carphorum indivisum. Albumen gibbo-convexum, antice planiusculum.

(165) I. GRAVEOLENS L. Caule sulcato ramoso, f. pinnatis, foliolis caulinis cuneiformibus incis, umbellis sessilibus. *Selderij Eppe F. B. Sept. I, 1. p. 241. — Gr. in moerassen, langs de zeekusten enz. door geheel Europa. Veel gekweekt. — Bl. Jul.—Sept. ♂ — Ic. H. VII. 24. Bat. 268.*

G. D. De wortel der gekweekte plant: RADIX APII DULCIS.

E. Reuk eigendommelijk, zwak geurig; smaak sterk geurig, zoetachtig.

B. Vluchtige olie, slijmsuiker en Manna-suiker; deze laatste vooral in het kruid, en van dezelfde werking als gewone Manna.

W. Pisdrijvend, antiscorbutisch.

G. Als voedsel; als diaeticum in waterzucht, steen enz.

P. De wortel behoort tot de RADICES V APERIENTES MAJORES; de zaden tot de SEMINA IV CALIDA MINORA. De wortel der in het wild groeiende plant, van scherp bitteren smaak en on-aangenamen reuk, werd vroeger gebruikt. Ook de zaden: SEMEN APII.

III. **PETROSELINUM** HOFFM. Calycis margo obsoletus. Petala subrotunda, incurvata, integra, vix emarginata, in lacinulam inflexam coarctata. Stylopodium convexum, breviter conicum. Fructus ovatus, a latere contractus, subdidymus. Mericarpiæ jugis 5, filiformibus, aequalibus; lateralibus marginantibus. Vallecule 1- vittatae. Carpophorum 2- partitum. Albumen gibboconvexum, antice planiusculum.

B. (166) 1. P. SATIVUM HOFFM. Caule erecto, angulato; f. lucidis tripinnatis, foliis inferioribus ovato-cuneatis trifidis dentatisque, superioribus ternatis, foliis lanceolatis integris trifidisque. *Pieterslie. Syn.* Apium Petroselinum L. *Gr.* in Z. Europa; bij ons veel gekweekt. — *Bl.* Jun. Jul. ♂. — *IC.* D. 283. H. VII. 23.

G. D. De zaden, zelden de versche bladen en wortel: SEMEN, HERBA en RADIX PETROSELINI.

E. Zaden en kruid van sterken reuk, geurig; smaak soortgelijk, een weinig bitter, bij de zaden sterker. *Wortel:* reuk geurig-zoetachtig, smaak insgelijks, een weinig seherp.

B. De zaden: in 1000 d.: vlugtige olie en Stearoptenon 13,00, slijmig-geleiaardige in water en alc. opl. stof, 70,75, extractstof met Malas en Sulphas Potassae 50,00, dikvloerbare olieachtige stof met Chlorophyll 56,25, stearine 165,00, phyteumacolla met Malas, Murias, Sulphas Potassae 125,00, in alcohol. onopl. extractstof, gom, amilum met Malas, Phosphas en Sulphas Calcis, 30,00, vezels 485,00, inorg. stoffen 65,00, water 50,00 (RUMP.); wortel en kruid bovendien slijm en slijmsuiker.

W. Semen en rad. pisdrijvend; kruid verdeelend, pijnstillend.

G. De twee eersten tegen hydrops; *Herba recens* tegen klierverhardingen, melkklonters enz. uitwendig, gekneusd als PAP of als WASSCHING.

Kan met *Aethusa Cynapium* L. verwisseld worden, welke vooral door de gehalveerde omwindseltjes onderscheiden wordt. Vergl. V. G. p. 38 enz. Tab. XXIII.

ANMI COPTICUM L. *Gr.* in Egypte, de zaden zijn door HUFELAND als een voortreffelijk carminativum excitans geprezen.

IV. **CARUM** L. Calycis margo obsoletus. Petala obovata, emarginata cum lacinula inflexa, regularia. Fructus a latere compressus, oblongus. Mericarpiæ jugis 5, filiformibus, aequa-

libus; lateralibus marginantibus. Commissura plana. Valleculae 1- vittatae. Carpophorum liberum, apice furcatum. Albumen tereti-convexum, antice planiusculum.

B. (167) *L. C. CARVI L. f. bipinnatis, foliolis decussatis multifidis, vaginis foliorum inflatis, involucri nullis. Gemeene Karwei F. B. Sept. I, 1. p. 239. — Syn. Ligusticum Carvi Roth. Gr. langs de akkers, op weilanden door geheel Europa. — Bl. Mei—Jun. ♂. — Ic. D. 276. H. VII. 19. Bat. 267.*

G. D. De zaden: SEMEN CARVI.

E. Reuk sterk geurig, smaak geurig-verwarmend, zwak bitter.

B. Vluchtige olie.

W. Prikkelend en windbrekend voor de ingewanden.

G. Bij zwakke spijsvertering, blennorrhoe van het darmkanaal, enz. in POEDER EN INFUS.

P. De vluchtige olie: OLEUM CARVI; EN AQUA EN SPIRITUS C. — Vooral als bijvoegsel tot spijzen.

V. PIMPINELLA L. Calycis margo obsoletus. Petala obovata, emarginata cum lacinula inflexa. Fructus a latere contractus, ovatus, stylopodio pulvinate styisque reflexis coronatus. Mericarpia jugis 5, filiformibus, aequalibus; lateralibus marginantibus. Valleculae multivittatae Carpophorum liberum, bifidum. Albumen gibbo-convexum, antice planiusculum.

(168) *L. P. SAXIFRAGA L. f. pinnatis, foliolis ovatis, obtusis dentatis lobatis laciniatisve, caule tereti tenuiter striato superne subnudo, stylis sub anthesi ovario brevioribus, fructibus ovatis glabris. Verschilbladige Bevernel F. B. Sept. I, 1. p. 237. 3. p. 782. — Var. foliolis dissectis caet. (P. hircina Leers. P. dissecta FR. N. ab ES.) et f. pubescentibus, radice coerulesco lactescente (P. nigra W.) — Gr. op drooge plaatsen enz. door geheel Europa. — Bl. Jul. Aug. ♀. — Ic. D. 273, 274. H. VII. 20.*

G. D. De wortel: RADIX PIMPINELLÆ ALBÆ seu MINORIS.

E. De versche wortel sterk en onaangenaam riekend; smaak zoet-geurig, scherp, verwarmend.

B. Vluchtige olie en scherpe weechars, hars, vette olie, harsige en gomachtige extractstof, looistof, suiker, appel-, Benzoe-zuur enz.

W. Opwekkend voor de werktuigen der spijsvertering, huid, longen en nieren.

G. Tegen blennorrhoe der ingewanden, longen en nieren; tegen winden, tot opwekking der menstruatie, in POEDER (10—20 gr.), INFUS ($\frac{1}{2}$ onc. op 6 onc, om de 2 u. 1 l.), tot GORGELDRANKEN, in- en uitw.

P. TINCTURA PIMPINELLÆ ALBÆ. Ook bestanddeel van zamengestelde geneesmiddelen.

(169) 2. P. MAGNA L. *Groote Bevernel F. B. Sept. t. a. P. Gr.* en *Bl.* als de voorgaande. — *Ic. H VII. 21.* Gaf de vroeger gebr. RAD. PIMPINELLÆ NIGRÆ seu ALBÆ MAJORIS, thans nog in de Veerartsnijkunst gebr., van iets zwakkere werking dan de voorgaande.

B. (170) 3. P. ANISUM L. f. infimis cordato-subrotundis incisio-serratis, mediis pinnatis, foliolis cuneatis lobatis dentatisve, summis trifidis indivisis, fructibus ovatis adpresse pubescentibus. — *Syn.* Sison Anisum Spr. — Anisum vulgare Gaertn. — *Gr.* in Egypte en op Chios in het wild; vooral in Z. Europa gekweekt. — *Bl.* Jul. Aug. ☉. — *Ic. D. 275. H. VII. 22.*

G. D. De zaden: SEMEN ANISI VULGARIS.

E. Reuk eigendommelijk, aangenaam geurig; smaak evenzoo, tevens eenigzins zoet.

B. Vluchtige olie, met vette olie, hars, slijmsuiker, gom, extractstof verbonden: verder appelz., zeezoutzure en phosphorzure kalk.

W. Opwekkend voor de spijsverterings-organen, slijmvliezen, windbrekend, slijmafscheiding bevorderend.

G. Bij asthen. aandoeningen der ingewanden en slijmvliezen, als *galactopoeum* enz. in POEDER, PILLEN, ELECTUAR., TROCHISC., INFUS.

P. De vluchtige olie: OLEUM ANISI. Verder: AQUA, SPIRITUS ANISI, CONFECTIO SEMINIS ANISI (met suiker), ELÆOSACCHARUM. — Bestanddeel van vele zamengestelde POEDERS, SPECIES; hiertoe ook de vlucht. olie b.v. in LIQUOR AMMONII ANISATUS, BALSAMUM SULPHURIS ANISATUM; een der SEMINA IV CALIDA MAJORA. — Veel tot spijzen.

SISON SISARUM L. *Gr.* in O. Azië; in Europa gekweekt. 4. De wortel, RADIX SISARUM, van pieterselic-reuk, en zochten zwak geuri-

gen smaak, meer als spijsz dan maagversterkend geneesmiddel in gebruik.

S. NINSI BURM., misschien eene verscheidenheid der voorgaande. — *lc. D. 284. BURMAN Flor Ind. T. 23, geeft de vroeger vermaarde RADIX NINSI seu NINSING. (Vergel. Araliaceae: Panax).*

VI. OENANTHE L. *emen.* Calycis margo 5-dentatus. Petala obovata, emarginata cum lacinula inflexa. Fructus cylindraceus, subturbinatus, vel oblongus, stylis erectis longis coronatus. Mericarpia jugis 5, convexiusculis, obtusis; lateralibus marginantibus paulo latioribus. Vallecule 1- vittatae. Carpophorum indistinctum. Albumen convexum vel subteres.

B. (171) I. O. PHELLANDRIUM LAM. Radice fusiformi, fibris filiformibus ad basin verticillatis, caule ramosissimo, ramis divaricatis, f. bi-tripinnatis, foliis divaricatis ovatis pinnatifido-incisis, submersis multifidis, laciniis capillaribus, umbellis oppositifoliis, fructibus ovato-oblongis. — *Water Torkruid F. B. Sept. I, 1. p. 241. V. G. p. 124. — Syn. Phellandrium aquaticum L. — Gr. in slooten en moerassen door geheel Europa. — Bl. zomers ♀ of ♂. — lc. D. 281. H. I. 40. Bat. 83. V. G. Tab. XIX.*

G. D. De vruchten: SEMEN PHELLANDRII seu FOENICULI AQUATICI.

E. Sterk, onaangenaam geurig riekend; smaak scherp, onaangenaam aromatisch-bitter, lang aanhoudend.

B. Vluchtige olie ($1\frac{1}{2}$ p C.) met eene vette olie verbonden, hars, extractstof, gom.

W. Vluchtig prikkelend voor de ingewanden en slijmvliezen, vooral der longen.

G. Tegen slijm-longtering hoog geprezen, ook tegen slijmvloeiingen des darmkanaals, in POEDER, PILLEN, INFUS.

P. TINCTURA SEM. PHELLANDRII.

Verwisseling met de zaden van andere moeras schermplanten, door de botan. kenmerken spoedig te ontdekken.

VII. FOENICULUM HOFFM. Calycis margo tumidus, obsoletus. Petala subrotunda, integra, involuta; lacinula subquadrata retusa. Fructus sectione transversa subteres. Mericarpia jugis 5, prominulis, obtuse carinatis. Vallecule 1- raro 3- vittatae. Carpophorum bipartitum. Albumen subsemiteres. Involucrum nullum, et involucella nulla.

Bl. (172) 1. *F. OFFICINALE ALL.* Caule basi tereti, f. biternatis, foliis lineari-filiformibus glaucis pinnatifido-trifidis, umbellis 13—20- radiatis — *Syn.* Anethum Foeniculum L. Meum Foeniculum Spr. Ligusticum Foeniculum Roth. Foeniculum vulgare Roth. — *Gr.* op steenachtige plaatsen, in de wijnbergen van Z. Europa; overigens veel gekweekt en verwilderd. — *Bl.* Jul. Aug. 2. — *lc.* D. 277. H. VII 18.

(173) 2. *F. DULCE C. BAUH.* Caule basi subcompresso, f. radicalibus subdistichis, foliis capillaceis elongatis, umbellis 6—8- radiatis. — Met de voorgaande verward en verwisseld. — *Gr.* in Italië langs de Adriat. zee enz. — *Bl.* Jun. 2.

G. D. De vruchten: SEMEN FOENICULI, waarvan men s. f. VULGARIS van N° 1, en s. f. DULCIS, zoete of italiaansche Venkel, van N° 2, onderscheidt. — Vroeger ook RADIX en HERBA F.

E. Riekt sterk geurig, eenigzins naar anijs; smaak evenzoo, tevens zoetachtig.

B. Vluchtige olie; —? looistof.

W. Prikkelend voor de slijmvliezen, ingewanden, borsten, melk afscheiding opwekkend.

G. Tegen atonie, slijmvorming der maag en longen, tegen winden, tot bevordering der melkafscheiding, expectorat.; in PORDER, INFUS., ELECT., PILL., SPECIES tot Thee.

P. De vluchtige olie: OLEUM FOENICULI (1—6 gtt.); gedestill. water: AQUA FOENICULI; SYRUPUS en ELAEOSACCHARUM F. De SEMINA een bestanddeel van PULVIS GALACTOPOEUS ROSENSTEINII.

ATHAMANTA CRETENSIS L., in midden- en Z. Europa. — *lc.* Plenck 184. De vruchten waren, als SEMEN DAUCI-CRETICI in gebruik, als diuret.; emenag. enz.

MEUM ATHAMANTICUM JACQ. (Aethusa Meum L.) — *Gr.* op de Europeesche bergen. — *lc.* H. VII. 12. De wortel (RADIX MEI) was als een oplossend antihysterisch, pisdrijvend geneesmiddel bekend.

CRITHMUM MARITIMUM L. (*Syn.* Cachrys maritima Spr.) Dikbladige Zeevenkel *F. B. Sept.* I, 1. p. 243. — *Gr.* langs de Europeesche kusten. De bladen HERBA CRITHMI seu FOENICUL. MARINI, van geurig-bitter-zouten smaak, bezitten pisdrijvende krachten: — Geeft ook Soda.

VIII. LEVISTICUM KOCH. Calycis margo obsoletus. Petala incurvata, subrotunda, integra cum lacinula brevi. Fructus a dorso compressus, mericarpis versus marginem hiantibus utrinque bialatus. Mericarpia jugis 5, alatis; ala jugorum lateralium duplo latiore. Vallecule 1- vittatae. Carpophorum 2- partitum. Albumen antice planiusculum.

B. (174) 1. L. OFFICINALE KOCH. Caule tenuiter striato, f. lucidis subtripinnatis, foliolis latis cuneiformibus trifidis, laciniis 2-3- dentatis. — *Groote Laven F. B. Sept. I, 1. p. 253.* — *Syn.* Ligusticum Levisticum L. Angelica Levisticum All. DC. — *Gr.* vooral op de bergen van Z. en O. Europa. — In tuinen gekweekt. — *Bl. Jun. Jul. 4.* — *Ic. D. 278. H. VII. 6.*

G. D. De wortel: RADIX LEVISTICI. — Vroeger ook SEMEN LEV. en de holle stengen: FISTULÆ.

E. Reuk doordringend geurig, onaangenaam; smaak aanvankelijk zoet, dan scherp geurig, niet aangenaam. De verse wortel bevat een geel harssig melksap.

B. Vluchtige olie, hars (3 soorten), slijmsuiker, eiwitstof, zetmeel, Acetas Potassae (B. TROMMSDORFF).

W. Prikkelend voor de ingewanden en de lymphat. vaten.

G. Bij blennorrhoe van het darmkanaal, der longen, tegen Hydrops, gestoorde menstruatie, in POEDER, INF. Meer in de Veeartsenijkunst.

P. EXTRACTUM LEVISTICI. — Vroeger: TINCT., AQUA en OLEUM.

(175) ANGELICA SYLVESTRIS L. *Bosch-Angelica F. B. Sept. I, 1. p. 257.* — *Gr.* op weilanden, langs slooten in Europa. — *Ic. H. VII. 9. Bat. 311.* De wortel, RAD. ANGELICÆ SYLVESTRIS, somtijds voor de voorgaande gebr. en weinig werkzaam. — Ook in de Veeartsenijkunst. SEMEN A. S. is geheel ongebr.

IX. ARCHANGELICA HOFFM. Calycis margo 5- dentatus. Petala elliptica, integra, acuminata, acumine incurvato. Fructus a dorso subcompressus, mericarpis margine hiantibus, (raphe subcentrali), utrinque 2- alatus. Mericarpia jugis crassiusculis carinatis, tribus dorsalibus elevatis, 2 lateralibus in alam duplo latiore dilatatis. Albumen pericarpio non adhaerens, nucleum liberum, vittis copiosis undique tectum constituens. Carpophorum 2- partitum.

B. (176) 1. A. OFFICINALIS HOFFM. Caule glabro tereti stri-

ato, f. bipinnatis, foliolis ovatis subcordatisve inaequaliter serratis, terminali trilobo, lateralibus subbilobis, petiolis superioribus saccato-inflatis, involucellis glaberrimis. — *Syn.* Angelica Archangelica L. — *Gr.* langs rivieren, beekjes enz. in de valleijen en op hooge bergen van N.- en middel-Europa. — *Bl.* Jul.—Aug. ♂. — *Ic.* D. 279, 280 H. VII. 8.

G. D. De wortel RADIX ANGELICÆ (SATIVÆ). Vroeger takken, kruid en zaden.

E. Reuk zeer sterk, geurig. Smaak aanvankelijk zoet, dan bijtend, scherp, bitter.

B. Weinig vluchtige olie, bitter-scherpe weekhars 6,7, bittere extractstof 12,5, gom 33,5, Inuline 4, in Potaschloog oplosb. stof 7,3, houtvezel 30,0, water 6 (JOHN). — BUCHOLZ en BRANDES vonden van eene heele vluchtige olie 0,7, weekhars 6,02, extractstof 26,40, gom 31,75, zetmeel 5,40, apothema 0,66, eivitsstof 0,97, water 17,5.

W. Sterk vluchtig prikkelend voor de ingewanden, de slijmvliezen, zijnen prikkel zelfs op het vaat- en zenuwstelsel uitbreidend. Gelijktijdig eenigzins tonisch.

G. Bij adynamische aandoeningen, vooral met zwakte der ingewanden en longen verbonden, in POEDER (10—20 gr.), PILLEN en INF. (2 dr. — 1 onc op 4—6 onc., om de 1—2 u. 11.)

P. EXTRACTUM en TINCTURA ANGELICÆ. Vroeger RAMI CONDITI A. Overigens een bestanddeel van SPIRITUS A. COMPOSITUS, TINCT. PIMPINELLE COMP.

X. FERULA TOURNEF. Calycis margo brevis, 5-dentatus. Petala aequalia, ovata, integra, acuta, apice inflexo. Stylopodium convexum, stylus in fructu recurvatus. Fructus a dorso compressus, margine dilatato planiusculo circumdatus. Mericarpiorum juga 3 filiformia, tenuia, 2 lateralia obsoleta, in marginem dilatatum diffluentia. Vallecule 3-vittatae. Albumen planum. Carpophorum liberum.

B. (177) 1. F. ASA FOETIDA L. Caule simplici, tereti, vaginis aphyllis tectus; f. radicalibus ternato-compositis, foliolis simpliciter aut duplicato pinnatifido-sinuatis, laciniis oblongis obtusis Umbellis plerumque nudis. — *Gr.* op de bergen van Persië 4 6—9'. — *Ic.* D. 293. KEMPFER *Amoen. exot.* p. 536. Sinds dezen schrijver, die de pl. in Persië zag, heeft niemand berigt over haar gegeven.

B. (178) 2. F. PERSICA W. Caule tereti, glauco, f. ternato-decompositis, segmentis remotis, decursive pinnatifidis, laciniis lineari-lanceolatis, apice dilatatis, incis. Umbella primaria sessili. Involuerum et involucella o. — *Gr.* in Persie 2. 2'. — *Ic.* ANDREW *Bot. Reposit.* 558. *Philos. Transact.* T. 75. I. Tab. 3,4.

G. D. Van beide soorten het door insnijdingen uit den wortel vloeijende en gedroogde melksap: ASA FOETIDA sive GUMMI RESINA ASÆ FOETIDÆ. Duivelsdrek.

E. Riekt zeer doordringend, onaangenaam naar knuflook, smaak evenzoo, bitter-scherp.

B. Vlugtige olie, hars en gom; veel Carbonas en Sulphas Calcis; ook een weinig Phosphorus. (N. V. ES.) — Hars 48,85, vlugtige olie 4,6, gom 19,4 met sporen van potasch- en kalkzouten met zwavel-, phosph., azijn- en appelzuur; plantenslijm 6,4, extractstof met Acetas en Malas Potassae 1,4, Malas Calcis 0,4, Sulphas Calcis met sporen van Sulphas Potassae 6,2, Carbonas Calcis 3,5, oxydum ferri en alumina 0,4, water 6,0, vreemde bijmengsels, vezels 4,6 (BRANDES).

W. Vlugtig prikkelend, bedarend, ontspannend op het zenuwstelsel, vooral der ganglien; het lymphat. stelsel en de slijmvliezen prikkelend, hunne afscheidingen bevorderend.

G. Tegen klierverstopping, slijmophooping aller organen; krampen der ingewanden, en ademhalings-werktuigen, tegen Hysterie en Hypochondrie; in PILLEN, EMULSIE, zelden in POEDER. — *Uitwendig* tot verdeeling van zwellingen enz. — Was reeds bij de oudste Grieksche artsen, HIPPOCRATES ENZ. onder den naam van σιλφίον bekend.

P. TINCTURA ASÆ FOETIDÆ SIMPLEX en VOLATILIS. Een bestanddeel van EMPLASTRUM FOETIDUM, PILULÆ GUMMOSÆ.

Vroeger hield men F. ASA FOETIDA voor de eenige moederplant van deze *gummi-resina*, en meende, dat F. PERSICA de thans naauwlijks gebruikelijke GUMMI-RESINA SAGAPENUM gaf. Deze schijnt echter van eene nog niet goed gekende schermplant afkomstig te zijn. Bevat hars 50,29, vlugtige olie 3,73, gom 32,72, plantenslijm 4,48, Malas en Sulphas Calcis 0,85, Phosphas Calcis 0,27, vreemde bijvoegsels 4,3, water 4,6 (BRANDES).

B. (179) FERULA OPOPANAX SPR. (*Syn.* Pastinaca Opopanax L.,

Opopanax Chironium Koch.) *Gr.* in Z. Europa en K. Azië. 2. 6'. — *Ic. D.* 292, geeft GUMMI-RESINA OPOPANAX, insgelijks van prikkelende werking, maar alleen als bestanddeel van eenige verouderde Praeparaten belangrijk. Opopanax bevat vluchtige olie 6 p.C., hars 42, gom 33, een weinig was, extractstof, appelzuur, zetmeel (PELLETIER).

XI. DOREMA DON. Calycis margo obsoletus. Petala . . . (incognita). Stylopodium convexum, medio impressum. Stylus Fructus a dorso compressus, margine plano circumdatus. Mericarpiorum juga dorsalia 3 filiformia, tenuissima, lateralalia 2 ad marginem. Vallecule 1-vittatae. Vittae 4 in commissura. Albumen planum. Carpophorum liberum, bipartitum.

(180) 1. D. ARMENIACUM DON. f. subduplicato-pinnatis, umbellis racemosis; umbellulis globosis, brevedunculatis, floribus sessilibus, lana involutis. — *Syn.* Peucedanum Ammoniacum FR. NEES AB ES. — *Gr.* in Armenië. 2; eene groote plant.

G. D. Het uit alle deelen der plant uit wonden vloeijende en verhardde melksap: GUMMI seu G. RESINA AMMONIACUM.

E. Riekt sterk, onaangenaam; smaak aanvankelijk zoet, dan walgelig bitterachtig, iets scherp-harssig. — Tusschen de hars vindt men de zaden der plant, welke met diegenen, welke FISCHER uit Persië aan TREVIRANUS zondt, geheel overeenstemmen.

B. Vluchtige olie 4, hars 72, gom 22,4 Bassorine 1,6 (BUCHOLZ). Hars 70, gom 18,4, Bassorine 4,4, vluchtige olie en verlies 7,2 (BRACONNOT).

W. Eenigzins met Asa foetida overeenkomend, doch meer op de slijmvliezen en lymphat. vaten dan op het zenuwstelsel, derhalve meer resolvens dan antispasmodicum.

G. Zoo als Asa foet., vooral bij blennorrhoe, ophoping van slijm, verstoppingen van klieren, hydrops, in PILL.

P. LAC, TINCTURA, SYRUPUS, EMPLASTRUM en SAPO AMMONIACI. Vroeger geloofde men, dat deze gomhars van FERULA ORIENTALIS L. of PERSICA W., of BUBON GUMMIFER L. of HERACLEUM GUMMIFERUM W. afkomstig was. — De thans bekende moederplant is echter nog niet naauwkeurig genoeg bekend, om er eene goede beschrijving van te kunnen geven.

PEUCEDANUM OFFICINALE L. *Gemeene Varkenswenkel F. B. Sept. 1, 1. p. 256. — Gr.* op weilanden enz. door bijkans Europa. 2. — *Ic.*

H. VII. 4. De wortel RADIX PEUCEDANI, bevat volgens SCHLEATER een bijzonder kristalliseerbaar beginsel: *Peucedanine*; — was weleer tegen verhoogde sensibilliteit, asthma, obstructien, uitwendig tegen zweren enz. gebr., en in onze dagen op nieuw tegen scabies uitwendig, en als confortans tegen zwakke ingewanden inwendig aanbevolen.

PEUCEDANUM OREOSELINUM MÖNCH. (*Syn.* Athamanta Oreoselinum L.)
Gr. op drooge weilanden, heidevelden in Europa 2. — *Ic.* H. VII.
 3. RADIX, HERBA EN SEMEN OREOSELINI sive APII MONTANI, als zacht prikkelend, zweet- en pisdrijvend geneesmiddel weleer gebr. De wortel zoude somtijds in plaats van R. PIMPINELLE voorkomen, maar hij is dikker, meer in de lengte rimpelig, en meer bitter en minder scherp van smaak.

P. CERVICARIA KOCH. (Athamanta L.) gaf vroeger de RADIX GENTIANÆ NIGRÆ seu CERVICARIÆ NIGRÆ.

THYSSELINUM PALUSTRE HOFEM. (*Syn.* Selinum palustre L.) *Moeras Melk-Eppe F. B. Sept.* I, 1. p. 245. — *Gr.* in moerassen, vochtige weilanden enz. in Europa ♂. De wortel in onze tijden op nieuw aanbevolen tegen epilepsie. Bevat vlugtige en vette olie, gele kleurstof, gom, slijmsuiker en een eigendommelijk zuur.

B. CUMINUM CYMINUM L. *Roomsche Komijn.* — *Gr.* in Egypte. Ethiopië; in Z. Europa gekweekt. ☉ — *Ic.* D. 288. H. VII. 18. De vruchten, SEMEN CUMINI seu CYMINI, waren als opwekkend en windbrekend middel in gebruik even als gewone komijn, maar sterker van werking, zelfs meer of minder walgelijk en verdoovend; thans bijkans obsoleet.

XII. IMPERATORIA L. Calycis margo obsoletus. Petala obovata, in lacinulam inflexam coarctata, emarginata vel subintegra. Fructus a dorso plano-vel lenticulari-compresso, margine dilatato complanato cinctus. Mericarpiæ jugis subaequidistantibus; 3 intermediis filiformibus; 2 lateralibus obsoletioribus margini dilatato contiguis vel in eundem abeuntibus. Semen antice planum. Valleculae 1—3- vittatae; vittae commissurales superficiales. Carpophorum 2- partitum.

B. (181) 1. J. OSTRUTHIUM L. f. biternatis, foliolis lato-ovatis duplicato-serratis, lateralibus bifidis, terminalibus trifidis, vaginis amplis. — *Syn.* Peucedanum Ostruthium Koch. — *Gr.* in Zwitserland op de Alpen, in Duitschl. op de Sudeten, Ertzgebergte enz. 2. — *Bl.* Jun. Jul. — *Ic.* D. 290. H. VII. 15.

G. D. De wortelstok: RADIX IMPERATORIÆ, seu OSTRUTHII seu IMPERATORIS. Meesterwortel.

E. Reuk sterk geurig, naar Rad. Angelicæ; smaak scherp geurig, bijtend, langdurend.

B. Vluchtige olie en scherpe hars; eene scherpe kristalliseerbare stof *Imperatorine*, met Piperine verwant, van 4 onc. eenige druppels (WACKENRODER).— Lugtdrooge wortel bevat: hars, imperatorine, vette en vluchtige olie 16,0, in water en alcohol opl., door tinct. gall. gepraecip. extract 5,6, in water opl. extract, gom en zouten 8,8, in kokend water opl. extr. en zetmeel 9,2, vezels 41,2, water en verlies 19,0 (KELLER).

W. Prikkelend, op de werktuigen der spijsvertering, de longen, en het lymphat. stelsel.

G. Bij asthen. aandoeningen zoowel chronische als koortsige enz. in POEDER, PILLEN, INF.; meer in de Vecartsenijkunst.

P. Verouderd, AQUA, OLEUM, EXTRACTUM en ESSENTIA IMPERATORIÆ.

B. (182) ANETHUM GRAVEOLENS L. *Dille Pastinake F. B. Sept. I, 1. p. 257.* — *Syn.* Pastinaca Anethum Spr. — *Gr.* in Egypte, Z. Europa; bij ons in tuinen. — *Bl.* Jun. Jul. ☉. — *Ik. D. Suppl. I. 8. H. VII. 17.* — De vruchten, SEMEN ANETHI, van sterk geurigen, eenigzins komijnachtigen reuk en verwarmenden smaak, in werking eenigzins aan Venkel gelijkend, worden in POEDER en INFUSIE tot bevordering der melkafscheiding, als maagopwekkend en windbrekend geneesmiddel gebr.; doch zeldzaam, even als de Praep. — OL. ANETHI, OL. ANETHI COCTUM, AQUA A.; de HERBA is obsoleet.

PASTINACA SATIVA L. *Moes Pastinake F. B. Sept. I, 1. p. 255.* — *Ik. H. VII. 16.* De wortel, RAD. P. S. van zoeten onaangenaam geurigen smaak, vroeger tegen allerhande ziekten, tusschenpoozende koorts enz. gebr. thans naauwlijks als diaeteticum. SEMEN P. was een diureticum. Bevat zetmeel 1,76, eiwit 2,09, slijmsuiker 5,49, pectine en extract 3,57, plantenvezel 7,66, water 79,45 (CROÑÉ).

XIII. GALBANUM DON. Calyx... Corolla... Fructus a dorso compressus. Mericarpia jugis filiformibus elevatis, obtusis, primariis 5, lateralibus marginantibus, secundariis 4, minus prominulis. Vallecule non vittatae; vittis 2 commissuralibus.

(183) I. G. OFFICINALE DON. Men kent van deze plant en-

kel het zaad, waarna Don het geslacht bepaald heeft, hetwelk van SILER door de *valleculae dorsi evittatae* verschilt. — *Gr.* in de Levant. 2.

G. D. Het gedroogde melksap: GALBANUM seu GUMMI RESINA GALBANUM.

E. Riekt onaangenaam balsamisch; smaak bitter-scherp-harsig, verwarmend.

<i>B.</i>	MEISNER.	PELLETIER.
hars	65,8	66,86
gom	27,6	19,28
plantenslijm	1,8	—
vlugtige olie	3,4	} 6,34
water	2,0	
sporen van malates	—	—
onoplosb. deelen	2,8	7,52

W. Zoo als de overige gomharsen verwarmend, de voedingsorganen opwekkend, vooral ook den uterus, tevens het vaat- en zenuwstelsel vlugtig prikkelend.

G. Bij verstoppingen der klieren, atonie van den uterus en de slijmvliezen, met algemeene zwakte, inwendig in PILLEN en EMULSIE, uitwendig in PLEISTERS, tegen oogziekten de TINCTURA.

P. De vlugtige olie: OLEUM GALBANI; verder: TINCTURA [GALBANI; EMPLASTRUM DE GALBANO; een bestanddeel van vele andere pleisters.

Vroeger hield men BUBON GALBANUM L. en B. GUMMIFERUM L. (*Ic. D.* 289), twee in Z. Afrika wassende pl. voor de moederplanten der galbanumhars. — Het was reeds aan LOBEL gelukt, een der tusschen de galbanumhars voorkomende zaden tot kieming te brengen. Men vindt deze plant, welke men voor de moederplant dier stoffe hield, beschreven en afgebeeld onder den naam FERULA GALBANIFERA, in zijne *Observat. Stirp.* p. 451. Later twijfelde men, waartoe men deze plant brengen moest, tot dat DE CANDOLLE en KOCH haar voor *Ferula nodiflora Jacq* herkenden. Hoezeer nu de zaden dezer plant tusschen het galbanum voorkomen, zijn zij toch volgens Don niet de zaden der echte galbanumplant.

XIV. DAUCUS L. Calycis margo 5-dentatus. Petala obovata, emarginata cum lacinula inflexa, exteriora radiantia, profunde 2-fida. Fructus a dorso lenticulari-compressus. Meri-

carpia jugis secundariis 4, aequalibus, alatis, ala in seriem simplicem aculeorum fissa vel ad basin usque partita. Valleculae sub jugis secundariis 1- vittatae. Albumen complanatum, postice convexiusculum.

B. (184) 1. D. CAROTA L. Caule hispido, f. 2—3- pinnatis, opacis, pinnulis pinnatifidis, laciniis lanceolatis, cuspidatis, involucri foliolis trifidis pinnatifidisque umbellulam subaequantibus, aculeis diametrum transversum fructus oblongo-ovalis aequantibus. *Gemeene Peen F. B. Sept. I, 1. p. 247.* — *Gr.* op de weilanden, langs de wegen, enz. door geheel Europa. Veel gekweekt en veredeld. — *Bl.* Jun. tot herfst ♂. — *Ic. D. 287. H. VII. 2. Bat. 93.*

G. D. De wortel der gekweekte plant: RADIX DAUCI SATIVI.

E. Reuk eigenaardig, zwak geurig; smaak zoet, iets slijmig, zeer weinig geurig.

B. Slijmsuiker en aromatieke vluchtige olie, witte vette olie, kristalliseerbare harssige roode kleurstof (Carotine van WACKENRODER), appelzuur, zetmeel, pectinzuur in groote hoeveelheden (VAUQUELIN).

W. Voedend, involverend, verzachtend, oplossend. Het pectin met iets suiker en aroma in dezen gekweekten wortel aanwezig, schijnt een voortreffelijk voedsel uit te maken. — WACKENRODER schrijft aan de Carotine de wormdrijvende krachten der peen toe.

G. Tegen verstoppingen, ingewandswormen, steen, heeschheid, apthae; uitwendig tegen zweren, kanker, verbrandingen, de gekneusde versche wortel als PAP, het VERSCHE SAP en het AFKOOKSEL.

P. ROEB DAUCI.

De vruchten der wilde plant, SEMEN DAUCI SYLVESTRIS, veel vluchtige olie bevattend en van diuretische werking, zijn even als derzelve wortel, welke houtachtig is en eenen scherperen reuk en smaak heeft dan de gekweekte, buiten gebruik.

2. D. GUMMIFER LAM. (D. hispanicus Gouan.) aan de zeekusten van Z. Europa, wordt door sommigen voor de moederplant van EDELLIUM SIGILLUM gehouden, thans geheel ongebruikelijk en wel te onderscheiden van het echte EDELLIUM.

B. ANTHRISCUS CEREFOLIUM HOFFM. (*Syn.* Scandix Cerefolium L. Chacrophylum sativum Lam.) *Tuin Kervel F. B. Sept. I, 1. p. 249. Gr.* In Europa op akkers enz. veel gekweekt. ☉. — *Ic. H. VII. 14*

De geurige bladen: HERBA CEREFOLII seu CHEROPHYLLI zijn zacht opwekkend, pisdrijvend, somtijds bij verstoppingen gebr. ook *uitwendig* tot verdrijving der melk, oplossing van zogklonters enz.

A. SYLVESTRIS HOFFM. (*Syn.* Chaerophyllum sylvestre L.). *Wilde Kereel F. B. Sept. t. a. p.* — *Gr.* door geheel Europa. \mathcal{V} . — *Ic. D. Suppl. I. 4. H. I. 33.* De bladen, HERBA CHEROPHYLLI SYLVESTRIS seu CICUTARIÆ, voor ligt narcotisch gehouden, en vooral tegen kanker en syphyl. ziekten aanbevolen, en daarom zelfs in de nieuwe *Pharmacop. Boruss.* vermeld.

(185) MYRRHIS ODORATA SCOP. (*Syn.* Scandix odorata L. Chaerophyllum odoratum Lam.) *Gr.* In bergstreken van middelen Z. Europa \mathcal{V} . — *Ic. Plenck 206.* De bladen HERBA MYRRHIDIS seu CICUTARIÆ ODORATÆ seu CEREFOLII HISPANICI van sterk anijsachtigen reuk, in borstziekten gebruikt; gewoonl. SUCCUS EXPRESSUS. — De wortel en zaden geheel obsoleet.

XV. CONIUM L. Calycis margo obsoletus. Petala obcordata, submarginata cum lacinula brevissima inflexa. Fructus a latere compressus, ovatus. Mericarpa jugis 5, prominulis, undulato-crenulatis, aequalibus; lateralibus marginantibus. Valleculae multistriatae, evittatae. Albumen sulco profundo angusto incisum.

B. (186) 1 C. MACULATUM L. Caule glaberrimo maculato, f. tripinnatis, foliolis lanceolatis pinnatifidis, involucellis lanceolatis umbellulis brevioribus. *Gevekte Scheerling F. B. Sept. I, 1. p. 253. V. G. p. 134.* — *Syn.* Cicuta maculata Lam. — *Gr.* langs de wegen, om steden, door geheel Europa, O. Azië; in Amer. verwilderd. — *Bl. Jul.—Aug. ♂.* — *Ic. D. 282. H. I. 31. Bat. 104. V. G. Tab. XXII.*

G. D. De bladen: HERBA CICUTÆ seu CONII.

E. Reuk walgelijk-verdoovend (naar katten-pis), vooral onder het kneusen, en bij het verwelken; smaak onaangenaam bitter-zout-scherp.

B. Eene verdoovende hoogst giftige loozontachtige stoffe van vlugtigen aard: Coniine is het eigenlijke principium activum, overigens heeft de plant bijkans dezelfde samenstelling als witte kool; het sap namelijk bestaat, volgens SCHRADER uit: groen zetmeel 0,80, planten-eiwit 0,31, hars 0,15, gomachtig extract 3,52, extractstof 2,73, en vele zouten.

W. Scherp-vergiftig; de vegetative organen, in kleine giften, opwekkend, het zenuwstelsel bedarend, verdoovend.

G. Bij klier-verstoppen en verhardingen, kramp- en pijnlijke ziekten, kanker: het FOEDER in- en uitwendig (eenige grein) de *Herba* in CATAPLASMATA EN INFUS. ($\frac{1}{2}$ onc op 1 ℥) tot waschingen, beddingen.

P. Het ingedikte sap: SUCCUS INSPISSATUS seu EXTRACTUM CUCUTÆ seu CONII (1—10 gr. dagelijks). — EMPLASTRUM, OLEUM (de Infusie met olie), zeldzaam TINCTURA. — De SEMINA zijn obsoleet.

Verwisseling kan met andere wilde Schermbloemigen, als *Anthriscus sylvestris*, ligtelijk plaats grijpen, kan echter met een botanisch oog gemakkelijk onderkend worden, wanneer men acht geeft op de bruin-gevlakte stengen, de gekartelde vruchtribjes, enz. — Men verwerpe steeds alle Herb. Conii, die ook maar eenigzins *behaard* en geheel zonder reuk is, zijnde dezelve dan zonder twijfel vervalscht. Men verwarre deze plant niet met CUCUTA VIROSA L. of *vergiftige Waterscheerling* *F. B. Sept. I, p. 243*, wegens de overeenkomst der benaming. Deze Cicuta was vroeger insgelijks gebruikelijk, en werd voor krachtiger gehouden dan Conium. — *Ic. D. 285. H. I. 37. V. G. Tab. XXI.* De bladen HERBA CUCUTÆ AQUATICÆ. *Vergel. V. G. p. 128.*

XVI. CORIANDRUM L. Calycis margo 5-dentatus. Petala obovata, emarginata cum lacinula inflexa. Fructus globosus. Mericarpiæ jugis primariis 5, depressis, flexuosis, lateralibus ante marginem accessorium positis; secundariis 4 magis prominulis carinatis. Valliculæ evittatæ. Albumen excavatum, membrana soluta tectum.

B. (187) 1. c. SATIVUM L. Caule tereti, f. decompositis lucidis, foliis linearibus obtusiusculis. — *Gewone Kervel.* — *Gr.* in Z. Europa, in den Orient, enz. tusschen het koorn. Bij ons gekweekt. — *Bl. Jun.—Aug. ☉.* — *Ic. D. 286. H. VII. 13.*

G. D. De vruchten: SEMEN CORIANDRI.

E. De plant stinkend naar weegluizen. — De rijpe vruchten aangenaam geurig; smaak zoetachtig-geurig, iets scherp.

B. Vlugtige olie 4,70, coriander-stearine 60,00, coriander-elaine 70,00, gekleurde extractstof met Malas Potassæ 40,00, stikstof bevattende slijm met een plantenzuur zout, met kalkbasis en een spoor van Ac. tannicum 75,00, houtvezel 652,00, water 97,00, — op 1000 deelen luchtdrooge Sem. Cor. (TROMMSDORFF).

W. De ingewanden opwekkend, windbrekend. Het versche kruid zoude duizeligheid en geestverwarring veroorzaken.

G. Bij zwakke spijsvertering, slijmophooping, tegen koorts, enz. in POEDER. INFUS. zelden; menigvuldig als geurig bijvoegsel bij geneesmiddelen, als: senna, jalappe en spijzen.

P. Met suiker bereid: CONFECTIO SEM. CORIANDRI. OLEUM, AQUA c. zijn obsoleet.

(188) c. BIEBERSTEINII LEDEB., met de voorgaande zeer verwant, schijnt geheel dezelfde krachten te bezitten en op gelijke wijze gebruikt te kunnen worden. — *Gr.* in Z. Rusland.

Vroeger waren nog sommige andere Umbelliferae gebruikelijk: SESELI TORTUOSUM L. gaf SEMEN SESELEOS; HELOSCIADIUM AMMI KOCH: SEM. AMMEOS VERI; AEGOPIDIUM PODAGRARIA L. de HBA PODAGRARIÆ; SILAUS PRATENSIS K. de HBA en SEM. SILAI; OENANTHE FISTULOSA L. de HBA OEN. AQUATIGÆ; MEUM MUTELLINÆ K. de RAD. MUTELLINÆ; SMYRNIUM OLUS ATRUM L. de RAD. en SEM. SMYRNII; TORDYLIUM OFFICINALE L. RAD. en SEM. TORDYLI; ATHAMANTA MACEDONICA K. SEMEN PETROSELINI MACEDONICI; SCANDIX PECTEN L. HBA PECTINIS; AMMI MAJUS: SEMEN A. VULGARIS; SIUM LATIFOLIUM L. RAD. en HBA SII PALUSTRIS; S. NODIFLORUM L. HERBA S. N.; HERACLEUM SPHONDYLIUM L. RAD. en HBA BRANCÆ FR-SINÆ GERMANICÆ.

Fam. ARALIACEÆ JUSS. — (K. II. 128)

PANAX QUINQUEFOLIUM L. *Gr.* in N. Amerika en N. Azië, vooral in N. China. $\frac{1}{2}$. De penvormige bijkans onverdeelde wortel geeft de RADIX GISENG, in China als versterkend geneesmiddel vermaard, en ook naar Eurapa overgebracht, doch daar en in N. Amer. weinig of geheel niet gebruikt, daar de lofspraken dar Chinezen niet bevestigd werden. Sommigen gelooven, dat met dezelve synonym is de NINSING-WORTEL (Vergel. Sium p. 113.) — *Ic.* BIGELOW *med. Bot* II, 29. Volgens VON SIEBOLD wordt deze wortel van twee soorten van PANAX verzameld, welke als verscheidenheden der bovenvermelde kunnen beschouwd worden. Volgens hem is dezelve nog steeds in hetzelfde aanzien. Hij zag in Japan een doosje met 10 wortels, hetwelk voor f 600 verkocht was. — De N. Amerikanen drijven eenen zeer winstgevenden handel met dezen bij hun te lande groeienden wortel, naar China.

HEDERA HELIX L. *Gemeene Klimop* *F. B. Sept.* I, 1. p. 205. — *Gr.* langs muren en oude boomen klimmende, door geheel Europa. $\frac{1}{2}$. *Ic.* H. IV. 14. Men gebruikt thans zeer zelden de bladen, het hout, de bessen en de, in warmer landen uit den stam vloeiende

hars, FOLIA, LIGNUM, BAGGE EN RESINA HEDERÆ. De bladen, van zwak balsam. reuk en scherpen smaak, even als het hout (in ronde kogeltjes gedraaid) worden tot het verbinden van fistels gebr.; ook tot zuivering van oude zweren. De bessen zijn zweet-, braakwekkend en purgatief. De hars bestaat volgens PELLETIER uit: hars 23, gom 7, een weinig appelzuur, en houtvezel 60 pC.; was tegen slijmziekten en opgestopte menstrua gebr.

ARALIA NUDICAULIS L. Gr. in bosschen van N. Amerika, waar de wortelspruiten voor Sassaparille gebruikt worden, onder welke ook bij ons de Aralia wortel zoude voorkomen. — Ic. RAPHINESQUE Med. Bot. I, 8. D. Suppl. IV. 16. — Van A. SPINOSA, een doorndragende Amer. boom, worden de bladen, schors en bessen tegen Syphylis enz. in N. Amer. gebr.

Fam. CORNÆE DC. — (K. II. 121).

CORNUS FLORIDA L. Gr. in N. Amerika h. — Ic. Botan. Mag. 526. De schors van dezen heester, waarin men een naar Chinine gelijkend loogzout *Cornine* vond, is tegen koorts aldaar aanbevolen.

C. MASCULA L. Ic. Plenck 64. Kornoeljeboom, in Z. Europa wild, bij ons in tuinen. De vruchten, FRUCTUS CORNI, zijn thans obsoleet.

Fam. LORANTHACEÆ DON. — (K. II. 120).

(189) VISCUM ALBUM L. Wit Vogellijm F. B. Sept. I, 2, p. 703. — Een parasiet-heester op velerlei boomen in Europa. 2'. — Bl. Maart, Apr. — Ic. D. 267. H. IV. 24.

G. D. De jongere met groen-gele schors bekleedde takken met de bladen, VISCUM ALBUM, LIGNUM VISCI QUERCINI seu ST. CRUCIS.

E. Reuk der versche schors en bladen, gekneusd, onaangenaam; smaak zoet-bitter. Het hout zonder reuk en smaak.

B. Slijm, bittere extractstof, een vlugtig beginsel.

W. Zacht krampstillend.

G. Tegen epilepsie, chron. kramp-ziekten, slijmvloeiingen, longziekten, in POEDER, INF. en DECOCT. zelden. — De bessen geven den bekenden vogellijm.

Dat de oudere geneeskundigen onder *Viscum quernum* dit gewas, en niet den aanverwanten parasiet-heester van de eiken van Z. Europa, *Loranthus europæus* L., verstonden, heeft ZUCCARINI tegen REICHENBACH aangetoond.

Fam. XXIV. CAPRIFOLIACEÆ JUSS. excl. sect. 2 et 4.

Calyx superus, limbus 2-5-fidus vel subinteger. Corolla monopetala, ovario imposita, limbus 4-5-fidus. Stamina corollae inserta, libera, laciniis numero aequalia et alterna, vel dupla vel 4 didynama. Ovarium 3-5-loculare; loculis 1-pluri-ovulatis, ovulis pendulis. Fructus baccatus, saepe 1-locularis. Embryo in centro albuminis, radícula ad hilum versa. (Fructus interdum ex ovariiis 2 connatis formatus, calycibus 2 coronatus). — (K. II. 116).

De *Caprifoliaceën* zijn heesters uit de gematigde luchtstreken, met tegenoverstaande bladen, bijkans zonder steunblaadjes, door de structuur der bloemen eenigzins van de overige *Caliciflorae* afwijkend.

Eigenschappen. De bladen schijnen veelal zamentrekkend te zijn, sommige bessen even als de *schorssen* purgerend, sommigen eetbaar; de bloemen van eenigen zijn zweedrijvend. Ook de wortel bezit hij enkelen purgerende krachten.

I. *SAMBUCUS L.* Calyx sub anthesi semi-superus, limbo 5-dentato. Corolla rotata, limbo 5-fido, denique reflexo. Stamina 5. Stylus o. Stigmata 3, sessilia. Baccæ 3-5-sperma.

B. (190) I. s. *NIGRA L.* Caule fruticoso subarboreo, stipulis verruciformibus vel nullis, corymbi ramis primariis quinatis. *Zwarte Vlier F. B. Sept. I, 1. p. 259. — Gr.* op woeste plaatsen, langs hagen, slooten enz. door gansch Europa en een gedeelte van Azië. — *Bl.* Jun. † (heester of boom). — *IC. D.* 266. H. IV. 16.

G. D. De bloemen en vruchten; FLORES en BACCÆ *SAMBUCI* seu *GRANA ACTES.* — Ook FOLIA en CORTEX INTERIOR.

E. Reuk der bloemen eigendommelijk, sterk balsamiek, eenigzins onaangenaam en verdoovend; smaak slijmig-bitter, zwak aromatisch. De bessen bevatten een donker-paarsch sap, hebben eenen eigendommelijken, onaangenaamen reuk, en zoetachtig-zuren tevens iets bitteren smaak. De binnenbast heeft eenen onaangenaamen reuk en smaak; ook de bladen, doch zwakker.

B. Bloemen vlugtige gekristalliseerde olie, met hars, looistof, stikstofhoudende extractstof, sporen van zwavel, kleefstof, eiwit-

stof, appelzure, zeezoulsure en zwavelzure zouten (ELIASON); *bessen*: slijmsuiker en kleurstof.

W. De *bloemen gedroogd*: diaphoretisch, zacht opwekkend, *versch* ook zwak verdoovend en purgerend; der *bessen* zweet- en pisdrijvend, even als de oliehoudende zaden zacht purgerend. *Schors* en *bladen* purgerend, pisdrijvend, braakwekkend. In groote giften zoude de *schors* zelfs vergiftig kunnen worden.

G. *Bloemen* als een zacht zweetmiddel bij acute en chronische ziekten, in INFUSIE, *uitwendig* tegen koude zwellingen, roosachtige en catarrhale ontstekingen als zacht prikkelend en verdeelend geneesmiddel in PAPPEN en DROOG; de *bessen* bij Hydrops, Catarrhus, Rheumat., in de Praep. — De *schors*, thans zeldzaam gebr. even als de *bladen* vooral tegen Hydrops.

P. Der *Flores*, de gedestill.: AQUA SAMBUCCI, zeldzaam ACETUM S. Der *bessen*, ROOB SAMBUCCI. — De bloemen een bestanddeel van SPECIES ENZ.

(191) 2. S. EBULUS L. Caule herbaceo verruculoso, stipulis foliaceis ovatis serratis, corymbi ramis primariis ternatis. *Lage Vlier F. B. Sept. I, 1. p. 259.* — *Gr.* als de voorgaande. 2. — *Ic. D. 265. H. IV. 15.* De *bessen*, BACCÆ EBULI of eigenlijk de daaruit bereide ROOB EBULI, sterker van werking als R. SAMBUCCI, wordt nog zeldzaam als zweet- en pisdrijvend geneesmiddel gebruikt, terwijl RADIX, CORTEX INTERIOR, FOLIA en FLORES EBULI geheel obsoleet zijn. De sterk purgerende werking der *bessen*, vooral der zaden, der bloemen en bladen kan zelfs tot vergiftiging aanleiding geven (ROE. CHRISTISON).

VIBURNUM OPULUS L. *Gewone Sneeuwbal F. B. Sept. I, 1. p. 259* gaf vroeger: CORTEX, FLOR. en BACCÆ SAMBUCCI AQUATICI.

LONICERA PERICLYMENUM L. *Bosch Kamperfoelie F. B. Sept. I, 1. p. 194.* — *Ic. Bat. 23.* — *Gr.* in Europa. *Schors*, bladen, bloemen en *bessen* waren vroeger gebr.

DIERVILLA CANADENSIS W. gaf STIPITES DIERVILLÆ.

SYMPHORIA GLOMERATA PURSH. gaf STIP. en RAD. SYMPHORICARPI.

Fam. XXXVI. RUBIACEÆ JUSS.

Calyx adnatus, limbo saepissime 4—5-partito persistente; quandoque obsoleto. Corolla decidua, epi-seu subperi-gyna, monopetala, 4—5, rarissime 3-fida, lobis aequalibus, aestivatione

valvatis seu imbricato-contortis. Stamina epipetala, petalis alterna, numero aequalia, libera. Antherae incumbentes biloculares, loculis parallelis rima longitudinali dehiscentibus. Germen ex ovariiis saepe 2, nunc 4—6, concretis, 1- multi-ovulatis, compositum, indeque 2—6- loculare, raro 1- loculare, 1- ovulatum. Placentae centrales. Ovula erecta seu in angulo loculorum centrali affixa. Stylus 1 aut 2. Pericarpium saepe indehiscens. Semina, ubi definita, erecta seu peltata. Albumen durum corneum. Embryo inclusus saepe erectus, radícula ad hilum posita. — (K. II. 112).

De Rubiaceën vormen 'eene zeer talrijke Familie, welke tegenwoordig in meerdere familien gesplitst wordt. Indien wij de afdeeling der *Stellatae* (aan de koude en gematigde gewesten eigen) uitzonderen, behooren bijkans allen in de heete luchtstreken te huis. — Zij zijn kruiden, heesters of boomen met tegenoverstaande of kransvormende, onverdeelde en gaafrandige bladen, allen, behalve de kransvormende, met steunblaadjes voorzien, welke somtijds in eene, de bladstelen verbindende, scheede, zamengegroeid zijn. De gewoonlijk tweeslachtige bloemen staan dikwijls in driegaffelige bijschermen, pluimen of hoofdjes.

Eigenschappen. Het is bijkans onmogelijk over de samenstelling en krachten iets in het algemeen te bepalen, daar van de 130 geslachten dezer Familie, nauwelijks 10 ten opzichte van kracht en samenstelling eenigzins bekend zijn. Van deze echter verzamelt de mensch aller voortreffelijkste geneesmiddelen. — De krachten der onderscheidene afdeelingen loopen schijnbaar zeer uiteen, zoo dat het doelmatig zijn zal, dezelve afzonderlijk te beschouwen, zoo lang als de tusschenleden, ter verklaring van dit verschil, ontbreken en de overgangen nog onbekend zijn.

De *Stellatae* bevatten in hunnen wortel niet zelden eene roode of gele zamentrekkende kleurstof, welke echter ook bij de andere afdeelingen somtijds aangetroffen wordt, b. v. de *Psychotrieae*, *Cinchoneae*. De overige deelen der *Stellatae* zijn veelal zamentrekkend en zwak bitter. — Bij *Nauclea* schijnt het zamentrekkende beginsel het sterkst ontwikkeld te zijn.

Vele der boomachtige Rubiaceën, vooral de *Cinchoneae* bevatten in de schors eene eigendommelijke bittere stof, onder den vorm van loozouten. De zaden der *Psychotrieae* (*Coffeaceae*)

bevatten een eigenaardig hoornachtig eiwit, hetwelk bitter en zamentrekkend is, door roosten echter bijzonder aromatisch wordt. Bij enkelen wordt dit bittere beginsel tevens braakwekkend. — Aan de wortels van vele andere Rubiaceën is een braakwekkend beginsel niet geheel vreemd, de soorten van *Galium* en vele planten der *Spermacoceën* bezitten deze eigenschap in geringe mate, welke in de *Ipecacoanha* zoo duidelijk te voorschijn komt.

I. Trib. Stellatae.

I. RUBIA L. Calycis margo obsoletus. Corolla rotata vel plana, 4—3-fida. Fructus subrotundus, didymus, baccatus, succosus.

B. (192) I. R. TINCTORUM L. Caulibus annuis, f. quaternis senisve subpetiolatis lanceolatis reticulato-venosis margine retrorsum aculeato-scabris, pedunculis axillaribus trichotomis, corollae laciniis acuminato-appendiculatis. — *Gr.* in den Orient; in Europa (bij ons in Zeeland enz.) gekweekt. — *Bl.* Jun. Jul. geel 2. — *Ic.* D. 255, H. XI. 4.

(193) 2. R. PREGRINA L. f. cum caule perennantibus quaternis senisve sessilibus lanceolatis ellipticisve aveniis margine retrorsum aculeato-scabris, pedunculis axillaribus trichotomis, corollae laciniis cuspidato-appendiculatis — *Gr.* in Z. Europa enz. *Bl.* Mei—Jun. 2. — *Ic.* Engl. Bot. 851.

G. D. Van beiden de onderaardsche stok; RADIX RUBIÆ TINCTORUM, *Meeckrap.*

E. Reuk eigenaardig, dof; smaak zwak zoet, dan iets zamentrekkend-bitter, iets prikkelend.

B. Xanthine, Alizarine, scherpe extractstof, suiker, met riekende hars, en eene soort van was. (KUHLMANN en ZENNECK). RUNGE vindt 3 kleurstoffen: Kraprood, Krappurper, Kraporanje. JOHN vindt: roodbruin wasaardig vet 1,0, roode hars 3,0, kraprood 20,0, apothema 5,0, bruinachtige gom 8,0, houtvezel 43,5, wijnsteen en wijnsteenzuren kalk 8,0, Sulphas Potassae en Chlor-Kalium 2,0, Phosphas Calcis en Magnesia 7,5, Silica 1,5, ijzer-oxid 0,5. — Volgens BERZELIUS tevens nog pectine.

W. Tonisch-oplossend, de beenderen der daarmede gevoedde dieren rood kleurend.

G. Bij atonische obstructien, onderdrukte menstruatie, been-

ziekten, scrophulosis, steen, vooral echter uitwendig als tonicum, in POEDER EN DECOCT. — Zeer gebruikelijk als verwstof.

P. EXTRACTUM RUBLE TINCTORUM. Vroeger een bestanddeel der RADICES V APERIENTES MINORES.

GALIUM VERUM L. *Geel Walstroo* (Ic. Bat. 33). F. B. Sept. I, 1 p. 135.

G. MOLLUGO L. *Wit Walstroo* (Ic. Bat. 191) F. B. Sept. I, t. a. p. en G. APARINE L., *stekelig Walstroo* F. B. Sept. I, 1. p. 137, allen gewone inlandsche planten, waren vroeger gebruikelijk, de twee eersten tegen Epilepsie enz., de laatste tegen klier- en leverziekten. De eerste heette SUMM. G. LUTEI, de tweede SUMM. G. ALBI. In onze tijden vonden sommigen hunne geneeskracht bevestigd. — De wortel der eerste kleurt insgelijks de beenderen rood, als Rubia.

ASPERULA ODORATA L. *Welriekend Ruuckruid* F. B. Sept. I, 1. p. 133. — Gr. in de bosschen van bijkans geheel Europa. — Bl. Mei—Jun. 24. — Ic. Plenck 53. De bloeiende en bebladerde stengen, HERBA HEPATICE STELLATE seu MATRISYLVIÆ, van aangename reuk, en bitterachtig-zamentrekkenden geurigen smaak, bevatten vlugtige olie, bittere en looistof en hebben eene zacht openmakende pisdrijvende werking. Ongebr.; alleen nog als huismiddel tegen ligte borstaandoeningen en in INFUSIE. — Ook tot kruiden wijn.

OPHIORRHIZA MUNGOS L. Gr. in O. Ind. De wortel, RAD. MUNGOS seu SERPENTUM, was weleer tegen slangenbeet, koorts enz. in gebruik.

Trib. II. Cinchoneae.

II. CINCHONA L. Calycis tubus adnatus, turbinatus, limbo 5-dentato persistente. Corolla infundibuliformis aut subrotata, limbo 5-partito explanato. Stamina 5 inclusa. Stylus filiformis, stigmatibus 2-fido. Capsula 2-ocularis, 2-valvis, polysperma. Semina alata. — Corollae specierum officinalium extus hirsutae aut tomentosae.

Van de tot dit geslacht behoorende boomen, welke de bergen van Z. Amer., vooral van Peru versieren, verkrijgt men de bekende heilzame kina-schors, *Cortex Peruvianus seu C. Chinae*, waarvan velerlei soorten in den handel voorkomen. Het is moeilijk, somtijds zelfs geheel onmogelijk, te bepalen, van welke bijzondere soort van Cinchona deze of geene schors vergaderd wordt. Voor zoo verre dit mogelijk is, zullen wij dit bij iedere

soort opgeven. Waarschijnlijk echter zijn nog sommige soorten van dit geslacht aan de Plantenkundigen onbekend.

(194) 1. *C. CONDAMINEA* HUMB. et BONPL. f. oblongo-lanceolatis utrinque attenuatis, glabris, nitidis, subtus axillis venarum scrobiculatis, paniculis laxis trichotomis axillaribus; corollae limbo intus sericeo-hirsuto, laciniis ovatis, acutis; capsulis ovatis. — *Syn.* *C. officinalis* L. — *Gr.* in de bosschen op de bergen van Peru; op de Andes bij Loxa, Uritusinga enz. h 18'. — *Ic. D.* 260. H. VII. 37. — *Bl.* bleekrood.

G. D. Volgens GOEBEL wordt de echte LOXA-KINA (CORTEX CHINÆ DE LOXA VERUS G.) van dezen boom verzameld, welke echter thans zeldzaam voorkomt. RICHARD geloofte, dat hij enkel de QUINA FINA, alleen bij het Spaansche hof gebruikt, levere.

E. Reuk, zoo als bij alle kinasoorten eigendommelijk; smaak zwak zuur, dan sterk zamentrekkend bitter. 1 ℥ Loxa bevat volgens GOEBEL 16 gr. Chinine, 20 gr. Cinchonine.

(195) 2. *C. SCROBICULATA* HUMB. et B. f. elliptico-oblongis, utrinque acutis, glabris, superius nitidis, inferius venarum axillis scrobiculatis, paniculis condensatis; corollae limbo extus hirsuto, laciniis ovatis, obtusis, ciliatis, capsulis ovato-oblongis. — *Gr.* insgelijks op de Andes, vooral in de Prov. Jaen de Bracamoros, daar geheele wouden vormend. 30'. — *Ic. D. Suppl. I.* 1.

(196) 3. *C. PURPUREA* RUIZ et PAV. f. lato-ovatis, brevicauminatis, basi subcuneatis, superius glabris, inferius ad venas puberulis, paniculae magnae subcondensatae ramis decussatis. Corollae limbo intus hirsuto, capsulis cylindricis, demum ovato-oblongis. — *Gr.* met de voorg. — *Ic. Flor. Peruv. II.* Tab. 193.

G. D. Deze beide boomen leveren waarschijnlijk de gewone grijze Loxa-Kina, CORTEX CHINÆ DE LOXA ORDINARIA. (Met N°. 2 wordt in Peru een groote handel gedreven, en heet daar Cascarilla fina).

E. GOEBEL verkreeg uit 1 ℥ 9 gr. Chinine en 12 gr. Cinchonine.

Volgens ZENKER vindt men de volgende Cryptogamen op dezelve: *Lecidea rubrica* Z., *L. leucoxantha* Z., *Lecanora punicea* Ach., *L. russula* Z., *L. atra* Ach., *L. melanoxantha* Z., *Variolaria depressa* Z., *Ferrucaria pustulata* Z., *Chiodecton sphaerale* Ach., *Parmelia Goebelii* Z., *P. melanoleuca* Z., *P. appressa* Z., *Sticta aurata* Ach., *Usnea florida* Ach., *Collema*

diaphanum Ach. — De zes laatsten vond ik zeer dikwijls. — Eene roode zwamsoort, *Hypochnus rubrocinctus* Fr. — (Vergl. GOEBEL Waarenkunde III, IV, V, Tab. 5. pag. 34.

(197) 4. c. GLANDULIFERA R. et PAV. f. ovato-lanceolatis, margine undulatis subrevolutis, superius glaberrimis ad nervorum ortum glanduliferis, inferius puberulis, paniculis cymosis, calycis dentibus subulatis rubescentibus; corolla calyce triplo longiore, limbo intus piloso, capsulis oblongis minutis. — *Syn.* C. Mutisii Lamb. — *Gr.* op de Andes. — *Ic.* Flor. Peruv. III. Tab. 224.

G. D. Volgens FEE, VIREY en GOEBEL geeft deze de *Huanuco* of *Yanuco* of *Guanuco-Kina*, welke volgens NEES v. ESENB. eerder van de jonge takken der c. SCROBICULATA en PURPUREA zoude afkomstig zijn. — Is in de Apoth. dikwijls met de zoo even vermelde Loxa-Kina vermengd.

E. Bevat van allen de meeste Cinchonine; volgens GOEBEL in 1 ℥ 168 gr.: volgens v. SANTEN 106—210 gr.; volgens MICHAËLIS bevat zij ook Chinine.

Zij komt uit de Prov. *Huanuco*, over Lima, en heet derhalve somtijds *Lima-Kina*.

Van de daarop groeiende korstmossen noemt ZENKER: *Asterisca Cinchonae* Spr., *Graphis haematites* Fée, *G. subbifida* Z., *G. elongata* Z., *Porophora rufescens* Z., *Verrucaria myriococca* F., *V. socialis* Z., *V. parasema* Ach., *Ocellularia thelotrematoides* Z.

B. (198) 5. c. LANCEIFOLIA MUT. f. obovato-lanceolatis, utrinque laevibus, glabris, cymis trifurcato-ramosis subcondensatis, ad ramorum apices axillaribus, limbo corollino intus hirsuto, laciniis oblongo-lanceolatis, acutis. Capsulis oblongis. — *Syn.* C. nitida. RS., C. officinalis Ruiz. C. lanceolata RS., Ruiz, et P., C. angustifolia Ruiz. — *Gr.* als de voorg. 30'. — *Ic.* D. 261. H. VII. 38.

G. D. Volgens MUTIS en de nieuwe *Pruiss. Pharm.* geeft zij de *Konings-Kina*: CORTEX CHINÆ REGIUS seu LUTEUS, CHINA DE CALISAYA. HAYNE meent, dat hiervan CARTHAGENA DURA, FIBROSA, JAEN, afkomstig zijn, GUILLEMIN zegt, CHINA DE LIMA.

E. Bevat volgens v. SANTEN 130—50 gr. (Sulphas) Chinine; volgens GOEBEL de dunne pijpen 60, de dikke 84, de platte geschilde schors 95 gr. Chinine.

Volgens ZENKER groeijen op dezelve: *Graphis subcurva* Z., *G. fulminatrix* Z., *G. atrosanguinea* Z., *Lecidea brunneo-atra* Z., *L. olivaceo-rufa* Z., volgens FR. NEES v. ES. ook: *Parmelia melanoleuca* Z. *Lecanora punicea* Ach. *L. atra* Ach. *L. russula* Z. Ik vond niet zelden ook *Usnea*-soorten.

B. (199) 6. c. PUBESCENS VAHL. f. rotundato-ovatis, raro subcordatis, coriaceis, superius puberulis aut subglabris, inferius tomentosus, paniculis magnis, ramis decussatis, subcondensatis, limbo corollino intus hirsuto, laciniis ovato-oblongis, acutis, capsulis ovato-oblongis. — *Syn.* C. officinalis L. Syst. veg. ed. 12. — DC. onderscheidt 4 variet. α *cordata* DC. (C. cordifolia Mut. C. rugosa Pav.) f. latis, subcordatis. — β *ovata* DC. (C. ovata R. et P.) f. latis, inferius tomentosus, sup. hirsutis. — γ *hirsuta* DC. (C. hirsuta R. P.) f. subovalibus, sup. glabris, inf. pilosopubescentibus. — δ . *heterophylla* Pav. DC. f. sup. glabris, inferius ad nervos puberulis, paniculis laxis. — *Gr.* in Nieuw-Granada, de Andes. — *Ic.* D. 262. var. β . — H. VII. 40 var. β .

G. D. Volgens VON BERGEN en GOEBEL geeft deze soort met hare verscheidenheden de gele *Carthagena* en *Jaen-Kina* en misschien komt van hare stammen en dikkere takken de harde en houtachtige gele kina, CHINA FLAVA DURA en FIBROSA, terwijl de dunne takken de bleeke *Jaen-Kina* (*Cascarilla pallida* der inlanders) opleveren.

De schors der c. CORDIFOLIA heet in *Bogota* QUINA AMARILLA, van c. OVATA bij de inlanders CASCARILLO DE PATA DE GALLARETA, van c. HIRSUTA wordt door RUIZ genoemd CASCARILLO FINO DELGADO.

E. De harde gele Kina van Carthagena en van St. Fée bevat volgens GOEBEL, in 1 \mathcal{R} 56 gr. Chinine en 43 Cinchonine, volgens VON SANTEN maar 36 gr. Cinchonine, en 5 gr. Chinine. — De Chin. flav. fibrosa de Carthagena 1 \mathcal{R} 54 gr. Chinine en geene Cinchonine.

ZENKER vindt op de gele kinasoorten voornamelijk de volgende korstmossen: *Ocellularia urceolaris* Spr., *Graphis conferta* Z., *G. cooperta* Z., *Verrucaria exasperata* Z., *V. nitida* Ach., *Trypethelium clandestinum* F., *Lecidea grisea* Z., *L. sanguineo-macularis* Z. — Van zwammen: *Rhizomorpha Cinchonae* Z. en *Hypochnus nigro-cinctus* Ehrenb.

De in nieuwere tijden in den handel gekomene *China rubiginosa* VON BERGEN, welke aan deze gele Kina-soorten zeer na-dert, bevat volgens FRANK (1 \mathbb{W}) 240 gr. Cinchonine, weinig Chinine.

HUAMALIES-KINA bevat volgens GOEBEL (1 \mathbb{W}) 28 gr. Chinine, volgens HORNEMANN 132 Cinchonine en 4 gr. Chinine. Het schijnt dat hier twee soorten verward zijn.

B. (200) 7. c. *MAGNIFOLIA* RUIZ *et* PAV. f. *lato-ovatis* *brevi-acuminatis*, *superius* *glabris*, *inferius* *ad nervos hirsutis*, *paniculae ramis decussatis*, *subcondensatis*, *limbo corollino intus hirsuto*, *laciniis longis*, *lanceolatis*, *acutis*, *capsulis cylindricis longis*. — *Syn.* *oblongifolia* Mut. *C. grandifolia* Poir. 80—100' — *Ic. D.* 263. *H. VII.* 44.

(201) 8. c. *MACROCARPA* VAHL. f. *ellipticis*, *obtusiusculis*, *coriaceis*, *superius glaberrimis*, *inferius pubescentibus*, *limbo corollino intus pubescenti-hirsuto*, *laciniis ovato-lanceolatis acutis*, *capsulis cylindricis longis*. — *Syn.* *C. ovalifolia* Mut. — *Ic. H.* VII. 42.

(202) 9. c. *HUMBOLDTIANA* R. S. f. *ut in praecedente*, *corollae limbo intus glabro*, *capsulis ovatis*. — *Syn.* *C. ovalifolia* Humb. *et Bonpl.*

E. Aan alle Kinasoorten toekomende: reuk eigendommelijk, runachtig, soms zwak geurig; smaak aanvankelijk meestal zuur-achtig-zamentrekkend, dan meer of minder sterk bitter, bij sommigen zelfs eenigzins aromatisch.

B. Eene geelbruine Kina-soort: ac. tannic 7,35, hars 0,5, bitter extract 6,87, kina-zure potasch en kalk 2,5, apothema 1,25, gom 27, houtvezel 73,75 (BERZELIUS). In het algemeen bevatten deze schorssen: Kina-zuur, Kinarood, looistof, Kinazuren kalk, en de twee loozouten Cinchonine en Chinine, met Kina-zuur verbonden, welke of gelijktijdig of alleen in de onderscheidene basten voorkomen; waarna men de basten op de volgende wijze kan verdeelen:

A. Kina, waarin *Cinchonine* voorheerschende is.

1. *CORTEX PERUVIANUS*, of *C. CHINÆ FUSCUS* of *CHINA CORONA* of *LOXA ORDINARIA*. — GOEEL I, p: 34. Tab. 5.

2. *CORTEX PERUVIANUS seu C. FUSCUS VERUS seu CHINA LOXA* of *CASCARILLA FINA*; *echte LOXA*. — GOEB, I, p. 4 l. T. 6 fig. 1—5. (niet meer in den handel).

3. CHINA HUANUCO of YANUCO of CH. LIMA. — GOEBEL I, p. 46. Tab. 6. fig. 6—8. Tab. 7. fig. 1—4.
4. CHINA TENN of TENA of CH. JAEN PALLIDA. — GOEB. I, p. 65. Tab. 10. fig. 6—9.
5. CHINA PSEUDO-LOXA seu TEN FUSCA of CH. JAEN. GOEB. I, p. 67. T. 13. fig. 1—4.
6. CHINA HUAMALIES seu ABOMALIES GOEB. I, p. 62. T. 10 f. 1—5.
B. *Kina*, waarin meer *Chinine* dan *Cinchonine* is.
7. CORTEX CHINÆ REGIUS seu LUTEUS (niet flavus). GOEB. I, p. 49. T. 7, fig. 5, 6. Tab. 8. fig. 1—6.
C. *Kina*, waarin de beide loozouten bijkans in gelijke hoeveelheid aanwezig zijn.
8. CHINA FLAVA DURA of CH. DE CARTHAGENA of QUINA NARANJADA DE ST. FÉE. GOEB. I, p. 56. Tab. 9. fig. 1—4.
9. CHINA FLAVA FIBROSA of CH. DE CARTHAGENA FIBROSA. GOEB. I, p. 59. Tab. 9. fig. 5—8.
10. CHINA RUBIGINOSA.
11. CHINA RUBRA seu CORTEX CHINÆ RUBER. GOEB. I, p. 69. Tab. 11. fig. 1—5.

In de geneeskunst en Apotheken onderscheidt men gewoonlijk alleen CORTEX PERUVIANUS FUSCUS (vergl. soort 1), c. REGIUS (7), c. RUBER (11). De overigen dienen bijkans alleen tot het daarstellen der *Kina*-loozouten.

W. De *Kina* is een der krachtigste tonica, waardoor tevens de werkdadigheid van het geheele organisme krachtdadig en duurzaam opgewekt wordt, zoo dat alle stelsels des ligchaams, de zenuwen niet uitgesloten, de werking dier stoffen ondervinden. De loozouten, welke men als het koortsdrijvende beginsel der *Kina* beschouwen kan, zijn echter niet de eenige werkzame beginselen, waartoe de zamentrekkende en harssige stoffen niet minder behooren.

G. Bij allerlei chron. ziekten met atonie der vaste deelen: adynamie des zenuwstelsels; ook bij heete ziekten, doch veel zeldzamer; zeer gebr. tegen febris intermittens. — Gewoonlijk gebr. men *C. fuscus*; *C. regius* is sterker koortsdrijvend en werkt sterker op het zenuwstelsel; *C. ruber* is meer zamentrekkend en past hij atonische toestanden. PULV., INF., DECOCT.

P. EXTRACTUM CORTICIS PERUVIANI, waarvan men onderscheidt EXTR. CHINÆ FRIGIDE PARATUM en EXTRACTUM CHINÆ SPIRITUOSUM; — TINCTURA, VINUM en SYRUPUS C. PERUV. — CHINIUM of

CHININUM of QUINUM (*Chinine* of *Quinine*), *Sulphas*, *Murias Chinii*; CINCHONINE, waarvan ook *Sulphas* enz.

Vervalsching. Er komen vele soorten van valsche Kina-basten in den handel voor, welke geene Cinchonine en Chinine bevatten, van andere boomen dan van *Cinchona* afkomstig zijn, eenen anderen reuk dan de echte en veelal eenen walgelijk bitteren smaak hebben. — De voornaamsten (want hun aantal vermeerdert met iederen dag), zijn:

1. *China nova brasiliensis*, *Ch. de Rio-Janero*, *Cascarilla falsa* door BATKA geheeten, afkomstig van BUENA HEXANDRA POHL, in de berg-boschen van Brasilië; tot de Rubiaceae behoorend. — *Ic. D. Suppl. I. 3.* Bevat het eigenaardige Chinova-zuur en Chinovabitter.

2. *China jamaicensis seu martinicensis seu St. Luciae seu Piton*, van EXOSTEMMA FLORIBUNDUM W.; van dezelfde Familie. — *Gr. in W. Indië.* — *Ic. D. suppl. I. 2. H. VII. 45.*

3. *China Caribaea*, van EXOSTEMMA CARIBÆUM W. op Jamaica en de Carabische eil. — *Ic. H. VII. 44.*

4. *China Pitoija seu C. bicolorata seu Tecamez*, waarschijnlijk van PORTLANDIA HEXANDRA JACQ. (*Coularea speciosa* Aubl.), tot de Rubiaceae behoorende; in Guyana en Z. Amer. — Eene *China de Carthagera*, van dezen boom afgeleid, zoude volgens PELLETIER en CAVENTOU bijkans dezelfde bestanddeelen als de echte kina basten bevatten, ook Chinine en Cinchonine.

5. *China surinamensis* of *C. nova*, uit Suriname van eene nog onbekende plant.

6. *China alba*, misschien van eene soort van CINCHONA.

7. *Quina do Campo*, misschien van STRYCHNOS PSEUDO-CHINA ST. HIL. — Vergl. over allen GOEBEL t. a. p. I.

8. *Quina da Piauhy* komt van EXOSTEMMA SOUZANUM MART. uit Brasilië.

Trib. III. Psychotricae.

III. COFFEA L. Calycis tubus adnatus, turbinatus, limbo brevi, 5-dentato. Corolla infundibuliformis, limbo explanato, tubo longiore. Stamina fauci nudae inserta. Stylus bifidus. Bacca umbilicata, 2- sperma.

(203) 1. C. ARABICA L. f. ovato-oblongis acuminatis, glabris, nitidis, undulatis, floribus sessilibus, in axillis aggregatis,

staminibus exsertis, baccis ovatis. — *Gr.* in gelukkig Arabië, Aethiopië, Nubië, van daar door de zorg van WITSEN naar Java overgebracht, dan in O. en W. Indië, Z. Amer. verspreid en veel gekweekt. \S 15—20'. — *Ic. D.* 257. H. IX, 32.

G. D. De zaden, SEMINA COFFEE ARABICÆ.

E. Reuk zwak, eigendommeljk, door roosting sterk geurig. Smaak iets zamentrekkend, zwak bitter, geurig.

B. Looistof, groene kleurstof, en Coffeine (in 4 C Mokka-Koffie $2\frac{1}{2}$ dr. volgens STICHEL), hars, gom, vet, eiwit.

W. Tonisch en vlugtig-prikkelend op de ingewanden en het geheele zenuwstelsel, de werking der hersenen verhoogend, in groo-tere giften ook het vaatstelsel opwekkend, de secretien, vooral der nieren, bevorderend.

G. Tegen zwakte der ingewanden en van het zenuwstelsel, tegen narcot. vergiftiging, tusschenpoozende koor'ts enz.

P. TINCTURA COFFEE.

In sommige landen worden ook andere soorten met hetzelfde doel verbouwd, als de *c. RACEMOSA R. et P.* in Peru, *c. ZANGUEBARIE LOUR.* op Mozambique.

(204) *CHIOCOCCA RACEMOSA L.* *Gr.* in Z. Amer. en W. Ind. *Ic. D. Suppl. I.* 20.

(205) *C. DENSIFOLIA MART.* *Gr.* in Brasilië.

(206) *C. ANGUIFUGA MART.* *Gr.* als de voorg. — *Ic. D. Suppl. I.* 21. — De wortels dezer drie heesters van zweet- en pisdrijvende, in groote giften van drastisch-purg. werking, RADIX CAINCE genoemd, in Amer. gebruikeljk, zijn ook bij ons tegen waterzucht enz. aanbevolen. Volgens de. geeft *C. racem.* dezen wortel niet. — Bevat appelzure Emeline, met eene bitter-scherpe extractstof, looistof, twee harssen, Caoutschouk, Bassorine, slijm-suiker zetmeel, benzoezuur (?) (BRANDES en v. SANTIEN); CAVENTOU vondt later CAINAINUM en CAINCA-zuur.

IV. CEPHÆLIS SW. Flores capitati involucrati. Calycis tubus adnatus, obovatus, limbo brevissimo, 5- dentato. Corolla infundibuliformis, 5- fida. Stamina inclusa, filamentis brevissimis. Stigma 2- fidum; bacca oblongo-obovata, calycis limbo coronata, 2- locularis, 2- sperma,

B. (207) 1. *C. IPECACUANHA RICH.* Caule adscendenti nodoso, superius pubescenti, f. oblongo-obovatis, acutiusculis, inferius pu-

bescensibus, stipulis setaceo-multifidis, capitulis longe pedunculatis, axillaribus, demum nutantibus, involucri 4-phylli foliolis cordatis obtusis flores aequantibus. *Syn.* Ceph. emetica P. — *Gr.* in de aloude vochtige bosschen van Brasilië en heet daar *Pojas*. Ψ (halfheester.) — *Ic. D.* 258. H. VIII. 20.

G. D. De wortel: RADIX IPECACUANHÆ seu HYPECACUANHÆ VERÆ, seu 1. FUSCÆ seu ANNULATÆ, welke door de *Coroados en Paris-Indianen* vooral in Jan.—Maart ingezameld wordt.

E. Reuk zwak, dof, gepoederd onaangenaam prikkelend, smaak walgelijk, bijtend-bitter.

B. De wortelschors: Emetine 14—16 p.C., met een weinig vette en vlugtige olie, was 2, gom 10, zetmeel 12, houtvezel 20, sporen van een zuur (PELLETIER); het houtgedeelte bevat: sporen van vette en vlugtige olie, emetine 1,15, extractstof 2,45, gom 5, zetmeel 20, vezel 66,6.

W. In kleine giften ($\frac{1}{16}$ — $\frac{1}{4}$ gr.) antispasmodisch, in grootere giften braakwekkend, huiduitwazeming en long-excretie bevorderend.

G. Menigvuldig bij krampachtige aandoeningen der ingewanden en borst-organen, als expectorans; een der meest gewone emetica in POEDER (5—10 gr. p. d.) in INF. (2 dr. op 2—4 onc., alle 10 min. 1 l. tot werking volgt).

P. SYRUPUS, VINUM en TROCHISCI IPECACUANHÆ; EXTRACT IPEC. PH. GALL (de emetine), zes maal sterker van werking dan de wortel. — Bestanddeel van PULVIS IPEC. COMPOSITUS seu P. DOWERI:

(208) PSYCHOTRIA EMETICA MUT. *Gr.* in Nieuw-Granada aan de Magdalena-rivier. Ψ halfheester. — *Ic. D.* 259. H. VIII. 19, is de moederplant der thans naauwlijks in den handel voorkomende RADIX IPECACUANHÆ NIGRÆ seu STRIATÆ, welke veel minder Emetine bevat, 9 p.C.

Trib. IV. Spermaceæ.

(209) RICHARDSONIA SCAERA MART. — *Syn.* Richardia scabra L. *Gr.* op de velden in Brasilië Ψ . — *Ic. D.* 256. H. VIII. 21, geeft de RADIX IPECACUANHÆ ALBÆ, seu FARINOSÆ seu AMYLACÆÆ seu UNDULATÆ, nog minder werkzaam dan de voorgaande, en zeer zelden gebruikt. Op 100 deelen 6 deelen emetine (PELLETIER).

R. EMETICA MART. geeft eene soortgelijke IPEC., de J. van ST. PAUL geheeten wordt; niet gebr.

Trib. V. Cephalantheae.

V. NAUCLEA HUNT. Calycis tubus adnatus, cylindricus, limbo 5- dentato persistente. Corolla infundibuliformis, tubo elongato, fauce nuda, limbo 5- fido. Stamina subinclusa. Stylus filiformis, exsertus, stigmate clavato. Capsula 2- locularis, apice 2- valvis, polysperma. Semina alata. Placenta dissepimento adnata.

(210) 1. N. GAMBIR HUNT. Ramis teretibus, f. ovato-lanceolatis, acutis, utrinque glabris, brevi-petiolatis; floribus capitato-aggregatis, pedunculis axillaribus medio bracteiferis, inferioribus sterilibus spinescentibus. — *Syn.* Uncaria Gambir Roxb. *Gr.* opde O. I. eilanden; klimmende heester. — *Ic. D. Suppl. I. 7. H. X. 3.*

G. D. Het door het uitkoken der bladen en jonge takken verkregen extract: CATECHU seu SUCCUS CATECHU seu TERRA JAPONICA. Vergel. Acacia Catechu p. 82 en Areca Catechu (Fam. Palmae).

B. IJzer groenkl. looistof 36—40 pC, eene harssige in koud water onoplosbare looistof, eene naar Kina-rood gelijkende stof en gom (FR. NEES v. ESENE.)

Fam. XXXVII. VALERIANEÆ DC.

Calyx *superus, limbus involutus et denique in pappum expansus, aut dentatus, aut obsoletus.* Corolla *monopetala, ovario imposita: limbus 3—5- fidus, subinaequalis, vel etiam irregularis; tubus basi saepe gibbus, vel calcaratus.* Stamina *tubo corollae inserta, libera, 4 vel pauciora.* Ovarium *1- loculare, , aut 2—3- loculare loculo 1 fertili, ovulo solitario pendulo.* Semen *exalbuminosum. Embryo rectus, radicle hilum spectante.* — (K. II. 110).

De *Valerianeën* zijn kruiden met tegenoverstaande, gave of gelobde bladen, met twee- of eenslachtige,* in eindelingsche bij-schermen geplaatste, bloemen. Bevatten weinige geslachten, vooral nit de gematigde gewesten.

Eigenschappen. De onderaardsche wortelstok van allen schijnt geurig, aromatisch, bitter te zijn, en vlugtige olie met scherpe stoffen en slijm te bevatten. Daarom oefenen zij meest allen

eene prikkelende werking op het zenuwstelsel en eenige afscheidende organen uit; sommigen zijn tevens wormdrijvend.

I. VALERIANA L. Calycis limbus per anthesin involutus, postea, fructum coronans, in pappum plumosum expansus. Corolla infundibuliformis, basi gibba: limbo 5-fido.

B. (211) I. v. OFFICINALIS L. f. omnibus pinnatis 7—10-jugis, foliis lanceolatis dentato-serratis integerrimisve, fructibus glabris, caule sulcato, radice non stolonifera. *Genezende Valeriaan F. B. Sept. I, 1. p. 33.* — Variat:

α. altissima, foliis foliorum inferiorum elliptico-lanceolatis, profunde dentato-serratis, caule elato.

β. media, foliis lanceolatis, inferioribus dentato-serratis, superioribus integerrimis.

γ. angustifolia, foliis lineari-lanceolatis linearibusve integerrimis vel infimis paucidentatis. — *Gr.* in geheel Europa; *α* op vette gronden, *β* in bosschen, *γ* op heuvels en bergen. — *Bl. Jun.—Aug. 2.* — *Ic. D. 254. H. III. 32. Bat. 22.*

G. D. De wortel, bij voorkeur van *var γ.*: RADIX VALERIANÆ, seu v. SYLVESTRIS seu v. MINORIS, in den herfst te verzamelen. Men prijst vooral de in Engeland verzamelde.

E. Reuk onaangenaam, doordringend, naar kattenpis; smaak aanvankelijk zoet, weldra bitter scherp, geurig.

B. Vluchtige gele olie en valerianaanzuur 1,041, bittere extractstof 12,500, gom 9,375, zetmeel 1,563, vezels 69,271, hars 6,250 (TROMMSDORFF).

W. Vluchtig-opwekkend, ontspannend, dan op het zenuw- en vaatstelsel bedarend, zacht toongevend voor de ingewanden; in grootere giften zelfs verdooving en duizeling verwekkend.

G. Bij chron. ziekten, kramp, hysterie, ingewandswormen, — bij asth. koortsen met verhoogde sensibiliteit enz. in INFUS (1 dr. — I onc op 6 onc.); zeldzamer in POEDER, (10—20 gr.), PILLEN, ELECTUAR.

P. EXTRACTUM, OLEUM (ÆTHER.), TINCT. v. SIMPLEX, ÆTHEREA, AMMONIATA enz; zeldzaam AQUA VALERIANÆ.

2. v. PHU L. *Gr.* in de bergstreken van Zwitserland, Duitschland enz. 2., groeter dan de voorgaande. — *Ic. H. III. 33* gaf de thans bijkans niet meer gebr. RAD. VAL. MAJORIS, van soortgelijke werking.

3. v. BIOICA L. *Tweehuisige Valeriaan F. B. Sept. I, 1. p. 33.* —

Gr. in gansch Europa; gaf vroeger RAD. VAL. PALUSTRIS seu MINORIS, van veel zwakkere werking.

Vervalsching. De echte *Rad. Val.* wordt verwisseld: 1. met den wortel der voorgaande, welke echter door den kruipenden, geleeden, rolronden wortelstam, en veel zwakkeren reuk kenbaar is. — 2. met den wortel van soorten van *Ranunculus* (vergel. p. 3), welke geheel zonder reuk zijn. — 3. met die van *Geum urbanum* (verg. p. 89) door den reuk te onderkennen. 4. van *Cynanchum Vincetoxicum L.* (verg. Asclepiadeae) welke wit en van geheel verschillenden reuk is. Zonder twijfel worden echter van de aanverwante soorten van *Valeriana*, als *V. montana L.*, *tuberosa L.* en op de Alpen de wortels in stede der *V.* off. verzameld, eene minder nadeelige vervalsching, dewijl deze wortels dezelfde eigenschappen, alleen in zwakkere mate, schijnen te bezitten.

(212) 4. VALERIANA CELTICA JACQ. *Gr.* op de hoogste Alpen van Duitschl., Zwits., Italië, Frankr. — *Ic. D. suppl. III. 11. H. IX. 28.* geeft den weleer zeer vermaarden wortel, NARDUS seu SPICA CELTICA, bij ons in onbruik, maar in den Orient nog zeer gezocht.

(213) 5. VALERIANA JATAMANSI JONES (*Syn. Patrinia Jatamansi* Don. *Nardostachys Jatamansi* DC.) *Gr.* in O. Indië op de bergen van Nepal. — *Ic. D. suppl. III. 12. H. IX. 27,* geeft de thans ongebruikelijke NARDUS seu SPICA INDICA seu SPICA NARDI: (Vergel. ook Gramineae). — Volgens MATTHIOLUS was de kostbare zalf, waarmede MARIA MAGDALENA JEZUS zalfde. (JOANNES XII: 13, LUCAS VII: 38), eene Nardus-zalf, uit dezen wortel bereid. Deze zalf is thans nog in den Orient, vooral in Arabie, hooggeschat en heet *Sulbul*.

FEDIA OLITORIA VAHL, eetbare Veldsalade *F. B. Sept. I, 1 p. 35.* — *Ic. Bat. 236,* en eenige aanverwante soorten, *Gr.* in Europa, waren onder den naam van HERA VALERIANELLE officineel. Door koking ontwikkelen zij Valeriaan-reuk.

Fam. DIPSACEÆ VAILL. — (K. II. 109).

SCABIOSA ARVENSIS L. Akker Skurftkruid *F. B. Sept. I, 1 p. 131.* — *Ic. H. V. 38. Bat. 121.* — *Gr.* op akkers enz. in Europa. \mathcal{L} . De

bladen, HERBA SCABIOSÆ, van bitterachtig zamentrekkenden smaak, waren tegen uitslagziekten, zweren, als bloedzuiverend geneesmiddel gebr.

SCABIOSA SUCCISA L. *Moeras Schurftkruid F. B. Sept. I, 1. p. 131.* — *Syn. Succisa pratensis Mönch.* — *Gr.* op weil. in Europa 2 $\frac{1}{2}$. — *Ic. D. 253 H. V. 37. Bat. 221.* De sterk bittere, zwak zamentrekkende wortel, wegens zijnen vorm, RAD. SUCCISÆ seu MORSUS DIABOLI, *Duivelsbeet*, genoemd, in afkooksel tegen velerlei ziekten, zweren, pest, syphilis, fluor albus enz. gebr.

DIPSACUS FULLONUM L. en D. SYLVESTRIS W. *Wilde Kardebol F. B. Sept. I, 1. p. 129 (Ic. Bat. 187).* De bittere wortel als RAD. CARDUI VENERIS seu DIPSACI gebr.

Fam. XXXVIII. COMPOSITÆ ADANS. (SYNANTHEREÆ RICH.)

Flores (*flosculi*) in capitulum (calathium CASSINIO, flos compositus LINNÆO dictum) congesti, sessiles, involucro polyphyllo (periclinio CASS., calyce communi L.) cincti receptaculo communi (clinanthio CASS.) impositi, vel (rarius) singuli involucro inclusi et in capitulum commune collecti. Calycis tubo ovario adnatus, limbo scarioso (pappo) elongato, varie fesso aut brevi et integro aut obsoleto. Corolla calycis tubo imposita, monopetala, limbo aut regulari 5-fido, laciniis aestivatione valvatis, aut irregulari aut in ligulam fesso. Stamina 5, corollae tubo adnata, ejusque lobis alterna, filamentis medio articulatis, antheris linearibus in tubum coalitis, introrsum dehiscentibus, apice semper appendicem terminalem, basi plerumque appendices duas gerentibus. Ovarium uniovulatum, ovulo erecto. Stylus 1, stigmata 2. Fovea nectarifera styli basin cingens. Fructus: achenium. Albumen 0. Embryo rectus, radícula infera ad hilum versa. — (K. II. 101.)

De Zóamhelmigen of Zamengestelden zijn eene der grootste families van het plantenrijk, waarvan in alle luchtstreken talrijke vertegenwoordigers aangetroffen worden, gewoonlijk kruiden zeldzamer heesters; met afwisselende, zeer zelden tegenoverstaande, gave of gelobde, bladen zonder steunblaadjes. De kleine, twee- of een-slachtige, somtijds geheel onzijdige, bloemen staan dicht bij elkander in bloemhoofdjes, als tot eene bloem vereenigd, waarin de om den rand staande, dikwijls in vorm en kleur, van de in het midden geplaatste zeer verschillen.

Eigenschappen. Als algemeen in deze familie verspreide stoffen kan men de *Inuline* en het door RUXGE ontdekte *groenzuur* beschouwen. Daarbij vindt men, doch in zeer verschillende hoeveelheden, *looistof* (meestal ijzer-groen kleurende), *hars*, *vlugtige olieën*, in welk opzigt zij eenigzins de *Labiatae* naderen: doch bevatten de *Compositae* in evenredigheid steeds eene grootere hoeveelheid niet vlugtige stoffen. De *wortel*, *steng* en *bladen* zijn veelal meer of minder bitter, somtijds aromatisch; de wortels somtijds iets zamentrekkend, slijmhoudend, van velen eetbaar. De *bloemen* hebben meestal de eigenschappen van het kruid. De zaden zijn dikwijls rijk aan olie.— Bij sommigen vindt men zelfs verdoovend-vergiftige eigenschappen.

De eigenschappen der *Compositae* zijn echter in de onderscheidene te vermelden onderafdeelingen zeer gewijzigd, hetgeen wij bij ieder derzelve nader zullen vermelden.

Trib. I. *Cichoraceae* Juss. Flores omnes hermaphroditi, uniformes, corollis ligulatis. Crura styli filiformia, revoluta puberula.

Zij bevatten een *bitter harszig melksap* met *caoutchouc*, waarbij somtijds een *vlugtig, verdoovend* beginsel gevonden wordt, zoo dat hier met onschadelijke en nuttige gewassen, vergiftige in hetzelfde geslacht vereenigd, worden aangetroffen. De meesten zijn echter zuiver bitter.

I. LACTUCA L. Involuerum imbricatum. Flores bi-triseriales, Achenium plano-compressum, in rostrum filiforme acuminatum. Pappus pilosus basi margine prominulo aut setulifero cinctus. Receptaculum nudum.

B. (214) I. L. VIROSA L. f. carina aculeatis ovali-oblongis obtusis sagittatis mucronato-denticulatis integris sinuatisve, superioribus acuminatis, panicula patente, acheniis utrinque quinquestriatis latiuscule marginatis apice glabris, rostro albo achenium aequante. — *Gr.* langs wegen, hagen, bosschen in Middel- en Z. Europa. — *Bl.* Jul—Aug. ♂. — *Ic* D. 250. H. I. 47.

G. D. De versche bladen en bloeiende takken, HERBA LACTUCE VIROSE. Vroeger ook de zaden.

E. Bevat veel wit melksap; reuk, vooral bij kneuzing, onaangenaam, verdoovend; smaak bitter, scherp.

B. In het ingedroogde sap verdoovend bittere extractstof, gom, eiwit, latuwzuur en latuwzuren zouten 57 pC., hars 7, Caoutschouc 22 en was 8 (KLINCK). Volgens BUCHNER een eigenaardig geneeskrachtig beginsel, *Lactucine*.

W. Bedarend, krampstillend, in grootere giften verdoovend-vergiftig

G. Bij krampziekten, obstructien van het poortaderstelsel, waterzucht enz., alléén het

P. EXTRACTUM LACTUÆ VIROSÆ (1—10 gr.).

Verwisseling kan zeer ligtelijk plaats hebben met de algemeen voorkomende *Lactuca Scariola L.* *Wilde Latuw F.B. Sept. I, 2. p. 557. V. G. p. 121 (Syn. L. sylvestris DC.)*, onderscheiden door f. *verticalia acuta sagittata pinnatifido-runcinata rarius integra, achenia apice setuloso-puberula. — Ic. D. 251 H. I. 46. V. G. Tab. XVIII.*—Zij heeft iets zwakkere kracht dan de voorgaande, maar wordt menigvuldiger gebruikt onder den naam van HERBA LACTUÆ SCARIOLE seu SYLVESTRIS.

(215) 2. L. SATIVA L. f. *carina aculeatis, laevibusve basi cordato-sagittata amplexicaulibus denticulatis integris vel runcinato-pinnatifidis, panicula dilatata corymbosa fastigiata, acheniis utrinque quinquestratis, rostro albo achenium aequante vel longiore. — Tuinsalade. — Sints de oudste tijden gekweekt. Bl. Jul. Aug. ☉ — Vele verscheidenheden. — Ic. H. VII. 30.*

G. D. De bladen en bloeiende toppen: HERBA LACTUÆ seu L. SATIVÆ; vroeger ook SEMEN.

E. Melksap bevattend; reuk onder het kneusen verdoovend; smaak zoutachtig iets bitter.

B. Narcotisch-bittere extractstof; twee harsen enz. BERZELIUS merkt op, dat er een vlugtig, nog geheel onbekend, beginsel in bevat is.

W. Van het melksap, bedarend, pijnstillend, in grootere giften slaapwekkend, zonder tevens te prikkelen.

G. Van het melksap, bij krampen en pijnlijke ziekten, alléén de

P. Het ingedikte uit kleine wondjes verzamelde melksap: LACTUCARIUM seu THRIDACIUM; zeldzamer het extract: EXTRACTUM seu SUCCUS LACTUÆ SATIVÆ.

SCORZONERA HISPANICA L. Gewoone Scorsonere, veel bij ons gekweekt, in Z. Europa wild. — *Ic. D. 252.* De slijmig-zoete, iets bittere wortel is een heilzaam voedsel voor vele zieken; vroeger als RAD. SCORZ. HISP. gebr., aan welke men te voren ongelooflijke geneeskrachten toeschreef. Zij bevat versch: zetmeel 9,0, hars 3,0, extract 10,0, houtvezel 46,0, water 32,0 (JUCH).

TRAGOPOGON PRATENSIS L., beemd Boksbard *F. B. Sept. I, 2. p. 555.* — *Ic. Bat. 342* gaf vroeger RAD. TRAGOPOGI seu BARBE HIRCI.

II. TARAXACUM JUSS. Involuerum imbricatum, subcalyculatum. Flores multiseriales. Achenium subcompressum, superne squamoso-muricatum, abrupte in rostrum filiforme contractum. Pappus pilosus. Receptaculum nudum.

B. (216) 1. T. OFFICINALE WIGG. Acheniis lineari-obovatis striatis apice squamoso-muricatis, striis exteriorum a basi tuberculato-rugosis, interiorum laevibus, foliis oblongo-vel lineari-lanceolatis pinnatifido-runcinatis vel integris dentatis vel integerrimis. — *Gemeene Paardebloem F. B. Sept. I, 2. p. 559.* — *Syn. Leontodon Taraxacum L. Tar. dens leonis Desf.* — *Varieert zeer sterk, b. v.*

β. *corniculatum*, involucri foliolis omnibus linearibus vel exterioribus lanceolatis, f. glaucescentibus. — *Syn. L. corniculatum Horn.*

γ. *paludosum*, moerassig *F. B. Sept. I, 3. p. 843*, involucri foliolis exterioribus ovatis, acuminatis, adpressis. — *Syn. Tarax. palustre DC.*

δ. *alpinum*, involucri foliolis exterioribus ovatis, patentibus. *Syn. L. alpinus Hopp.*

Bl. geheele jaar ψ. — Ic. D. 249. H. II. 4. Bat. 168.

G. D. De wortel en versche bladen: HERBA en RADIX TARAXACI seu DENTIS LEONIS.

E. De wortel en bladen rijk aan melksap; wortel van weinig reuk, smaak zoetachtig, naderhand sterk bitter; de bladen insgelijks, maar bovendien zoutachtig.

B. Het melksap des wortels bevat veel Caoutchouc, verder hars, suiker, slijm, bittere extractstof in mindere hoeveelheid, vrij zuur, potasch en kalk met zwavelzuur, phosphorzuur, chlorium en een plantenzuur (JOHN).

W. Oplossend, zacht tonisch, vooral op de buiks-ingewanden.

G. Bij verstoppingen, leververhardingen, waterzucht, koortsen, vooral de wortel in DECOCT, het UITGEPERSTE SAP van den verschen wortel en de bladen in het voorjaar. Gewoonlijk echter de

P. EXTRACTUM en MELLAGO TARAXACI.

III. CICHORIUM L. Involucrum duplex, exterius 5-phyllum, interius 8-phyllum, foliolis basi coalitis. Pappus coroniformis multi-paleaceus achenio brevior. Receptaculum nudum vel subfavosum. — Flores coerulei.

B. (217) 1. *C. INTYBUS* L. Capitulis geminis pluribusve congestis sessilibus pedunculatisque, foliis floralibus e basi latiore subamplexicauli lanceolatis, pappo acheniis multoties brevior. — *Gewone Cichorei F. B. Sept. I, 2. p. 573.* Varieert met witte en bleekroode bloemen. — *Gr.* door gansch Europa op onbebouwde oorden; veel gekweekt. — *Bl. Jul.—Sept. 2.* — *Ic. D. 248. H. II. 24.*

G. D. De wortel der wilde plant, RADIX CICHOREI (SYLVESTRIS). Vroeger ook HERBA, FLORES, SEMEN C.

E. Melksaphoudend, weinig reuk, sterk bitter van smaak.

B. Bittere extractstof 25, hars 3, iets suiker en sal ammoniacum, in 100 d, (JOHN). — *PLANCHE* vindt nog nitruum en zwaavelz., en zoutzure potasch.

W. Tonisch-oplossend.

G. Tegen obstructie, geelzucht, hypochondrie, in AFKOOKSEL en SPECIES.

P. EXTRACTUM CICHOREI; verouderd: CONFECTIO, AQUA en CONSERVA CICHOREI; in verbinding met rhabarber SYRUPUS CICHOREI CUM RHEO.

HIERACIUM PILOSELLA L. *Langharig Havikskruid F. B. Sept. I, 2. p. 563.* — *Ic. Bat. 29.* *Gr.* in Europa algemeen; vroeger: RADIX en HERBA PILOSELLÆ seu AURICULÆ MURIS.

H. MURORUM L. *Muur Hav. F. B. Sept. I, 2. p. 565.* — *Ic. Bat. 128.* gemeen in Europ.; vroeger: HERBA PULMONARIÆ GALLICÆ seu AURICULÆ MURIS MAJORIS.

SONCHUS OLERACEUS L. en S. ASPER VILL., *moss- en stehelige Melkdistel F. B. Sept. I, 2. p. 557.* — *Ic. Bat. 235,* vroeger als HERBA S. OLERACI et ASPERI.

HYPOCHERIS MACULATA L. *Gevlekt Biggskruid F. B. Sept. I, 2. p. 571.* — *Ic. H. VI. 43.* als HERBA en FLORES COSTÆ gebr.

Trib. II. Cynarocephalæ Juss. Flores omnes tubulosi vel radiati ligulati. Stylus apice articulatus.

Deze onderafdeeling bevat gewoonlijk *bittere extractstof*, meer of minder met *zamentrekkende* beginsels verbonden, daarentegen weinig vlugtige beginsels. Bij sommigen is de bittere stoffe door *slijm* als het ware verdrongen. De *zaden* zijn veelal *olie bevattend* en *bitter*, sommigen *drastisch* enz.

IV. SILYBUM VAILL. Involucrum imbricatum. Flores hermaphroditi, omnes tubulosi. Filamenta monadelphia. Pappus pilosus, denticulatus, basi annulo conjunctus, deciduus. Receptaculum setoso-paleaceum.

(218) 1. s. MARIANUM GERTN. f. amplexicaulibus hastatopinnatifidis albo-maculatis glabris. *Gevekte Distel F. B. Sept. I, 2. p. 577.* — *Syn. Carduus marianus L.* — *Gr.* vooral in Z. en M. Europa. — *Bl. Jul.—Aug. J.* — *Ic. D. 221. H. VII, 33.*

G. D. De zaden: SEMEN CARDUI MARIE, vroeger ook RAD. en HEA.

E. Zaden: olieachtig bitter; de bladen bitter.

G. De zaden waren als verzachtend geneesm. in borstziekten, de bladen vooral tegen de waterzucht gebr.

CIRSIUM ARVENSE LAM. *Akker Vederdistel F. B. Sept. I, 2. p. 581.*
Syn. Serratula arvensis L. — *Gr.* in Europa $\frac{1}{2}$. — *Ic. Bat. 343.*
Door den steek van een insect wordt een uitwas aan de takkenderzelve gevormd, tegen Haemorrh. gebr. — De bladen en bloemen als
HEA CARDUI HÆMORRHOIDALIS.

C. ERIPHORUM L. gaf welcer HEA CARDUI ERIOCEPHALI.

ONOPORDON ACANTHUM L. *Witte Wegdistel F. B. Sept. I, 2. p. 575.* — *Ic. Bat. 99;* gaf RAD., HEA, SEM. ACANTHII, SPINE ALBÆ seu CARDUI TOMENTOSI.

V. LAPPA TOURNEF. Involucrum imbricatum, foliolis mucrone uncinato. Flores hermaphroditi, omnes tubulosi. Filamenta libera. Pappus pilosus, brevis, multiserialis.

B. (219) 1. L. MAJOR GAERTN. Involucris glabriusculis, foliolis

omnibus subulatis uncinatisque, intèrioribus concoloribus, capitulis subcorymbosis. *Gemeene Klis F. B. Sept. I, 2. p. 575.* — *Syn. Arctium Lappa L. ex part. W. Arct. majus Schk. — Gr. in Europ, N. Amer. — Bl. Jul. Aug. ♂. — Ic. D. 225. H. II. 35. Bat. 254.*

B. (220) 2. L. MINOR DC. Involucris arachnoideo-subvillosis, foliolis omnibus subulatis uncinatisque, interioribus subcoloratis, capitulis racemosis. — *Syn. Arct. Lappa z L. — A. minus Schk. — Gr. met de voorg. ; Bl. iets vroeger. — Ic. D. 226.*

(221) 3. L. TOMENTOSA LAM. Involucris arachnoideo-lanatis, foliolis interioribus lanceolatis cum mucronulo recto obtusis coloratis subradiantibus, capitulis corymbosis. *Donsachtige Klis F. B. Sept. I, 2. p. 575.* — *Syn. Arct. Bardana W. A. tomentosum Schk. — Gr. en Bl. met de voorg. — Ic. D. 224. H. II. 36.*

G. D. De wortel: RADIX BARDANÆ seu LAPPÆ MAJORIS; vroeger ook de bladen: HERBA, SEMEN B.

E. Reuk versch onaangenaam scherp, gedroogd zwak, iets dof. Smaak zoetachtig-slijmig, iets bitter.

B. Suiker, slijm, bittere extractstof en weinig looistof.

W. Oplossend, involverend, zweet- en pisdrijvend.

G. Tegen verstoppingen, chron. rheumat., arthrit., uitwendig tegen schrophul. zweeren, chron. huidziekten; in INFUS. en DECOCT.

P. Uit den wortel EXTRACTUM BARDANÆ; uit de bladen UNGUENTUM B. ongebruikelijk.

(222) CARLINA ACAULIS L. — *Gr. op heuvels, bergen in Z. en O. Europa. — Bl. Jun.—Sept. ♀. — Ic. D. 222. H. X. 45.* De wortel: RADIX CARLINÆ seu CARDOPATLÆ, van arom. harsigen reuk, gepoederd niesen verwekkend, von zoetachtig bijtend-geurigen smaak, bevat vlugt. zeer zure, brandend-geurig smakende olie en hars en oefent eene vlugtig prikkelende werking op het vaat- en zenuwstelsel, eene tonische op de ingew. uit, en bevordert de afscheidingen der huid en slijmvliezen. In INFUS. en POEDER, zeer zelden, meer in de Vecartsenijkunst.

C. VULGARIS L. *Gemeene Driedistel F. B. Sept. I, 2. p. 573* gaf vroeger HERBA EN RAD. CARLINÆ seu HIERACANTHÆ.

CARTHANUS TINCTORIUS L. *Gr. in Egypte en O. Indië wild, in Z.*

Europa als verwstof gekweekt ☉. — *Ic. D.* 288. De bloempjes, FLORES CARTHAMI bevatten gele extractstof 31, en roodeharsige kleurstof 0,5, vroeger als purgeermiddel gebr.; thans tot vervalsching van saffraan (zie Crocus). De zaadjes, SEMEN C. zijn insgelijks purgerend.

C. CORYMBOSUS L. gaf vroeger RAD. CHAMÆLEONTIS NIGRI.

SERRATULA TINCTORIA L. *Verwers-Zaadblad F. B. Sept. I, 2. p. 583.* Gaf weleer RAD. en HERBA SERRATULÆ.

ECHINOPS SPHEROCEPHALUS L. de HERBA ECHINOPIS.

VI. CENTAUREA L. Involucrum imbricatum. Flores marginales neutri, tubus sensim in limbum infundibuliformem ampliat; disci hermaphroditi, limbus basi tubo latior vel ventricosus. Achenium compressum. Pappus pluriserialis, radiis setiformibus vel linearibus, serie penultima longiore, intima brevior connivente; rarius nullus: Receptaculum setoso-paleaceum.

B. (223) 1. c. BENEDICTA L. Caule a basi ramoso, foliisque viscoso-hirsutis, f. oblongis, sinuatis, spinoso-dentatis, involucri foliolis viscoso-arachnoideis, in spinas pinnatifidas desinentibus. — *Syn.* Cnicus benedictus Tournef. — *Gr.* in K. Azië, Z. Europ., Spanje; overigens gebouwd. — *Bl.* Jun. Jul. ☉. — *Ic. D.* 223. H. VII. 34.

G. D. De bladen: HERBA CARDUI BENEDICTI, vroeger ook de zaden, SEMEN C. B.

E. Reuk versch niet aangenaam, gedroogd veel zwakker. Smaak sterk en duurzaam bitter.

B. Bittere extractstof 15 pC., gom, chlorophyll, veel zwavelz. en zoutzure Potasch en zwavelz. kalk (SOLTMANN). — In de drooge HERBA: vette olie, hars, eene eigenaardige bittere stof, extractstof, suiker, salpeter (MORIN).

W. Tonisch-oplossend, vooral op de spijsverterings-werktuigen, in grooter giften ligtelijk braking verwekkend.

G. Bij velerlei aton. obstructien en daaruit ontstaande ziekten, in INFUS., DECOCT., zelden in POEDER. Vroeger zeer algemeen. Het is bekend, dat *Adm. WASSENER* aan het overmatig gebruik des afkooksels, door scheuring der maag stierf.

(224) 2. c. CALCITRAPA L. *Sterredistel Centaurie F. B. Sept. I, 2. p. 619 — Ic. Bat. 88. — Gr.* in bijkans geheel Europa ☉. De bladen en bloemhoofdjes, HERBA CALCITRAPÆ seu CARDUI STELLATI, worden in Frankr. tegen koorts, in INFUS., gebr., — bitter.

(225) 3. C. CYANUS L. *Koornbloem Centaurie F. B. Sept.* I, 2. p. 619. — *Ic. Bat.* 325. H. VII. 32. — *Gr.* op de koornvelden door gansch Europa. De groote blaauwe straalbloemen, FLORES CYANI, van zoetachtig zwak prikkelenden smaak, werden vroeger voor diuretisch gehouden, en het gedestill. water, AQUA CYANI, tegen oogziekten gebr. — Wegens de blaauwe kleur komen de FLORES nog bij riekpoeders.

4. C. JACEA L. *Drooge Centaurie F. B. Sept.* I, 2. p. 617. — *Ic. Bat.* 59. gaf vroeger HERBA JACEE NIGRE seu CARTHAMI SYLVESTRIS.

5. C. MONTANA L. De FLORES CYANI MAJORIS.

6. C. CENTAURIUM L. de RAD. CENTAURII MAJORIS.

Trib. III. Corymbiferae Juss. Flores omnes tubulosi vel radii ligulati. Stylus apice non articulatus.

In deze afdeeling zijn de *aromatisch-vlugtige* bestanddeelen voorgeheerschend, met *bittere extractstof* en *ijzergroen kleurende looistof* verbonden. Het aroma is gewoonlijk harssig. De zaden bevatten *vette*, sommigen *vlugtige olieën*.

VII. TUSSILAGO L. *excl. sp.* Involucrum simplex, subcalyculatum. Capitulum monoclinum, heterogamum. Flores foeminei marginales pluriseriales, ligulati, integri; disci hermaphroditi, tubulosi 5-dentati. Stigmata linearia, a basi puberuloscabra. Receptaculum nudum.

B. (226) I. T. FARFARA L. Scapo 1-floro, subnudo, bracteato, f. cordatis angulatis, dentatis, subtus pubescentibus. *Donsachtig Hoefblad F. B. Sept.* I, 2. p. 607. — *Gr.* langs slooten en op vochtige akkers, vooral op kleigronden in geheel Europa. — *Bl.* Maart, Apr. geel. 4. Later verschijnen de bladen. *Ic. D.* 237. H. II. 16. *Bat.* 40.

G. D. De bladen en bloemen: HERBA en FLORES FARFARAE seu TUSSILAGINIS; vroeger ook de wortel.

E. Zonder reuk, smaak slijmig, iets bitter zamentrekkend.

B. Slijm, looistof en bittere extractstof.

W. Verzachtend, de slijmscheiding bevorderend.

G. Tegen borstziekten, in INF. ENDECOCT. *uitwendig* als weekmakend middel op abscessen, in CATAPLASM., NATTE OMSLAGEN enz.

P. AQUA, STRUPUS, CONSERVA, allen verouderd. — De bladen een bestanddeel van vele SPECIES PECTORALES.

(227) PETASITES OFFICINALIS MÖNCH. *Groot Hoefblad F.*

B. Sept. I, 2. p. 609. — Syn. Tussilago Petasites L. en T. hybrida L. — Gr. op moerassige weil., langs slooten enz. door geheel Europa. Bl. Maart, Apr. 4. — Ic. Bat. 199. D. 238. H. II. 17, 18. De wortel, RAD. PETASITIDIS, geurig van reuk, en geurig-bitter, zwak zamentrekkend van smaak, was als een openmakend, zweeldrijvend geneesmiddel tegen borstaandoeningen, jicht, epilepsie, enz. in gebruik.

ERIGERON CANADENSIS L. Canadasche Fijnstraat F. B. Sept. I, 2. p. 595. — Ic. Bat. 70. De scherpe HERBA en FLORES vroeger gebr., thans geheel obsoleet.

E. UPATORIUM CANNABINUM L. Hennepbl. Leverkruid F. B. Sept. I, 2. p. 583. — Ic. Bat. 78. H. VIII. 44. gaf vroeger HERBA en RAD. CANNABINÆ AQUATICÆ seu ST. CUNIGUNDÆ, braakwekkend en purgerend volgens BOERHAAVE.

E. PERFOLIATUM W. in N. Amer. gebr.

E. AYAPANA KUNTH uit Brasilië, tegen de Cholera gebr.

SOLIDAGO VIRGAUREA L. Gemeene Guldenroede F. B. Sept. I, 2. p. 603. — Gr. op schaduwachtige oorden in Europa, Azië en N. Amer. — Bl. Jul.—Sept. 2. — Ic. Bat. 344. H. VIII. 12. De bladen en bloeiende toppen HERBA en SUMMITATES VIRGÆ AURÆE seu CONSOLIDÆ SARRACENICÆ, bitter en scherp geurig, waren als diureticum in gebruik. — De scherpe wortel wordt met Arnica verwisseld.

VIII. *INULA L. Involucrum imbricatum. Flores radii foeminei, ligulati, concolores, disci hermaphroditi, tubulosi. Antherae caudatae. Achenium erostre. Pappus pilosus, conformis. Receptaculum nudum.*

B. (228) I. J. HELENIUM L. f. inaequaliter dentato-serratis subtus tomentosis, radicalibus petiolatis elliptico-oblongis, caulinis cordato-ovatis acuminatis amplexicaulibus, involucri foliolis exterioribus lineari-spatulatis, acheniis glabris Bittere Alant F. B. Sept. I, 2. p. 603. — Gr. in Engl, Frankr., Duitchl.; ook gekweekt. — Bl. Jul. Aug. 2. — Ic. D. 240. H. VI. 45.

G. D. De wortel: RADIX ENULÆ seu HELENII.

E. Reuk versch kampherachtig, gedroogd geurig; smaak scherp, bitter-aromatisch.

B. Eene kristallis. vluchtige olie of Inuline, 66,00, zeepstof 56,

gom 164, hars 11, Alantkampfer 1,25, extractstof 52, vezels 125, water 24 (SCHOLZ). Ook zouten.

W. Tonisch, vlugtig prikkelend, vooral op de ingewanden en slijmvliezen.

G. Tegen atonische aandoeningen der slijmvliezen van de ademhalings- en spijsverterings-organen in POEDER, INFUSIE en DECOCT. *Uitwendig* tegen huidziekten.

P. EXTRACTUM HEL. *seu* ENULÆ; zeldzaam TINCTURA en UNGUENTUM ENULÆ. Een bestanddeel van ELIXIR PECTORALE WEDELII, CHZ.

2. *J. GERMANICA* L. gaf vroeger de bladen als HERBA *J. GERM. seu* PALATINÆ.

3. *J. PULICARIA* L. *Kleinbloemige Alant* *F. B. Sept. I, 2. p. 605*, de HEA *PULICARIÆ seu* *CONYZÆ PULICARIÆ*, walgelijk riekend.

4. *J. DYSENTERICA* L. *Rooloops Alant* *F. B. Sept. t. a. p. — Ic. Bat. 149*, en *J. BRITANNICA* L., *Lancetbladige Alant* *F. B. Sept. t. a. p.* De wortel der eerste en bloemen der tweede worden met die van *ARNICA* verwisseld.

GNAPHALIUM ARENARIUM L., *Zand Roerkruid* *F. B. Sept. I, 2. p. 589*, de bloemen als HEA *STOECHADIS CITRINÆ* geb.

G. DIOICUM L. *Tweehuizige Roerkruid* *F. B. Sept. I, 2. p. 591*. De bladen en bloemen als HERBA en FLORES *GNAPHALII, PEDIS CATI seu* *HISPIDULÆ* gebruikt.

IX. *ARTEMISIA* L. *Involucrum imbricatum, ovatum vel globosum. Flores disci hermaphroditi, 5-dentati, radii uniseriales, filiformes, subdenticulati, aut omnes hermaphroditi. Corollae teretes. Achenium obovatum, exalatum, disco epigyno minuto. Receptaculum nudum vel villosum. — Flores omnium lutei vel apice rubelli.*

B. (229) 1. A. ABSINTHIUM L. *Caulibus erectis paniculatis, foliis incanis, radicalibus tri-, caulinis bipinnati-fidis pinnatifidisque, lacinulis lanceolatis obtusis, floralibus indivisis, petiolis exauriculatis, capitulis subglobosis nutantibus, involucri foliolis incanis, interioribus obtusissimis margine scariosis, exterioribus linearibus apice tantum scariosis, interiora aequantibus, receptaculo hirsuto. Bittere Asem* *F. B. Sept. I, 2. p. 587. — Syn. Absinthium vulgare* Lam. — *Gr.* op onbebouwde oorden in M. en Z. Europa. — *Bl.* Aug.—Oct. 2°. — *Ic.* D. 235. H. II. 11.

G. D. De bladen en bloeiende toppen; HERBA en SUMMITATES *ABSINTHII*.

E. Reuk eigendommelijk, sterk, onaangenaam aromatisch; smaak doordringend verwarmend bitter.

R. Vluchtige olie 0,150, zeer bittere hars 0,233, groene hars 0,500, eiwit 1,250, zetmeel 0,133, stikstof bevattende stoffe 4,333, houtvezels 10,833, vele zouten (BRACONNOT). CAVENTOU heeft het bittere beginsel zuiver afgescheiden.

W. Bitter-tonisch, vluchtig opwekkend, vooral op de ingewanden.

G. Tegen atonie der ingewanden, febris interm., ingewandswormen, algemeene zwakte, in INF. en DECOCT, zelden in POEDER.

P. EXTRACTUM, OLEUM AETHER., TINCTUR. SIMPL. en COMP.; zeldzaam AQUA, CONSERVA en OLEUM COCTUM ABSINTHII. SAL ABSINTHII is obsoleet en niets anders als onzuivere *Carbonas Potassae*.

(230) 2. *A. VULGARIS* L. Caulibus erectis paniculatis, f. subtus albo-tomentosis pinnatifidis, pinnis lanceolatis acuminatis incisiss serratis integrisque, caulinis basi auriculatis summis lineari-lanceolatis acuminatis, capitulis ovalis oblongisve cernuis erectisque subsessilibus tomentosis. — *Gemeene Alsem F. B. Sept. I. 2. p. 587.* — *Gr.* langs wegen enz. door geheel Europa, N. Amer. — *Bl.* zomers 2. — *Te. D.* 234. H. II. 12. Bat. 334.

G. D. De wortel, RADIX ARTEMISIAE, seu *A. RUBRAE* seu ALBAE, zelden HERBA en SUMMITATES *A.*

E. *Radix*: reuk eigendommelijk, onaangenaam scherp, smaak zoetig, onaangenaam, nauwlijks scherp. *Herba*: weinig reuk, zwak geurig, smaak ligt bitter.

B. Des wortels: vluchtige olie, scherpe weekhars 1 pC., halfhars, looistof, eiwit (JENIKE).

W. Krampstillend, zweedrijvend, bijzonder ook op den uterus.

G. De wortel in nieuwere tijden vooral tegen epilepsie, vroeger veel tegen hysterie, tot bevordering der menstruatie, in POEDER, 30—45 gr. p. d. klimmend. *Herba*: in INFUS. tegen krampen enz. der baarmoeder: de haren der bladen tot MOXA.

P. Allen verouderd, AQUA, OLEUM, ESSENTIA, EXTRACTUM, SYRUPUS, SAL ARTEMISIAE.

(231) 3. *A. GLOMERATA* SIEBER. Ramis arachnoideo-tomentosis, f. palmato-tripartitis, glabris (aut griseo-villosis), lacinii linearibus rigidis abbreviatis, ramis angulatis glabris, capitulis

sessilibus remotis globulosis, pulverulento-tomentosis. — *Gr.* in Palestina f. . — *Ic.* D. 231.

B. (232) 4. A. CONTRA L. Ramis arachnoideo-tomentosis, f. palmato-pinnatifidis, laciniis linearibus obtusiusculis, tomentosis, capitulis sessilibus erectis, ovatis, in spicas foliosas paniculatas collectis, involucris glabris glandulosis. — *Gr.* in Persië f. . — *Ic.* D. 230.

C. D. Van beiden de bloemhoofdjes: SEMEN SANTONICI, seu CINÆ, seu CONTRA seu SEMEN CONTRA VERMES, waarvan in den handel voorkomen: 1. *S. C. levanticum, aleppicum s. alexandrinum*, 2. *S. C. africanum, barbaricum, orientale seu indicum*, welke laatste van *A. glomerata*, de eerste van *A. Contra* afgeleid wordt.

E. Reuk sterk onaangenaam geurig, smaak scherp, harsig; walgelijk, bitter.

B. Vluchtige olie 0,8, harde hars 11,0, bitter extract met Malas Calcis 21,0, gom en in alcohol onopl. extract 36,0, eene door potasch uit de plantenvezels afgescheiden stoffe 20,0, vezels 12,0 (TROMMSDORFF). — Sem. Cin. levant.: Cerin 0,35, bruine bittere harsige stof 4,45, weeke groene hars 6,05, bittere extractstof met opl. zouten Sulphas, Malas Potassae, Calcis, Chlorur. Potassii 20,25, gomachtige extractstof 15,50, apothema 8,60, Malas Calcis 2,00, plantenvezels 35,45, vreemde bijmengsels 6,70 (WACKENRODER). — De O. Ind. Sem. Cin. bevat volgens dezelfde analyse meer hars, bitter extract. — Later hebben KÄHLER en ALMS, het eigendommelijke, werkzame, kristall. beginsel, *Santonine*, uitgetrokken.

W. Anthelmintisch, prikkelend voor de ingewanden.

G. Tegen ingewandswormen, atonie en krampen der ingewanden, in POEDER (6—10—15 gr. voor kinderen.), ELECTUAR., zelden INFUS. ($\frac{1}{2}$ onc op 4 onc. om 2 u. 1 l.).

P. EXTRACTUM RESINOSUM, TINCTURA, CONFECTIO S. C.; bestanddeel van vele anthelm. bereidingen, PULVIS, ELECTUAR., TROCHISCI ANTHELMINT. seu CONTRA VERMES.

Men heeft lang over de moederplant van *s. c.* getwijfeld, doch naar de naauwkeurige nasporingen van FR. NEES v. ESENB., beschouwt men thans de twee genoemde voor dezelve. *Prof. DELLE CHIAJE* houdt echter de moederpl. nog voor eene afzonderlijke soort, door KUNZE *A. Chiajeana* genoemd. — Vroeger

hield men beurtelings *A. Santonica* L., *A. nutans* W. in de Tarterei, (B.) *A. judaica* L. in Palestina, Egypte enz. (Ic. D. 229.) *A. palmata* Lam. in Z. Frankr., Spanje, *A. odoratissima* Desf. in Numidie, *A. caerulea* L. (F. B. Sept. I, 2. p. 586) aan de Middell. zee voor de moederpl. van deze zaden. Zij schijnen overigens allen soortgelijke krachten te bezitten. MICHEL leidt *S. Cinae* van 4 soorten af: *A. Santonica*, *A. inculta* Del., *A. glomerata*, en eene nieuwe soort.

Vervalsching, met de bloemhoofdjes van *A. Abrotanum* L., *A. campestris* L., *Tanacetum vulgare* L. kunnen door de bot. kenmerken herkend worden.

(233) 5. A. PONTICA L. Gr. in Z. Europa. 2. — Ic. D. 232. H. II. 10. de HERBA seu SUMMITATES ABSINTHII PONTICI seu ROMANI bezitten soortgelijke, maar zwakkere krachten als A. ABSINTHIUM L.; en zijn bij ons obsolete.

B. (234) 6. A. ABROTANUM L. Gr. in China, K. Azië, Z. Europa 2. — Ic. D. 233. HERBA seu SUMMITATES ABROTANI seu A. MARIS, bezitten eene met die van Abs. eenigzins overeenkomende werking, edoch zwakker.

(235) 7. A. DRACUNCULUS L. Gr. in Z. Europa; bij ons in tuinen gekweekt. HERBA seu SUMMITATES DRACUNCULI zijn nauwelijks in geneesk. gebruik.

X. TANACETUM L. Involucrum imbricatum, hemisphaericum. Flores disci hermaphroditi, tubulosi, 5-dentati, teretes; peripherici filiformes, tridentati; vel omnes hermaphroditi. Achenium angulato-striatum, disco epigyno latitudine achenii. Pappus subnullus vel minutus, coroniformis. Receptaculum nudum. — Fl. lutei.

B. (236) 1. T. VULGARE L. f. bipinnatifidis, laciniis serratis. — Gemeene Reinwaren F. B. Sept. I, 2. p. 585. — Gr. in gansch Europa op onbebouwde plaatsen, in K. Azië. — Bl. Jul. Sept. 2. — Ic. D. 236. II. 6. Bat. 185.

G. D. De bladen en bloemen: HERBA en FLORES TANACETI, vroeger ook SEMEN T.

E. Reuk sterk balsamiek, onaangenaam, kampherachtig; smaak zeer bitter, walgelijk, geurig.

B. Vlugtige olie, vooral in de FLORES (uit het versche kruid $\frac{1}{768}$, uit de bloemen $\frac{1}{384}$), bittere extractiefstof en looistof, gom,

was, weekhars, appelzure zouten (FROMHERZ). — PESCHIER wilde een alcal. beginsel gevonden hebben.

W. Tonisch, vlugtig-opwekkend, wormdrijvend, de zaden vlugtiger, de HERBA meer tonisch.

G. Tegen ingewandswormen, aton. en krampachtige aandoe-ningen der ingewanden, gewoonlijk de FLORES, zelden HERBA in POEDER (1. scr. 2 dr, in electuar. 2 maal daags) en INFUS; de HERBA meer *uitwendig* tot opwekkende omslagen, ook als an-ihelm. in ZALVEN gebruikt.

P. OLEUM (ÆTH.) en EXTRACTUM TANACETI; vroeger ook AQUA en ESSENTIA.

2. TANACETUM BALSAMITA L. (*Syn.* Bals. vulgaris W. of B. suave-olens P.) *Gr.* in Z. Europa 2. — *Ic.* H. II. 5. — HERBA en SUMMITATES seu FLORES BALSAMITE, TANACETI HORTENSIS seu COSTI HORTORUM, was vroeger als pijnstillend middel beroemd.

SANTOLINA CHAMÆCYPARISSIAS L. *Gr.* in Z. Europa enz. ƒ. gaf wel-ger: HERBA seu SUMMITATES SANTOLINE seu ABROTANI FEMINE, zeer geurig.

8. FRAGRANTISSIMA FORSK. als een krachtig resolvens extern. aanbevolen. CHRYSOCOMA LINOSYRIS L. gaf HERBA HELIOCHRYSI.

(237) SPILANTHES OLERACEUS L. *Gr.* in Z. Amer., O. Ind. ☉. — *Ic.* JACQUIN *Hort. Schoen.* 135. De bladen en vooral de bloemhoofdjes zijn zeer scherp, en verwekken sterken speeksel-vloed. Bevat scherpe vlugtige olie, gom, extractstof, gele kleurstof enz. Tot het bereiden der PARATINCTUUR gebr. — Kan ligtelijk den vroeger gebr. s. ACHELLA L. vervangen, die weleer hoog geroemd werd tegen Hydrops enz. — *Gr.* in Ceylon, O. Ind. enz. — *Ic.* van beiden in *Ann. der Pharm.* XVII. 2. p. 192.

XI. ACHILLEA L. Involucrum ovatum, vel oblongum imbricatum. Flores disci hermaphroditi, tubulosi, corolla 5-dentata, tubo plano compresso, bialata; flores peripherici feminei, ligulati, ligula brevi subrotunda. Achenium compressum, apice nudum vel margine prominulo terminatum. Receptaculum paleaceum.

B. (238) 1. A. MILLEFOLIUM L. f. lanato-villosis vel subglabris, caulinis circumscriptione lanceolatis sublinearibusque bipin-

natifidis, pinnulis bi-trifidis pinnatove quinquefidis, lacinulis linearibus ovatisque acuminatis mucronatis, rachi integra vel in apice folii subdentata, dentibus integris, corymbo decomposito, ligulis involucri dimidio brevioribus. *Gewoon Duizendblad F. B. Sept. I, 2. p. 617.* — *Gr.* in gansch Europa langs wegen, op akkers enz., in Asië en N. Amer. — *Bl.* Jun. Aug. wit ook bleekrood. ψ . — *IC. D. 246. H. IX. 45. Bat. 224.*

G. D. De bladen en bloeiende toppen HERBA *en* FLORES seu SUMMITATES MILLEFOLII.

E. Hba: reuk zwak aromatisch, smaak bitter, iets zamen-trekkend. *Flores:* reuk sterk, smaak geurig-bitter, iets zamen-trekkend. \dagger

B. Zeer weinig vlugtige olie, bittere extractstof, met zout-zure, phosphorz, salpeterz, potasch 17 pC. en looistof $2\frac{1}{2}$, gom, iets hars, zwavel (BLEY).

W. Tonisch, iets oplossend op de ingewanden enz.

G. Bij alon. aandoeningen der ingewanden, slijmvloeiingen, bloedvloeiingen, INFUS., DECOCT; ook het versche UITGEPERSTE SAP in het voorjaar.

P. EXTRACTUM MILLEFOLII; zelden: TINCTURA, AQUA *en* OLEUM M.

(239) 2. A. PTARMICA L. *Lijnvormig Duizendblad F. B. Sept. I, 2. p. 615.* — *Gr.* op vochtige plaatsen in Europa, Azië, N. Amer. — *IC. Bat. 180. D. 247. H. IX. 44.* De onderaard-sche wortelstok, RAD. PTARMICÆ, van scherp bijtenden smaak, naauwlijks gebruikelijk, tegen epilepsie geprezen.

3. A. NOBILIS L. *edel Duizendblad F. B. Sept. I. 2. p. 617.* — *Gr.* in M. en Z. Europa nadert in eigenschappen A. MILLEFOLIUM en schijnt nog krachtiger van werking te zijn, bij ons ongebr.

4. A. AGERATUM L. *Gaf vroeger SUMMITATES AGERATI seu EUPATORII MESCÆ.*

XII. ANTHEMIS L. Involucrium hemisphaericum, vel planiusculum, imbricatum. Flores disci hermaphroditi, tubulosi, corolla ecalcarata, tubo plano compresso bialato, limbo 5-dentato, flores peripherici foeminei, quandoque steriles, ligulati, ligula oblonga. Achenium exalatum vel anguste alatum subconforme, pappo destitutum, margine plus minusve prominulo terminatum. Receptaculum paleaceum. — Ligulae albae (excepta A. tinctoria).

B. (240) 1. A. NOBILIS L. f. pubescentibus vel subglabris pinnatis, pinnis multifidis, laciniis linearibus breviter mucronulatis, receptaculo elongato-conico, paleis oblongis muticis margine apiceque scariosis, acheniis subtrigonis laevibus margine obsolete terminatis, caule ramoso polycephalo. — *Gr.* op drooge plaatsen in Z. Europa, bij ons gekweekt. — *Bl.* Jun. Jul. bl. veelal dubbeld. 2. — *Ic. D.* 245. H. X. 47.

G. D. De bloemhoofdjes: FLORES CHAMOMILLÆ ROMANÆ.

E. Reuk sterk, aangenaam geurig, smaak tevens sterk bitter.

B. Was 1,50, bladgroen en vet 3,63, hars 5,25, bittere in ether opl. stof 4,00, in alcohol opl. extract 3,12, alleen in water opl. extract 5,50, zeezoutzuur extract met Phosphas Magnesiæ 5,75, Sulphas, Tartaras Potassae, Malas Calcis, Chlorur. Potassii 1,88, eiwit 1,50, gom 0,75, plantenvezel 62,00, sporen van vluchtige olie en looistof (*Wyss*).

W. Tonisch, opwekkend, prikkelend, doch nauwlijks krampstillend als de gewone kamillen.

G. Dikwijls, doch zeer ten onregte in plaats de gewone *Fl. Chamom.*; doelmatiger als tonicum, stomachicum in INFUS ($\frac{1}{2}$ onc op 6—8 onc).

P. EXTRACTUM en OLEUM CH. R., zeldzaam. De Ph. lond. heeft OLEUM ETHER., EXTRACT. en DECOCT. ANTHEMIDIS NOBILIS.

2. A. TINCTORIA L. *Verv. Kamille F. B. Sept. I, 2. p. 615.* — *Ic. Bat.* 180 gaf vroege FLORES BUPHTHALMI VULGARIS.

3. A. COTULA L. Gaf vroege FLORES COTULÆ FORTIDÆ, zie p. 161.

XIII. ANACYCLUS L. *excl. sp.* Achenia utrinque alata, orbicordata, alis dilatatis apice in lobum productis; centralia angustius alata. Reliqua ut Anthemidis.

(241) 1. A. OFFICINALIS HAYNE. Caulibus erectis vel adscendentibus submonocephalis, paleis obovatis basin versus attenuatis, acheniorum alis cartilagineis opacis, floribus disci aequaliter 5-dentatis. — In Thuringen veel gekweekt. — *Bl.* Jul. ☉. — *Ic. H.* IX. 46.

G. D. RADIX PYRETHRI. — Deze is de gewoonlijk in den handel voorkomende soort, ook RAD. P. COMMUNIS seu GERMANICI genoemd.

E. Weinig reuk, smaak zeer scherp, langdurend, speekselafscheiding opwekkend.

B. Scherpe weekhars 1,7, bittere extractstof 1,17, gom 20, inuline 40, houtvezel 25, water 1,6, iets vluchtige olie en sporen van campher (JOHN). PARISËT meende eene feigenaardige stoffe, Pyrethrine, gevonden te hebben, welke echter volgens KOENE een mengsel uit 3 andere is. Deze vindt: eene bruine harssige in kaustische Potaschloog onopl. stof (het eigenl. scherpe beginsel) 0,95, donkerbruine in deze loog oplosbare olie 1,6, gele insgelijks opl. olie 0,35, gom 9,4, inulin 57,7, velerlei zouten en oxyden 7,60, vezel 19,8, sporen van ac. tannic.

W. Sterk prikkelend, plaatselijk op de huid blaartrekkend.

G. Bij aton. onderbuiks ziekten, feb. interm., verlammingen vooral der tong in POEDER (10 gr. — 2 scr.) en INF. (I dr. op 6 onc) *uitwendig* tot GARGARISM. bij asthen. keelontsteking, tegen tandpijn.

P. TINCTURA PYRETHRI; EXTRACTUM en SPIRITUS.

B. (242) 2. A. PYRETHRUM LK. Alis acheniorum membranaecis, pellucidis, paleis interioribus subito in petiolum contractis, spathulatis, caulibus lateralibus elongatis, prostratis pleiocephalis. *Syn.* Anthemis Pyrethrum L. — *Gr.* in Z. Europa, Orient, N. Afr. — *Ic. D.* 244.

G. D. RADIX PYRETHRI (VERI seu ROMANI). Het overige als bij de voorgaande; zeldzaam voorkomend.

Aanmerking. Vroeger werd deze plantsoort voor de eenige moederplant der *R. Pyr.* gehouden, en A. off. was van *A. pyr.* niet onderscheiden, tot dat HAYNE denzelfen als eene afzonderlijke soort deed kennen.

B. (243) PYRETHRUM PARTHENIUM SM. (Matricaria Parth. L.) *Gr.* in Z. Duitschl. — *Ic. D.* 242. H. VI. 20 geeft HERBA MATRICARIAE CUM FLORIBUS, in werking de kamille naderend maar lang niet evenarend.

GUIZOTIA OLEIFERA DC. (Polymnia abyssinica L. fil.) — *Gr.* in O. Indië, Abyss. wordt thans in alle warme landen wegens de olierijke zaden gekweekt. TEEL- of TILZAAD of RANTILLA genoemd.

XIV. MATRICARIA L. Involucrum planiusculum vel hemisphaericum, imbricatum. Flores disci hermaphroditi, tubulosi, corolla ecalcarata, limbo 5-dentato; peripherici feminei ligulati, tubo compresso. Achenia conformia exalata, pappo destituta, mar-

gine obsolete vel plus minusve prominulo vel in coronam producto, terminata. Receptaculum nudum subcylindrico-conicum.

B. (244) I. M. CHAMOMILLA L. Foliolis involucri obtusis. — *Kamille Moederkruid F. B. Sept. I, 2. p. 613.* — *Gr.* door bijkans geheel Europa op koornvelden enz. — *Bl. Jun.* — *Aug.* ☉. *Ic. D. 241. H. I. 3. Bat. 290.*

G. D. De geheele bloemhoofdjes: FLORES CHAMOMILLE VULGARIS.

E. Reuk eigendommelijk sterk balsamisch, smaak onaangenaam, bitter geurig.

B. Vluchtige olie en bittere extractstof.

W. Vluchtig-opwekkend, krampstillend zweetdrijvend, zacht bitter-tonisch, vooral op de ingewanden — In te groote giften verwekt zij misselijkheid, braking, diarrhee.

G. Bij asthen. en kramp-ziekten vooral der ingewanden, van den uterus, in feb. contin. en intermitt. in INFUS. (2—4 dr. op 1 ℥) en POEDER ($\frac{1}{2}$ scr. — $\frac{1}{2}$ dr.); *uitwendig* in PAPPEN, OMSLAGEN, BADEN ($\frac{1}{2}$ —1 onc. op 1 ℥).

P. EXTRACTUM en AQUA F. C.: ook OLEUM AETHER., zelden: OLEUM COCTUM en SYRUPUS CHAM. — Een bestanddeel van SPECIES RESOLVENTES, AD FOMENTUM, EMOLLIENTES, SP. AD ENEMA ENZ.

Vervalsching, kan ligtelijk, dikwijls niet opzettelijk, plaats vinden:

1. met *Pyrethrum inodorum W.* (*Chrysanthemum L.*) reuke-looze *Vuurwortel F. B. Sept. I. 2. p. 611*, en *P. Parthenium W.*, breedbladige *Vuurwortel F. B. Sept. t. a. p.* welke met een botanisch oog ligtelijk onderscheiden worden door een *niet hol* receptaculum, dat bij de eerste soort hol, maar niet kegelvormig, is; de bloemen zonder reuk.

2. *Anthemis arvensis L.*, *Wilde Kamille F. B. Sept. I, 2. p. 613*, en *A. Cotula L.* *Stinkende Kamille F. B. Sept. I, 2. p. 615.* — *Ic. Bat. 284*; door een *receptaculum convexum, paleaceum* te herkennen. Alle deelen der *A. arv.* zijn grijs behaard, de bloemen zwak, maar onaangenaam riekend. *A. Cotula L.* is stinkend van reuk, scherp van smaak, de onderste bladen drievoudig-vindeelig met lancetv. insnijdingen, vruchtbodem *stoppelig, niet hol.*

3. *Chrysanthemum leucanthemum L.* *Witte Gaurebloem F. B. Sept. I, 2. p. 611.* — *Ic. Bat. 50.* heeft *grootte, platte recep-*

lacula, zonder paleae. Deze pl. zelf was vroeger als FLORES BELLIDIS MAJORIS gebr.

DORONICUM PARDALIANCHES L. *Gr.* in Z. Europa, gaf vroeger RAD. DORONICI.

TAGETES ERECTA L. In onze tuinen gekweekt, gaf vroeger de FLOR. AFRICANI.

BELLIS PERENNIS L. *Madelief F. B. Sept.* I, 2. p. 611. de FLORES BELLIDIS MINORIS.

XV. ARNICA L. Involucrum cylindricum, foliola aequalia biserialia. Flores disci hermaphroditi, tubulosi, limbo 5-dentato, stigmatibus superne incrassatis, apice conico pubescente terminalis; peripherici foeminei, ligulati stamina infertilia gerentes. Achenium erostratum, exalatum, striatum. Pappus pilosus, receptaculum nudum.

B. (245) 1. A. MONTANA L. f. radicalibus oblongo-obovatis subintegerrimis 5-nerviis, caule paucifloro, pedunculis involucrisque villosis vel glanduloso-pubescentibus. *Gewoon Wolverlei F. B. Sept.* I, 2. p. 607. — *Gr.* vooral op heuvels, bergen van M. en N. Europa. — *Bl.* Jun.—Aug. Bl. goudgeel $\frac{1}{2}$. — *Te.* D. 239. H. VI. 47.

G. D. De van het omwindsel ontdane bloempjes, de bladen en de wortel: FLORES, HERBA en RADIX ARNICE seu DORONICI GERMANICI

E. Flores: reuk versch onaangenaam geurig, gedroogd zwakker, bij het wrijven ligtelijk niezen verwekkend; smaak zoetachtig-bitter, scherp-geurig; *rad.* reuk eigendommelijk, walgelijk aromatisch, vooral bij het poederen prikkelend, smaak scherp-geurig-bitter, lang durend. *Hba*: als de wortel, zwakker.

B. Des wortels: vluchtige olie 1,5, scherpe hars 6,0, zeepstof 32,0, slijm 9,0, vezels 51,2. In 100 d. (PFÄFF). WEBER trok uit de bloemen eene hars 7,5 p.C., extractstof 15 p.C., eene bruine hars 17,5 p.C., en iets blaauwe eth. olie.

W. Vlugtig prikkelend op het vaat- en zenuwstelsel, voornamelijk der borst- en buikholte; de wortel minder prikkelend, meer tonisch-adstringerend.

G. Bij asthen. koortsen, in slijmvloeiingen, haemorrhagie, hydrops, verlammingen, rheumat. enz. in POED. (5—20 gr.); meer in INF. (1—3 dr. op 6 one), DECOCT.

P. EXTRACTUM (RADICIS) ARNICÆ; OLEUM AETH. zelden. — Bij SPECIES RESOLV., PFCTOR.

Aanmerking. In de bloemen leeft een bijzonder insekt: *Musca Arnicae* L., aan hetwelk sommigen verkeerdelijk eene bijzondere kracht hebben toegeschreven. Zie *Ic. D. t. a. p.*

Vervalsching met velerlei pl., meestal bij naauwkeurige kennis dezer pl. ligtelijk te ontdekken; in het algemeen terstond door het gebrek van den eigendommelijken reuk.

a. De wortel, 1. met *Solidago Virgaurea* L. De wortel is grooter, bleeker, schubbig, inwendig gelijkmatig wit, gedroogd bijkans zonder reuk.

2. *Inula dysenterica* L. De wortel geheel met dikke vezels bezet; — droog: grijs, bijkans zonder reuk en smaak.

3. *Hieracium umbellatum* L. De wortel rondachtig-verdikt, zeer kort, zonder reuk en smaak.

b. De bloemen, 1. *I. dysenterica* en *I. Britannica* L., de bloempjes zijn smaller, korter, bleeker; verwekken geen niezen.

2. *Doronicum Pardalianches* L. Bleeker, zonder zaadkroon (*pappus*).

SENECIO VULGARIS L. Gemeen Kruiskruid *F. B. Sept. I, 2. p. 579.*
Gr. in gansch Europa. — *Ic. Bat. 200.* — Gal vroeger HERBA CUM FLORIBUS SENECTIONIS.

XVI. CALENDULA L. Involucrum hemisphaericum, foliis aequalibus, triseriatis. Flores radii ligulati, foeminei, fertiles, stylo in stigmata duo fisso; disci hermaphroditi, steriles, stylo stigmatate indiviso capitato terminato. Achenia difformia, curvata, varie muricata vel dentata.

(246) 1. c. OFFICINALIS L. Fructibus cymboideis muricatis, exterioribus rotundatis, laeviusculis, f. amplexicaulis oblongis subdentatis. *Goudsbloem.* — *Gr.* in Z. Europa; veel in onze tuinen. — *Bl.* den geheelen zomer en herfst ☉. geel. — *Ic. H. IX. 47.*

G. D. Kruid en gansche bloemhoofdjes, HERBA en FLORES CALENDULÆ.

E. Versch. reuk onaangenaam, iets harssig; smaak bitterachtig, zwak zoutachtig; gedroogd zwakker.

B. Bittere extractstof 19,13, eigendommelijke geleiaardige stof (*Calenduline*) 3,5 sporen van vluchtige olie, gommige stik-

stofhoudende stof 2,0, eigenaardige zetmeelsoort 1,25, Murias Potassae 0,66, Malas Potassae 5,45, Malas Calcis 1,47, Ac. malicum met extractstof verbonden 7, eiwit 0,62, groengele weekhars 3,44, vezels 62,5 (GEIGER).

W. Scherp-prikkelend, tonisch.

G. Vroeger menigvuldig ook als praeservatief tegen velerlei ziekten; in latere tijden tegen kanker geprezen: INF., DECOCT., SUCC. EXPR.

P. EXTRACTUM CALENDULÆ (in PILL. van 2 gr., 6–16 pill. 2 maal daags). — Vroeger ook AQUA, ACETUM, SYRUPUS, CONSERVA, UNGUENT.

Fam. LOBELIACEÆ JUSS. — (K. II. 95).

1. *LOBELIA SYPHILITICA* L. *Gr.* in N. Amerika 2+. — *Ic. D.* 207. H. XIII. 9. — De melksap houdende wortel RAD. LOBELIÆ, van scherp smaak en zweetdrijvend, braakwekkend en purgatief, wordt in Am. als antisypil. gebruikt.

2. *L. INFLATA* L. *Gr.* in N. Amer. ☉. — *Ic. D.* 206. De bladen of geheele plant, HERBA L. I., in Amer. onder den naam van *Indian-Tabacco* als diaphor., emet. en expector. in groot aanzien.

3. *L. CAOUTCHOUC* HUMB., een boom in N. Granada. — *Ic. Berl. Jahrb.* 1824. I. tab I.; het melksap geeft eene soort van RESINA ELASTICA. (Vergl. SIPHONIA ELASTICA P.) Ook eenige aanverwante soorten schijnen daartoe te dienen.

Fam. VACCINIEÆ DC. — (K. II. 92.)

OXYCOCCOS PALUSTRIS P. *Roode Veenbes F. B. Sept.* I, 1. p. 317. *Gr.* op veenstreken in N. Am. en Europ.; de bessen, BACCÆ OXYCOCCOS in sommige landen even als de volgende gebr.

1. *VACCINIUM VITIS IDÆÆ* L. *Roode boschbessen F. B. Sept.* I, 1. p. 333, ♀ in N. Amer. en Europ. — *Ic. D.* 220. H. IV. 19. — De bladen, HERBA VITIS IDÆÆ, zouden soortgelijke krachten als *Arbutus uva ursi* hebben, doch bevond men dat geenszins bevestigd. Zij dienen niet zelden tot vervalsching derzelve. — De zuurachtigzamentrekkende bessen, BACCÆ V. I. waren vroeger als een aange-naam, verkoelend middel gebr. — ROSE, GELATINA, CONDITUM, SYRUPUS.

2. *V. MYRTILLUS* L. *Blaauwe Boschbessen F. B. Sept.* I, 1. p. 333, ♀ door bijkans geheel Europa. — *Ic. D.* 219. H. II. 6. De BACCÆ

MYRTILORUM, zijn weleer tegen diarrhee, bloedvloeijingen aangeprezen.

Fam. XXXIX. ERICINEÆ DC.

Calyx 4—5- *fidus vel-partitus, persistens*. Corolla *monopetala, 4—5- fida vel-partita, hypogyna, aestivatione imbricata*. Stamina *corollae laciniis alterna, aut dupla, ante corollam disco hypogyno inserta, libera, nec corollae adnata*. Ovarium *disco hypogyno insertum liberum, multiloculare, loculis 1- multiovulatis, placentis centralibus*. Stylus 1. Stigma 1. Fructus *capsularis vel baccatus*. Semina *aptera, albuminosa*. Embryo *centralis, radícula ad hilum versa*. — (K. II. 86).

De *Heidegewassen* zijn heestertjes of kleine boomen in de koude en gematigde luchtreken, met altijd groene, gave, dikwijls zeer smalle, kleine, afwisselende, tegenoverstaande of kransevormende bladen zonder steunblaadjes.

Eigenschappen. De tot de I Trib. behoorende gewassen zijn zamentrekkend-bitter, en tevens narcotisch-scherp, waardoor sommigen zelf tot de gifgewassen behooren. Van de II Trib. zijn velen als zamentrekkend-bitter bekend. De vruchten zijn, indien zij sappig zijn, zuur-zamentrekkend, dikwijls eetbaar.

Trib. I. RHODORACEÆ DC. Fructus capsularis; dissepimenta duplicata.

I. RHODODENDRON L. Calyx 5- partitus. Corolla infundibuliformis vel rotata. Stamina 10. Antherae apice poris 2 dehiscentes. Capsula quadrivalvis, marginibus valvularum inflexis quadrilocularis.

(247) 1. RH. CHRYSANTHUM L. f. *oblongis, superius atro-viridibus nitidis, inferius reticulato-venosis flavis aut flavo-fuscis, integerrimis, marginibus revolutis, glabris, floribus (fulvis) umbellato-terminalibus*. — *Gr.* in O. Siberië op rotsen. † 1—2'. *Ic. D.* 216. H. X. 27.

G. D. De bladen der jongste takken, FOLIA seu HERBA RHODODENDRI CHRYSANTHI.

E. Reuk onaangenaam, eenigzins naar rhabarber, smaak zamentrekkend, walgelijk bitter.

- B.* Looistof en bittere extractstof, een spoor van vluchtige olie.
W. Zweet- en pisdrijvend.
G. Tegen rheumatismus, arthritis, steen, in POEDER en INFUSIE.
P. TINCTURA RHOD. CHRYSANTHI.

2. RH. FERRUGINEUM L. *Gr.* op de Alpen van Europa en M. Azie. *h* 2—2½. — *lc.* D. 217. H. X. 25. De bladen FOLIA *seu* HERBA RHODODENDRI FERRUGINI somtijds voor de voorgaande gebr., van veel zwakkere werking. — Tot hetzelfde doel en met deze vermengd:
 3. RH. HIRSUTUM L. *Gr.* als de voorg. *lc.* H. X. 26.

II. LEDUM L. Calyx 5-dentatus minutus. Corolla 5-petala, patens. Stamina toro inserta, antherae ovales, erectae, apice poris 2 dehiscentes. Germen subrotundum cum toro connatum. Stylus filiformis, stigmatē capitato. Capsula 5-locularis, a basi valvis 5 dehiscens, dissepimentis duplicatis e valvarum marginibus inflexis. Semina scobiformia marginata placentis 5 ab apice columnae centralis pendulis affixa.

(248) 1. L. PALUSTRE L. f. linearibus margine revolutis subtus ramisque ferrugineo-tomentosis. — *Gr.* op veenstreken in Europa, Azië en N. Amer. *℥* 1—3'. — *lc.* D. 218. H. III. 21.
G. D. De bladen en jonge takken: FOLIA *seu* HERBA ROSMARINI SYLVESTRIS *seu* LEDI PALUSTRIS.

E. Sterk balsamisch, terpentijnaardig van reuk, bitter geurig, kampherachtig van smaak.

B. Vluchtige olie 1,5 p C., looistof 7, slijmsuiker 15, chlorophyll, bruine kleurstof en goin (MEISNER).

W. Scherp-verdoovend, zweetdrijvend.

G. Tegen kramphoest, diarree, chron. huidziekten, in INFUS., bij Angina tot GARGARISMA. — Door branders om het bier zeer koppig te maken.

Trië. II. ERICACEÆ DC. Baccæ aut capsulae. Dissepimenta in his simplicia, valvulis vel suturis opposita.

II. ARCTOSTAPHYLOS ADANS. Calyx 5-fidus. Corolla subovata, limbo 5-fido. Stamina 10. Antherae apice poris 2 dehiscentes. Drupa pentapyrena, pyrenis monospermis.

B. (249) 1. OFFICINALIS WIMM. *et* GRAB. Caulibus prociun-

bentibus, f. perennantibus coriaceis nitidis obovatis integerrimis. —
Syn. Arbutus uva ursi L. — *Gr.* in N. Amer., Europa, in
 bosschen, heidevelden enz. — *Bl.* Mei—Jun. $\frac{1}{2}$ 1—1 $\frac{1}{2}$. — *Ic.*
 D. 215. H. IV. 20.

G. D. De bladen: FOLIA seu HERBA UVÆ URSI.

E. Weinig reuk, smaak zamentrekkend, bitter.

B. Looistof 36,400, galnotenzuur 1,200, bittere extractstof
 3,313, hars 4,400, apothema 0,862, gom 15,700, extractstof
 door potaschloog 17,600, houtvezels 9,600, water 6,000 (MEISNER).

W. Tonisch-oplossend, opwekkend voor de urien-werktuigen.

G. Tegen catharrhus der blaas, nieren, steen; atonie dier or-
 ganen, in INFUS., DECOCT, zelden POEDER.

Vervalsching met de bladen van *Vaccinium vitis idaea*, die
 van onderen gestippeld zijn, terwijl die van *Arbutus* aderig zijn.
 Met *Buxus sempervirens* L., wiens bladen niet aderig zijn en
 eenen onaangename reuk hebben.

Fam. XL. PYROLACEÆ LINDL.

*Discus hypogynus nullus. Semina minutissima arillo tubuloso
 reticulato inclusa, globosa, arillo multo minora. Reliqua ut
 in Ericineis.* — Vroeger met de heidegewassen vereenigd.

(250) 1. CHIMOPHILA UMBELLATA NUTT. — *Syn.* Pyrola um-
 bellata L. — *Ic.* GMELIN Bad. II. T. 2. *Gr.* in N. Amer., N.
 Azië en Europa. $\frac{1}{2}$ 2—6'. De bladen, HERBA PYROLÆ UMBELLATÆ,
 van aanvankelijk zoeten, dan bitter-zamentrekkenden smaak en
 diuret. kracht, vooral in N. Amer., zelden in Europa zoo als Fol.
 Uvae ursi gebr., ook uitwendig tegen zweren, carcinoma, in
 POEDER, INF., DECOCT. — EXTRACTUM, TINCTURA P. UMB.

2. CHIMOPHILA MACULATA PURSH. in N. Amer. van gelijke kracht en
 aanwending.

PYROLA ROTUNDIFOLIA L. *Rondbladig Wintergroen* F. B. Sept. I,
 1. p. 335. *Ic.* Bat. 188. — P. MINOR L. *Kortstijlig Wintergroen*
 F. B. Sept. t. a. p. — P. MEDIA SW. *Ic.* H. IV. 21—23. Vroeger
 tegen diarrhee, uitwendig tegen wonden enz. als FOLIA seu HERBA
 PYROLÆ seu PYROLÆ MAJORIS gebr.

Fam. *XLI.* STYRACEÆ A. RICH.

Calyx 1-phyllus 4—5 divisus, rarissime integer. Discus tori nullus. Corolla calycis fauci inserta, monopetala, limbo 4—5-fido, laciniis calycis lobis alternis, aestivatione saepe valvatis, aut 8—10-fido. Stamina corollae tubo adnata, 2—4-serialia, lobis calycinis numero dupla, tripla aut quadrupla aut fere indefinita, rarissime corollae laciniis aequalia et opposita. Antherae 2-loculares, loculis rima longitudinali laterali dehiscentibus. Ovarium ex carpellis 3—5, saepius 4 connatis formatum 3—5-loculare. Stylus cylindraceus rectus, stigmate 3—5-lobo. Pericarpium drupaceum, calyce cinctum aut coronatum, putamine duro 3—5-loculari, raro 1-loculari (abortu). Dissepimenta tenuia. Semina in loculis solitaria angulo centrali affixa. Albumen carnosum. Embryo centralis, cotyledonibus brevissimis. — (K. II. 90).

De *Styraceën* zijn boomen of heesters met eenvoudige, gaaf-randige, gesteelde bladen zonder steunblaadjes, met meestal oksel-standige, gewoonlijk tweeslachtige, bloemen.

Eigenschappen. Zij bevatten veel hars.

I. STYRAX L. Calyx liber, campanulatus, 5-dentatus, persistens. Corolla 5 (aut 3—7)-fida, stamina ejus tubi basi inserta. Capsula coriacea 1-locularis, irregulariter dehiscens, 1- (raro 2—3) sperma.

B. (251) I. S. OFFICINALIS L. f. ovatis, obtusis, inferius hirsutis, racemis simplicibus, terminalibus. — *Gr.* in Syrië, Palestina enz. † boom of groote heester. — *Ic. D. 210. H. XI. 23.*

G. D. De uit den stam verkregen hars: STYRAX, STORAX.

E. Reuk balsamisch, geurig, smaak prikkelend, bitter.

B. Vluchtige olie, hars, Ac. bezoicum.

W. Prikkelend, opwekkend.

G. Vroeger vooral tegen aton. borstziekten; thans nog uitwendig tegen Rheumat., koude zwellingen in BEROOKINGEN tegen ulcera atonica; tot velerlei zalven, pleisters.

P. UNGUENTUM DE STYRACE.

II. BENZOIN HAYNE. Fructus lignosus, 1-spermus, indehiscens. Reliqua ut in *Styrace*.

B. (252) 1. B. OFFICINALE H. f. elliptico-oblongis, acuminatis, crenulatis, inferius ramisque junioribus albo-tomentosis. Racemis compositis, axillaribus, erectis, folia vix aequantibus. — *Syn.* Lithocarpus Benzoin Blume. Styrax Benzoin Dryand. — *Gr.* op Sumatra, Java. h matig hoog. — *Ic. D.* 210. *H. XI.* 24.

G. D. De door insnijdingen uit de schors en het hout verkregen hars: BENZOÏ, RESINA seu GUMMI BENZOÏS vel ASA DULCIS.

E. Riekt, vooral bij verwarming aangenaam; smaakt aanvankelijk zoet, dan scherp prikkelend.

B. Gele in aether oplosbare hars 80 p.C., bruine in aether niet oplosbare hars 0,25, Benzoëzuur 20, zeer weinig vluchtige olie en extractstof (STOLZE).

W. Prikkelend balsamisch, opwekkend, vooral op het vaatstelsel en de slijmvliezen der longen.

G. Vroeger in blennorrhoeë der longen en ingewanden in SUBSTANTIE (5—20 gr), ook de FLORES B.; *uitwendig* tegen rheum. en arthr. ziekten, atonie der huid, tot BEROOKING, in PLEISTER, ZALVEN enz.

P. ACIDUM BENZOÏCUM, ook FLORES genoemd (5—10 gr.) TINCTURA BENZOÏS, LAC VIRGINIS. Bestanddeel van riekpoeders, zamengestelde geneesmiddelen. PILULÆ BALSAMICÆ, SPECIES PRO SUFFITU.

Subclassis III. COROLLIFLORÆ DC.

Met eenbladigen vrijen kelk, eenbladige onder het vruchtbeginsel staande bloemkroon. Meeldraden op de bloemkroon gehecht. Vruchtbeginsel vrij.

Fam. XLII. OLEACEÆ LINDL.

Calyx *dentatus vel divisus*. Corolla *regularis, hypogyna, monopetala, limbo 4-fido, aut 4-petala, petalis per paria filamento connexa, aestivatione valvata*. Stamina 2, *tubo inserta et petalis adnexa*. Discus o. Ovarium 2-loculare; *loculis 2-ovulatis, ovulis pendulis collateralibus*. Fructus *capsularis*.

baccatus vel drupaceus. Semina albuminosa: embryo rectus, radícula ad hilum versa. — (K. II. 78).

De *Olijfachtigen* zijn eene kleine familie van heesters en boomen met tegenoverstaande, gewoonlijk onverdeelde, bladen en pluim- of trosvormende bloemen; in de gematigde luchtstreken.

Eigenschappen. De bladen en schorssen zijn meestal zamen-trekkend-bitter; de bloemen veelal welriekend.

I. OLEA L. Calyx 4- dentatus. Corollae limbus 4- fidus. Drupa 1—2- sperma, putamine osseo.

B. (253) I. o. EUROPEA L. f. oppositis lanceolatis integerrimis discoloribus, racemis axillaribus compositis. — *Olijfboom.* — *Gr.* in Azië, Z. Europa, daar veelvuldig gekweekt. — *Bl.* Jun. 5. De wilde heesterachtig, doorndragend. De gekweekte, boomachtig 8—9', zonder doornen. — *Ic. D. 212. H. X. 10.*

G. D. De vruchten, *olijven*: OLIVÆ, eigenlijk de uit het vruchthulsel verkregen olie: OLEUM OLIVARUM.

E. Olie: bleekgeel, bijkans zonder reuk, smaak zoet. — De slechtere soorten geelachtig-groen, van meer of minder onaangename reuk en smaak.

W. De *olie*: verzachtend, involverend, verslappend, de slijmsecretie bevorderend; zoo als alle vette olien.

G. Inwendig tot verzachting bij geprikkelde toestanden, krampen, tot inwikkeling van scherpe stoffen, enz. alleen of in EMULSIE; *uitwendig* tot verslapping en bedaring; ook tot vehiculum, tot LINIMENTA, UNGUENTA, EMPLASTRA.

De bladen en schors zijn ook in de geneeskunst geroemd; bevatten bittere extractstof, looistof en eene de Manna-stoffe gelijkende zelfstandigheid (PALLAS). Oude olijfbomen bevatten eene geurige hars, waaruit PELLETIER eene kristall. stof, *Olivine*, afscheidde.

2. OL. FRAGRANS THUNB. *Gr.* in China, Japan. — *Ic. D. 213.* De geurige bloemen in China gebr., om aan de Thee eenen liefelijken reuk te geven.

(254) SYRINGA VULGARIS L. *Gr.* oorspronkelijk in Persië, thans bij ons veel gekweekt. — *Ic. D. 214.* Het EXTRACT der

onrijpe zaaddoozen, van sterk zuiver bitteren smaak, is als tonicum en febrifugum in nieuwere tijden zeer aanbevolen. — Bevat: looistof, bassorine, Chlorophylle, suiker, Malas Calcis en salpeter. (ROBINET).

II. FRAXINUS L. Calyx 3—4- partitus aut nullus. Corolla 3—4- partita aut nulla. Ovarium biloculare dissepimento valvulis contrario, loculis 1- ovulatis. Nux plano-compressa. Flores polygamo-dioici.

B. (255) 1. F. ORNUS L. f. subtrijugis, foliis petiolulatis lanceolatis ellipticisve acuminatis serratis, floribus completis. — *Syn.* Ornus europaea P. Fraxinus florifera DC. — *Gr.* in Z. Europa. — *Bl.* Mei. ƒ 10—25'. — *Ic.* D. 374. H. XIII. 11.

G. D. Het uit de schors door insnijdingen vloeijende en aan de lucht gedroogde zoete sap: MANNA.

E. Reuk onaangenaam naar honig; smaak sterk zoet, dan iets prikkelend en walgelijk.

B. Mannasuiker, (*Mannite*), 60 p.C. in de fijne soorten, slijmsuiker, gom, eigendommelijke purgerende stof, van bitteren, walgelijken smaak.

W. Zacht purgerend, de afscheiding der slijmvliezen bevorderend.

G. Als zacht purgans bij kinderen, en bij ontstekingsachtige en koorts-ziekten, in OPLOSSING of SUBSTANTIE.

P. Gezuiverde Manna, MANNA DEPURATA seu TABULATA. — SYRUPUS MANNÆ.

2. F. EXCELSIOR L. *Gemeene Esch* *F. B. Sept.* I, 2. p. 703, een bekende Europ. en Aziat. woudboom. — *Bl.* April. — *Ic.* D. 373. H. XIII. 10. Zoude volgens sommigen in meer zuidelijke landen ook Manna geven. — CORTEX en FOLIA FRAXINI, zeer bitter-zamentrekkend, zijn als Kina-Surrogaat aanbevolen.

Fam. ASCLEPIADEÆ R. BR. — (K. II. 73).

(256) 1. CYNANCHUM VINCETOXICUM P. *Gifwerende Engbloem* *F. B. Sept.* I, 1. p. 213. — *Syn.* Asclepias Vincet. L. — *Gr.* door bijkans geheel Europa. *Bl.* zomers. ƒ. — *Ic.* D. 208. H. VI. 30. — De wortel, RADIX VINCETOXICI seu HIRUNDINARIÆ, van bitter scherpen smaak, volgens FENEULLE eene braakwekkende

alcal. stof, hars, vluchtige en vette olie, slijm, zetmeel, appelzure en oxal-zure zouten bevattend, heeft diuret. en diaphoret. krachten en was weleer tegen Hydrops enz. in POEDER, INF., DECOCT. gebr. — *Uitwendig* tegen zweren. — EXTRACTUM, AQUA *en* TINCTURA VINC. geheel ongebr.

(257) 2. C. MONSPELIACUM L. *Gr.* in Z. Europa. — *Ic.* H. XII. 42, bevat een hevig purgerend melksap, hetwelk ingedroogd vroeger als SCAMMONIUM GALLICUM *seu* MONSPELIACUM gebruikelijk was, waarschijnlijk nog met andere stoffen vermengd. Het sap der gekweekte plant bevat: was 14, in aether opl. hars 29, in aeth. onopl. 2,5, chlormagnium met iets extractstof 26, gom 3,5, lijm met zouten 6, eiwit 19 — in 100 deelen (MARQUART).

(258) 3. C. ARGHEL DEL. (Solenostemma Arghel Hayne), een kleine heester uit Opper-Egypte en Nubie, met lancetvormige, aan beide einden versmalde, gladde, bijkans ongesteelde bladen. — *Ic.* D. Suppl. I. 13. H. IX. 38. Met deze zeer bittere en zamentrekkende bladen worden dikwijls de *Fol. Sennae* vervalscht. (Vergel. Cassia p. 76).

4. C. IPECACUANHA W. (Asclepias asthmica L.) op Ceylon, Mascar. eil.; de scherp-bittere, braakwekkende wortel aldaar als Ipecacuanha gebruikt.

1. ASCLEPIAS SYRIACA L. *Gr.* in N. Amer.; de wortelschors daar als pijnstillend middel gebr.

2. A. TUBEROSA L., in N. Amer.; de wortel als diaphoret., expectorans, febrifugum gebr.

3. A. CURASSAVICA L. in Z. Amer.; de wortel aldaar als *Ipecac.* gebr. Ook van SARCOSTEMMA GLAUCUM KUNTH.

(259) CALOTROPIS (ASCLEPIAS L.) GIGANTEA R. BR. in O. Indië; de wortel onder den naam MUDAR of ARKA, aldaar tegen Syphilis, waterzucht, huidziekten enz. zeer gebr.; ook in Europa aanbevolen. PLAYFAIR zegt, dat zij een krachtig roborans en met opium een goed diaphor. zij; 3—5 gr. 2—3 maal daags. CUMINO zag er dikwijls misselijkheid door ontstaan. DUCAN meent daarin eene bijzondere stof, *Mudarine*, gevonden te hebben. — *Ic.* Botan. Reg. 58.

Fam. XLIII. APOCYNÆE R. BR.

Calyx 5- partitus, persistens. Corolla monopetala, hypogyna, regularis, 5- fida, aestivatione oblique contorta, decidua. Stamina 5, corollae inserta, laciniis alterna: filamenta libera. Antherae stigmati incumbentes. Pollen granulosus. Ovaria multi-ovulata, 2 vel 1 biloculare. Stylus 2 aut 1. Stigma 1. Pericarpium folliculare, capsulare, drupaceum vel baccatum. Semina albuminosa, embryo rectus, radícula ad hilum versa. (K. II. 75).

De *Apocynëen*, welke in gedaante en eigenschappen de voorgaanden zeer naderen, zijn kruiden, heesters of boomen, vooral in de heete gewesten, met gave, tegenoverstaande, zelden afwisselende, meestal parallel-geaderde, bladen, met, gewoonlijk in bij-schermen staande, of enkel in de oksels geplaatste, bloemen.

Eigenschappen. Bevatten waterig of melkachtig sap. De laatsten zijn door sommigen tot eene afzonderlijke familie, *Strychnëen*, gerekend; zij bevatten de bekende vergiftige *Strychnine*, waarvan $\frac{1}{8}$ gr. eenen sterken hond doodt. — Allen zijn *scherp-giftig* en *purgerend*, of *scherp-narcotisch*. De hevigste vergiften vindt men in deze familie als het *Woorara-* en *Upas-gif*. — Alleen de *geurige Alyxia* vormt eene uitzondering, even als de *Cascarille* onder de *Euphorbiaceae*. *Hancornia speciosa* Gom. draagt in *Brasilië eetbare* vruchten en *Apocynum reticulatum* L. wordt als *groente* gebruikt. De vruchten van *Strychnos innocua* en *S. spinosa* Lam. zijn *eetbaar*.

I. Trib. Strychneae.

I. STRYCHNOS L. Calyx 5- dentatus. Corolla infundibuliformis, limbo 5- fido. Stamina fauci inserta. Stylus filiformis, stigmati incrassato. Bacca succosa, pericarpio sicco, polysperma.

B. (260) 1. s. NUX VOMICA L. f. ovato-rotundatis glabris, integerrimis, 3—5- nerviis, cymis terminalibus, paniculatis, densis, baccis sphaericis laevibus, seminibus umbilicato-disciformibus. *Gr.* in O. Indie, Coromandel. ♁ , stam kort, dik, — *Te. D.* 209. H. II. 17.

G. D. De zaden, *NUCES VOMICÆ*, *kraansoogen*.

E. Bijkans zonder reuk, smaak sterk en walgelig bitter.

B. Strychnine, Brucine, vette olie, was, gom.

W. Scherp-stimulerend-narcotisch, vooral op het ruggemerg en ganglienstelsel.

G. Tegen verlammingen, vooral der beenen, tegen krampen, epilepsie, koorts, ingewandswormen, hoest, roodeloop enz.; in *POEDER*, gewoonlijk echter de

P. *EXTRACTUM NUCIS VOMICÆ*, *E. N. V. SPIRITUOSUM*, *NITRAS STRYCHNII* ($\frac{1}{8}$ gr.). — *Obsoleet: ESSENTIA N. V.*

(261) 2. *s. IGNATII BERG.* *Syn.* *Ignatia amara L.* — *Gr.* op de Philipp. eil.; *Slinger-heester*. — *Ic.* *Philos. Transact.* XXI. Tab. I. f. 4—6. geeft de *FABÆ ST. IGNATII seu FABÆ FEBRIFUGÆ*, in smaak en bestanddeelen de *NUCES VOMICÆ* evenarend, in giftige eigenschappen overtreffend, in soortgelijke ziekten geprezen, thans *obsoleet*.

3. *s. COLUBRINA L.* *Gr.* op de Molukken en in Bengalen. — *Ic.* *Hort. Malab.* VIII. 24. De bittere, giftige wortel, *LIGNUM COLUBRINUM*, was vroeger tegen slangenbeet, koorts enz. gebr.

4. *s. PSEUDO-CHINA ST. HIL.*, een Brasil. boom; de zwak bittere niet giftige schors is aldaar als *QUINA DO CAMPO* tegen koorts gebr. Bevat geene Strychnine volgens *VAUQUELIN*.

5. *s. TIEUTE LESCHENAULT*, de *Tieute* of *Upasboom* een slinger-heester op Java. — *Ic.* *Annal. du Museum* XVI. Tab. 23, de giftigste soort van het geheele geslacht, uit wier wortel eene soort van *Upasgif*, *Upas Tieute* genoemd, tot vergiftiging der wapenen, bereid wordt.

II. Trib. Apocynæe verae.

(262) 1. *VINCA MINOR L.* *Kleine Maagdenpalm F. B. Sept.* I, 1. p. 211. — *Gr.* in bosschen van Europa. 4. — *Ic.* *PLENCK* 118. De ligt zamentrekkend bittere bladen, *HEREA VINCÆ PERVINCÆ*, zijn zacht purgerend en zweedrijvend en waren vroeger tegen bloedvloeijingen, vooral neusbloedingen, (waartegen een versch blad in den neus gestoken werd), fluor albus, onregelmatige menstruatie enz. gebr. In Polen tegen *plica polonica*. Thans nog het decoet tot gorgeldranken, zeldzaam.

2. *VINCA MAJOR L.* In Z. Europa, tot gelijk doel dienend.

1. *NERIUM OLEANDER* L. *Gr.* in *Z.* Europa $\frac{1}{2}$ 7—8', bij ons veel gekweekt. Scherp-giftig. Het *EXTRACT* der bittere bladen, *FOLIA OLEANDRI, seu NERII seu ROSAGINIS*, werd uitwendig tegen chron. huidziekten gebr.

2. *N. ANTIDYSENTERICUM* L. (*Wrightia antid. R.BR.*) Een O. Ind. boom. *IC.* Plenck 129. De schors: *CORTEX PROFUVII seu CONESSI*, sterk bitter zamentrekkend, was tegen roode loop en koorts in Oost-Ind. en Engeland gebr. *GUIBOURT* geloofde vroeger, dat van dezen boom de onder den naam van *DÉ-LARÉ* of *COSTUS AMARUS* uit Madagaskar komende bittere schors afkomstig zij. Terwijl anderen dezelve van *MUSSAENDA STADMANNI* afleiden, moet men bekennen, dat de afkomst nog zeer duister is.

3. *N. TINCTORIUM ROTTLER* (*Wrightia tinct. R.BR.*) de bladen geven in O. Ind. eene soort Indigo.

(263) *ALYXIA AROMATICA* REINW. (*A. stellata* Roxb.) een groote slingerheester op Java, Amboina. — *IC.* *BRANDES Archiv IV.* De schors (*Cortex A. a.*) van aangenaam geurigen reuk en arom. bitteren smaak, scherp-arom. weekhars, stearoptenon en bittere extractstof bevattend, is tegen chron. diarrheën en ligte zenuwziekten door *BLUME* in nieuwere tijden aangeprezen, en met goed gevolg gebr.

TABERNEMONTANA ELASTICA SPR. (*Urceola el.* Roxb.) op Sumatra, en *T. SQUARROSA* SM. (*Vahea gummifera* Lam.) op Madagaskar, geven eene soort van *RESINA ELASTICA*. (zie *Siphonia*).

APOCYNUM VENETUM L. In *Z.* Europa, vroeger de wortel, *RAD. TITHYMALI MARITIMI* officineel.

ECHITES SUBRECTA JACQ. in Brasilië, Jamaica, wordt voor de moederplant van het verschrikkelijke *Woorara-gif* gehouden.

Fam. XLIV. GENTIANÆE JUSS.

Calyx monopetalus, divisus, persistens. Corolla monopetala, hypogyna, 4—8-fida, marcescens. Stamina corollae inserta, tot quot laciniæ corollae et iis alterna. Ovarium 1. Styli 2, ex parte vel omnino connati, capsula polysperma, bivalvis, valvularum marginibus seminiferis; aut bilocularis, valvulis margine introflexis, dissepimentum constituentibus, placentis centralibus; aut bacca polysperma. Embryo rectus, in axi albuminis carnosi, radícula ad hilum versa. — (K. II. 70).

De *Gentianeën* zijn kruidachtige gewassen in de gematigde en

warme gewesten der aarde, met knoopdragende stengen, tegenoverstaande, gewoonlijk onverdeelde, gaafrandige, ongesteelde of gesteelde bladen zonder steunblaadjes, en tweeslachtige einding-sche of okselstandige bloemen.

Eigenschappen. De bladen, stengen, bij voorkeur echter de wortels, van vele Gentianeën zijn door hunne groote gehalte aan bitterstof gewichtig voor de geneeskunst. Alleen bij enkelen schijnt het vlugtige beginsel scherp-giftige eigenschappen aan te nemen, en b. v. in *Spigelia braakwekkend* te worden. — Vele wortels bevatten bij de bitterstof eene aanzienlijke hoeveelheid suiker.

I. GENTIANA L. Calyx 4—9- fidus aut partitus, aut dimidiato- spathaceus. Corollae tubus cylindricus aut campanulatus; limbo 5—9- fido. Styli 2 aut 1, stigmatibus 2. Discus hypogynus nullus. Capsula 1- locularis, placentae marginibus valvularum introflexis adnatae.

6. (264) 1. G. LUTEA L. fl. verticillatis, verticillis subcymosis, calycibus spathaceis, corollis sub -5- fidis rotatis, f. latis ovatis. — *Gr.* op de Alpen en Vooralpen in M. Europa. *Bl.* Jul. Aug. 2. — *Bl.* zuiver geel, eenkleurig of de slipjes met 3 rijen bruine stipjes. — *Ic.* D. 199. H. XIII. 28.

(265) 2. G. PURPUREA L. floribus verticillatis, sessilibus, calycibus spathaceis semilateralibus, corollis subsexfidis campanulatis inferne angustatis, f. lanceolatis. — *Gr.* op de Alpen van Zwitserl., de Pyrenëen, Noorwegen. — *Bl.* Aug. Sept. 2. Bloembuis geel, boord purper met of zonder donkere stippen. — *Ic.* D. 202. H. XIII. 31.

(266) 3. G. PUNCTATA L. floribus verticillatis, calycibus membranaceis subtruncatis, lobis tubo brevioribus inaequalibus, corollis subsexfidis subcampanulatis punctatissimis. — *Gr.* op de Oostenrijksche en Zwitsersche Alpen, Pyrenëen. — *Bl.* Jul.—Sept. 2. — *Bl.* bleek stroogeel, met donker purperkleurige stippen. — *Ic.* D. 200. H. XIII. 29.

(267) 4. G. PANNONICA SCOP. floribus verticillatis, calycis campanulati laciniis reflexis, corollis campanulatis sub -6- fidis punctatissimis laciniistubo triplo brevioribus, f. inferioribus elliptico-elongatis. — *Gr.* op Oostenrijk. en Beijersche Alpen, in Hongarijen. — *Bl.* Jul.—Sept 2. *Bl.* donker-purper, uitwendig tot

boven den kelk en inwendig in de buis bleekgeel, geheel zwart-purpergestippeld. — *Ic. D.* 201. *H.* XIII. 30.

G. D. De wortel van alle vier, en misschien nog van eenige verwante soorten (*G. CAMPANULATA* JACQ., *G. HYBRIDA* SCHLEICH.) *RADIX GENTIANÆ LUTEÆ seu RUBRÆ seu MAJORIS.* *Gentiaanwortel.* De wortels der onderscheidene soorten verschillen in kleur en vorm eenigzins; die van *G. LUTEA* is geler en geeft de eigenlijke *R. G. LUTEÆ*; de overigen zijn bruiner en leveren *RAD. G. RUBRÆ*.

E. Reuk des verschen wortels niet aangenaam, scherp; *gedroogd*: geurig; smaak sterk zuiver bitter.

B. Een eigendommelijk kristalliseerbaar loogzout, Gentianine, aether. olie, hars, vette olie, gom, slijmsuiker, bruin extract (*HENRY & CAVENTOU*).

W. Tonisch, de ingewanden opwekkend, dan algemeen versterkend.

G. Tegen aton. toestanden der ingewanden enz., in POEDER, INFUS., DECOCT.

P. EXTRACTUM, TINCTURA SIMPLEX *et* COMPOSITA. Een bestanddeel van ELIXIR'S, TINCTUREN ENZ.

VAN *G. PNEUMONANTHE* L. *Klokjes Gentiaan F. B. Sept. I.*, 1. p. 215.
VAN *G. AMARELLA* L. *bitteracht. G. F. B. Sept. t. a. p.* van *G. CRUCIATA* L. *kruisbl.* *G.* werden de geheele planten gebr., van *G. ACAULIS* L. de wortel (*RAD. GENTIANELLÆ*); ook van *G. ASCLEPIADEA* L.

II. *ERYTHRÆA* RICH. Calyx 5-fidus. Corolla infundibuliformis, limbo 5-fido. Antherae defloratae spiraliter contortae. Capsula marginibus valvularum inflexis bilocularis.

B. (268) *I. E. CENTAURIUM* P. *Caule simplici 4-angulari, f. ovali-oblongis subquiquenerviis, corymbo terminali fasciculato, deflorato laxiusculo semper fastigiato, corollae laciniis ovalibus.* *Gewoon Duizendguldenkruid F. B. Sept. I.*, 1. p. 213. — *Syn.* *Gentiana Centaurium* L., *Chironia Centaurium* Sm. — *Gr.* op weilanden enz., langs de zee-kusten. — *Bl.* Jul. Aug. ☉ rood. *Ic. D.* 203. *H.* I. 29.

G. D. De bloeiende toppen of geheele plant, *SUMMITATES seu HERBA CENTAURII MINORIS.*

E. Zonder reuk. Smaak sterk en zuiver bitter.

B. Bittere extractstof.

W. Tonisch, maagversterkend, oplossend.

G. Tegen zwakte der ingewanden, tusschenpoozende koorlisen, verstoppingen, in INFUS., DECOCT., POEDER, ook *uitwendig* tegen alon. zweren.

P. EXTRACTUM C.M.; *voeget*: ESSENTIA, CONSERVA, AQUA, SYRUPUS, SAL.

(269) 2. *E. PULCHELLA* FR. *Bevallig Duizendguldenkruid* *F.B. Sept. I, 3. p. 779. Syn. Gentiana Centaurium* β *L.* met de voorgaande groeiend, wordt zonder twijfel met haar ingezameld, met misschien nog andere verwante soorten, die allen dezelfde krachten schijnen te bezitten. — *Ic. H. I. 30.*

Vervalsching. Wordt met *Silene Armeria L. Getropte Silene* *F.B. Sept. I, 1. p. 345*, verwisseld, hetgeen ligtelijk, ook door het gebrek van den bitteren smaak, kan herkend worden.

III. MENYANTHES *L.* Calyx 5- partitus. Corolla infundibuliformis, limbo 5- partito, intus barbato. Ovarium annulo ciliato impositum. Stigma emarginatum. Capsula 1- locularis, bivalvis, polysperma, valvulis medio longitudinaliter placentiferis.

B. (270) 1. M. TRIPOLIATA L. f. ternatis. Driebladige Ruigbloem (of *Water Drieblad*) *F.B. Sept. I, 1. p. 181.* — *Gr.* in moerassen, slooten door hijkans geheel Europa en in N. Amer. *Bl. Mei, Jun. 2. bl. bleekrood of wit.* — *Ic. D. 204. H. III. 14. Bat. 2.*

G. D. De bladen: HERBA TRIFOLII FIBRINI.

E. Zonder reuk, smaak sterk en duurzaam bitter.

B. Bittere extractstof, met eene stikstofhoudende stof, Acelas Potassae en vrij appelzuur; verder in 100 deelen 15,6 vezels, 0,49 zetmeel, 0,12 hars, 0,37 eiwit (TROMSDORFF).

W. Versch: oplossend, eenigzins tonisch, gedroogd veel minder werkzaam.

G. Tegen verstoppingen, koorlisen, enz. in INFUS., DECOCT., SUCCUS RECENS EXPR., zelden het POEDER.

P. EXTRACTUM en MELLAGO T. F. — TINCTURA is obsoleet.

(271) SPIGELIA ANTHELMIA *L.* *Gr.* in W. Indië, Z. Amer. ☉. *Ic. D. 205.* De geheele plant met den wortel, HERBA SPIC. ANTHELMIA, van onaangenaam bitteren smaak, en wormdrijvende, in grootere giften, drastisch-purgerende en narcotische werking, in Amer. als anthelminth. gebruikelijk, in Europa obsoleet.

B. (272) SP. MARYLANDICA L. *Gr.* in N. Amer. 2. — *Ic. PLENCK. 89. HERBA et RADIX SP. MAR.* is in Amerika als antheim.

gebr., verwekt ligtelijk braking en is ook als resolvens geprezen.

Fam. XLV. CONVULVULACEÆ JUSS.

Calyx 5- fidus, persistens. Corolla monopetala, hypogyna, regularis, decidua: limbo 5- lobo, plerumque longitudinaliter plicato. Stamina 5, fundo corollae inserta, lobis alterna. Ovarium liberum, disco hypogyno insertum, 2-4- loculare, raro subuniloculare; ovulis definitis erectis. Stylus 1, interdum partitus. Capsula 2, 3- 4- valvis; valvulis a margine dissepimentorum solutis dehiscens aut transverse aut non dehiscens. Semina in basi angulorum centralium affixa, dissepimentis incompletis fundum ovarii tantum occupantibus, albumine parco mucilaginoso. Embryo curvatus, cotyledonibus corrugatis, radicula ad hilum versa aut nulla. — (K. II. 65).

De *Convolvulaceën* zijn meestal slinger-kruiden of heesters met afwisselende, eenvoudige of gelobde, bladen zonder steunblaadjes met veelal schoone, okselstandige of eindelingsche, regelmatige, tweeslachtige, bloemen; het talrijkst tusschen de keerkringen, naar de koudere gewesten in aantal verminderende.

Eigenschappen. Men kent dezelve van zeer weinigen, bijkans alleen van het geslacht *Convolvulus L.*, wiens soorten echter allen in de wortels een scherp purgerend melksap bevatten; alleen bij enkelen zijn deze aangevuld met zetmeel en voedzaam.

I. CONVULVULUS L. Corolla infundibuliformi campanulata, angulato- 5- loba, 5- plicata. Stylus indivisus; stigmata 2 aut 1 capitatum aut 2-3- lobum. Capsula 2-4- locularis, loculis 2- spermis.

B. (273) 1. c. JALAPA L. Radice tuberosa, caule folisque hirsuto, f. longe petiolatis, cordatis, repandis, rugulosis, inferius albo tomentoso-hirsutis, inferioribus 3-5- lobis, pedunculis 1-2- floris, folia aequantibus, corollae tubo elongato, limbo sinuato-lobato; calyce nudo, seminibus lanatis. — *Syn.* Ipomaea Jalapa Pursh. — *Gr.* in Mexico. *Ÿ.* — *Ic. D.* 197-198. H. XIII. 37.

G. D. De wortel: RADIX JALAPÆ of MECHOACANNÆ NIGRÆ.

E. Renk zwak, bij het poederen onaangenaam; smaak aanvankelijk zoet, dan walgelig, bitterachtig-scherp.

B. De wortel des handels: hars 7,8, weekhars 3,2, scherpe extractstof 17,9, gomachtige extractstof 14,5, kleurstof 8,2, niet kristall. suiker 1,9, gom met zouten vermengd 15,6, plantenslijm 3,2, planteneiwit 3,9, zetmeel 6,0, vezel 8,2, appelzuur 0,5 (gedeeltelijk vrij, gedeeltelijk met basen verbonden), Chlorcalcium 0,5, Phosphas Magnesia 1,3, P. Calcis 0,4, Carbonas Calcis 3,0, water en verlies 9,4 (GERBER).

W. In kleine giften prikkelend, opwekkend voor de ingewanden, in grootere drastisch-purgerend, en snel werkend.

G. Bij obstructie met ophooping van slijm, ingewandswormen, hydrops enz. enz., in POEDER, PILLEN, ELECTUAR., zelden INFUS, DECOCT.

P. RESINA en TINCTURA RAD. JALAPPÆ. — EXTRACTUM is obsoleet.

(274) 2. c. PURGA WENDER. Radice tuberosa, caule foliisque glabris, f. cordatis, longe acuminatis, integerrimis, pedunculis 1—2-floris. Corollae tubo calyce obtuso quadruplo longiore, limbi explanati laciniis obtusis. — *Syn.* C. (Ipomaea) Schiedeana Zuccar. Ipomaea Purga Hayne. — *Gr.* in Mexico op de bergen om Xalapa door Dr. Schiede ontdekt. — *Bl.* schoonrood. — *Ic.* H. XIII. 33, 44.

De pl. kan in Duitschland in de open lucht gekweekt worden.

G. D. Geeft insgelijks RAD. JALAPPÆ.

B. De gekweekte wortel: versch: hars 24,79, Mannite 2,18, bruin zuur 0,54, Acetas Potassae 1,09, water-extract 15,36, zetmeel 8,72, kleefstofachtige zelfstandigheid 11,99, inorg. stof en asch 1,09, vezel 43,28, water 891,36. (WINDMAN).

B. (275) 3. c. SCAMMONIA L. Radice rapiformi caule plantaque integra glabra, f. petiolatis, sagittatis, lobis acuminatis, sinuato-dentatis, pedunculis plerumque 3-floris, folio longioribus, corolla campanulata infundibuliformi, tubo abbreviato, calyce involu-crato. — *Gr.* in K. Azië. ζ . — *Ic.* D. 195. H. XIII, 35.

G. D. Het gedroogde melksap des wortels, SCAMMONIUM seu DIACRYDIUM, waarvan S. Halepense voor de beste soort gehouden wordt.

E. Smaak onaangenaam scherp.

E. Hars 60 p.C., gom 3, extractstof 2, vreemde bijmengse-

len, zand enz. 35 (Vogel). *Sc. smyrnæum* bevat Alpha hars met $\frac{1}{3}$ Potaschloog roodkleurende hars 5,00, Betahars 1,00, extract-stof door alcohol 11,00, dito door water 18,00, gom en iets gyps 20,00, lijm 5,00, zetmeel 23,00, kleurstof 2,00, vezels 11,00, inorgan. zouten en silica 4,00. In 100,00 — (MARQUART).

W. Drastisch purgerend, met veel pijn, daarom het

G. thans hoogst zelden. Vroeger in vele zamengestelde praeparaten voorkomend.

(276) 4. *C. MECOACANNA* L. Een overblijvend met knolwortel voorzien, gewas uit Mexico of Brasilië, hetwelk botanisch nog niet nader bestemd is, en *RADIX MECOACANNÆ ALBÆ seu JALAPPÆ ALBÆ* geeft, die vroeger als purgeermiddel gebruikt werd.

5. *C. SCOPARIUS* L. een heester op de Canar. eil. — *Ic. D. 196. H. XII. 36.* en *C. FLORIDUS* L., op Teneriffe zijn volgens de moederpl. van het *LIGNUM RHODII*; thans obsoleet. — Vroeger van *Genista canariensis* afgeleid.

6. *C. TURPETHUM* L. (*Ipomæa* R.Br.), *Gr.* in N. Holland., eil. der stille zee, O. Ind. 2. de wortelschoors is *RADIX TURPETHI*, in O. Indie, vroeger ook in Europa, als Jalappe gebr.

7. *C. SOLDANELLA* L. *Zee Winde F. B. Sept. I, 1. p. 187.* langs de Europ. zeekusten, gaf vroeger *HERBA SOLDANELLE seu BRASSICÆ MARINÆ*, openmakend en diuretisch.

8. *C. SEPIUM* L. *Haag-Winde. F. B. Sept. t. a. p. — Ic. Bat. 202. H. XII. 37.* — *HERBA en RAD. CONV. MAJORIS* van purg. kracht.

9. *C. ARVENSIS* L. *Klokjes Winde F. B. Sept. I, 1. p. 185. — Ic. Bat. 13.* — *HERBA C. MINORIS*, van resolverende kracht.

Fam. XLVI. BORAGINÆÆ JUSS.

Calyx divisus, dentatusve, persistens. Corolla monopetala, hypogyna, 5-fida, regularis vel inaequalis. Stamina 5, corollae inserta et ejus laciniis alterna. Ovaria 4, libera, disco hypogyno inserta, unilocularia, uniovulata aut bilocularia, loculis uni-ovulatis, ovulis pendulis; aut ovarium unicum, maturitate in nuces 4 secedens. Stylus 1, in medio ovariorum. Nuces quatuor, calyci inclusae. Embryo exalbuminosus rectus, radícula supera. Cotyledones foliaceae. — (K. II. 62).

De *Boraginæen* zijn kruiden of heesters, vooral in de gematigde en warme luchtstreken, met afwisselende, meestal een-

voudige, en ruig behaarde bladen, waarvan de naam *Ruigbladigen*, ASPERIFOLIÆ, door LINNÆUS aan dezelve gegeven, afkomstig is. De bloemen staan veelal, in, voor den bloeitijd opgerolde, eenzijdige aren of trossen.

Eigenschappen. Rijk aan *sljm* in alle deelen, met zwak zamentrekkende of bittere beginsels; zeer zelden zwak verdoovend. De *zaden* bevatten *sljm*, en even als het kruid, *nitrum*. — In de wortels vindt men niet zelden eene *roode kleurstof*.

I. SYMPHYTUM L. Calyx 5-fidus. Corolla cylindrico-campanulata, limbo erecto subcoarctato, brevi- 5- lobo, fauce fornicibus 5 subulatis, in conum conniventibus, instructa. Noces 4, ovatae, fundo calycis affixae, basi umbilicatae.

B. (277) I. s. OFFICINALE L. radice fusiformi, caule ramoso, superne alato, f. ovato-lanceolatis basi attenuatis decurrentibus facie scaberrimis, subtus hirsutis, calycibus acutis hirsutis. *Geneene Smeerwortel* *F. B. Sept. I, 1. p. 175.* — *Var.* calyce patente, fl. purpureo: S. patens Sm. — *Gr.* op vochtige plaatsen, weilanden, aan slooten, rivieren enz. door geheel Europa. — *Bl.* zomers. 4. *Bl.* wit, bleek, donker rood, purper. — *Ic. D. 185. H. III. 37. Bat. 217.*

G. D. De wortel: RADIX CONSOLIDÆ MAJORIS seu SYMPHYTI.

E. Riekt weinig: smaak slijmig, iets zamentrekkend.

B. Veel plantenslijm, iets looistof, suiker en eiwitstof.

W. Involverend, verzachtend, slijmsecretie bevorderend, door de looistofgehalte van andere mucilaginoso verschillend.

G. Bij geprikkelde toestanden der slijmvliezen, catarrhus, diarrhoea, tot inwikkeling van scherpe stoffen enz. in decoct. — Uitwendig tot CATAPLASMAT. EMOLL.

P. SYRUPUS e SYMPHYTO FEONELII, thans obsoleet.

B. (278) ALKANNA TINCTORIA TAUSCH. — *Syn.* Anchusa tinctoria L. — *Ic. D. Suppl. II. 7. H. X. 11.* — *Gr.* in Z. Europa en K. Azië 4. — De wortel: RADIX ALKANNÆ seu A. SPURIA, bruin, rood-paarsch van kleur en van zwak-zamentrekkenden slijmigen smaak, vroeger een bloedzuiverend middel, thans nog alleen tot het rood kleuren van lippen pomade enz. gebruikt. — Over de echte *Alkanna* vergel. Lawsonia p. 96.

ONOSMA ECHINOIDES L. — *Gr.* in Z. Europa. — *Ic. D. Suppl. II. 8.* geeft in Frankrijk eenen soortgelijken roodkleurenden wortel, niet

te verwisselen met *C. ARENARIUM* W. *et* KIT., wiens wortel deze eigenschap niet bezit. *Ic. D. Suppl. II. 9.*

(279) *ANCHUSA OFFICINALIS* L. *Gewone Ossentong F. B. Sept. I, 1. p. 173. Gr. door bijkans geheel Europa. 2.* — *Ic. H. I. 25.* gaf vroeger: *HERBA, RADIX en FLORES BUGLOSSI*, allen zeer slijmhoudend. — Het *Buglossum* der oudere geneeskundigen, is *ANCHUSA ITALICA* W. *en* A. *SEMPERVIRENS* L.

II. *CYNOGLOSSUM* L. Calyx 5-partitus. Corolla infundibuliformis. Faux fornicibus erectis instructa. Stamina corollae affixa. Stylus simplex persistens. Stigma emarginatum. Nuces 4, uniloculares, compressae, echinatae, stylo persistenti affixae basi non umbilicatae.

B. (280) I. C. OFFICINALE L. Caule erecto folioso, f. inferioribus lato-lanceolatis, basi attenuatis, superioribus basi latioribus acutis pubescenti-tomentosis, racemis ebracteatis durante florescentia paniculatis, staminibus inclusis, nuculis antice planis margine incrassato prominulo. *Genezende Hondstonge F. B. Sept. I, 1. p. 173.* — *Gr. in Europa, Azië, N. Amer. Bl. zomers 3.* — *Ic. D. Suppl. II. 13, 14. H. I. 26. Bat. 34.*

G. D. HERBA en RADIX CYNOGLOSSI.

E. Versch: reuk onaangenaam, gedroogd weinig reuk en laf van smaak.

B. Slijm, volgens sommigen een vlugtig narcotisch beginsel; verder: vette olie, hars, extractstof, gom, looistof, *Malas Potassae*, *Acetas Calcis*, acid. pecticum (*CENEDILLA*).

W. Verzachtend enz. volgens *BOERHAAVE* en vele vroegere geneeskundigen sterk verdoovend.

G. Vroeger tegen hoest, diarrhee, haemorrhagie, scrophelen enz., in *DECOCT.* Het verse kruid tot *CATAPL. EMOLL.* — De wortel in onze tijden op nieuw aanbevolen.

P. De vroeger beroemde *PILULE DE CYNOGLOSSO.*

BORAGO OFFICINALIS L. *Gewone Bernagie F. B. Sept. I, 1. p. 175. Gr. in Azië en Europ. 3.* — *Ic. H. III. 38.* De verse bladen, *HERBA BORAGINIS*, waren als emolliens, de bloemen, *FLORES B. als nervium* in gebruik.

(281) *PULMONARIA OFFICINALIS* L. *Gewoon Longenkruid F.*

B. Sept. I, 1. p. 175. — *Gr.* in het grootste gedeelte van Europa. 2. — *IC. D.* 187. H. II. 44. De slijmhoudende zwak zamentrekkende bladen, *HERBA PULMONARIÆ seu P. MACULOSÆ*, waren als emolliens in- en uitwendig, vooral echter bij longziekten gebruikelijk.

ECHIUM VULGARE L. *Gemeene Slangenkop F. B. Sept.* I, 1. p. 177. *Gr.* in Europa. *IC. Bat.* 192. gaf weleer *RADIX ECHII seu BUGLOSSI AGRESTIS seu VIPERINI*.

HELIOTROPIMUM EUROPEUM L. *HERBA en SEMEN HELIOTROPII MAJORIS seu VERRUCARIÆ.*

LITHOSPERMUM OFFICINALE L. *Gladzadig Parelkruid F. B. Sept.* I, 1. p. 173. — *Gr.* in Europa. 2. *IC. D.* 186. H. IV. 29. De zaden van olieachtigen smaak waren als *SEMEN LITHOSPERMI seu MILII SOLIS* in emulsie tegen steen gebruikelijk.

L. ARVENSE L. *Ruwzadig Parelkruid F. B. Sept.* I, 1. p. 173. De zaden waren ook te voren officineel.

CORDIA MYXA L. de vruchten, *MYXA seu SEBESTENÆ*, thans geheel obsoleet.

Fam. XLVII. SOLANÆ JUSS.

Calyx 5- fidus aut 5- partitus, persistens aut deciduus, basi circumscissa persistente. Corolla monopetala, hypogyna, regularis vel subinaequalis caduca aestivatione plicata aut imbricata. Stamina 5, basi corollae inserta, ejusdem laciniis alterna. Antherae in apice filamenti acuti sitae, biloculares. Ovarium liberum, biloculare, multiovulatum, placentis crassis, in medio dissepimenti adnatis. Stylus 1, stigmati simplici. Fructus capsularis vel baccatus. Albumen carnosum. Embryo annularis vel spiralis. — (K. II. 59).

De *Nachtschadeachtige Gewassen* zijn kruiden of heesters met afwisselende gave of gelobde bladen, wier bloemen dikwijls met eene eigenaardige vuil bruine of blaauwe kleur geteekend zijn, weshalve LINNÆUS hen *Plantae luridae* noemde. Zij groeijen vooral in de warme gewesten.

Eigenschappen. Het duistere, onaangename uitzien dezer gewassen, waarvan LINNÆUS den kenmerkenden naam ontleende, kan reeds eenigzins tegen hunne krachten waarschuwen. Allen zijn

namelijk meer of minder *verdoovend*, en er zijn onder de tot dusver onderzochten, weinig uitzonderingen.

De hevigste verdoovende geneesmiddelen komen onder deze familie voor. Bij het narcotische beginsel voegt zich in eenigen nog eene *bittere* of eene *scherpe* stoffe, wier hoeveelheid somtijds die der verdoovende stoffen overtreft. Zeer krachtig werken de *wortels*, waarvan de bekende aardappelen eene uitzondering schijnen te maken, daar in hun, zoo als in vele andere knollen, het werkzame beginsel door het zetmeel geheel verdrongen is. — De *wortels* der overige Solaneën zijn geene knolwortels en rijk aan narcot. en andere werkzame beginsels. Niet minder werkzaam zijn de *bladen*, die gewoonlijk tot geneeskundig gebruik gekozen worden. Ook de *vruchten* zijn over het algemeen *verdoovend* of *verdoovend-scherp*, met uitzondering echter van sommigen als b.v. die van *Solanum Lycopersicum L.*, welke eetbaar zijn.

I. SOLANUM L. Corolla rotata. Antherae conniventes, apice poro dehiscentes. Bacca.

B. (282) 1. s. DULCAMARA L. Caule fruticoso, flexuoso, f. ovato-cordatis, superioribus hastatis, corymbis suboppositifoliis. *Klimmende Nachtschade F. B. Sept. I, 1. p. 199.* — *Gr.* langs beekjes, op vochtige plaatsen, op beschaduwde oorden in de meeste landen van Europa. *Bl.* Mei—Aug. *ƒ.* klimmende heester. *bl.* paarsch met groene vlakjes. — *Ic. D. 188. H. II. 39. V. G. Tab. XIV.*

G. D. De gedroogde jonge stengels, STIPTES DULCAMARÆ.

E. Reuk versch: verdoovend, onaangenaam; smaak aanvankelijk bitter, dan eigenaardig prikkelend, zoet.

B. Solanine met bittere extractstof (Picroglycion 21 pC.) met kleefstof, was, weekhars, Benzoëzuur, Oxalas en Phosphas Calcis.

W. Scherp-verdoovend, in kleinere giften de secretien bevorderend, in grooteren verdoovend.

G. Bij velerlei dyscrasien, scrophulosis, syphilis, huidziekte, chron. rheumat., vooral als *adjuvans*, INFUS. en DECOCT. (2 dr. 1 onc, met 2 ℥ tot 1 ℥ gekookt eenige keer daags 1 kopje).

P. EXTRACTUM DULCAMARÆ.

2. s. NIGRUM L. *Zwarte Nachtschade F. B. Sept. t. a. p.* — *V. G. p. 102. Gr.* op bebouwde landen in alle werelddeelen. © *Ic. D. 189. H. II. 40. Bat. 112. V. G. Tab. XIII; benevens eenige aan-*

verwante soorten als *Solanum villosum* W. *Behaarde N. F. B. Sept.* t. a. p. (*lc. H. II. 41*). geven *HERBA SOLANI NIGRI* (versch), welke *Solanine* (volgens sommigen alleen in de bessen) bevat en ligt verdoovend en verzachtend van werking is, vroeger uitwendig tegen boosaardige zweren, klierzwellingen, chron. huidziekten enz. gebr. P. — de gekookte olie: *OLEUM SOLANI NIGRI*. — Verouderd zijn: *AQUA, EXTRACTUM EN EMPLASTRUM S. N.*

3. *S. TUBEROSUM* L. *Aardappel*; oorspronkelijk in Chili en Mexico inl.; thans over geheel de aarde gekweekt. — *lc. PLENCÉ 121*. De *TUBERA S. TUBEROSI*, waren reeds vroeger rauw tegen scheurbuik, en met kina tegen feb. intermitt. geprezen. In nieuwere tijden is de *INFUSIE*, als openmakend, pisdrijvend, het zenuwstelsel bedarend, tegen velerlei ziekten aadbevolen. Bekend als algemeen voedsel, bereid men ook *zetmeel, kunstscgo, aardappelenmeel* en stoekt brandewijn uit dezelve. Van de bladen en stengen heeft men *EXTRACTUM S. T.*, van narcotische werking tegen hoest en krampen, en de *INFUSIE* der bloemen als zacht bedarend geneesmiddel geroemd. *Vergel. V. G. p. 101*.

4. *S. PSEUDO-CHINA* ST. HIL. in Brasilië. De schors van dezen boom is bitter en aldaar als febrifugum gebr.

PHYSALIS ALKEKENGII L. *Gr.* in de warme gewesten van Europa *V. lc. H. VI. 4*. De, van de zeer bittere kelken ontdane, roode scharlakenkleurige bessen, *BACCE ALKEKENGII* waren vroeger als diureticum in gebruik.

II. *ATROPA* L. Corolla e tubo brevi campanulata. Stamina basi faucem claudentia, superne distantia, cum stylo declinata. Bacca bilocularis.

B. (283) 1. *A. BELLADONNA* L. Caule herbaceo, f. ovatis integerrimis. — *Besdragend Doodkruid F. B. Sept. I, 1. p. 197. V. G. p. 106* — *Gr.* in de bergachtige woudstreken van M. Europa. — *Bl. Junij. Jul. 2.* bl. vuil-paarsch-bruin, met vuil-groengele buis, ronde zwarte bessen, met rozenrood sap. — *lc. D. 191. H. I. 43. V. G. Tab. XV.*

C. D. RADIX *cu HERBA BELLADONNE seu SOLANI FURIOSI seu LETHALIS.*

E. Radix: reuk versch zwak, doch onaangenaam en verdoovend; gedroogd minder; smaak onaangenaam zoet. *Hba*: reuk bij het wrijven verdoovend, gedroogd sterker; smaak laf bitterachtig, iets scherp en zamentrekkend.

B. Hba: Atropine, met appelzuur verbonden (op 2000 deelen bladen 30 Malas. Atropin.). Pseudo-toxine 16,05, was 0,7, blad-

groen 5,84, Phyteumacolla 6,90, gom 8,33, zetmeel 1,25, eiwit 4,7, hetzelfde door potaschloog nitgetrokken 6,00, plantenvezels 13,70, Malas Atropini 1,55, vele zouten 7,47, water 25,8 (BRANDES).

W. Scherp-verdoovend: in kleine giften de werking der vegetative organen opwekkend, in groote giften giftig, eenen staat van dronkenschap opwekkend, van woeste razernij, welke in verdooving overgaat.

G. Bij Neurosen, met verhoogde sensibiliteit en kramp, tegen verharding en zwelling der klieren, Hydrops, Hydrophobie, als prophylactium tegen Scarlatina, *inwendig* POEDER (bij volwassenen 1—2 gr. p. d. klimmend, 1—2 maal daags); EXTR., INFUS. (1 dr. op 8 onc. eenige lepels per dag): *uitwendig* in CATAPLASMATA, ZALVEN, INJECT.

P. EXTRACTUM BELLADONNÆ. — Zelden: TINCTURA, OXYMEL, EMPLASTRUM.

Vervalsching. De wortel kan met *Rad. Althæae* vervalscht worden. De bladen met die van *Solanum nigrum*.

2. ATROPA MANDRAGORA L. In Z. Europa gaf vroeger *RAD. MANDRAGORÆ*, sterk narcotisch giftig.

III. HYOSCYAMUS L. Corolla infundibuliformis, limbo 5-lobo. Capsula basi ventricosa, superne in collum contracta, apice circumscissa.

B. (284) 1. H. NIGER L. f. ovato-oblongis pinnatifido-sinuatis, infimis [petiolatis, caulinis semi-amplexicaulibus, floralibus utrinque uni-bidentatis, floribus subsessilibus. *Zwart Bilsenkruid* F. B. *Sept.* I, 1. p. 197. V. G. p. 110. — *Gr.* langs de wegen op onbebouwde oorden door geheel Europa. — *Bl.* Mei—Aug ☉ of ♂. bl. bleek-geel, gewoonlijk met donker purper netsgewijze aderen en in den grond zwart-purper. — *Ic. D.* 192. H. I. 23. V. G. Tab. XVI.

Variëert: Kiemen de in het najaar uitgestrooide zaden in het voorjaar, zoo is de pl. eenjarig, en heet H. AGRESTIS KIT., welke somtijds bleekere bloemen heeft, (H. pallidus Kit.) — Kiemen de zaden in den herfst, zoo wordt de pl., die den volgenden zomer bloeit, tweejarig en is de eigenlijke H. NIGER.

G. D. De bladen, (kort voor den bloeitijd) en de zaden: HERBA en SEMEN HYOSCYAMI.

E. Bladen: reuk walgelijk verdoovend, gedroogd zwak-

ker, smaak laf, iets bitter. *Zaden*: reuk bijkans als de bladen; smaak olieachtig, bitter.

B. Hyoscyamine. — De zaden: vette olie 2½ pC., appelzure Hyoscyamine met Magnesia en kalkzouten 6, gom, Bassorine, zetmeel, Phyteumacolla, eiwit, vele zouten (BRANDES).

W. Bedarend, kramp- en pijnstillend, in grooter giften verdoovend, giftig.

G. Der bladen: in vele krampachtige en pijnlijke aandoeningen, EXTRACT (½—6 gr.), POEDER (1—3 gr. p. d. klimmend), zelden INFUSIE. *Uitwendig* in PAPPEN, DROOGE OMSLAGEN, ZALVEN, INJECT.

P. EXTRACTUM HYOSCYAMI, menigvuldig. Zeldzamer EMPLASTRUM, UNGUENT., OL. HYOSCYAMI INFUSUM, COCTUM: de uitgeperste olie der zaden, OL. SEMINIS H., en in nieuwe tijden ook het *alcoh.* *Extract.*: EXTR. S. H. en in de *Pharm. Hannov. nova* een EXTR. H. E. SEMINIBUS, hetwelk veel krachtiger van werking is.

(285) 2. H. ALBUS L. *Gr.* in Z. Europa, wordt in Frankrijk even als de voorgaande gebr., doch schijnt iets zwakker van werking te wezen.

IV. NICOTIANA L. Corolla infundibuliformis, limbo plicato, 5- lobo. Calyx persistens. Stigma capitatum. Capsula apice quadri-valvis, 2—4- locularis, polysperma.

B. (286) 1. N. TABACUM L. f. oblongo-lanceolatis acuminatis, inferioribus attenuato-decurrentibus, fauce corollae inflato-ventricosa, corollae limbo 5- partito, lobis acuminatis. *Gewone Tabaksplant.* — *Gr.* wild en gekweekt in trop. Amerika, Azie, Afrika, met vele variëteiten. — *Bl.* Jul—Sept. ☉. bl. rood. — *Ec.* D. 194. H. XII. 41.

(287) 2. N. LATISSIMA MILL. f. ovato-lanceolatis e basi auriculata decurrentibus, fauce corollae inflato-ventricosa, corollae limbo 5- fido, lobis breviter acuminatis. — *Syn.* N. macrophylla Spr. — *Gr.* en *bl.* met de voorg.

G. D. De bladen: HERBA NICOTIANÆ.

E. Reuk versch walgelijk verdoovend, smaak onaangenaam, bitter-scherp.

B. In 10,000 deelen: Nicotine 6,0, Nicotianine 1,0, zwak bittere extractstof 287,0, gom met Malas Calcis 174,0, groene hars 26,7, planteneiwit 26,0, kleefstofachtige stof 104,8, appel-

zuur 51,0, Malas Ammoniae 12,0, Sulphas Potassae 4,8, Chlorur. Potassii 6,3, Malas en Nitras P. 9,5, Phosphas Calcis 16,6, Malas C. 24,2, Silica 8,8, houtvezels 496,91, sporen van zetmeel, water 8828,0 (POSSELT EN REIMANN).

W. Scherp-verdoovend, in kleine giften de afscheidingen der slijmvliezen en nieren bevorderend, in grootere narcotisch-giftig.

G. Inwendig hij waterzucht, koliek, ophooping en te groote afscheiding van slijm, mania enz. in INF., TINCT. — *Uitwendig* in CLYSMATA bij beklemden breuken, schijn dood, tot wasschingen tegen huidziekten; de rook tegen kiespijn.

P. EXTRACT., TINCT., SYR, OL., EMPL., allen zeldzaam.

(288) 4. N. RUSTICA L. *Boerentabak*. *Gr.* met de voorg. van deze is vooral SPIRITUS N.R. tegen ziekten van het ruggemerg en de hersenen aanbevolen.

Andere soorten van dit geslacht bezitten soortgelijke krachten en kunnen tot hetzelfde doel dienen.

V. DATURA L. Corolla infundibuliformis, limbo plicato, 5-lobo. Calyx deciduus, basi orbiculari persistenti. Stigma bilamellatum. Capsula 4-valvis 4-ocularis, loculis bipartitis, polyspermis.

B. (289) 1. D. STRAMONIUM L. f. ovatis angulato-dentatis basi cuneiformibus glabriusculis, fructibus ovatis erectis dense spinosis, calyce limbi corollae diametrum aequante. *Gemeene Doornappel* *F. B. Sept.* I, 1. p. 197. *V. G.* p. 115. *Gr.* oorspronkelijk waarschijnlijk in M. Azië, thans door geheel Europa, N. Amer. enz. *Bl.* Jul. Aug. ☉ — wit. — *Ic. D.* 193. H. IV. 7. Bat 154. *V. G.* Tab. XVII.

G. D. De bladen en zaden. HERBA en SEMEN STRAMONII.

E. Bladen vooral bij het verwelken stinkend verdoovend, gedroogd veel zwakker, smaak onaangenaam bitter. Zaden bij het poederen naar de bladen riekend; smaak onaangenaam bitter-olieachtig.

B. Extractstof, in de zaden Daturine, olie 16 pC., was, halfhars, Phyteumacolla, gom, kleefstof, eiwit, appel- en azijn-zure zouten (BRANDES).

De versehe *hba*: groen zetmeel 0,64, eiwit 0,05, hars 0,12,

extract 0,60, gom 0,58, zouten 0,23, vezels 5,15, water 91,25 (PROMNITZ).

W. Met Belladonna overeenstemmend, maar vooral op de organa genitalia.

G. De bladen zoo als Belladonna, vooral echter bij krankzinnigheid, in POEDER ($\frac{1}{4}$ —1 gr. p. d.), INF. (1 serp. op $\frac{1}{4}$ onc om de 2— $\frac{1}{2}$ uur 1 l.), EXTRACT, uitwendig PAPPEN enz. bij borstkrampen, somwijlen de rook. — Van de zaden de Praep.

P. EXTRACTUM STRAMONII uit de bladen (1—3 gr.) — TINCTURA SEMINIS uit de zaden; 6—20 druppels.

(290) 2. D. TATULA L. f. cordato-ovatis, angulato-dentatis inaequalibus glabris, fructibus ovatis spinosis. — *Syn.* D. Stramonium β chalybea Koch. — *Bl.* en *Gr.* met de voorgaande, met welke zij in eigenschappen geheel overeen te stemmen, en als zoodanig schijnt gebruikt te kunnen worden. Velen houden haar voor eene varieteit, doch NEES v. ESENEBECK heeft haar op nieuw als soort doen kennen. De bloem is bleek blaauw, nooit wit.

Vervalsching. De zaden met die van NIGELLA SATIVA (p. 5), welke echter door hunne driehoekige gedaante en aromat. niet onaangenamen reuk onderscheiden kunnen worden.

VI. CAPSICUM L. Calyx 5-fidus. Corolla rotata, limbo 5-fido plicato. Stamina fauci inserta, filamentis brevibus, antheris conniventibus longitudinaliter dehiscentibus. Stigma obtusum. Bacca 2-locularis, polysperma. Semina superiora dissepimento affixa.

(291) 1. C. ANNUUM L. glabrum caule herbaceo, erecto, furcatim ramoso, f. longe petiolatis, ovatis, utrinque attenuatis, integerrimis, floribus solitariis aut binis axillaribus et terminalibus, bacca exsucca, polymorpha, ovata aut conica. — *Spaansche Peper.* *Gr.* in W. Indië, Z. Amer.; in alle warme landen met vele verscheidenheden gekweekt. — *Bl.* zomers. ☉ bl. vuil-wit. — *Ec.* D. 190. H. X. 24.

G. D. De vruchten: PIPER HISPANICUM seu INDICUM

E. Gedroogd zonder reuk, reeds bij aanraking, nog meer bij wrijving een scherp stof van zich gevend, hetwelk hevig niezen, ontsteking des aangezigts verwekken kan. Smaak uitterst scherp, brandend.

B. Scherpe weekhars (*capsicine*).

W. Scherp-prikkelend op de ingewanden, in groote giften purgerend, braking en maagontsteking verwekkend, uitwendig op de huid blaartrekkend.

G. Inwendig bij torpiditeit van het darmkanaal, slijmophooping, dyspepsie, verlamming der tong enz. het POEDER (2—8 gr.) In de heete landen bij spijsen enz. veelvuldig, bij ons tot vervalsching van azijn en brandewijn.

P. TINCTURA (tot $\frac{1}{2}$ dr.) en EXTRACTUM SPIRITUOSUM PIPERIS HISPANICI seu CAPSICI ANNUI.

Vele aanverwante soorten hebben dezelfde kracht.

Fam. XLVIII. VERBASCEÆ KOCH.

Corolla inaequalis aut irregularis. Antherae apice dilatata filamentorum transverse vel oblique adnatae, uniloculares. Reliqua ut Solanearum. — (K. II. 62).

De *Verbasceën*, vroeger tot de voorgaande familie gerekend, onderscheiden zich behalve door de opgegeven kenmerken, ook door de eigenschappen: zij bevatten namelijk in alle deelen veel slijm.

I. VERBASCUM L. Corolla rotata, limbo 5- lobo, inaequali. Stamina 5, inaequalia. Capsula apice 2- valvis.

B. (292) 1. s. THAPSUS L. f. crenatis, tomentosus, tomento lutescente, omnibus a folio ad folium decurrentibus, racemo subsolitario, pedicellis florigeris calyce brevioribus, corollis rotatis, filamentis albo-lanatis, 2 longioribus glabris aut superne parce pilosis anthera sua, hinc longe decurrente, sesqui-vel duplo longioribus. *Wolbladige en puntbladige Toorts F. B. Sept. I, 1, p. 193. — Syn. V. thapsiforme Schrad. — Gr. op zandige oorden door geheel Europa. — Bl. zomers ♂. — Ic. D. 158; misschien ook 160, H. XII. 38. 39 (?)*

(293) 2. v. SCHRADERI MEYER. f. crenulatis tomentosus, tomento lutescente, omnibus a folio ad folium decurrentibus, racemo subsolitario, pedicellis florigeris calyce brevioribus, corollis infundibuliformibus, filamentis albo-lanatis, 2 longioribus glabris vel superne parce pilosis anthera sua, hinc breviter decurrente, quadruplo longioribus. — Aanverwante Toorts? F. B. Sept. I, 1. p. 195. — Gr. en Bl. als voorg.

(294) 3. V. PHLOMOIDES L. f. crenatis tomentosis tomento lutescente, superioribus breviter vel semidecurrentibus, racemo subsolitario, pedicellis florigeris calyce brevioribus, corollis rotatis, filamentis albo-lanatis, 2 longioribus glabris vel superne parce pilosis anthera sua, hinc longe decurrente, sesqui-vel duplo longioribus. — *Gr.* met de voorg. — *Ic. D.* 159. H. XII. 40.

Alle soorten van Verbascum hebben varieteiten en vormen onderling bastarden.

G. D. Van deze 3 en misschien andere aanverwante soorten de FLORES VERBASI, zeldzamer de bladen: HERBA VERBASI (albi).

E. Flores: reuk aangenaam, zoetachtig, smaak zoet-slijmig. *Herba:* versch: reuk iets verdoovend, gedroogd verminderd; smaak bitterachtig slijmig.

B. De bloemen: slijm, gele vluchtige olie en slijmsuiker, dikke vetstof, gom, gele harssige kleurstof, Malas en Phosphas Calcis, Acid. phosphoricum en malic. (MORIN).

W. Verzachtend, als thee zacht diaphoretisch.

G. De flores tegen catarrh. aandoeningen in INF., de *Herba* uitwendig tot PAPPEN.

P. De INFUSIE der Fl. met olie, (OLEUM INFUSUM, obsoleet. — Een bestanddeel van velerlei SPECIES, als SP. PECTORALES, VISCERALES KÄMPFII.

4. VERB. NIGRUM L. *Zwarte Toorts F. B. Sept. I, 1. p. 195. — Ic. Bat. 71; gaf vroeger FLORES V. N.*

SCROPHULARIA NODOSA L. *Knopig Helmkruid F. B. Sept. I, 1. p. 465. — Ic. Bat. 107. H. V. 35. — Gr. in Europa langs beekjes, slooten enz. Ț. — RADIX en HERBA (bladen) van bitteren smaak waren vroeger tegen scrophulosis, huidziekten enz. gebr.*

S. AQUATICA L. *Water Helmkruid F. B. Sept. t. a. p. — Ic. H. V. 36. — Gr. als voorgaande gaf HERBA S. AQUATICÆ seu BETONICÆ AQUATICÆ van gelijke kracht en aanwending.*

Fam. XLIX. ANTIRRHINEÆ JUSS.

Calyx divisus, persistens. Corolla monopetala hypogyna, irregularis vel inaequalis, decidua, aestivatione imbricata. Stamina 4, didynama, aut 2, corollae inserta, antherae basi exappendiculatae. Ovarium liberum, 2-loculare, multiovulatum, placentis in medio dissepimenti adnatis. Stylus 1. Stigma

integrum vel bilobum. Fructus capsularis aut baccatus. Embryo albumine carnosus inclusus rectus, radícula hilum spectante. — (K. II. 53).

De *Antirrhineën* zijn hoofdzakelijk kruidachtige gewassen uit de gematigde gewesten, met afwisselende of tegenoverstaande bladen, wier bloemen veelal in aren en trossen staan.

Eigenschappen. Velen bezitten *scherpe beginsels*, waarbij, doch zelden, eene *verdoovende* stoffe gevoegd is, waardoor zij eenige verwantschap met de Solaneae te kennen geven, terwijl anderen rijk aan *slijm* zijnde, de voorgaande familie naderen, hetwelk ook door de *scherpe* stoffen, in *Scrophularia* aanwezig, bevestigd wordt.

I. GRATIOLA L. Calyx 5- partitus. Corollae labium superius bifidum, inferius trifidum. Stamina 4, 5, tubo inserta, quorum duo fertilia. Antherae pendulae, birimosae. Stigma bilamellatum, ovarium adhaerens conicum.

B. (295) I. G. OFFICINALIS L. f. sessilibus lanceolato-acutis 3—5- nerviis a medio serratis floribus axillaribus pedunculatis. Gewoon Genadekruid *F. B. Sept. I, 1. p. 21. V. G. p. 97. Gr.* op vochtige oorden door bijkans geheel Europa. — *Bl. Jul. Aug. 2. Ic. D. 155. H. III. 13. V. G. Tab. XII.*

G. D. De geheele plant (zonder wortel) HERBA GRATIOLÆ. — Vroeger ook RADIX.

E. Riekt weinig, smaak onaangenaam, sterk bitter.

B. Scherpe, bittere weekhars.

W. Drastisch-purgerend, in kleine giften de ingewanden opwekkend, resolv., diuret.

G. Tegen atonie der ingewanden, tegen melancholie, hypochondrie, chron. huidziekten in POEDER, en DECOCT.; *uitwendig* tegen zweren enz., de *gekneusde versche pl.*, het POEDER zeldzaam.

P. EXTRACTUM GRATIOLÆ (1—4 gr. p-d.)

II. DIGITALIS L. Calyx 5- partitus. Corolla campanulata, limbo obliquo, 4- fido; lacinia superiore emarginata. Stamina 4, didynama, in fundo corollae inserta: antherarum sacculi divaricati, hinc anthera transverse dehiscens. Capsula

marginibus valvularum inflexis bilocularis, placeata superne libera.

B. (296) 1. D. PURPUREA L. f. ovato-lanceolatis crenatis subtus cum caule pedunculisque tomentosis, inferioribus in petiolum attenuatis, sepalis ovato-oblongis brevi-acuminatis trinerviis pubescentibus, corolla campanulata extus glabra, labio superiore obtusissimo truncato aut leviter emarginato, labii inferioris laciniis brevi-ovatis rotundatis. Gewoon Fingerhoedskruid *F. B. Sept. I, 2. p. 467. V. G. p. 93.* — *Gr.* in bergachtige gewesten van M. Europa. — *Bl.* Jun.—Aug. ♂. — *Bl.* uitwendig purper, inwendig wit gevlekt, met purper-stippels en witte haartjes. Somtijds witte bloemen. — *Ic. D. 154. H. I. 45. V. G. Tab. XI.*

G. D. De bladen: HERBA DIGITALIS PURPUREÆ.

E. Reuk versch, vooral bij kneusing, onaangenaam, gedroogd minder, smaak onaangenaam scherp bitter.

B. Extractstof 15,0, gom 15,0, hars 5,5, Oxalas 2,0 en Tartaras Potassae, vezelstof met verharde albumine, water (HAASE). MORIN, en LE ROYER wilden eene eigendommelijke Digitaline daartstellen. DULONG vindt eene bittere stoffe, die hij Digitaline noemde. TROMSDORFF scheidde eene harssige stof af. — *Pikrin* (Digitaline van ROYER) 0,4, Digitaline 8,2, Skaptine 14,7, bladgroen 6,0, eiwit 9,3, azijnzuur 11,0, oxydum ferri 3,7, Potasch 3,2, vezels 43,6 (RADIG).

W. Scherp-narcotisch. Als remedium acre tot opwekking der afscheidingen der nieren, om de werkdadigheid van het lymph. stelsel te verhoogen, de resorptie. Als narcoticum om geirriteerde toestanden van de ganglien-zenuwen te bedaren, den hartslag te verminderen enz.

G. Bij velerlei krankten, scrophulosis, hydrops; bij hartziekten het beroemdste geneesmiddel; epilepsie enz. in PULVIS (1 gr. dan klimmen, 2—3 keer daags), INFUS. (1 dr. op 8 onc om de 2 u. 1. l.), DECOCT., SUCCUS EXPR.

P. EXTRACTUM DIGITALIS. TINCTURA SIMPLEX en AETHEREA; zelden UNGENT.

Vervalsching niet zeldzaam met bladen van planten, die geene of geheel andere krachten bezitten. Goede bot. kennis moet de Apoth. bij dit onderzoek geleiden:

a. *Symphytum officinale* L. Vergel. p. 182, zijn met kleine stijve haren bezet, met niet gekartelden rand.

b. *Conyza squarrosa* L., onderscheiden zich door den naauwlijks getanden rand der bladen enz. (D. Suppl. IV. 5.)

c. *Verbascum*-soorten, zijn wollig. Die van *V. nigrum*, de *Digitalis* het meest naderend, zijn met stervormige haren bezet.

d. Met aanverwante soorten van *Digitalis*, welke echter gele bloemen dragen. Hunne werking schijnt overigens die der echte *D.* zeer te naderen.

(297) LINARIA VULGARIS DC. *Vlas Leeuwenbek* F. B. Sept. I, 2. p. 465. V. G. p. 92. — *Syn.* Antirrhinum Linaria L. — *Gr.* langs wegen, akkers enz. door gansch Europa. — *Bl.* zomers 4. geel. — *Ic.* D. 156. H. VI. 33. Bat. 177. Het bloeiende kruid, HERBA LINARIÆ, van onaangenaam bitteren, iets scherpen, smaak, en pijnstillende, in grootere giften braakwekkende, zweet- en pisdrijvende kracht, is zeldzaam uitwendig tegen slappe zweren enz. in gebruik, HBA CONTUSA of het AFROOKSEL; vroeger ook *inwendig* tegen hydrops, icterus enz. — UNGUENTUM LINARIÆ.

Verwisseling kan met *Euphorbia Cyparissias* L. *Cypresbl. Wolfsmelk* F. B. Sept. I, 2. p. 373, plaats grijpen, doch door het melksap, aan deze eigen, terstond te erkennen.

Vroeger waren nog *L. TRIPHYLLA* W., *L. ELATINE* L., en *L. CYMBALARIA* W. officineel. — Ook ANTIRRHINUM OROSTIUM L. en *A. MAJUS* L.

B. (298) VERONICA OFFICINALIS L. *Geneeskrachtige Eerenprijs* F. B. Sept. I, 1. p. 13. — *Gr.* langs de bosschen, op heidevelden enz. door Europa. — *Bl.* Mei—Jul. 4. — *Ic.* D. 157. H. IV. 3. Bat. 81. De bladen met de stengen, HERBA VERONICÆ, van zwak-geurigen reuk, en bitterachtig-zamentrekkenden smaak, vooral als Thee zacht op de huid en slijmvliezen werkend, wordt bij rheumat., catarrh., aandoeningen, slijmvlouijingen der ademhalingswerktuigen enz. gebr.; meer als huis- dan geneesmiddel. Vroeger als Thé d'Europe beroemd en volgens FR. HOFFMANN boven Chin. Thee te stellen. — Vroeger ook: AQUA, ESSENTIA, EXTRACT., CONSERV., SYRUP.

Verwisseling met *V. Chamaedrys* L. *Chamanderlijn Eerenp.* F. B. Sept. I, 1. p. 15, door de tweereig-behaarde steng ligtelijk te onderscheiden; deze was vroeger als HBA CHAMÆDRYS SPURIE FOEMINÆ gebr.

B. (299) V. BECCARUNGA L. *Ovaalbladige Eerenprijs* F. B. 13*

Sept. I, 1. p. 13. — *Gr.* in beekjes, slooten in Europa — *Bl.* geheele zomer, 2. — *Ic.* II. IV. 2. De versehe plant, HERBA BECCABUNGÆ, welke zacht opwekkende en oplossende krachten voor de ingewanden bezit, wordt met andere resolv. kruiden als succus EXPRESSUS of salade, tot de z. g. *curae vernaes* gebruikt.

Vroeger waren nog vele andere soorten van dit geslacht officineel als v. TEUCRIUM L. (HEA CHAMÆDRYS SPURIE MARIS), v. TRIPHYLLOS L. (HEA ALSINES TRIPH. SPURIE), v. SPICATA L. (HEA V. SPICATE.)

Fam. OROBANCHEÆ JUSS. (K. II. 58.)

LATHRÆA SQUAMARIA L. *Geschubde Lathraea F. B. Sept.* I, 2. p. 469. de wortel als RADIX DENTARIÆ seu SQUAMARIÆ.

Fam. RHINANTHACEÆ BARTL. — (K. II. 52).

(300.) EUPHRASIA OFFICINALIS L. *Gemeene Oogentroost F. B. Sept.* I, 2. p. 457. — *Gr.* door Europa op wei- en hoelanden enz. *Bl.* zomers. ☉. — *Ic.* H. IX. 7, 8. Bat. 125. De bloeiende plant, HERBA EUPHRASIE, van zwakken reuk en iets zamentrekkend bitteren smaak, was vroeger tegen oogziekten in- en uitwendig in gebruik.

E. ODONTITES L. *Rooide Oogentroost F. B. Sept.* I, 2. t. a. p. — *Gr.* als voorg. — *Ic.* Bat. 194. gaf HERBA EUPHR. RUBRÆ.

MELAMPYRUM ARVENSE L. *Akker Zwartkoorn F. B. Sept.* I, 2. p. 459. — *Ic.* Bat. 189, gaf FARINA SEMINUM MELAMPYRI.

M. PRATENSE L. *Geelbloemig Zwartk. F. B. Sept.* t. a. p. — SEMEN M. LUTEL.

PEDICULARIS PALUSTRIS L. *Moeras Kartelblad F. B. Sept.* I, 2. p. 461 en P. SYLVATICA L. *Boschachtig K. F. B. Sept.* t. a. p. —

HERBA PEDICULARIS AQUATICÆ seu FISTULARIÆ, en HERBA P. MINORIS.

RHINANTHUS CRISTA GALLI L. *Gele Ratelen F. B. Sept.* I, 2. p. 459. HERBA CRISTÆ GALLI.

Fam. L. LABIATÆ JUSS.

Calyx tubulosus, persistens. Corolla monopetalâ, hypogyna, irregularis, plerumque bilabiata. Stamina [corollæ inserta, 4, didynama, aut 2. Ovaria 4 libera, disco hypogyno inserta,

1- *locularia*, 1- *ovulata*, *ovulo erecto*. Stylus 1, in medio ovariorum. Noces 4, calyci inclusae. Embryo rectus, radícula infera, ad hilum versa. Albumen nullum. — (K. II, 46).

De *Lipbloemigen* vormen eene groote, zeer natuurlijke, familie; meestal kruidachtige gewassen met meer of minder vierkante, dikwijls holle stengen, met tegenoverstaande, aan de knoopen der stengen bevestigde, bladen, zonder steunblaadjes; de bladen zijn op de onderzijde meestal van kliertjes voorzien. De bloemen staan of enkel, of in kransen, of in aren, enz. Zij leven vooral in de gematigde gewesten der oude wereld.

Eigenschappen. Er bestaat eene zeer in het oog vallende overeenstemming in de eigenschappen der Labiatae. Allen bevatten *vlugtige olie* en iets *bittere Extract-* en *Looistof*, wier betrekkelijke hoeveelheid verschildt, zoo dat men *volatilia, aromatica*, zelden *amaro-adstringentia* onder hen aantreft. — De helft der Labiatae is aromatisch. — De vlugtige olien derzelve scheiden veel *Stearoptenen* af.

I. LAVANDULA L. Stamina cum stylo in tubo corollae abscondita. Antherae reniformes uniloculares, in patellulam orbicularem planam dehiscentes. Labium corollae superius bifidum, inferius trifidum. Calyx inaequaliter dentatus, fructifer dentibus conniventibus clausus.

B. (301) I. L. VERA DC. f. oblongo-linearibus lanceolatisve integerrimis junioribus canis margine revolutis, spicis interruptis, verticillis 6—10- floris, foliis floralibus rhombeo-ovatis acuminatis membranaceis omnibus fertilibus supremis calyce brevioribus, bracteis subnullis. — *Syn.* S. spica α L. — L. angustifolia Ehrh. — *Gr.* op dorre heuvels en rotsen in Z. Europa; dikwijls in tuinen gekweekt. — *Bl.* zomers. \dagger . laag. — *Ic. D.* 178. H. VIII. 37.

G. D. De bloemen. FLORES LAVENDULE.

E. Rieken sterk en aangenaam geurig, smaak aromatisch, eenigzins naar campher.

B. Vlugtige olie, en looistof.

W. Vlugtig opwekkend, vooral op het zenuwstelsel.

G. Bij zwakte der zenuwen, bevingen der ledematen, para-

lysis, alléén *uitw.* in *kussentjes*, in *inf.* met water of wijn tot omslagen en baden.

P. OLEUM, SPIRITUS LAVANDULÆ SIMPLEX en COMPOSITUS. ACETUM L. Een bestanddeel van ACETUM AROMATICUM, SPECIES AROMATICÆ enz.

(302) 2. L. SPICA DC. — *Syn.* L. latifolia Ehrh. door sommigen als verscheidenheid der voorgaande beschouwd en met haar voorkomend, doch door duidelijke bracteae enz. onderscheiden — *Ic. D.* 179. — De landlieden in Z. Frankr. bereiden daaruit OLEUM SPICÆ, hetwelk meestal met terpentijnolie vervalscht is en OL. LAVANDULÆ niet vervangen kan.

3. L. STOECHAS L. Een Z. Europ. heestertje gaf de thans obsolete FLORES STOECHADIS ARABICÆ.

B. (303) OCYMUM BASILICUM L. *Gr.* oorspronkelijk in O-Indië; bij ons gekweekt. ☉. — *Ic. D.* 184. H. XI. 3. De bladen, HERBA BASILICI seu OCIMI CITRATI, bezitten eenen sterken, aangename, balsamieken reuk, en arom., iets zoutachtigen smaak. Thans zeer zeldzaam alleen nog als bijvoegsel tot arom. baden.

II. MENTHA L. Stamina distantia recta, superne divergentia. Antherarum sacculi paralleli, rimis longitudinalibus parallelis dehiscentes. Corolla infundibuliformis, 4-fida, subaequalis, lacinia superiore emarginata; annulus in tubo nullus. Calyx 5-dentatus.

B. (304) 1. M. PIPERITA HUDS. Spicis oblongo-cylindricis, bracteis superioribus lanceolatis, dentibus calycis lanceolato-subulatis, fructiferi porrectis, tubo costato, f. longiuscule petiolatis oblongis seu ovato-oblongis serratis. — *Ic. D.* 165. H. XI. 37. — Varietates:

α. *M. pip. crispa*, glabra aut sparse pilosa, f. ovatis latis bullato-rugosis margine crispis incis, dentibus cuspidatis. In stirpe culta f. fere sessilia. — *Syn.* M. crispa L.

β. *M. pip. Langii*, panicula spicata abbreviata; planta griseo-villosa. — *Syn.* M. Langii. — *Ic. D. Suppl. II.* 1.

γ. *Subglabra.* *Syn.* M. Pimentum FR. NEES AB ES. — *Gr.* langs Europ. slooten, wateren, vooral in Engeland. — *Bl. Jun.* — Aug. 2.

G. D. Bladen, HERBA MENTHÆ PIPERITÆ seu M. PIPERITIDIS.

E. Riekt zeer sterk en eigenaardig; smaak geurig, campher-aardig, aanvankelijk verwarmend, dan verkoelend.

B. Vluchtige olie, looistof.

W. Vluchtig prikkelend, krampstillend, windbrekend, zacht diaphoretisch.

G. Bij krampziekten, asthenie, koliek, enz. tot opwekking, tegen zwakke spijsvertering, als diaphoret. in INFUS. ($\frac{1}{2}$ —1 onc op 6 onc) zelden in POEDER ($\frac{1}{2}$ dr. p. d. enz.) — Uitwendig tot opwekking en verdeeling, tot omslagen, ook droog.

P. AQUA, OLEUM, ELÆOSACCHARUM EN ROTULÆ M. P. — Een bestanddeel van SPECIES AROMATICÆ, RESOLVENTES, AQUA AROMATICA, EMPL. AROMAT. ENZ.

(305) 2. M. SYLVESTRIS L. Spicis lineari-cylindricis, bracteis lineari-subulatis, calycibus leviter costatis, fructiferis ventricosis superne constrictis, dentibus lineari-setaceis demum subconniventibus, f. subsessilibus ovatis lanceolatisve, serrato-dentatis. — *Bosch Munt F. B. Sept. I, 2. p. 435.* — *Gr.* om de oevers, beschaduwde plaatsen in gansch Europa. — *Bl. Jul. Ang. 24.* — *Ic. Bat. 209.*

Variat:

A. fol. vestitis.

α. *Vulgaris*, f. supra pubescentibus subrugosis, subtus molliter albo-tomentosis. — *Syn. M. gratissima W. M. villosa Sole.*

β. *Nemorosa*, f. ovato oblongis supra viridibus pubescentibus, subtus laxè albo-tomentosis. — *Syn. M. nemorosa W.* — *Ic. H. XI. 34. D. Suppl. II. 3.*

γ. *Crispa* f. undulato-crispis profunde dentatis subrugosis subtus molliter albotomentosis. — *Syn. M. undulata W. M. crispa Ten.*

B. f. subtus cauleque sparse pilosis glabrisve calycibus hirtis glabrisve. — *Syn. M. viridis L. M. laevigata W. M. balsamea Reichb.* — *Var. fol. crispis.* — *M. crispata Schrad. Ic. D. 164. H. XI. 35.*

G. D. Van de varieteiten met kroese bladen: de bladen HERBA

MENTHÆ CRISPÆ.

E. Riekt sterk, balsamiek, smaak bitterachtig geurig.

B. Vluchtige olie en looistof.

W. Bijkans als Pepermunt, doch minder sterk en prikkelend.

G. Als Pepermunt, doch zeldzamer.

P. AQUA, OLEUM, SYRUPUS, SPIRITUS M. C. — Obsoleet zijn ESSENTIA, CONSERVA, EXTRACTUM.

Ook van andere soorten bezit men zulke verscheidenheden, met *f. crispa*, welke als deze gebr. worden; b.v. van

3. *M. ROTUNDIFOLIA L.* *Rondbladige Munt F. B. Sept. I, 2. p. 435.* De var. *crispa* dezer soort wordt door velen voor *M. crispa L.* gehouden. Behalve deze bestaat er nog eene kroesbladige Munt, met ronde of eironde bladen en hoofdvormige aren, welke velen voor de echte *M. crispa L.*, anderen voor eenen vorm van *M. aquatica* houden. Zij wordt veel gekweekt. — *Ic. D. Suppl. I. 5. H. XI. 38.*

4. *M. AQUATICA L.* *Water Munt F. B. Sept. p. 155.* — var. *crispa* is *M. sativa* Tausch. — *Ic. D. Suppl. II. 2.* De bladen waren vroeger als *HERBA M. CRISPÆ VERTICILLATÆ* gebr.

B. (306) 5. *M. PULEGIUM L. verticillis omnibus remotis globosis multifloris, calycibus hispidis bilabiatis intus fauce villosis, f. petiolatis ovatis leviter dentalis caule ramosissimo prostrato. Poley Munt F. B. Sept. I, 2. p. 439.* — *Syn. Pulegium vulgare Mill.* — *Gr.* op vochtige oorden in Europa. — *Bl.* zomers. Ψ . — *Ic. D. 167. H. XI. 39.*

G. D. De bloeiende plant: *HERBA PULEGII.*

E. Reuk sterk balsamek, iets onaangenaam, smaak scherpgeurig, iets wrang-bitter, achterna verkoelend.

B. Vluchtige olie en looistof.

W. Als *M. crispa*, maar sterker.

G. Zoo als de voorgaande, ook tegen asthma, catarrhus, doch zeldzaam.

P. *OLEUM en AQUA PULEGII.*

6. *MENTHA SYLVESTRIS L.*, de wildwassende vormen vroeger als *HERBA MENTHASTRI* gebruikelijk.

7. *M. ROTUNDIFOLIA L.* De wilde vormen als *HERBA M. SYLVESTRIS ROTUNDIORE FOLIO.* — *M. AQUATICA L. Water Munt F. B. Sept. I, 2. p. 435.* — *Ic. Bat. 165,* als *HERBA BAESAMI PALUSTRIS.*

8. *M. ARVENSIS L. Akker Munt F. B. Sept. I, 2. p. 337.* als *HERBA M. EQUINE.*

9. *M. GENTILIS L. Aonverwante Munt F. B. Sept. t. a. p.* als *HERBA BALSAMINE.*

10. *M. AURICULARIA L. Gr. in O. Indië,* gaf weleer *HERBA M. AURICULARIÆ SC4 MAJORANÆ FORTIDÆ.*

LYCOPUS EUROPEUS L. *Gemeene Wolfspoot* F. B. *Sept.* I, 1. p. 23.
 Ic. Bat. 21. — *Gr.* op vochtige plaatsen door geheel Europa; gaf vroeger HERBA MARRUBII AQUATICI, bittere hars en galnoten zuur, ook bruine hars, extractstof, gom, zouten volgens GEIGER bevattend, tegen Febr. intermittens en metrorrhagia onlangs zeer aanbevolen, ieder morgen 1 scr. des FOEDERS.

L. VIRGINICUS L. — *Gr.* in N. Amer. — *Ic. D. Suppl.* II, is door de Amer. artsen tegen haemoptoe enz. als werkzaam adstring. geroemd.

III. ROSMARINUS L. Corolla ringens, labio superiore bipartito. Stamina exserta, curvata, basi dente reverso instructa. Antherae uniloculares. Calyx bilabiatus.

B. (307) I. R. OFFICINALIS L. f. sessilibus. — *Gr.* op rotsen enz. in Z. Europa enz. — *Bl.* Apr.—Jul. ƒ 2—4. — bl. blaauw. — Bij ons in tuinen. — *Ic. D.* 162. H. VII. 25.

G. D. De bladen en bloemen HERBA en FLORES ROSMARINI seu ANTHOS.

E. Riekt doordringend, geurig, campherachtig, smaak scherpegeurig, bitter. Bloemen zonder reuk.

B. Vluchtige olie.

W. De Salie naderend, doch meer prikkelend en minder zamentrekkend.

G. Bij verlammingen en kramp-ziekten der buiksingewanden, bijkans alleen *uitwendig*, met andere aromatica; meer de vluchtige olie in zalven.

P. OLEUM en SPIRITUS ANTHOS; uit het eerste het UNGUENTUM ROSMARINI COMPOSITUM seu ANTHOS. De bladen een bestanddeel van SPECIES AROMATICÆ, ACETUM ROSMARINI. Obsoleet zijn: CONSERVA, ESSENTIA, AQUA R.

IV. SALVIA L. Corolla ringens. Connectivum antherarum filamentiforme, adscendens, apice sacculum 1-locularem gerens. Calyx 2-labiatus.

B. (308) I. S. OFFICINALIS L. Caule suffruticoso, ramis foliisque junioribus incano-tomentosis, f. ovato-lanceolatis lanceolatisque dense crenulatis, rugosis, verticillis 6—12-floris denudatis, bracteis caducis, dentibus calycis porrectis spinuloso-aristatis, corollae tubo intus piloso-annulato. *Gewone Salie.* — *Gr.* in Z. Europa; bij ons gekweekt. — *Bl.* Jun.—Jul. halfheester. Bl.

blaauw. — *Ic. D.* 161. *H. VI.* 1.

G. D. De bladen: HEREA SALVIÆ.

E. Reuk sterk, balsamiek, campherachtig; smaak geurig-bitter, iets zamentrekkend.

B. Vlugtige olie 0,16 p.C.; in 100 deelen versche bladen: extractstof met stikstofhoud. stof en salpeter 2,12, gom 1,51, groene hars 2,9, eiwit 0,43, vezels 15,37, water 75,0, (HISCH).

W. Zacht opwekkend, tevens toongevend, vooral op de slijmvliezen.

G. Inwendig tegen bovenmatige atonische afscheidingen, vooral der slijmvliezen en huid, tegen atonie der ingewanden, enz. in INFUS.; — *uitwendig* tegen de asthen. ontstekingen der mond- en keelholte, verwekking, scheurbuik, in MONDSPOEL, en GARGARISM. — Vroeger een der vermaardste geneesmiddelen, wiens naam van *salvare* afgeleid wordt, en waarvan de *Salernitaansche* school niet schroomde te zeggen: » cur moriatur homo, cui Salvia crescit in horto.”

P. OLEUM, AQUA, EXTRACTUM, CONSERVA, SAL SALVIÆ, allen zeldzaam. — Een bestanddeel van SPECIES AD GARGARISM., TINCTUR. AROMATICA ACIDA, AQUA VULNERARIA VINOSA.

2. s. SCLAREA L. *Gr.* in Z. Europa ♂. — *Ic. H. VI.* 3. De bladen, HEREA SCLARÆ seu HORMINI SATIVI, werden vroeger als *confortansen antispasmod*, gebr., door LINNÆUS boven de voorg. verheven; is ten onrechte thans in vergetelheid.

3. s. PRATENSIS L. In Europa. — *Ic. Bat.* 251. *Veld Salie F. B. Sept. I.* 1. p. 23. HEA HORMINI PRATENSIS.

4. s. HORMINIUM L. In Z. Europ., beide van zwakkere werking.

V. ORIGANUM L. Stamina distantia, superne patula, sacculi antherarum sejuncti, connectivo dilatato subtriangulari utrinque oblique adnati. Corollae labium superius rectum, emarginatum, inferius trifidum; annulus in tubo nullus. Calyx 5-dentatus aut oblique fissus et apice 3-dentatus aut integer.

B. (309) 1. o. VULGARE L. Erectum villosum, f. petiolatis lato-ovatis obtusis subserratis, spiculis oblongis cylindricisve glomeratis corymboso-paniculatis, bracteis obtusis interne eglandulosis. *Gemeene Orego F. B. Sept. I.* 2. p. 451. — *Gr.* langs hagen en wegen door bijkans geheel Europa, M. Azië. — *Bl.*

Jul.—Sept. 2. roode schutblaadjes. — *Ic. D. 175. H. VIII. 8. Bat. 223.*

Variat:

β. *megastachyum*: spicis fasciculatis rectis elongatis prismaticis, bracteis concinne imbricatis calyce duplo longioribus. — *Gr. in Z. Europ. — Syn. Orig. creticum D.C. fl. fr. O. creticum L. O. macrostachyum Lk. — Ic. D. 177. H. VIII. 7. D. Suppl. I. 23.*

γ. *virens*: spicis glomerato-confertis bracteis virentibus saepius pubescentibus. — *Syn. O. virens Lk.*

G. D. De bloeiende toppen der eigenlijke soort HERBA O. VULGARIS. — Van *Var.* β komen dezelfde deelen als HERBA O. CRETICI in den handel.

E. Riekt sterk, aangenaam, balsamiek, smaak geurig-bitterachtig, iets zamentrekkend.

B. Vluchtige olie en looistof.

W. Vluchtig prikkelend, iets tonisch.

G. *Inwendig* zelden als *Thee*, bij Catarrhus, rheumat, enz.; meer *uitwendig* als stimulans en resolvens, met andere aromatische kruiden, in INF., tot BADEN.

P. OLEUM O.V. — De Hba een bestanddeel van SP. RESOLV. Uit var. β. OLEUM O. CRETICI.

2. O. SMYRNAEUM L. *Gr.* in K. Azië, Creta enz. — *Ic. D. Suppl. I. 22.* door sterk behaarde stengen en bladstelen, en de korte, eivormige 4-zijdige aren gekenmerkt, is ook een bestanddeel van HERBA O. CRETICI.

3. O. DICTAMNUS L. Eene kleine halfheester op Creta gaf vroeger FOLIA seu HERBA DICTAMNI CRETICI. — *Ic. H. VIII. 6.*

B. (310) 4. O. MAJORANA L. Calyce dimidiato edentulo, bracteis sulcatis densissime imbricatis, spicis ovalibus ternatis sessilibus, f. petiolatis ellipticis obtusis, integerrimis utrinque cano tomentosus. — *Gr.* in Z. Europa, vooral Portugal en den Orient, bij ons in tuinen. — *Bl. Jun.—Aug.* ☉ en heestervormig, klein, wit. — *Ic. D. 176. H. VIII. 9.* De overblijvende gekweekte is O. majoranoides W. — *Syn. Majorana crassa Moench, M. hortensis Moench.*

G. D. De bladen met de bloeiende toppen: HERBA MAJORANÆ.

E. Reuk eigendommeljk, sterk geurig, smaak geurig, iets scherp-bitter.

B. Vluchtige olie (uit 1 ℥ Hba sicca 2 dr.) en looistof.

W. Zoo als de voorgaande.

G. *Inwendig* zeer zeldzaam als ligt nervinum en sudoriferum. *Uitwendig* als resolvens in INFUS., EADEN, in KRUIDERKUSSENS.

P. OLEUM, (ÆTH.), AQUA, OLEUM INFUSUM, BUTYRUM *seu* UNGUENTUM MAJORANÆ. Een bestanddeel van SPECIES AROM. EN PULVIS STERNUTATORIUS.

VI. THYMUS L. Stamina distantia, superne patula; sacculi antherarum sejuncti, connectivo dilatato subtriangulari utrinque oblique adnati. Corollae labium superius rectum, emarginatum; inferius trifidum; annulus in tubo nullus. Calyx 2- labiatus.

B. (311) 1. TH. VULGARIS L. Erectus aut basi procumbens cano-pubescent, f. sessilibus lineari-aut ovato-lanceolatis acutis margine revolutis glanduloso-punctatis, ad axillas fasciculatis, floralibus lanceolatis obtusis, verticillis laxis subdistantibus. — *Gr.* op drooge heuvels in Z. Europa, bij ons in tuinen. — *Bl.* Jun. Jul. halfheester, bl. roodachtig of wit. — *Sc.* D. 182. H. XI. 2. Prof. BERNHARDI heeft onlangs opgemerkt, dat T. vulgaris L. in twee soorten kan onderscheiden worden:

TH. VULGARIS L. f. ovato-lanceolatis subtus incanis, plerisque marginum lateralium revolutione lineari-lanceolatis. — *Syn.* T. tenuifolius Mill. *Fransche* of *zomer* Thym.

TH. ASCENDENS BERNH., f. ovatis margine reflexis subtus pallidis. *Syn.* Th. vulgaris Mill. — *Duitsche* of *winter*-Thym. — (*Allg. Gartenzeitung*, 1837. No. 34)

G. D. De bloeiende takken: HERBA THYMI.

E. Reuk eigenaardig, sterk en aangenaam geurig, smaak geurig.

B. Vluchtige olie (1 ℥ Hba sicca $\frac{1}{2}$ dr.).

W. Opwekkend, zacht diaphoretisch.

G. Alleen uitwendig bij ontwrichtingen, kneusingen, verlammingen, in KRUIDERKUSSENS, in INFUS. tot wasschingen en baden, zelden.

P. OLEUM THYMI; vroeger AQUA *en* TINCTURA.

B. (312) 2. TH. SERPYLLUM L. Suffruticosus, procumbens, f. linearibus ellipticisve obtusis in petiolum brevem attenuatis integerrimis planis glanduloso-punctatis glabris hirsutisve margine

postico ciliatis, floralibus subconformibus, verticillis capitatis racemosisve, corollae labio superiore emarginato ovato subquadrato. *Veld-Thym. F. B. Sept. I, 2. p. 451.* — *Syn. et varr.* Th. angustifolius P. Th. Chamaedrys Fr. Th. pulegioides L. sp. enz. *Gr.* op zandige oorden, heidevelden enz. in Europa, Azië. *Bl.* zomers bleekrood, zelden wit. — *Ic. D. 181. H. XI. 1. Bat. 67.*

G. D. De bloeiende toppen: HERBA SERPYLLI.

E. Reuk eigendommelijk, doordringend, balsamiek; smaak geurig, wrang-bitterachtig.

B. Vluchtige olie, looistof en bittere extractstof.

W. en *G.* Zoo als de voorgaande.

P. OLEUM en SPIRITUS SERPYLLI; AQUA s. is ongebruikelijk; de Herba een bestanddeel van SPECIES AROMATICÆ.

CALAMINTHA OFFICINALIS MOENCH, *Calament Thym F. B. Sept. I, 3. p. 816.* (Melissa Cal. L.) (Thymus. Calamintha DC.) *Gr.* in N. en Z. Europa 2. gaf vroeger HERBA CALAMINTHE seu C. MONTANÆ, van muntachtigen reuk.

CAL. NEPETA CLAIRV. *Neppe Thym F. B. Sept. I, 2. p. 453.* (Melissa Nep. L.) gaf HERBA MELISSÆ NEPETÆ seu CALAMINTHE OFFICINALIS ANGLORUM.

VII. SATUREJA L. Stamina distantia, sub labio corollae superiori conniventia; sacculi antherarum sejuncti, connectivo dilatato subtriangulâri utrinque oblique adnati. Corollae labium superius rectum emarginatum, inferius trifidum; annulus in tubo nullus. Calyx tubuloso-campanulatus, 10-striatus.

(313) 1. s. HORTENSIS L. Caule erecto ramosissimo herbaceo, corymbulis axillaribus subquinquefloris, f. lineari-lanceolatis acutis, muticis. — *Gr.* in Z. Europa; veel in tuinen. — *Ic. H. VI. 9.* De bloeiende takken HERBA SATUREJÆ, in geurigheid en kracht den Thijm evenarende, worden echter als geneesmiddel nauwelijks, meer als bijvoegsel tot spijzen, gebruikt.

2. s. MONTANA L. *Gr.* als de voorgaande, doch zeldzamer in tuinen; wordt in Z. Frankr. ook tot het stoken van Spiritus Serpylli door de landlieden gebruikt.

CLINOPIDIUM VULGARE L. *Behaarde Borstelkrans F. B. Sept. I, 2. p. 449* gaf vroeger HERBA CL. MAJORIS seu OCTYMI SELVESTRIS.

VIII. MELISSA L. Stamina distantia apicibus sub labio su-

periori arcuato-conniventibus; antherarum sacculi apice connexi, rima dehiscentes, denique divergentes. Corollae labium superius concavum, inferius trifidum; annulus in tubo nullus. Calyx 2-labiatus, supra planus, dentibus lateralibus labii superioris in carinam, per tubum decurrentem, plicatis.

B. (314) 1. M. OFFICINALIS L. Herbacea, erecta, ramosa, f. lato-ovatis crenatis basi truncatis cordatisve, floralibus subconformibus, verticillis laxis secundis, bracteis paucis ovatis, corollis calyce dimidio longioribus. — *Gr.* op de bergen van Z. Europa, bij ons in tuinen. — *Bl.* Jul. Aug. 2 bl. witachtig iets langer dan de kelk. — *Ic. D.* 180. H. VI. 32.

G. D. De bladen: HERBA MELISSÆ seu M. CITRATÆ.

E. Reuk aangenaam geurig, citroenachtig, smaak geurig-bitter, zwak zamentrekkend.

B. Vluchtige olie $\frac{1}{1920}$, looistof, bittere extractstof, gom, hars (DEHNE).

W. Zacht prikkelend, windbrekend, krampstillend voor de ingewanden.

G. Zoo als van Mentha, doch in gevallen, waar men minder krachtige werking verlangt, in INFUS.

P. OLEUM en AQUA MELISSÆ, SPIRITUS MELISSÆ SIMPLEX en COMPOSITUS (AQUA CARMELITANA, eau des Carmes). — SYRUPUS, EXTR. en ESSENTIA zijn verouderd.

Verwisseling met M. cordifolia P. Syn. M. hirsuta H. Paris., thans als behaarde variëteit der voorgaande beschouwd, met grootere duidelijk hartvormige bladen en zonder reuk. — *Ic. D.* Suppl. II. 17.

IX. HYSSOPUS L. Stamina distantia, superne divergentia, antherarum sacculi divergentes apice coherentes, rima dehiscentes. Corollae labium superius rectum, planum, bifidum, inferius trifidum, lacinia intermedia majori, obcordata; annulus in tubo nullus. Calyx 5-dentatus.

B. (315) 1. H. OFFICINALIS L. Floribus verticillato-racemosis secundis, dentibus calycis erectis subaequalibus, f. lanceolatis integerrimis. *Gewone Hijsop F. B. Sept. I.*, 2. p. 433. — *Gr.* op drooge heuvels, muren, in M. en Z. Europa, bij ons in tuinen. *Bl.* Jul. — Sept., halfheester, bl. rozenrood of wit. — *Ic. D.* 171. H. VI. 18. Bat. 298.

G. D. De bladen en bloeiende toppen · HERBA · HYSSOPI.

E. Reuk sterk en aangenaam geurig; smaak bitterachtig geurig, zwak naar campher.

B. Vluchtige olie en looistof, een subalcaloideum, met een zuur verbonden, eene hars, gom, eiwitstof, bladgroen, (HERBERGER.)

W. Vluchtig, prikkelend, enz.

G. Tegen chron. catarrhus, borstkramp, rheumat., aton. zwakte der maag, ook als anthelmint, in INFUS; *uitwendig* tot GARGARISM., COLLYR, en PAPPEN,

P. AQUA, zeldzamer OLEUM HYSSOPI. — ESSENTIA, CONSERVA, SYRUP. zijn geheel obsoleet. — Een bestanddeel van zamengestelde praep. · AQ. VULNER. VINOSA ENZ.

B. (316) NEPETA CATARIA L. *Gemeen Kattekruid F. B. Sept. I, 2. p. 433. — Ic. H. IV. 8. Bat. 249. — Gr.* op woeste oorden enz. door geheel Europa 2. De bladen HERBA CATARIAE seu NEPETAE van sterk geurigen muntachtigen reuk, en scherpgeurig-bitterachtigen smaak, vroeger tot soortgelijke doeleinden als Mentha, Thymus enz. gebr., thans obsoleet. Somtjids in plaats van Herba Marrubii.

B. (317) GLECHOMA HEDERACEA L. *Kruipende Hondsdraf F. B. Sept. I, 2. p. 439. — Gr.* langs de paden en wegen van geheel Europa. 2. — *Bl.* voorjaar - zomers. — *Ic. D. — H. II. 8.* De bebladerde steng, HERBA HEDERAE TERRESTRIS van zwak geurigen reuk en bitter-zamentrekkenden smaak, zacht prikkelend, waren vroeger, in INFUS. of SUCCUS EXPRESS. tegen borstziekten, koorts enz. beroemd, thans even als de *praep.* AQUA, SYRUP., CONSERVA ongebr. waarvan de eerste enkel nog als oogwater ge-
waarddeerd wordt.

DRACOCEPHALUM MOLDAVICA L., *Gr.* in Moldavie, Podolie enz.; bij ons in tuinen. ☉. — *Bl.* zomers, blaauw. — *Ic. D. 183. II. VIII. 32.* De bladen, HERBA MOLDAVICA seu MELISSE TURCICA, naar Melisse riekend en geurig-bitter van smaak, gelijken in werking naar Melisse, maar zijn thans obsoleet.

D. CANARIENSE L. gaf vroeger HERBA MELISSE CANARIENSIS.

MELISSA MELISSOPHYLLUM L. gaf HERBA MELISSOPHYLLI seu MELISSE TRAGI.

LAMIUM ALBUM L. *Witte Doornetel F. B. Sept. I. 2. p. 441. — Gr.* in geheel Europa. 2. — *Ic. H. V. 41.* de bloemen, FLORES L. ALBI seu URTICA HORTUS en de HERBA U. M. waren tegen verstoppingen, koliek enz. gebruikelijk.

- L. MACULATUM L. *Gevlekte D. F. B. Sept. t. 3. d.* als HERBA L. PLINII.
 L. PURPUREUM L. *Paarsche D. F. B. Sept. t. 3. p.* als HERBA EN FLORES L. RUBRI.

X. GALEOPSIS L. Stamina approximata, sub labio corollae superiori parallela; antherae valvulis duabus dehiscentes. Corollae labium superius fornicatum; inferius basi utrinque dente acuto cavo notatum; lacinia intermedia obtusa vel emarginata.

(318) I. G. OCHROLEUCA LAM. Caule pilis retrorsum appressis pubescente, internodiis subaequalibus, f. serratis, caulinis ovatis, ramis ovato-lanceolatis, corollae labio superiore inciso-denticulato. *Ligtgele Hennipnetel F. B. Sept. I, 2. p. 445.* — *Syn. G. villosa Huds. G. grandiflora Roth. G. cannabina Pollich. Gr. op zandige akkers in Europa. — Bl. Jun. Jul. ☉. bl. groot geel; de onderlip wit, met een gele vlak aan den voet der middenlib. Zelden rozenkleurig, met behoud echter der gele vlak. — Ic. D. 175.*

G. D. De bloeiende plant zonder den wortel: HERBA GALEOPSISIDIS, ten onregte somtijds HERBA SIDERITIDIS genoemd.

E. Van zwak balsam. reuk, en lassen zoutig-bitteren smaak.

B. Gele, bittere in aether. opl. hars, vet, was, chlorophyll., extractstof, gom, slijmsuiker, zetmeel, Malas, Sulphas, Phosphas Potassae en kalkzouten (GEIGER).

W. Opwekkend, de slijmafscheiding verbeterend.

G. Beroemd tegen toring, nadat men ontdekt had, dat de vermaarde *Blankenheimsche Thee* of *Teringskruiden van Lieber* uit deze gesneden Hennipnetel bestaan. Een specifiek geneesmiddel tegen deze ziekte zijn zij echter niet, doch verschaft de INFUSIE als Thee bij catarrh. aandoening, en phthisis eenige verlichting.

STACHYS PALUSTRIS L. *Moeras Andoorn F. B. Sept. I, 2. p. 447. Ic. Bat. 106, gal HERBA MARRUBII AQUATICI ACUTI seu GALEOPSISIDIS FOETIDÆ.*

ST. SILVATICA L. *Bosch Andoorn t. 3. p. — Ic. 302. HERBA LAMI SYLV. FOETIDI seu URTICÆ MAGNÆ FOETIDISSIMÆ.*

ST. RECTA L. (St. Sideritis Vill.). *Gr. in M. en Z. Europa 2. — Ic. D. Suppl. II. 16. H. IV. 12. de geheele bloeiende plant, HERBA SIDERITIDIS VAN NIET AANGENAMEN balsam. reuk, was vroeger als adstring. en zuiverend geneesmiddel tegen wonden, fluor albus, epi-*

lepsie enz. gebr. In Frankr. schijnt men in plaats van deze te verzamelen:

SIDERITIS SCORDIODES L. (= *S. hirta* Roth. en *S. hirsuta* Lam.) — *Ic. D. Suppl. II. 15. fig. 1-2*), welke volgens FR. N. V. ESENB. de echte HERA SIDERITIDIS is.

(319) *BETONICA OFFICINALIS* L. *Gewone Betonie F. B. Sept. I, 2. p. 445 (Syn. B. hirta Reichb) Ic. H. IV. 10.* Wortel en bladen, *RADIX en HERBA BETONICÆ.* De versche wortel heeft eenen onaangenaamen reuk en eenen bitteren zamentrekkenden smaak, en is ligt emetisch en resolv. De bladen waren tegen jicht, *catarrhus pulmonum, adynamia nervosa* enz. gebr. in *INFUS.*

XI. *MARRUBIUM* L. *Stamina cum stylo in tubo corollae abscondita, antherarum sacculi rima longitudinali communi dehiscentes. Annulus pilorum interruptus ad insertionem staminum. Calycis fructiferi dentes patuli. Nuces apice plana triangulari truncatae.*

(320) 1. *M. VULGARE* L. *Ramis albo-lanatis, f. ovatis in petiolum decurrentibus inaequaliter-crenatis tomentosis, infimis cordato-subrotundis, verticillis multifloris, calycibus villosolanas dentibus 10 subulatis recurvo-patentibus. Witte Malrove F. B. Sept. I, 2. p. 447. — Gr. in Europa, M. Azië en N. Amer. — Bl. Jun. Aug. 2. bl. wit, klein. — Ic. D. 174. H. XI. 40.*

G. D. De bladen: *HERBA MARRUBII ALBI.*

E. Reuk versch en gekneusd, aangenaam balsamisch iets muskusachtig, gedroogd zwakker, smaak balsamisch-bitter, iets scherp.

B. Vluchtige olie, hars, bittere extractstof.

W. Tonisch-prikkelend, oplossend.

G. Bij borstziekten, leververharding, geelzucht, onregelm. menstruatie, in *INFUS., EXTRACT., SUCCUS EXPRESS.*

P. *EXTRACTUM M. ALBI.* — *AQUA en SYRUPUS* zijn obsoleet.

2. *M. PEREGRINUM* L. gaf vroeger *HERB. M. CRETICI.*

3. *M. PSEUDO-DICTAMNUS* W. schijnt vroeger tot vervalsching van *RAD. DICTAMNI* geknukt te zijn.

BALLOTA NIGRA L. en *B. ALBA* L. (*Syn. tot beiden B. foetida* Lam.). *Stinkende Ballote F. B. Sept. I, 2. p. 440. — Ic. Bat. 234. — Gr. in gansch Europa. — Bl. zomers. 2. gaf vroeger HERBA BALLOTÆ, seu MARRUBII NIGRI seu FOETIDI, als antihyst. geneesmiddel beraemd,*

van onaangename reuk en zeer bitteren smaak. — Thans verwisseld met HERB. M. ALBI.

(321) LEONURUS LANATUS P. (*Syn.* Ballota lanata L.) *Gr.* in Siberië. 2 $\frac{1}{2}$. — *Ic.* D. Suppl. H. 18. De bladen en bloemen dezer plant, van zwakken reuk en zeer bitteren smaak, bittere extract- en looistof bevattend, zijn in onze tijden in Rusland als een krachtig diureticum aanbevolen, in decoct. 1—8 oncen op 2 \mathcal{R} water.

L. CARDIACA L. *Stekelig Hertsgespan F. B. Sept.* 1, 2, p. 449. — *Ic.* H. III. 41. Bat. 263. — *Gr.* in Europa, K. Azië. 2 $\frac{1}{2}$. — De bladen, HERBA CARDIACÆ, van zwakken onaangename reuk en zeer bitteren smaak, waren tegen longziekten, atonie der ingewanden, cardialgie gebruikelijk, en zijn onlangs weer aanbevolen.

SCUTELLARIA GALERICULATA L. *Gemeen Glidkruid F. B. Sept.* 1, 2, p. 453. — *Gr.* in Europa 2 $\frac{1}{2}$. — *Ic.* Bat. 136. gaf vroeger HERBA TRIENTALIS seu TERTIANARIE.

S. LATERIFLORA L. *Gr.* in N. Amer. de HERBA, is onlangs door SPALDING in N. Amer. als geneesmiddel en prophyl. tegen hydrophobie gecroemd, hetgeen BARTON grondig wederlegd heeft.

PRUNELLA VULGARIS L. *Gemeene Brunelle F. B. Sept.* 1, 2, p. 455. *Ic.* Bat. 77. — *Gr.* in Europa; de bloeiende plant, HERBA PRUNELLE, seu BRUNELLE seu CONSOLIDÆ MINORIS.

AJUGA REPTANS L. *Voortkruipend Zenegroen F. B. Sept.* 1, 2, p. 431. — *Gr.* op weil., langs hagen enz. in Europa. — *Ic.* H. IX. 17. Bat. 16. Het kruid, HERBA CONSOLIDÆ MEDIÆ MINORIS, SYMPHYTI MEDII seu BUGULÆ, als zamentrekkend wondmiddel, ook tegen haemoptoe, phthisis pulmon., fluor albus enz. gebr.

A. PYRAMIDALIS L. en hare varieteit β genevensis (*Ajuga genevensis L.*) — *Gr.* met de voorg. — *Ic.* H. IX. 18, 19, als HERBA CONSOLIDÆ MEDIÆ MAJORIS seu BUGULÆ op dezelfde wijze gebr.

A. IVA SCHREB. *Gr.* in N. Afrika, Z. Europ. wordt als HERBA IVÆ MOSCHATIÆ somtijds in Frankr. gebr.

B. A. CHAMÆPITYS SCHREB. (*Teucrium Cham. L.*) — *Gr.* in de wijnbergen enz. in M. en Z. Europa, K. Azië, M. Afrika. — *Ic.* H. VIII. 1. De bloeiende plant als HERBA CHAMÆPITYOS seu IVÆ ARTHRITICÆ, van harssigen reuk en arom. smaak, vroeger tegen arthrit. rheumat., chron. huidziekten gebr.

XII. TEUCRIUM L. Corollae labium superius bipartitum, laciniis margini labii inferioris impositis; hinc fissura loco labii superioris et labium inferius 5-lobum; annulus in tubo nullus. Stamina approximata, e fissura labii superioris egredientia; antherarum sacculi rima longitudinali communi dehiscentes.

B. (322) 1. T. CHAMEDRYS L. Perenne vel suffruticosum, basi procumbens, pubescens vel villosum, rarius glabratum, f. breviter petiolatis ovatis oblongisve inciso-crenatis basi cuneatis utrinque viridibus vel subtus canescentibus, floralibus minoribus vix dentalis, verticillis 2—6- floris superioribus racemosis, calycibus declinatis tubuloso- campanulatis, dentibus lanceolatis subaequalibus. *Liggende Chamander F. B. Sept. I. 2. p. 433.* — *Gr.* op drooge plaatsen, heuvels enz. in Z. Europa, M. Azie. — *Bl.* Jun. Aug. bl. bleek of donkerrood. — *lc.* D. 168. H. VIII. 4.

G. D. De bloeiende plant, HERBA CHAMEDRYS.

E. Reuk aangenaam balsamiek; smaak bitter, iets wrang.

B. Vluchtige olie (weinig), bittere extractstof en looistof.

W. Vluchtig opwekkend, ligt tonisch.

G. Tegen jicht als roborans (VESALIUS verhaalt, dat KAREL de Vijfde daardoor genezen werd), tusschenp. koorts, catarrhus pulmonum, hypochondrie enz., INFUS., zeldzaam.

P. Allen obsolete; als EXTRACT., ESSENT, AQUA, SYRUPUS, CONSERVA.

B. (323) 2. T. MARUM L. *Gr.* in K. Azië, Egypte, Spanje, kleine heester — *lc.* D. 170. H. VIII. 2. De bloeiende takken als HERBA MARI VERI seu CYRIACI gebr. van zeer sterken geurig-campherachtigen reuk, en scherp geurig bitteren smaak, als vluchtig zenuwmiddel tegen krampen enz., thans nog een bestanddeel van PULVIS STERNUTATORIUS. — De reuk dezer pl. is zoo doordringend, dat BOERHAAVE zegde: »natura nil simile procreavit.»

3. T. BOTRYS L. gaf HERBA BOTRYS CHAMEDRYOIDES.

4. T. SCORODONIA L. *Wilde Salie Gamander F. B. Sept. I, 2. p. 431.* *lc.* Bat. 57. HERBA SCORODONIE seu SALVIE SYLVESTRIS.

5. T. POLIUM L. gaf HERBA POLII LUTEI seu P. MONTANI CALLOREM.

6. T. CRETICUM L. HERBA TEUCRII seu POLII CRETICI.

7. T. MONTANUM L. HERBA POLII MONTANI GERMANORUM.

B. (324) 8. T. SCORDIUM L. *Water Gamander F. B. Sept. I, 2.*

p. 433. — *Gr.* op natte oorden, langs slooten in Europa en N. Azië 2. — *IC.* D. 169. H. VIII. 3. De bloeiende plant, HERBA SCORDII van geurigen, knuiflookachtigen reuk, en bitter-arom. smaak, was als gifwerend en antiseptisch geneesmiddel en *uitwendig* tegen zweren, en *inwendig* tegen rotkoortsen, kinderziekte, de pest, ingewandswormen enz., als diaphoretic. tegen rheumat zeer beroemd. Vele Praep. waren bekend; AQUA SCORDII, ESSENTIA SIMPLEX en COMPOSITA seu DIASCORDIUM LIQUIDUM, ESSENTIA ALEXIPHARM. STAHLII, ELECTUARIUM DIOSCORIDIS seu FRACASTORII. — WINKLER trok uit het kruid een eigenaardig beginsel.

COLLINSIA CANADENSIS L. gaf vroeger RADIX en HERBA COLLINSONIÆ. — *IC.* LINNÆUS Hort. Cliff. Tab. 5. Is zweeddrijvend, en vooral tegen den beet der ratelslang aanbevolen.

Fam. VERBENACEÆ JUSS. — (K. II. 40.)

VITEX AGNUS CASTUS L. Een Z. Europ. heester, de takken vroeger tot bewaring der kuischheid in gebr.; — de zaden, SEMEN AGNICASTI, van scherpen peperachtigen smaak waren tegen allerhande ziekten gebr.

V. NEGUNDO L. Een O. Ind. heester; de bladen aldaar tegen zwellingen der gewrichten enz. gebr.

VERBENA OFFICIALIS L. *Genezende IJzerhard F. B. Sept. I, 2. p. 455.* — *Gr.* in Europ. enz. 2. — *IC.* H. V. 42. Bat. 31. De reuklooze, zwak bittere bladen, HERBA VERBENÆ, waren vroeger als een remedium universale tegen een heir van ziekten in groot aanzien.

Fam. ACANTHACEÆ R. BR. — (K. II. 49.)

ACANTHUS MOLLIS L. *Gr.* in Z. Europa. 2. — *IC.* PLENCCK 305. De wortel en bladen, RADIX en HERBA ACANTHI seu BRANÇE URSINÆ VERR., tegen diarrhee, haemoptoe vroeger, thans zeldzaam tot clysmata emoll. gebruikt.

JUSTICIA ADHATODA L. en J. PANICULATA BURM. in O. Ind. als febrifug. en stomach., J. PECTORALIS JACQ. op de Antillen als pectorale, J. ECBOLIUM L. in O. Ind. als diuret., J. NASUTA L., *ibid.*, tegen borstziekten gebr.

Fam. PRIMULACEÆ VENT. — (K. II. 37.)

LYSIMACHIA VULGARIS L. *Gemeene Wederik F. B. Sept. I, 1. p. 183.* — *Gr.* langs wateren enz. in geheel Europa. 2. — *IC.* H. VIII.

15. Bat. 122. HERBA L. LUTEÆ vroeger tegen zweren, wonden, toering gebr.

L. NUMMULARIA L. *Rondbladige Wed. F. B. Sept. t. a. p.* — *Ic.*

H. VIII. 16. Bat. 173 tot gelijk doel als HERBA NUMMULARIÆ.

L. NEMORUM L. *Bosch-Wed F. B. Sept. t. a. p.* gaf HERBA ANAGALLIDIS LUTEÆ.

L. EPHEMERUM L. gaf RADIX EPHEMERI.

(325) ANAGALLIS PHOENICEA DC. en A. COERULEA P. *Roode en blaauwe Basterdmuur F. B. Sept. I, 1, p. 185. V. G. p. 91* — *Syn.* van beiden A. arvensis L. α en β . — *Ic.* D. 153. H. II. 45 en 46 Bat. 3. — *Gr.* op bebouwde plaatsen in Europa. *Bl.* zomers. ☉. De geheele bloeiende plant, vooral de eerstgenoemde als HERBA ANAGALLIDIS, van scherp-bitteren smaak, oplossend, in grooter giften giftig, vroeger tegen Hydrops, verstoppingen, geelzucht, mania enz. inwendig beroemd; *uitwendig* tegen carcinoma en andere zweren. — EXTRACTUM, SYRUP., AQUA enz. obsoleet.

(326) PRIMULA OFFICINALIS JACQ. *Voorjaars Sleutel bloem F. B. Sept. I, 1, p. 179.* (*Syn.* P. veris α officinalis L.) *Gr.* in Europa op graslanden enz. — *Bl.* Apr. Mei. 4. gekweekt. — *Ic.* D. 152. H. III. 34. De bloemen, FLORES PRIMULÆ VERIS seu PARALYSEOS. Vroeger RAD., HERBA, als krachtige nervina gebr. De bloemen thans als onschuldig geneesmiddel en huisartsenij, als thee bij ligte verkoudheden enz. gebr.

Verwisseling met P. ELATIOR JACQ. *Gesteelde Sl. F. B. Sept. t. a. p.* (*Syn.* P. veris β elatior L.). *Gr.* met de voorg. — *Ic.* D. t. a. p. fig. 7. H. III. 25.

(327) CYCLAMEN EUROPÆUM L. *Gr.* in Z. Europa 2. — *Ic.* H. XIII. 8. de knolvormige wortelstok (RAD. CYCLAMINIS seu ARTHANITÆ) was als drastisch purgans tegen ingewandswormen, hydrops, geelzucht, chron. kinderziekten *in-* en *uitwendig* gebruikelijk; is versch zoo scherp, dat er enteritis door veroorzaakt kan worden.

Fam. GLOBULARIÆ DC. — (K. II. 44).

GLOBULARIA VULGARIS L. *Laag Kogelkruid F. B. Sept. I, 1, p. 129.* *Gr.* in Europa 2., de iets bittere bladen, FOLIA GLOBULARIÆ als purgans tonic. gebr.

G. ALYpum L. een Z. Europ. heestertje, wiens bladen, FOLIA ALYPI, eenen bitteren scherpen smaak bezitten, en in Z. Frankr. als pur-

gans tonicum, ook tegen diarrhee, hydrops enz. niet zelden gebruikt. Zijn volgens LOISELEUR-DESLONGCHAMPS het beste Surrogaat der Fol. Sennae.

Fam. PLUMBAGINEÆ JUSS. — (K. II. 36).

STATICE [LIMONIUM L. *Pluimvormend Limoenkruid F. B. Sept. 1, l. p. 265.* gaf vroeger RAD. BEHEN RUBRI.

PLUMBAGO EUROPEA L. *Gr. in Z. Europ. 2.* — *Ic. PLENC. 95.* De scherpe wortel (RADIX DENTELLARIE seu DENTARIE) wordt in Frankr. tegen kiespijn, en het decoct met olie bereid tegen huidziekten enz. gebr. Ook de HERBA DENTELLARIE seu STIP. ANTONII tot gelijk doel in decoct. Bevat volgens DULONG eene kristallis. *Plumbagine* en vette kleurstof. Men verwisselde dezen wortel niet met eene andere RADIX DENTARIE p. 19.

Fam. PLANTAGINEÆ JUSS. — (K. II. 33).

(328) PLANTAGO ARENARIA W. et KIT. *Gr. in Z. Europa op zandige plaatsen. ☉.* — *Ic. D. 150. H. V. 16.*

(329) P. PSYLLIUM L. *Gr. vooral langs de Middell. Zee ☉.* *Ic. D. 149. H. V. 17.*

(330) P. CYNOPS L. Een kleine Z. Europ. heester. — *Ic. D. 151. H. V. 8.*

Deze drie pl., doch vooral de eerste, geven het SEMEN PSYLLII, hetwelk vooral in Frankrijk verzameld en naar elders uitgevoerd en in katoendrukkerijen enz. gebruikt wordt. Vroeger als verzachtend geneesmiddel *in-* en *uitwendig* bij pneumonie, dysenterie enz. gebr. De zaden schijnen echter eenige scherpte te bevatten.

(331) P. MAJOR L. *Groote Weegbree F. B. Sept. I, l. p. 139,* zeer gemeen langs de wegen, op weil. enz. in Europa, Azië en N. Amer. 2. — *Ic. H. V. 13. Bat. 262.* De wortel en bladen, HERBA en RAD. PLANTAGINIS MAJORIS waren vroeger als zacht adstringens inwendig tegen toring, haemoptoe, de versche bl. en het uitgeperste sap tegen wonden, zweren, *uitwendig* gebr., en zijn, wat het laatste gebruik betreft, in de nieuwe *Pharm. Bor.* op nieuw vermeld (FOLIA RECENTIA PL. MAJORIS).

P. MEDIA L. *Ruige Weegbree F. B. Sept. t. a. p. Gr. in Europa als de voorg. 2.* *Ic. H. V. 14. Bat. 317. RAD. en HERB. PL. MEDIA vroeger als de voorg. gebr.*

P. LANCEOLATA L. *Smalle Weegbree* F. B. Sept. 1, 1. p. 141. — Gr. als de voorg. in Europ., Azie, N. Amer. — Ic. H. V. 15. Bat. 42. RAD. EN BEA PL. MINORIS seu TRINERVIE als *Pl. major* vroeger gebr.

P. MARITIMA L. *Zee Weegbree* F. B. Sept. t. a. p. — Gr. langs de Europ. zee-kusten \mathcal{L} ., enz.

P. ÆGYPTIACA JACQ. Gr. in Egypte, \odot ; dienen beide tot bereiding van Soda.

Subclassis IV. MONOCHLAMYDEÆ DC.

Eén bloemhulsel (*perigonium* seu *perianthium*) omsluit de bevruchtigingswerktuigen.

Fam. LI. CHENOPODEÆ VENT.

Flores *hermaphroditi* aut *polygami*. Perigonium 5-*partitum*, *aestivatione imbricata*. Stamina *in fundo perigonii inserta*, numero *laciniarum aequalia* aut *pauciora et laciniis opposita*. Ovarium *liberum* aut *inferne perigonio adnatum*, 1-*loculare*, 1-*ovulatum*, ovulo *in ovarii fundo offixo*. Stylus 1, *simplex*, aut 2, 3, 4-*partitus* *stigmata indivisa*. Fructus *indehiscens*, *siccus* aut *bacca spuria e calyce carnosio facta*. Embryo *circularis*, *periphericus*, aut *spiralis*, *radicula hilum spectans*; albumen *farinaceum* aut o. — (K. II. 28).

De *Chenopodeën* zijn eene kleine Familie van kruidachtige gewassen in de gematigde luchtstreken, met meestal afwisselende bladen, zonder steunblaadjes en kleine, gewoonlijk groene, bloemen.

Eigenschappen. Zij bezitten over het algemeen weinig bijzondere krachten. Sommigen bevatten veel *slijm*, anderen *suiker*, zoodat enkelen een nuttig voedsel voor mensch en dieren opleveren. Eenigen bevatten *vlugtige olie*. De zaden zijn rijk aan zetmeel, waardoor *Chenopodium Quinoa* volgens HUMBOLDT. in Peru de plaats van rijst vervangt.

I. CHENOPODIUM L. Flores hermaphroditi. Perigonium 5-fidum aut 5-partitum, dorso inappendiculatum. Stamina 5, in perigonii basi affixa. Stigmata 2. Utriculus depressus. Semen horizontale, albuminosum, testa crustacea. Embryo periphericus.

B. (332) 1. CH. AMBROSIOIDES L. f. lanceolatis remote dentatis subius glandulosis, racemis foliatis simplicibus, seminibus laevibus nitidis brunneis. — *Gr.* in W. Ind., Mexico; in Europa somtijds verwilderd. — *Bl.* zomers. ☉. — *Ic.* D. 122. H. XIII. 15.

G. D. De bladen en bloeiende toppen. HERBA CHENOPODII AMBROSIIACI seu BOTRYOS MEXICANÆ.

E. Riekt zeer sterk en aangenaam, smaak sterk geurig, iets kampherachtig en slijmig.

B. Vluchtige olie 0,35, in aether opl. weekhars 0,45, chlorophyll., extractstof, gom, eiwit, zetmeel, Oxalas, Malas, Tartaras, Murias Potassae, Malas Magnesia, sporen van zwavel, van Nitras en Sulphas Pot. (Bley).

W. Vluchtig prikkelend, krampstillend.

G. Bij zenuwziekten, borskramp, convulsieën, verlammingen, in INFUS. (2—4 dr. op 8 onc. om 2—3 u. $\frac{1}{2}$ kopj.), POED. (1 scr.—1 dr., 1—3 maal daags).

P. TINCTURA BOTRYOS MEX. Bestanddeel van vele SPEC. PECTOR.

(333) 2. CH. BOTRYOS L. Zachtharige Ganzevoet *F. B. Sept. I, 1. p. 227.* — *Gr.* in Z. Europa; ook in tuinen en verwilderd ☉. — *Ic.* D. 123. H. XIII. 14. De bladen en toppen, HERBA BOTRYOS VULGARIS, bezitten soortgelijke eigenschappen als de voorgaande, maar zijn ongebr.

(334) 3. CH. ANTHELMINTHICUM L. *Gr.* in N. Amer. \mathcal{L} . — *Ic.* PLENCK 166. In N. Amer. onder den naam van Jerusalems-eik bekend, heeft eenen walgelijken reuk en bitter scherpen smaak; SUCCUS EXPR., INFUS. en het gepoed. zaad, zijn aldaar als een krachtig wormdrijvend middel bekend.

4. CH. VULVARIA L. Stinkende *G. F. B. Sept. I, 1. p. 227.* — *Ic.* D. 124. HERBA VULVARIE seu ATRIPLICIS OLIDÆ wordt somtijds nog in de Veeartsnijkunst gebr., vroeger als antihystericum gebr.

ELITUM BONUS HENRICUS C. A. MEY. *Algoede Ganzevoet F. B. Sept. I, 1. p. 223.* — *Syn.* Chenopodium Bonus Henr. L. — *Gr.* in gansch Europa \mathcal{L} . — *Ic.* PLENCK 164. HERBA EN RADIX BONI HENRICI seu LAPATHI UNCTUOSI, waren gebr., de eerste tegen onde zweren, de laatste in de Veeartsnijkunst.

Vele gewassen uit deze Familie geven door verbranding Soda als:

a. HALIMUS PORTULACOIDES WALLR. *Porseleinbladige Melde* F. B. Sept. I, 1. p. 221. — Syn. Atriplex port. L. — Gr. langs de zeekusten ☿.

b. ATRIPLEX LITTORALE L. *Strand Melde* F. B. Sept. I, 1. p. 223. — Gr. als de voorg. ☉.

c. A. HALIMUS L. Gr. langs de kusten van Europa, Egypte, N. Holland, Virginië ☿.

d. SCHOBERIA MARITIMA C. A. MEY. *Zee Ganzevoet* F. B. Sept. I, 1. p. 229. — Syn. Chenopodium maritimum L.

e. SALSOLA KALI L. *Prikkend Loogkruid* F. B. Sept. I, 1. p. 231. Gr. op Europ., Asiat. Amer. kusten ☉. — Ic. Bat. 133. PLENCK. 162.

f. S. TRAGUS L. *Opgerigt Loogkruid* F. B. Sept. I, 1. p. 233. Gr. vooral langs de Middel. Zee. Van deze en de voorgaande was vroeger HERBA TRAGI als diuret. gebr.

g. *S. SODA L. *Ongedoorud* L. F. B. Sept. t. a. p. Langs de kusten van Z, Europa, W. Azië, N. Afr. ☉. — Ic. PLENCK 161. Vroeger als HERBA SALSOLÆ seu KALI MAJORIS als diuret. gebruikelijk.

h. S. SATIVA L. Gr. langs de Spaansche kusten ☉. Daar vooral tot Soda bereiding dienend. — Ic. PLENCK 163.

i. S. TRIGYNA W. In Spanje, Sardinië ☉.

k. S. SATIVA CAV. (Chenopodium setigerum DC.). Gr. in Spanje en Z. Frankr. ☉.

l. S. FRUTICOSA L. *Heesterachtige Ganzevoet* F. B. Sept. I, 1. p. 231. — Syn. Chenop. fruticosum M.B. Gr. langs de Z. en W. Europ. kusten ☿.

m. SALICORNIA HERBACEA L. *Geleedde Zeekraal* F. B. Sept. I, 1. p. 5. — Gr. langs de kusten van Europa en Amer. ☉. — Ic. PLENCK. 8. BASTER *Natuurkundige Uitspanningen* II. Tab. X. gaf ook HERBA SALICORNIAE al antiscorbuticum. In Zeeland en Holland als salade.

n. S. ARABICA PALL. Een kleine Arab. heester.

De asch van alle deze en nog andere langs de zeekusten wassende planten, geeft de onzuivere Soda, welke uit Z. Europa en van de Afrik. kusten langs de Middel. Zee, aangevoerd wordt.

naar de plaatsen van bereiding en uitvoer onderscheiden in S. van *Alexandrië*, van *Alicante* en in *Fransche*. Hiervan moet men onderscheiden de *Varec-* of *Kelp-Soda*, welke uit verbrandde Algae verzameld wordt.

CAMPHOROSMA MONSPELIENSIS L. Gr. in Z. Europ., Tartar., in krampen, verlammingen weleer somtijds gebr.

II. BETA L. Flores hermaphroditi. Perigonium 5-fidum. Stamina 5, annulo carnosio, germen cingenti, inserta. Stigmata 2. Fructus perigonio adnatus. Semen horizontale, testa coriacea. Embryo periphericus. Flores plerumque 2—3, connati, fructum spurium formant.

(335) I. B. VULGARIS L. f. radicalibus ovatis obtusis subcordatis, caulinis rhomboideo-ovatis, spicis foliatis.

α. *maritima*, tenuior, radix caule vix crassior. *Zee Beet F. B. Sept. I, 1. p. 231. — Ic. Bat. 233. — Gr. langs de Europ. kusten* ☉.

β. *Cicla*. Radix fusiformis, folia glabra. *Mangelwortel. — Syn. B. Cicla L. gekweekt* ♂. — *Ic. PLECK 170.*

γ. *Rapacea*, radix rapacea, crassa, f. inf. ovatis. *Roode Beet. Syn. B. vulgaris L. Sp. gekweekt* ♂. PLECK 169.

G. D. De wortel van β en γ, RADIX BETÆ.

E. Weinig reuk; zoet slijmig van smaak.

B. Slijm, suiker, en slijmsuiker.

G. Tot fabriekmatige bereiding van den beetwortelsuiker, in Frankr. en Duitschland, thans in het groot bereid. Vergel. Saccharum officinarum. De versche bladen der var β. FOLIA BETÆ seu CICLE, worden somtijds versch op ontstoken deelen der huid gelegd.

Fam. PHYTOLACCÆ R. BR. — (K. II. 30).

(336) PHYTOLACCA DECANDRA L. Gr. oorspronkelijk in N. Amer., thans in Z. Europa verwilderd 2+. — *Ic. PLECK 357.* De wortel, bladen, en onrijpe bessen, RAD., HERB., BACCÆ PHYTOLACCÆ seu SOLANI RACEMOSI, van scherp smaak, zijn sterk purgatief en emetisch, en worden in N. Amer. als emeticum, ook tegen chron. rheumat., en uitwendig als stimulans gebr.; uit den wortel maakt men eenen pap, naar de wijze van Sinapismi, waar-

van de pl. in Amer. wilde *Mosterboom* heet. Met de roode bessen zoude in Z. Europa de wijn rood gekleurd worden.

Fam. LII. POLYONEÆ Juss.

Perigonium inferum, 3, 5, 6-*partitum*, *aestivatione imbricatum*. *Stamina definita, perigonii basi inserta*. *Ovarium liberum*, 1-*loculare*, 1-*ovulatum*, *ovulo erecto* Styli 2—3. *Fructus indehiscens, nucamentaceus aut carnosus, nudus aut laciniis perigonii interioribus, capsulam spuriam efficientibus, velatus*. *Embryo inversus, rectiusculus et centralis; aut curvatus et unilateralis aut periphericus*. *Albumen farinosum*. K. II. 23).

De *Polygoneën* zijn gewoonlijk kruidachtige gewassen met afwisselende, van scheedevormende steunblaadjes (ochreae) voorziene, in de jeugd omgerolde bladen, met kleine, groene of gekleurde, meestal tweeslachtige, bloemen. — Leven in de gematigde luchtstreken.

Eigenschappen. Zeer algemeen vindt men in de wortels derzelve een eigendommelijk *samentrekkend* beginsel, vooral in Rheum. De bladen zijn gewoonlijk *zuur* van smaak, en geven van sommigen een gezond voedsel, b.v. van Rumex. Merkwaardig zijn de *hoogst scherpe* bladen van *Polygonum hydropiper*. De *zaden* van alle soorten van dit geslacht bezitten veel meel (Boekweit). Vele *Polygoneën* bevatten in wortel en blad veel *Carbonus Calcis*.

I. POLYGONUM L. *Perigonium 3-4-5-partitum coloratum*, *persistens*, *compressum* aut *obtusum trigonum*, *basi turbinatum*, *aestivatione alternativa vel quincunciali*. *Stamina tot quot perigonii lacinae, filamenta filiformia cum glandulis interdum fundo perigonii adnatis alternantia*, 5 *laciniis alterna*, *reliqua iis opposita*. *Ovarium trigonum stylis 3, aut compressum stylis 2; stylis plerumque plus minus connatis*. *Caryopsis triquetra aut compressa perianthio velata*.

B. (337) I. P. BISTORTA L. *Caule simplicissimo, monostachyo, f. oblongo-ovatis subcordatis undulatis, radicalibus in petiolum decurrentibus, caryopsi acute triquetra*. *Beemd Duizendknoop* F. B. Sept. I, 1. p. 321. — Gr. op weilanden, langs

slooten enz. in Europa, M. Azië, N. Amer. *Bl.* Mei—Jul. 27. *Bl.* rozenrood. — *Ic.* D. 105. H. V. 19. *Bat.* 277.

G. D. De wormvormige, gedraaide, geringelde, dikke wortel:

RADIX BISTORTÆ.

E. Zonder reuk, smaak sterk zamentrekkend.

B. Looistof, slijm.

W. Bijkans als RAD. TORMENTILLÆ, adstring., tonisch.

G. Als Tormentilla, doch zeldzamer, vooral bij aton. diarrhee, bloed- en slijmvloeijingen.

(338) 2. P. HYDROPIPER L. *Scherpe Duizendknoop F. B. Sept. I, 1. p. 323.* — *Gr.* op vochtige plaatsen in Europa. ☉. *Ic.* H. V. 20. De geheele pl., HERBA PERSICARIE URENTIS seu HYDROPIPERIS van brandenden bijtenden smaak, maakt de huid rood; werd vroeger inwendig als diureticum en antiscorbuticum gebr. — AQUA DESTILL.

3. P. AVICULARE L. *Vogel D.* — *F. B. Sept. I, 1. p. 325.* — *Gr.* door geheel Europa langs de wegen enz. ☉. — *Ic.* H. V. 23. *Bat.* 218. als HERBA CENTUMNODIÆ vroeger gebr., zwak zamentrekkend en braakwekkend. Bij ons niet zelden in plaats van RAD. POLYGALÆ AMARÆ in de Apotheken voorkomend.

4. P. PERSICARIA L. *Persikbl. D.* — *F. B. Sept. I, 1. p. 323.* — *Ic.* *Bat.* 124. tegen den steen aanbevolen.

5. P. AMPHIBIUM L. *Tweeslacht. D. F. R. Sept. I, 1. p. 321.* — *Ic.* *Bat.* 75. de wortel in Frankr. als Surrogaat der Sarsaparille aan-geraden.

II. RUMEX L. Perigonium ad basin sex-partitum, laciniis tribus interioribus majoribus, conniventibus. Stamina 6, per paria laciniis perigonii exterioribus opposita. Stigmata penicillata. Nux trigona, laciniis tribus interioribus perianthii capsulam spuriam referentibus, tota tecta.

B (?) (339) 1. R. CRISPUS L. Sepalis subrotundis subcordatis obtusis integerrimis aut basi denticulatis reticulatis omnibus calliferis, racemis aphyllis, verticillis approximatis, f. lanceolatis acutis undulato-crispis. *Gekruide Zuring F. B. Sept. I, 1. p. 299.* *Gr.* langs de oevers van beekjes en rivieren, enz. in Europa. — *Bl.* Jun. Jul. 27. — *Ic.* D. 107, 109 fig. C.

(340) 2. R. OBTUSIFOLIUS L. Sepalis interioribus oblongo-triangularibus nervosis subulato-dentatis in apicem integerrimum

inaequaliter productis graniferis, verticillis subremotis aphyllis, f. primordialibus obtusiusculis cordatis, caulinis inferioribus acutis, summis lanceolatis utrinque attenuatis subtus, petiolis cauleque ramoso hirsutis. *Stompachtige Zuring F. B. Sept. I, 1. p. 301.* *Gr.* langs vaarten, slooten, rivieren in boomgaarden door geheel Europa. — *Bl.* Jul. Aug. 2. — *Ic.* D. 106, 109. fig. 6.

G. D. Van beiden, vooral de laatste, de wortel RADIX LAPATHI ACUTI seu OXYLAPATHI.

E. Riekt weinig; smaak zamentrekkend-bitter, iets scherp.

B. Looistof en bittere extractstof, zwavel, zetmeel (PARMENTIER). was en vet 1,40, hars 0,40, ijzer groenkl. ac. tannic. 3,00, Lappathine 11,80, extractstof, meest apothema 17,40, gom, plantenslijm, suiker 16,00, zetmeel 1,60, Malas, Sulphas, Phosphas Potassae en Calcis 1,80, Oxalas Calcis 0,80, zwavel 0,20, vezel, vlugt. olie, water 45,60 (HERBERGER).

W. Oplossend, zacht zamentrekkend, de afscheidingen iets opwekkend.

G. Bij chron. huidziekten, *inwendig* het DECOCT., *uitwendig* tot wassching.

3. *R. PRATENSIS* MERT. et K. *Weilands Zuring F. B. Sept. I, 3. p. 30.* — *Ic.* XIII. 2. — *Syn.* *R. acutus* Spr. *R. cristatus* Wallr. *Gr.* op graslanden, beschad. plaatsen.

4. *R. CONGLOMERATUS* SCHREB. — *Gr.* langs beken enz. Van beiden werd somtijds de wortel als RAD. LAPATHI ACUTI verzameld.

5. *R. NEMOLAPATHUM* EHRL. *Wijdbloeiende Z. F. B. Sept. I. p. 301.* Var. β . *sanguineus* Wallr. — *Syn.* *R. SANGUINEUS* L. *Bloedroode Z. F. B. Sept. t. a. p.* *Gr.* op beschaduwde oorden in Europa. — *Ic.* D. 108, 109 fig. a. De wortel was vroeger als RAD. LAPATHI SANGUINEI gebr.

B. (341) 6. *HYDROLAPATHUM* HUDS. *Spitze Zuring? F. B. Sept. I, 1. p. 301.* — *Ic.* H. XIII. 4. — *Gr.* in moerassen, slooten in Europa. 2. gaf RAD. HYDROLAPATHI seu BRITANICÆ, tegen scheurbuik enz. gebr. Tot deze en andere der vermelde soorten schijnt ook volgens de onderzoekingen van wijlen Prof. A. MUNTINGH te Groningen, de HERBA BRITANICÆ te behooren, eene volgens TACITUS in Vriesland groeiende plant, die toen reeds tegen diergelijke ziekten gebr. werd.

Wat L. onder *R. ACUTUS* verstaan heeft, laat zich thans niet meer nauwkeurig bepalen.

(342) 7. R. PATIENTIA L. *Engelsch. Spinuje; Gr.* in Z. Europa. Orient; in tuinen gekweekt. — *Ic.* PLENCK 282, de wortel RADIX PATIENTIÆ, seu LAPATHI HORTENSIS seu SATIVI, werd als bloedzuiv. en zacht resolv. geneesmiddel gebr., en als RAD. RHABARBARI MONACHORUM met de volgende verward.

(343) 8. R. ALPINUS L. *Gr.* op de Alpen van M. Europa. — *Bl.* Jul. Aug. 2. 3-4. — *Ic.* D. 110, 111. H. XIII. 7. De drooge zamentrekkend bittere wortel, de echte RAD. RHABARBARI MONACHORUM, welke nog somtijds in de Apotheken gevonden wordt, en vroeger somtijds in plaats der echte Rhab. gebr. werd, vooral in de tuinen der kloosters gekweekt, waarvan de naam afkomstig. De wortel heeft inderdaad in samenstelling en werking verwantschap met Rheum; hij is echter meer zamentrekkend en minder purgerend

B. (344) 9. R. ACETOSA L. *Gewone Zuring F. B. Sept. I, 1. p. 303.* — *Gr.* in Europ., M. Azië 2. — *Ic.* D. 112. H. XIII. 6. De wortel, RAD. ACETOSÆ werd als RAD. RH. MON. gebr. De bladen, HBA ACETOSÆ en hun uitgeperst sap, zijn antiscorb.

10. R. ACETOSELLA L. *Schaaps Z. F. B. Sept. t. a. p. — Ic. Bat. 64.* kan tot bereiding van SAL ACETOSELLÆ gebr. worden; even als de voorg. en volg.

11. R. SCUTATUS L. *Blaauwachtige Z. F. B. Sept. I, 1. t. a. p. Gr.* in M. en Z. Europa, de vroeger gebr. bladen, HERBA ACETOSÆ ROTUNDIFOLLE seu ROMANÆ zijn thans obsoleet.

III. RHEUM L. *Perigonium sexpartitum, persistens, laciniis 3 exterioribus minoribus. Stamina ejus fundo inserta, antheris ovalibus supra basin affixis, integris. Ovarium trigonum, stylo brevissimo, superius incrassato reflexo, stigmatibus crassis peltatis aut subcapitatis. Caryopsis 3-gona, 3-alata, pericarpio duro coriaceo, basi perigonio destorato cincta.*

(345) 1. RH. AUSTRALE DON. *Pubescenti-scabrum; f. rotundato-aut oblongo-cordatis, obtusis aut acutis, subundulatis, caulinis petiolatis; petiolis a latere compressis, 6-8-gonis, staminibus basi coalitis. Fructus circumscriptione ovatus. — Syn. Rh. Emodi Wallich. — Gr.* op het hooge bergvlak van het Himalaya-gebergte in Midd. Azië 11,00 engl. voet boven de oppervl. der zee, in China, Nepal, Tartar. — *Bl.* Jun. 2. bl. bruin purper. — *Ic.* H. XII. 6.

G. D. De wortel: RADIX RHEI seu RHABARBARI, waarvan in

den handel onderscheiden worden: 1. *R. R. moscovitici* (seu optimi, rossici, sibirici). 2. *R. R. chinensis* (indici, tartarici, persici). 3. *R. R. albi s. imperialis*, welke, naar men zegt, alleen voor het Keizerl. Hof te Petersburg vergaderd wordt.

E. Reuk eigenaardig, onaangenaam-geurig; smaak walgelijk, zamentrekkend-bitter; het speeksel geel kleurend.

B. Bij herhaling hebben de Scheikundigen deze stof ontleedt; ook de wortel van, bij Parijs gekweekte, *R. australe* is onlangs onderzocht; zie hier eene vergelijking:

Rh. australe (gekweekt) door *Rh. moscoviticum* (des handels)

O. HENRY.

door HORNEMANN.

Rheine (rhabarbarine, gele stof)	7,30 gr.	9,58
Rhabarbarber-bitter	14,	16,04
Apoth. van looistof	5,	1,45
Extract met Tannin et acid. gall.	1,60	14,
Gom, Malas Calcis, sporen van suiker.		
zetmeel	2,	
Oxalas Calcis	3,30	2,04
Phosphas en Sulphas Calcis, Oxyd. Ferri	0,50	
Pectine en ac. pectic	46,00	Stof door Potasch uitgetrokken. 28,3
Houtvezel.	20,30	houtvezel 13,58
Water.		Vocht 4,33
Albumine.		

W. Tonisch, oplossend, vooral op het darmkanaal, in grootere giften purgerend.

G. Inwendig tegen atonie van het darmkanaal, obstructien, slijmophooping, diarrheën, dyssenterieën, chron. leverziekten en haemorrhoid. aandoeningen, in POED. (1 scr.—1 dr. als purg.; 2—6 gr. 3—4 maal daags als tonic.), PILLEN, ELECT., INFUS.—*Uitwendig* zelden tegen aton. zweren.

P. EXTRACTUM RHEI, EXTR. R. COMP., E. CATHOLICUM, E. PANCHYMAGOGUM, TINCTURA R. AQUOSA (ANIMA RHEI) 1½ onces als purgans, VINOSA, SPIRITUOSA, SYRUPUS R. EN SYR. CICHOREI CUM RHEO. PILULE E RHEO ENZ.

Het gelukte aan LINNÆUS, uit eenen rhab. wortel eene levende

pl. op te kweeken, welke *R. Emodi* kan geweest zijn. HOPE kweekte eene plant uit zaden, aan hem uit Moscow gezonden. Vergl. NOZEMAN in *Verh. v. het Bat. Genoots.* te Rotterdam. I. 455.

Lang heeft men over de ware moederplant van dezen wortel getwijfeld, en beurtelings allerhande soorten van Rheum als zoodanig beschouwd, tot dat na de laatste berigten de door ons vermelde als de ware Rhabarberplant moet beschouwd worden. Er zijn echter, die gelooven, dat er ook nog wortels van de overige soorten van Rh. in den handel komen, en het verschillend uitzien dier wortels schijnt dit gevoelen te bevestigen. Wij willen daarom hier nog de volgende soorten, die vroeger als de moederplanten beschouwd zijn, kortelings beschrijven.

B. (346) 2. RH. PALMIFORME L. Caule glabro, f. cordatis, palmatifidis, lobis acuminatis, lobis acuminatis, dentatis, utrinque pubescentibus; caulinis petiolatis, petiolis semiteretibus, superius canaliculatis. Staminibus liberis. Fructus circumscriptione ovali-quadratus. — *Gr.* op de bergen in de N. Chin., Tartarije, in Tibet en Nepal op het Himalaya gebergte \mathcal{L} . — 4—6'. — *Ic.* D. 118, 119, 120. H. XII. 10. — Voor dat de even vermelde soort bekend was, hield men deze voor de ware moederplant, en nogtans gelooven velen, (b.v. KUNZE) en misschien niet ten onregte, dat een aanzienlijk deel der Rhab. wortels van haar afkomstig is.

(347) 3. RH. UNDULATUM L. Caule glabro, f. ovato-undatis, integerrimis, valde undulatis, utrinque pubescentibus aut subglabris, caulinis brevi-petiolatis, petiolis semiteretibus angulis acutis, superius planis. Staminibus liberis. Fructus circumscriptione oblongus. — *Syn. R. Rhabarbarum L. syst. Veg.* — *Gr.* op de bergen der Chin. Tartar. en in Siberië. \mathcal{L} . 5—7'. — Werd door LINNÆUS voor de echte Rh. plant gehouden. — *Ic.* H. XII. 8. — Niet D. 116, 117 daar zoo als BISCHOFF opmerkt, de bladstelen van boven gesleufd zijn.

(348) 4. RH. COMPACTUM L. Caule glabro, f. cordatis obtusis, margine cartilagine denticulato, coriaceis, utrinque glabris aut inferioribus, subpubescentibus, caulinis plerumque sessilibus amplexicaulis, f. inferiorum petiolis semiteretibus, obtusangulis, superioribus canaliculato-planis, Paniculis densifloris nutantibus; stami-

bus liberis. Fructus circumscriptione ovato-circularis. — *Gr.* in de Tartarije en China. *Ÿ.* 3—4. — *Œ.* H. XII. 9. De van deze pl. in onze tuinen gekweekte wortel heeft, ook in scheidkundig opzigt, zoo veel overeenkomst met echte Rhab., dat men het derhalve voor zeer waarschijnlijk heeft gehouden, dat zij insgelijks dezen wortel oplevere.

(349) 5. RH. HYBRIDUM MURR. f. cordatis acuminatis, planis, radicalibus utrinque 2—3- dentatis, reliquis repandis. — Komt in onze tuinen voor en wordt insgelijks onder de Rhabarberplanten genoemd, hoewel het zeer waarschijnlijk is, dat het een bastaardvorm is, ontstaan uit R. palmatum en rhaponticum. — De pl. onder dezen naam afgebeeld in D. Suppl. II. 4—6, kan dezelfde niet zijn, maar is misschien eene andere hybrida.

(350) 6. RH. RIBES L. f. rotundatis petiolis glabris. — *Gr.* in Persië, Syrië. Met regt twijfelt men, of deze pl. Rh. oplevere.

(351) 7. RH. CRUENTUM PALL. Eene niet goed gekende pl., werd door PALLAS als eene der Rh. pl. beschouwd.

(352) 8. RH. LEUCORRHIZUM PALL. — *Gr.* in de Soongorische, Kirgisische steppen, wordt voor de moederplant van den *witten Rh. wortel* gehouden.

(353) 9. RH. RHAPONTICUM L. Caule glabro, f. cordatis aut ovato-cordatis, obtusis, integerrimis, planis aut subundulatis, caulinis petiolatis, petiolis semiteretibus, obtusangulis, superius planocanaliculatis, inferius sulcatis. Staminibus liberis. Fructus circumscriptione rotundo-quadratus. — *Gr.* in Thracië, aan de Zwarte Zee, ten N. der Kaspische Zee tot naar Siberië. Verkeerdelijk als eene op de bergen van Auvergne groeiende pl. voorgesteld, door verwisseling met den wortel van *Rumex alpinus*, die als *Rad. Rhap.* in den handel komt. *Œ.* H. XII. 7. D. 113—115 — De wortel, vroeger als Rhab. gebruikt, is RAD. RHAPONTICI (VERI), van veel zwakkere kracht en alleen in de veeartsnijkunst in aanwending. De wortel riekt zwak naar Rhab. 1 once bevat: gele harssige Rhabarbarine 10,56, gr., bittere bruine Rhabarberstof (van PFAFF) 48,75, zamentrekkende stoffe 50, oxydeerde looistof 4, slijm 17, eene eigenaardige Rhaponticine 5, zetmeel 70, rest 41, welke 4 gr. asch bevat (HORNEMANN).

Van de hier vermelde soorten van Rh. worden in Europa,

vooral in Frankrijk en Engeland velen in het groot gekweekt, en de wortel als RADIX RHEI NOSTRATIS, onderscheiden in R. R. N. GALLICI en ANGLICI, in den handel gebragt. Men schijnt hiertoe vooral *R. palmatum, undulatum, zeldzamer compactum* of *Rhazonticum* te gebruiken. Smaak reuk en werking dezer wortels evenaren echter die der echte wortels niet, zoo dat zij deze niet vervangen kunnen. Misschien ware deze culture door eene geschikte keuze van goede planten en doelmatigen bodem veel te verbeteren.

B. (354) COCCOLOBA UVIFERA L. Een W. Ind. en Z. Amer. boom. — *Ic. D. Suppl. I. 9. H. X. 4.* Geeft volgens DUNCAN de in de handel weinig voorkomende KINO OCCIDENTALE seu AMERICANUM. Andere trekken dit gevoelen in twijfel.

Fam. LIII. THYMELAEÆ JUSS.

Perigonium inferum, coloratum, tubulosum, limbo 4-fido, rarius 5-fido, aestivatione imbricatum. Stamina defnita, fauci tubove inserta, perigonii laciniis numero dupla; antherae biculares, rimis 2 longitudinalibus dehiscentss. Ovarium liberum, 1-loculare, 1-ovulatum, ovulo pendulo. Stylus 1, stigma 1, fructus siccus aut baccatus. Albumen nullum, aut tenue, aut carnosum. Embryo rectus, radícula hilum spectante. — (K. II. 10.)

De *Thymeleën* zijn gewoonlijk sierlijke heestertjes van eenen taaijen bast, afwisselende of tegenoverstaande, en gaafrandige bladen voorzien. In de gematigde gewesten.

Eigenschappen. De *schors* en *zaden* der meesten zijn meer of minder *scherp*, waardoor zij inwendig eenen *drastisch purgerenden*, uitwendig eenen *blaartrekkenden* prikkel uitoefenen. De *bloemen* zijn meestal sterk *riekend*, sommigen *bedwelmend*. In de *schorssen* van velen vindt men eene gele kleurstof.

I. DAPHNE L. Perigonium limbo 4-fido, deciduum. Drupa carne molli aut coriacea.

B. (355) I. D. MEZEREUM L. Floribus praecocibus lateralibus sessilibus subternis pubescentibus, laciniis perigonii ovatis acutis, f. lanceolatis basi longe attenuatis utrinque glabris acutis.

Gewoon Peperboomje F. B. Sept. I, 1. p. 321. V. G. p. 85
Gr. in de bosschen door bijkans geheel Europa en N. Azië; ook
 in tuinen. — *Bl.* Maart. Apr. $\frac{1}{2}$ 2—4' bl. rozenrood; bes hoog
 rood. — *Ic. D. 125. H. III. 43. V. G. Tab. IX.*

Variat: β floribus albidis, drupis flavescentibus.

G. D. De schors: CORTEX MEZEREI.

E. Zonder reuk; smaak brandend-scherp, langdurend.

B. Scherpe in ether opl. hars, daphnine (kristalliseerbaar),
 bruine in aether onopl. hars, gele kleurstof, slijmsuiker, gom, een
 spoor van vlugt. olie, appelzuur en Malates (GMELIN en BAER).

W. Scherp-prikkelend, het leven der vegetative organen op-
 wekkend, vooral de afscheidingen in enkelen. Op de huid blaar-
 trekkend.

G. Zelden *inwendig* tegen cachexieën, rheumat., arthr., scro-
 phul., syph. ziekten, voornamelijk tegen verhardingen en zwel-
 lingen van vliezen, beenderen enz., in INFUS. en DECOCT., als
 bijvoegsel tot andere stoffen. Menigvuldiger *uitwendig* als bijt- en
 blaartrekkend-middel in SUBSTANTIE.

P. UNGUENTUM MEZEREI. — TAFFETAS VEGETO-EPIPASTIQUE.

(356) 2. D. LAUREOLA L. Racemis axillaribus sub- 5- floris
 nutantibus, floribus bracteatis glabris, laciniis perigonii lanceolatis
 ovalsive obtusis, f. lanceolatis basi longe attenuatis utrinque gla-
 bris. *Laurier-Peperboomje* V. G. p. 89. *Gr.* in de bergstreken
 van M. en Z. Europa. — *Bl.* Febr. en Maart $\frac{1}{2}$ 1—4'. — bl.
 groengeel, bessen zwart. — *Ic. D. 126. H. III. 44. V. G. Tab. X.*

De schors bezit gelijke eigenschappen en krachten met de voor-
 gaande en wordt ook als zoodanig verzameld Hetzelfde geldt
 van D. ALPINA L. in Zwitserland, Tyrol enz.

(357) 3. D. GNIDIUM L. Floribus paniculatis, terminalibus
 extus villosopubescentibus, perigonii laciniis lanceolatis obtusis,
 f. confertis lineari-lanceolatis acuminato-cuspidatis perennantibus.
Gr. in Z. Europa, N. Afrika. — *Bl.* Maart. Aug. $\frac{1}{2}$ 2—4'.
 bl. roodachtig, welriekend; bessen rood of naar RICHARD zwart-
 achtig. — *Ic. H. III. 45.*

G. D. De schors: CORTEX THYMELAEÆ, in Frankrijk en elders
 even als bij ons C. Mezerei gebr. De bessen SEMINA GNIDII seu coc-
 COGNIDII seu COCCUGNIDIUM in kracht en werking gelijk aan de
 schors, vroeger *inwendig* gebr., thans met regt ongebr. In plaats
 van deze vindt men ook dikwijls de bessen van D. Mezereum

Belangrijk is de opmerking van WAHLENBERG, dat het scherpe beginsel voornamelijk in de embryo aanwezig is, terwijl hetzelfde in het vruchtvleesch (pulpa) ontbreekt.

4. D. OLEEFOLIA W., op den Caucasus, in Kreta enz. was bij de Ouden een vermaard geneesmiddel, *Chamelæa* geheeten.

Fam. LIV. LAURINÆ VENT. NEES AE ESENB.

Perigonium inferum 4-6-fidum aut 4-6-partitum aestivatione bricatum. Stamina in basi laciniarum inserta, 6, ordine simplici, aut 12, ordine duplici. Antherae filamentis adnatae, biloculares, loculis valvula a basi ad apicem dehiscentibus. Ovarium liberum, 1-ovulatum, ovulo pendulo. Stylus 1. Stigma 1. Drupa aut bacca. Albumen nullum, embryo rectus radícula umbilicum spectante. — (K. II. 18).

De *Laurierachtigen* vormen eene der schoonste familiën van heesters en boomen, waaronder zich alléén ééne kruidachtige bladlooze plant bevindt. Gewoonlijk hebben zij afwisselende, overblijvende, gave, zelden gelobde bladen. De kleine twee- of eenslachtige bloemen staan in schermen, bundels, pluimen enz. Zij leven vooral op de bergstreken der warme landen en vormen daar geheele bosschen.

Eigenschappen. Zij zijn rijk aan een krachtig en aangenaam aroma. Niet enkel de *schors* maar meer of minder *alle deelen* der plant bevatten eene zeer geurige, doordringend verwarmende, verhittende, somtijds scherpe *vlugtige olie*, welke echter in de schors en dan in de bladen in de grootste hoeveelheid voorkomt. Ligtelijk vormt deze een stearoptenon, hetwelk in den campherboom in zulk eene groote hoeveelheid aanwezig is, echter ook in de wortels van eenige anderen gevonden wordt. De *vruchten* bezitten eene *vette olie*, van dik vloeibaren aard.

I. CINNAMOMUM BURM. — N. AE ES. Flos hermaphroditus. Staminodia perfecta. Antherae 4-loculares, interiores retroversae. Limbus perigonii articulatus. — Gemmae incompletae. — Folia tri-vel-triplinervia.

B. (358) I. C. ZEYLANICUM BREYN. — N. AE ES. Ramis subtragonis glabris, f. ovatis vel ovato-oblongis in acumen obtusum productis triplinerviis vel trinerviis subtus reticulatis glabris su-

perioribus minoribus, paniculis terminalibus axillaribusque pedunculatis, floribus cano-sericeis, laciniis oblongis medio deciduis. — Kleine boom of heester 20—30' — *Bl.* Jan. Febr.

a. commune, f. vel ovatis vel ovato-oblongis obtusis vel brevissime obtusissimeque cuspidatis, cortice aromatico odore cinnamomeo. — *Syn.* C. zeyl. *Blume Bijdr.* Laurus Cinnamomum Burm.-Gaert. *Persea Cinnamomum Spr.* Laurus Cassia Botanical Magaz. 1636. — *Ic. D.* 128° H. XII. 20. *Burm. Thes. Zeyl. Tab.* 27.

β. inodorum, facie praecedentis, cortex insipidus.

γ. subcordatum, f. subcordatis acumine obtuso. — *Cinn. zeyl. cordifolium* H. XII. 21.

δ. Cassia, f. oblongis vel ellipticis apice longius attenuatis basi acutis. — *Syn.* Laurus Cassia L. — *Ic. D. Suppl.* IV. 7. *Burm. Thes. Zeyl. T.* 28. — *Gr. a.* oorspronkelijk in Ceylon, thans in Java, in O. Indië, Martinique, St. Mauritius, aan den Senegal enz. gekweekt. *γ.* in Ceylon; op Java gekweekt. — *δ.* in Engelsch O. Indië, Penang enz., op Java enz. gekweekt.

G. D. Van *var. a* en *γ.* de bast; CORTEX CINNAMOMI VERI, ACUTI seu LONGI; CINNAMOMUM CEYLANICUM seu CEYLONENSE. Van *var. δ.* is de schors waarschijnlijk de vroeger gebruikelijke CASSIA LIGNEA of XYLO-CASSIA.

E. Reuk eigendommelijk, sterk en aangenaam geurig, smaak aangenaam, liefelijk-aromatisch, verwarmend, van δ veel zwakker.

B. Veel vluchtige olie, ac. tann., gom, geurige hars, 80 p. C. houtvezels (VAUQUELIN). In de olien der meeste soorten van dit geslacht scheiden zich stearoptena af, welke vroeger ten onrechte voor Benzoëzuur werden gehouden. — *Cassia* bevat vluchtige olie 0,8, smakelooze hars, 4,0, gomachtig extract 14,6, houtvezels 64,3. (BUCHOLZ).

W. Vluchtig opwekkend vooral op de ingewanden, bij grootere giften zijne werking over het geheele ligchaam verspreidend.

G. Bij zwakte, ongeregelde spijsvertering, bloedvloeijingen, diarrheen, tusschenp. koortsen in POED. (10—30 gr.), INFUS. (2 dr. -1 onc op 8—12 onc., om 2—3 u. 1. l.), en de Praep. Ook als adjuvans bij andere stoffen.

P. De vluchtige olie: OLEUM CINNAMOMI, (uit het afval van den bast gestookt.) (1—4 gtt.), AQUA CINNAMOMI SIMPLEX en VINOSA; TINCTURA, T. CINN. COMPOS., SYRUPUS, CONFECTIO, BALSAMUM. — Bestanddeel van velerlei zamengestelde geneesmiddelen.

De wortel van den Kaneelboom bevat nog *campher*, de vruchten eene dikke vette olie; de bladen eene vlugtige olie, welke in Ceylon uit dezelve gestookt en als Ol. Caryophyll. verzonden wordt.

(359) 2. *C. AROMATICUM* C. G. NEES AB ES. Ramulis angulatis petiolisque strigiloso tomentosis, f. oblongis utrinque acutiuseculis subtus arcuato-venulosis triplinerviis nervis ad apicem folii evanescentibus. — *Syn.* Laurus Cassia C. G. et FR. N. AB ES. Disput. de Cinn. (excl. syn.). Cinnam. Cassia Blume Bijdr. Persuta Cassia Spr. — *Gr.* in China; op Java gekweekt. — Een schoone boom, 25' Bl. Jan. — *Ic. D.* 129. H. XII. 23.

G. D. De van de opperhuid ontdane schors CASSIA CINNAMOMEA, CINNAMOMUM CHINENSE seu INDICUM, uit China aangebragt.

E. Riekt sterk naar kaneel; smaakt minder zoet, meer scherp en wrang.

B. Vlugtige olie en looistof.

W. G. en *P.* als de voorg.; goedkooper van prijs zijnde, niet schaarsch in gebruik, evenwel minder zacht en weldadig van werking.

Vroeger geloofde men algemeen, dat deze schors afkomstig was van LAURUS CASSIA L. (*C. zeyl.* var. 3); deze echter is door de scherpzinnige onderzoekingen van C. G. NEES v. ESENE. als eene verscheidenheid van den echten kaneelboom bepaald. De boom, waarvan de Chin. kaneel verzameld wordt, werd daarom door hem *C. arom.* genoemd, ten einde verdere verwarring te voorkomen.

(360) 3. *C. TAMALA* FR. N. AB ES. Ramis subteretibus junioribus pubescenti-scabris, f. oblongo-lanceolatis acuminatis basi acutis glabris triplinerviis, nervo medio infra apicem evanido, paniculis subterminalibus axillaribusque pedunculatis divaricatis, perigonii campanulati laciniis obovatis acutiuseculis utrinque canosericeis infra medium deciduis. — *Syn.* Laurus Tamala Hamilton. Persea Tamala Spr. — *Gr.* in O, Indië, Bengalen enz. Middelmattige boom. — *Bl.* Maart. *Ic. D.* Suppl. IV. H. XII. 26.

G. D. Volgens DIERBACH en anderen is de schors van dezen boom de CASSIA LIGNEA, welke echter waarschijnlijk van meer dan eene der niet zeer geurige Cinnamomum-soorten verzameld wordt. Somtjids komt de Chin. kaneel, nadat zij van de vlugtige olie beroofd is, als Cassia lignea in den handel. Zie *C. Zeyl.* 3.

E. Heeft de eigenschappen van kaneel maar in minderen graad; is meer zamentrekkend en slijmhoudend.

G. Vroeger tegen chron. diarrheen, slijmvloeijingen.

Het zijn vooral de bladen van dezen boom welke volgens C. G. N. V. Es., de tegenwoordig in de handel voorkomende FOLIA INDI seu MALABATHRI daarstellen, doch vindt men er ook bladen van andere CINNAMOMUM soorten onder, als van C. ZEYLANICUM, EUCALYPTOIDES (C. NITIDUM HOOK. — *Ic. D. Suppl. IV. 9.*), OBTUSIFOLIUM; volgens BATKA bestonden zij vroeger hoofdzakelijk uit bladen van C. INERS REINW. (*Syn. C. Malabathrum Batka. — Ic. Nova Act. Ac. C. L. N. C. XVII. 2. Tab. 45.*), welke in Penang, op Java enz. voorkomt. Ik zelf vond behalve deze nog een blad van C. RAUWOLFFII BL., en C. NITIDUM N. AB ES. Ook de bladen van C. SONCAURIUM HAMILT, welke aan C. TAMALA zeer na-dert, geven eene slechte soort van deze bladen. — De *F. Mal.* zijn thans geheel ongebruikelijk.

(361) 4. C. SINTOK BL. Ramis teretibus glabris, f. (omnibus fere oppositis) ovato — lanceolatove oblongis obtusiuscule acuminatis, basi vix acutis glabris subtus obsolete reticulatis, triplinerviis, nervis lateralibus ad basin saepe bifidis, apicem versus evanescentibus, panicula terminali patentissima fusco-lomentosa, laciniis perigonii basi deciduis. — *Gr. in de aloude bosschen van Java, Borneo, Sumatra. 80'. — Ic. Rumphia I. Tab. 12.*

(362) 5. C. NITIDUM HOOK. Ramis teretibus glabris ramulis tetragonis subpubescentibus, f. ellipticis vel elliptico-oblongis utrinque subattenuatis tri- seu breviter triplinerviis subaveniis glabris, nervis subexcurrentibus, racemis ramosis paniculato-subterminalibus folia adaequantibus, floribus argenteo-sericeis, laciniis obovato-cuneiformibus medio deciduis. — *Syn. C. eucalyptoides N. AB ES. — De var. oblongifolium = C. Culilawang N. AB ES. frat. Disput. — Gr. in O. Ind., Java, Sumatra, Ceylon. — Ic. D. Suppl. IV. 9. H. XII. 22. Rumphia I. T. 15 et T. 16.*

B. (363) 6. C. CULLAWAN BL. *haud* NEES AB ES. Ramis teretibus glabris, f. ovato-lanceolatove oblongis argute acuminatis, basi acutiusculis glabris subtus glaucis triplinerviis, nervis lateralibus ad apicem evanescentibus, paniculis axillaribus terminalibusve paucifloris pubescenti-canis, perigonii campanulati laciniis ovalibus sub apice deciduis. — *Syn. Laurus Cullaban L. — Gr. op Amboina en de Molukken. — Ic. Rumphia I, Tab. 9 fig. 1. et Tab. 10. fig. 1.*

(364) 7. C. RUBRUM BL. f. oblongis lanceolatisve longissimis

acuminatis basi acutis trinerviis sive brevi-triplinerviis glabris, nervis subexcurrentibus, racemis compositis terminalibus axillaribusve paucifloris, laciniis perigonii in fructu persistentibus. — *Gr.* in Amboina, misschien ook in Cochinchina. *Ic.* Rumphia XI. f. 1. — De kennis dezer soort berust alleen op eene afbeelding van Rumphius.

(365) 8. c. XANTHONEURUM BL. f. oblongis vel oblongo-lanceolatis obtusiuscule acuminatis basi acutis breve triplinerviis subtus reticulatis et canescenti velutinis, nervis supra medium venuloso-ramificatis. — *Gr.* in Nieuw-Guinea. — *Ic.* Rumphia I. Tab. 13 f. 1.

G. D. Deze 5 laatst genoemde soorten (No. 4—8) leveren allen, volgens het onderzoek van BLUME (*Tijdschr. voor Nat. Geschied.* I, p. 46) de CORTEX CULILAWAN, s. CULILAWANG seu CULILAWANG, welke men vroeger enkel van No. 6. afleidde. Deze schors bevat eene vlugtige olie, en is door BLUME tegen aton. aandoeningen der ingewanden met veel nut aangewend. HOOKER zegt, dat de schors van c. NITIDUM op Sumatra als kaneel gebruikt wordt. De schors van c. SINTOC wordt als CORTEX SINTOC seu SINDOC onderscheiden, die van c. XANTHON. is c. CUL. PAPUANUS.

(366) 10. c. JAVANICUM BL. f. (majusculis) elliptico-oblongis acuminatis basi acutis, tri- aut breviter triplinerviis transverse reticulatis, nervis apice confluentibus, subtus cum venulis, petiolis, ramulis paniculaque terminali patentissima dense tomentosis. — *Gr.* in de binnenlanden van Java; de stam 20—25'. — *Ic.* Rumphia I, Tab. 19.

G. D. Van dezen boom wordt volgens BLUME de grootste hoeveelheid der echte CORTEX SINTOC verzameld, wier voortreffelijke werking tegen koliek-pijnen door hem en WAITZ allezins bevestigd is.

(367) 11. c. LOUREIRII N. AB ES, Ramis compresso-quadrangularibus glabris, f. subovalibus utrinque angustatis acuminatis obtusatisve subtus subtilissime squamulosis triplinerviis costa infra apicem nervis lateralibus extrorsum nervulosis, floribus . . . *Gr.* op de bergen van Cochinchina, Japan. Deze soort is volgens VON SIEBOLD de moederplant der z. g. FLORES CASSIÆ seu CLAVELLI CINNAMOMI over wier oorsprong men tot dusver zeer getwijfeld had, hoewel zij blijkbaar voor de onrijpe vrucht van eene Cinnamomum-soort te houden waren. Zij komen in werking met kaneel overeen, zijn echter weinig gebr., even als OLEUM en AQUA (Florum) CASSIÆ. Zie p. 98.

CORTEX MASSOI wordt volgens WAITZ van *C. KIAMIS* N. AB ES (*C. BURMANNI* BL.) verzameld. Deze schors bevat: twee vluchtige oliën, eene ligter eene zwaarder dan water, vaste vluchtige stof, gommen, looistofhoudende extractstof, zetmeel, onbekend zuur, oplosb. hars, halfhars, boterachtige dikke olie, naar stearine gelijkende dikke olie, potasch- en kalkzouten, houtvezels (BONASTRE). Eene andere *C. Massoi* komt van eenen in Nieuw Guinea groeienden boom.

II. CAMPHORA BAUH. — N. AB ES. — Flores hermaphroditi, nudi. Perigonium 6-fidum chartaceum, limbo deciduo. Stamina fertilia 9 triplici serie, quorum 3 inferiora staminodiis binis stipitatis compressis ad basin stipata. Antherae ovatae, 4-loculares, valvulis totidem adscendentibus dehiscentes; locellis exteriorum anticis, 3 interiorum posticis. Stigma discoideum. Bacca 1-sperma, perigonii basi obconicae insidens. — Gemmae perulatae.

B. (368) I. C. OFFICINARUM BAUH. f. triplinerviis supra lucidis axillis venarum glandulosis, paniculis axillaribus terminalibusque corymbosis nudis, floribus extus glabris. — *Syn.* Laurus Camphora L. — Cinnamomum Camphora FR. N. AB ES. — Persea Camphora Spr. — *Gr.* in China, Japan. In Java, Z. Amer., op de Kaap enz. gekweekt. — 25—30'. — *Bl.* Jun. Jul. — *Ic.* D. 130. H. XII. 27.

G. D. Het door destillatie uit stam en wortel verkregen stearoptenon: CAMPHORA, CAPHURA, verkeerdelijk RESINA CAMPHORÆ (CHINENSIS).

E. Reuk eigendommelijk, sterk en doordringend; smaak scherp-geurig, aanvankelijk verwarmend, ten laatste verkoelend.

W. Vlugtig opwekkend, vooral op het zenuwstelsel, diaphoretisch; dan: bedarend, de secretie der nieren en borsten verminderend.

G. Bij asthen., adynamische koortsen, chron. zenuwziekten, krampen, enz., in POEDER en MIXTURE; tegen rheumat., erisipelas, gangraena, uitwendig in substantie, of in olie, alcohol, opgelost, in zalven, pleisters; als tegengif tegen narcotica en cantharides.

P. SPIRITUS VINI CAMPHORATUS, ACETUM CAMPHORATUM, OLEUM CAMPHORATUM, LINIMENTUM VOLATILE CAMPHORATUM, LIN. SAPONATO-CAMPHORATUM seu BALSAMUM OPODELDOC

Eene niet minder belangrijke hoeveelheid kampher wordt getrokken uit:

DRYOBALANOPS CAMPHORA COLEBR., aan de Laurineën verwant maar thans door BLUME tot de familie der DIPTEROCARPEÆ gebragt.

(369) DRYOBALANOPS GÆRTN. Perigonium 5-partitum, laciniis aequalibus, persistens. Ovarium liberum. Capsula 3-valvis, 1-locularis, 1-sperma fundo perigonii acuti innata eisque laciniis clausa.

1. D. CAMPHORA COLEBR. f. petiolatis oppositis alternisve, ellipticis, longe acuminatis integerrimis, parallele venosis, glabris; stipulis lineari-subulatis, deciduis; floribus brevi-pedunculatis, perigonii laciniis spathulatis obtusis. — Gr. op Sumatra, Borneo. — Ic. H. XI. 17. HOUTTUYN *Verh. der Holl. Maatschappij te Haarlem*, XXI.

G. D. Kampfer, CAMPHORA SUMATRENSIS seu DE BAROS, iets roodachtig van kleur, is bij de Japanners hoog geschat, daardoor bij ons hoog in prijs en nauwelijks gebruikelijk.

MESPILODAPHNE PRETIOSA NEES AB ES. (Syn. Cryptocarya pret. Mart.) Gr. in de Prov. Pará van Brasilië, en levert daar eene hoog geschatte schors, CASCA PRETIOSA geheeten.

BICYBELLUM CARYOPHYLLATUM N. AB ES. (Persea caryoph. Mart.) Gr. in Brasilië: volgens MARTIUS wordt daarvan door de Indianen eene voortreffelijke *Cassia-bast* verzameld en als CASSIA CARYOPHYLLATA in den handel gebragt. In Brasilië heet zij CRAVO DO MARANHÃO.

(B. 370) OCOTEA PICHURIM H. B. K. (Laurus Pichurim W.) Gr. in Venezuela. Men vermoedde, dat hiervan afkomstig zijn de FABÆ PICHURIM, seu PECURIS, Muskaatnootboonen, waarvan men groote en kleine onderscheidt, welke MARTIUS thans van twee, van genoemde *Ocotea* verschillende boomsoorten, o. PUCHURY MAJOR (Nectandra P. m. NEES AB ES.) en o. P. MINOR (Nectandra N. AB ES.) afleidt, 1 ℞ geeft 3 dr. vlugtige olie. — Misschien zijn de *F. Pichurim* verscheiden van de *F. Pichury*, die MARTIUS beschreven heeft. Vroeger tegen diarrhee, fluor albus enz. gebr.

NECTANDRA CINNAMOMOIDES N. AB ES. (Laurus Cinn. H. B. K.) Gr. in N. Granada; ook gekweekt en CANELA geheeten. — Ik vermoede,

dat hiervan de schors afkomstig is, welke thans uit Z. Amerika alhier onder den naam CANELLA DO MATO, CANELLA DE MAT aangebragt wordt.

III. SASSAFRAS N. AB ES. Flores dioici. Perigonium 6-partitum, membranaceum, laciniis aequalibus basi persistentibus Fl. masc. Stamina fertilia 9 perfecta, triplici serie disposita, quarum tria interiora staminodiis geminis stipitatis liberis crassis stipata. Antherae lineares, 4-loculares, introrsae. Fl. foem.: stamina sterilia 9 aut pauciora. Bacca pedicello apice incrassato carnosoque, et perigonii laciniis integris non mutatis distractisque sublobato imposita.

B. (371) 1. S. OFFICINALE N. AB ES. f. basi cuneiformibus ovalibus integris aut apice dilatatis trilobisque subtus grosse venosis gemisque pubescentibus, racemis sub anthesi laxis. — *Syn.* Laurus Sassafras L. Persea Sassafras Spr. — *Gr.* in de bosschen en langs de rivieren van Canada tot Florida 2—10' — *Bl.* Maart. Apr. — *Ic.* D. 137. H. XII. 19.

G. D. Schors en hout des wortels, CORTEX EN LIGNUM SASSAFRAS. — Zeldzaam FLORES ET BACCÆ.

E. Riekt sterk geurig, naar venkel, smaak scherpgeurig; de schors sterker dan het hout.

B. Vluchtige olie.

W. Zacht opwekkend, ligt diaphor. en diuretisch.

G. Bij chron. rheumat., jicht, syphilis, huidziekten, hydrops, in INF. EN DECOCT. — In Amer. gebruikt men ook de bloemen.

P. OLEUM LIGNI S., EXTRACTUM. — Een bestanddeel van SPECIES EN TINCTURA LIGNORUM.

Zoude niet S. ALBIDUM N. AB ES., welke de voorgaande zeer nadert, insgelijks deze officinele producten geven?

BENZOÏN ODORIFERUM N. AB ES. (Laurus Benzoin L.) *Gr.* in Canada. Werd vroeger ten onrechte voor de moederplant der BENZOË gehouden.

IV. LAURUS N. AB ES. Flores dioici aut hermaphroditæ, involucrati. Perigonium 4-partitum, laciniis aequalibus deciduis. Stamina fertilia 12 triplici serie, quarum exterior laciniis perigonii alterna, omnia biglandulosa. Antherae oblongae, 2-locu-

lares, introrsae. Fl. fem. staminibus castratis 2 aut 4. Stigma capitatum. Bacca fundo calycis irregulari insidens.

B. (372) *L. MOBILIS* L. f. oblongo-lanceolatis, utrinque acuminatis subundulatis venosis, floribus axillaribus fasciculatis. *Gr.* in K. Azië, N. Afrika, Griekenland, Italië, Spanje, Portugal. In Z. Frankrijk enz. gekweekt en verwilderd. — 15—25'. — *Bl.* Maart. Apr. — *lc.* D. 132. H. XII. 18.

G. D. De bessen en bladen *BACCÆ* EN *FOLIA LAURI*.

E. Baccae: reuk sterk geurig, smaak bitterachtig geurig. *Bladen:* reuk nog aangener, smaak meer verwarmend, iets campherachtig.

B. Vluchtige olie; de bessen bepaaldelijk, in 100 d.: vluchtige olie 0,8, Laurine (eene kristallijne vluchtige bittere stof) 1, groene vette olie 12,8, vet 7, hars 1,6, zetmeel 25, gom 17, Bassorine 6, eene onbepaald zuur, en suiker (*BONASTRE*).

W. Tonisch-prikkelend op de ingewanden, huid; de bessen meer verhittend.

G. Vroeger de bessen tegen ziekten der ingewanden, milt, tering, feb. intermittens in *POEDER*, in *INF.*, thans het poeder *uitwendig* tegen huidziekten, vooral de uitgeperste vette olie, ook tegen neuralgiae. — De bladen vroeger in *INF.* vooral tegen ziekten der vrouwel. geslachtsdeelen, tegenwoordig bijkans enkel als specerij.

P. baccae: de vluchtige en vette olie: *OLEUM LAURINUM AETHEREUM* EN *UNGUINOSUM*, van de laatste *UNG. NERVINUM seu ROSMARINI COMPOSITUM*. — Vroeger: *ESSENTIA* EN *AQUA LAURI*.

Aanmerking. *AGATHOPHYLLUM*, p. 99 vermeld, behoort tot deze familie.

Fam. LV. MYRISTICÆ R. BR.

Flores dioici. Perigonium liberum, coriaceum, extus saepe tomentosum, trifidum, quadri-rarius bifidum, lobis valvatis. Masc. Stamina 3—15, subperigyna, filamentis in columnam arcte connatis. Antherae biloculares extrorsae, connatae aut liberae. Fem. Perigonium deciduum, germen liberum, sessile, uniovulatum, ovulo erecto. Stylus brevissimus aut nullus stigmate sublobato. Pericarpium coriaceum bivalve, semen arillo multipartito cinctum. Albumen copiosum ruminatum, sebaceo-carnosum. Embryo parvus ad basin albuminis, cotyledonibus foliaceis. — (K. II. 17.)

De *Myristiceën* zijn eene kleine Familie van boomen, dikwijls van een roodachtig sap voorzien. Bladen afwisselend, lederachtig, onverdeeld, gaafrandig, gesteeld, zonder steunblaadjes. Zij leven tusschen de keerkringen.

Eigenschappen. Even als in bouw en gedaante, zoo naderen deze pl. ook in krachten aan de Lauriergewassen. Zij bevatten in bijkans alle deelen eene vlugtige olie en scherpe zamentrekkende beginsels, vooral het nu te beschrijven geslacht. De vette olie, met die der Laurineën zeer overeenkomende, wordt vooral in de zaden aangetroffen.

I. MYRISTICA L. fil. Perigonium coloratum, urceolatum. Masc. Antherae 9—12, columnae filamentorum coalitorum insertae. Foem. Ovarium obovatum, stigmatibus 2.

B. (373) 1. M. FRAGRANS HOUTTUYN. f. alternis, brevi-petiolaris, ellipticis aut oblongis obtuse acuminatis integerrimis glabris. Floribus masculis in cymis lateralibus, foemineis axillaribus, solitariis, pedunculatis. Fructibus ntantibus obovoideo-globosis glabris. — *Syn.* M. officinalis L. fil. M. aromatica Roxb. Lam. M. moschata Thunb. — *Gr.* in de Molukken, daar en op Java, Sumatra, Ile de France, Antillen enz. gekweekt. † 30—35'. — Bloemen en vruchten geel, de arillus rood, gedroogd geel-bruin. — *lc.* D. 133. H IX. 12. Rumphia I. Tab. 55. Men kent vele variëteiten, met kleinere, grootere, meer langwerpige enz. vruchten.

G. D. De zaden, NUCES MOSCHATAE, nootemuskaat, en de arillus: MACIS seu FLORES MACIS, soelie.

E. Nuces: Reuk en smaak zeer eigenaardig, sterk geurig. — Macis reuk en smaak nog fijner als van de zaden.

B. Nuces. Vlugtige 6 p.C. vette olie 7, vaste vetstof 24, zetmeel 2, gom 1, sporen van zuur en vezel (BOXASTRE). Macis: vlugtige olie, gele vette olie alleen in aether opl., roode in alcohol en aether opl. olie, eigenaardig zetmeel (HENRY).

W. Opwekkend, ligt krampstillend, vooral op de ingewanden.

G. Tegen zwakke spijsvertering, cardialgia, gewoonlijk de praep. tot inwrijving bij kinderen. In SUBSTANTIE als corrigens bij zwaar te verteren geneesmiddelen. Menigvuldig bij spijsen.

P. OLEUM AETHEREUM NUCUM MOSCHATARUM, en O. AETH. MACIDIS; de vette uitgeperste olie OLEUM NUCIS MOSCH. EXPRESSUM seu BALSAMUM NUCISTÆ. — TINCTURA NUCUM MOSCH. en TINCT MA-

CIDIS, SPIRITUS MYRISTICÆ. — De NUCES een bestanddeel van ACETUM AROMATICUM, BALSAMUM CEPHALICUM, EMPL. AROMATICUM.

De somtijds in den handel komende notemuskaat van Jamaïka is de vrucht van MONODORA MYRISTICA DUN. (Fam. Annonaceæ).

Fam. SANTALACEÆ R. BR. — (K. II. 5).

SANTALUM ALBUM L. Een groote boom op de bergen van Malabar. Ic. D. 127. H. X. I. Het hout der buitenste lagen is het LIGNUM SANTALI ALBUM en het harde donkere inwendige hout LIGNUM SANTALI CITRINUM, welk laatste vooral eenen aangename ambraachtigen reuk, en bitter-geurigen smaak heeft.

S. FREYGINETIANUM GAUDICH. geeft eene donker gekleurde zeer welriekende soort van dit hout. — Gr. op de Sandwicks-eil. — Lig. Sant. dient thans alleen nog tot berookingen, vroeger als opwekkend geneesmiddel. — Eene valsche soort, zonder reuk wordt van MYOPORUM TENUIFOLIUM FORSTER op de Sandwicks-eil. verzameld.

Fam. CYTINEÆ BRONG. — (K. II. 3).

CYTINUS HYPOCYSTIS L. Een parasietgewas in Z. Europa op de wortels der Cistus-soorten. Er werd vroeger een zamentrekkend extract uit bereid, SUCUS HYPOCYSTIDIS.

Fam. LVI. ARISTOLOCHIEÆ JUSS.

Flores hermaphroditi. Perigonium superum, indivisum et oblique truncatum: aut 3-fidum laciniis aestivatione valvatis. Stamina definita, libera et apici ovarii inserta, aut cum stylo et stigmatibus connata. Ovarium 3—6-loculare, placentis centralibus multiovulatis. Embryo minimus ad basin albuminis cartilaginei. — (K. II. 1.)

De Aristolochieën zijn eene kleine Familie van kruiden of heesters in de gematigde en warme gewesten. Bladen afwisselend, gaaf of gelobd. Bloemen okselstandig.

Eigenschappen. De wortels zijn gewoonlijk bitter, tonisch, scherp, zoodat zij of koortsdrijvende of purgerende krachten bezitten, zeldzamer braakwekkende. *Flugtige* bestanddeelen zijn niet zeldzaam in deze familie, waardoor zij zenuwmiddelen opleveren, welke bij eenigen eene verdoovende kracht bezitten.

I. **ARISTOLOCHIA L.** Perigonium apice oblique in ligulam dilatatum, tubulosum, tubo basi ventricoso. Antherae 6, sub stigmate adnatae. Capsula 6-ocularis.

B. (374) 1. **A. SERPENTARIA L.** Caule erecto aut adscendente, debili, flexuoso, pubescenti-hirsuto, plerumque simplici, f. petiolatis oblongis vel ovato-cordatis, acuminatis, utrinque pubescentibus; pedunculis lateralibus, longis, bracteis remotis, squamaeformibus, perigonii tubo curvato, limbo obtuse 3-lobo, lobis inflexis, fructu sphaerico-hexagono. — *Var.*:

α. *Oblongata Hayne*, f. oblongis cordatis, longe acuminatis, caulibus simplicibus gracilioribus. — *Syn.* Arist. officinalis FR. N. AB ES.

β. *Ovata Hayne*, f. ovato cordatis, breve acuminatis, caulibus crassioribus brevioribus. — *Syn.* A. *Serpentaria* N. AB ES., welke Schrijver later deze twee soorten weder als varieteiten beschouwde, nadat hij dezelve, zoo als hij mij kort voor zijnen dood mededeelde, bloeiend gezien had. — *Gr.* beide in de bosschen der Vereenigde N. Amer. Staten. — *Bl.* Mei. Jan. 24. — *Ic.* van *α.* D. 143. H. IX. 21. van *β.* D. 144.

2. **A. NEESIANA MQ.** f. ovatis cordatis obtusis scabris. — FR. NEES VAN ES. schreef mij, tusschen de gewone *Serpentaria*-wortels eene soort gevonden te hebben, die door de opgegeven kenmerken van de voorg. zeer duidelijk verschilt, en waarvan misschien in de Zuidelijke provincien van N. Amer. deze wortel verzameld wordt. Daar deze pl. nergens beschreven schijnt te zijn, noemen wij haar naar haren ontdekker, ten einde tot verder onderzoek aan te sporen.

G. D. Van beiden de wortel **RADIX SERPENTARIAE VIRGINIANÆ.**

E. Reuk doordringend, geurig, naar kampher en valeriaan. Smaak bitter geurig, verwarmend, hars- en kampherachtig.

B. Vluchtige olie 0,5, weekhars, 2,85, bittere extractstof 1,7, gomachtige extractstof 18,1, vezel 62,4, water 14,5 (BUCHHOLZ).

W. Zeer sterk vluchtig prikkelend (10—20 gr.), diaphoretisch.

G. Oorspronkelijk in Amerika tegen den beet van vergiftige dieren, vooral slangen. Thans bij ons tegen asthen. koortsen, krampen enz. in **POEDER** (10—20 gr.) en **INFUS.** $\frac{1}{2}$ —1 onc. op 8 onc.

P. **TINCTURA SERPENTARIAE VIRGINIANÆ.**

In Z. Amerika groeijen aanverwante soorten als **A. RINGENS SW.**,

A. MOERURA GOMEZ, welke volgens MARTIUS dezelfde krachten bezitten.

(375) 3. A. LONGA L. Caule decumbente-ascendenti, debili, subsimplici, glabro, f. petiolatis, reniformi-cordatis, apice retusis, floribus axillaribus sessilibus, solitariis, perigonii tubo recto, limbo 1- labiato, labio lanceolato-ovato, fructu obovato. — *Gr.* in Z. Europa. — *Bl.* zomers. 2. — *Ic.* D. 146. H. IX. 20.

G. D. De wortelstok van verkeerd-kegelvormige of rolronde gedaante RADIX ARISTOLOCHIE LONGÆ.

E. Riekt weinig, maar onaangenaam, smaakt aanvankelijk zoet, dan onaangenaam bitter-scherp.

(376) 4. A. ROTUNDA L. Caule ascendenti subrecto, pauciramoso, glabro, f. subsessilibus ovato-cordatis, subretusis, floribus pedunculatis, solitariis, axillaribus, perigonii tubo recto, limbo unilabiato, labio ovato-oblongo. — *Gr.* en *Bl.* als de voorg. — *Ic.* D. 145. H. IX. 22.

G. D. De knolvormige wortelstok, R. AR. ROTUNDÆ.

E. Als de voorgaande. — Deze en misschien ook de voorgaande waren bestanddeelen van PULVIS PRINCIPIS MIRANDOLÆ seu ANTIPODAGRICUS PORTLANDIÆ.

(377) 5. A. CLEMATITIS L. Radice repente, caulibus simplicibus erectis, f. ovatis profunde cordatis petiolatis glabris, floribus axillaribus fasciculatis. Gemeene Pyploem *F. B. Sept.* I, 2. p. 633. — *Gr.* in de gematigde en warme landen van Europa en M. Azië. — *Bl.* zomers 2. — *Ic.* D. 147. H. IX. 24. Bat. 160.

G. D. De wortelstok, RADIX ARIST. VULGARIS TENUIS. — Vroeger ook FOLIA.

E. Scherp, onaangenaam iets kampherachtig riekend, scherp bitter zamentrekkend van smaak.

W. Tonisch opwekkend.

G. Als bij de twee voorgaande, bij atonie der ingewanden, arthriti enz. inw., doch hoogst zeldzaam gebr. Ook tot kogeltjes voor fonticuli.

(378) 6. A. PISTOLOCHIA L. *Gr.* in Z. Europa; gaf vroeger RAD. PISTOLOCHIE seu ARISTOLOCHIE POLYRRHIZE.

Van A. SIPHO L. in N. Amerika worden daar de bladen, van A. TRILOBATA L. in W. Indië de stengels, van A. GRANDIFLORA SW. in Jamaica de bladen, van A. RINGENS SW. in Brasilië de bladen en wortels, van A. ANGUICIDA L. in Z. Amerika de gansche plant,

VAN A. MAURORUM L. in Syrië de wortel, van A. MACRURA GOMEZ. EN A. CYMBIFERA MART. in Brasilië de wortel (RAIZ FARRINHA OF DE MIL HOMENS.) gebruikt.

II. ASARUM L. Perigonium campanulatum, 3—4- fidum. Stamina 12, ovario imposita, antherae in medio filamentorum adnatae. Stigma radiatum, 6- lobatum. Capsula 6- locularis dissepimentis cum angulis centralibus non cohaerentibus.

B. (379). 1. A. EUROPEUM L. f. reniformibus obtusis. *Europeesche Mansoor F. B. Sept. I, 1. p. 367. V. G. p. 84. — Gr. in de bosschen van M. en N Europa. — Bl. Apr.—Jun. 4. — Ic. D. 148. H. I. 44.*

G. D. De kruipende steng met de bladen RADIX ASARI.

E. Reuk sterk, peper- en valerianachtig, smaak scherp geurig onaangenaam bitter.

B. Vaste aeth. olie (Asarum-campher) en gele braakwekkende bittere extractstof, scherpe vette olie, zetmeel, slijm, ulmine, Citras en Malas Calcis (LASSAIGNE). REGIMBEAU vond eene der emetine gelijkende stof. GRÆGER vond in den verschen wortel: zetmeel 2,048, plantenslijm 0,974, eiwit 0,036, extractstof 3,972, ac. tann. 1,072, Asarine 1,172, vluchtige olie 0,630, hars 0,156, citroenzuur 0,316, Citras Potassae 0,942, C. Calcis 1,502, C. Magnes. 0,118, Chlorkalium 0,117, Sulphas Potassae 1,090, Phosphorzure zouten 0,254, vezel 12,800, water 74,600.

W. Braakwekkend en pisdrijvend.

G. Thans obsoleet, enkel nog in de Veeartsenijkunst; vroeger als emeticum en purgans ook tegen ingewandswormen, verstoppingen, hydrops, feb. intermitt., menostasia, catarrhus enz. in POEDER EN INFUS.; ook als sternutatorium.

P. Vroeger: EXTRACTUM EN TINCTURA RAD. ASARI.

(380) 2. A. CANADENSE L., met de voorg. zeer verwant. — Gr. in N. Amer., wordt daar even als de europ. gebruikt.

Fam. LVII. EUPHORBIACEÆ JUSS.

Flores unisexuales. Perigonium inferum, definite divisum aut 0. Petala perigonii laciniis alterna aut nulla. Masc.: Stamina centro floris inserta, vel sub rudimento pistilli. Filamenta libera aut varie connata. Fem. Ovarium liberum, sessile aut

stipitatum, 3-loculare, rarius 2- aut pluri-loculare, loculis circa placentiam centram in orbem dispositis, 1-2-ovulatis; ovulis pendulis, solitariis geminisve. Stigmata divisa. Capsula 2-3-cocca, coccis saepe elastice dehiscentibus. Albumen carnosum. Embryo rectus, axilis, radícula ad hilum versa. Cotyledones foliaceæ. — (K. I. 360.)

De *Wolfsmelkachtigen* zijn kruiden, heesters of boomen, gewoonlijk melksap bevattend, met meestal afwisselende, gave, geblode, somtijds ontbrekende of in schubjes of stekels veranderde bladen, met kleine of geene steunblaadjes. Zij groeijen vooral tusschen de keerkringen, en verminderen in grootte en aantal naar de polen heen. Men kent thans over 800 soorten.

Eigenschappen. Daar bijkans allen van een *scherp melksap* voorzien zijn, treft men groote overeenstemming in krachten in deze familie aan. *Uitwendig* heeft dit sap eene *rood makende, caustische* werking. *Inwendig* verwekt het *braking* en *purgeren*, en wordt in grootere giften *vergiftig*. Bij enkelen is het scherpe beginsel *vlugtig*. Uitzonderingen zijn de *aromatische* Alkonorko en de *geurige* Cascarille; daar echter het scherpe beginsel der Euphorbiaceen *harssig* is, is het niet zeer tegenstrijdig, bij enkelen vlugtige olien aan te treffen en daarvan aromatische eigenschappen.

Het *eiwit* (albumen) der Euphorbiaceen bevat veel *vette*, gewoonlijk *zoete olie* en is somtijds met eene *scherpe* dratische hars verbonden. Voornamelijk echter in deze *scherpe hars* is de *klier* en het *zaadolie* aanwezig, zoodat de vruchten van velen een goed voedsel opleveren, wanneer zij van deze deelen ontdaan zijn. — De *wortels* van velen zijn emetisch; anderen worden eetbaar, nadat het scherpe beginsel er door koking uitgetrokken is. Het melksap bevat ook *Caoutschouc*.

Trib I. Buxae.

(381) BUXUS SEMPERVIRENS L. *Altoos groene Buxsboom F. B. Sept. I, 2. p. 671. — Gr. in Z. Europ.: bij ons gekweekt, waarschijnlijk niet inl. — Ic. PLENCK 664. De bladen FOLIA BUXI, hebben vooral bij nat weder, eenen onaangenaamen reuk en walgelijk bitteren smaak en waren vroeger als ligt purgans in*

gebr. Het geraspte hout, LIGNUM BUXI is diaphoretisch en werd even als de wortel tegen Syphilis en chron. rheumat. zoo als Guajacum, gebr.; men bereidde daaruit de *empyreumatische* OLEUM BUXI. De bladen zijn voor kameelen vergiftig. CORT. BUXI bevat in 1000 d.; chorophyll. 6, bijzondere stoffe 3, was 14, stikstofhoudende vetstof 11, hars 40, extractstof 141, Malas Buxinae 11, gom 44, houtvezel 678, zwavel-, phosphor-zure zouten 52 (FAURÉ).

Trib. II. Phyllanthae.

(382) EMBLICA OFFICINALIS GÆRTN. (Phyllanthus Emblica L.) een O. Ind. heester of boom. — *Ic.* PLECK 659. RUMPH. Amb. VII. Tab. I, gaf vroeger MYROBALANI EMBLICÆ (de vrucht), tegen dysenteria enz. gebr. Zie p. 96.

PHYLLANTHUS NIRURI L. *Ic.* BURM. Zeyl. Tab. 9. fig. 2. — *Gr.* in O. Indie en Z. Amerika; de bladen daar als krachtig diureticum gebruikelijk.

Trib. III. Ricineae.

I. CROTON L. Flores monoici, raro dioici. Perigonium 5-partitum; petala 5, cum glandulis totidem alterna, saepius 0. Masc.: Stamina 10—20, ante anthesin incurva, filamenta libera, antherae oblongae erectae. Foem. Ovarium liberum, styli 3; 4-multi-partiti, stigmatibus filiformibus. Capsula tri-capitata, in partes tres bivalves soluta, 3-sperma, semina ad spermophorum trigonum pendula.

B. (383) I. C. ELUTERIA SW. Ramis junioribus compressis, fusce pubescentibus, f. ovato-ellipticis, acutiusculis, integerrimis, diaphane-punctatis, superius squamulis parvis remotis, inferius stellatis dense lepidotis, floribus terminalibus et axillaribus in racemis compositis spicatis. Masc. et foem. perigonio et corolla praeditis. Capsula lepidota. — *Gr.* in de bosschen van W. Indie, Jamaika. † heester of boom. — *Ic.* D. 139.

G. D. De schors: CORTEX CASCARILLE.

E. Riekt zwak geurig, bij het poederen en verbranden veel sterker, naar ambra et nuces moschatae; smaak bitter geurig, eenigzins onaangenaam.

B. Bittere extractstof 18,7, welriekende zwak bittere hars 15,1, welriekende olie 1,6, houtvezels 65,6 (TROMMSDORFF).

G. Tegen atonie der ingewanden, dyspepsie, diarrhoe, blennorrhoe, ingewandswormen, adyn. koortsen (in verbinding met kida), in POEDER, INF., DECOCT.

P. EXTRACTUM EN TINCTURA CASCARILLÆ. Obsoleet zijn: AQUA, SYRUPUS, OLEUM C. Een bestanddeel van rookpoeder enz.

Aanmerking. De schors, welke onder den naam van CORTEX ELUTERIÆ seu CASCARILLA NOVA in den handel komt, schijnt van de jonge takken van dezen boom afkomstig te zijn.

Men is langen tijd over den oorsprong der Cascarille in onzekerheid geweest, en heeft beurtelings onderscheidene heestersoorten voor de moederplanten gehouden, vooral:

(284) 2. *C. CASCARILLA L.* Ramis teretibus, junioribus alboluteo-lepidotis; f. linearilanceolatis, integerrimis, obtusis, inferius tomentosis, ad basin 3 glandulas gerentibus; spicis simplicibus terminalibus. — *Gr.* in O. Florida, Peru, Paraguai, Bahama-eil.; heester. — *Ic.* PLECK 686. WRIGHT zegt, dat deze schors geenen reuk of smaak heeft, maar het is opmerkelijk zoo als GÖBEL opmerkt, dat de meeste Cascarille uit Paraguai wordt aangevoerd.

BISCHOFF houdt het voor niet onwaarschijnlijk, dat nog andere soorten van Croton deze schors geven, als *C. NITENS JACQ.*, *C. MICANS SW.*, *C. LINEARIS MILL.*

(385) 3. *C. PSEUDO-CHINA SCHLECHTEND.* f. ovatis basi subcordatis, obtuse acuminatis, margine suberosis, 3—5- nerviis, superius squamulis albidis lepidotis, inferius argenteo-lepidotis; racemis axillaribus et terminalibus, ferrugineo-lepidotis, floribus utriusque sexus calyce et corolla 5- phyllis praeditis. Capsulis lepidotis. — *Gr.* in Mexico. Heester.

G. D. De schors, CORTEX COPALCHI, seu COBALCHE seu QUINA BLANCA.

E. Riekt geurig, naar campher, rosmarijn, minder bitter dan Cascarille.

W. Als Cascarille. In Amer. tegen koorts; in Europa niet in gebruik.

(386) 4. *C. TIGLIUM L.* Ramis junioribus glabris, f. oblongo-ovatis, acuminatis, 3—5- nerviis, remote serratis, utrinque glabris basi bi-glanduliferis; racemis terminalibus simplicibus, floribus apetalis, capsulis glabris. — *Gr.* op de O. Ind. eil., in Bengalen, Malabaar; heester. — *Ic.* D. 138. BURM. Thesaur. Zeyl. Tab. 90.

G. D. De zaden: GRANA TIGLIÏ, TILLIÏ seu TIGLIA.

E. Zonder reuk, bij verwarming eene scherpe lucht ontwikkelend; smaak aanvankelijk zoet olieachtig, dan geweldig scherp, bijtend, brandend.

B. Niet scherpe schillen 36 deelen, scherpe kern 64; deze bevat eene dikke vette zoete olie 32, bittere drastische hars met het scherpe Crotonzuur verbonden 27 p.C., eiwit met gom en zetmeel 40. (NIMMO).

W. Drastisch-purgerend, van zoo hevige werking, dat 10—20 korrels een paard kunnen dooden.

G. Bij hardnekkige verstoppingen, torpiditeit der ingewanden, ingewandswormen, vooral taenia; hydrops enz.; de *praep.* inwendig, of in CLYSMATA of op den buik *ingewreven*.

P. OLEUM CROTONIS, SAPO CROTONIS en TINCTURA SEMINUM C.

Van deze soort of van *C. PAVANA* HAMILT. wordt het LIGNUM MOLUCCENSE, PAVANÆ of PANAVÆ, van purg. kracht, in de Molukken en in Bengalen verzameld.

Volgens HAMILTON zouden de GRANA TIGLIÏ van twee andere boomen afkomstig zijn: CROTON PAVANA HAM. en *C. JAMALGOTA* HAM.

(387) 5. *C. LACCIFERUS* L. (*C. aromaticus* Spr. *Aleurites aromatica* W.) Een O. Ind. boom. — *IC.* PLENCK. 688. — BURN. Thes. Zeyl. T. 91. Is eene der voornaamste moederplanten van GUMMI seu RESINA LACCÆ, hetwelk een verhard harssig sap is, door den steek van een insekt (*Coccus Lacca* L.) uitvloeiend. Schellak is de soort, welke in tabletjes voorkomt. In de geneeskunst niet gebr.

6. *C. DRACQ* SCHLECHTEN. et CHAM., *C. SANGUIFLOUS* H. B. K. *C. HIBISCIFOLIUS* H. B. K. geven in Z. Amer. eene zeer goede soort van Drakenbloed. Vergel. *Calamus Draco*.

(388) CROZOPHORA TINCTORIA NECK. (*Croton tinctorium* L.) *Gr.* in Z. Europa, N. Afrika. ☉ — *IC.* PLENCK 687. Uit het sap wordt eene blaauwe kleurstof bereid, waarmede in Frankrijk stukjes linnen geverwd worden (BEZETTA COERULEA) welke tot het kleuren van kaas enz. dienen. Met zuren maakt men daarvan BEZETTA RUBRA seu TORNA SOLIS RUBRA, *Tournesol*. — Vroeger waren de zaden en de bladen als anthelmint. in gebruik; en hebben, zoo als alle deelen der plant eene zeer sterke diuretische werking.

II. RICINUS L. Flores dioici. Masc: infra foem. perigonio

5- partito, stamina polyadelphe; antherae loculis discretis, sursum dehiscentibus. Foem: Perigonium 3- partitum. Stigmata tria bi-partita, sessilia. Fructus 3- coccus.

B. (389) *I. R. COMMUNIS L.* Caule erecto, ramoso, glabro, ramisque petiolisque fistulosis, plerumque pruinoso, f. longe petiolatis, palmato — 7—8- fidis; lobis oblongo-lanceolatis acuminatis, inaequaliter dentato-serratis. Capsulis plerumque echinatis. *Varietates*: *R. viridis W.*, *R. badius Reichb.*, *R. lividus Jacq.*, *R. inermis Jacq.* — *Gr.* in O. Ind., N. Afrika; veel in onze tuinen. — *Bl.* zomers. Oorspronkelijk 2 40', bij ons ☉ 8'. — *Ic. D. 140. H. X. 48.*

G. D. De zaden: SEMEN RICINI seu CATAPUTIAE MAJORIS.

E. Zonder reuk, smaak aanvankelijk zoet olieachtig, dan bijtend.

B. Vette, oud zijnde, scherpe olie 40 p.C. *Buchner* schrijft de scherpte aan een met *Jatropha*zuur verwant zuur toe. Misschien ontstaat de scherpte door ondoelmatig uitpersen der zaden, daar de zaadhuid en de embryo zeer scherp zijn. Worden deze nu mede uitgeperst, dan zoude volgens *Odien* eene olie daargesteld worden, waarvan één druppel keelpijnen en diarrhee opwekt.

W. Drastisch-purgerend; de versche olie veel zachter van werking. Het schijnt, dat zoowel door ondoelmatige uitpersing, als ook door het rins worden de olie scherp en meer drastisch wordt. — De wortels zouden diuretisch zijn.

G. De zaden zijn obsoleet. De olie bij verstoppingen, bekleemde breuken, ingewandswormen enz. (1 once).

P. De vette olie: OL. RICINI seu CASTORIS, door koking en ook door uitpersing der zaden bereid.

(390) *JATROPHA CURCAS L.* Een boom in Z. Amer. en Cuba. Gaf vroeger SEMINA RICINI MAJORIS seu FICUS INFERNALIS, NUCES CATHARTICAE AMERICANAE seu BARBADENSES, van de grootte der *Ricinus*zaden, en sterk drastisch. Thans in Amer. nog gebr., even als de daaruit bereide olie, OLEUM INFERNALE. De zaadkiem is vooral de zetel der scherpe stof.

(391) *J. MULTIFIDA L.* Een kleine Z. Amer. heester gaf: NUCES PURGANTES seu AVELLANA PURGATRIX. *Bischoff* vermoedt, dat daaruit de thans uit Amerika aangevoerde *PINHOEN* of BRAAKOLIE bereid wordt.

J. MANIHOT L. De aan zetmeel en suiker rijke wortel is een

voornaam voedsel voor de Z. Amerikanen. Het meel heet *Mani-hot*, *Cassave*, de fijne soort *Tapioka*.

III. SIPHONIA RICH. Flores monocici. Perigonium 5-fidum aut-partitum. Stamina monadelphia, antherae 5—10 extrorsae sub apice columnae affixae. Foem. Ovarium obtuse 3-gonum. Stigmata 3 sessilia, 2-loba. Capsula durissima, 3-coeca, coccis bivalvibus monospermis.

B. (392) 1. s. ELASTICA P. f. longe petiolatis ternatis, foliis cuneato-obovatis, glabris, inferius griseo-albis; floribus laxe racemoso-paniculatis, foemineis in apice rhacheos solitariis. — *Syn.* *Jatropha elastica* L. *Siphonia* Cahuchu Rich. — *Gr.* in de bosschen van Guyana en Brasilië h 60'. — *Ic. D.* 141.

G. D. Het uitvloeyende verhardde [melksap: CAOUTSCHOUĆ RESINA ELASTICA, GUMMI ELASTICUM.

E. Reuk en smaak onbeduidend; bij verwarming eigendommelijk riekend. — Zeer uitrekbaar.

G. Tot het vervaardigen van onderscheidene heelkundige werktuigen. — Overigens tot technisch gebruik.

2. s. BRASILIENSIS KUNTH. geeft even als de voorgaande, in Brasilië, Caoutschouc.

Vele andere pl. leveren Caoutschouc, als: van deze Familie: HIPPOMANE MANCINELLA L. in W. Indie, HURA CREPITANS L. in Amerika, vele soorten van JATROPHA, van OMPHALEA en PLUKENETIA in Z. Amerika, ENCOECARIA AGALLOCHA L. in O. Indie. — Voor de overigen vergel. de *Fam.* Apocynae, Lobeliaceae, Artocarpeae.

Trib. IV. Acalypheae.

IV. ALCHORNEA SW. Perigonium 2—5-fidum, coloratum, deciduum. Masc. Stamina 8, basi coalita, antherae erectae oblongae. Foem: Stylus bipartitus, stigmatibus filiformibus, capsula dicocca, baccata.

(393) 1. A. LATIFOLIA SW. f. longe petiolatis, ovatis, obtusiusculis, remote dentato-serratis, utrinque glabris; floribus terminalibus spicatis, masculis 5—8 aggregatis, foem. solitariis remotis. — *Gr.* in Gujana, Jamaica. h 20'. — *Ic. D.* 142. H. X. 42.

G. D. De schors, CORTEX ALCONORQUE seu C. CABARRO.

E. Smaak zwak bitter-zamentrekkend.

B. Bittere extractstof 7,5 p.C., gom-extractstof 1,5, looistof 1,1, bittere stoffe 3, hars 4 (GEIGER).

W. en *G.* Tegen tering geprezen, thans obsoleet.

Later heeft men *BOWDICHIA VIRGILIOIDES* KUNTH (p. 70) voor de moederplant dezer schors gehouden, doch waarschijnlijk zonder grond. Overigens is het waarschijnlijk dat deze Cortex van meer dan eene boomsoort afkomstig is, daar er meer dan eene soort in den handel voorkomen.

B. (394) *MERCURIALIS ANNUA* L. *Eenjarig Bingelkruid* *F. B. Sept.* I, 2. p. 709. — *Gr.* door geheel Europa. — *Ic.* H. V. 11. Bat. 195. De versche plant, *HERBA MERCURIALIS*, van slijmig bitteren iets scherpem smaak, was vroeger als resolvens, en uitwendig als verweekend geneesmiddel in gebruik.

(395) *M. PERENNIS* L. *Gr.* in vele Europ. landen — *Ic.* H. V. 10. Was vroeger als *HERBA* (de bladen) *CYNOCRAMEES seu MERCURIALIS MONTANÆ* gebr.; hevig purgerend en braakwekkend, zelfs giftig.

Trib. V. Euphorbiac.

V. *EUPHORBIA* L. *Involucrum* florum proprium campanulatum 9—10-dentatum; dentes 5 membranacei aut herbacei erecti vel incurvati, 5 aut 4 cum his alternantes, extrorsum versi, supra disco carnosio nectarifluo toti vel pro parte tecti, glandulae nuncupati. Flores masc. 10—20 — plures, ad basin involucri proprii inserti, squamis ciliatis vel fissis fulti, nudi, monandri, e stamine solitario, pedicello imposito constantes, floresentia peracta de pedicello deciduo. Fl. foem. solitarius, in centro involucri pedicellatus. persistens. Calyx minutus sublobatus aut obsoletus. Petala nulla. Ovarium 1. Stylus 3-fidus aut 3-partitus. Capsula 3-coeca, coccis 1-spermis, dorso dehiscentibus et valvulis contortis semina elastice ejaculantibus.

(396) 1. *E. CANARIENSIS* L. *Caule* lignoso, ramoso, superius ramicque carnosio 4-angulo, aphylo, aculeato; aculeis geminis, brevibus. Umbellis in caulis apice in angulis plerumque 3 congestis, sessilibus. Involucro urceolato, disco nectarifluo purpureo; fl. foemineo brevissime pedicellato, involucro incluso. — *Gr.* op de Canar. eil. \S 5-6. — *Ic.* D. 134, 135.

B. (397) 2. E. OFFICINARUM L. Caule lignoso, superius carnoso, plerumque simplici, polygono, aphylo, aculeato; aculeis geminis brevibus. Involucro urceolato. Disco nectarifluo luteo; fl. foemineo longe pedicellato ex involucro exserto. — *Gr.* in M. en Z. Afrika. † 3—4'. — *Ic. D.* 136.

G. D. Van beiden: het van zelf of door insnijdingen uitvloeijende verharde melksap EUPHORBIIUM seu GUMMI seu RESINA EUPHORBII.

E. Zonder reuk, smaak aanvankelijk zwak, dan brandend-scherp.

B. Hars 43,77, was 14,93, Caoutchoue 4,84, Malas Potassae 4,90, Malas Calcis 18,82, hout- en onopl. deelen 5,60, Sulphas Potassae 0,45, S. Calcis 0,10, Phosphas Calcis 0,15, water 5,4. In 100 d. (BRANDES).

W. G. Scherp-drastisch purgerend, bij torpiditeit der ingewanden en hydrops; thans alleen *uitwendig* als huidprikkel, vesicans, tegen caries, ulcera atonica in POEDER, TINCT, ZALVEN, PLEISTERS.

Misschien wordt deze stof nog uit andere soorten van Euphorbia verzameld, als b.v. E. ANTIQUORUM L.

(398) 3. E. LATHYRIS L. Herbacea. Umbellae quadrifidae ramis dichotomis, glandulis bicornibus, capsulis (siccatis) rugosis, seminibus rugosis subreticulatis, f. oppositis, decussatis oblongo linearibus sessilibus, superioribus basi cordatis, involucellis oblongo-ovatis acutis. — *Gr.* in Z. Europa; ook in onze tuinen ♂. — *Ic. D.* 137. — Bevat ook een scherp melksap. De zaden waren vroeger als SEMINA CATAPUTLÆ MINORIS gebr., van scherp smaak, drastisch van werking; thans obsoleet. De hevig drast. olie is in nieuwere tijden in plaats van Ol. Crotonis aangeraden, 16—24 gtt. zijn emetisch en purgerend.

(399) 4. E. IPECACUANHA L. *Gr.* in N. Amerika ♀. De wortel is emet. en purgerend en wordt aldaar, even als E. COLLATA L als emeticum gebr.

5. E. ESULA L. *Stompbladige Wolfsmelk F. B. Sept. I, 2. p. 375. Ic. H. II, 21, E. GERARDIANA W. Spitsbl. W. — F. B. Sept. t. a. p., E. CYPARISSIAS L. Cypresbl. W. F. B. Sept. I, 2. p. 373. — Ic. H. II, 22., E. HELIOSCOPIA L. Zonnewende W. F. B. Sept. t. a. p., E. PEPPLUS L. Tuin-W. F. B. Sept. t. a. p., E. PALUSTRIS L. Moeras-W. F.*

B. Sept. 1, 2. p. 377. — Ic. Bat. 44. gaven vroeger de wortels en het kruid als RADIX, CORTEX RADICIS et HERBA ESULÆ seu TITHYMALI, wier krachten die van Euphorbium naderen. De wortel is vooral draat. Vergel. V. G. p. 177. enz.

De wortel van *E. CYPARISSIAS*, waarvoor vooral CORTEX RAD. ES. MINORIS gebruikt werd, bevat veel melksap, waarin scherpe hars 13 p.Ct., Caoutchouc 2, gele gom 3, eiwit, extractstof, Tartarates, Malates bevat zijn (JOHN). — De wortelschors van deze en van *E. Gerardiana* zijn, door Loiseleur Deslongchamps als emeticum geprezen; 15—20 gr.

6. *E. CHAMÆSYCE* L. *Rondbl. W. F. B. Sept. 1, 2. p. 371.* Gaf de scherpe HERBA CHAMÆSYCES.

Fam. LVIII. URTICÆÆ JUSS.

Flores monoici dioici vel polygami. Perigonium inferum 4-partitum, rarius 3—6-partitum, laciniis aestivatione imbricatis; aut in fl. foemineis integrum. Stamina definita, libera, fundo perigonii inserta, ejusdem laciniis opposita. Ovarium liberum 1—2-loculare, 1-ovulatum, vel 2-loculare, loculis 1-ovulatis. Stylus 2 aut 1. Fructus dehiscens. Embryo rectus vel curvatus vel spiralis. — (K. I. 354.)

De Netelachtigen zijn kruiden, heesters en boomen, talrijk in warme gewesten, zeldzaam in de koudere. Men verdeelt dezelve in onderafdeelingen, die veelal als afzonderlijke Familien beschouwd worden.

Eigenschappen. Bij het groote verschil, hetwelk tusschen de verschillende afdeelingen der familie plaats heeft, kan het geene verwondering baren, dat er ook krachten van zeer verschillenden aard in aangetroffen worden. Daarom hebben wij deze bij iedere Tribus afzonderlijk beschouwd. Bij allen schijnen de bastvezels uitnemend taai te zijn.

Trib. I. ULMACEÆ MIREB. Ovarium biloculare. Semen pendulum. Embryo rectus, cotyledones planae. Fructus verus.

De *Ulmaceën* zijn boomen in de gematigde luchtstreken met afwisselende, onverdeelde, gezaagde, ruwe bladen en afval-

lende steunblaadjes. Schors zamentrekkend en tevens slijmhoudend.

I. *ULMUS* L. Flores hermaphroditi. Perigonium campanulatum, 4-5-dentatum, marcescens. Stamina 4-5-12. Styli 2. Nax 1-ocularis, alata.

B. (400) 1. *U. CARPESTRIS* L. f. duplicato-serratis basi inaequalibus, floribus subsessilibus, fructibus glabris. *Gemeene Olm, Ipenboom F. B. Sept. I, 1. p. 217.* — *Gr.* in de bosschen van Europa, K. Azie enz., bij ons gekweekt h 60-80'. — *Bl.* Maart. Apr. — *Ic. D. 104. H. III. 15, 16. Bat. 242.*

β. *Suberosa Mert. et K.* Cortici ramorum plus minusve suberoso-alato. — *Syn. U. suberosa Ehrh. Kurkachtige Olm. F. B. Sept. I, 1. p. 219.*

(401) 2. *U. EFFUSA* W. f. duplicato-serratis basi inaequalibus, floribus pedunculatis pendulis, fructibus margine villosociliatis. — *Syn. U. octandra Schk. U. ciliata Ehrh.* — *Gr.* en *Bl.* met de voorg. — *Ic. D. 103. H. III. 17.*

G. D. Van beiden de binnenschors met den bast *CORTEX ULMI INTERIOR.*

E. Smaak slijmig, zamentrekkend-bitterachtig.

B. Slijm en looistof.

W. Zwak-tonisch-zamentrekkend, de afscheidingen der huid en nieren opwekkend.

G. Tegen atonie der ingewanden, rheumat., jicht, bloed- en slijmvloeiingen, koorts., uitwendig tegen huidziekten, slijmvloeiingen in decoct en inf.

P. *UNGUENTUM CORTICIS ULMI.*

Trib. II. *MOREÆ ENDL.* Ovarium 1- rarissime 2- ovulare. Ovulum mediae parieti insertum. Semen albuminosum. Flores foem. receptaculis globosis, aut planis aut pyriformi-clausis, nunc masculis mixti, conferti.

De Moerbezieachtigen bevatten veelal melksappen, welke veel *caoutschouc*, en dikwijls zeer *scherpe stoffen* bezitten. De *wortels* zijn gemeenlijk van eene zeer scherpe schors voorzien, welke veelal purgerend of braakwekkend is. De onrijpe vruchten deelen steeds in deze eigenschappen, de rijpe worden somtijds eetbaar en bevatten zuiker en zuren.

II. MORUS L. Perigonium 4- partitum. Masc. Stamina 4. Foem. Ovarium 2- loculare, styli 2. Fructus spurius e receptaculo, perigoniis et utriculis succulentis formatus.

B. (402) I. M. NIGRA L. f. cordatis ovatis integris lobatisve serratis, amentis foemineis subsessilibus, pedunculum multoties superantibus, perigoniis margine stigmatibusque hirsutis. — *Gr.* in Persië, in N. en Z. Europ. gekweekt. h 24—30'. — *Bl. Mei.* — *Ic. D.* 100. H. XIII. 16.

G. D. De vruchten: MORA, FRUCTUS seu BACCÆ MORORUM seu MORI NIGRÆ. Vroeger ook: CORTEX RADICIS MORI NIGRÆ.

E. Vruchten: reuk aangenaam, smaak zuurachtig zoet, iets slijmig.

B. Der vruchten: suiker, plantenzuren, slijm, kleurstof. Der wortel-schors harssige looistof 26 p.C., gele hars 4, vette olie, enz. Malas Calcis, zetmeel, slijmsuiker (WACKENRODER).

W. Vruchten: verkwikkend, antiseptisch, ligt voedend.

G. Bij heete koortsen, ontstekingen der keel, bij apthae enz. vooral de Præp. — De scherpe bittere wortelschors vroeger tegen ingewandswormen.

P. SYRUPUS en ROOB MORORUM.

III. FICUS L. Flores monoici aut dioici, in receptaculo carnoso, apice umbilicato, intus cavo, inclusi. Masc. Perigonium 3- partitum. Stamina 3. Fem. Perig. 5- fidum. Ovarium 1- loculare. Stylus lateralis. Sigmata 2.

B. (403) I. F. CARICA L. f. cordatis palmatis supra scabris subtus pubescentibus. — *Gewone Vijgeboom.* — *Gr.* in K. Azie, N. Afrika, Z. Europa; bij ons in tuinen h. 15—20'. — *Ic. D.* 97. H. IX. 13.

G. D. De rijpe half gedroogde vruchten: CARICÆ seu FICI seu FICUS PASSÆ; *Vijgen*, waarvan de dikkere Smyrnasche, Caricae pingues, de voorkeur hebben.

E. Weinig reuk; smaak zeer zoet, iets slijmig.

B. Suiker, slijm.

W. Verweekend, involverend, openmakend, voedend.

G. Inwendig bij borstaandoeningen en geïrriteerde toestanden der org. uropoetica, in decoct, als adjuvans; uitwendig tot rijp maken van zwellingen, abscesse, vooral in de mond- en keelkolte, tot verzachting van *angina* enz. in decoct b.v. met melk tot *gargarismata*.

P. Een bestanddeel van sommige SPEC. PECTORAL.

(404) 2. *F. RELIGIOSA* L. Een groote *O.* Ind. boom.
 Ic. Hort. Malab. I. Tab. 27. H. XIII. 38.

(405) 3. *F. INDICA* L. ook in *O.* Ind. *Ic. Hort. Malab.* III.
Tab. 63. Beiden geven misschien de grootste hoeveelheid Schel-
lak, door het reeds boven (p. 245) genoemde insekt, *Coccus*
Lacca (*C. Ficus* Fabr.)

(406) 4. *F. ELASTICA* ROXB. Zoude in *O.* Ind. Caout-
schouc geven. Volgens SPRENGEL wordt deze stof in *Z. Am.* uit
F. NYMPHAEFOLIA L. en *F. POPULIFOLIA* W. verkregen.

IV. *DORSTENIA PLUM.* Receptaculum planum disciforme,
androgynum. Flores nudi, sessiles. Masc: filamenta capillaria,
antherae 2-loculares. Foem. Ovarium ovatum, stylus lateralis,
2-fidus, stigmata capillari-setacea. Fructus in cavitatibus re-
ceptaculi nidulantes.

B. (407) 1. *D. CONTRAJERVA* L. f. longe petiolatis, cordato-ovatis
aut oblongis, scabris, pinnatifidis, lobis acuminatis dentato-erosis
receptaculo 4-angulari, excavato, margine undulato, crenulato,
ciliato, scabro. — *Gr.* in Peru en Mexico ♀. — *Ic.* D. 98.

(408) 2. *D. BRASILIENSIS* LAM. f. brevi-petiolatis ovalibus,
obtusis, basi cordatis, integris, crenulatis, superne scabris, inferius
pubescentibus, receptaculo circulari, subplano, integerrimo, hirsuto.
Gr. in Brasilië ♀. — *Ic.* D. 99.

(409) 3. *D. TUBICINA* RUIZ ET PAV. f. modice petiolatis,
oblongis, basi cordatis, integris, denticulatis, scabris; receptaculo
ovali, basi subcompresso, denticulato, scabro. — *Gr.* in Peru ♀.

G. D. Van deze drie en andere soorten van *D.*, als *D. Hous-*
tonii L., *D. Drakenia* L., beide in *Z. Amer.*, wordt de onder-
aardsche steng met de wortels als *RADIX CONTRAJERVÆ* gebr.

E. Reuk onaangenaam, en geurig-bitter scherp van smaak.

B. Vlugtige olie, bittere extractstof, zetmeel (GEIGER).

W. Prikkelend, zweetdrijvend.

G. Bij asthen. koortsen, diarrhee. In Amer. tegen slangen-
beel, tot opwekking der menstruatie.

P. SYRUPUS, PULVIS CONTRAJERVÆ COMPOSITUS, TINCTURA DIA-
PHORETICA.

Trib. III. *ARTOCARPEÆ* ENDL. Flores monoici vel dioici supra

receptacula carnosa conferti, raro spicati. Semina exalbuminosa. Reliqua ut in Trib. II.

De *Artocarpeën* zijn gewoonlijk boomen met melksap; tusschen de keerkringen. Giftig of onschadelijk. Sommigen wegens hunne eetbare vruchten belangrijk. Overigens geldt van hunne krachten hetzelfde als van de voorgaande Tribus.

ARTOCARPUS INCISA L. *Broodboom*, en A. INTEGRIFOLIA L. Zijn wegens hunne eetbare zeer voedende vruchten belangrijk voor de bewoners der Zuidzee-eil.

ANTIARIS TOXICARIA LESCHEN. (*Syn.* Ipo toxicaria P.) *Gift- of Antjar boom* op Java 100'. Waaruit het beruchte Upas-Antjar bereid wordt

Trib. IV. URTICACEÆ ENDL. Ovarium 1- locale. Sem. erectum, embryone recto.

De *Netelgewassen* bezitten somtijds iets bitter-geurige zelden zwak narcotische stoffen, nimmer eetbare vruchten.

(410) URTICA URENS L. *Kleine Brandnetel* F. B. Sept. I, 2. p. 773. — *Gr.* in Europ. Azië, Amer. — *IC.* PLENCK 661. Bat. 330. HERA URT. MINORIS, versch somtijds tot Urticatio gebr. De gedroogde HERA en het SEMEN \bar{u} . was vroeger als diuret, anthelm. enz. in gebruik.

(411) \bar{u} . DIOICA L. *Groote B.* — F. B. Sept. t. a. p. — *Gr.* met de voorgaande. \bar{u} . — *IC.* Bat. 30. PLENCK 660. — RADIX, HEREA en SEMEN URTICÆ MAJORIS; gebruik als van de voorg.

\bar{u} . PILULIFERA L. *Gr.* in Z. Europa gaf SEMEN \bar{u} . ROMANÆ.

PARJETARIA ERECTA M. K. *Gewoon Glaskruid* F. B. Sept. I, 2. p. 673. — *Syn.* P. officinalis W. — *IC.* H. V. 12.

P. DIFFUSA M. K. *Klein G.* — F. B. Sept. t. a. p. — *Syn.* P. judaica W. *Gr.* beiden in Europa \bar{u} . Vroeger als HERBA PARIETARIE seu BELXINES in gebruik, als diuret. en refriger. DECOCT. en SUCC. EXPRESSUS.

Trib. V. CANNABINEÆ ENDL. Ovarium 1- ovulatum, ovulo pendulo. Embryo curvatus vel spiralis. Fructus verus aut amentum.

Zijn narcotisch of aromatisch.

V. CANNABIS L. Flores dioici. Masc. Perigonium 5- parti-

tum. Stamina 5, Fem. Perig 1-phyllum, uno latere longitudinaliter fissum. Styli 2. Nux perigonio persistenti inclusa.

B. (412) *I. C. SATIVA L.* Caule erecto, angulato, pauciramoso, strigoso-scabro; f. oppositis longe petiolatis, 5—9-palmato-digitatis, foliis lanceolatis, grosse serratis. — *Gr.* in *O. Ind.*, *Persie*; thans in alle werelddeelen gekweekt. — *Bl.* Jul. Aug. ☉. *Ic. D.* 102. *H.* VIII. 35.

G. D. De vruchten: SEMEN CANNABIS. Zeldzaam de bladen.

E. Smaak zoet-olieachtig, iets onaangenaam. De bladen bitter van smaak en van bedwelmenden reuk.

B. Vette olie 19 p.C., met hars, slijmsuiker, bruine gomachtige extractstof en eiwitstof (BUCHOLZ).

W. Bedarend, verzachtend, involverend, iets diuretisch.

G. Bij heeschheid, hoest, diarrhee, vooral bij ziekten der piswerktuigen, in EMULSIE, INFUS., DECOCT.

P. De vette olie, OLEUM CANNABIS. — Het extract der bladen, EXTR. CANNABIS heeft eene narcot. werking, en is tegen zenuwziekten aanbevolen. Verg. *V. G.* p. 75.

VI. HUMULUS L. Flores dioici. Masc. Perigonium 5-partitum. Stamina 5. Foem. Perigonium squamaeforme, apertum intra squamas, spicam strobiliformem formantes.

B. (413) *I. H. LUPULUS L.* Caule volubili, angulato, angulis scabro, f. oppositis, petiolatis, cordatis, 3—6-lobis, lobis acuminatis spinoso-dentato-serratis, scabris, junioribus inferne glanduloso-punctatis. Stipulis 2-fidis. — *Gewone Hop F. B. Sept. I.*, 2. p. 707. — *Gr.* in de bosschen, hagen van Europa, N. Amer.; ook in het groot verbouwd. — *Bl.* zomers. ♀. — *Ic. D.* 101. *H.* VIII. 36. *Bat.* 89, 90.

G. D. De vruchtkatjes der gekweekte plant, CONT *seu* STROBILI LUPULI, te voren ook RADIX.

E. Reuk sterk balsamiek, bedwelmend, smaak geurig, zeer bitter. Reuk en smaak worden door korrelige kleverige kliertjes, Lupuline geheelen, veroorzaakt.

B. Vluchtige olie, hars, bittere extractstof. De Lupuline bestaat uit eene eigendommelijke vluchtige olie 2 p.C., hars 55, bittere extractstof 10, sporen van vet, looistof, gom, appelzuur, met azijnzur, zeezoutzur en zwavelzuur ammonium.

W. Opwekkend, de secretien bevorderend, vooral der nieren, huid, van het darmkanaal; iets bedwelmend.

G. Inwendig bij obstructien, hydrops, verines, in INF., DECOCT. De Lupuline in POEDER en PILLEN. *Uitwendig* tegen oedemat. zwellingen, kneusingen, in OMSLAGEN en KUSSENTJES.

P. Van Lupuline: PULVIS, TINCTURA, SYRUPUS LUPULINÆ — De Hop is een bestanddeel van SPECIES AD FOMENTUM, SPEC. RESOLVENTES.

Fam. DATISCEÆ R.BR. — (K. II. 156).

DATISCA CANNABINA L. *Gr.* in K. Azië, op Candia enz. $\frac{1}{2}$. De zeer bittere bladen, welke vroeger gebruikelijk waren, zijn thans weer als febrifugum aanbevolen.

Fam. LIX. CUPULIFERÆ RICH.

Flores monoici; masc. amentacei. *Amentum cylindricum aut subrotundum, e bracteolis compositum. Perigonium nullum aut 4-6- fidum. Stamina 5-20 et plura, perigonio aut bracteolae inserta. Antherae biloculares, birimosae. Feminei solitarii aut plures, aggregati aut spicati. Perigonium ovario adnatum limbo denticulato, saepe evanescente. Ovarium 2-6 loculare, loculis 1-2- ovulatis, ovulis pendulis. Stigmata 2-6, basi saepe connata. Involucrum varium post anthesin excrescens, pericarpia obtegens aut fovens, saepe fructum spurium referens. Nux 1-locularis, 1-sperma. Semen exalbuminosum. Embryo rectus, radícula hilum spectante. — (K. I. 341).*

De *Katjesdragenden* zijn boomen of heesters met afwisselende, gesteelde, eenvoudige veelal gezaagde, somtijds gelobde bladen, en afvallende steunblaadjes; in de gematigde en koude luchtstreken der aarde.

Eigenschappen. De *schorssen* dezer nuttige Familie zijn rijk aan *looistof* en *galnooten-zuur*, en daardoor in vele opzigten belangrijk. De meelrijke zaden zijn eetbaar, wanneer het bittere zamentrekkende beginsel, den smaak niet onaangenaam maakt; sommigen bevatten ook vette olie.

I. QUERCUS L. *Mas.* Amentum. Perigonia sessilia, 5—9-partita. Stamina 5—9. *Fem.* Flores in axilla squamæ deciduæ. Involuerum foliolis minutissimis, serius in cupulam confluentibus. Perigonium minutum superum. Stylus 1. Stigmata 3. Pericarpium immaturum 3-loculare, loculis 2-ovulatis. Nux matura 1-locularis, 1-sperma.

B. (414) 1. Q. SESSILIFLORA SM. f. petiolatis, obovatis basi emarginatis vel in petiolum productis sinuatis glabris, lobis rotundato-obtusis muticis, pedunculis petiolum æquantibus brevioribusve, squamis cupulæ adpressis. *Ongesteelde Eik F. B. Sept. I, 2. p. 681.* — *Syn. Q. Robur L.* — *Gr. in de Europ. boschen.* — *Bl. Mei. 100—120.* — *Ic. D. 92. H. VI. 35.*

(415) 2. Q. PEDUNCULATA EHRH. f. breviter petiolatis vel subsessilibus oblongo-ovatis basi profunde emarginatis glabris, sinuatis pinnatifidisque, lobis rotundato-obtusis muticis, pedunculis petiolo multoties longioribus, squamis cupulæ adpressis. *Geesteelde Eik F. B. Sept. t. a. p.* — *Syn. Q. Robur Sm. Q. Robur a L.* — *Gr. en bl. met de voorg.* — *Ic. D. 93. H. VI. 36.*

G. D. Van beiden de schors der jonge takken en de eikels: CORTEX EN FRUCTUS QUERCUS seu GLANDES. — Ongebruikelijk zijn de FOLIA.

E. Schors: weinig reuk, smaak zamentrekkend; *eikels,* smaak zoet-bitterachtig, sterk zamentrekkend.

B. Schors: looistof 16 p.C. en galnoten zuur; der *glandes:* amilum 38, looistof 9, bittere extractstof 5,2, gom 6,4, hars 5,2, vette olie 4,3, sporen van Potasch en kalkzouten, houtvezel (Löwie), volgens GEIGER ook suiker.

W. Der schors: tonisch-adstring. *Eikels:* ligt zamentrekkend, voedend; geroost opwekkend voor de spijsverteringswrekgtuigen.

G. Schors: inwendig bij asthen, koortsen, feb. intermitt., atonie der deelen, blennorrhoea in POEDER en DECOCT, zeldzaam; *uitwendig* menigvuldig bij atonien, prolapsus, blennorrhoea, ulcera, in POEDER, DECOCT, tot omslagen, baden, injectien. *Eikels:* tegen aton. aandoeningen der ingewanden, scrophulosis, atrophie, rhachitis, geroost in DECOCT.

P. EXTRACTUM CORTICIS Q. — GLANDES Q. TOSTÆ.

B. (416) 3. Q. INFECTORIA OLIV. f. petiolatis, ovali-oblongis,

obtusis, basi rotundatis aut subcordatis, lobato-incisis, lobis obtusis mucronatis, glabris, violaceo-viridibus, fructibus sessilibus. *Gr.* in K. Azië. — *Bl.* Mei. † 4—6'. — *Ic.* D. 94. H. XII. 45.

G. D. De uitwassen, welke aan de jonge takken door den steek van een insect, *Cynips gallae tinctoriae* L. (*Diplolepis* g. t. Geoff.) veroorzaakt worden. GALLÆ TURCICÆ, galnoten.

E. Smaak onaangenaam, sterk zamentrekkend.

B. Looistof 26,0, galnotenzuur 6,2, extractstof 2,4, Carbonas Calcis en andere zouten 2,4, vezels 63. (H. DAVY); volgens HAGEN ook eene vluchtige olie, 0,5, en volgens BRACONNOR suiker.

W. Ten sterkste adstringerend.

G. Inwendig zeldzaam bij hardnekkige slijmvloeiingen en andere op atonie berustende secretien, koorisen, tegen vergiftiging door Tart. emet., in POEDER en DECOCT. *Uitwendig* zoo als Eikenschors.

P. TINCTURA GALLARUM. — Zwarte inkt.

(417) 4. Q. CERRIS L. f. obovatis oblongisve sinuatis vel pinnatifidis pubescentibus vel subtus cano-tomentosis, lobis mucronatis, squamis cupulae elongatis lineari-subulatis patentibus contortis. — *Gr.* in K. Azië en Z. Europa; een hooge boom. — *Ic.* H. XII. 48. Geeft de fransche galnoten, GALLÆ GALLICÆ, welke zeldzaam voorkomen en niet gebr. in de geneeskunst. Het insect, wiens steek deze doet uitwassen, heet *Cynips Q. Cerris* N. AB ES.

(418) 5. Q. AEGYLOPS L. *Gr.* als de voorg. — *Ic.* H. XII. 47, van deze, doch ook van Q. pedunc. en sessilib. wordt eene soort van galnoten (Koppers) verzameld, door den steek van *Cynips Q. pedunculi* en *C. Q. Calycis* L., aan de bloemstelen en bekertjes veroorzaakt. Zeldzaam in de verfkunst gebr.

(419) 6. Q. COCCIFERA L. f. sempervirentibus ovatis spinoso-dentatis glabris. — *Gr.* in Z. Europa, N. Afrika, K. Azië. — † heester. — *Ic.* H. XII. 44, D. Suppl. V. 24. geeft de z. g. *Kermes Bessen*, KERMES, seu CHERMES TINCTORIUM seu GRANA CHERMES, door een insect: COCCUS *Ilicis* Fabr. veroorzaakt of liever uit het gezwollene bevruchte wijfje zelf bestaande; vroeger als ligt adstringens gebr. SYRUPUS, CONFECTIO ALCHERMES.

(420) 7. Q. SUBER L. f. sempervirentibus ovatis lanceolatisve mucronatis integerrimis vel mucronato-serratis, subtus in-

canis vel tomentosus, cortice rimoso fungoso. — *Gr.* in *Z.* Europa; *N.* Afrika. — *Bl. Mei.* p. 30—40'. *Ic. H.* XII. 43. *D. Spl.* V. 23.

G. D. De zwammige schors geeft de *Kark*, SUBER seu LIGNUM SUBERIS. De daaruit bereidde kool, CAREO SUBERIS seu NIGRUM HISPANICUM, wordt tot tandpoeder gebruikt. Bevat volgens CHEVREUL eene geurige vluchtige olie, was, hars, looistof, galnotenzuur, roode en gele kleurstof. Vroeger bereidde men er ook eene zalf uit. De jonge schors wordt in Italie als ALCONORQUE verkocht. (Zie *Alchornea* p. 247)

CORYLUS AVELLANA L. *Gemeene Hazelaar F. B. Sept.* I, 2. p. 681. *Ic. Bat.* 345. de noten NUCES AVELLANÆ, bevatten vette olie en waren weleer officineel.

FAGUS SYLVATICA L. *Gemeene Beuk F. B. Sept.* I, 2. p. 683. De zaden NUCES FAGI, geheel obsolete. *Vergel. V. G.* p. 74.

Fam. LX. SALICINÆ RICH.

Flores unisexuales, dioici, amentacei. Amentum e bracteolis squamaeformibus formatum. Perigonii loco glandula, quandoque duplex, aut urceolus carnosus, oblique truncatus, ad basin genitalium, in squamarum axillis. *Masc.* Stamina 2—2½, libera aut monadelphia. *Fem.* Ovarium liberum, 1-loculare, multi-ovulatum ovulis pendulis; placentis duabus parietalibus. *Stylus* 1. *Stigmata* 2, saepe bifida. *Capsula* 2-valvis. *Semina* comosa, exalbuminosa. *Embryo* rectus. *Radicula* ad hilum spectans. *Cotyledones* planiusculae. — (*K. I.* 346.)

De *Wilgachtigen* zijn boomen of heesters, met afwisselende, gave, veelal gezaagde, gesteelde bladen, en afvallende of blijvende steunblaadjes. Vooral in de gematigde en koude luchtstreken van het noordelijk halfond.

Eigenschappen. Zamentrekkend, bitter. Velen schijnen Salicine te bevatten. De schorssen zijn de werkzaamste deelen.

I. SALIX L. Genitalia basi glandulis 1—2 fulta, perigonium 0.

B. (421) 1. s. PENTANDRA L. 5—10- andra, amentis pedunculatis, pedunculo foliato, squamis concoloribus caducis, capsulis

ex ovata basi attenuatis glabris breviter pedicellatis, pedicello nectarium bis superante, stylo mediocri, stigmatibus crassiusculis bifidis, f. ovato-ellipticis vel ovato-lanceolatis acuminatis dense serrulatis glaberrimis, stipulis ovato-oblongis aequaliteris rectis, petiolo superne multiglanduloso. *Laurier Wilg. F. B. Sept. I, 2. p. 695.* — *Gr. door gansch Europa.* — *Bl. Apr. Mei. 4—50.* *Ic. D. 89. H. XIII. 40.*

(422) 2. s. FRAGILIS L. Diandra, amentis pedunculatis, pedunculo foliato, squamis concoloribus deciduis, capsulis ex ovata basi lanceolatis glabris pedicellatis, pedicello nectarium bis terve superante, stylo mediocri, stigmatibus crassiusculis bifidis, f. lanceolatis acuminatis glaberrimis vel junioribus subsericeis serratis, serraturis inflexis, stipulis semicordatis. *Breekbare Wilg F. B. Sept. I, 2. p. 605.* — *Gr. langs de oevers van rivieren en andere wateren door bijkans geheel Europa.* — *Bl. Apr. Mei 30—40.* — *Ic. D. 91. H. XIII. 41.* Eene *var.* hiervan is s. *RUSSELLIANA SM.* — *Ic. D. 90.*

B. (423) 3. s. ALBA L. Diandra, amentis pedunculatis, pedunculo foliato, squamis concoloribus deciduis, capsulis ovato-acutatis obtusis glabris, denique subpedicellatis, pedicello nectarium brevissimum vix aequante, stylo brevi, stigmatibus crassiusculis emarginatis, f. lanceolatis acuminatis serrulatis utrinque sericeis, stipulis lanceolatis. *Witte Wilg F. B. Sept. I, 2. p. 697.* — *Gr. als de voorg. 20—40.* — *Ic. Bat. 80. PLENC 701, 702. H. XIII. 42.* *Var. β. ramis vitellinis: s. VITELLINA L. gele Wilg F. B. Sept. I, 2. p. 695.*

G. D. Men verzamelt voornamelijk van deze drie doch ook van andere soorten, de schors der twee-driejarige takken: *CORTX S. SALICIS*; van *S. PENTANDRA* bepaaldelijk c. *S. LAURÆ* genoemd.

E. Reuk gedroogd onbeduidend, smaak zeer sterk zamentrekkend bitter.

B. Looistof, bittere extractstof, een zuur, een groen vet, wasachtig vet, *Salicine*; (*PELLETIER, CAVENTOU*).

W. Bitter zamentrekkend, tonisch.

G. Bij algemeene zwakte, feb. intermittens, slijmvloeiingen, diarrheen, in *DECOCT.*, zelden in *POEDER.* *Uitwendig* tegen aton. zweren, haemorrhagien, blennorrhœen, prolapsus, het *DECOCT* tot omslagen, wasschingen en inject. — Tot inw. gebr. verkiesen velen de *CORT. S. LAURÆ.*

P. EXTRACTUM CORT. SALICIS. — SALICINUM als een specif. febrifug. tegen intermitt door MIQUEL te Parijs geprezen 18—30 gr. binnen 24 u. — De schors is een bestanddeel van het DECOCT. CHINÆ FACTITIUM van HUFELAND.

Behalve de genoemde soorten kunnen de meeste overigen, vooral tot uitwendig gebruik verzameld worden, als:

4. *S. AMYGDALINA* L. *Tweebast Wilg.* *F. B. Sept. I, 2. p. 695.*

5. *S. TRIANGRA* L. *Driehelmige W.* *F. B. Sept. t. a. p. — Ic. H. XIII. 39.*

6. *S. VIMINALIS* L. *Bind Wilg.* *F. B. Sept. I, 2. p. 701. — Ic. H. XIII. 45.*

7. *S. CAPREA* L. *Ruige W.* *F. B. t. a. p. — Ic. H. XIII. 43.*
SALICINE heeft men gevonden in: *S. ALBA*, *S. AMYGDALINA*, *S. RUBRA* HUDS., *S. MONANDRA* HOFFM. ENZ.

II. *POPULUS* L. Flores dioici. Perigonium cyathiforme, squamae amenti impositum.

B. (424) 1. *P. NIGRA* L. f. *triangulari-ovatis acuminatis serratis margine glabris basi truncatis et serratis, ramis patentibus.* *Zwarte Populier.* *F. B. Sept. I, 2. p. 709. — Gr. in de bosschen, langs rivieren enz. in Europa. — Bl. Maart. Apr. † 30—80'. — Ic. PLECK 715. H. XIII. 47.*

(425) 2. *P. DILATATA* AIT. f. *rhombis acuminatis serratis margine glabris, ramis erectis — Syn. P. fastigiata. Desf. — P. — P. italica du Roi. — P. pyramidalis Rozier. — Gr. in den Orient, ten onzent veel geplant. — Bl. Febr. Maart. † 70—100'. — Ic. H. XIII. 46.*

G. D. Van beiden, vooral van de eerste soort de knoppen
GEMME POPULI.

E. Reuk eigendommelijk, sterk balsamiek; smaak aromatisch-bitterachtig.

B. Weekhars, welriekende vluchtige olie, was en slijmige extractstof (PELLERIN).

W. Pijnstillend, involverend, verdeelend.

G. Uitwendig in zalven, doch zeldzaam bij zwellingen, verbrandingen, diarrhee, hoofdpijn. Vroeger de INFUS. inwendig als diureticum.

P. UNGUENTUM POPULEUM. — Bestanddeel van BALSAM. HYPNO-

TICUS, UNG. HÆMORRHOIDALE *Ph. Paris.* — Geheel obsolete is:
TINCTURA OCULORUM POPULI.

(426) 3. P. TREMULA L. *Ratel Populier F. B. Sept. I, 2. p. 707.* — *Gr.* in Europa. *Ic. D. Suppl. IV. 15.* — De schors bevat Salicine en Populine en bezit volgens BRACONNOT koortsdrijvende krachten. In Zweden worden de wortelloten, RADICES P. T. gebruikt.

4. P. ALBA L. *Witte Populier F. B. Sept. I, 2. p. 707,* en P. CANESCENS SM. *Grijsachtige. P. F. B. Sept. t. a. p. Gr.* beide in Europa, Azie. Hun bitter zamentrekkende schors, CORTEX POPULI was vroeger gebruikelijk, en bevat even als P. GRÆCA L., volgens BRACONNOT en TISCHHAUSER Salicine.

5. P. BALSAMIFERA L. (*Syn. P. Tacamahaca Mill.*) *Gr.* in N. Amer., Siberie 40'. — De welriekende hars der knoppen is vroeger als TACAMAHACA VULGARIS uitgegeven; thans echter geheel uit den handel.

Fam. LXI. BALSAMIFLUÆ BL.

Flores in amentis unisexualibus, involucro caduco tetraphyllo cinctis, monoici. Amenta mascula conica vel subglobosa. Antherae plurimae subsessiles, axi communi insertae. Amenta foeminea subglobosa, e squamulis minutis ovaria cingentibus, inter se coalitis, demum incrementibus. Ovarium 2-loculare. Ovula in dissepimento plurima, amphitropa. Styli duo subulati. Capsulae obcordato-bilobae 2-loculares, in strobili speciem coalitae, inter stylos dehiscentes. Semina pauca peltata. Embryo in albumine parco cartilagineo axillis, rectus. Cotyledones foliaceae. Radicula supera. — (K. I. 351).

De Balsemvloeyjenden zijn eene kleine familie die slechts een geslacht bevat, wiens soorten in N. Amer., K. Azië, Java groeijen. Groote boomen, met afwisselende, gesteelde, gave of gelobde, klierdragend-gezaagde bladen met twee steunblaadjes.

I. LIQUIDAMBAR L. Character generis idem ac Familiae.

B. (427) 1. L. STYRACIFLUA L. f. longe petiolatis, palmato 5-fidis, lobis ovato-lanceolatis, inaequaliter obtuse serratis, superius glabris inferius in axillis venarum pilosis. Amentis masc. globosis. Capsula 1-loculari, 1-rostrata. — *Gr.* in de warmere

gewesten van N. Amerika. — *Bl.* Mei. § 30—40'. — *Ic.* D. 95. H. XI. 25.

G. D. De uit den stam en de takken bereide balsem: STYRAX LIQUIDA, waarvan eene fijnere soort, die naauwelijks in den handel voorkomt, AMBRA LIQUIDA SEU LIQUIDAMBAR heet. De gewone ST. LIQUIDA des handels schijnt een mengsel van deze soort of van echte *Storax* met andere harsige stoffen te zijn.

E. Reuk aangenaam naar *Storax* en *Ambra*; smaak scherpgeurig-harsig.

B. Vluchtige olie, 0,07, hars, Benzoëzuur, welke laatste vooral in den ouden balsem, in grootere hoeveelheid voorkomt.

W. Opwekkend, vooral de werking der voedende organen bevorderend.

G. Enkel uitwendig op aton. wonden, zweren, zwellingen.

P. UNGUENTUM DE STYRACE.

(428) 2. L. ALTINGIANA BL. f. petiolatis oblongo-ovatis, acuminatis, integris, appresse-serratis, utrinque glabris. Amentis masc. ovatis aut ellipticis. Capsula 2-loculari, non rostrata. — *Syn.* *Altingia excelsa* Noronha. *Gr.* in de wouden op de bergen van Java § 150—200'. — *Ic.*D. Suppl. II. 12. H. XI. 26.

G. D. Het balsamisch-harsige sap geeft de STYRAX LIQUIDA ORIENTALIS des handels, in de Apoth. echter niet voorkomend. Ook L. IMBERBIS L. zoude STORAX geven.

Fam. BETULACEÆ REH. — (K. I. 344.)

(429) BETULA ALBA L. *Blanke Berk* *F. B. Sept.* I. 2. p. 685, en B. PUBESCENS EHRH. *Zwarte B.* *F. B. Sept.* I. 2. p. 686. *Gr.* beide in N. en M. Europa § 30—80'. — *Ic.* PLENCK 665. Het AFROOKSEL der bladen (FOLIA BETULÆ) van zwak geurigen reuk en bitteren smaak, was vroeger als diuret., anthelminthicum in gebr. Het decoct van de zamentrekkend-bittere inwendige schors (CORTEX B.) is tegen interm. geprezen, en de uitwendige schorsplaatjes worden op likdoornen gelegd. Het daaruit bereide OLEUM BETULINUM EMPYREUMATICUM, RUSSICUM *sen* MOSCOVITICUM, hetwelk ingedroogd BALSAMUM LITHUANICUM *seu* LITHAVINICUM heet, wordt tot bereiding van *juchtleder*, ook inwendig tegen f. interm. en uitwendig tegen rheumat. gebr. Het berkensap, SUCCUS BETULÆ, in het voorjaar uit den stam door inboringen verza-

meld, bevat veel slijmsuiker, vormt door gisting eene soort van wijn. Weleer als *voorjaarskuur* tegen huidziekten enz. in gebruik.

ALNUS GLUTINOSA GERTN. *Gemeene Elsenboom F. B. Sept. I, 2. p. 669.* — *Ic, Bot. 305. PLECK 666. H. XIII. 48.* — *Gr. op vochtige plaatsen in Europa, N. Azië, N. Afr. De zeer zamentrekkende CORTEX ALNI was weleer tegen chron. Angina in GARGARISMA gebr. FOLIA ALNI tot wederopwekking van onderdrukt voetzweet enz.*

Fam. MYRICEÆ RICH. — (K. I. 351.)

MYRICA GALE L. *Ruikende Gagel F. B. Sept. I, 2. p. 705.* Een in onze velden gemeene zeer geurige heester gaf vroeger de bladen: HERBA MYRTI BRABANTICÆ. RABENHORST scheidde daaruit eene aanzienlijke hoeveelheid vlugt. olie af (25 @ bladen gaven 42 gr.)

M. CERIFERA L. CH M. PENNSYLVANICA LAM. *Gr. in N. Amerika; hunne vruchten leveren was.*

Fam. LXII. CONIFERÆ JUSS.

Flores unisexuales; masc. amentacei; amentum e bracteis squamiformibus vel peltatis formatum. Antherae bracteis adnatae, vel filamentis axillaribus connatis insidentes. Flores foeminei perinde amentacei, in bractearum squamiformium basi sessiles, vel in basi involucri squamiformis, ex axilla bractee egredientis adnati, vel terminales, terni, gemini aut solitarii. Ovarium superum, perigonio urceolato, apice foramine pervio, inclusum (ovulum nudum secundum R.Br.). Stigma sessile, punctiforme, stylus 0. aut filiformis cum stigmate simplici. Utriculus monospermus, perigonio persistente nucamentaceo tectus; semen erectum. Spermodermis tenuis, membranacea. Albumen carnosum. Embryo inversus in centro albuminis. — (K. I. 329).

De Kegeldragenden zijn boomen of heesters met meestal blijvende, gave, gewoonlijk smalle en stijve, somtijds schubvormige bladen, waarvan hun naam *Naaldboomen* afkomstig is. De bladen zijn veelal in bundels vereenigd. De structuur hunner stammen wijkt van de overige Dicotyledonen af, door dat zij bijkans geheel uit z. g. cellulae porosae bestaan. Zij leven in de koudere en ge-

matigde luchtstreken en vormen daar niet zelden groote bosschen.

Eigenschappen. Er bestaat eene zeer groote overeenstemming in eigenschappen bij deze gewassen. Allen zijn rijk aan hars, hetwelk op afzonderlijke plaatsen, in gangen, in de schorsen en het hout der stammen neergelegd is. Bij warme dagen wordt in de dennebosschen eene eigenaardige harsige lucht verspreid, welke voor heilzaam voor aton. longen gehouden wordt. De *hars* is *prikkelend*, iets *diuretisch*. De zaden bevatten vette olie. — De Taxineën en Cupressineën wijken van de overige Coniferae eenigzins, wat hunne kracht betreft, af.

I. Trib. TAXINEÆ RICH.

(430) TAXUS BACCATA L. *Taxisboom.* Gr. in M. en Z. Europa en Azië; bij ons veel gekweekt. — Ic. D. 88. De jonge bebladerde takjes, FOLIA et SUMMITATES TAXI, van onaangenaam bitteren wrangen smaak, vroeger in gebruik, zijn thans met het EXTRACTUM FOLIORUM TAXI als een opwekkend, de *Sabina* naderend, geneesmiddel aangeraden. In grootere giften vergiftig. — Vroeger waren ook LIGNUM, CORTEX en BACCÆ TAXI officineel. De FOLIA bevatten: bittere vluchtige olie, eene bittere stoffe, gele kleurstof, hars, looistof, galnotenzuur, chlorophyll, slijm, suiker, appeltzure kalk (PERETTI). Vergel. V. G. p. 72.

EPHEDRA DISTACHYA L. Gr. in Z. Europa; de vruchten waren als AMENTA UVÆ MARINÆ, en van E. MONOSTACHYA L. de bladen als FOLIA E. M. officineel.

II. Trib. CUPRESSINEÆ RICH.

I. JUNIPERUS L. Flores dioici. Masc. amentacei. Antherae 4—7, uniloculares, ad marginem inferiorem squamae ovatae peltatae insertae. Flores foeminei terni, terminales, involuero carnoso, trifido, ex squamis tribus amenti connatis formato, cincti, liberi, erecti. Nuces, perigonio persistente nucamentaceo inclusae, in involuero aucto, carnoso, baccam spuriam exhibente, absconditae.

B. (431) I. I. SABINA L. f. rhombeis aculis quadrifariam arcte imbricatis et dorso glandula impressis vel lanceolatis acuminatis patulis decurrentibus et plus minusve remotis, baccis pedunculo

recurvo pendulis. *Sevenboom* v. g. p. 70. — *Gr.* op drooge plaatsen in Z. Europa, Orient; niet zeldzaam in onze tuinen. — *Bl.* Maart. Apr. $\frac{1}{2}$ 8—12', bessen blaauw. — *Ik.* D. 87.

G. B. De bovenste takjes, HERBA SABINÆ.

E. Riekt sterk en onaangenaam, balsamiek, iets verdoovend; smaak onaangenaam, harsig-scherp.

B. Vluchtige olie (op 1 ℥ 1 $\frac{1}{2}$ dr. olie) en looistof.

W. Opwekkend, prikkelend, de stofwisseling in de veget. organen verhoogend, de secretiën bevorderend, specifiek prikkelend op den Uterus.

G. Bij blennorrhoeën, aton. aandoeningen, anomale menstruatie, verlammingen, arthrit. en syphil. aandoeningen enz. in POEDER ($\frac{1}{2}$ —1 scr. 2 maal daags), INFUS (1—2 dr. op 6—8 onc. binnen 2 $\frac{1}{2}$ u.), *uitwendig* tegen aton. zweren, syphil. en andere uitwassen enz. in POED., INF., ZALF.

P. OLEUM (ÆTHER.), TINCTURA, AQUA et UNGUENTUM SABINÆ. — Voeger ook CONSERVA en EXTRACTUM.

Verwisseling, met *Juniperus Virginiana* L. en *J. Bermudiana* L.; onderscheiden zich door meestal bij drieën staande bladen, kleine eivormig-ellipt. bessen en veel zwakkeren reuk. — Van *J. VIRG.* worden de bladen in N. Amer. als HERBA SABINÆ gebr.

B. (432) 2. *J. COMMUNIS* L. fruticosa, erecta, denique arborescens, f. ternis patentissimis lineari-subulatis in mucronem pungentem acuminatis supra leviter canaliculatis subtus obtuse carinatis, linea impressa carinam perducente, baccis ovatis pruinosis folio duplo triplove brevioribus. *Gemeene Geneverstruik* *F. B. Sept.* I, 2. p. 711. *Gr.* op heidevelden, bergen in M. en N. Europa, Azie. — *Bl.* Mei. *Ik.* D. 86.

G. D. De bezieachtige kegelvruchtjes, BACCÆ JUNIPERI, het hout van wortel en stam, LIGNUM J., en de toppen der jonge takken, TURIONES J.

E. Bacc.: Reuk aangenaam balsamiek, smaak bitter zoet iets prikkelend. *Lignum*, reuk vooral bij het verbranden, als de bessen, smaak scherp geurig, even als de turiones.

B. De bessen: in 100 deelen: vluchtige olie 1, was 4, eigendommelijke hars 10, suiker 33, gom 7, water 12,2, houtvezels enz. 35, (TROMSDORFF); van het hout, vluchtige olie en hars.

W. Balsamiek-prikkelend, op de ingewanden, slijmvliezen, piswerktuigen, huid, geheele vaat- en zenuwstelsel.

G. Der bessen: *inwendig* tegen atonie en verstoppingen der spijsverteringswerktuigen, tegen onderdrukte menstruatie, hydrops, chron. huidziekten, in POEDER (1—2 scr.), INF. (1 onc. op I ℞) en de *prapar.*, *uitwendig* tot verdeeling van aton. zwellingen in omslagen, tot berooking bij besmettelijke ziekten. — Het *hout*: in soortgelijke ziekten als de beziën, meestal met andere stoffen tot SPECIES, in INFUS.; ook tot berookingen. De *Turioncs* als het hout.

P. Baccae: SUCCUS INSPISSATUS *seu* ROOE. JUNIPERI; AQUA (DESTILL.) EN SPIRITUS J., SP. J. COMPOSIT.; van de *bessen* en het *hout*: OLEUM (ÆTHER.) JUNIPERI; ook een bestanddeel van TINCTURA PINI COMPOSITA *seu* LIGNORUM. — De hars, welke tuschen hout en schors der oude stammen gevonden wordt, was vroeger in gebruik als RESINA JUNIPERI *seu* SANDARACA GERMANICA.

3. J. OXYCEDRUS L. *Gr.* in Z. Europa gaf vroeger LIGNUM OXYCEDRI, en de daaruit gestookte empyr. olie, OLEUM CADINUM.

4. J. LYCIA L. *Gr.* in Z. Europa en M. Azië geeft ook o. CADINUM.

5. J. THURIFERA L. *Gr.* in Spanje en Portugal, werd vroeger ten onrechte voor de moederplant van OLIBANUM gehouden.

CUPRESSUS SEMPERVIRENS L. Geeft eene vlugtige olie; welke in nieuwere tijden als anthelm. aanbevolen is. Vroeger waren de vruchten NUCES CUPRESSI en het LIGNUM C. officineel.

B. (433) THUJA ARTICULATA VAHL. (Callitris art. Vent.) Een N. Afrikaansche heester. — *Ic.* D. 85. De uit de schors zweettende en verharde hars is de SANDARACA *seu* RESINA SANDARACÆ. tot vernis enz. gebr., vroeger ook als in- en uitwendig geneesmiddel.

(434) TH. OCCIDENTALIS L. *Gr.* in N. Amer.; bij ons niet zelden in tuinen. De bebladerde takjes en het hout, RAMULI *et* LIGNUM ARBORIS VITÆ, van sterken balsam. reuk, en geurig-bitteren smaak, hebben oplossende zweet- en pisdrijvende krachten, en waren weleer tegen rheumat., jicht, hoest, feb. intermitt., in groot aanzien. Onlangs is de daaruit gedestill. geurige olie als anthelminth. geprezen. — Kan met *Th. Orientalis* L. verwisseld worden.

III. Trib. ABIETINÆ RICH.

II. PINUS L. Flores amentacei; masc. antherae 2, unilo-

culares squamis amenti subtus adnatae; fem.: amentum e bracteis squamaeformibus formatum, in axilla involucrum proprium squamaeforme biflorum gerentibus, quae involucra, deinde aucta, squamas majores strobili adulti formant. Flores inversi. Perigonium initio involucre arcte adnatum et squama propria alaeformi tectum, quae maturescente fructu cum nuce solvitur. Stigma punctiforme. Nux spuria e perigonio orta.

B. (435) 1. P. SYLVESTRIS L. f. geminis, amentis femineis post anthesin pedunculo recurvato nutantibus, strobilis ovato-conicis pedunculatis, alis nuce triplo longioribus. *Denneboom F. B. Sept. I, 2. p. 689.* — *Gr.* in de bosschen van Europa tot in de noordelijkste gewesten, in N. en M. Azie. † 80—120'. — *Bl.* Apr. Mei. — *Ic.* D. 80.

(436) 2. P. MARITIMA LAM. f. geminis, amentis foemineis per et post anthesin erectis strobilis sessilibus angulo recto patentibus ovato conicis, alis nuce triplo longioribus. *Hangende Pijnboom F. B. Sept. I, 2. p. 689.* — *Syn.* P. Pinaster W. — *Gr.* in Z. Europa. † iets lager dan No. 1. — *Bl.* Mei, Juny. — *Ic.* D. 76, 77.

G. D. Van beiden: de knoppen: TURIONES seu GEMMÆ PINI. — De hars der stammen: RESINA COMMUNIS seu PINI, waaruit bereid worden: TEREBINTHINA COMMUNIS seu PINI van *P. Sylvestris*; TER. GALLICA seu BURDIGAENSIS van *P. Maritima*. — Verder: OLEUM TEREBINTHINÆ, T. COCTA, COLOPHONIUM, PIX ALBA seu RESINA BURGUNDICA, PIX NIGRA seu NAVALIS en PIX LIQUIDA seu CEDRIA.

E. Der turiones: reuk harsig, smaak harsig-bitter; resina: reuk onaangenaam harsig, smaak prikkelend harsig iets bitter. — De reuk der overige praep. is veelal iets empyreumatisch.

B. Het inwendige gedeelte van de schors van *P. sylvestris*: weeke hars 6,92, acid. tann. en apothema 6,65, suikerhoudend en bitter extract 15,0 kinazure kalk 0,53, geleivormende stof 18,15, water en verlies 5,25. De hars bestaat uit hars en vlugt. olie. (WESTRING). — De schors van *P. maritima*: acid. tannic. 52,195, extractstof 10,395, gomachtige extractstof 6,885, gom 3,960, hars 1,035, apothema 0, 485, houtvezels 25,140 (NARDO.) — Der turiones: hars, looistof, de eerste in groote hoeveelheid. — *Terpentijn* uit: vluchtige olie en twee harsen, *Pinin-* en *Sylvinzuur* genoemd (UNVERDORBEN). — De schors van *P. Sylv.* bevat: acid. pecticum 173,0, gomachtige stof 24,0, plantenslijm 5,0,

zetmeel 59,25, bitter subcalcoïde 70,0, harde hars 90,0, weeke hars 60,0, was 13,0, vezelen en een eigen zuur (DU MÉNIL).

W. Vlugtig-opwekkend, de afscheiding der nieren en slijmvliezen opwekkend; van de terpentijnolie vlugtig prikkelend enz.

G. der *turiones*: tegen atonie der ingewanden, hydrops, huidziekten, rheumat. in DECOCT. in- en uitwendig. — *Resina*: uitwendig als stimulans, resolvens, tot bevordering der ettering; in PLEISTERS EN ZALVEN; ook als *berooking* bij longziekten. *Terebinthina*: gewoonlijk *uitwendig* als stimulans, zelden inwendig tegen slijmvlöeijingen (5—10 gr.) enz. in EMULS. EN PILLEN. — *Ol. Tereb.*: *inwendig* tegen adynamie der zenuwen, atonie der slijmvliezen, urien-werktuigen, rheumat., arthritis, verlammingen, aton. obstructie, vooral der lever, icterus, ingewandswormen, op *suiker* en in EMULS; *uitwendig* tegen *tumores frigidi*, wintervoeten, klierverhardingen, gangraena, in inwrijvingen, omslagen enz. *Colophonium*: tot bedekking van deelen als bij tumor albus, als POEDER in torpide zweren; *pix*: bij huidziekten, *pix liq.* tot berooking bij phthisis pituitosa, huidziekten; het teerwater tegen toring, aton. aandoeningen der slijmvliezen.

P. TINCTURA PINI COMPOSITA, PIX LIQ., AQUA PICIS seu PICEA, UNC. PICEUM, RESINA COMMUNIS, TEREB., COLOPHONIUM, PIX zijn een bestanddeel van vele zalven en pleisters: UNG. BASILICUM, BALSAMUS ARCEI *seu* UNG. ELEMI, CERATUM RESINÆ PINI *seu* CITRINUM, EMPL. ADHESIVUM, LYTHARGYRI, LINIMENTUM SAPONATO-TEREBINTHINATUM.

B. (437) 3. *P. ABIES L. f. compressis subtetragonis mucronatis solitariis, strobilis cylindricis pendulis, squamis eroso-denticulatis. Sparre Pijnboom F. B. Sept. I, 2, p. 689. — Syn. Abies excelsa Lam. Picea vulgaris Lk. — Cr. in de Europ. en N. Asiat. wouden, hoog noordwaarts 100—180'. — Bl. Mei. — Ic. D. 81.*

G. D. De hars RESINA PINI, ook R. ALBA genoemd; de van zelfs uitvloeiende in korrels verhardde soort geeft den gemeenen wierook: OLIBANUM SYLVESTRE *seu* THUS VULGARE. — TEREBINTHINA COMMUNIS. Het overige zoo als bij de voorg.

(438) 4. *P. PICEA L. f. pectinatis emarginatis subtus albobilineatis, strobili squamis obtusissimis appressis. — Syn. Abies*

pectinata DC. — *Gr.* in de meeste Europ. wouden 100—180'.
Bl. Mei.

G. D. Geeft eene fijne Terpentijn: TERE. ARGENTORATENSIS
seu ABIEGNA, waarschijnlijk ook RESINA PINI.

(439) 5. *P. PUMILIO* HENKE, f. geminis, strobilis ovalibus vel oblongo-ovalibus erectis, alis nuce duplo longioribus. — *Syn.* *P. Mughus* Scop. nou Jacq. — *Gr.* op de Z. Europ Alpen. Uit de jonge takken wordt door destillatie met water het OLEUM TEMPLINUM bereid, met terpentijnolie grootelijks overeenkomende en verwisseld. Men zegt dat de BALSAMUM HUNGARICUM uit de takken uitvloeit en in vlesschen opgevangen wordt.

(440) 6. *P. PINEA* L. f. geminis, strobilis pedunculatis reflexis ovato-subrotundis obtusis, alis nuce triplo brevioribus. — *Gr.* in Z. Europa, 40—50'. — *Ic. D.* 78, 79. De nootjes, NUCES PINEÆ, eigenlijk hunne kernen, NUCLEI PINEÆ *seu* PINEOLI, naar gewone noten smakend, waren vroeger als demulcens gebr., thans nog tot voedsel als amandelen. Geven door uitperssing vette olie.

(441) 7. *P. CEMBRA* L. *Gr.* in M. Europ, en N. Azie. De kernen: NUCLEI CEMBRÆ, zouden zoo als de voorg. gebruikt worden. Uit de takken wordt de BALSAMUM CARPATICUM *seu* LIBANI verzameld, thans geheel obsoleet.

(442) 8. *P. STROBUS* L. Zoude in N. Amer. *Terpentijnolie*, en

(443) 9. *P. TAEDA* L. eene naar wierook gelijkende hars geven.

(444) 10. *P. BALSAMEA* L. *Syn.* *Abies balsamifera* Michx. *Gr.* in N. Amer. — *Ic. D.* 82.

(445) 11. *P. CANADENSIS* L. (*Syn.* *Abies canadensis* Marshall) *Gr.* in N. Amer. — *Ic. D.* 83. Deze beide soorten geven in hun vaderland TEREBINTHINA CANADENSIS *seu* BALSAMUM CANADENSE ook RESINA LIQUIDA PINI BALSAMEÆ. en wanneer dezelve zeer doorschijnend is, BALSAMUM GILEADENSE SPURIUM genaamd. Bevat in 100 deelen: vluchtige olie 18,6, eene in alcohol opl. hars 40, moei-jelijk opl. hars 33, iets caotschoue en bittere extractstof (BONASTRE). De spruiten van dezen boom dienen tot het bereiden van het bekende *spruce-bier*.

B. (446) 12. *P. LARIX* L. f. fasciculatis planis subcanaliculatis deciduis, strobilis ovals erectis, squamis obtusissimis apice laxis.

Syn. Larix europaea Hort. Par. Abies Larix Lam. — *Gr.* in de landen van M. en Z. Europa, Azie, 60—80°. — *Bl.* Mei.

G. D. Eene fijne soort van Terpentijn: TEREBINTHINA VENETA seu LARICINA.

E. G. Reuk aangenamer dan van gewone Terp. en meer voor inwendig gebruik.

P. Een bestanddeel van vele zalven: UNG. TEREBINTHINÆ seu DIGESTIVUM enz.

(447) 13. *P. MICROCARPA* W., eene zeer aanverwante soort zoude eene nog fijnere soort van Terp. leveren. Over andere Terp. zie Pistacia Tereb. p. 57.

(448) 14. *P. DAMMARA* LAMB. (*Syn.* Agathis loranthifolia Salisb. Dammara alba Rumph.) *Gr.* op de Molukken enz. geeft de RESINA DAMMAR seu D. PUTI even als Copal tot bereiding van vernis dienend. — *Ic.* RUMPH. Amboin. II. Tab. 57. — Eene zwarte Dammarahars komt van Chloroxylon Dupada (Fam. Cedreleae.)

Fam. CYCADEÆ RICH. — (K. I. 339).

CYCAS CIRCINALIS. L. *Gr.* op de Molukken, O. Ind. — *Bot. Mag.* T. 2826.

C. REVOLUTA THUNB. *Gr.* in Japan, China enz. — *Ic.* I. c. T. 2963. geven in hun vaderland sago, (GRANA SAGO) welke ook uit de stammen van ENCEPHALARTOS-soorten aan de Kaap en in N. Holl. en uit SAMIA in Z. Amer. verzameld wordt.

Classis II. MONOCOTYLEDONEÆ seu ENDOGENÆ PHANEROGAMICÆ.

EENZAADLOBBIGE of BINNFNWAARTS GROEIJENDE OPENBAAR
BLOEIJENDE PLANTEN.

De steng is van geen duidelijk omschreven merg en ware schors voorzien, dewijl de nieuwe houtvezelen niet aan de hui-

tenzijde des stams afzonderlijke lagen vormen, maar naar binnen toe onregelmatig ontstaan. De bloemdeelen zijn gewoonlijk in het drietal of deszelfs meervouden aanwezig. De zaadkiem heeft ééne zaadlob of meerdere afwisselende.

Fam. LXIII. PALMÆ L.

Spadix plerumque spathis pedunculo adnatis tectus. Flores parvi monoici aut polygamo-dioici, raro hermaphroditi, bracteis 2, aut 1, aut 0 cincti. Perigonium duplex constans calyce trisepalo et corolla 3- petala, petalis liberis aut connatis cum sepalis alternantibus. Stamina plerumque 6, biseriatim sepalis et petalis opposita, rarius ternatim multipla rarissime tria. Filamenta libera aut basi connata. Antherae introrsae, biloculares, lineares, dorso affixae, loculis longitudinaliter dehiscentibus. Ovarium carpellis 3, raro 2 vel 1 compositum, liberis aut connatis. Locula plerumque 1- raro 2- sperma. Styli loculorum numero, brevissimi, coaliti. Stigmata simplicia. Fructus perigonio persistente, saepe coriaceo-indurato stipatus, baccatus vel drupaceus, aut solitarius 3- locularis. Semen plerumque in loculo erectum Albumen densum cartilagineum, corneum, aut subligneum aut oleosum aut cavum; embryo in lectulo proprio albuminis juxta peripheriam; extremitate cotyledonari germinatione aucta et cavitatem, praeexistentem vel liquefactione albuminis medii formatam, replente. — (K. I. 280).

De *Palmen*, om hunne trotsche en sierlijke gestalte, door LINNÆUS teregt *plantarum Principes* genoemd, hebben enen veelal houtachtigen onverdeelden stam, door de aanhechtingsteeken der bladen geringeld, of door de achterblijvende voetstukken derzelve bedekt; aan den top, die de eenige knop der plant is, de bladen dragend. Deze zijn gesteeld steng-omvattend, hunne voetstukken met netsgewijze vezels omsloten. De bladen ingesneden, vindeelig, waaijervormig, palmvormig, gevind enz.

Zij groeijen vooral in de tropische gewesten van Amerika, zeldzamer op het vaste land van Afrika en Azie, menigvuldig daarentegen op de eilanden dezer werelddeelen. Slechts eene soort groeit in Z. Europa.

Eigenschappen. Naast de graangewassen zijn de Palmen, de nuttigste gewassen voor den mensch, die hem voedsel en kleding in ruime mate geven; ook geneeskrachten zoekt men onder hen niet te vergeefs. Bijkans allen bevatten in het merg der oudere stammen een overvloedig zetmeel (Sago). Uit insnijdingen der bloemkolven en der houtlagen der stammen verzamelt men een zoet vocht, hetwelk door gisting in eenen lekkeren wijn verandert. De jonge bladspruiten leveren eene goede groente. Belangrijk zijn de vruchten; het *kiemwit* der onrijpen is *vloeibaar* als melk en levert eenen aangenamen drank op; later verhardende nadert het de noten en geeft dan een aange-naam voedsel; wie kent niet de dadels en kokosnoten! Ten laatste wordt het kiemwit geheel hard en hoornachtig. Anderen geven olie, anderen was, hetwelk de stammen van eenige Palmen bekleedt, enz. — Slechts enkele Palmen bevatten sterk zamen-trekkende beginsels.

I. ARECA L. Spadix ramosus, androgynus, spatha duplici cinctus, flores sup. *masculi*; calyx 3- partitus, corolla 3- petala, petalis lanceolatis, aestivatione valvatis. Stamina 3—6—12, filamenta subulata, antherae ovatae sagittatae. Ovarii rudimentum. *Fem.* Calyx 3- phyllus, corolla 3- petala; aestivatione imbricati. Staminum rudimenta. Ovarium 3- locale. Stigmata 3, sessilia. Drupa baccaeformis, monosperma. Albumen ruminatum corneum. Embryo basilaris.

B. (449) 1. A. CATECHU L. Caudice annulato laeviusculo, f. pin-nati-sectis, segmentis plicatis, inferioribus linearibus aut lineari-lanceolatis acutis, superioribus eroso- praemorsis, petiolis spadici-busque glabris. Fructu ovato (ochraceo) — *Gr.* in O. Indie. 30—50'. — *Ic.* D. 38. H. VII. 35.

G. D. Het uit de vruchten verkregene extract; CATECHU, SUCCUS CATECHU, seu TERRA JAPONICA.

Het overige als bij Acacia Catechu pag. 82.

CARYOTA URENS L. in O. Ind. en op de O. Ind. eilanden, geeft even als de volgende soort sago.

ARENCA SACCHARIFERA LABILL. (Gomutus saccharifer Spr.) in Cochinchina en O. Ind. cil.

II. CALAMUS L. Flores dioici vel polygamo-dioici, in spa-

dicis, spathis plurimis incompletis vaginati, amentis spathellulati. *Masc.* Calyx tridentatus aut trifidus. Corolla tripartita. Stamina 6, filamenta basi connata, antherae sagittatae. Ovarii rudimentum. *Fem.* Cal. et Cor. ut in mare. Urceolus e rudimentis staminum 6 coalitis. Ovarium triloculare. Stigmata 3, sessilia. Bacca monosperma, squamis retrorsis loricata. Albumen corneum, superficie pustulatum vel ruminatum. Embryo subbasilaris.

B. (450) I. c. DRACO w. Aculeis caudicis seriatis adpressis, rhachium solitariis subuncinatis, foliis lineari-lanceolatis triner-
vibus in nervis supra setosis, spadicibus paniculato-ramosis erectis, floribus hermaphroditis, fructibus subglobosis. — *Gr.* in O. Indië, 300', een duim dik. — *Ic. D.* 39, 40. *H.* IX. 3. Geene afb. is geheel juist.

Deze boom is ten eerste nauwkeurig beschreven door BLUME, volgens Exemplaren door PRÆTORIUS uit Sumatra gezonden. (*Bijdr. Nat. Wet.* VII, 115).

G. D. De uit de vruchten bereide hars, SANGUIS DRACONIS.

E. Zonder reuk en smaak; bij verbranding eenen eigenaardigen reuk ontwikkelend.

B. Roode hars (*Draconine*) 90,7, vette olie 2,0, Benzoëzuur 3,0, Oxalis Calcis 1,6, Phosphas Calcis 3,7, (HERBERGER).

W. Zamentrekkend, tonisch.

G. Vroeger *inwendig* tegen daarrhee, bloedvloeijingen, secretiones profusæ; *uitwendig* op aton. klieren, in POEDER en PRÆP. thans tot *pulv.* en *elect. dentifrica.*

Of c. VERUS LOUR., c. ROTANG w., c. RUDENTUM w. in O. Ind.; ook drakenbloed geven, is zeer twijfelachtig. BLUME zegt, dat de beste soort dezer stof van c. DRACO komt, doch dat ook andere Calami deze stof bevatten, maar in te kleine hoeveelheid om ingezameld te worden, als c. ORNATUS EL. — *Vergl.* Dracaena Draco Smilacæe) p. 280, Pterocarpus pag. 72, Croton p. 245.

III. SAGUS GÆRTN. Flores monoici, in eodem spadice ramoso, absque spatha communi pluribus incompletis vaginato, in amentis compressis distichis bractea et bracteola cupularibus cincti. *Masc.* Calyx tridentatus. Corolla tripetala. Stamina 6—12, filamenta basi dilatata, antherae lineares erectae, Ovarii rudimentum nullum. *Fem.* Calyx tridentatus. Corolla campanulata, 3-fida. Staminum urceolus 6-dentatus, antheris abortivis sagit-

tatis. Ovarium 3-loculare. Stigmata 3, subulata, connata. Bacca squamis retrorsis loricata, 1-sperma. Albumen ruminatum. Embryo supra fossam umbilicalem dorsalis.

(451) 1. s. RUMPHII W. Caudice inaequali, f. pinnatisectis, laciniis lineari-lanceolatis marginibus remote aculeatis, petioli dorso aculeis deciduis obtecto. Spadice biserialim ramoso, ramis alternis. — *Syn.* Metroxylon Sagus. — *Gr.* op de O. Ind. eil, vooral de Molukken, daar ook veel gekweekt. 15—30'. — *Ic.* RUMPH. Herb. Amb. I, 17—18.

(452) 2. s. FARINIFERA LAM. Caudice glabro, f. pinnatisectis, lineari-oblongis, petiolo aculeis solitariis remotis longis tecto. Spadicis ramis longis squarrosis. — *Gr.* als de voorg.

(453) 3. s. RAPHIA L. f. pinnatisectis, laciniis lineari-oblongis petioloque aculeatis. Spadicis ramosissimi ramis congestis. — *Syn.* Metroxylon viniferum Spr. Sagus Palma Pinus Gaertn. — *Gr.* op Malabar en in Afrika. — *Ic.* PALISOT DE BEAUV. Flore d'Oware Tab. 44.

G. D. Van deze drie en nog andere palmen het uit de stammen geperste meel, sago.

E. Zonder reuk, laf van smaak.

W. Voedend, ligt verteerbaar, verzachtend.

G. Als zachte voedselstof bij velerlei ziekten.

Hoezeer de soorten van sagus de grootste hoeveelheid Sago geven, zijn er nog een groot aantal palmen, uit welke deze stoffe getrokken wordt, als:

(454) SAGUS RUFFIA JACQ. (Metroxylon Ruffia Spr.) in Madagascar.

(455) PHOENIX FARINIFERA ROXB. *Gr.* in O. Indië.

ELATE SYLVESTRIS AIT. *Gr.* in O. Indië.

CORYPHA UMBRACULIFERA L. *Gr.* in O. Indië.

C. ROTUNDIFOLIA LAM. Op de Molukken en in Cochinchina.

TALIERA SYLVESTRIS BL.

T. GEMBANGA BL. *Gr.* beide op de O. Ind. Eil.

BORASSUS FLABELLIFORMIS L. In Z. Azië. Vergl. ook *Fam.*

CYCADER p. 271.

(456) PHOENIX DACTYLIFERA L. *Dadelpalme.* — *Gr.* in N. Afrika, Z. en W. Azie; daar, in O. Indie en het zuidelijkste Europa geplant, 30—60'. — *Ic.* D. 37.

- G. D.* De gedroogde kernen *DACTYLI seu TRAGEMATA*.
E. Smaak aangenaam, zoetachtig-slijmig.
B. Suiker, slijm, gom, eiwit.
W. Licht voedend, involverend, de slijmsecretie bevorderend.
G. Bij catarrhus als bestanddeel van vele *SPECIES PECTORAL*; de kernen weleer tegen aandoeningen der organa uropoietica.

(457) *ELEIS GUINEENSIS* JACQ. *Gr.* oorspronkelijk in N. Guinea; van daar naar W. Indië en Z. Amer. overgebracht. Uit het vezelige olieachtige vruchthulsel, wordt het meeste *OLEUM PALMÆ* verkregen, van liefelijken reuk en smaak, bij ons obsoleet, in het vaderland der plant echter als gewone olie tot dagelijks gebruik en als in- en uitwendig geneesmiddel gebruikelijk. — *EMPLASTRUM DIAPALMÆ* heeft zijnen naam verkregen, omdat men vroeger *OL. P.* tot deszelfs bereiding gebruikte.

Vele andere Palmen leveren deze olie, als:

COCOS NUCIFERA L. in Z. Azië.

C. BUTYRACEA L. *fil.* in Z. Amerika.

C. FUSIFORMIS SW. in W. Ind. en Z. Amer.

(458) *HYPHENE CRINITA* GERTN. *Gr.* in Opper-Egypte. Volgens sommigen zoude deze palme eene soort van *BDELLIUM*, *B. AEGYPTIACUM*, geven. De vruchten dezer Palmen worden in Egypte als *FRUCTUS BDELLII* gebruikt. Het *BD. ARABICUM* of *INDICUM*, hetwelk wij van *Amyris* (p. 60) afkomstig te zijn zegden, wordt volgens eenigen van *BORASSUS FLABELLIFORMIS* in Z. Azie verzameld. — Over eene andere soort dezer hars zie *Daucus* p. 122.

Fam. LXIV. SMILACEÆ R.BR.

Flores in paucis generibus unisexuales. Perigonium inferum petaloideum, 6-fidum, vel 6-phyllum vel 4-8-partitum. Stamina tot quot perigonii laciniae, receptaculo vel perigonio inserta. Antherae introrsae. Ovarium liberum, triloculare, loculis 1-pluri-ovulatis, ovulis angulo centrali affixis. Styli 1-3. Fructus succulentus, indehiscens, trilocularis, quandoque abortu 1-locularis, 1-spermus. — (K. I. 301).

De *Smilaceën* zijn kruiden en heesters uit de gematigde ge-

westen der aarde, met eenvoudige afwisselende of kransvormende bladen.

Eigenschappen. De *slijmig bittere wortels* der meesten zijn *diuretisch, diaphoretisch, oplossend.* Alleen *Dracæna Draco* is zeer harsrijk en *Paris* scherp, giftig.

I. SMILAX L. Flores dioici. Perigonium ad basin usque sex-partitum. Masc.: filamenta libera. Fem. Ovarium 1—3-loculare, loculis 1-ovulatis. Styli 3, breves. Stigmata obtusa. Bacca abortu 1—2-sperma.

(459) 1. s. OFFICINALIS KUNTH. Caule 4-angulo aculeato, glabro, ramis novellis subteretibus inermibus; f. ovato-oblongis, acutis, basi cordatis, coriaceis, 5, 7-nerviis et venosis. — *Gr.* in Columbia aan de Magdalena-rivier, heestertje.

B. (460) 2 s. SYPHILITICA HUMB. Caule tereti, aculeis remotis validis, f. oblongo-lanceolatis, cuspidatis coriaceis, 3-nerviis. *Gr.* in Columbia aan de Cassiquiare-rivier, heestertje. — *Ic. Berlin. Jahrb. d. Pharm.* 1826. T. 1.

(461) 3. s. SASSAPARILLA L. Caule subquadrangulo, aculeis geminatis inflexis, f. ovatis, cordatis, acutis, coriaceis, 3—5-nerviis, umbellis pedunculatis, axillaribus, pedunculo petiolo duplo longiore, baccis nigris, pruinosis. — *Gr.* in Z. Amer., in Virginie. Het schijnt dat meer dan eene soort onder dezen naam begrepen zijn.

(462) 4. s. MEDICA SCHIEDE et DEPPE. Caule angulato, striato, angulis aculeos sparsos curvatos gerentibus, f. auriculato-cordatis brevi-acuminatis, glabris, aliis magis ovatis, aliis hastatis, subcrenulatis, nervis 5 apice confluentibus, petiolis canaliculatis, umbella 12-flora brevi pedunculata. — *Gr.* in Mexico.

G. D. Van deze vier en misschien nog andere soorten de wortel; RADIX SASSAPARILLÆ, seu SASSAPARILLÆ, seu ZARZÆ, waarvan onderscheidene soorten voorkomen, die van verschillende planten afkomstig zijn, welke men nog niet naauwkeurig kent; *S. van Honduras, S. van Veracruz, S. van Lissabon.* De *Mexic.*, van *Veracruz* in den handel gebr. wordt volgens SCHIEDE van de laatste soort verzameld, de *Lissab.* van s. SYPHILITICA.

E. Zonder reuk, smaak laf, dan ligt bitter en prikkelend.

B. Eene scherpe bittere hars 2,8, gomachtige extractstof 5,5.

zetmeel 54,2, houtvezel 27,8; iets vlugtige olie (100 ℥ 1 onc.) (CANOBBIO); ook suiker (ROSE). Later ontdekte men eene kristall. stof, welke als *Parigline*, *Smilacine*, *Salseparine* of *Parillinzuur* beschreven is.

W. Opwekkend op het voedingsstelsel, vooral op de organa secretoria, diuretisch en diaphoretisch.

G. Sints 1530 hoofdzakelijk in Syphilis, chron. huidziekten, jicht, rheumatisme, meestal in DECOCT, zelden in POEDER, dikwijls in verbinding met andere species.

P. EXTRACTUM SARSAP. Een bestanddeel van vele antisymphil. dranken: DECOCTUM POLLINI, DEC. ZITTHANNI, ROOB DE LAFFECTEUR. *Verwisseling.*

Met de wortels van *Carex arenaria* L. en *C. hirta* L.; deze hebben de dikte eener schrijffpen, zijn bleekgrijs en dragen aan de geledingen zwartbruine scheeden.

(463) 5. *s.* ASPERA L. Caule aculeato angulato f. subhasato-cordatis ovatis lanceolatisve 7—9- nerviis aculeato-dentatis coriaceis. — *Gr.* in Z. Europa, Orient, †.

G. D. Deze wortel wordt in Italië als Sassaparille gebruikt en komt somtijds in den handel als RAD. SARPAP. ITALICÆ. Op gelijke wijze zouden de wortels van *s.* ALPINI W. in Griekenland, van *s.* GLAUCA WALT. in Brasilië, van *s.* BRASILIENSIS SPR. aldaar, in hun vaderland als *S.* gebruikt worden.

B. (464) 6. *s.* CHINA L. Caule subtereti, aculeis brevibus, sparsis, f. cordato-ovatis aut rotundatis, brevi-acuminatis, 5-nerviis, reticulato-venosis, coriaceis, floribus umbellatis, baccis rubris. *Gr.* in China en Japan, heesterdje. — *Ic. D.* 45. KEMPFER *Amoen. exot.* p. 783.

G. D. De knolstok RADIX CHINÆ VERÆ seu ORIENTALIS seu PONDEROSÆ.

E. en *G.* Zwak-bitter van smaak, vroeger bijkans als Sassap. in gebruik, thans obsoleet.

(465) 7. *s.* PSEUDO-CHINA L. in W. Indië en de Zuid. Staten van N. Amer. De wortel wordt veel menigvuldiger dan de voorgaande als RAD. CHINÆ OCCIDENTALIS seu PSEUDO-CHINÆ in den handel gebragt en schijnt dezelfde kracht te bezitten. — Op gelijke wijze worden nog de wortels van *s.* TAMNOIDES L. in Carolina, *s.* ZEYLANICA L. in O. Indië, *s.* LEUCOPHYLLA Bl. op de O. Ind. eil. gebruikt.

RUSCUS ACULEATUS L. Een kleine Z; Europ. heester, gaf vroeger RAD. EN BACCÆ RUSCI seu BRUSCI, oplossend en diuretisch.

R. HYPOGLOSSUM L. Gr. als de voorg., gaf vroeger de iets adstringerende HERBA UVULARIÆ seu HYPOGLOSSI seu HISLONGÆ seu BONIFACII seu LAURI ALEXANDRIÆ.

R. HYPOPHYLLUM L. Gr. als de voorg. gaf RADIX EN FOLIA LAURI ALEXANDRIÆ, bij onderdrukte menstrua, moeilijke geboorte enz. enz. gebr.

II. ASPARAGUS L. Flores abortu doïci. Perigonium campanulatum, sexpartitum, basi in tubulum saepe pedicelliformem contractum. Stamina 6. Ovarium 3-loculare, loculis 2-ovulatis. Stylus 1, stigmata, 3, reflexa.

(466) I. A. OFFICINALIS L. Caule herbaceo tereti erecto, f. fasciculatis setaceis teretibus, ramulisque glaberrimis laevibus, tubulo perigonii limbum dimidium aequante, filamentis florum masculinorum longitudine antherae oblongae. Gewone *Aspersie F. B. Sept. I, 2. p. 279.* — Gr. langs de oevers van rivieren, der zee, weilanden in Europa; veel in tuinen. 2. — *Ic. D. Suppl. III. 3. 4. H. VIII. 29. Bat. 155.*

G. D. De wortel met de wortelspruiten RADIX ASPARAGI, van slijmig-bitteren smaak, was vroeger als pisdrijvend en bloedzuiverend in gebruik, doch thans even als BACCÆ en SEMINA obsoleet. De wortel bevat zwak-bittere extractstof, hars, suiker, gom, Murias, Malas, Acetas, Phosphas Potassæ en Calcis (DULONG). De TURIONES bevatten de eigenlijke *Asparagine*. De gedroogde w. behoorde tot de RAD. v APERIENTES. BROUSSAIS verklaart, dat de *turiones* den hartslag verminderen: hij gebruikt SYRUP. TURIONUM ASPARAGI.

A. ACUTIFOLIUS L. gaf vroeger RAD. EN SEM. CORRUDE.

III. CONVALLARIA L. Perigonium campanulatum vel tubulosum, 6-fidum, vel 6-dentatum. Ovarium 3-loculare, loculis 2-ovulatis. Stigma obtusum trigonum. Bacca loculis 1-spermis.

(467) I. C. MAJALIS L. Scapo nudo semitereti, floribus racemosis nutantibus. *Klokvoornig Dalkruid F. B. Sept. I, 1. p. 280.* — Gr. in de bosschen van Europa, M. Azie en Amer. — *Bl. Mei, Jun. 2. — Ic. D. 43. H. III. 18. Bat. 6.*

G. D. De gedroogde bloemen, FLORES LILIORUM CONVALLIUM, en RADIX *et* BACCÆ L. C.

E. De bloemen, door het droogen geheel zonder reuk, smaak bitter-scherp.

G. Vroeger tegen velerlei neuroses, thans zeldzaam nog in PULVIS SIERNUTATORIUS. De wortels en beziën waren een specificum tegen Epilepsie.

(468) 2. c. POLYGONATUM L. *Witwortelig Dalkruid F. B.* Sept. t. a. p. — *Gr.* in bosschen enz. van Europa, N. Asie. *Ic. D.* 44. H. III. 19. Bat. 94.

(469) 3. c. MULTIFLORA L. *Veelbloemig D.* — *F. B.* Sept. t. a. p. — *Ic.* H. III. 20. Bat. 95. — *Gr.* in Eur., Azie, N. Amerika.

G. D. Van beide, vooral echter van de eerste soort, de gedroogde wortel: RADIX POLYGONATI *seu* SIGILLI SALOMONIS, van zoet-slijmigen iets scherpen smaak, vroeger uitwendig als emolliens, resolvens.

(470) PARIS QUADRIFOLIA L. *Vierbladig Pariskruid F. B.* Sept. I, 3. p. 796. V. G. p. 66. — *Gr.* in bosschen door bijkans geheel Europa. — *Bl.* Mei. Jun. 2. — *Ic.* H. III. 7. V. G. Tab. VI. Vroeger waren RADIX, HERBA *et* BACCÆ PARIDIS *seu* SOLANI QUADRIFOLII *seu* UVÆ VERSÆ *seu* U. VULPINÆ gebr. De RAD. is emetisch. De bladen en bessen hebben eene narcot. drastisch-purg. braakwekkende werking.

IV. DRACÆNA L. Perigonium corollinum, 6- partitum, patens aut reflexum, basi in tubum angustum contractum. Stamina 6 basi inserta, filamenta medio incrassata. Ovarium 3-loculare, pedunculatum, stylus sursum incrassatus, stigma obscure trigonum. Bacca globosa, 1—3- sperma.

(471) 1. D. DRACO L. Caudice prius indiviso, dein bifurcatim-ramoso, f. in apice aggregatis, ensiformibus, spinoso-acuminatis: panicula ramosissima, florum fasciculis alternis, bracteis integerrimis abbreviatis. — *Gr.* op de Canar. eil. een groote boom, welke eenen zeer hoogen, misschien van alle planten den hoogsten ouderdom bereikt. — *Ic. D.* 41, 42. H. IX. 2.

G. D. Het harsige sap des stams geeft eene soort van Drakenbloed, welke thans zeldzaam in den handel komt, SANGUIS

DRACONIS IN MASSIS. — Vergelijk ook de andere soorten dier stoffe. pag. 274.

Fam. LXV. PIPERACEÆ RICH.

Flores hermaphroditi, nudi, bracteola saepe peltata suffulti in spadice carnosu nudo sessiles. Stamina 2 lateralia seu tria, raro plura. Filamenta germini adhaerentia. Antherae erectae, 1 vel 2-loculares. Ovarium 1-loculare, ovulo erecto. Stigma 1 seu ternu seu quaternu, penicillata seu hispidula. Pericarpium indehiscens, drupaceum, 1-spermum. Semen subglobosum, albumine dense carnosu seu subcartilagineo, centro saepe cavo. Embryo in apice seminis propriae cavitati albuminis immersus. — (K. I. 259).

De Peperachtigen zijn kruiden of heesters, met veelal getakte knoopdragende stengen, met afwisselende tegenoverstaande of kransvormende, eenvoudige, nervige, gaafrandige bladen zonder scheeden. Zij groeijen in de schaduwrijke gewesten tusschen de keerkringen, dikwijls langs andere gewassen klimmende, of op dezelve parasitisch.

Eigenschappen. De vruchten van velen zijn scherp en geurig.

I. PIPER L. Antheræ extrorsæ.

(472) I. P. CUBEBA L. fil. — BL. Caule fruticoso tereti scandente, f. petiolatis oblongis vel ovato-oblongis acuminatis basi rotundatis vel oblique cordatis nervosis coriaceis glabris, pedunculis petiolo subaequalibus, baccis longiter pedunculatis. — Prof. BLUME, van wien wij deze beschrijving ontleenen, merkt op, dat verschillende Pepersoorten bij de Plantenkundigen als *P. Cubeba* beschreven zijn. — Gr. in O. Indië, op de O. I. eil., in Guinea, ook gekweekt. — Ic. D. 22? — Verh. van het Bataviaansch Genootsch. XI. fig. 21.

G. D. De onrijpe gedroogde vruchten CUBEBAE seu PIPER CAUDATUM.

E. Reuk aangenaam-geurig, smaak scherp, naar peper.

B. Vluchtige olie en scherpe vloeibare hars, welke met Copaivabalsam overeenkomen zoude, bruine hars, bittere extractstof, gom, eenige zouten, (VAUQUELIN). Eene eigenaardige met *Piperine*

verwante stof scheidde CASSOLA af, *Cubebine* genoemd. MÖNHEIM vindt houtvezel 64,0, extractstof 6,0, cubebine 6,0, wasachtige stof 3,0, groene vluchtige olie 2,5, gele dito 1,0, balsamische hars 1,5, Chlornatrium 15,5.

W. Sterk prikkelend voor de ingewanden, op de afscheiding der slijmvliezen, zeer specifiek bij gonorrhoea en fluor albus, in POEDER, PILLEN, ($\frac{1}{2}$ —3 dr. eenige keeren daags klimmende, tegen gonorrh.) en de

P. EXTRACTUM CUBEBARUM OLEO-RESINOSUM. De *Cubebæ* zijn een bestanddeel van sommige sp. AROMATICÆ.

Vervalsching, 1. met *Semen Amomi*, 2. *Baccæ Rhamni*, 3. *Zwarte peper*.

B. (473) 2. *P. NIGRUM* L. Caule fruticoso, radicante, scandente tereti, f. ovatis vel ellipticis acuminatis interdum parum oblique subcordatis 5—7-nerviis coriaceis glabris margine recurvis subtus glauco-virescentibus, spadicibus breviter pedunculatis pendulis, fructibus distinctis. — *Gr.* in O. Indie, veel op de O. I. eil., als Java, Sumatra, Borneo enz. gekweekt. — *Ic.* D. 21.

G. D. De onrijpe gedroogde vruchten, PIPER NIGRUM, de zaden der rijpe vruchten, PIPER ALBUM.

E. Reuk en smaak eigendommelijk geurig, brandend-scherp, van de witte peper zwakker.

B. Vluchtige olie, scherpe weekhars, en eene kristallis. harsige stof, (zuiver zijnde, zonder smaak): *Piperine*, met extractstof, gom, bassorine, zetmeel, Malas, Tartras Potassæ, Calcis, Magnesia-zouten, (PELLETIER).

W. Scherp-arom., verwarmend, prikkelend, vooral op de ingewanden.

G. Tegen adynamie der ingewanden, tegen feb. intermitt., de geheele korrels, in POEDER (2 gr. p. d.); de *Piperine* tegen intermitt. ($\frac{1}{2}$ gr. om de 2 u)

P. *Piperinum*, te voren ook OLEUM (ETH) EN ESSENTIA PIPERIS.

3. *P. LONGUM* L. *Gr.* in O. Indië en op de O. Ind. eil. — *Ic.* D. 23. — Vroeger werden de geheele, onrijpe vruchtkolven, PIPER LONGUM, gebruikt, welke nog scherper zijn dan gewone peper.

4. *P. BETLE* L. De bladen geven in O. Indië met *Arcca*-vruchten en kalk het bekende kaauwmiddel *BETLE*.

5. *P. SERIBOA* L. In O. Ind. de kolfjes als kaauwmiddel.

6. *P. UMBELLATUM* L. in Z. Amer. de wortel heet daar *TAPIFARAGO*-WORTEL dient met de vluchtige olie als stomachicum.

7. P. METHYSTICUM FORST. op de eil. der Zuidzee, uit den wortel wordt eene in Engeland gebr. tinctuur bereid, en een bedwelmende drank.

Fam. LXVI. AROIDEÆ JUSS.

Spadix carnosus, simplex, floribus totus vel pro parte dense tectus, unisexualibus et nudis, vel hermaphroditis et perigonio 4-6-phyllis instructis, phyllis squamiformibus. Stamina in unisexualibus filamentis brevissimis instructa, ovarii intermixta vel supra ovaria collocata; in hermaphroditis perigonii phyllis opposita; filamentis longitudine perigonii praedita. Ovaria libera, 1-3-locularia, multiovulata. Stylus 1 vel stigma 1. Pericarpium non dehiscens, siccum vel baccatum. Semen 1 vel plura, albuminosa. Embryo in axi albuminis, rectus, teres, rima longitudinali, plumulam includente. — (K. I. 263).

De Aroideën zijn kruidachtige gewassen, welke bijkans allen in de warme landen te huis behooren, met veelal knoldragende wortels en wortelstandige, bij velen lang gesteelde, bladen.

Eigenschappen. De knollige wortels bevatten veel zetmeel, eene vlugtige scherpe stoffe, bij anderen aroma. Deze meelrijke wortels, door koken of droogen van de scherpe stof bevrijd, geven een gezond voedsel, als van *Arum Colocasia L. A. esculentum Vahl.* enz. De overige deelen, vooral de bladen, bevatten insgelijks deze vlugtige scherpe stof. »Het verdient opmerking,» zegt VAN HALL, »dat, terwijl onder de Monocotyledonen in het algemeen eene groote overeenkomst in bladvorm en in het zeldzaam voorkomen van schadelijke of vergiftige gewassen wordt opgemerkt, de Aroideën in tweederlei opzigt van dezen regel afwijken, daar en de bladen meer met getakte aderen, dan met onverdeelde nerven voorzien zijn en niet weinigen onder hen allerhevigst-scherpe bestanddeelen bezitten.» — De zelfde opmerking kan ook op de Piperaceën enz. toegepast worden.

Trib. I. AROIDEÆ VERÆ R. BR. Flores nudi.

I. ARUM L. Spatha cucullata. Spadix apice nudus. Flores masc. e sola anthera. fem. e pistillo constantes. Antherae mul-

tiseriales in superiore, pistilla in inf. spadiceis parte inserta. Bacca
1. sperma.

B. (474) 1. A. MACULATUM L. f. hastato-sagittatis, concoloribus
vel fusco-maculatis, spadice recto spatha breviora clavato, clava
stipite suo triplo breviora. *Gewone Aronskelk F. B. Sept. I, 2.*
p. 685. — *Gr.* op vochtige beschaduwde plaatsen in Europa. —
Bl. Apr. Mei. 2. bessen hoog rood. — *Ic. D. 20. H. XIII.*
32. V. G. Tab. III.

G. D. De knollige wortelstok; RADIX ARI seu ARONIS seu
ALAMI.

E. Zonder reuk, smaak der versche wortels uiterst scherp
en brandend, blaartrekkend, gedroogd veel minder scherp, zoet-
achtig-bitter.

B. In den verschen wortel eene vlugtige (zure?) scherpe stof,
welke door het droogen verloren gaat, zoodat dan niets over-
blijft als in 100 d. zetmeel 70, bassorine 18, gom 5, slijmsuiker
met extractstof 4, eene eigendommelijke vette olie (BUCHNER).
Men verzamelt de wortels na het rijpworden der vruchten.

W. De versche wortels sterk-prikkelend, gedroogd veel zwak-
ker, de afscheiding der slijmvliezen bevorderend.

G. Tegen blenorrhoea der longen en maag, uitwendig tegen
aton. zweren, thans zeer zelden, in POEDER en INFUS.

P. ESSENTIA, EXTRACTUM en FAECULA verouderd.

(475) 2. A. ITALICUM L. *Italiaansche A.* — *F. B. Sept. I,*
2. p. 687. — *Gr.* in Z. Europa. De wortel heeft dezelfde eigen-
schappen als de voorg. en was als RAD. A. GALLICI gebr.

3. A. DRACUNCULUS L. gaf vroeger RAD. ARI MAJORIS seu GALLICI.

DRACONTIUM PERTUSUM L. De bladen trekken blaren op de huid,
en worden in Suriname als huidprikkel gebruikt, waartoe men nog
vele andere soorten dezer familie zoude kunnen aanwenden.

In N. Amerika is eene soort van SYMPLOCARPUS NUTTAL. (wortel en
zaden) in gebr. gekomen.

Trib II. ORONTIACEÆ R. ER. Flores perigonio praediti.

II. ACORUS L. Spatha nulla. Perigonium hexaphyllum, per-
sistens. Stamina filiformia, receptaculo inserta. Stigma obtusum,
sessile. Capsula 3-locularis non dehiscens.

B. (476) 1. A. CALAMUS L. Scapi apice longissimo foliiformi.

Geurige Kalmus *F. B. Sept. I. 1. p. 255.* — *Gr.* in de moerassen enz. van Europa; volgens sommigen in Azië te huis behoorend. — *Bl. Jul. 2.* — *Ik. D. 24. H. IV. 31.*

G. D. De onderaardsche wortelstok: *RADIX CALAMI AROMATICI seu ACORI VERI.* Vroeger gebruikte men ook de dunnere wortels der in Azië groeiende pl. als *RADIX A. VERI seu ASIATICI, seu SANLEY.*

E. Riekt sterk en aangenaam geurig, smaak verwarmend, bitter-geurig.

B. Vluchtige bitter-geurige olie 0,1, scherpe weekhars 2,3, zoet-bittere extractstof 3,3, inuline 1,6, gom met Phosphas Potassae 5,5, houtvezels 21,5, water 65,7. In 100 d. (TROMMSDORFF.)

G. Bij asthen. ziekten, atonie en adynamie der ingewanden, intermitt.; ook als bijvoegsel van zwaar te verteren geneesmiddelen, in POEDER ($\frac{1}{2}$ —2 dr.) INF. ($\frac{1}{2}$ —1 onc. op 6 onc.); het decoct werkt meer tonisch (1 onc op 12 tot 8 onc. gekookt). Ook uitwendig als stimulans.

P. EXTRACTUM, TINCTURA SIMPLEX en COMP., CONFECTIO, AQUA en OLEUM CALAMI AROM. Ook een bestanddeel van PULV. en TINCTURÆ.

Fam. TYPHACEÆ JUSS. — (K. I. 266).

TYPHA LATIFOLIA L. *Breedbladige T. F. B. Sept. I, 2. p. 642.* de wortels, rijk aan zetmeel, ook looistof bevattend, zijn vroeger tegen slangenbeet, en vooral het AFKOOKSEL tegen metrorrhagie geprezen.

Fam. LXVII. COLCHICACEÆ DC.

Perigonium sex-fidum aut hexaphyllum. Stamina 6, *receptaculo vel per gonio inserta; antherae extrorsae.* Ovarium liberum, 1 *monostylum, aut 3, singulis stylo vel stigmatibus terminatis et basi plus minusve cohaerentibus, pluriovulatis, ovulis angulo centrali loculorum affixis.* Fructus *introrsum dehiscens, nunc e folliculis 3 disjunctis unilocularibus compositus nunc folliculis coadunatis capsulam trivalvem valvularumque marginibus introrsum flexis 3-locularem exhibens, cujus loculi sub maturitate denique ab ipsis invicem secedunt.* — (K. I. 295).

De *Colchicaceën* zijn kruiden uit de gematigde luchtstreken,

met overblijvende wortels of bollen, met stengomvattende schee-
devormende of wortelstandige bladen.

Eigenschappen. Zij bevatten een zeer *scherp beginsel*, waar-
door velen *vergiftig* worden, in alle deelen. De *wortels* tevens
veel *sljm* en *zetmeel*.

I. VERATRUM L. Flores polygami. Perigonium 6- phyl-
lum, antherae transverse in valvas 2, patellam referentes, de-
hiscentes. Capsulae 3, inferne connatae, introrsum dehiscentes,
polyspermae. Semina apice plano-compressa vel alata. Capsulae
maturae saepe prorsus sejunctae.

B. (477) 1. v. SABADILLA RETZ. Caule simplici, glabro, sub-
aphyllo, f. fere omnibus radicalibus, oblongo-obovatis, plicatis,
caulinis lanceolatis; racemis subsimplicibus, unilateralibus, pedun-
culis nutantibus perigonium subaequantibus, phyllis oblongis, acu-
tis, integerrimis. — *Gr.* in de bosschen op de Antillen (en in
Mexico?). \mathcal{V} . — *Bl.* zwart-purper. — *Ic. D.* 48.

G. D. De vruchten, met de zaden, SEMEN SABADILLE.

E. Zonder reuk, smaak onaangenaam bitter, brandend-scherp.

B. Veratrine 2,8, vette olie 121, vet 2, hars 42, scherpe
hars 7, extractstof 29, gomachtige extractstof 24, zoete extract-
stof 3, phyteumacolla met potasch-zouten 5, Oxalas Barytae met
Traganthstof 5, door kaliloog uitgetr. extr. 120. — in 500 d.
(MEISNER.)

W. Sterk prikkelend, in grootere giften emetisch, en purge-
rend, zeer giftig.

G. Zeer zelden *inwendig*, tegen ingewandswormen; *uitwendig*
tegen ongedierte. In POEDER, INF., gewoonlijk de

P. PULVIS en UNGUENTUM PEDICULORUM.

(478) 2. v. OFFICINALE SCHIEDE et DEPPE. Radice bulbiformi,
f. linearibus (4 pedes) longis, scapo altissimo (humanae alt.), flori-
bus parvis, superioribus masculis, omnibus luteis. — *Gr.* aan de
O. zijde der Andes in Mexico. — *Ic. H.* XIII. 27. De twee
genoemde Botanisten overtuigden zich, dat deze de moederpl. der uit
Mexico in den handel gebragte SEM. SABADILLE zij. De uit de
Antillen aangevoerde zijn van v. SABADILLA afkomstig. — Ik ge-
loof dat MONARDO, V. officinale reeds gekend heeft, want hij
zegt (CLUSIUS *exot.* 341) dat zij in N. Spanje *Cevadilla* heette,
hetwelk kleine *gerst* beteekent.

B. (479) 3. v. ALBUM L. f. ellipticis vel elliptico-lanceolatis sub-
tus pubescentibus oblique in vaginam transeuntibus plicatis, ra-
cemo subdecomposito, bracteis pedicellum subaequantibus, sepalis
denticulatis patentibus pedicello brevioribus. — *Gr.* op de weil-
der bergen in M. Europa enz. Ψ . bloeiend 2—3', *bl.* witachtig.
 Ic. D. 46. H. XIII. 26. V. G. Tab. IV.

(480) 4. v. LOBELLIANUM BERNH. f. ellipticis vel subrotundo-
ellipticis subtus pubescentibus plicatis, inferioribus vaginae trans-
versim truncatae insidentibus, racemo composito, bracteis florem
subaequantibus, sepalis denticulatis patentibus, pedicellum supe-
rantibus. — *Syn.* V. album β . viridiflorum M. et K. — *Gr.*
met de voorg., vooral in Zwitserl. — *Bl.* groenachtig. — *Ic. D.*
47. V. G. Tab. IV.

G. D. De wortelstok van beiden: RADIX HELLEBORI ALBI.

E. Riekt weinig, smaak brandend-scherp, onaangenaam-bit-
ter. Het poeder niezen verwekkend.

B. Veratrine, verbonden met galnotenzuur, gele kleurstof,
gom en zetmeel, (PELLETIER.)

W. Hevig prikkelend, vooral op het darmkanaal, in groote
giften emetisch, drastisch, giftig.

G. Tegen atonie, obstructie der onderbuiks-ingewanden, hy-
drops, bij krankzinnigheid en andere zenuwziekten, in POEDER ($\frac{1}{2}$
gr. tot 6 gr., dagelijks klimmend.), INF. en DECOCT. (5—20 gr.
op 4—6 onc.; eenige keeren 1 l.); als emeticum moet eene dub-
bele en nog grootere gift gebr. worden; *uitwendig* tegen chron.
exanthemata, zweren, ook als sternutatorium.

P. TINCTURA, EXTRACTUM, MEL H. A. weinig in gebr. — Een
bestanddeel van PULVIS STERNUTATORIUS ALBUS, UNG. PEDICULO-
RUM enz.

(481) 5. v. NIGRUM L. *Gr.* op de bergen in Z. Duitschl.,
Hongarije, Z. Siberië. De wortel zoude dezelfde werking hebben
als de voorgaande en er somtijds mede verwisseld worden.

(482) 6. v. VIRIDE AIT. *Gr.* in N. Amer., waar de wortel
als RAD. HELLEBORI ALBI gehruikt wordt.

II. COLCHICUM L. Perigonium infundibuliforme, tubo elon-
gato. Stamina apice tubi inserta. Ovarium 1, styli 3. Capsula
inflata, loculis denique secedentibus et apice introrsum dehiscen-
tibus.

B. (483) 1. c. AUTUMNALE L. Perigonii tubo limbum quinques vel sexies superante, laciniis undulato-nervosis lanceolatis, exterioribus obovato-lanceolatis, staminibus alterne longioribus altiusque insertis, bulbo plurifloro, f. hysteranthis lato-lanceolatis, acutis strictis. *Najaars Tijdeloos F. B. Sept. I, 2. p. 305.* — *Gr.* op de weilanden van Europa. — *Bl.* Sept. Oct.; de zaden worden den volgenden zomer rijp 2 (bolgewas). — *Ic. D. 49. H. V. 45. V. G. Tab. V.*

G. D. RADIX, SEMEN, FLORES COLCHICI; de wortel in Sept. en Oct. te verzamelen.

E. De bol riekt versch onaangenaam, gedroogd weinig; smaak zoetachtig, dan bitter, scherp en bijtend, zaden: zonder reuk, smaak zeer bitter, scherp, bloemen: sterk bitter.

B. des wortels komen volgens PELETTIER bijkans geheel met *Veratrum* overeen en zijn: eene vetstof, gele kleurstof, vlugtig zuur, gom, zetmeel, Inuline en *Colchicine* (*tannas colchicini*), welke thans als een eigenaardig van *Veratrine* verschillend alcali gekend is, door P. met haar voor identisch gehouden.

W. Prikkelend op de organa abdominalia, absorb. vaten en org. uropoiet.; in grootere giften drastisch; scherp-giftig.

G. Tegen verstoppingen, waterzucht, chron. rheumat. en arthritis; de bloemen in POEDER; der wortels 1 gr.

P. TINCTURA, VINUM, ACETUM, OXYMEL RADICIS COLCHICI. — TINCT. en VIN. SEMINIS C. — TINCT., VIN., ACET. FLORUM C.

(484) 2. c. VARIEGATUM L. *Gr.* in Z. Europa, de bollen, van soortgelijke werking als de voorgaande, waren als HERMO-DACTYLI gebr.

Fam. LXVIII. LILIACEÆ DC.

Perigonium inferum, petaloideum sexfidum vel hexaphyllum. Stamina 6, receptaculo vel perigonio inserta. Antherae introrsae. Ovarium liberum, 3-loculare, multiovulatum, ovulis biseriatis, angulo centrali affixis. Stylus 1. Stigmata 3 aut 1, triquetrum. Fructus siccus, dehiscens, valvis medio septigeris. Embryo intra albumen. — (K. I. 303).

De *Lilieachtigen* hebben vezel- of bolwortels, zijn kruiden of kleine heestertjes, met afwisselende of kransvormende, eenvoud-

dige somtijds vleezige bladen. Velen zijn met schoone bloemen versierd. Zij groeijen in de gematigde en warme luchtstreken.

Men verdeelt deze familie in onderafdeelingen, welke als afzonderlijke familiën kunnen beschouwd worden, en als zoodanig ook groote overeenkomst in krachten bezitten.

Trib. I. ALOINÆ. FR. N. AB ES. Perigonium tubulosum vel 6-partitum. Stamina hypogyna vel tubo inserta. Ovarium 3-loculare. Fructus: capsula vel bacca. Seminum testa membranacea. — Herbae carnosae, radice fibrosa; subinde frutices.

Eigenschappen. Bevatten in meerdere of mindere hoeveelheid een *drastisch, harsig* beginsel, vooral in de *bladen*.

I. ALOË TOURNEF. Perigonium tubulosum, fundo nectariferum, 6-fidum, limbo regulari patulo vel recurve bilabiato. Stamina hypogyna, filamenta adscendentia, subaequalia. Ovula plurima, biseriata, anatropa. Stylus trigonus, terminalis, stigma obsolete trilobum. Capsula scarioso-membranacea, 3-locularis, loculicido-trivalvis. Semina alata.

B. (485) 1. A. VULGARIS DC. Caule elongato, simplici, f. lanceolatis, patentibus, apice subrecurvis, remote spinoso-dentatis, glaucis aut albo-maculatis, perigonio profunde 6-partito, flavo. — *Syn.* A. perfoliata *var.* π vera L. — *Gr.* in Afrika, van daar naar O. en W. Indië, Z. Amer., Z. Europa verplant. — *Bl.* Jun. Jul. †. — *Ic. D.* 50.

B. (486) 2. A. SOCCOTRINA DC. Caule elongato furcatim-ramoso, f. lanceolatis adscendentibus seu erectis, apice incurvis, glaucis, inferne albo-maculatis, albo-spinoso-dentatis, perigonio 6-fido, rubro aut croceo limbo viridescente. — *Syn.* A. perfoliata *var.* ξ L. A. succotrina Haw. — *Gr.* op de Kaap en het eil. Sokkotarah; wordt in W. Ind. gekweekt. †. — *Bl.* Jun. Jul. — *Ic. D.* 51.

(487) 3. A. SPICATA THUNB. Caule elongato, f. lanceolato-ensiformibus, planis, patentibus, remote rubro-spinoso-dentatis, albo-maculatis, floribus spicatis, horizontalibus, perigonio *Gr.* aan de Kaap †.

G. D. Van allen het ingedikte sap der bladen: ALOË seu GUMMI ALOËS.

E. Riekt eigendommelijk onaangenaam-geurig, smaak zeer sterk en onaangenaam bitter.

B. Eigendommelijke bittere extractstof en hars. De fijnere soort, *A. SUCCOTRINA*: bittere extractstof 74, hars 25, de slechtere *A. HEPATICA*: b. e. 81, hars 6, eiwit 2, (TROMMSDORFF).

E. Zeer prikkelend op de onderbuiks-ingewanden, de peristaltische beweging en den bloedsomloop in het systema venæ port., de afscheidingen, vooral der gal, opwekkend; leidt het aderlijke bloed naar de onderste gedeelten van het darmkanaal; in grootere giften drastisch purgerend.

G. Tegen verstoppingen, werkeloosheid van het syst. v. p., menostasie, onderdrukte fluxus hæmorrhoidalis, in POEDER, PILLEN (als drasticum 15—20 gr., als purgans 2—6 gr., als resolv. stimul. $\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{2}$ gr.), en de *praep.* *Uitwendig* bij zweren enz. in POED. en SOLUT.

P. EXTRACTUM ALOËS AQUOSUM, TINCTURA, TINCT. A. COMP., ELIXIR PROPRIETATIS CUM ACIDO, E. P. CUM RHEO, VINUM A. PILULE. Een bestanddeel van vele composita: als EXTR. RHEI COMP, UNGUENT. CONTRA VERMES, UNG. AL. CUM PETROLEO.

Waarschijnlijk wordt deze stof ook nog van andere soorten van dit geslacht verzameld. Als zoodanig noemt men nog *A. COMMELINI W.*, *A. FEROX LAM.*, *A. ARBORESCENS DC.*, *A. PURPURASCENS HAW.*

Trib. II. ASPHODELEÆ ENDL. Perigonium tubulosum vel 6-partitum, regulare. Stamina 6 hypogyna vel perigonio inserta. Ovarium triloculare. Fructus capsularis vel baccatus. Seminum testa crustacea atra.

De *Asphodeleën* bezitten in de bollen eene *scherpe stof*, terwijl bij sommigen ook in de overige deelen der plant dezelve gevonden wordt. Deze stof schijnt *vlugtig* te zijn en verdwijnt dan door koking; of ook *gomharsig*. De meesten bezitten tevens *veel slym* en ook *suiker*. — De scherpe stof heeft *pisdrijvende, braakwekkende* en *purgerende* krachten.

II. SCILLA L. Perigonium 6-phyllum, patens vel subcampanulatum. Nectarium o. Stamina imae basi phyllorum perigonii adnata; antherae incumbentes. Stylus indivisus. Stigma obtusum. Semina rotundata. Pedunculi non articulati. Spatha nulla.

B. (488) 1. s. MARITIMA L. Bulbo magno, ovato, f. hysteranthiis, oblongo-lanceolatis, obtusiusculis, scapo racemifero, racemo longo, cylindrico, densifloro, pedicellis elongatis, bracteis reflexis,

basi subcalcaratis. — *Gr.* op de kusten der Midd. zee en van den Atlant. Oceaan. — *Bl.* Aug. Sept. 2. bl. witachtig. — *Ic.* D. 55. H. XI. 21.

G. D. De bol: RADIX SCILLÆ seu SQUILLÆ.

E. Versch: reuk vlugtig-prikkelend, tranen-verwekkend, smaak scherp, zoetachtig-bitter; gedroogd: bijkans zonder reuk, smaak walgelijk-bitter, minder scherp.

B. Scherpe, harsige extractstof (Scillitine) 35, gom 6, Tannijn 24, eene scherpe vlugtige stof, vezels 30, sporen van Citras calcis en suiker. (VOGEL). TILLOY vindt nog slijmsuiker en eene vetstof.

W. Prikkelend, oplossend, de afscheidingen, vooral der slijmvliezen en nieren, bevorderend, diuretisch, in grootere giften braakwekkend; 1 gr. scillitine doodt eene kat.

G. Tegen blennorrhoe der longen, verstoppingen, hydrops, enz., in PULV. ($\frac{1}{2}$ —1 gr. alle 2 u., vooral bij hydrops klimmen tot 6) enz., PIL., INFUS. ($\frac{1}{2}$ dr. op 8 onc.), en PRÆP. *Uitwendig* als huidprikkel en tot verdeling tegen zwellingen, enz.

P. SYRUPUS, VINUM, ACETUM, OXYMEL SCILLÆ seu SCILLITICUM; *zeldzamer*: TINCTURA, EXTRACTUM en UNCIENTUM. Bestanddeel van zamengestelde praep. In vroegere tijden is ook SUCCUS INSPIS. SCILLÆ RECENT. aanbevolen.

ERYTHRONIUM DENS CANIS L. in *Z. Eur.* gaf RAD. DENT. CAN.

ASPHODELUS RAMOSUS L. in *Z. Europa*, gaf vroeger RADIX A. VERA, thans geheel obsoleet.

A. LUTEUS L. gaf RAD. A. LUTEI.

ANTHERICUM RAMOSUM L. en A. LILIAGO L. — *Gr.* in *Z. Eur.* Gaven HERBA, FLORES en SEMEN PHALANCI RAMOSI en NON RAMOSI.

NARTHECIUM OSSIFRAGUM L. *Moeras-N.* *F. B. Sept.* I, 1. p. 279; gaf HERBA GRAMINIS OSSIFRAGI.

ORNITHOGALUM LUTEUM L. en O. ARVENSE P. *Gele en kleine Vogel-melk* *F. B. Sept.* I, 1. p. 277, gaven RADIX ORNITHOGALI.

III. ALLIUM L. Perigonium 6-phyllum campanulatum vel patens. Neclarium o. Stamina magis minusve basi phyllorum perigonii adhaerentia et basi sua in membranam connata. Antherae incumbentes. Stylus indivisus, stigma obtusum. Semina angulata. Spatha 1—2-phylla, umbellam ante anthesin includens.

B. (489) 1. A. SATIVUM L. Canle tereti ad medium foliato, f. lato-linearibus planis subcanaliculatis, spatha univalvi longissime

rostrata caduca, umbella bulbifera, staminibus alterne basi utrinque unidentatis, dentibus filamentis multo brevioribus, bulbo aggregato, bulbillis ovato-oblongis membrana involutis. — *Knuslook*. In de tuinen gekweekt. In den Orient en Z. Europa wild. — *Bl.* Mei, Jun. 2. — *Ic. D. Suppl. III. 1. H. VI. 6.*

G. D. De bol: RADIX ALLII.

E. Reuk eigendommelijk vlugtig-scherp, smaak scherp-geurig, zoetachtig.

B. Scherpe, vlugtige, zwavelhoudende olie, (in 20 gr 1 $\frac{1}{4}$ lood), suiker, slijm, eiwitstof en iets zetmeel.

W. Vlugtig-prikkelend voor de ingewanden, slijmvliezen en nieren; *uitwendig* roodmakend, verdeelend.

G. Inwendig tegen blennorrhoe, vooral der longen, het UITGEPERSTE SAP met honig en melk, en de INFUS. *Uitwendig* als rubefaciens op abscessen, zweren, *versch* of *gebraden*, ook SUCCUS EXPRESSUS.

P. Bestanddeel van SYR. ALLII, UNG. CONTRA VERMES, ACETUM PROPHYLACTICUM.

B. (490) 2. A. CEPA L. *Uije*. In de tuinen gekweekt: — *Ic. FLECK 255.* De RADIX CEPÆ bezit soortgelijke krachten als de voorgaande, en wordt nog somtijds *uitwendig* gebruikt.

(491) 3. A. VICTORIALIS L. *Gr.* op de bergen in M. en Z. Europa. — *Ic. H. VI. 5.* RADIX VICTORIALIS LONGÆ, in eigenschappen met de overige soorten van A. overeenstemmend, was vroeger tegen krampen, hysterie, ingewandswormen gebr., thans met regt obsoleet, daar zij gedroogd onwerkzaam is.

Vroeger werden nog gebruikt A. URSINUM L. en A. PORRUM L.

Trib. III. HEMEROCALLIDÆ R.BR.

Eigenschappen: bevatten *scherpe* stoffen met zeer veel plantenslijm, de wortels naderen aan Squilla.

B. (492) LILIUM CANDIDUM L. *Witte Lelie*. — *Gr.* in den Orient, veel in tuinen gekweekt. — *Ic. D: 54. H. VIII. 27.* De bloembladen, FLORES LILIORUM ALBORUM waren vroeger als *anodynum* gebr., even als de daaruit bereide AQUA, SPIRITUS, OLEUM (INF.) L. A. De helmknoppen, ANTHERÆ seu CROCUS L. A. waren tegen epilepsie, als stimulans voor den uterus enz. gebr. — RADIX L. A., vroeger als *resolvens uitwendig* in gebruik, is thans als diuret. en antifebrile aanbevolen

(493) L. MARTAGON L. *Gr.* in M. en Z. Europa, ook in onze tuinen gekweekt. — *Ic. H. VIII, 28.* de bol, RAD. MARTAGON seu R. ASPHODELI was weleer als zuiveringsmiddel bij huidziekten *uitwendig*, en *inwendig* als diuret. en emmenagogum gebr.

HEMEROCALLIS FLAVA L. gaf weleer FLORES LILIO-ASPHODELI.

FRITILLARIA IMPERIALIS L. De zeer scherpe wortel als RAD. CORONÆ IMPERIALIS. Vergel. V. G. p. 63.

XANTORRHŒA ARBOREA SM. zoude de RESINA LUTEA NOVI BELGII geven.

Fam. AMARYLLIDÆE R.Br. — (K. I. 30).

(494) NARCISSUS PSEUDO-NARCISSUS L. *Gr.* in M. en Z. Europa. Ook in tuinen. — *Ic. PLENCK 250.* De bittere slijmige wortel, RADIX PSEUDO-NARCISSI, NARCISSI SYLVESTRIS seu MAJORIS was vroeger als emet. gebr. De FLORES zijn in nieuwere tijden als *antispasmodicum* tegen kinkhoest, epilepsie, ook tegen f. interm. aanbevolen. De geheele pl. is narcot. scherp. Vergel. V. G. p. 65.

N. POËTICUS L. werd insgelijks als RAD. NARCISSI verzameld.

Fam. LXXIX. ORCHIDÆE JUSS.

Perigonium superum, petaloideum, sexpartitum, irregulare, subringens: laciniae tres exteriores et 2 interiorum labium superius (galeam), tertia interiorum, situ primario superior, ex torsione ovarii saepe inferior, forma et saepe directione diversa, labium inferius (labellum) referentes. Ovarium uniloculare, multiovulatum, placentis parietalibus. Stamina 3, ovario inserta. Filamenta cum stylo arte connata, gynostemium componentia: duo lateralia sterilia, intermedio fertili, vel rarius duo lateralia fertilia, intermedio sterili. Anthera bilocularis: loculi dissepimentis incompletis saepe bi-vel quadrifidi; sacculi discreti et lateribus styli ultra producti adnati, vel coaliti et tunc anthera immobilis et persistens, vel mobilis, operculiformis et decidua. Pollen conglobatum in massas ceraceas vel granulosas granulis facile separabilibus vel elastice cohaerentibus. Stigma in anteriore et superiore styli parte situm, area viscosa et superius apiculo vel lamina terminatum. Capsula rimis 3 longitudinalibus dehiscens. Semina scobiformia. Embryo ad basin albuminis carnosus. — (K. I. 314.)

De *Standelkruidigen* zijn gewoonlijk kruiden met afwisselende, scheedevormende, gaafrandige, veelal generfde bladen, wier bloemen gewoonlijk in aren of trossen bijéén staan. De bloemen munten uit door zonderlinge gestalte, en prijken met een rijk versiersel der schitterendste kleuren, vooral tusschen de keerkringen, waar het grootste aantal dezer gewassen, veelal als parasieten, aangetroffen wordt.

De eigenschappen zijn weinig bekend. De knollige wortels zijn rijk aan zetmeel en slijm, terwijl de bloemen en vruchten der exotischen somtijds zeer geurig zijn. Het schijnt, dat vooral de zaden, de geurige beginsels bevatten. Het is opmerkelijk, dat men en aan den verzachtenden Salepwortel en aan de geurige Vanille eene *virtus aphrodisiaca* toeschrijft.

I. ORCHIS L. *excl. sp.* Perigonium ringens, laciniis 3 vel 5 in galeam conniventibus. Labellum patens, subtus postice calcareatum, gynostemio ad antheram usque adnatum, aestivatione erectum, a laciniis perigonii exterioribus imbricatim tectum. Anthera tota adnata; loculi paralleli, inferne accumbentes, cum interjecto processu rostellii, basi bursicula communi conjuncti. Massae pollinis lobulatae, pedicellatae. Ovarium contortum.

(495) 1. o. MILITARIS L. Labello penicillato-punctato tripartito, laciniis lateralibus linearibus, intermedia lineari apice dilatato-bifida cum dente interjecto setaceo, lobis oblongis divaricatis apice crenulatis, calcare ovario plus duplo brevior, perigonii laciniis in galeam ovato-lanceolatam conniventibus inferne coalitis, bracteis membranaceis uninerviis ovario multoties brevioribus, f. oblongis, tuberibus indivisis. *Helmdragend Standelkruid* F. B. *Sept.* I, 2. p. 625. — *Gr.* op weil. enz. door bijkans geheel Europa. — *Bl.* Mei, Jun. 2. bl. bleekrood met donkere vlakjes. — *Ic.* JACQUIN *pl. austr.* t. 307.

(496) 2. o. MORIO L. Labello trilobo, lobis latis, intermedio truncato-emarginato, calcare cylindrico vel subclavato horizontali vel adscendente ovarium subaequante, perigonii laciniis obtusis, omnibus in galeam conniventibus, bracteis uninerviis vel infimis subtrinerviis ovarium aequantibus, f. oblongo-lanceolatis, bulbis indivisis. *Hartlekyns Standelkruid* F. B. *Sept.* I, 2. p. 623. — *Gr.* op weil, heidevelden enz. door bijkans geheel Europa en M.

Azië. — *Bl.* Mei, Jun. 2. bl. donker, bleek-rood, bijkans wit.
Ic. D. 72.

B. (497) 3. o. MASCULA L. Labello profunde trilobo, basi hirta, lobis lafis dentatis, intermedio cum dente interjecto emarginato, calcare cylindrico horizontali vel adscendente ovarium subaequante, perigonii laciniis ovato-oblongis obtusis acutis, duabus intimis dorsali brevioribus, duabus lateralibus denique reflexis, bracteae uninerviis ovarium aequantibus, f. oblongis lanceolatisve. *Mannelijk Standelkruid F. B. Sept.* t. a. p. — *Gr.* op drooge weil. enz. met de voorg. — *Bl.* Mei, Jun. 2. — *Ic. D.* 71.

G. D. Van deze en andere soorten de jongere wortelknollen: RADIX SALEP, SALEB, SALAP.

E. Riekt versch onaangenaam, gedroogd zeer weinig, smaak laf, slijmig.

B. Vroeger geloofde men, dat zetmeel het voornaamste bestanddeel ware, maar PFAFF bewees, dat plantenslijm het voornaamste gedeelte uitmaakte. De versche wortels nog eene stinkende, vlugtige olie en scherpe extractstof.

W. Verzachtend, involverend, voedend.

G. Tot voeding bij zwakke gestellen, kinderen, vooral in phthisis enz., als demulcens, in POEDER, SOLUTIE, DECOCT.

Vele andere ORCHIDES geven insgelijks RAD. SALEP; als: o. CO-RIOPHORA L., o. USTULATA L., o. PYRAMIDALIS L., o. BIFOLIA L., (*Ic. D.* 73.) (deze laatste vroeger ook als RAD. SATYRII gebr.), o. LATIFOLIA L., o. MACULATA L., o. HIRCINA CRANTZ, (vroeger RAD. TRAGORCHIDIS). — Vergel. voor de inl. *F. B. Sept.* 1, 2. p. 620 enz.

II. VANILLA SW. Perigonii tubo ovario adnato, cum limbo 6-partito articulato, laciniis biseriatis, alternis, regulariter expansis, 5 conformes, sexta (labellum,) columnae adnata, plana apice convoluta. Columna rectiuscula aptera. Anthera terminalis opercularis. Pollinia 2, granulosa. Capsula siliquaeformis, carnosa. Semina globosa testa solida.

B. (498) 1. v. AROMATICA SW. Caule scandente, radicante, f. oblongis aut oblongo-lanceolatis, carnosis, nervosis, floralibus minutis, racemo laxo, 6-10- floro, axillari, perigonii laciniis undulatis, labello acuto, fructibus longissimis, subteretibus. — *Syn.*

Epidendron Vanilla L. — *Gr.* in de bosschen van trop. Amer. — *Ic. D.* 74, 75. — SCHIEDE onderscheidt:

α. sativa, fructu non sulcato; gekweekt.

β. sylvestris, f. bisulcato. In het wild.

G. D. De vruchten: VANILLA, BANIGLIA *seu* SILIQUE VANILLE.

E. Riekt sterk en zeer onaangenaam, smaak zoet-geurig.

B. Vette olie van onaangenaamen smaak 10,8, hars 2,3, zwak-bittere extractstof 16,8, zuurachtige extractstof 9, zoete extractstof 1,2, suiker 6,1, gom 17, zetmeel 2,8, Benzoëzuur? 1,1 p.C. (BUCHOLZ); ook een Stearoptenon.

W. Opwekkend, vooral op de spijsverterings- en voorttelings-werktuigen.

G. Als liefelijk arom. geneesmiddel bij zwakte dier organen en als bijvoegsel bij zwaar te verteren geneesmiddelen, in SUBSTR. (4—8 gr.) en INFUS. (2—4 dr. op 6 onc.) ook de

P. ELEOSACCHARUM VANILLE EN TINCTURA.

2. *V. PLANIFOLIA* AIT. *gr.* in Mexico enz., schijnt ook Vanille te geven. ANGRAECUM FRAGRANS THOUARS., een parasiet-gewas van Madagascar, wiens geurige bladen als *Thee van Bourbon* in onze tijden in Frankr. ingevoerd zijn.

EPIPACTIS LATIFOLIA ALL. (Serapias L.) *Breedbl. Nieskruid F. B. Sept. I, 2. p. 629*, gaf vroeger de bladen als HBA BELLEBORINES LATIFOLIE.

LISTERA OVATA R. BR. (Epipactis W.) *eirond Nieskruid F. B. Sept. I, 2. p. 631.* — *Ic. Bat. 79*, de bladen als HBA OPHRYOS BIFOLIE.

NEOTTIA SPIRALIS SW. *Late Kronkelspil F. B. Sept. I, 2. p. 627.* de knollen: RAD. TRIORCHIDIS ALBE *seu* ORCHIDIS SPIRALIS.

Fam. LXX. SCITAMINEÆ L.

Perigonium epigynum, irregulare, simplex 6-phyllum cum staminibus senis, aut duplex, exterius trimerum saepius rudius, interius hexamerum cum stamine 1. Ovarium inferum, 1—3-loculare. Ovula in loculis solitaria, basilaria, aut plurima, horizontalia, campylotropa aut anatropa. Fructus capsularis aut rarius baccatus. Semina albuminosa. Embryo axilis, homotropus, extremitate radiculari infera vel centripeta. — (K. I. 319).

De *Scitamincën* zijn kruidachtige gewassen, welke somtijds eene boomvormige gestalte aannemen, met scheedevormende, een-

voudige, van eenen zwaren middennerf voorziene bladen. De wortels veelal knolvormig. Zij groeijen in de heete keerkringslanden en versieren het landschap door hunne prachtige bloemen.

Eigenschappen. De *knollige wortels* (onderaardsche stengen) bevatten veel *zetmeel*, veelal met *scherpe, vlugtige aromatische* en *bittere beginsels* verbonden. — Het is opmerkelijk zulk eene groote hoeveelheid vlugtige olie in de wortels dezer planten aan te treffen, daar deze stof in de Monocotyledonen zeldzaam voorkomt en vooral in de knollige wortels gewoonlijk ontbreekt. — Dezelfde geurigheid is aan de meeste *zaden* eigen. Door deze eigenschappen geeft deze familie veel voortreffelijke geneesmiddelen, geurige bijvoegsels tot spijzen, en in het meel der wortels een gezond voedsel, hetwelk uit velen tot dit doel opzettelijk uitgetrokken wordt. — Vele wortels bevatten *kleurstoffen*.

I. ZINGIBER GERTN. Calyx tubulosus, hinc fissus. Corollae tubus brevis, limbi lacinae exteriores aequales, interiores laterales nullae; labellum trilobum. Filamentum supra antheram muticam in rostrum simplex incurvatum elongatum. Ovarium inferum triloculare. Ovula in loculorum angulo centrali. Stylus filiformis, filamento obvolutus; stigma infundibuliforme. Capsula subbaccata, trilocularis, loculicido-trivalvis. Semina arillata, in pulpa nidulantia.

B. (499) I. z. OFFICINALE ROSC. f. vaginis insidentibus, linearilanceolatis, inferius arachnoideo-pubescentibus, ligula retusa, spica ovato-elliptica, obtusa, bracteis obovatis, spinoso-acutis, glabris, lobo corollae medio rotundato, undulato. — *Syn.* Amomum Zingiber L. — *Gr.* in O. Indie, daar en in W. Ind., Z. Amer. gekweekt. — *Bl.* geel-wit, het ongelijke bloembl. purper, geel-gevlakt. 2. — *lc.* D. 61.

G. D. De getakte wortelknollen, RADIX ZINGIBERIS, *Gember*.

E. Riekt eigendommelijk, aangenaam en sterk-geurig, smaak aromatisch, scherp.

B. Vlugtige geurige olie 1,06, scherpe weekhars 3,60, extractstof 0,65, in alcohol onoplos. scherp en zuur extract 10,5, gom 12,5, plantenslijmaardig zetmeel 19,75, plantenslijm 8,3, in potasch oplosb. extract 26,0, hout 8, water 11,9 (Bucholz).

W. Opwekkend, verwarmend, vooral het darmkanaal prikkelend.

G. Tegen atonie, adynamie van het darmkanaal, typhus, paralysis, in POEDER, en als *corrigens* bij zwaar te verteren geneesmiddelen.

P. De versch ingemaakte wortel, ZINGIBER CONDITUM, SYRUPUS ZINGIBERIS, verouderd zijn OLEUM *ex* TINCTURA.

(500) 2. *Z. ZERUMBET* ROSC. f. *vaginis insidentibus, lato-lanceolatis, acuminatis, glabris, ligula elongata, bifida, spica ovata, obtusa, bracteis obovatis, rotundatis, glabris, margine membranaceis, petalo medio emarginato, crispo.* — *Syn.* Amomum Zerumbet L. — *Gr.* in Java, O. Ind. — *Bl.* geel-wit, lip geel. — *Ic. D.* 62.

G. D. De wortelknollen, RAD. ZERUMBET, in eigenschappen met *Gember* overeenstemmend, meer bitter; thans bijkans geheel obsoleet.

(501) 3. *Z. CASSUMUNAR* ROXB. *Gr.* op de O. I. eil. en in O. Indie. — *Ic. D.* 63. De wortelknollen zijn de zoogenoemde gele *Gember*: RAD. CASSUMUNAR *seu* ZEDOARIE LUTEE, geurig iets campherachtig riekend, bitter-arom. van smaak, vroeger als *Gember* gebruikt.

COSTUS ARABICUS ROSC. EN C. SPECIOSUS SM. *Gr.* in O. Ind. schijnen de moederpl. geweest te zijn van de weleer gebr. RAD. COSTI ARABICI.

II. KÆMPFERIA L. Calyx tubulosus hinc fissus. Corollae tubus elongatus, filiformis, limbi lacinae exteriores angustae, aequales, laterales patentes, postica fornicata, interiores multo majores, labellum planum. Filamentum breve, carinatum supra antheram muticam in cristam bifidam expansum. Ovarium inferum, 3-loculare. Ovula in loculorum angulo centrali plurima, horizontalia, anatropa. Stylus filiformis a filamento receptus; stigma urceolatum, ciliatum. Capsula trilocularis, loculicido 3-valvis. Sem. arillata.

(502) 1. *K. PANDURATA* ROXB. f. *petiolatis, lato-lanceolatis, utrinque attenuatis, spica petiolis vaginatis circumclusa, petalis 2 lateralibus obovatis, labello panduraeformi.* — *Gr.* in O. Ind., Java. — *Ic.* RUMPH. Herb. *Amb.* V. 69.

G. D. De wortel: RAD. CURCUMÆ ROTUNDÆ; zeldzaam in den handel.

(503) 2. *K. GALANGA* L. door L. voor de moederplant der

RAD. GALANGÆ gehouden, geeft eenen arom. wortel, welke in O. Ind. gebruikt wordt.

III. CURCUMA 1. Calyx tubulosus, 3-dentatus. Corollae tubus sursum dilatatus, limbi lacinae exteriores interioribus lateralibus conformes, labellum majus, patens. Filamentum petaloideo dilatatum, carinatum, apice 3-lobum, lobo medio anthera bicalcarata terminato. Ovarium inferum, 3-loculare. Stylus filiformis stigmatibus capitato. Capsula 3-locularis, loculicido 3-valvis. Semina arillata. — Plantae acaules.

B. (504) 1. c. LONGA L. Tuberibus oblongis, palmato-ramosis, intus aurantiacis, f. petiolis longis vaginatis insidentibus, oblongo-lanceolatis, utrinque acuminatis, glabris, spica vaginis inclusa cylindrica, bracteis spathulatis, apicibus recurvis. — Gr. in O. Ind., Cochinc., China, ook veel gekweekt. — Bl. Aug. 2. bl. geel-wit, lip geel. — Ic. D. 59.

G. D. De wortelknollen: RADIX CURCUMÆ seu TERBA MERITA waarvan men RAD. C. LONGÆ, en RAD. C. ROTUNDÆ, uit meer ronde stukken bestaande, onderscheidt. De laatste schijnt vooral van de voorg. pl. afkomstig te zijn.

E. Reuk geurig naar gember, smaak bitter-geurig.

B. Vluchtige olie 1,0, gele hars, naar guttegom gelijkend 12,0, gom 14,0, houtvezel 57,0, vele zouten, ijzer- en mangaan-oxyde 5,0 (JOHN).

W. Zwak-geurig, speeksel en urine geel kleurend.

G. Tegen atonie der ingewanden, leverziekten zeer zeldzaam, bijkans alleen tot geelkleuring van pleisters, tot *curcuma-papier* enz.

(505) 2. c. ZERUMBEET ROXB. Tuberibus oblongis, palmato-ramosis, intus stramineis, f. petiolis vaginantibus se includentibus affixis, oblongo-lanceolatis, utrinque acuminatis, glabris, ad nervum medium utrinque purpureo-striatis, scapo vaginato spicifero, bracteis laxè imbricatis, lanceolatis, supremis rubellis. — Syn. Amomum Zerumbet Koen. — Gr. op Java, in O. Ind. 2. — Bl. Apr. Mei, bl als de voorg. — Ic. D. 60.

G. D. De wortelknollen: RADIX ZEDOARIE, waarvan insgelijks LONGA en ROTUNDA onderscheiden worden.

E. Riekt geurig, aangenaam, smaak bitterachtig-geurig, scherp, campherachtig.

B. Vluchtige olie 1,4, arom. weekhars 3,6, bittere extract-

stof 11,75, gom 4,5, plantenslijm 9, zetmeel 3,6, door kaliloog uit de houtvezels getrokken zetmeel 8, met eene andere stof 31,2, hout 12,89, water 15. (BUCHOLZ.)

W. Opwekkend, versterkend.

G. Tegen zwakte der ingewanden, adynamie, blennorrhœe, koorts enz. in POEDER, PILLEN.

P. OLEUM EN TINCTURA ZEDOARIÆ, SPIRITUS ZEDOARIÆ ANISATUS; bestanddeel van ACETUM THERIACALE, TINCT. CARMINATIVA ENZ.

(506) 3. *c. RUBESCENS* ROXB. *Gr.* in Bengalen, zoude ook ZEDOAR. LONGA geven.

B. (507) 4. *c. ZEDOARIA* ROXB. *Gr.* in O. Indië, geeft volgens ROXBURGH de reeds genoemde RAD. ZEDOAR. ROTUNDE. *IC. D. Sup. V. 3.*

(508) 5. *c. LEUCORRHIZA* ROXB. *Gr.* in O. Indië, en

(509) 6. *c. ANGUSTIFOLIA* ROXB. *Gr.* aldaar. Het zetmeel uit de knollen van 5 en 6, wordt onder den naam van TIKOR en KOOA gebr., en komt misschien als ARROWROOT in den handel.

IV. AMOMUM L. Calyx tubulosus apice trifidus. Corollae tubus brevis, limbi lacinae exteriores laterales postica angustiores; interiores laterales nullae, labellum maximum explanatum, Filamentum complanatum, lateribus apiceque ultra antheram naticam productum, lobulis duobus auctum, lobo terminali bifido. Ovarium inferum, 3-loculare. Stylus filiformis intra antherae loculos receptus, stigma infundibuliforme. Capsula saepius baccata, luculicido 3-valvis. Semina arillata.

(510) 1. *A. AROMATICUM* ROXB. f. lanceolatis utrinque acuminatis, glabris, spica clavato-sphaerica, bracteis lanceolatis, calyce hirsuto, labello rotundato, integro, filamenti apice cristato vix 3-lobo, capsula rugosa. — *Gr.* in Bengalen 2.

G. D. De vruchten: CARDAMOMUM LONGUM.

(511) 2. *A. CARDAMOMUM* L. f. lanceolatis, utrinque acuminatis, glabris, apice ciliatis, spica semi-hypogaea, elliptica, obtusa, bracteis lanceolatis, obtusis, margine villosiusculis; labello filamentique apice obsolete 3-lobis, capsula villosiuscula. — *Gr.* op Sumatra, Java, Molukken. — *Bl. Mei. 2.* — *IC. D. 64.*

G. D. De vruchten: CARDAMOMUM ROTUNDUM.

(512) 3. *A. ANGUSTIFOLIUM* SONNER. — *Gr.* in O. Indië,

Madag., Malouinen wordt voor de moederpl. van *c. MAJUS* gehouden.

Somtijds ziet men nog eene zeer groote vijgvormige *Cardamom.*, *c. MAXIMUM* of *c. DE BANDA*, wier oorsprong zeer duister is.

(513) 4. *A. GRANUM PARADISI* AFZEL. f. anguste lanceolatis, longe acuminatis, glabris, distichis, spica ovata, bracteis ovatis acuminatis, labello integro, undulato crispo, filamenti apice 3-lobo, capsula elongato-ovata, apice cylindrico coarctato. — *Syn. A. guineense* Kunz. — *Gr.* in Guinea 2. — *Ic. D.* 65 — ? *Hort. Malab.* XI. Tab. 6 door LINNÆUS. in sp. pl. bij *A. gran.* P. aangehaald.

G. D. De zaden: *GRANA PARADISI*, *GRANA MELEGUETTA seu MANIGUETTA seu CARDAMOMUM PIPERATUM.*

E. Reuk aangenaam geurig, smaak aromatisch peperachtig.

B. Vluchtige olie 0.52, hars 3,4, extractstof 1,2, Traganthstof 82. In 100 d. (WILLERT.)

G. Vroeger als stomachicum, carminativum enz. in gebruik.

A. MENTING heeft twee blijkbaar dicotyledonische heesters als moederplanten dezer zaden afgebeeld, zij waren hem als zoodanig uit Guinea gezonden door zijnen zwager, en droegen in den *Hortus te Groningen vruchten*, welke, zoo als hij uitdrukkelijk zegt, de echte *GRANA PARADISI* bevatten. Zoo hier geene vergissing bij plaats had, zoude men of moeten stellen, dat ervroeger andere *G. P.* in den handel waren of dat de thans gebruiktel. niet van eene *Amomum*-soort afkomstig zijn. Vergel. *M. Ware oefening der Planten* p. 204, en in *Beschrijving der Aardgewassen* p. 255 en 256.

V. *ELETTARIA RHEED.* Calyx tubulosus, tridentatus. Corollae tubus elongatus, filiformis, limbi laciniae exteriores laterales postica angustiores; interiores laterales minimae, denticuliformes, labellum maximum, explanatum. Filamentum complanatum, indivisum, truncato-emarginatum, supra antherae muticae loculos lateraliter adnatos haud productum. Ovarium inf. 3-loculare. Stylus filiformis, inter antherae loculos transiens. Stigma infundibuliforme. Caps. ut in praeced.

B. (514) 1. *E. CARDAMOMUM WHITE.* f. lanceolatis, acuminatis, superius pubescentibus, inferius sericeis, racemo spicaeformi, laxo, foliato scapo horizontali, ramoso, flexuoso, innixo, labello obovato.

obsolete 3- lobo, lobo medio integro, capsula trigono-elliptica, polysperma. — *Syn.* Alpinia Cardamomum Roxb. — *Am.* repens Sonner. — *Gr.* in O. Indie op de bergen van Malabar. — *Bl.* Sept. 2, — *Ic.* D. 66.

G. D. De vruchten: CARDAMOMUM MINUS.

E. Der zaden: reuk en smaak sterk geurig.

B. Vluchtige olie 4,6, vette olie 10,4, zetmeel 3,0, plantenslijm 1,8, gele kleurstof 0,4, een plantenzuur potasch-zout met gele kleurstof 2,5, zetmeelachtige vezels 77,3. (TROMMSDORFF) De vluchtige olie in $\frac{1}{4}$ onc., bedraagt volgens MARTIUS 76 gr.

W. Opwekkend, verwarmend.

G. Tot opwekking bij ashen. toestanden der ingewanden, ook als geurig bijvoegsel tot geneesmiddelen en spijzen, in SUBST. en INFUS.

P. OLEUM en TINCTUR: CARDAMOMI. Bestanddeel van TINCT. AROMAT., TINCT. RHEI VNOSA ENZ.

(515) 2. E. MEDIA MQ. f. lineari lanceolatis, inferius hirsutis, labello ovato-lanceolato, capsulis ovato-ellipticis costis 9 subalatis. *Syn.* E. Cardamomum Roem. et S. — E. Cardamomum medium NEES AB. ESENE. Alpinia costata Roxb. — *Gr.* in O. Ind. *Ic.* ROXBURGH *Plants of Corom.* III. Tab. 252.

G. D. Wordt voor de moederplant van het zeldzaam voorkomende CARD. MEDIUM gehouden.

Van alle de genoemde soorten van CARDAM. wordt c. MINUS als de meest geurige bijkans alleen gebruikt. Er komt nog eene bijzondere soort voor, CARD. LONGUM; 1 duim lang, $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ duim breed, driekantig, grijs of bleek-bruin, wiens moederplant nog twijfelachtig is.

VI. ALPINIA L. *excl. sp.* Calyx tubulosus laxis apice rumpens. Corollae tubus brevis. Capsula baccata indehiscens. — Flores in racemis paniculise terminalibus. Reliqua ut in Eletaria.

B. (516) 1. A. GALANGA SW. f. in vaginis subsessilibus lato-lanceolatis, inferius in nervo medio pubescentibus, paniculis racemosis laxis, foliatis, labello spathulato, crispo, obsolete 3- lobo, lobo medio semibifido, capsula obovata, 3-6- sperma. — *Syn.* Maranta Galanga L. — *Gr.* op de O. Ind. Eil. — *Bl.* Jul. — Aug. 2. — *Ic.* FLECK 6.

G. D. De onderaardsche wortelstok: RADIX GALANGÆ, (MINOR et MAJOR.)

E. Riekt zeer sterk geurig, smaak brandend-geurig.

B. Vluchtige olie 0,5 p. C, scherpe weekhars 4,9, adstring, extractstof 9,7, gom 8,2, bassorine 41,5, houtvezels 21,65, water 12,3. (BUCHOLZ).

W. Opwekkend, versterkend, verwarmend.

G. Tegen atonie, dyspepsie, enz, in POEDER, INFUS.

P. TINCTURA GALANGÆ. Bestanddeel van TINCT. AROMAT. ENZ.

(517) 2. A. NUTANS ROSC. (Globba W.), *Gr.* met de VOOGF. Haar wortel zoude niet zelden tusschen de echte RAD. G. voorkomen.

(518) 4. A. PYRAMIDATA BL. *Gr.* in Java. — *Ic. D.* 67, 68 (als A. Galanga) geeft misschien ook RAD. G.

VII. MARANTA PLUM. Calyx 3-phyllus, corollae 6-partitae lacinae exteriores aequales, profundius distinctae, interiores laterales minores; labellum bifidum. Filamentum petaloideum, bipartitum, hinc antheriferum, illinc stylum involvens. Ovarium inferum, uniloculare, ovulum unicum, basilare. Stylus carnosus, incurvus, stigma subtrigonum. Bacca 1-sperma. Semen uncinato globosum, albumen corneum.

(519) 1. M. ARUNDINACEA L. Caule herbaceo, paniculatum ramoso, f. ovato-oblongis, acuminatis, utrinque puberulis, inferioribus petiolatis, superioribus vaginis infixis, floribus geminatis. *Gr.* in W. Ind., Z. Amer. — *Bl.* Jul. Aug. 2. bl. wit. — *Ic. D.* 69—70. H. IX. 25.

G. D. Het uit den knolligen wortelstok bereide meel: FAECULA MARANTAE seu ARROW-ROOT.

B. De versche wortels, vluchtige olie 0,07, zetmeel 26,00, eiwit 1,58, gomhoudende extractstof 0,6, chlorcalcium 0,25, onopl, vezels 6,0, water 65,6, (BENZON).

E. Als van zuiver amylum, smaak zwak geurig.

W. Voedend, verzachtend, involverend.

G. Tot voedsel voor zwakke gestalten, herstellende, tot vermindering van geïrriteerde toestanden der slijmvliezen, in water, en melk OPGELOST.

Vele andere pl. leveren arrow-root, als. MARANTA INDICA TUS-SAC, M. ALLOUÏA JACO en de reeds genceemde Carenum-soorten.

Van de *Fam. TACCÆÆ* BL. *TACCA PINNATIFIDA* FORST., CN T. *PALMATA* BL. op de Molukken en Eil, der stille zee.

Van de *UMBELLIFERÆ*: *ARRAGACHA ESCULENTA* D.C. in Z. Amer.

Fam. ALISMACEÆ. — (K. I. 273).

(520) *ALISMA PLANTAGO* L. *Gemeene Water-Weegbree* F. *B. Sept. I, 1. p. 307.* — *Ic. Bat. 247.* — *Gr. in Europa en M. Azie.* — *HERBA en RAD. PLANTAGINIS* werden in Rusland als specifium tegen hydrophobie gebruikt, thans obsolete. — Scherp-giftig. — *Verg. V. G. p. 97.*

Fam. LXXI. IRIDEÆ JUSS.

Flores hermaphroditi, spatha communi diphylla cincti. Perigonium corollinum superum, 6-partitum, laciniis aequalibus aut interioribus saepe minoribus rarissime majoribus. Stamina 3, basi segmentorum exteriorum perigonii inserta. Antherae extrorsae. Ovarium 3-loculare, multiovulatum ovulis biserialibus, placentis centralibus. Stigmata 3, simplicia aut laciniata petaloidea. Capsula 3-valvis, valvis septiferis. Embryo intra albumen. — (K. I. 312).

De *Irideën* zijn kruiden, zelden heestervormig, met knollen of bollen, zelden met vezelwortels, bladen veelal wortelstandig, tweereijig, scheedevormend, zwaard- of lijnvormig. Zij dragen prachtige snel verwelkende bloemen. Zij groeijen in de gematigde en warme luchtstreken, vooral aan de Kaap, zeldzamer tusschen de keerkriegen.

Eigenschappen. De knollen bevatten veel zetmeel, velen eene *aromat. en scherpe stoffe*, doch niet in die hoeveelheid, dat zij tot de eigenlijk scherpe geneesmiddelen behooren. Enkelen bevatten ook eene kleine hoeveelheid vlugtige beginsels en rieken naar viooltjes. De bloemen van eenigen zijn rijk aan een *aromat. beginsel*.

I. *IRIS* L. *Perigonium basi tubulosum, limbo permagno 6-partito, laciniis inaequalibus, alternis, 3 interioribus erectis 3 exterioribus reflexis inflexisque. Stamina libera. Stigma tri-*

partitum, petaloideum. Capsula oblongo-teres.

B. (521) 1. I. S. FLORENTINA L. f. ensiformibus falcatis, caule subbifloro brevioribus, floribus sessilibus, bracteis herbaceis viridi-glaucis margine scarioso angusto cinctis, floribus albis saepe cum levissima tinctura coerulea, laciniis perigonii exterioribus in margine inferiore striolis viridi-luteolis reticulatis, extus dorso et basi virentibus, barba alba, apicibus luteis; laciniis interioribus oblongis, basi eodem modo reticulatis, levi tinctura coerulea suffusa, caeterum albis, carina virente, tubo vix ovarii longitudine. *Gr.* in Z. Europa, vooral Italië, daar veel gekweekt. — *Bl.* Mei, Jun. 4. — *Ic.* D. 56. H. XII. 1.

(522) 2. I. PALLIDA LAM. f. ensiformibus falcatis caule plurifloro brevioribus, spathis jam ante anthesin totis scariosis, tubo ovarii longitudine, laciniis perigonii obovatis, externis barbatis, internis abrupte unguiculatis, omnibus pallide coeruleis, unguibus transverse viridi-lineatis. — *Syn.* odoratissima Jacq. — *Gr.* in Italië en Griekenland wild en gekweekt. — *Bl.* Mei. bl. welriekend. 4. — *Ic.* H. XII. 3. D. Suppl. IV. 20.

G. D. Van beiden: de knollige wortelstok; RADIX IRIDIS seu IREOS FLORENTINÆ, waarvan RAD. I. LIBURNICA misschien van No. 1, en RAD. I. ISTRICA seu DALMATICA van No. 2. afkomstig is.

E. Riekt aangenaam, naar viooltjes, smaak bitterachtig, iets scherp, van den verschen wortel veel scherper.

B. Zetmeel, scherpe weekhars, vlugtige olie, looistof, gom, (vogel); ook Emetine volgens TOUERY.

W. Van den gedroogden wortel zacht prikkelend op de slijmvliezen, versch veel sterker, zelfs diaphor. en diuret.

G. Zeer zelden inwendig, vooral uitwendig, tot TANDPOEDER enz., de geheele w. voor kinderen tot *kaauwmiddel*.

P. Weleer een bestanddeel van THERIACA ANDROMACHI, PELVIS DIAIBEOS.

(523) 3. I. GERMANICA L. f. ensiformibus, falcatis caule plurifloro brevioribus, spathis membranaceis basi herbaceis, tubo ovarium duplo triplove superante, laciniis perigonii exterioribus barbatis obovatis planis, interioribus ovalibus abrupte unguiculatis apice integris, omnibus saturate violaceis. — *Gr.* in M. en Z. Europa. — *Bl.* Mei, Jun. 4. — *Ic.* D. 57. H. XII. 2.

G. D. De knollige wortelstok: RADIX IRIDIS NOSTRATIS

E. Versch onaangenaam, gedroogd naar viooltjes riekend, smaak onaangenaam bitter-scherp.

W. Drastisch purgerend.

G. Thans alleen als diuret. en drast. in de vee-artsenykunst. De pl. heeft veel overeenkomst met de twee voorgaanden.

(524) 4. I. PSEUD-ACORUS L. *Gele Lischbloem F. B. Sept.* I, I, p. 35. — *Gr.* in de slooten en moerassen van Europa. — *Bl.* geel. — *Ic.* H. XII. 4. Bat. vol. V.

De knollige wortelstok was als RAD. PSEUD-ACORI, ACORI VULGARIS seu PALUSTRIS gebr. van sterk zamentrekkenden smaak, tegen hydrops, obstructie, asthma, ook dysenterie, thans alleen in de ars veterinaria.

(525) 5. I. FOETIDISSIMA L. gaf RADIX SPATULÆ FOETIDÆ.

II. CROCUS L. Perigonium corollinum superum, infundibuliforme, tubo elongato, limbi campanulati 6- partiti laciniis interioribus paullo minoribus, erecto-patentibus. Stamina fauci inserta. Stigma 3- fidum vel 3- partitum, laciniis sursum latioribus, convolutis, denticulatis incisive. Capsula membranacea, trigona, loculicido-trivalvis, polysperma.

B. (526) 1. c. SATIVUS L. Spatha diphylla, fauce corollae barbata, stigmatē 3- partito limbum perigonii aequante, laciniis elongatis superne paullo incrassatis apice dentatis patentibus lateraliter exsertis, tunicarum bulbi fibris capillaribus anastomosantibus, areolis angustis. — *Gr.* wild in K. Azië, in vele Z. Europ. landen gekweekt. — *Bl.* Sept. Oct. het stigma hoogrood; bl. geel. *ψ.* — *Ic.* D. 58. H. VI. 25.

G. D. De gedroogde stampels (*stigmata*) crocus, *Saffraan.*

E. Riekt doordringend, geurig, verdoovend; smaak geurig-bitter, het speeksel geelkleurend.

B. Zware vluchtige olie 7,5, was 0,5, bittere, gele kleurstof met vluchtige olie, (Polychroit), 16,75, gom 6,5, eiwitstof 0,5, plantenvezel 10,0 water 10,0, (LAGRANGE en VOGEL).

W. Opwekkend, krampstillend, vooral op de buikorganen, borst en uterus; in grootere giften bedwelmend.

G. Tegen kramp der borst- en buikorganen, als emenagogum, *uitwendig* tot verdeeling van aton. zwellingen; — in PÖEBER, INFUS., uitw. in PAPPEN.

P. TINCTURA, SYRUPUS en EXTRACTUM CROCI. Een bestanddeel

VAN TINCTURA OPII CROCATA, ELIXIR PROPRIETATIS PARACELSI, ELIX-
APERITIV. CLAUDERI, EMPLASTRUM DE GALBANO CROCATUM, OXYCROCEI.

Vervalsching. 1. met de bloempjes van *Carthamus tinctorius*.
2. van *Calendula officinalis*. 3. met de vezels van *rookvleesch*.
Door opwekking en botanisch onderzoek is het gemakkelijk, deze
te herkennen. De stigmata van *C. vernus* zijn veel korter,
kapvormig ingerold.

(527) GLADIOLUS COMMUNIS L. *Gr.* in *Z.* Europa; de bollen
waren vroeger als RAD. VICTORIALIS ROTUNDÆ gebr. tegen velerlei
ziekten, als amulet tegen verwondingen.

Fam. JUNCACEÆ R.Br. — (K. I. 291).

(528) 1. TRIGLOCHIN MARITIMUM L. *Zoutgras F. B. Sept. I,*
I p. 305. Ic. Bat. 244.

2. T. PALUSTRE L. *Moeras Zoutgras F. B. Sept. t. a. p. — Ic.*
Bat. 74.

Beiden behooren tot de pl., waaruit *Soda* getrokken wordt.

(529) 1. JUNCUS EFFUSUS L. } *Gemeene Bloembies F. B.*
2. J. CONGLOMERATES L. } *Sept. I, I. p. 285. — Ic.*
Bat. 84.

(530) 3. J. GLAUCUS EHRH. *Gestreepte Bl. F. B. Sept. I, I.*
p. 287. — Gr. allen in Europa. De wortelstok (RADIX JUNCI)
is als diuret. en resolvens, en decoct., ook als lithontript. geprezen.

(531) LUZULA VERNALIS DC. *harige Veldbies F. B. Sept. I,*
I. p. 295. — Ic. Bat. 123. De wortel even als de voorgaande
geprezen. Ook de aanverwante soorten schijnen dezelfde kracht
te bezitten.

Fam. CYPERACEÆ DC. — (K. I. 257).

(532) 1. CAREX ARENARIA L. *Zand Rietgras F. B. Sept.*
I, 2. p. 647. — Gr. op de zandstreken van Europa. — Bl.
Mei. Jun. 2. — Ic. D. 26. H. V. 7.

G. D. De onderaardsche wortelstok RADIX CARICIS ARENARIÆ
seu SASSAPARILLÆ GERMANICÆ seu GRAMINIS MAJORIS.

E. Gedroogd zonder reuk, smaak aanvankelijk zoet, dan iets
prikkelend.

B. Scherpe extractstof, zetmeel en iets vluchtige olie.

W. Zoo als Sassaparille, meer resolverend.

G. In plaats van Sassaparille, in DECOCT. en EXTRACT., doch zeldzaam.

P. EXTRACTUM seu MELLAGO CARICIS ARENARIÆ. In plaats van deze soort treft men veelal de wortels van:

(533) 2. *C. HIRTA* L. *Behaard R. F. B. Sept. I, 2. p. 665.* — *Ic. D. 27. H. V. 9.* Zijn wortel heeft op de doorsnede eenen donker gekleurden kern, terwijl die van de voorgaande soort op de doorsnede gelijkvormig wit is, in den omtrek met eenen kring van bruine luchtcellen.

(534) 3. *C. INTERMEDIA* GOOD. *Tweerijg R. F. B. Sept. I, 2. p. 647.* — *Ic. H. V. 8.* De wortel heeft eenen harderen kern, voorzien van eenen bruinen kring in den omtrek, en zonder luchtcellen.

RADIX CONJO, uit Suriname, van eene onbekende plant, is daar tegen Elephantiasis gebr. en heeft uitwendig veel overeenkomst met *rad. C. arenariae*.

(535) 1. *CYPERUS ROTUNDUS* L. *Gr.* in Azië en N. Holland. *Ic. D. 25. A.*

(536) 2. *C. OFFICINALIS* FR. N. AB ES. *Gr.* in Z. Europa, N. Afr., Egypte. — *Ic. D. 25. B.* — Van beiden waren de eivormige wortelknollen als RADIX CYPERI ROTUNDI gebr., versch van aangename reuk, en bitter-geurigen smaak, gedroogd zonder reuk en van bitteren smaak, als stomachicum, carminativ., emenagogum gebr. thans wegens de werkeloosheid der gedroogde wortels obsoleet.

(537) 3. *C. LONGUS* L. *Gr.* in Z. Europa, gaf RADIX CYPERI LONGI, van wiens gebruik het zelfde geldt als van de voorgaande.

(538) 4. *C. ESCULENTUS* L. *Gr.* in Z. Europa, N. Afr. De kleine eivormige wortelknollen als RADIX CYPERI ESCULENTI, BULBULI THRASI seu DULCINIA gebr., van zoeten smaak naar amandelen, vette olie bevattend, tot verzachtende EMULSIEN, thans enkel als voedsel in Z. Europa. Bevat zetmeel, inuline, gom, enz.

SCIRPUS LACUSTRIS L. *Matte Bies F. B. Sept. I, 1. p. 43.* gaf VROEGT RAD. en SEMEN SCIRPI MAJORIS seu JUNCI MAXIMI.

ERIOPHORUM LATIFOLIUM HOFF. en *E. ANGUSTIFOLIUM* ROTH. *Woltegras F. B. Sept. I, 1. p. 49. 3. p. 752,* gaf de bladen als HERBA LINAGROSTIS, beide thans geheel obsoleet.

Fam. LXXII. GRAMINEÆ JUSS.

Flores *glumacei, hermaphroditi aut unisexuales, in spiculas 1-multifloras dispositi. Gluma infima vacua, bivalvis, valvis distichis, rarius univalvis aut deficiens, gluma proprie dicta (Calyx L.). Glumae sequentes 2-valves vel potius 3-valves, valvulis (paleis) 2 interioribus in unam margine connatis, glumellam (Corolla L.) constituunt, et squamulus 2—3, cum valvulis 3 glumellae alternantes (perigonium?) et genitalia includunt. Stamina 3, squamulis alterna, rarius 6, aut 2 aut 1, hypogyna. Antherae basi apiceque emarginatae. Ovarium liberum; styli 2 aut 1, stigmatibus 2. Caryopsis semen nudum referens. Albumen farinaceum. Embryo extra albumen ad ejus basin situs. — (K. I. 245).*

De *Grassen* vormen eene der grootste familiën van het plantenrijk, en zijn gewoonlijk kruidachtig, zelden heester- of boomvormig. De grassteng (*culmus*) is eigendommelijk zamengesteld, hol en met knopen (*nodî*) voorzien; de eenvoudige lange smalle bladen omsluiten dezelve met hunne scheeden, en dragen, waar deze zich met dezelve verbinden, een dun vliesje, (*ligula*). Zij groeijen over de gansche aarde, doch de grootste hoeveelheid van individus wordt in de gematigde luchtstreken gevonden. Door de wei- en hooilanden, die zij vormen, en door het voedsel, hetwelk zij voor menschen en dieren opleveren, oefenen zij op de ontwikkeling van het menschelijk geslacht een' geweldigen invloed uit.

Eigenschappen. Meel is het hoofbestanddeel der zaden; sommigen bevatten in de stengen enz. suiker. Geurige en vlugtige stoffen vindt men zeer zelden in deze familie, somtijds in de zaadschillen. — De bladen bevatten plantenslijm en zijn een der voornaamste voedsels voor de plantetende dieren. — De onderaardsche stengen (kruipende wortels) zijn gewoonlijk slijmhoudend, zoet, zacht-oplossend, bij zeer weinigen iets geurig.

I. AVENA L. Gluma bivalvis, 2-multiflora. Flores hermaphroditi. Glumella bipaleacea, palea inferiore apice bidentula vel biaristata, quandoque bifida, laciniis irregulariter denticulatis,

arista dorsali genuflexa, basi torta. Ovarium apice pilosum vel glabrum. Styli nulli; stigmata plumosa ad basin floris emergentia.

(539) 1. *A. SATIVA* L. Panicula aequali, patente, spiculis bifloris, flosculis gluma minoribus lanceolatis superne attenuatis apice bifidis denticulatis glabris, altero aristato muticove, axi nudo ad basin flosculi infimi subfasciculato-piloso. — *Gewone Haver.* — *Gr.* overal verbouwd, vaderland onbekend. — *Bl.* Jul. Aug. — *Ic. D.* 28.

(540) 2. *A. ORIENTALIS* SCHREB. Panicula unilaterali coarctata, spiculis bifloris, flosculis gluma brevioribus glabris lanceolatis superne attenuatis apice bifidis denticulatis, superiore mutico, axi glabro ad basin flosc. infim. subpiloso. — Met de voorg. verbouwd. — *Ic. METZGER Europ. Cereal.* 12. B.

(541) 3. *A. NUDA* L. Panicula aequali, spiculis trifloris, flosculis glumas excedentibus glabris lanceolatis superne attenuatis bifido-cuspidatis, superiori mutico, axi glabro. *Naakte Haver.* In Z. Europa en Engel. met de voorg. verbouwd. — *Ic. METZGER l. c.* 16. A.

G. D. De van de kafblaadjes ontdane vruchten van deze arie en eenige andere soorten AVENA EXCORTICATA, GRUTUM AVENÆ, *Haverdegort*; FARINA AVENÆ, *het meel.*

E. Reuk en smaak naar gewoon meel, doch niet zoo wit als tarwemeel en iets bitter.

B. Zetmeel, suiker, eene bittere stof, eene eiwitaardige stof in plaats der kleefstof. — Zetmeel 59 p. C., suiker en extractstof 8, vette olie 2, gom $2\frac{1}{2}$, kleefstof 4, (VOGEL). In de vruchthulselvondt JOURNET, eene aangenaam geurige, harsige stof.

G. als AFKOOKSEL bij koortsen, onstekingachtige ziekten, ook als ligt voedsel; tot MONDSPOELINGEN en GORGELDRANKEN, CLYSMATTA; het meel tot DROOGE OMSLAGEN bij erisipelas, oedema, enz.

Behalve de genoemde worden nog andere soorten van haver verbouwd, en zouden onder de officinele planten kunnen genoemd worden.

(542) 1. ANDROPOGON SCHOENANTHUS L. *Gr.* in O. Indië, riekt aangenaam geurig, en dient in zijn Vaderland tot bereiding van eenen geurigen thee, en eene vlugtige zeer geurige olie. Vroeger als HEREA SCHOENANTHI officineel. — *Syn.* Schoenanthum

amboinicum Rumph. — A. SCHOEN. N. AB. ES. EN KUNTH ver-
schillen volgens het onderzoek van FR. NEES V. ESENB. van de
Linnaeëansche soort.

(543) 2. A. NARDUS L. *Gr.* met de voorg., gaf misschien
SPICA NARDI der oudere Pharmacologen, waarvan MURRAY den
kostbaren NARDUS der Ouden afleidt. Vergel. p. 142.

(544) 3. A. IWARANCUSA BLANE, heeft eenen bitter-geurigen
wortel, welke eene vluchtige olie en eene hars bevat, met zetmeel
en zouten. — *Ic. Philos Trans.* 1790. T. 16. — Vooral tegen
de Cholera geroemd. De RAD. IW. welke thans in den handel
komt, is volgens FR. NEES V. ES. de wortel van ANATHERUM
MURICATUM PALIS.

PANICUM MILIACEUM L. *Gewone Gierst.* Uit O. Indië; in Europa
gekweekt. — *Ic. METZGER T.* 18. — SEMEN MILII weleer als demulcens.

II. SACCHARUM L. Spiculae biflorae, basi sericeo-pilosaë,
flore inferiore neutro unipaleaceo, superiore hermaphrodito. Glu-
mae 2, subaequales, muticae. Paleae 3, minutae, muticae, inae-
quales. Squamulae 2—3-lobae, interdum in tubum connatae.
Stamina 1—3. Ovarium sessile glabrum. Styli 2, terminales,
elongati; stigmata plumosa

B. (545) 1. S. OFFICINARUM L. Culmis medulla succosa farctis,
f. longissimis, lato-linearibus, margine denticulato-scabris, planis
nervo lato elevato albido, paniculae dilatatae ramis fascicu-
latis, pseudo-verticillatis, spiculis pilis sericeis brevioribus, glumis ova-
libus, acutis. *Suikerriet.* — *Var.* culmis viridibus; flavis; vio-
laceis; striatis. — *Gr.* oorspronkelijk langs de Euphraat; thans
in O. en W. Indië en alle trop. landen in het groot gekweekt.
8—12' hoog. — *Bl.* Sept. 2. — *Ic.* D. 33—35. H. IX. 30, 31.

G. D. De uit het sap der stengen bereidde suiker; SACCHA-
RUM, en SYRUPUS SACCHARI seu S. COMMUNIS seu SIMPLEX. Van
suiker onderscheidt men: 1. *ruwe suiker*, SACCHARUM CRUDUM.
2. *witte suiker*, S. ALBUM, RAFFINATUM, MELITENSE. 3. *Kandy*
S. CRYSTALLISATUM.

E. De zuivere suiker zonder reuk, smaak zuiver en aange-
naam zoet.

W. De afscheiding der slijmvliezen bevorderend, in versche
oplossing verkoelend; overigens zwak voedend. Het poeder uit-
wendig prikkelend.

G. Van *pulvis sacchari*: inwendig tot excipiens van velerlei geneesmiddelen, zoowel tot verbetering van smaak, als tot vermeerdering van het volume; uitwendig tegen ulcera atonica, maculae corneae enz.

De *oplossing* als verkoelende drank bij koorts en ontstekingen, tot zachte opwekking der spijsvertering, enz. — *Syrupus*: tot verbetering van smaak bij mixturae, als constituens van *Electuaria*, *Trochisci*, *pilulae*.

P. Suiker is een bestanddeel van zeer vele zamengestelde geneesmiddelen, als; SYRUP, ELAEOSACCHARA, CONSERVÆ, PASTÆ, CONFECTIONES, MORSULI, PULVERES, ELECTUARIA, ENZ.

Over suiker uit *Beta* verg. p. 218.

(546) BAMBUSA ARUNDINACEA W. (*Syn.* Arundo Bambos L.). *Gr.* in O. Indie 60. In de nodi van oudere stengen vormen zich eigenaardige, uit keiuarde, kalk en potasch bestaande concremente, *Tabascheer*, *Tabaskir* genoemd, vroeger in Europa gebruikelijk, in de Oostersche landen thans nog als adstringens, en antispasm. in aanwending. Een DECOCTUM FOLIORUM B. is als emenagogum gebr. — Ook andere O. Indische grassen vormen *Tabascheer*.

ARUNDO DONAX L. gaf RADIX A. DONACIS.

(547) ORYZA SATIVA L. *Rijst.* *Gr.* in O. Indie, thans in alle warme landen op vochtige plaatsen verbouwd. — *Bl.* Jul. Aug. ☉. — *Ic.* D. 36. De rijst, SEMEN ORYZÆ, dient tot bereiding van een verzachtend, ligt voedend afkooksel, bij diarrhee koorts, enz. Bevat eene scherpe vaste olie 0,13, slijmsuiker 0,29, gom 0,71, zetmeel 85, kleefstof 3,60, Potasch en Kalkzouten met Ac. phosph. en muriaticum (BRACONNOT). — Dient ook tot bereiding van ARAK, en eene soort van bier, SAKKI.

(548) ZEA MAYS L. *Turksche Tarwe.* *Gr.* in Z. Europa, thans in alle warmere landen gekweekt. Een afkooksel der zaden kan als de voorgaande gebruikt worden. De mannelijke bloemen zijn tegen ziekten der pis-werktuigen aangeraden. *Ic.* D. Sup. V. 1,2.

(549) PHALARIS CANARIENSIS L. *Gewoon Kanariegras* F. B. *Sept.* I, 1. p. 69. De zaden, SEMEN CANARIENSE, als *lithontripticum* weleer gebr.

P. ARUNDINACEA L. var. *picta* Rietachtig K. F. B. *Sept.* t. a. p. gaf vroeger VOLIA GRAMINIS PICTI.

COIX LACRYMA L. De SEMINA LACRYMÆ JOBIS weleer tegen hydrops.

(550) FESTUCA FLUITANS L. (Glyceria R.Br.) *Groot Vlotgras* F. B. Sept. I, 1. p. 105. de zaden leveren een goed voedsel, hetwelk als SEMEN GRAMINIS MANNÆ zeldzaam gebruikt wordt.

CALAMAGOSTIS LANCEOLATA ROTH. (Arundo Cal. L.) *Pluim Riet* F. B. Sept. I, 1. p. 65, is in onze tijden als een voortreffelijk geneesmiddel geprezen. De geheele pl. met den wortel wordt in kleine stukjes gesneden, en dan als thee getrokken, welke krachtig diuretisch werkt.

III. TRITICUM L. Spiculae solitariae, in rhacheos excisuris sessiles, rhachi parallelae. Gluma bivalvis, 3- multiflora, valvulae carinatae acutae vel mucronatae. Glumella bipaleacea, palea inferiore ex apice aristata vel mutica.

B. (551) 1. T. REPENS L. Spiculis sub- 5- floris, valvis lanceolatis 5- nervibus acuminatis, flosculis acuminatis vel obtusiusculis muticis vel aristatis, rhachi plerumque scabra, foliis facie scabriusculis, radice repente. *Kruipend Tarwegras* F. B. Sept. I, 1. p. 119. — *Syn.* Agropyrum repens Palis. — *Gr.* op de akkerlanden van Europa, Azië, Amer. — *Bl.* zomers, 4. — *Ic.* D. 32.

G. D. De kruipende onderaardsche steng: RADIX GRAMINIS.

E. Zonder reuk, smaak zoetachtig, iets slijmig en prikkelend.

B. Eene eigenaardige suikersoort, (waarvan $\frac{1}{20}$ crystalliseerbaar), en extractstof.

W. Zacht oplossend, verzachtend, vooral op de slijmvliezen werkend.

G. Als resolvens in koorts en vele andere ziekten, ook als excipiens voor meer krachtige resolventia in DECOCT., EXTRACTUM en MELLAGO.

Verwisseling. De aanverwante soorten, als *T. pungens* P., *T. acutum* DC., *T. caninum* Schreb. enz. kunnen ligtelijk met deze verwisseld worden, doch de wortels schijnen bijna dezelfde eigenschappen te bezitten.

B. (552) 2. T. VULGARE L. Spica tetragona imbricata, spiculis 4- floris, valvis ventricosis ovatis truncatis mucronatis infra apicem compressis dorso convexis nervis prominulis percursis, flosculis muticis vel aristatis. — *Tarwe.* — *Syn.* T. aestivum L.

(forma aristata), et *T. hybernum* L. (forma mutica). — Vaderland misschien tusschen de Euphraat en Tigris, of de valleij van den Jordaan, thans overal verbouwd. — *Ic. D. 31. A.*

(553) 3. *T. DICOCUM* SCHRANK. Spica opposite-compressa disticha conferte imbricata, spiculis 4- floris, valvis bidentatis, flosculis binis exterioribus aristatis fertilibusque, binis intermediis muticis sterilibusque. — *Syn. T. amyleum* Sér. *T. Spelta* Host. Als zomer- en wintertarwe verbouwd. — *Ic. METZG. l. c. 8. A.*

(554) 4. *T. SPELTA* L. Spica parallele-compressa remote imbricata, spiculis 4- floris, valvis lato-ovatis truncatis mucronatis, carinatis, flosculis muticis vel aristatis. Verbouwd als No. 3. *Ic. D. 31. B. METZG. 6. A. B.*

G. D. Uit de zaden der drie laatste en nog eenige andere soorten: FARINA, AMYLUM, FURFUR TRITICI.

E. Van tarwemeel: zeer wit, heeft eenigen reuk en smaak.

B. Meel: zetmeel 56—72, kleefstof 7—14, suiker 4—8, gom 2—4, (VAUQUELIN).

W. Voedend, verzachtend, verslappend.

G. Van het meel: inwendig als krachtig voedsel, tot prikkeling van scherpe stoffen en vergiften. *Uitwendig* tot drooge omslagen bij velerlei zwellingen; het brood in AFKOOKSEL tot potus diluens, emolliens; de PAP tot cataplasmata; *zetmeel* tot involvens; *furfures* tot drooge omslagen; het decoct tot clysmata, enz.

Behalve de genoemde kweekt men nog andere tarwesoorten, als: *T. DURUM* DESF., *T. TURGIDUM* L., *T. POLONICUM* L., *T. MONOCOCCUM* L.

IV. SECALE L. Valvae subulatae. Spiculae biflorae cum rudimento tertii floris longe pedicellato. Reliqua ut Tritici.

(555) 1. *S. CEREALE* L. Valvis spicula brevioribus, rhachi tenaci. Rogge. — *Gr.* alom verbouwd. Vaderland onbekend. *Bl.* Mei. Jun. ☉ en ☿. — *Ic. METZG. l. c. 9. A.*

G. D. Van de zaden: FURFUR, FARINA en FERMENTUM SECALIS seu FRUMENTI.

E. Van het meel: kleur grijswit, reuk en smaak naar meel; zuurdeeg: reuk en smaak niet onaangenaam zuurachtig.

B. Zetmeel en kleefstof.

W. Meel: zoo als van tarwe, maar zwaarder te verteren. Zuurdeeg prikkelend.

G. Zoo als tarwe, maar tot uitwendige omslagen geschikter, omdat het langer warm blijft. Een aftreksel van roggenbrood als verkwikkende, ligt voedende drank enz. ZUURDEEG tot bereiding van SINAPISMI.

P. EMPLASTRUM CRUSTÆ PANIS, verouderd.

V. HORDEUM L. Spiculae binae, ternae, quaternae, 1-florae vel 1-florae cum rudimento floris secundi aristaeformi, in rachaeis excisuris sessiles. Gluma bivalvis ante flores posita; valvae spicularum ternarum involucrum hexaphyllum mentientes. Flos summus saepe tabescens. Glumella bipaleacea,

B. (556) 1. H. VULGARE L. Spiculis omnibus hermaphroditis, fructiferis sexfariam dispositis, seriebus binis utrinque prominentioribus. *Gerst.* — *Syn.* H. sativum P. Overal verbouwd, oorsprong onbekend. ☉ en ♂. — *Ic.* D. 29.

(557) 2. H. HEXASTICHON L. Spiculis omnibus hermaphroditis aequaliter sexfariam dispositis. Verbouwd. ☉. — *Ic.* D. 30.

(558) 3. H. DISTICHUM L. Spiculis lateralibus masculis muticis, intermediis hermaphroditis aristatis appressis, aristis erectis. Verbouwd met de voorg. ☉. — *Ic.* METZG. 11. A. C

(559) 4. H. ZEOCRITON L. Spiculis lateralibus masculis muticis, intermediis hermaphroditis aristatis cum aristis flabelliformipatentibus. Verbouwd. ☉. — *Ic.* METZG. 11. B.

G. D. Van allen: SEMEN HORDEI; ongepeld: HORDEUM CRUDUM seu INTEGRUM; gepeld: H. MUNDATUM seu DECORTICATUM, de fijnere soort: H. PERLATUM. — FARINA HORDEI; AMYLUM ED MALTUM H.

E. B.W. zoo als van andere graansoorten: het meel bevat zetmeel 67, gom 5, slijmsuiker 5, kleefstof 3, eiwit 1, vezels enz. 7, Phosphas Calcis. FOURCROY en VAUQUELIN vonden nog eene dikke groen-bruine vette olie.

G. H. *crudum*; het AFKOOKSEL tot drank in koortsige ziekten. H. *perl.* tot voedsel. Het MOET in DECOCT tot ligte voeding, ook tegen verstoppingen, serophulosis, blenzorrhoea enz. Overigens zoo als van Tarwe.

P. FARINA HORDEI PRÆPARATA seu HORDEUM PRÆPARATUM, door uitkoking bereid.

5. H. MURINUM L. *Muizen Garst F. B. Sept. 1, 1. p. 121; als HERBA H. M. officineel.*

(360) *CYNODON DACTYLON* P. *Gevingerde Hondstand* F. B. *Sept.* I, 1. p. 71. — *Syn.* *Panicum* L. — *Digitaria* Dact. Scop. — *Gr.* in Z. en M. Europa, waar de wortel voor RAD. GRAMINIS verzameld wordt, en nog rijker aan suiker is dan deze, zoo dat hij denzelfen geheel kan vervangen.

B. PL. CRYPTOGRAMICÆ. BEDEKT BLOEIJENDE PLANTEN.

De werktuigen der vruchtmaking onvolkomen, eenvoudig, zaden zonder kiem, bij de kieming door uitzetting de plant vormend.

Classis III. ENDOGENÆ CRYPTOGRAMICÆ.

BINNENWAARTS GROEIJENDE BEDEKT BLOEIJENDE
PLANTEN.

Bouw der stammen als bij Class. II; bloemen onvolmaakt of onduidelijk zichtbaar.

Fam. LXXIII. EQUISETACEÆ RICH.

Fructificationes terminales, dispositae in amentum conicum, squamis pellatis intus floriferis constans. Involucella bivalvia. Semina sphaerica numerosa nuda, filamentis 4 polliniferis hygrometricis apice dilatatis circumplicata. — (K. I. 242).

De *Paardestaartachtigen* zijn kruiden met geleeëde en met eenbladige scheeden omgeven stengen, met kransvormende takken, in houding eenigzins naar *Coniferae* gelijkende. Zij hebben eenen onderaardschen geleeëden, kruipenden wortelstok. Zij groeijen hoofdzakelijk in de gematigde gewesten.

I. EQUISETUM L. Character idem ac Familiae.

(361) 1. E. ARVENSE L. Caule sterili hysteranthio subsca-
bro, striis circiter duodenis, vaginae dentibus totidem, ramis sca-
briusculis tetragonis; caule fructifero pallido vernali, vaginis laxis;
vaginae dentibus 12. *Akker Paardeartaart F. B. Sept. II, 1. p.*
7. — *Gr.* op de akkers enz. van Europa, Azië en N. Amer.—
Bl. voorjaar. 2°. — *Ic. Bat.* 400. D. 10, 11. H. VIII. 48.

(362) 2. E. HYEMALE L. Caule sterili a fructifero non di-
verso, subnudo scabro fistuloso striis et vaginae dentibus fere 16,
dentibus pilosis aut evanidis. *Ruw P. of Schaafstroot F. B. Sept.*
II, 1. p. 2. — *Gr.* op vochtige plaatsen als de voorg. — *Bl.*
Jul. Aug. 2°. — *Ic. Engl. Bot.* 915.

G. D. Van beiden de stengen: HERBA EQUISETI MINORIS (van
N° 1) en MAJORIS seu MECHANICI (van 2).

E. Weinig reuk, smaak zwak zoutachtig-zamentrekkend.

B. Eigenaardige extractstof en equisetum- zure zouten, in de
asch veel silica.

W. en *G.* Als diureticum en ligt adstringens, in onze tijden
op nieuw aanbevolen.

De overige soorten van dit geslacht (verg. F. B. sept. t. a. p.)
hebben soortgelijke doch sterkere krachten, en moeten derhalve
met voorzigtigheid worden aangewend. Verg. V. G. p. 23. BRACON-
NOR ontleedde E. fluviatile: in alcohol onopl. extract 1,00,
zuikerachtige in alcohol opl. stof 0,86, vetstof en chlorophyll 0,08,
stikstofhoudende 0,02, pectin 2,26, Equisetas Magnesiae 1,11,
Acetas M. 0,14, houtvezels 5,30, Silica 4,32, Sulphas Potassae
1,02, S. Calcis 1,22, Chlorur. Calcii 0,98, Phosphas Potassae
0,01, kalkaarde, sporen van Acetas Calcis, A. Magnesiae, was, enz.
0,20, water 81,33.

Fam. LXXIV. FILICES R. BR.

Fructificationes gregariae, juniores saepe indusio tectae, in fa-
cie inferiore frondis sitae, in paucis spurie terminales spica-
tae. Masc. ? minutissimae, sparsae in foliis juvenilibus, mem-
brana tenui tectae. Fem. Capsulae 1-loculares, saepius an-
nulo articulado elastice dissiliente cinctae rarius bivalves, se-
minulis numerosis minutissimis repletae. — (K. I. 238).

De *Varens* vormen eene der schoonste familien des plantenrijks en bestaan meestal uit kruiden, zelden tot boomen opgroeijende. De eenvoudige, ingesneden of gevinde bladen hebben eene krulvormige bladplooijing (*vernatio circinalis*) en dragen op de achterzijde de zaaddoosjes, welke in hoopjes (*sori*) bij elkander staan, en vóór de ontwikkeling door de opperhuid bedekt zijn, welke naderhand veelal als een dun dekvliesje (*indusium*), zichtbaar is. De meeste, schoonste en zelfs boomachtige vormen groeijen in de tropische gewesten, vooral op de eilanden; in koudere en hoogere gewesten worden zij veel zeldzamer.

Eigenschappen. De onderaardsche wortelstok (de eigenlijke steng) bevat gewoonlijk veel zetmeel, meestal verbonden met een scherp beginsel, hetwelk van harsige natuur schijnt te wezen, en bitter-zamentrekkend van werking, veelal anthelmintisch, zeldzamer purgerend. De bladen bevatten veel slijm, met eene kleine hoeveelheid van ligt zamentrekkende en somtijds geurige stoffe verbonden, welke in zeer weinigen in eene meer aanzienlijke hoeveelheid voorkomt.

Trib. I. POLYPODIACEÆ hook. Capsulae 1-loculares, annulo articulato elastico longitudinali instructae, transversim rumpentes.

I. POLYPODIUM L. *excl. sp.* Sori subrotundi sparsi nudi.

(563) 1. P. VULGARE L. Fronde profunde pinnatifida, lobis oblongis crenulatis, obtusis, approximatis, stipite paleaceo. *Gewone Boomvaren* F. B. Sept. II, 1. p. 17. — *Gr.* op rotsen, muren, oude boomstammen, langs wallen door geheel Europa, N. Amer. en Azië. 2. — *Ic. D.* 15. Bat. 439. — *Variat:* lobis serratis.

G. D. De wortelstok: RADIX POLYPODII seu RADIX FILICULÆ, seu POLYP. QUERCINI.

E. Riekt onaangenaam; smaak aanvankelijk zoet, dan onaangenaam bitterachtig.

B. Eene gele vette olie van scherp-bitteren smaak 8 p. C., weekhars, gewone extractstof, zoete extractstof, looistof (PFAFF en BUCHNER) — Eene aan Sarcocolla gelijkende stof, manna-suiker, suiker, eiwit, vogellijm, vette olie, appelzuur, extractstof, zouten, (DESFOSSÉS). BERZELIUS vindt de zoete stoffe zeer overeenkomende met glycyrrhizine.

W. De afscheiding der slijmvliezen bevorderend, verzachtend.

G. Somtijds in borstziekten.

P. EXTRACTUM POLYPODII en bestanddeel van andere praep. comp., thans ongebruikelijk.

(364) 2. P. CALAGUALA RUIZ. Gr. op de bergen van Peru. 2. De RADIX CALAGUALÆ is in Peru als resolvens, expectorans en diaphoret. beroemd. Gedroogd werkeloos. Bevat volgens VAUQUELIN scherpe vette olie, roode kleurstof, iets suiker, gom en zetmeel. In plaats der echte, wordt ook de wortel van P. CRASSIFOLIUM L. en ACROSTICHUM HUACSAO R. verzameld.

II. ASPIDIUM SW. Sori subrotundi. Indusia solitaria orbiculata seu reniformia, medio vel latere affixa.

B. (365) 1. A. FILIX MAS SW. Fronde bipinnata, pinnulis oblongis crenatis obtusis apice serratis, rhachi stipiteque paleaceis. *Mantjes Boschvaren F. B. Sept. II, 1. p. 19.* — *Syn. Polypodium f. m. L. Nephrodium R. Br.* — Gr. in bosschen enz. in Europa, Azië en N. Amer. — *Bl. Jun. Aug. 2.* — *Ic. D. 19.*

G. D. De onderaardsche wortelstok: RADIX FILICIS seu FILICIS MARIS. — Vroeger, doch hoogst zeldzaam, HERBA EN TURIONES.

E. Riekt onaangenaam, gedroogd zwakker; smaak aanvankelijk walgelijk zoet, dan scherp-bitter. Het kruid veel zwakker.

B. 100 d. des droogen wortels: groen-bruine stearine 3,88, bleek-groene oleïne met sporen van vlugtige olie 2,22, scherpe zamentrekkende hars 6,22, ac. tannicum met iets suiker en appelzuur 31,53, zetmeel, gelijk aan dat van Ysl. mos, 11,11, vezels 45,00; deze bevatten 2,53 p. C. asch, welke vooral uit zwavelzure potasch, Phosphas, Carbonas Magnesiae enz. bestaat. (WACKENRODER). Volgens ZELLER geeft 1 @ wortel met aether 13—14 drachmen of 10—11 p. C. vette olie.

W. Sterk anthelmintisch, van de vette olie afhankelijk.

G. Tegen ingewandswormen, vooral lintworm, in POEDER (2—3 dr., met een purgans) en het

P. EXTRACTUM OLEO-RESINOSUM seu OLEUM FILICIS MARIS. — Een bestanddeel van vele geheime middelen tegen lintworm, als van NUFFER ENZ.

Verwisseling heeft ten eerste ligtelijk plaats met het menigvuldiger voorkomende *A. filix foemina Sw.* (*Asplenium f. f. Bernh.* — *Polyp. f. f. L.*) waarvan wij hier de diagnose bijvoegen: Fronde bipinnata, pinnulis oblongo-lanceolatis, inciso-serratis,

serraturis 2—3- dentatis, acutis, soris oblongis angustis. *Fijngetande Streepvaren F. B. Sept. II, 1. p. 21.* — Moeijelijker wordt de onderscheiding, wanneer men alleen den wortel voor zich heeft. Deze veel kortere onderaardsche wortelstok heeft namelijk eene schuinsche opstijgende rigting, niet horizontaal zoo als bij den echten Filix mas; gedroogd zwart. *Ten tweede met A. dilatatum W. Verbreedde Boschvaren F. B. Sept. II, 1. p. 18.* Fronde bipinnata, pinnulis oblongis distinctis, incisopinnatifidis, segmentis mucronato-serratis stipite palaceo. — De wortelstok ligt horizontaal onder de aarde en is gedroogd roodbruin van kleur zoo als van Filix mas. — De schubvormige overblijfsels van alle aanverwante soorten, welke als vervalsching voorkomen, zijn dunner, meer of minder verdroogd en veel minder vleezig. Zijn de bladen aan den wortel aanwezig, kan men uit derzelve gedaante ligtelijk iedere vervalsching herkennen.

III. ADIANTUM L. Capsulae in soros marginales dispositae, apicibus venarum discretis impositae. Indusia margini frondis continua, receptaculo adnata, introrsum libera.

(566) 1. A. CAPILLUS VENERIS L. Fronde 2- pinnata foliolis ovato-cuneatis lobatis serrulatis, laciniis fertiliis soro terminatis, rhachi laevis nitida. — *Gr.* op de rotsen van Z. Europa. — *Bl.* Jun. Sept. 24. — *Ic. D. 17.*

G. D. Het gansche loof: HERBA CAPILLORUM VENERIS.

E. Riekt iets geurig, smaak iets zoetachtig, dan zamentrekkend bitter.

B. Looi- en bittere extractstof.

W. Zwak zamentrekkend, de afscheiding der slijmvliezen en huid bevorderend.

G. Welcer tegen borstziekten, thans alleen de

P. SYRUPUS CAPILL. VEN. — De *Herba* een bestanddeel der SPEC. PECT. AUGUSTANORUM. Hetgeen thans als *Syrop de Capillaire* voorkomt, is gewoonlijk suikerstroop met een geurig bijvoegsel.

(567) 2. A. PEDATUM L. Fronde pedata, stipiteque laevissimis, foliolis dimidiato-oblongis obtusis margine superiore lobato-crenatis, soris solitariis. — *Gr.* in N. Amer. — *Bl.* Aug. Sept. 24 — *Ic. D. 18.*

G. D. HERBA ADIANTI CANADENSIS seu CAPILLORUM VENERIS

CANADENSIS, iets zamentrekkender dan de voorg., in Frankr. en Amer. zoo als deze gebruikelijk.

(568) ASPENIUM RUTA MURARIA L. *Steenruite Streepwaren* F. B. Sept. II, 1. p. 23. — Gr. alom op muren, Ψ . — Ic. D. 16. Bat. 60. Gaf vroeger HERBA RUTÆ MURARIÆ seu ADIANTI ALBI.

(569) A. TRICHOMANES L. *Haarsteelige Streepv.* F. B. Sept. II, 1. p. 21. — Gr. als de voorg. zeldzamer Ψ . — Ic. D. 16. gaf HERBA TRICHOMANES seu ADIANTI RUBRI. Smaak zeer weinig adstringerend.

(570) A. ADIANTUM NIGRUM L. Gr. in de bosschen op de bergen van Europa. — Ψ . Ic. D. 16. — Gaf HERBA A. NIGRI. Alle drie hebben soortgelijke eigenschappen als HERBA CAPILL. VEN., doch zijn minder aangenaam van smaak en waren weleer als resoly. expector. gebr.

(571) SCOLOPENDRIUM OFFICINARUM SM. *Gewone Hertstong* F. B. Sept. II, 1. p. 23. — Syn. Asplenium Scolopendrium L. Gr. in Europa. Ψ . Gaf vroeger HERBA SCOLOPENDRII seu PHYLLITIDIS seu LINGUÆ CERVINÆ. — Een zacht mucilaginoso-adstringens. In nieuwere tijden als Thee bij borstziekten aanbevolen.

(572) GYMNORHYZE CETERACH SPR. *Geschubde Naaktstreep* F. B. Sept. II, 1. p. 14. — Syn. Asplenium Ceterach L. — Gr. met de voorg. — Gaf HERBA CETERACH seu ASPENIUM, in catarrhus, miltziekten enz. gebr.

(573) PTERIS AQUILINA L. *Adelaars Randvaren* F. B. Sept. II, 1. p. 25. — Ic. Bat. 445. — Gr. algemeen in de Europ. bosschen, Ψ . Gaf RADIX PTERIDIS AQUILINÆ seu FILICIS FOEMINÆ, adstring. en anthelminth. De wortel bevat bittere extractstof met iets zamentrekkende stof, Ac. malicum, Murias Potassae 6,21, vette, scherpe, eigenaardig riekende stof 0,48, groene hars 0,19, eene naar was gelijkende stof 0,03, slijm 5,06, zetmeel 33,51, vezel 54,35—99,83. In 100 d. (WACHENRODER).

Trib II. OSMUNDACEÆ Mart. Capsulae annulo incompleto.

(574) OSMUNDA REGALIS L. *Grootz Pluimvaren* F. B. Sept. II, 1. p. 15. — Gr. in Europ. Ψ . De vruchtdragende toppen van het loof gaven JULI OSMUNDÆ, en het parenchijma van den wortelstok: MEDULLA RADICIS OSM. als adstring., anthelm. enz. In

nieuwere tijden heeft men het extract des wortels (RAD. O. R.) op nieuw tegen rhachitis geroemd.

Trib. III. OPHIOGLOSSÆ R. Ba. Capsulae exannulatae.

(575) BOTRYCHIUM LUNARIA SW. *Trosdragend Maankruid* F. B. Sept. II, I. p. 13. — *Syn.* Osmunda Lunaria L. — *Gr.* in Europ., N. Azië. 2. — *Jc.* D. 14. Gaf de zwak zamentrekkende HERBA LUNARIÆ seu L. BOTRYDOS, thans zeldzaam als bestanddeel van PULV. AD SCIRRHOS gebr.

(576) OPHIOGLOSSUM VULGATUM L. *Gemeene Adderstong* F. B. Sept. t. a. p. — *Gr.* met de voorg. De geheele pl., als HERBA OPHIOGLOSSI gebr. van slijmig-zoeten smaak, ligt adstring. *Jc.* H. VI. 48.

Fam. LXXXV. LYCOPODIACEÆ RICH.

Fructificationes crustaceae, sessiles ad axillas foliorum et tunc axillares, nunc bractearum et tunc spicatae. Capsulae tri-tetra-coccae uni-vel raro 2-3-loculares, nunc uniformes, seminula multa foventes; nunc bisformes; aliae 2-valves pulvere farinaceo, e granulis tetraëdris glabris vel papilloso-spinulosis quaternatim cohaerentibus, foetae; aliae 3-4-coccae, 3-4-valves, corpusculis paucis subglobosis, vertice rhaphe tricurvi notatis, foetae. — (K. I. 237).

De *Lycopodiaceën* zijn gewoonlijk overblijvende kruiden, zelden heesterachtig, met kleine, eenvoudige, overliggende blaadjes, uit wier oksels wortelvezeltjes ontspruiten. Zij groeijen over de geheele aarde, in groot aantal tusschen de keerkringen, en be-minnen, op het noordelijk halfrond, de hoogere landstreken.

Eigenschappen zijn weinig bekend. Enkelen oefenen eene krach-tige *drastische emetische* werking uit, en kunnen zelfs *giftig* worden.

I. LYCOPODIUM L. Capsulae vel uniformes 1-loculares, 2-valves granulis hispidulis plenae vel 2-formes 3-4-valves, globulis majoribus paucis.

B. (577) I. L. CLAVATUM L. Caule repente, ramis adscenden-

tibus, f. sparsis linearibus enerviis apice setigeris, spicis geminis cylindricis, squamis ovatis acuminatis eroso-denticulatis. *Gewone Wolfsklaauw* F. B. Sept. II, 1. p. 29. — *Gr.* op de heidevel- den, bergen, van Europa, N. Azië en N. Amer. — *Bl.* Jul. 2. *Ic. D.* 13. H. VIII. 47.

(578) 2. L. ANNOTINUM L. Caule repente, ramis adscenden- tibus, supra bifurcatis, ramulis simplicibus, f. 5- seriatis, con- fertis, horizontali-patentibus, in ramis annuis appressis, lineari- lanceolatis, acuminatis apice serrulatis, spicis solitariis sessilibus. *Gr.* met de voorg. vooral op de Alpen. — *Bl.* Jul. Aug. 2.

G. D. Van beide soorten de fijne zaadjes of sporen: SEMEN LYCOPODII, LYCOPIDIUM, PULVIS LYC. — *Smetpoeder.* Vroeger ook HERBA MUSCI CLAVATI seu TERRESTRIS.

E. Zonder reuk en smaak; op het gevoel vetachtig, in de vlam brandend.

B. Pollenine 89,15, vette olie 6,0, suiker 3,0, en slijmige extractstof 1,5 (BUCHOLZ).

G. Tegen ontvellingen *uitwendig* bij kinderen; totinvolveren van *pillen*; ook *inwendig* met arab. gom tot EMULSIE tegen strangurie. — De HERBA is drastisch-purg. en emetisch; obsoleet.

Nog andere soorten geven SEMEN LYCOPODII, als:

(579) 3. L. ALPINUM L. *Alpische Wolfsklaauw* F. B. Sept. II, 1. p. 29. en L. COMPLANATUM L. *Platte Wolfsklaauw* F. B. Sept. t. a. p. Deze laatste bevat: harsig Chlorophyll 5,0, ex- tract 25, zouten van potasch, Magnesia, ijzer, koper enz. 6, on- opl. vezels 64 (JOHN).

Wordt *vervalscht* met het stuifmeel van *denneboomen*, van *Typha* enz. De eigenaardige gedaante der Wolfsklaauwzaadjes, door een vergrootglas waar te nemen, beslist dusdanig bedrog ligtelijk.

4. L. SELAGO L. *Achtrijge W.* — F. B. Sept. II, 1. p. 31. *Gr.* door bijkans geheel Europa, gaf HERBA SELAGINIS seu MUSCI ERECTI seu CATHARTICI, van bitter-zamentrekkenden smaak, sterk drastisch-emetisch zelfs giftig, ongebruikelijk. — *Vergel.* V. G. p. 24.

SECTION II.

PLANTÆ CELLULARES.
CELPLANTEN.

ZIJN ALLÉÉN UIT CELWEEFSEL ZAMENGESTELD.

† PLANTÆ CELLULARES FOLIOSE.

Zijn van duidelijke bladen en stengen voorzien.

Classis I. MUSCI FRONDOSI.

Fructificatio capsularis; capsulae terminales vel laterales, pedicellatae vel sessiles, calyptratae, operculatae, uniloculares, polysporae, sporis columellae affixis; calyptra et operculo maturitate plerumque deciduis. — (K. I. 232.)

De *Bladmossen* zijn overblijvende kruidachtige celplanten, met kleine, gave, gezaagde of gaafrandige bladen met of zonder nerven, met onduidelijke mannelijke, duidelijke vrouwelijke bevruchtingswerktuigen. Leven over de gansche wereld.

Eigenschappen: zijn weinig bekend. Doch schijnen zij noch bijzondere stoffen noch eigenaardige krachten te bezitten. Velen hebben eenen zeer zacht zamentrekkenden smaak. Weleer schreef men aan velen zeer bijzondere krachten toe, aan *Hypnum* narcotische, aan *Polytrichum* en *Funaria* de eigenschap, het uitvallen

der haren tegen te gaan, aan anderen diaphoretische enz. krachten!

Fam. LXXVI. BRYACEÆ. ENDL.

I. POLYTRICHUM L. *excl. sp.* — Capsula terminalis. Peristoma simplex brevissime 16—64-dentatum. Capsulae orificium membrana arida peristomatis dentibus prehensa tectum. Calyptra pilis deflexis hirsuta.

(580) I. P. COMMUNE BRID. Caule simplici, f. lineari-lanceolatis, perichaetialibusque superne setaceis, omnibus serrulatis; capsulae oblongo-tetraëdrae operculo pyramidato. *Groot Vrouwenhaar F. B. Sept. II, 1. p. 131.* — *Gr. in de bosschen van Europa, Azië, N. Amer. 4.* — *Ic. D. 11. fig. A.*

G. D. De geheele plant: HERBA ADIANTI AUREI, POLYTRICHI seu MUSCI CAPILLACEI MAJORIS.

E. Zonder reuk en smaak.

W. Ligt zamentrekkend, oploosend, zweetdrijvend enz. ?

G. In INFUSIE tegen borst-, milt-leverziekten. — Onlangs weder als emmenagogum aangeraden (1 dr. op 1 ℥ water tot 10 oncen gekookt; 's morg. en 's av. de helft.).

De aanverwante soorten: P. FORMOSUM HEDW. *Bevallig Vrouwenh. F. B. Sept. II, 1. p. 129*, P. JUNIPERINUM DILL. *Geneverbladig V.* — *F. B. t. a. p. p. 127*, P. GRACILE MENZ. *Stank V.* — *F. B. t. a. p. p. 129*, enz. worden zonder twijfel met de eerste soort verwisseld. *Ic. D. 11. B.*

Vroeger waren nog officineel:

(581) FONTINALIS ANTIPYRETICA L. *Groot Bronnos F. B. Sept. II, 1. p. 92* tegen longziekte.

(582) HYPNUM TRIQUETRUM L. *Drickantig Dekmos F. B. Sept. t. a. p. p. 60.* als MUSCUS VULGARIS, b.v. tegen kinkhoest.

(583) LESKEA SERICEA HEDW. *Zijdeachtige Leskia F. B. Sept. t. a. p. p. 84*; allen nu geheel vergeten.

Classis II. HEPATICÆ.

Fructificatio capsularis: capsulae terminales vel laterales, pedicellatae, sessiles vel frondi immersae, operculo destitutae. 1-

loculares, polysporae sporis in plerisque filamentis spiraliter tortis (elateribus) intermixtis. — (K. I. 231).

De *Levermossen* zijn van de bladmossen door gebrek van het operculum gemakkelijk te onderscheiden, overigens in verspreiding en krachten gelijk.

Sommigen hebben geene duidelijk gescheiden steng en afzonderlijke bladen.

Eigenschappen zijn weinig. *Marchantia* weleer tegen leverziekten gebruikt, heeft daarvan aan de gansche Klasse den naam gegeven.

Fam. LXXVII. MARCHANTIACEÆ ENDL.

(584) MARCHANTIA POLYMORPHA L. *Veelvormige Marchantia* F. B. Sept. II, 1. p. 217. — Gr. over de gansche aarde. — Ic. D. 12. Van eigendommelijken reuk en zacht zamentrekkend, iets scherp, had als HERBA HEPATICÆ FONTANÆ seu LICHENIS STELLATI, in verstoppingen enz. eenige beroemdheid.

(585) M. CONICA L. Van gelijke kracht, heette LICHEN PETRÆUS LATIFOLIUS.

††. PLANTÆ CELLULARES APHYLLÆ.

Het weefsel is in geene duidelijke stengen en bladen gescheiden, maar vormt een blad- of steelvormig loof (*frons*).

Classis III. LICHENES.

Plantae aëreae, perennes, asymmetricae, cellulis sphaeroideis, tubulosis, fibrosis, laxè aggregatis conflatae, strata duo componentibus. Thallus nunc irregulariter matrici instratus, gra-

nulosus, strato corticali deficiente, nunc expansus, matrici adnatus, continuus, strato corticali et medullari praeditus, nunc filamentosus, fruticulosus: Apothecia (fructus) composita e receptaculo, nunc e thalli substantia formato (excipulum thalloses) nunc heterogeneo (excipul. proprium), nunc duplici (thallode et proprio); et e strato prolifero e sporis nudis vel intra ascos inclusis, conflato. — (K. I 227).

De *Korstmossen* groeijen op allerhande voorwerpen, de aarde, steenen, boomen enz., nooit in het water. Licht en vochtigheid der lucht zijn noodige vereischten voor hunnen wasdom, welke vooral door het ontbreken van de laatste gedurende het drooge jaargetijde veelal geheel stil staat.

Eigenschappen Zij bevatten eenige eigenaardige, met zeimeel eenigzins overeenkomende stoffen, waardoor zij zeer voedzaam zijn, bittere stoffen, *Cetrarine*, hars, veelal kleurstoffen, De *CANDOLLE* onderscheidt; 1. *kleurstof gevende korstmossen*, welke eene aanzienlijke hoeveelheid, vooral *blauwe en roode kleurstof* bevatten; hierloe behooren vooral die van een korstig, korrelig weefsel; 2. *geneskrachtige korstmossen*, die *slijm*, veelal met iets *bittere stoffe* verbonden, bevatten, en dan als nutrientia tonica, roborantia belangrijk voor de geneskunst zijn. — Velen leveren een goed voedsel voor mensch en dieren.

Fam. LXXVIII. PARMELIACEE FR.

I. PARMELIA FR. Thallus cartilagineus varius, e centro horizontaliter expansus, bilateralis, hypothallo fultus. Apothecia scutelliformia horizontalia, excipulo thallose discum subceraceum marginante.

B. (586) I. P. ISLANDICA SPR. Thallo caespitose erecto subcartilagineo olivaceo-badio sublus albidiori, laciniis multifidis canaliculatis dentato-ciliatis, fertilibus dilatatis, scutellis appressis planis concoloribus subintegerrimis. *Yslandsche Mos.* — *Syn.* Lichen islandicus L. Cetraria isl. Ach. — *Gr.* op den grond, in de bosschen enz. van Europa, vooral in het noorden en op bergen, in N. Amer. — *Ic. D. 10.*

G. D. De geheele plant: LICHEN ISLANDICUS.

E. Riekt weinig, smaak sterk bitter, slijmig.

B. Bladgroen, 1,6, Cetrarine 3,0, niet kristalliseerbare suiker 3,6, gom 3,7, apothema 7,0, mos-zetmeel 44,6, Bilichenas Potassae, Lichenas Calcis en Phosphas Calcis 1,9, zetmeelachtig geraante 36,2. (BERZELIUS). Cetrarine is het bittere beginsel, en door HERBERGER in kristalvorm daargesteld.

W. Voedend, emoll., tonisch.

G. Tot voeding, versterking van aton. slijmvliezen, blennorrhoea pulmonum. enz. in DECOCT. (1 onc op XII onc.), POEDER.

P. GELATINA EN PASTA LICHENIS ISL. De cetrarine is een bestanddeel van de SALINO ANTIPEBRILE van RIGATELLI, in Italië tegen feb. intermitt. beroemd.

(587) 2. *P. PARIETINA* ACH. Thallo orbiculari flavo vel luteo subtus pallidiori subfibrilloso, lobis planis apice dilatatis crenatis, scutellis concoloribus integerrimis. — *Syn.* Lichen parietinus L. *Gr.* op boomstammen, dood hout, steenen over de geheele aarde zeer algemeen. — *Ic. D. S. H. V.* 46.

G. D. De geheele plant, LICHEN PARIETINUS.

E. Zwak bitter-slijmig van smaak.

B. Gele kleurstof (Parmeliageel) 3,5, roode kleurstof (P. rood) 0,5, was, bij het verkoelen van het alcohol. decoct gepræcip. 1,0, gekristall. stearine 0,5, chlorophylle 6,0, weeke hars 3,5, gom en moszetmeel 9,0, plantenslijm 5,2, suiker, extractstof, keukenzout, een plantenzuur Potaschzout 2,8, Apothema met sporen van Phosphas Magnesiæ 2,0, Apothema door Potaschloog uitg. 15,0, zetmeelachtige plantenvezel 46,0, water, sporen van vlugtige olie, verlies 5,0. (HERBERGER).

G. Tegen feb. intermittens geprezen, thans bijkans ongebruikelijk.

(588) 3. *P. SAXATILIS* ACH., *P. OMPHALODES* ACH. en andere soorten waren vroeger als *USNEA seu MUSCUS CRANII HUMANI* tegen diarrhee, epilepsie enz. gebr. en tot zeer hoogen prijs in Frankr. verkocht. Ook *USNEA HIRTA* kwam als zoodanig voor. »Triste monumentum struit credulitatis et superstitionis, cum olim praesentiam singularem a lichenibus et muscis expectarent, qui craniis humanis innascerentur, ejus humanae imbecillitatis memoriam servant multi vetustiores libri practici et de materia medica conscripti." MURRAY.

(589) *STICTA PULMONACEA* ACH. gaf *HERBA PULMONARIÆ ARBOREÆ seu MUSCUS PULMONARTUS QUERCINUS*.

(590) PELTIDEA CANINA ACH., P. APHTHOSA ACH. waren als MUSCUS CANINUS *seu* HEPATICA TERRESTRIS *seu* LICH. CINEREUS TERRESTRIS, tegen velerlei ziekten zelfs hydrophobie, thans nog als volksgeneesmiddel tegen, longziekten, gebruikelijk; zwak bitter. De laatste heette ook LICHEN CUMATILIS. — P. — PULVIS ANTILYSSUS, obsoleet.

Fam. LXXIX. USNEACEÆ FR.

(591) USNEA FLORIDA ACH. en U. HIRTA ACH. weleer als MUSCUS QUERNUS ALBUS gebr. De laatste heette ook MUSCUS CRANII HUMANI, zie p. 328.

(592) EVERNIA PRUNASTRI ACH. gaf MUSCUS ARBOREUS *seu* ACACIÆ; ligt bitter.

B. (593) ROCCELLA TINCTORIA ACH. — *Syn.* Lichen Roccella L. *Gr.* op de rotsen langs de Middell. zee, de Canar. eil., eil. van het Groen. Voorgeb. enz. — *Ic. D. 9.* Wordt tot bereiding van *Lakmoes* gebruikt, ook nog in onze fabrieken, doch zeldzamer dan weleer. — Men vindt ook R. PHYCOPSIS ACH.

Fam. LXXX. LECIDINEÆ FR.

(594) LECANORA TARTAREA ACH. — *Syn.* Lichen tartareus L. *Gr.* veel in N. Europa op de aarde, rotsen enz. — *Ic. D. 7.* Wordt thans vooral als *mousse de Suède* in onze Lakmoesfabrieken gebruikt. Men vindt ook L. PARELLA ACH. In Engeland trekt men er het *Cudbear* of den rooden Indigo uit.

(595) VARIOLARIA OREINA ACH. Zoude in de Auvergne tot bereiding der *orseille* dienen.

(596) V. AMARA ACH., menigvuldig op Europ. boomstammen, is door CASSEBEER als surrogaat voor Kina tegen intermitt., 10 gr. p. d. aangeraden. RICHTER gebruikte in plaats van deze v. COMMUNIS ACH., 2—3 maal daags 15—20 gr. met gelukkig gevolg. Het bittere beginsel is door ALMS in kristalvorm afgescheiden. *Picrolichenine.* — Volgens nieuwere Lichenologen is Variolaria niets als de onvruchtbare thallus van andere Lichenes, en V. amara en V. communis zouden bepaaldelijk uit PERTUSARIA COMMUNIS FR. ontstaan.

(597) CENOMYCE PYXIDATA ACH. gaf MUSCUS PYXIDATUS tegen kinkhoest, koorts enz.

(598) C. COCCIFERA ACH. leverde insgelijks MUSCUS PYXIDATUS of HERBA IGNIS, als specificum tegen kinkhoest.

Aanmerking. Een zeer groot aantal korstnossen wordt op de officinele basten aangetroffen en hunne nadere kennis is vooral voordien Pharmaceut belangrijk. Wij gaan dezelve echter thans met stilzwijgen voorbij, omdat hunne kennis alléén tot de onderscheiding der basten dient en alzoo tot de Pharmacognosie behoort, en geen gedeelte der geneeskrachtige Plantenkunde kan uitmaken. Schoone afbeeldingen met goede beschrijvingen vindt men in GOEEL'S *Waarenkunde* en FÉÉ *Ess. sur les Crijptogames des écorces officinales*. — Vergel. ook p. 132—134.

Classis IV. ALGÆ.

Plantae submersae vel rarius hygrobiae, nudae vel gelatina circumdatae, mucosae, gelatinosae, membranaceae, contextu toto e cellulis variae formae, saepissime elongatis et in fila simplicia vel ramosa, continua vel articulata, libera vel in formam variam consociata, dispositis compositae; tota superficie nutrimentum haurientes; vivipartu, proliferatione, perfectiores sporiis nudis vel intra sporangia inclusis propagatae. — (K. I. 223.)

De *Wieren* vormen eene groote klasse der celgewassen, en zijn geheel aan het water gebonden; want met uitzondering van enkelen, welke op vochtige oorden wassen, leven allen in het water. Men treft onder hen de meest verschillende vormen aan, zoowel zeer eenvoudige wezens uit vrije holle bolletjes bestaande, als meer zamengestelde, bladdragende, met duidelijke spora tot de voortplanting voorzien. Sommigen schijnen eenen overgang naar het dierenrijk te maken. Men vindt Algen in alle wateren der gansche aarde.

Eigenschappen. De meer zamengestelde vormen, vooral de zeeieren, bevatten eene *sljmachtige geleachtige* stof, waaruit zij bijkans geheel zijn zamengesteld. MULDER heeft eene nader te noemen soort onderzocht en de belangrijke ontdekking gedaan, dat deze gewoonlijk voor eene soort van gelei gehoudene stof, *zuiver Pectinum* is. Hiermede is veelal *sljmsuiker* en

een groot aantal zouten verbonden, vooral *Chlorureta* en *Jodureta*. — Vele Algen leveren een nuttig voedsel en verzachtende geneesmiddelen; door de eigenaardige zouten verkrijgen anderen bijzondere geneeskrachtige eigenschappen. Opmerkenswaardig is onder dezen de wormdoodende kracht, welke aan vele Zee-Algen eigen is.

Fam. LXXXI. FUCACEÆ LMX.

I. FUCUS AG. Frons coriacea, filiformis vel plana, plerumque dichotoma, saepe costata, vesiculis immersis cavis interdum donata, apothecia unilocularia, tuberculata, tuberculis apice pertusis, peridiola hyalina, sporidiis nigricantibus faretis, includentibus.

(599) I. F. VESICULOSUS L. Fronde plana, costata dichotoma integerrima, receptaculis subellipticis, abortientibus in vesicas abeuntibus. — *Inlandsch.* — Zeer afwisselend in vorm. — *Gr.* in de Noord-Oost-, Midd. Zee, Oceaan enz. in tallooze menigte Ψ . *IC* PLENCK 748. BASTER *Natuurk. Uitspanningen* II, Tab. X.

G. D. De gansche plant: QUERCUS MARINA.

E. De versche plant heeft eenen eigendommelijken reuk, smaak zoutachtig-slijmig.

B. Joduretum Sodii, Carbonas, Sulphas, Murias, Phosphas Calcis, en Soda-zouten.

W. Oplossend op het systema lymphaticum.

G. *Inwendig* tegen klierzwellingen, de asch; *uitwendig* tegen scrophelen enz. — Bij tering legde LÆNNÆC den ganschen Fucus voor de bedden der lijders.

P. De verkoolde plant, ÆTHIOPS VEGETABILIS; JODIUM. Deze laatste stof, welke het voorname werkzame beginsel der plant is, wordt thans bijkans alleen gebruikt. Men bereidt dezelve uit de, door verbranding der plant daargestelde, KELP of VAREC-SODA, in Frankr., op de engelsche eil. enz. In deze Varec ontdekte COURTOIS 1813 te eerst de Jodine.

De meeste soorten van dit geslacht worden tot hetzelfde doel gebruikt, als F. SERRATUS L., F. CERANOIDES L., F. NODOSUS L., F. SILIQUOSUS L. enz.

(600) SARGASSUM COLUMBI MQ. (*Syn.* S. vulgare Ag. S. bacciferum Ag.) vooral in den Oceaan in tallooze menigte drijvend,

wordt door de zeevarenden tegen ziekten der urien-werktuigen gebruikt.

(601) LAMINARIA SACCHARINA LMX. (FUCUS L.). — *Gr.* bijkans in alle zeeën, wordt als Salade gegeten. De op hare oppervlakte efflorescerende suiker? zoude purgerend zijn.

(602) L. BUCCINALIS AG. aan de Kaap, gewoonlijk *Kaapsche Trompetten* genoemd, geeft aldaar eene Varec-soort, welke zeer rijk aan Iodium is.

Fam. LXXXIII. FLORIDÆ LMX.

I. SPHÆROCOCCUS AG. Frons coriacea vel membranacea, purpurascens, varia, sporidia subrotunda vel angulata, conglobata vel serjata intra apothecia sphaerica discreta, demum saepius poro pertusa.

B. (603) 1. s. HELMINTHOCORTOS AG. Fronde cartilaginea tereti caespitosa implicata, ramis setaceis subdichotomis tranverse substriatis, tuberculis hemisphaericis lateralibus sparsis. — *Syn.* Fucus Helminthochorton DC. Ceramium Helminthochortos Roth. *Gr.* in de Midd. zee, vooral op de kusten van Korsica 2. — *Ic. D.* 15.

G. D. De geheele plant, met een groot aantal van andere Algen en zeepolijpen vermengd, zoo dat men uit eene groote hoeveelheid, gewoonlijk maar zeer weinig echte Helm. vergaderen kan, HELMINTHOCORTON *seu* MUSCUS HELM. *seu* M. CORSICANUS *seu* CORALLINA CORSICANA *seu* RUBRA, *seu* CORALLINA MELITOCORTON.

E. Van doffen reuk en sterk zoutachtigen onaangename smaak.

B. Geleistof 602, vezel 110, Sulphas Calcis 112, Murias Sodæ 92, Carbonas Calcis 75. In 1000 d. (BOUVIER.) Later vindt men ook eene kleine hoeveelheid Jodium en Bromium.

G. In POEDER, in INFUS., DECOCT, tegen ingewandswormen; in onze tijden ook weer tegen Scrophulosis geroemd, $\frac{1}{2}$ once op 1 pint water, 3 maal daags 1 wijnglas.

Het schijnt, dat alle de bijgevoegde Algen gelijke kracht bezitten, en dat de eigenlijke *Helmin.* geene bijzondere kracht heeft. In dit opzigt zoude men alzo de bijvoeging van andere Algen niet kunnen afkeuren, daar deze echter zeer ongelijkmatig is, zoo verdient de Muscus corsicanus niet verder aangewend te worden,

te meer, daar men veel zekerder werkende anthelminica bezit. Onder de bijgemengde Algae vond ik in onze Apotheken vooral: *Zonaria Pavonia Ag.*, *Laminaria Fascia Ag.*, *Sporochmus rhizophodes Ag.*, *Sphacelaria scoparia Lyngb.*, *Cladostephus Myriophyllum Ag.*, *Chondria obtusa Ag.*, *Sphaerococcus corneus Ag.* enz. — Een der beroemdste Algologen van onzen tijd v. MARTENS heeft aangewezen, dat door de Grieken bij Smyrna sinds eeuwen de SPHEROCOCCUS MUSCIFORMIS als geneesmiddel tegen ingewandswormen gebruikt wordt en vermoedt, dat STEPHANOPOLI in plaats van deze Alge den s. HELMINTHOCHORTON als geneesmiddel heeft aanbevolen.

(604) 2. s. CRISPUS AG. Fronde dichotoma crispa, laminis apice dilatatis integris vel laciniatis, tuberculis hemisphaericis, subterminalibus hinc concavis. — *Syn.* Fucus crispus L., F. ceranoides Gmel., F. polymorphus Lmx., Ulva crispa DC. — *Gr.* in de N. Zee, ook enkel aan onze kusten, in den Oceaan. 2. Groenachtig-purper, gedroogd, verbleekt geelwit. — *lc.* LYNGB. T. 5.

(605) 3. s. MAMMILLOSUS AG. Fronde dichotoma supra canaliculata, ramis dilatatis integris utrinque mammilloso-tuberculiferis. — *Syn.* Fucus polymorphus Lmx. var. — F. mammillosus Woodw. — *Gr.* met de voorgaande.

G. D. De geheele plant van beiden en eenige aanverwante soorten geeft de ULVA CRISPA seu LICHEN CARRACHENICUS seu CARRACHENICUS.

E. Weinig reuk, smaak zoetachtig lafslijmig.

B. Slijm (80 p.C), Alpha en Beta-hars, sporen van een zuur, van eene vetstof, Chloridum Sodii, Chl. Magnesii, Sulphuretum Potassii, Carbonas Sodae, Phosphas Calcis, Oxydum Ferri, sporen van Silica. (HERBERGER) MULDER bewees dat deze slijm zuiver Ac. pecticum zij. Later vindt men ook sporen van Jodine.

W. Zacht voedend, verzachtend, misschien tevens ligt resoluverend op het systema lymphaticum.

G: Vooral in phthisis, en andere ziekten, in onzen tijd te eerst in Engeland, dan ook op het vaste land. GEKOOKT met water of melk. De waarnemingen hieromtrent gedaan vindt men in Dr. H. VAN BEECK VOLLENHOVEN *Diss. de Lichene Carachenico.* Amstel. 1835.

P. GELATINA L. CARACHENICI.

Fam. LXXXIII. NOSTOCHINÆ AG.

(606) NOSTOC COMMUNE VAUCH. — *Sterreschot*, was vroeger gebruikelijk en vooral door de Alchimisten hoog geschat.

Classis V. FUNGI.

Plantae anandreae, e corporibus organicis putrescentibus sive humo enatae; ex iisdem intussusceptione sese nutriendes, in ipso ortu velatae, e cellulis plus minus difformibus compositae, organa omnia simul explicantes, semel fructificantes, dein morientes. Sporidia nuda aut ascis inclusa. — (K. I. 224).

»*Nomades, denudati, autumnales, fugaces, qui Flora reducente plantas, colligunt earum quisquilias sordescunt.*» LINNÆUS.

De *Zwammen* wijken in zoo vele opzigten van de overige planten af, dat sommige natuuronderzoekers dezelve als een midden-rijk tusschen planten en dieren beschouwen wilden. Zij vertoonen zich onder allerhande gestalten, dan als naakte zaadkorreltjes op levende of doode gewassen, dan als dunne draden, dan als harde vleezige of vliezige uitbreidingen; anderen stellen kogelvormige of hoedvormige enz. wezens daar. De groene kleur ontbreekt in deze klasse. Zij groeijen over de geheele aarde.

Eigenschappen. Zij bevatten veel meer stikstof dan de overige planten. Als bijzondere bestanddeelen noemt men *Fungine* (eene eigendommelijke vezelachtige smaaklooze stof), *slijm*, *osmazoma*, *Adipocire*, eene eigenaardige zuikerstof, *Phosphor*- en *zwammenzuur*. Velen bevatten vergiftige stoffen. — De meest uiteenloopende eigenschappen worden in deze klasse aangetroffen, waarvan men, bij den tegenwoordigen stand onzer kennis, de oorzaak niet kan aanwijzen. Het is zeker, dat de eigenschappen niet zelden van uitwendige omstandigheden afhangen, daar dezelfde soorten dan eens vergiftig, dan weder onschadelijk zijn, en men in hetzelfde geslacht onschadelijke voedende soorten te gelijk met zeer vergiftigen aantreft. Vergl. V. G. p. 25—32.

Fam. LXXXIV. HYMENOMYCETES FR.

I. POLYPORUS FR. Hymenium pileo homogœneum et concretum, porosum, poris subrotundis, dissepimentis simplicibus, intus ascigeris.

(607) 1. P. OFFICINALIS FR. Pileo suberoso-carnoso ungu-
lato extusque albo-zonato, poris flavescensibus. — *Syn.* Boletus
laricis Jacq. B. purgans P. — *Gr.* op de oude Lorckenstammen
in Z. Europa, Azië. — *Ic. D.* 4.

G. D. De van de uitwendige laag ontdane zwam: AGARICUS
ALBUS seu FUNGUS LARICIS.

E. Riekt naar versch meel; smaakt aanvankelijk zoet, dan
walgelijk bitter.

B. Gedroogd: scherpe in kokende terpentijnolie opl. hars
9,0, hars in koude terpentijnolie opl. 41,0, bitter extract 3,0,
gom 6,0, zwamgeraamte 30,6, water 10,4. (BUSHOLZ). — Gom
met bitter extract en in water opl. plantenzure zouten 8,30,
planteneiwit in oplosbaren toestand 0,70, weeke hars 1,20, hars
in kokend water opl. 2,40, hars door alcohol uitgetrokken 23,50,
wasachtige stof 0,20, extractstof 2,00, Boletuszuur 0,13, zwam-
zuur 0,06, wijn- en phosphorzuur 1,35, potasch 0,33, kalk 0,16,
door zeezoutzuur uitgetrokken gecoag. eiwit en gomachtige stof
15,50, hars door potasch hydrat verkregen 9,50, fungine 15,00,
water 11,00 (BLEY).

W. Inwendig drastisch, uitwendig bloedstremmend.

G. Uitwendig tegen bloedingen en zweren, in substantie;
vroeger ook inwendig tegen ingewandswormen, waterzucht, te-
ring enz.

P. AGARICUS TROCHISCATUS seu TROCHISCI AG. — Geheel obso-
leet zijn: EXTRACT., TINCT. EN RESINA.

(608) 2. P. SUAVEOLENS FR. (*Syn.* Boletus L.). — *Gr.* op
oude wilgenstammen in Europa. — *Ic. D.* 3. Riekt versch
naar anijs; slijmig bitter van smaak, was vroeger als FUNGUS
SALICIS gebr.

(609) 3. P. FOMENTARIUS FR. (Boletus L.) *Gr.* op beuken-
en eikenstammen in Europa.

B. (610) 4. P. IGNARIUS FR. (Boletus L.) *Gr.* op velerlei
boomstammen.

G. D. Van beiden wordt de vuurzwam: AGARICUS seu FUNGUS

QUERNUS PRÆPARATUS seu AGARICUS CHIRURGORUM bereid.; *uitwendig* als stypticum.

(611) AGARICUS MUSCARIUS L. (*Syn.* Amanita muscaria P.) *Vliegdoode Bladzwam* V. G. p. 33. — *Gr.* in de bosschen van Europa, N. Azië, in den herfst. — *Ic. D.* 5. V. G. Tab. I.

G. D. Het onderste verdikte gedeelte van de steng: FUNGUS MUSCARIUS; van walgelijken reuk en brandend scherpen smaak, eene scherpe narcot. stof (Amanitine) bevattend, van scherpe narcot. werking en krampstillend, vroeger tegen epilepsie enz. gebr. thans zeldzaam *uitwendig* in POEDER tegen chron. huidziekten. — TINCTURA FUNGI MUSCARIJ.

(612) AGARICUS PIPERATUS P. *Peperling*; in de Europ. bosschen gemeen, weleer tegen steen enz. gebr.

(613) EXIDIA AURICULA JUDE FR. (*Syn.* Peziza Auricula L. Tremella al.) *Gr.* op Vlierboom-stammen. — *Ic. D.* 2. — Was vroeger als FUNGUS SAMBUCCI seu AURICULA JUDE gebr. als zwak adstring., refrig. in angina, hydrops, oogziekten (als sponsjes op het oog, daar zij het water gemakkelijk inzuigt). — In onze Apotheken gewoonlijk met kleine soorten van POLYPORI vervalscht, als P. VERSICOLOR FR. enz.

Fam. LXXXV. GASTEROMYCETES FR.

(614) ELAPHOMYCES OFFICINALIS N. AB ES. — (*Syn.* Lycoperdon cervinum L. Sclerodema P.) *Gr.* onder de aarde in bosschen; kogelrond. — *Ic. D.* 1. Vroeger als BOLETUS CERVINUS in gebruik, diaphor., stimulans, aphrodisiacum. Bevat osmazoma, weekhars, vluchtige stinkende stof, vette olie, zwamsuiker, gom, slijm, inuline (BILZ).

B. (615) LYCOPERDON BOVISTA L. (Bovista nigrescens P.) *Gr.* op zandige oorden in Europa. — *Ic. D.* I. V. G. Tab. I. De verdroogde zwam was weleer als BOVISTA, STREPITUS LUPI seu FUNGUS CHIRURGORUM als stypticum uitwendig in gebruik. Volgens JOHN geven 150 gr. van het *Peridium* 1 gr. asch, uit Phosphas Calcis, Potassae, Ferri, Oxyd. Ferri, Soda en Silica bestaande. — Dikwijls worden aanverwante soorten in plaats van deze verzameld.

(616) TUBER CIBARIUM L. *Truffel*, in Z. Europ. onder de aarde. Als TUBERA ESCULENTA seu TUBERA TERRÆ NOBILIA weleer gebr.

Fam. LXXXVI. GYMNOMYCETES LK.

SPHACELIA LEVEILLÉ. Fungillus parasiticus mollis, difformis, dein apiculatus aut submitrulatus, sporis sphaerico-ovatis in membranam rugulosam gelatinosam coadunatis, formatus, apicem fructus graminis inhabitans.

(617) s. SEGETUM LEV. fusco-flavus, fructum morbose grossificatum inhabitans.

Var. a. Secalis NEES AB ES. — *Gr.* op de vruchten der graangewassen, welke daardoor monsterachtig uitgroeijen, en snavelvormig verlengd worden, terwijl ook hunne kleur en zelfstandigheid veranderen. Vroeger wist men de oorzaak van deze monsterachtige vergrooting niet, of hieldt het gansche zaad voor een paddestoeltje, als zoodanig door DC. SCLEROTIUM CLAVUS, door FRIES SPERMOEDIA CLAVUS, geheeten. — *Gr.* vooral op de rogge, en wordt daarvan tot officineel gebruik verzameld. — *Ic. D. Suppl. I, 24. V. G. Tab. II.* Ook op andere grassen wordt dit plantje aangetroffen.

G. D. Het geheele aldus veranderde vruchtje der rogge. SECALE CORNUTUM seu CLAVUS CEREALIS seu SECALIS.

E. Gepoederd van eenen onaangenaamen reuk, sijnak zwak bitter, scherp, onaangenaam.

B. Eigenaardige vette olie 35,0006, vetstof, wit, kristall. 1,0456, Cerin 0,7578, zwamachtige stof 46,1862, Ergoline 1,2466, osmazoma vegetabilis 7,7645, suiker 1,5530, gomachtige albumineuse stof met stikstofhoudende roode kleurstof 2,3250, eiwitstof 1,4600, Phosphas Potassae 4,4221, P. Calcis met sporen van ijzer 0,2922, Silica 0,139 (WIGGERS).

W. Prikkelend, iets verdoovend; vooral op den uterus werkend.

G. Bij moeilijke geboorte tot opwekking der weeën, tegen metrorrhagie, in POEDER 5—10—20 gr. p. d. INFUSIE ($\frac{1}{2}$ —1 dr. op 4 onc., om de 10 min. $\frac{1}{3}$ te nemen).

O V E R Z I G T

DER

G E S L A C H T E N

VOLGENS HET

SYSTEMA SEXUALE VAN LINNÆUS.

Classis I. MONANDRIA. Ordo Monogynia.

Alpinia pag. 302, Amomum 300, Eleteria 301, Curcuma 299, Kaempferia 298, Zingiber 297, Costus 298, Maranta 303.

Ordo Digynia.

Blitum 217.

Classis II. DIANDRIA. Ordo Monogynia.

Salicornia 217, Piper 281, Olea 170, Fraxinus 171, Syringa 170, Gratiola 193, Lycopus 201, Salvia 201, Rosmarinus 201, Collinsonia 212, Justicia 212, Veronica 195.

Classis III. TRIANDRIA. Ordo Monogynia.

Iris 304, Crocus 306, Fedia 142, Gladiolus 307, Cyperus 308, Scirpus 308, Eriophorum 308.

Ordo Digynia.

Digitaria 316, Cynodon 316, Phalaris 312, Festuca 312, Triticum 313, Secale 314, Hordeum 315, Avena 309, Saccharum 311, Andropogon 310, Panicum 311, Arundo, 312, Calamagrostis 313.

Classis IV. TETRANDRIA. Ordo Monogynia.

Scabiosa 142, Globularia 213, Dipsacus 143, Asperula 130, Galium 131, Rubia 130, Krameria 28, Alchemilla 90, Sanguisorba 90, Plantago 214, Cornus 126, Camphorosma 218.

Ordo Tetragynia.

Ilex 56.

Classis V. PENTANDRIA. Ordo Monogynia.

Anchusa 183, Heliotropium 184, Borago 183, Echium 184,

Onosma 182, Pulmonaria 183, Lithospermum 184, Alkanna 182, Symphytum 182, Cynoglossum 163, Anagallis 213, Lysimachia 212, Cyclamen 213, Primula 213, Erythraea 177, Cordia 184, Menyanthes 178, Spigelia 178, Convolvulus 179, Plumbago 214, Solanum 185, Capsicum 190, Physalis 186, Atropa 186, Hyoscyamus 187, Datura 189, Nicotiana 188, Verbascum 191, Vinca 174, Nerium 175, Apocynum 175, Strychnos 173, Cinchona 131, Exostemma 137, Lobelia 164, Coffea 137, Chiococca 138, Cephaelis 138, Psychotria 139, Ophiorrhiza 131, Nauclea 140, Rhamnus 55, Zizyphus 56, Vitis 44, Diosma 48, Galipea 49, Cedrela 44, Viola 24, Jonidium 25, Ribes 105, Hedera 125, Lonicera 128, Diervilla 128, Symphoria 128, Tabernaemontana 175, Echites 175.

Ordo Digynia.

Cynanchum 171, Asclepias 171, Calotropis 171, Alyxia 175, Gentiana 176, Chenopodium 216, Halimus 217, Atriplex 217, Schoberia 217, Salsola 217, Beta 218, Ulmus 251, Heuchera 106, Panax 125, Eryngium 108, Sanicula 109, Astrantia 109, Hydrocotyle 109, Apium 109, Petroselinum 110, Ammi 110, Carum 110, Pimpinella 111, Sium 112, Oenanthe 113, Foeniculum 113, Athamanta 114, Pencedanum 118, Meum 114, Crithmum 114, Levisticum 115, Angelica 115, Archangelica 115, Ferula 116, Dorema 118, Thysselinum 119, Cuminum 119, Imperatoria 119, Anethum 120, Pastinaca 120, Galbanum 120, Daucus 120, Anthriscus 122, Myrrhis 123, Conium 123, Coriandrum 124, Seseli 125, Helosciadium 125, Aegopodium 125, Silaus 125, Smyrnum 125, Tordylium 125, Scandix 125, Heracleum 125.

Ordo Trigynia.

Sambucus 127, Viburnum 128, Rhus 57, Semecarpus 58, Tamarix 97.

Ordo Pentagynia.

Linum 31, Aralia 126, Stalice 214.

Classis VI. HEXANDRIA. Ordo Monogynia.

Calamus 273, Taliera 274, Liliun 292, Hemerocallis 293, Fritillaria 293, Narcissus 293, Scilla 290, Allium 291, Aloë 289, Asphodelus 291, Erythronium 291, Ornithogalum 291, Anthericum 291, Narthecium 291, Xantorrhoea 293, Draacaena 280, Asparagus 279, Convallaria 279, Juncus 307, Luzula

307, Bambusa 312, Nastus 400, Acorus 284, Berberis 13, Richardsonia 139, Taeca 304, Bursera 63.

Ordo Digynia.

Oryza 312.

Ordo Trigynia.

Triglochin 307, Veratrum 286, Colchicum 287, Rumex 220.

Ordo Polygynia.

Alisma 314.

Classis VII. HEPTANDRIA. Ordo Monogynia.

Aesculus 43.

Classis VIII. OCTANDRIA. Ordo Monogynia.

Vaccinium 164, Oxycoccus 164, Lawsonia 96, Santalum 238, Amyris 61, Balsamodendron 60, Icica 62, Daphne 226, Tropaeolum 46.

Ordo Trigynia.

Polygonum 219, Coccoloba 226.

Ordo Tetragynia.

Paris 280.

Classis IX. ENNEANDRIA. Ordo Monogynia.

Anacardium 58, Cinnamomum 228, Camphora 233, Dicyclium 234, Mespilodaphne 234, Ocotea 234, Nectandra 234, Sassafras 235, Benzoin 235, Laurus 235.

Ordo Trigynia.

Rheum 222.

Classis X. DECANDRIA. Ordo Monogynia.

Arctostaphylos 166, Rhododendron 165, Ledum 166, Pyrola 167, Chimophila 167, Boswellia 62, Quassia 53, Simaruba 53, Ruta 51, Dictamnus 51, Guajacum 47, Myroxylon 64, Cassia 75, Haematoxylon 73, Caesalpinia 73, Copaifera 76, Ceratonia 74, Bowditchia 78, Hymenaea 78, Terminalia 96, Aloëxylon 79.

Ordo Digynia.

Saxifraga 106, Chrysosplenium 106, Saponaria 29, Dianthus 30, Gypsophila 30.

Ordo Trigynia.

Silene 30.

Ordo Pentagynia.

Oxalis 46, Sedum 103, Cotyledon 104, Agrostemma 30.

Ordo Decagynia.

Phytolacca 218.

Classis XI. DODECANDRIA. Ordo Monogynia.

Garcinia 42, Lythrum 96, Asarum 241, Triumfetta 37, Agathophyllum 99, 236, Styrax 168, Benzoin 168.

Ordo Digynia.

Agrimonia 90.

Ordo Polygynia.

Sempervivum 104.

Classis XII. ICOSANDRIA. Ordo Monogynia.

Amygdalus 94, Persica 95, Prunus 91, Caryophyllum 97, Myrtus 98, Myrcia 98, Eucalyptus 99, Punica 95, Opuntia 104.

Ordo Pentagynia.

Pyrus 83, Cydonia 84, Crataegus 85, Spiraea 90, Gillenia 90, Mesembryanthemum 104.

Ordo Polygynia.

Rosa 85, Rubus 87, Fragaria 88, Potentilla 89, Tormentilla 88, Geum 89.

Classis XIII. POLYANDRIA. Ordo Monogynia.

Chelidonium 15, Glaucium 16, Podophyllum 9, Papaver 14, Actaea 5, 8, Calophyllum 43, Vateria 43, Capparis 22, Tilia 36, Cistus 23, Helianthemum 23, Bixa 22, Thea 38, ? Dryobalanops 234.

Ordo Trigynia.

Paeonia 8, Aconitum 7, Delphinium 6.

Ordo Tetragynia.

Drymis 10.

Ordo Pentagynia.

Nigella 5.

Ordo Polygynia.

Adonis 5, Helleborus 4, Anemone 3, Ranunculus 4, Clematis 2, Illicium 10, Liriodendron 11, Monodora 238.

Classis XIV. DIDYNAMIA. Ordo Gymnospermia.

Lavandula 197, Ocimum 198, Mentha 198, Origanum 202, Thymus 204, Calamintha 205, Satureja 205, Clinopodium 205, Melissa 205, Hyssopus 206, Nepeta 207, Glechoma 207, Dracopcephalum 207, Melittis 207, Lamium 207, Galeopsis 208, Stachys 208, Sideritis 209, Betonica 209, Marrubium 209, Ballota 209, Leonurus 210, Scutellaria 210, Prunella 210, Ajuga 210, Teucrium 211.

Ordo Angiospermia.

Verbena 212, Vitex 212, Rhinanthus 196, Euphrasia 196, Pe-

dicularis 196, Melampyrum 196, Scrophularia 192, Digitalis 193,
Linaria 195, Antirrhinum 195, Acanthus 212, Lathraea 196.

Classis XV. TETRADYNAMIA. Ordo Siliculosae.

Cochlearia 20, Armoracia 21, Lepidium 21.

Ordo Siligosae.

Nasturtium 18, Sisymbrium 19, Sinapis 19, Dentaria 19,
Brassicà 20, Raphanus 20.

Classis XVI. MONADELPHIA. Ordo Decandria.

Geranium 46, Swietenia 44.

Ordo Dodecandria.

Canella 43.

Ordo Polyandria.

Althaea 33, Malva 32, Gossypium 34, Hibiscus 34, Acacia 79.

Classis XVII. DIADELPHIA. Ordo Triandria.

Tamarindus 74.

Ordo Hexandria.

Fumaria 17, Corydalis 17.

Ordo Octandria.

Polygala 26.

Ordo Decandria.

Genista 66, Ononis 66, Glycyrrhiza 70, Indigofera 71, Dipteryx 79, Andira 79, Geoffroia 78, Pterocarpus 71, Butea 72, Trigonella 67, Astragalus 68, Melilotus 67, Phaseolus 72, Vicia 72, Pisum 72, Ervum 72, Robinia 70, Psoralea 71, Colutea 71, Thephrosia 71, Mucuna 73.

Classis XVIII. POLYADELPHIA. Ordo Decandria.

Theobroma 35.

Ordo Icosandria.

Melaleuca 98, Citrus 40.

Ordo Polyandria.

Vismia 42, Hypericum 40.

Classis XIX. SYNGENESIA. Ordo Polygamia aequalis.

Taraxacum 146, Lactuca 144, Scorzonera 146, Tragopogon 146, Sonchus 147, Hieracium 147, Cichorium 147, Hypochaeris 147, Carlina 149, Serratula 150, Lappa 148, Cirsium 148, Sillybum 148, Onopordon 148, Carthamus 149, Eupatorium 152, Santolina 157, Spilanthus 157.

Ordo Polygamia superflua.

Artemisia 153, Gnaphalium 153, Tagetes 162, Tanacetum 156, Tussilago 151, Petasites 151, Solidago 152, Erigeron 152, Senecio 163, Doronicum 162, Inula 152, Arnica 162, Matricaria 160, Pyrethrum 160, Anthemis 158, Anacyclus 159, Guizotia 160, Chrysanthemum 161, Achillea 157, Bellis 162.

Ordo Polygamia frustanea.

Centaurea 150.

Ordo Polygamia necessaria.

Calendula 163.

Ordo Polygamia segregata.

Echinops 150.

Classis XX. GYNANDRIA. Ordo Monandria.

Orchis 294, Epipactis 296, Listera 296, Neottia 296, Vanilla 295, Angraecum 296.

Ordo Hexandria.

Aristolochia 239.

Ordo Octandria.

Cytinus 238.

Classis XXI. MONOECIA. Ordo Monandria.

Euphorbia 248, Artocarpus 254.

Ordo Triandria.

Zea 312, Carex 307, Coix 313, Emblica 243, Ficus 252, Typha 285.

Ordo Tetrandria.

Buxus 242, Morus 252, Dorstenia 253, Antiaris 254, Urtica 254, Parietaria 254, Alnus 264.

Ordo Pentandria.

Crozophora 245.

Ordo Hexandria.

Sagus 274, Elate 275, Corypha 275, Areca 273, Elaeis 276, Cocos 276.

Ordo Polyandria.

Arum 283, Dracontium 284, Sagittaria 100, Poterium 90, Juglans 59, Quercus 257, Liquidambar 262, Fagus 259, Corylus 259, Betula 263, Caryota 273, Croton 243.

Ordo Monadelphica.

Pinus 267, Thuja 267, Ricinus 245, Siphonia 247, Jatropha 246, Hura 247, Hippomane 247, Plukenetia 247, Omphalia 247, Bryonia 102, Cucumis 100, Momordica 103, Ecballion 103.

Classis XXII. DIOECIA. Ordo Diandria.

Salix 259.

Ordo Tetrandria.

Viscum 126, Myrica 264.

Ordo Pentandria.

Cannabis 254, Humulus 255, Ceratonia 74, Pistacia 57.

*Ordo Hexandria.*Smilax 277, Hyphaene 276, Phoenix 275, Arenga 273, Boras-
sus 275.*Ordo Octandria.*

Populus 261, Rhodiola 104.

Ordo Enneandria.

Mercurialis 248.

Ordo Decandria.

Coriaria 76.

Ordo Dodecandria.

Menispermum 11, Cocculus 12.

Ordo Polyandria.

Datiscia 256.

*Ordo Monadelphina.*Juniperus 265, Taxus 265, Ephedra 265, Cycas 271, Zamia
271, Encephalartos 271, Cissampelos 12, Myristica 237, Excoe-
caria 247, Alchornea 247.*Ordo Syngenesia.*

Ruscus 279.

*Classis XXIII. POLYGAMIAE genera ad caeteras classes relata.**Classis XXIV. CRYPTOGAMIA. Ordo Filices.*Equisetum 317, Botrychium 322, Ophioglossum 322, Osmunda
318, Polypodium 321, Aspidium 319, Adiantum 320, Asplenium
321, Scolopendrium 321, Gymnogramme 321, Pteris 321.*Ordo Musci.*Lycopodium 322, Polytrichum 325, Hypnum 325, Leskia 325,
Fontinalis 325.*Ordo Algae.*Marchantia 326, Parmelia 327, Sticta 328, Evernia 329, Pel-
tidea 329, Cenomyce 330, Usnea 329, Lecanora 329, Variolaria
329, Roccella 331, Fucus 331, Sargassum 331, Laminaria 332,
Sphaerococcus 332, Noctoc 334.*Ordo Fungi.*Agaricus 335, Polyporus 335, Elaphomyces 336, Lycoperdon
336, Tuber 336, Exidia 336, Sphacelia 337.

REGISTER

OVER DE

LATIJSCHEN NAMEN DER FAMILIEN EN SOORTEN. (1)

A.

<i>Abies balsamifera</i> Michx. 270.	<i>Aconitum</i> amoenum Reich. 7.
» <i>canadensis</i> Marsh. 270.	» <i>Anthora</i> L. 8.
» <i>excelsa</i> Lam. 269.	» <i>Bernhardianum</i> Reich. 8.
» <i>larix</i> Lam. 271.	» <i>Cammarum</i> auct. 8.
» <i>pectinata</i> DC. 270.	» <i>Cammarum</i> Jacq. 8.
<i>Absinthium vulgare</i> Lam. 153.	» <i>formosum</i> Reich. 7.
<i>Acacia arabica</i> W. 80.	» <i>Funcianum</i> Reich. 7.
» <i>Carroo</i> Hayne. 80.	» <i>Hoppeanum</i> Reich. 7.
» <i>Catechu</i> W. 82.	» <i>laxum</i> Reich. 7.
» <i>Ehrenbergii</i> Fr. N. ab Es. 80.	» <i>Koelleianum</i> Reich. 7.
» <i>gummifera</i> W. 81.	» <i>Napellus</i> L. 7.
» <i>Jurema</i> Mart. 83.	» <i>neomontanum</i> W. 8.
» <i>nilotica</i> Del. 80.	» <i>paniculatum</i> Lam. 8.
» <i>Senegal</i> W. 81.	» <i>rostratum</i> Bernh. 8.
» <i>senegalensis</i> Lam. 81.	» <i>Stoerkeanum</i> Reich. 7.
» <i>Seyal</i> Del. 80.	» <i>strictum</i> Reich. 7.
» <i>Sing</i> Guil. Perott. 81.	» <i>variegatum</i> Reich. 8.
» <i>tortilis</i> Forsk. 80.	» <i>vulgare</i> DC. 7.
» <i>vera</i> W. 80.	<i>Acorus Calamus</i> L. 284.
» <i>Verek</i> Guil. Perott. 81.	<i>Acrostichum Hualscara</i> R. 319.
» <i>virginalis</i> Pohl 83.	<i>Actaea racemosa</i> L. 8.
ACANTHACEAE R.Br. 212.	» <i>spicata</i> L. 8.
<i>Acanthus mollis</i> . 212.	<i>Adiantum capillus veneris</i> L. 320.
<i>Achillea Ageratum</i> L. 158.	» <i>pedatum</i> L. 320.
» <i>Millefolium</i> L. 157.	<i>Adonis vernalis</i> L. 5.
» <i>nobilis</i> L. 158.	<i>Aegopodium Podagraria</i> L. 125.
» <i>Ptarmica</i> L. 158.	<i>Aesculus Hippocasianum</i> L. 43.
<i>Aconitum acuminatum</i> Reich. 7.	<i>Agaricus muscarinus</i> L. 336.
» <i>acutum</i> Reich. 7.	» <i>piperatus</i> P. 336.

(1) De Synonyma zijn met cursive, de Familien met kapitale letters gedrukt. De getallen beteekenen de bladzijden.

- Agathis lovanthifolia* Sol. 271.
Agathophyllum aromaticum W. 99, 236.
Agrimonia Eupatoria L. 90.
Agropyrum repens Patis. 313.
Agrostemma Githago L. 5, 30.
Ajuga Chamacpitys Schr. 210.
 » *genevensis* L. 210.
 » *iva* Schr. 210.
 » *pyramydalis* L. 210.
 » *reptans* L. 210.
Alcea rosea L. 24.
Alchemilla vulgaris L. 90.
Alchornea latifolia Sw. 24.
Aleurites aromatica W. 245.
Alisma Plantago L. 304.
 ALISMACEÆ. 304.
Alkanna tinctoria Tausch, 182.
Allium Cepa L. 292.
 » *Porrum* L. 292.
 » *sativum* L. 291.
 » *ursinum* L. 292.
 » *Victorialis* 292.
Alnus glutinosa Gaertn. 264.
Aloe arborescens DC. 290.
 » *Commelini* W. 290.
 » *ferox* Lam. 290.
 » *perfoliata* L.
 » *vera* L. 289.
 » *purpurascens* Haw. 290.
 » *Soccotrina* DC. 289.
 » *soccotrina* Haw. 289.
 » *spicata* Thunb. 289.
 » *vulgaris* DC. 289.
Aloëxylon Agallochum Lour. 79.
Alpinia Cardamomum Roxb. 302.
 » *costata* Roxb. 302.
 » *Galanga* Sw. 302.
 » *nutans* Rose. 303.
 » *pyramidata* Bl. 303.
Althaea officinalis L. 33.
 » *rosea* Cav. 34.
Altingia excelsa Nor. 263.
Alyxia aromatica Reinw. 175.
 » *stellata* Roxb. 175.
Amanita muscaria P. 336.
 AMARYLLIDÆ R.Br. 203.
Ammi copticum L. 116.
 » *majus* L. 125.
Amomum Zingiber L. 207.
 » *Zerumbet* L. 298.
 » *Zerumbet* Koen. 299.
 » *angustifolium* Sonner. 300.
 » *aromaticum* Roxb. 300.
 » *Cardamomum* L. 300.
Amomum granum Paradisi L. 301.
 » *Guineense* Kunz. 301.
 AMPELIDÆ H. B. K. 44.
Amygdalus amara Hayn. 94.
 » *communis* L. 94.
 » *fragilis* Borkh. 94.
 » *nana* L. 95.
 » *Persica* L. 95.
 ANTRIDÆ R.Br. 60.
Amyris ambrosiaca W. 62.
 » *copallifera* Spr. 62.
 » *elemifera* L. 62.
 » *gileadensis* L. 61.
 » *Kataf* Forsk. 60.
 » *Plummerii* DC. 62.
 » *tomentosa* Spr. 62.
 » *Zeylanica* Retz. 61.
Anacardium occidentale L. 58.
Anacyclus officinarum Hayn. 159.
Anagallis arvensis L. 213.
 » *coerulea* P. 213.
 » *phoenicea* DC. 213.
Anamirta Cocculus W. Arn. 12.
Anatherum muricatum Pal. 311.
Anchusa italica W. 183.
 » *officinalis* L. 183.
 » *sompervirens* L. 183.
 » *tinctoria* L. 182.
Andira incrimis Kunth. 78.
 » *racemosa* Kunth. 79.
 » *retusa* Kunth. 78.
Andropogon Iwaracenus Blau. 311.
 » *Nardus* L. 311.
 » *Schoenanthus auct.* 310
Anemone Hepatica L. 4.
 » *nemorosa* L. 3.
 » *pratensis* L. 3.
 » *pulsatilla* L. 3.
Anethum Foeniculum L. 114.
 » *graveolens* L. 120.
Angelica Archangelica L. 115.
 » *Leristicum* All. 110.
 » *sylvestris* L. 115.
Angostura Cuspare RS. 50.
Angraecum fragrans Pt. Thouars, 296.
Anisum vulgare Gaertn. 112.
Anthemis arvensis L. 161.
 » *Cotula* L. 159, 161.
 » *nobilis* L. 159.
 » *Pyrathrum* L. 160.
 » *tinctoria* L. 159.
Anthericum Liliago L. 291.
 » *ramosum* L. 291.
Anthriscus Cerefolium Hoffm. 122.

- Anthriscus sylvestris Hoffm. 123.
 Antiaris toxicaria Lesch. 254.
 Antirrhinum Linaria L. 195.
 » majus L. 195.
 » Orontium L. 195.
 Apium graveolens L. 109.
 » petroselinum L. 110.
 APOCYNÆ R.Br. 173.
 Apocynum venetum L. 175.
 Aralia nudicaulis L. 126.
 ARALIACEÆ Juss. 125.
 Arbutus uva ursi L. 167.
 Archangelica officinalis Hoffm. 115.
 Arctium Bardana W. 149.
 » Lappa L. 149.
 » majus Schk. 149.
 » minus Schk. 149.
 » tomentosum Schk. 149.
 Arctostaphylos officinalis Wim. 166.
 Areca Catechu L. 273.
 Arenga saccharifera Lab. 273.
 ARISTOLOCHIÆ Juss. 238.
 Aristolochia anguicida L. 240.
 » Clematitis L. 240.
 » cymbifera M. 241.
 » grandiflora Sw. 240.
 » longa L. 240.
 » macrura Gom. 241.
 » maurorum 241.
 » Moerura Gom. 240.
 » Neesiarra Mq. 239.
 » officinalis N. ab Es 209
 » Pistolochia L. 240.
 » ringens Sw. 239, 240.
 » rotunda L. 240.
 » Serpentaria L. 239.
 » Serpentaria N. ab Es.
 239.
 » Sipho L. 240.
 Armoracia rusticana K. 21.
 Arnica montana L. 162.
 Arracacha esculenta DC. 304.
 Artemisia Abrotanum L. 156.
 » Absinthium L. 153.
 » Chiajeana Kunz. 155.
 » coerulescens L. 156.
 » Contra L. 155.
 » Dracunculus L. 156.
 » glomerata Sieb. 154.
 » judaica L. 156.
 » inculca Del. 156.
 » nutans W. 156.
 » odoratissima Desf. 156.
 » palmata Lam. 156.
 Artemisia pontica L. 156.
 » Santonica L. 156.
 » vulgaris L. 154.
 Artocarpus incisa L. 254.
 » integrifolia L. 254.
 AROIDEÆ Juss. 283.
 Arum Dracunculus L. 284.
 » italicum L. 284.
 » maculatum L. 284.
 Arundo Bambos L. 312.
 » Donax L. 312.
 » Calamagrostis L. 313.
 Asarum europaeum L. 241.
 » Canadense L. 241.
 ASCLEPIADEÆ R.Br. 171.
 Asclepias asthmica L. 172.
 » curassavica L. 172
 » gigantea L. 172.
 » syriaca L. 172.
 » tuberosa L. 172.
 » Vincetoxicum L. 171.
 Asparagus officinalis L. 279.
 ASPERIFOLIÆ L. 181.
 Asperula odorata L. 131.
 Asphodelus luteus L. 291.
 » ramosus L. 291.
 Aspidium dilatatum Sw. 320.
 » filix foemina Sw. 313.
 » filix mas Sw. 319.
 Asplenium Adiantum nigrum L. 321
 » Ceterach L. 321.
 » filix foemina Bernh.
 319.
 » ruta muraria L. 321.
 » Trichomanes L. 321.
 Astragalus creticus Lam. 69.
 » excapus L. 68.
 » gummifer Labill. 69.
 » Tragacantha L. 69.
 » vernus Oliv. 69.
 Astrantia major L. 109.
 Athamanta Cervicaria L. 114.
 » cretensis L. 114.
 » macedonica K. 125.
 » Oreoselinum L. 119.
 Atioplex Halimus L. 217.
 » littorale L. 217.
 » portulacoides L. 217.
 Atropa Belladonna L. 186.
 » Mandragora L. 187.
 AURANTIACEÆ Corr. 39.
 Avena nuda L. 310.
 » orientalis Schr. 310.
 » sativa L. 310.

B.

- Bactyrobium fistula* W.
Balloia alba L. 209.
 » *foetida* Lam.
 » *lanata* L. 210.
 » *nigra* L. 209.
 BALSAMIFLUA Bl. 262.
Balsamita suaveolens W. 157.
 » *vulgaris* P. 157.
Balsamodendron gileadense Kunth.
 61.
 » *Kataf* Kunth 60.
 » *Myrrha* Fr. N. ab
 Es. 60.
 » *Zeylanicum* Kunth
 61.
Bambusa arundinacea W. 312.
Barosma crenata Kunz. 49.
Baryosma Tongo Gaertn. 79.
Bellis perennis L. 162.
Benzoin officinale Hayn. 169.
 » *odoriferum* N. ab Es. 235.
 BERBERIDEE Vent. 13.
Berberis canadensis Mhx. 13.
 » *vulgaris* L. 13.
Beta Cicla L. 218.
 » *vulgaris* L. 218.
Betonica hirta Reich. 209.
 » *officinalis* L. 209.
Betula alba L. 263.
 » *pubescens* Ehrh. 263.
 BETULACEE Rich. 263.
Bixa orellana L. 22.
 BIRINER Kunth. 22.
Blitum bonus Henricus Mey. 216.
Boletus fomentarius L. 335.
 » *igniarius* L. 335.
 » *laricis* Jacq. 335.
 » *purgans* P. 335.
 » *suaevolens* P. 335.
Bonplandia trifoliata W. 50.
 BORAGINEE Juss. 181.
Borago officinalis L. 183.
Borassus flabelliformis L. 275.
Boswellia glabra Roxb. 63.
 » *serrata* Roxb. 63.
 » *thurifera* Coleb. 63.
Botrychium Lunaria Sw. 322.
Botista nigrescens P. 336.
Bowdichia Virgilioides Kunth 70.
 248.
Brassica campestris L. 20.
 » *eruca* L. 20.
 » *napus oleifera* L. 20.
 » *rapa* L. 20.
 » *sabellica* L. 20.
 BRYACEE Endl. 325.
Bryonia alba L. 102.
 » *dioica* L. 102.
Bubon galbanum L. 121.
 » *gummiferum* L. 121.
Buena hexandra Pohl. 117.
 BUETTNERIACEE R.Br. 35.
Bursera gummifera Jacq. 63.
Butea frondosa Roxb. 70.
Buxus sempervirens L. 167, 242.

C.

- Cacao sativa* Lam. 35.
Cachrys maritima Spr. 114.
 CACTEE DC. 104.
Cactus cochenillifer L. 104.
 CAESALPINIEN R.Br. 71.
Caesalpinia bijuga Sw. 72.
 » *brasiliensis* L. 71.
 » *crista* L. 72.
 » *echinata* Lam. 72.
 » *Sappan* L. 72.
Calamagrostis lanceolata Roth. 313.
Calamintha Nepeta Clair. 205.
 » *officinalis* Nach. 205.
Calames Draco W. 274.
 » *ornatus* Bl. 274.
Calamus rotang W. 274.
 » *rudentum* W. 274.
 » *verus* Lour. 274.
Calendula officinalis L. 163, 307.
Callitris articulata Vent. 267.
Calophyllum inophyllum L. 43.
 » *tacamahaca* W. 43.
Calotropis gigantea R.Br. 172.
Cambogia gutta L. 42.
Camellia Sansanqua Thunb. 39.
 CAMELLIEN DC. 37.
Camphora officinarum Bauh. 233.
Camphorosma monspeliensis L. 218.
Canela alba Murr. 43.
Cannabis sativa L. 254.

- CAPPARIDEE Juss. 22.
 Capparis spinosa L. 22.
 CAPRIFOLIACEE Juss. 127.
 Capsicum annuum L. 190.
 Cardamine amara L. 18.
 » pratensis L. 18.
 Carduus marianus L. 148.
 Carex arenaria L. 278, 307.
 » hirta L. 278, 308.
 » intermedia Good. 308.
 Carlina acaulis L. 149.
 » vulgaris L. 149.
 Carthamus corymbosus L. 150.
 » tinctorius L. 149, 307.
 Carum Carvi L. 111.
 Caryophyllus aromaticus. L. 98.
 Caryota urens L. 273.
 Cassia absus L. 76.
 » acutifolia Del. 75.
 » fistula L. 75.
 » marylandica L. 76.
 » lanceolata Roxb. 75.
 » lanceolata Spr. 75.
 » obovata Hayn. 75.
 » obtusata Hayn. 75.
 » Senna Lam. 75.
 » Senna auct. 75.
 CASSIUM R.Br. 56.
 Cassavium pomiferum Lam. 58.
 Cathartocarpus fistula P. 73.
 Cedrela febrifuga Bl. 42.
 Cenomyce coccifera Ach. 330.
 » pyxidata Ach. 330.
 Centaurea benedicta L. 150.
 » calcitrapa L. 150.
 » Centaurium L. 151.
 » cyanus L. 151.
 » jacea L. 151.
 » montana L. 151.
 Cephaelis emetica P. 139.
 » Ipeacuanha Rich. 138.
 Ceramium Helminthochorton Roth. 332.
 Cerasus acida fl. wett. 92.
 » avium DC. 92.
 » dulcis Borkh. 92.
 » duracina DC. 92.
 » Juliana DC. 92.
 » Lauracerasus DC. 91.
 » Padus DC. 93.
 Ceratonia Siliqua L. 72.
 Cetraria islandica Ach. 327.
 Chaerophyllum Cerefolium Lam. 122.
 » odoratum L. 123.
 Chaeropyllum sylvestre L. 123.
 Cheiranthus Cheiri L. 19.
 Chelidonium Glaucium L. 16.
 » laciniatum Mill. 16.
 » majus L. 16.
 CHENOPODEE Vent. 215.
 Chenopodium ambrosioides L. 216.
 » anthelminticum L. 216.
 » bonus Henricus L. 216.
 » Botrys L. 216.
 » fruticosum L. 217.
 » maritimum L. 217.
 » setigerum DC. 217.
 » Vulvaria L. 216.
 Chimophila maculata Pursh. 167.
 » umbellata Nutt. 167.
 Chiococca anguifuga Mart. 138.
 » densifolia Mart. 138.
 » racemosa L. 138.
 Chironia Centaurium Sm. 177.
 Chloroxylon Dupada. 271.
 Chondria obtusa Ag. 333.
 Chrysanthemum inodorum L. 61.
 » leucanthemum L. 61.
 Chrysosplenium alternifolium L. 106.
 Cichorium Intybus L. 147.
 Cicuta maculata Lam. 123.
 » virosa L. 124.
 Cinchona angustifolia Ruiz. 133.
 » Condaminea H.B. 132.
 » cordifolia Mut. 134.
 » glandulifera Ruiz Pav. 133.
 » grandifolia Poir. 135.
 » heterophylla Pav. 134.
 » hirsuta DC. 134.
 » Humboldtiana RS. 135.
 » lanceolata RS. 133.
 » lancifolia Mut. 133.
 » macrocarpa Vahl. 135.
 » magnifolia RS. 135.
 » Mutisi Lam. 133.
 » nitida RS. 134.
 » oblongifolia Mut. 135.
 » officinalis L. 132, 134.
 » officinalis Ruiz. 133.
 » ovalifolia Humb. 135.
 » ovata RS. 134.
 » purpurea RS. 132.
 » scrubiculata H.B. 132.
 Cinnamomum aromaticum N. ab Es. 230.

- Cinnamomum Burmanni* Bl. 273.
 » *Camphora* N. ab Es. I. 23.
 » *Cassia Blum.* 230.
 » *Culilawang* N. ab Es. 231.
 » *Culilawan* Bl. 231.
 » *eucalyptoides* 231.
 » *javanicum* Bl. 232.
 » *iners* Reinw. 231.
 » *Kiamis* N. ab Es. 233.
 » *Loureirii* N. ab Es. 232.
 » *Malabathrum Batha* 231.
 » *nitidum* Hook. 231.
 » *nitidum* N. ab Es. 231.
 » *obtusifolium*. 231.
 » *Rauwolffii* Bl. 231.
 » *rubrum* Bl. 231.
 » *Sintok* Bl. 231.
 » *soncaurium* Ham. 231.
 » *Tamala* Fr. N. ab Es. 230.
 » *xanthoneurum* Bl. 232.
 » *zeylanicum* Breyn. 220, 231.
Cirsium arvense Lam. 148.
 » *criophorum* L. 148.
Cissampelos Pareira L. 12.
 CISTINEÆ Dun. 22.
Cistus creticus L. 23.
 » *cyprius* L. 23.
 » *Helianthemum* L. 23.
 » *landaniferus* L. 23.
Citrus Aurantium L. 40.
 » *Bergamia* Risso. 40.
 » *Bigaradia* Risso. 40.
 » *decumana* L. 41.
 » *Limetta* Risso. 40.
 » *Limonum* Risso. 40.
 » *medica* L. 40.
 » *vulgaris* Risso. 41.
Cladostephus Myriophyllum Ag. 333.
Clematis erecta All. 2.
 » *recta* L. 2.
 » *sepium* Lam. 2.
 » *Vitalba* L. 2.
Clinopodium vulgare L. 205.
Enicus benedictus Tournef. 150.
Coccoloba uvifera L. 72, 226.
Cocculus crispus DC. 12.
Cocculus lacunosus DC. 12.
 » *orbiculatus* DC. 12.
Cochlearia anglica L. 21.
 » *armoracia* L. 21.
 » *officinalis* L. 21.
Cocos butyracea L. 276.
 » *fusiformis* Sw. 276.
 » *nucifera* L. 276.
Coffea arabica L. 137.
 » *racemosa* Ruiz. P. 138.
 » *Zanguebariae* Lour. 138.
Coix lacryma I. 313.
 COLCHICACEÆ DC. 285.
Colchicum autumnale L. 287.
 » *variegatum* L. 283.
Collinsonia canadensis L. 212.
Colutea arborescens L. 69, 76.
 COMBRETACEÆ R.Br. 96.
 COMPOSITÆ Adans. 143.
 CONIFERÆ Juss. 264.
Conium maculatum L. 123.
Convallaria majalis L. 279.
 » *multiflora* L. 287.
 » *Polygonatum* L. 280.
 CONVULVULACEÆ Juss. 179.
Convolvulus arvensis L. 181.
 » *floridus* L. 181.
 » *Jalapa* L. 179.
 » *mechoacanna* L. 181.
 » *purga* Wend. 180.
 » *Scamonia* L. 180.
 » *scoparius* L. 181.
 » *sepium* L. 181.
 » *Soldanella* L. 181.
 » *Turpethum* L. 181.
Copaifera Beyrichii Hayn. 78.
 » *bijuga* W. 77.
 » *cordifolia* Hayn. 77.
 » *coriacea* Mart. 77.
 » *guyanensis* Desf. 78.
 » *Langsdorffii* Desf. 77.
 » *laxa* Hayne. 78.
 » *Jacquinii* Desf. 77.
 » *Jussieui* Hayn. 78.
 » *Martii* Hayn. 77.
 » *multijuga* Mart. 77.
 » *oblongifolia* Mart. 77.
 » *officinalis* W.
 » *Sellowii* Hayne. 77.
 » *trapezifolia* Hayne. 78.
Cordia Myxa L. 184.
Coriandrum Biebersteinii Led. 125.
 » *sativum* L. 124.
Coriaria myrtifolia L. 76.
 CORNÆ DC. 126.

- Cornus florida* L. 126.
 » *mascula* L. 126.
Corydalis bulbosa L. 17.
 » *cava* Whl. 17.
 » *Halleri* W. 17.
 » *tuberosa* DC. 17.
Corylus Avellana L. 259.
Corypha rotundifolia Lam. 275.
 » *umbraculifera* L. 275.
Costus arabicus Rosc. 298.
 » *speciosus* Sm. 298.
Cotyledon Umbilicus L. 104.
Coutarea speciosa Aubl. 157.
 CRASSULACEÆ DC. 103.
Crataegus oxyacantha L. 85.
 » *oxyacanthoides* DC. 85.
Critillum maritimum L. 114.
Crocus sativus L. 306.
 » *vernus* L. 307.
Croton aromaticus Sp. 245.
 » *Cascarilla* L. 244.
 » *Draco* Schl. 245.
 » *Eluteria* Sw. 243.
 » *hibiscifolius* H.B.K. 245.
 » *lacciferus* L. 245.
 » *linearis* Mill. 244.
 » *Jamalgota* Ham. 245.
 » *micans* Sw. 244.
 » *nitens* Jacq. 244.
 » *Panava* Ham. 245.
 » *pseudo-China* Slecht. 244.
 » *sanguifolius* H. B. K. 245.
 » *Tiglium* L. 244.
 » *tinctorium* L. 245.
Crozophora tinctoria Neck. 245.
 CRUCIFERÆ DC. 17.
Cryptocarya pretiosa Mart. 234.
Cucubalus Behen L. 30.
Cucumis Citrullus L. 102.
 » *colocynthis* L. 101.
 » *melo* L. 101.
 » *pepo* L. 101.
 » *sativus* L. 100.
 CUCURBITACEÆ Juss. 99.
Cuminum Cuminum L. 119.
Cupressus sempervirens L. 267.
 CUPULIFERÆ Rich. 256.
Curcuma angustifolia Roxb. 300.
 » *leucorrhiza* Roxb. 300.
 » *longa* L. 299.
 » *rubescens* Roxb. 300.
 » *Zedoaria* Roxb. 300.
 » *Zerambet* Roxb. 299.
Cusparia febrifuga Humb. 50.
 CYCANEÆ Rich. 271.
Cycas circinalis L. 271.
 » *revoluta* Thunb. 271.
Cyclamen europeum L. 213.
Cydonia Cydonia P. 84.
 » *vulgaris* DC. 84.
Cynanchum Arghel Del. 76, 172.
 » *Ipecacuanha* W. 172.
 » *monseliacum* L. 172.
 » *vincetoxicum* P. 171.
Cynodon Dactylon P. 316.
Cynoglossum officinale L. 183.
 CYPERACEÆ DC. 307.
Cyperus esculentus L. 308.
 » *longus* L. 308.
 » *officinalis* N. ab Es. 308.
 » *rotundus* L. 308.
 CYTINEÆ Brong. 238.
Cytinus hypocystis L. 238.

D.

- Dammara alba* Rumph. 271.
Daphne alpina L. 227.
 » *Gnidium* L. 227.
 » *Laureola* L. 227.
 » *mezereum* L. 226.
 » *oleaeifolia* W. 228.
Datisca cannabina L. 256.
 DATISCEÆ R.Br. 256.
Datura stramonium L. 6, 189.
 » *tatula* L. 190.
Daucus Carota L. 122.
 » *gummifer* L. 122.
 » *hispanicus* Gouan. 122.
Delphinium Consolida L. 6.
 » *elatium* L. 8.
Delphinium officinale Wend. 6.
 » *staphysagria* L. 6.
Dianthus carthusianorum L. 30.
 » *caryophyllus* L. 30.
Dicypellium caryophyllatum N. ab Es. 234.
Dictamnus albus Lk. 51.
 » *Fraxinella* L. 51.
 » *obtusiflorus* Koch. 51.
Diervillia canadensis L. 128.
Digitalis purpurea L. 194.
Digitaria Dactylon Scop. 316.
Diosma crenata L. 49.
 » *latifolia* Andr. 49.

- Diosma serratifolia* Vent. 49.
 DIPSACEÆ Vaill. 142.
Dipsacus fullonum L. 143.
 » *sylvestris* L. 143.
Dipterix odorata W. 79.
 DIPTEROCARPEÆ Bl. 274.
Dolichos pruriens L. 71.
 » *urens* L. 71.
Dorema armeniacum Don. 118.
Doronicum pardalianches L. 162,
 163.

- Dorstenia brasiliensis* Lam. 153.
 » *contrajerva* L. 253.
 » *Drakonia* L. 253.
 » *Houstoni* L. 253.
 » *tubicina* R. P. 253.
Dracaena Draco L. 280.
Dracocephalum canariense L. 207.
 » *Moldavica* L. 207.
Drymis Winteri Forst. 10.
Dryobalanops Camphora Col. 234.

E.

- Ecballion agreste* Reichb. 103.
 » *claterium* Rich. 103.
Echites suberecta Jacq. 175.
Echium vulgare L. 184.
Elaeis guineensis Jacq. 276.
Elacocarpus copalliferus Retz. 243
Elaphomyces officinalis N. ab Es.
 326.
Elaphrium excelsum Kunth. 62.
 » *tomentosum* Kunth. 62.
Elate sylvestris Ait. 275.
Elettaria cardamomum White. 301.
 » *medium* N. ab Es. 302.
 » *media* Mq. 302.
Em lica officinalis Gaertn. 243.
Empleurum serrulatum Ait. 49.
Encephalartos. 271.
Ephedra distachya L. 265.
 » *monostachya* L. 265.
Epidendron Vanilla L. 296.
Epipactis latifolia All. 296.
 » *orata* W. 296.
 Equisetaceæ Rich. 316.
Equisetum arvense L. 317.
 » *hiemale* L. 317.
 » *hyemale* L. 317.
 ERICINEÆ DC. 165.
Erigeron canadense L. 152.
Eriophorum angustifolium Roth.
 308.
 » *latifolium* Hopp. 308.
Eryum lens L. 70.
Eryngium campestre L. 108.

- Erysimum officinale* L. 19.
Erythraea Centraurium P. 177.
 » *pulchella* Fr. 178.
Erythronium dens canis L. 291.
Esenbeckia febrifuga Mart. 51.
Eucalyptus longifolia Lk. 99.
 » *resinifera* Sm. 99.
Eugenia caryophyllata Thb. 98.
 » *Pimenta* DC. 98.
Eupatorium Ayapana Kunth. 152.
 » *cannabium* L. 152.
 » *perfoliatum* W. 152.
Euphorbia antiquorum L. 249.
 » *canariensis* L. 248.
 » *Chamaesyce* L. 250.
 » *Cyperissias* L. 249.
 » *esula* L. 249.
 » *Gerardiana* W. 249.
 » *Helioscopia* L. 249.
 » *Ipecacuanha* L. 249.
 » *Lathyrus* L. 249.
 » *officinarum* L. 249.
 » *palustris* L. 249.
 » *peplus* L. 249.
 EUPHORBIAEÆ Juss. 241.
Euphrasia Odontites L. 196.
 » *officinalis* L. 196.
Evernia Prunastri Ach. 329.
Exoecaria Agallocha L. 247.
Exidia Auricula Judae Fr. 336.
Exostemma caribaeum W. 137.
 » *floribundum* W. 137.
 » *Souzanum* Mrt. 137.

F.

- Fagara octandra* L. 62.
Fagus sylvatica L. 259.
Fedia olitoria Vahl. 142.

- Ferula asa foetida* L. 116.
 » *galbanifera* Lob. 121.
 » *nodiflora* Jacq. 121.

- Ferula opopanax* Spr. 117.
 » *persica* W. 117.
Festuca fluitans L. 313.
 FICOIDEÆ Juss. 101.
Ficus Carica L. 252.
 » *elastica* Roxb. 253.
 » *indica* L. 253.
 » *nymphacaeifolia* L. 253.
 » *populifolia* L. 253.
 » *religiosa* L. 253.
 FILICES R.Br. 317.
 FLORIDÆ Lmx. 332.
Foeniculum dulce C. Bauh. 114.
 » *officinale* All. 114.
 » *vulgare* Roth. 114.
Fontinalis antipyrethica L. 325.
Fragaria collina Ehrh. 88.
 » *elatior* Ehrh. 88.
 » *grandiflora* Ehrh. 88.
 » *vesca* L. 88.
Fraxinus excelsior L. 171.
 » *florifera* DC. 171.
 » *Ornus* L. 171.
Fritillaria imperialis L. 293.
 FUCACEÆ Lmx. 331.
Fucus ceranoides Gmel. 333.
 » *ceranoides* L. 331.
 » *crispus* L. 333.
 » *Helminthocorton* DC. 332.
 » *mamillosus* Wd. 332.
 » *nodosus* L. 33.
 » *polymorphus* Lmx. 333.
 » *saccharinus* L. 332.
 » *serratus* L. 331.
 » *siliquosus* L. 331.
 » *vesiculosus* L. 331.
Fumaria officinalis L. 17.
 » *parviflora* Lam. 17.
 » *Vaillantii* Lois. 17.
 FUMARIACEÆ DC. 16.

G.

- Galbanum officinale* Don. 120.
Galeopsis cannabina Poll. 208.
 » *grandiflora* Roth. 208.
 » *ochroleuca* Lam. 208.
 » *villosa* Huds. 208.
Galipea Cusparia St. Hil. 50.
 » *officinalis* Hanck. 50.
Galium Aparine L. 131.
 » *Mollugo* L. 131.
 » *verum* L. 131.
Garcinia Cambogia Desr. 42.
 » *Morella* Lam. 43.
 GASTEROMYCETES Fr. 336.
Genista scoparia DC. 67.
 » *tinctoria* L. 66.
Gentiana acaulis L. 177.
 » *amarella* L. 177.
 » *asclepiadea* L. 177.
 » *campanulata* J. 177.
 » *Centaurium* L. 177.
 » *cruciata* L. 177.
 » *lutea* L. 176.
 » *hybrida* Schl. 177.
 » *pannonica* Scop. 176.
 » *Pneumonanthe* L. 177.
 » *punctata* L. 176.
 » *purpurea* L. 176.
 GENTIANÆ Juss. 175.
Geoffraea inermis Sw. 77.
 » *surinamensis* Bondt. 78.
 GERANIACEÆ DC. 46.
Geranium robertianum L. 46.
Geum rivale L. 90.
 » *urbanum* L. 89.
Gillenia stipularis Nutt. 90.
 » *trifoliata* N. 90.
Gladiolus communis L. 307.
Glaucium Inceum Scop. 16.
Glechoma hederacea L. 207.
Globba nutans W. 303.
Globularia Alypum L. 213.
 » *vulgaris* L. 213.
 GLOBULARIÆ DC. 213.
Glyceria fluitans R.Br. 313.
Glycyrrhiza echinata L. 68.
 » *glabra* L. 68.
Gnaphalium arenarium L. 153.
Gomutus saccharifer Spr. 273.
Gossypium arboreum L. 34.
 » *herbaceum* L. 34.
 » *religiosum* L. 34.
 GRAMINEÆ Juss. 309.
 GRANATÆ Don. 96.
Gratiola officinalis L. 193.
 GROSSULARIÆ DC. 104.
Guajacum officinale L. 47.
 » *sanctum* L. 28.
 GUTTIFERÆ Juss. 42.
Gymnogramme Ceterach Spr. 321.
 GYMNOMYCETES Fr. 337.
Gypsophila Struthium L. 30.

H.

- Haematoxylon compechianum* L. 71.
Halimus portulacoides Wallr. 217.
Hedera Helix L. 125.
Helianthemum vulgare Gaertn. 23.
Heliotropium europaeum L. 184.
Helleborus foetidus L. 5.
 » *niger* L. 4.
 » *viridis* L. 4.
Helosciadium Ammi Koch. 125.
Hemerocallis flava L. 293.
Hepatica nobilis DC. 4.
Heracleum sphondylium L. 125.
Heuchera americana L. 106.
Hibiscus Abielmoschus L. 34.
 » *Pseudo-Abielmoschus* L. 34.
Hieracium murorum L. 147.
 » *pilosella* L. 147.
 » *umbellatum* L. 162.
HIPPOCASTANEAE DC. 43.
- Hippomane Mancinella* L. 247.
Hordeum distichum L. 315.
 » *hexastichum* L. 315.
 » *murinum* L. 315.
 » *saticum* P. 315.
 » *vulgare* L. 315.
 » *Zoeritron* L. 315.
Humulus Lupulus L. 245.
Hura crepitans L. 247.
Hydrocotyle vulgaris L. 109.
Hymenaea Courbaril L. 78.
HYMENOCETES Fr. 334.
Hyoscyamus albus L. 188.
 » *niger* L. 187.
HYPERICINEAE DC. 41.
Hypericum perforatum L. 41.
Hyphaene crinita Gaertn. 276.
Hypnum triquetrum L. 325.
Hypochaeris maculata L. 147.
Hyssopus officinalis L. 206.

I. en J.

- Iatropa Curcas* L. 246.
 » *elastica* L. 247.
 » *Manihot* L. 246.
 » *multifida* L. 246.
Icica Caranna N. ab Es. 62.
 » *heptaphylla* Aub. 62.
Ignatia amara L. 174.
Ilex aquifolium L. 56.
LICINEAE Brong. 56.
Illicium anisatum L. 10.
 » » *Lour.* 10.
 » *floridanum* Ell. 11.
 » *parviflorum* Mich. 11.
 » *religiosum* Sieb. Zucc. 10.
Imperatoria Ostruthium L. 119.
Indigofera anil L. 69.
 » *tinctoria* L. 69.
Inula britannica L. 153, 163.
 » *dysenterica* L. 153, 163.
 » *gr uanica* L. 153.
 » *Helenium* L. 153.
 » *pulicaria* L. 153.
Ionidium brevicaulis Mart. 26.
 » *heterophyllum* Vent. 26.
 » *Ipecacuanha* Hil. 25.
 » *parviflorum* Vent. 26.
 » *Pouya* Hil. 26.
 » *strictum* Vent. 26.
- Ionidium urticaefolium* Vent. 26.
Ipo toxicaria P. 254.
Ipomaea Jalapa Pursh. 179.
 » *Purga Hayn.* 180.
 » *Schiedeana* Zucc. 180.
 » *Turpethum* R.Br. 131.
IRIDEE Juss. 304.
Iris florentina L. 305.
 » *foetidissima* L. 306.
 » *germanica* L. 305.
 » *odoratissima* Jacq. 305.
 » *pallida* Lam. 305.
 » *pseudacorus* L. 306.
JUGLANDEAE DC. 58.
Juglans regia L. 58.
JUNCACEAE R.Br. 307.
Juncus conglomeratus L. 307.
 » *effusus* L. 307.
 » *glaucus* Ehr. 307.
Juniperus bermudiana L. 266.
 » *communis* L. 266.
 » *Lycia* L. 267.
 » *oxycedrus* L. 266.
 » *Sabina* L. 265.
 » *thurifera* L. 267.
 » *virginiana* L. 266.
Justicia Adhatoda L. 212.
 » *Echolum* L. 212.

Justicia nasuta L. 212.
» *paniculata* Burm. 21.

Justicia pectoralis Jacq. 212.

K.

Kaempferia Galanga L. 298,
» *pandurata* Roxb. 298.
Krameria Ixina L. 28.

Krameria linearis L. 29.
» *triandra* Ruiz. 29.

L.

LABIATÆ Juss. 196.

Lactuca sativa L. 145.
» *scariola* L. 145.
» *virosa* L. 144.

Laminaria buccinalis Ag. 332.
» *fascia* Ag. 333.
» *saccharina* Ag. 332.

Lamium album L. 207.
» *maculatum* L. 208.
» *purpureum* L. 208.

Lappa major Gaertn. 143.
» *minor* DC. 149.
» *tomentosa* Lam. 149.

Larix europaea H. Par. 270.

Lathraea squamaria L. 196.

LAURINÆ Vent. 228.

Laurus Benzoin L. 235.
» *Camphora* L. 233.
» *Cassia Bot. Mag.* 229.
» *Cassia* L. 229.
» *Cassia* N. ab Es. 230.
» *cinnamomoides* H.B. 234.
» *Cinnamomum* L. 229.
» *Culitaban* L. 231.
» *nobilis* L. 235.
» *Pichurim* W. 234.
» *Sassafras* L. 235.
» *Tamala* Ham. 230.

Lavandula angustifolia Ehrh. 197.

» *latifolia* Ehrh. 198.
» *spica* L. 197.
» *spica* DC. 198.
» *stoechas* L. 198.
» *vera* DC. 197.

Lawsonia alba Lam. 96.
» *inermis* L. 96.
» *spinosa* L. 96.

Lecanora parella Ach. 329.
» *tartarea* Ach. 329.

LECIDINEÆ Fr. 329.

Ledum palustre L. 166.

LEGUMINOSÆ Juss. 63.

Leontodon alpinus Hoppe. 146.
» *corniculatum* Horn. 146.
» *taraxacum* L. 146.

Leonurus cardiaca L. 210.

» *lanatus* P. 210.

Lepidium ruderalis L. 22.

» *sativum* L. 21.

Leskia sericea Hedw. 325.

Levisticum officinale Koch. 115.

Lichen islandicus L. 327.

» *parietinus* L. 328.

» *Roccella* L. 329.

» *tartareus* L. 329.

Ligusticum Carvi Roth. 111.

» *foeniculum* Roth. 114.

» *Levisticum* L. 115.

LILIACEÆ DC. 288.

Lilium candidum L. 292.

» *Martagon* L. 293.

Linaria cymbalaria W. 195.

» *Elatine* L. 195.

» *triphylla* W. 195.

» *vulgaris* DC. 195.

LINEÆ DC. 30.

Linum catharticum L. 31.

» *usitatissimum* L. 31.

Liquidambar Altingiana Bl. 263.

» *imberbis* L. 263.

» *styraciflua* L. 262.

Liquiritia officinalis Mnch. 68.

Liriodendron tulipifera L. 11.

Listera ovata R.Br. 296.

Lithocarpus Benzoin Bl. 169.

Lithospermum arvense L. 184.

» *officinale* L. 184.

Lobelia caoutchouc Humb. 164.

» *inflata* L. 164.

» *syphilitica* L. 164.

LOBELIACEÆ Juss. 164.

Lonicera Periclymenum L. 128.

LORANTHACEÆ Don. 126.

- Loranthus europaeus L. 126.
 Luzula vernalis DC. 307.
 Lychnis dioica L. 30.
 Lycoperdon Bovista L. 336.
 » *cervinum* L. 336.
 LYCOPODIACEE Rich. 322.
 Lycopodium alpinum L. 323.
 » *annotinum* L. 323.
 » *clavatum* L. 322.
 » *complanatum* L. 323.

- Lycopodium selago L. 323.
 Lycopus europaeus L. 201.
 » *virginicus* L. 201.
 Lysimachia Ephemera L. 213.
 » *nemorum* L. 213.
 » *nummularia* L. 213.
 » *vulgaris* L. 212.
 LYTHRARIEE Juss. 96.
 Lythrum Salicaria L. 96.

M.

- MAGNOLIACEE Juss. 9.
 Majorana *crassa* Mnch. 203.
 » *hortensis* Mnch. 203.
 Malva Alcea L. 33.
 » *borealis* Wallm. 33.
 » *parviflora* Huds. 33.
 » *rotundifolia* L. 32.
 » *rotundifolia* Fr. 33.
 » *sylvestris* L. 32.
 » *vulgaris* Fr. 32.
 MALVACEE R.Br. 31.
 Mangostana Cambogia Gaertn. 42.
 Marchantia conica L. 326.
 » *polymorpha* L. 326.
 MARCHANTIACEE Endl. 336.
 Maranta alloija Jacq. 303.
 » *arundinacea* L. 303.
 » *Galanga* L. 302.
 » *indica* Tuss. 303.
 Marrubium peregrinum L. 209.
 » *pseudo-dictamnus* W. 209.
 » *vulgare* L. 209.
 Matricaria Chamomilla L. 161.
 » *Parthenium* L. 160.
 Melaleuca Cajeputi Roxb. 99.
 » *leucadendro* L. 99.
 » *minor* Sm. 99.
 Melampyrum arvense L. 196.
 » *pratense* L. 196.
 Melanosinapis communis Spen. 19.
 MELIACEE Juss. 42.
 Melilotus arvensis Wallr. 68.
 » *dentata* W. 67.
 » *leucantha* Koch. 68.
 » *officinalis* W. 68.
 » *vulgaris* W. 68.
 Melissa *Calamintha* L. 205.
 » *cordifolia* P. 206.
 » *hirsuta* Hort. Par. 206.
 » *Nepeta* L. 205.

- Melissa officinalis L. 206.
 Melittis Melissophyllum L. 207.
 MENISPERMEE Bartl. 11.
 Menispermum Cocculus Wall. 12.
 » *palmatum* Lam. 11.
 Mentha aquatica L. 200.
 « *arvensis* L. 206.
 » *auricularia* L. 200.
 » *balsamea* Reich. 199.
 » *crispa* Ten. 199.
 » *crispata* Schwed. 199.
 » *gentilis* L. 206.
 » *gratissima* W. 199.
 » *laevigata* W. 199.
 » *Langii* 198.
 » *nemorosa* W. 199.
 » *Pimentum* Nees. 198.
 » *Piperita* Huds. 198.
 » *Pulegium* L. 200.
 » *rotundifolia* L. 200.
 » *sativa* Tausch. 200.
 » *sylvestris* L. 199.
 » *undulata* W. 199.
 » *villosa* Sale. 199.
 » *viridis* L. 199.
 Menyanthes trifoliata L. 178.
 Mercurialis annua L. 248.
 » *perennis* L. 248.
 Mesembryanthemum copticum L. 104.
 » *crystallinum* L. 104.
 » *nodiflorum* L. 104.
 Mespilodaphne pretiosa N. ab Es. 234.
 Metrosideros gummiifera Gaertn. 99.
 Metroxylon *Ruffia* Spr. 275.
 » *viniferum* Spr. 275.
 Meum foeniculum Spr. 114.
 » *Mutellina* Koch. 125.
 Mimosa albida Del. 81.
 » *arabica* Lam. 80.

- Mimosa Catechu* L. 83.
 » *nilotica* L. 86.
 » *Senegal.* 81.
 » *senegalensis.* 81.
 MIMOSEÆ R.Br. 79.
Momordica balsamina L. 103.
 » *Elaterium* L. 103.
Monodora Myristica Bun. 238.
Morus nigra L. 252.
Mucuna pruriens DC. 71.
 » *urens* DC. 71.
Mussaenda stadmanni 175.
Myoporum tenuifolium Forst. 238.
Myrcia acris DC. 98.
Myrica cerifera L. 264.
 » *Gale* L. 264.
 » *pennsylvanica* Lam. 264.
Myristica aromatica Roxb. 237.
Myristica fragans Houtt. 237.
 » *moschata* Thunb. 237.
 » *officinalis* L. fl. 237.
 MYRISTICÆ R.Br. 236.
Myrospermum pedicellatum Lam.
 63.
 » *peruiferum* DC. 63.
 » *toluiferum* Spr. 65.
Myroxylon peruiferum L. 64.
 » *toluiferum* Rich. 65.
Myrrhis odorata Scop. 123.
 MYRTACEÆ R.Br. 97.
Myrtus acris Sw. 98.
 » *caryophyllata* Sw. 98.
 » *caryophyllus* Spr. 98.
 » *communis* L. 98.
 » *Pimenta* L. 98.

N.

- Napus Leucosinapis* Spen. 19.
Narcissus poetiens L. 293.
 » *Pseudo-narcissus* L. 293.
Nardostachys Jatamansi DC. 142.
Narthecium ossifragum L. 291.
Nasturtium officinale R.Br. 18.
Nauclea Gambir Hunt. 17, 140.
Nectandra cinnamomoides N. ab Es.
 234.
 » *Puchury* N. ab Es. 234.
Neottia spiralis Sw. 296.
Nepeta Cataria L. 207.
Nephridium filix mas R.Br. 319.
Nerium antidysentericum L. 175.
 » *oleander* L. 175.
 » *tinctorium* Rottl. 175.
Nicotiana latissima Mill. 188.
 » *macrophylla* Spr. 188.
 » *rustica* L. 189.
 » *Tabacum* L. 188.
Nigella arvensis L. 5.
 » *damascena* L. 5.
 » *sativa* L. 5.
Nostoc commune Vauch. 334.
 NOSTOCINÆ Ag. 334.

O.

- Ocimum Basilicum* L. 198.
Ocoteca Pichurim H. B. K. 234.
 » *Puchury* maj. Mart. 234.
 » *minor* Mart. 234.
Oenanthe fistulosa L. 125.
 » *Phellandrium* Lam. 113.
Olea europaea L. 170.
 » *fragrans* Thunb. 39, 170.
 OLEACEÆ Lindl. 169.
Ononis arvensis Sm. 66.
 » *hircina* Jacq. 66.
 » *repens* L. 66.
 » *spinosa* L. 66.
Onopordon Acanthium L. 148.
Onosma arenarium Kit. 183.
Onosma echioides L. 182.
Ophioglossum vulgatum L. 322.
Ophiorrhiza Mengos L. 131.
Opopanax Chironium.
Opuntia cochenillifera DC. 104.
 » *Tuna* DC. 4.
 ORCHIDEE Juss. 293.
Orchis bifolia L. 295.
 » *coriophora* L. 295.
 » *hircina* Crantz. 295.
 » *latifolia* L. 295.
 » *maculata* L. 295.
 » *mascula* L. 295.
 » *militaris* L. 294.
 » *Morio* L. 294.

- Orchis pyramidalis* L. 295.
 » *ustulata* L. 295.
Origanum creticum DC. L. 203.
 » *dictamnus* L. 203.
 » *macrostachyum* Lk. 203.
 » *majorana* L. 203.
 » *majoranoides* W. 203.
 » *smyrnacum* L. 203.
 » *virens* Lk. 203.
 » *vulgare* L. 202.
Ornithogalum arvense P. 291.
- Ornithogalum luteum* L. 291.
Ornus europaea P. 171.
 OROBANCHEÆ Juss. 196.
Oryza sativa L. 312.
Osmunda Lunaria L. 322.
 » *regalis* L. 321.
 OXALIDEÆ DC. 46.
Oxalis acetosella L. 46.
 » *corniculata* L. 46.
 » *stricta* L. 46.
Oxycoccus palustris L. 164.
- P.
- Padus Laurocerasus* Mill. 91.
Paeonia officinalis L. 9.
 » *paradoxa* DC. 9.
 » *peregrina* DC. 9.
 » *promiscua* Tausch. 9.
 PALMÆ L. 272.
Panax quinquefolium L. 125.
Panicum Dactylon L. 316.
 » *miliaceum* L. 311.
Papaver Argemone L. 14.
 » *dubium* L. 14.
 » *officinale* Gmel. 15.
 » *Rhocas* L. 14.
 » *somniferum* L. 14.
 » *somniferum* Gmel. 115.
 PAPAVERACEÆ DC. 14.
 PAPILIONACEÆ L. 63.
Parapetalifera odorata Wendl. 49.
Parietaria diffusa M. K. 264.
 » *erecta* M. K. 254.
 » *judaica* W. 254.
 » *officinalis* L. 254.
Paris quadrifolia L. 280.
Parmelia islandica Spr. 327.
 » *omphalodes* Ach. 328.
 » *parietina* Ach. 328.
 » *saxatilis* Ach. 328.
 PARNELIACEÆ Fr. 327.
Pastinaca Anethum Spr. 120.
 » *sativa* L. 120.
Patrinia Jatamansi Don. 142.
Pedicularis palustris L. 196.
 » *sylvatica* L. 196.
Peltidea aphthosa Ach. 329.
 » *canina* Ach. 329.
Persea Camphora Spr. 233.
 » *caryophyllata* Mart. 234.
 » *Cassia* Spr. 230.
 » *cinnamomum* Spr. 229.
 » *Sassafras* Spr. 235.
- Persea Tamala* Spr. 230.
Persica vulgaris Mill. 95.
Pertusaria communis Fr. 329.
Petasites vulgaris Mönch. 151.
Petroselinum sativum Hoffm. 110.
Peucedanum ammonicum Fr. N.
 ab Es. 118.
 » *cervicaria* Koch, 119,
 114.
 » *officinale* L. 118.
 » *oreoselinum* L. 119.
 » *ostruthium* Koch. 119
Peziza Auricula L. 336.
Phalaris arundinacea L. var. *pieta*.
 312.
 » *canariensis* L. 312.
Phascolus nanus Hayn. 70.
 » *tumidus* Sav. 70.
 » *vulgaris* L. 70.
Phellandrium aquaticum L. 113.
Phyllanthus Emblica L. 243.
 » *Niruri* L. 243.
Phoenix dactylifera L. 275.
 » *farinifera* Roxb. 275.
Physalis Alkekengi L. 186.
Phytolacca decandra L. 218.
 PHYTOLOGACEÆ R. Br. 218.
Picea vulgaris Lk. 269.
Pimpinella anisum L. 112.
 » *dissecta* Fr. N. ab Es.
 111.
 » *hircina* Leers. 111.
 » *magna* L. 112.
 » *nigra* W. 111.
 » *Saxifraga* L. 111.
 Pinus *Abies* L. 269.
 » *balsamea* L. 270.
 » *canadensis* L. 270.
 » *Cembra* L. 270.
 » *Dammara* Lamb. 270.

- Pinus Larix L. 270.
 » maritima Lam. 268.
 » microcarpa W. 270.
 « *Mughus* Scop. 269.
 » Picea L. 269.
 » Pinea L. 270.
 » Pumilio Haenk. 270.
 » sylvestris L. 268.
 » strobis L. 270.
 » Taedia L. 270.
 Piper Betle L. 282.
 » Cubeba L. *fil.* 281.
 » longum L. 282.
 » methysticum Forst. 283.
 » nigrum L. 282.
 » Seriboa L. 282.
 » umbellatum L. 282.
 PIPERACEAE Rich. 281.
 Pistacia Lentiscus L. 57.
 » terabithus L. 57.
 » vera L. 57.
 Pisum sativum L. 70.
 PLANTAGINEAE Juss. 214.
 Plantago aegyptiaca Jacq. 215.
 » arenaria W. Kit. 214.
 » cynops L. 214.
 » lanceolata L. 215.
 » major L. 214.
 » maritima L. 215.
 » media L. 214.
 » psyllium L. 214.
 PLUMBAGINEAE Juss. 214.
 Plumbago europaea L. 214.
 Polygala amara L. 26.
 » *amarella* Crantz. 27.
 » *austriaca* Crantz. 27.
 » *buxifolia* Fr. 27.
 » vulgaris L. 27.
 POLYGALAEAE Juss. 26.
 POLYGONAEAE Juss. 219.
 Polygonum amphibium L. 220.
 » aviculare L. 220.
 » bistorta L. 219.
 » hydrociper L. 220.
 » persicaria L. 220.
 Polymnia abyssinica L. *fil.* 160.
 Polypodium calaguala Ruiz. 319.
 » crassifolium. 319.
 » filix foemina L. 319.
 » *filix mas* L. 318.
 » vulgare L. 318.
 Polyporus fomentarius Fr. 335.
 » igniarius Fr. 335.
 » officinalis Fr. 335.
 » suaveolens Fr. 335.
 Polyporus versicolor Fr. 336.
 Polytrichum commune Brid. 325.
 » formosum Hedw. 325.
 » gracile Menz. 325.
 » juniperinum Dill. 325.
 Populus alba L. 262.
 » balsamifera L. 262.
 » canescens Sm. 262.
 » dilatata Ait. 261.
 » *fastigiata* Desf. 261.
 » *italica* du Roi. 261.
 » nigra L. 261.
 » *pyramidalis* Roz. 261.
 » Tacamahaca Mill. 262.
 » tremula L. 262.
 Portlandia hexandra Jacq. 137.
 Potentilla anserina L. 89.
 » argentea L. 89.
 » reptans L. 89.
 » rupestris L. 89.
 » *Tormentilla* Sibth. 88.
 Poterium Sanguisorba L. 90.
 Primula elatior Jacq. 213.
 » officinalis Jacq. 213.
 » *veris* L. 213.
 PRIMULACEAE Vent. 212.
 Prunella vulgaris L. 210.
 Prunus avium L. 92.
 » Cerasus L. 92.
 » Cocomilia Ten. 93.
 » domestica L. 91.
 » Laurocerasus L. 91.
 » Mahaleb L. 94.
 » Padus L. 93.
 » spinosa L. 93.
 Psoralea glandulosa L. 69.
 Psychotria emetica Mut. 139.
 Pteris aquilina L. 321.
 Pterocarpus draco L. 70.
 » indicus Roxb. 70.
 » *officinalis* Jacq. 70.
 » santalinus L. 70.
 » senegalensis Hook. 69.
Pulegium vulgare Mill. 200.
 Pulmonaria officinalis L. 183.
 Pulsatilla pratensis Mill. 3.
 » vulgaris Mill. 3.
 Punica granatum L. 95.
 Pyrethrum inodorum W. 161.
 » Parthenium Sm. 160,
 161.
 Pyrola media Sw. 167.
 » minor L. 167.
 » rotundifolia L. 167.
 » *umbellata* L. 167.

PYROLACEAE Lindl. 167.

Pyrus acerba DC. 83.

» communis L. 84.

» Cydonia L. 84.

Pyrus Malus L. 83.

» » austera Wallr. 83.

» » mitis Wallr. 83.

» Malus DC. 83.

Q.

Quassia amara L. fil. 53.

» excelsa Sw. 53.

» polygama Wright. 53.

» Simaruba L. 54.

Quercus Aegylops L. 258.

» Cerris L. 258.

Quercus coccifera L. 258.

» infectoria Oliv. 257.

» pedunculata Ehrh. 257.

» Robur L. 257.

» sessiliflora Sm. 257.

» Suber L. 258.

R.

RANUNCULACEAE DC. 2.

Ranunculus acris L. 4.

» ficaria L. 4.

» Flammula L. 4.

» Lingua L. 4.

» sceleratus L. 4.

Raphanus sativus L. 20.

RHAMNÆE R.Br. 54.

Rhamnus cathartica L. 55.

» frangula L. 56.

» infectorius L. 55.

» Zizyphus L. 56.

Rheum australe Don. 222.

» compactum L. 224.

» cruentum Pall. 225.

» Emoï Wallich. 222.

» hybridum Murr. 225.

» leucorrhizum Pall. 225.

» palmatum L. 224.

» rhabarbarum L.

» rhaponticum L. 225.

» Ribes L. 225.

» undulatum L. 224, 12.

RHINANTHACEAE Bartl. 196.

Rhinanthus crista galli L. 196.

Rhodiola rosea L. 109.

Rhododendron chrysanthum L. 165.

» ferrugineum L. 166.

» hirsutum L. 166.

Rhus copallinum L. 58.

» coriaria L. 58.

» pubescens Mill. 57.

» radicans L. 57.

» Toxicodendron L. 57.

Ribes nigrum L. 105.

» rubrum L. 105.

Richardia scabra L. 139.

Richardsonia emetica Mart. 139.

» scabra Mart. 139.

Ricinus badius Reichb. 246.

» communis L. 246.

» inermis Jacq. 246.

» lividus Jacq. 246.

» viridis W. 246.

Robinia Pseudo-Acacia L. 68.

Roccella phycopsis Ach. 329.

» tinctoria Ach. 329.

Rosa abyssinica Brown. 86.

» arborea P. 86.

» austriaca Crantz. 85.

» canina L. 86.

» centifolia L. 85.

» damascena L. 86.

» gallica L. 85.

» lechenaultiana Red. 86.

» moschata Mill. 86.

» rubra Lam. 85.

» sepium Thuill. 86.

ROSACEAE Juss. 82.

Rosmarinus officinalis L. 201.

Rubia peregrina L. 130.

» tinctorum L. 130.

RUBIACEAE Juss. 128.

Rubus arcticus L. 87.

» caesius L. 87.

» fruticosus L. 87.

» idaeus L. 87.

Rumex acetosa L. 222.

» acetosella L. 222.

» acutus L. 221.

» acutus Spr. 221.

» alpinus L. 222.

- Rumex conglomeratus* Schreb. 221.
 » *crispus* L. 220.
 » *cristatus* Wallr. 221.
 » *hydrolapathum* Huds. 221.
 » *nemolapathum* Ehrh. 221.
 » *obtusifolius* L. 220.
 » *patientia* L. 222.
 » *pratensis* Mert. K. 221.
 » *sanguineus* L. 221.
- Rumex scutatus* L. 222.
Ruscus aculeatus L. 279.
 » *hypoglossum* L. 279.
 » *hypophyllum* L. 279.
Ruta bracteosa Ten. 52.
 » *divaricata* Ten. 52.
 » *graveolens* L. 51.
 RUTACEÆ Juss. 48.
- S.
- Saccharum officinarum* L. 311.
Sagus farinifera Lam. 275.
 » *Palma Pinus Gaertn.* 275.
 » *Raphia* L. 275.
 » *Ruffia* Jacq. 275.
- SALICINÆ Rich. 259.
- Salix alba* L. 260.
 » *amygdalina* L. 261.
 » *capraea* L. 260.
 » *fragilis* L. 260.
 » *monandra* L. 261.
 » *pentandra* L. 259.
 » *rubra* Huds. 261.
 » *Russeliana* Sm. 260.
 » *triandra* L. 261.
 » *viminialis* L. 261.
 » *vitellina* L. 260.
- Salicornia arabica* Pall. 217.
 » *herbacea* L. 217.
- Salsola fruticosa* L. 217.
 » *Kali* L. 217.
 » *sativa* L. 217.
 » *sativa* Cav. 217.
 » *Soda* L. 217.
 » *Tragus* L. 217.
 » *trigyna* L. 217.
- Salvia Horminum* L. 202.
 » *officinalis* L. 201.
 » *pratensis* L. 202.
 » *Sclarea* L. 202.
- Sambucus Ebulus* L. 128.
 » *nigra* L. 127.
- Sanguisorba officinalis* L. 90.
Sanicula europaea L. 109.
- SANTALACEÆ R.Br. 238.
- Santalum album* L. 238.
 » *Freycinetianum* Gaud. 538.
- Santolina Chamaecyparissias* L. 157.
 » *fragantissima* L. 157.
- Saponaria officinalis* L. 29.
Sarcostemma glaucum K. 172.
- Sargassum bacciferum* Ag. 331.
 » *Columbi* Mq. 331.
 » *vulgare* Ag. 331.
- Sassafras albidum* N. ab Es. 235.
 » *officinale* N. ab Es. 235.
- Satureja hortensis* L. 205.
 » *montana* L. 205.
- Saxifraga granulata* L. 103.
- SAXIFRAGEÆ Vent. 106.
- Scabiosa arvensis* L. 142.
 » *succisa* L. 143.
- Scandix cerefolium* L. 122.
 » *odorata* L. 123.
 » *pecten* L. 125.
- Schoberia maritima* Mey. 217.
Scilla maritima L. 290.
- Scirpus lacustris* L. 308.
- SCITAMINÆ L. 236.
- Scleroderma cervinum* P. 336.
Sclerotium Clavus DC. 337.
Scelopendrium officinarum Sm. 321.
- Scorzonera hispanica* L. 146.
Serofularia aquatica L. 192.
 » *nodosa* L. 192.
- Scutellaria galericulata* L. 210.
 » *lateriflora* L. 210.
- Secale Cereale* L. 314.
- Sedum acre* L. 103.
 » *sexangulare* L. 104.
 » *telephium* L. 104.
- Selinum palustre* L. 119.
- Semecarpus anacardium* L. 58.
Sempervivum tectorum L. 104.
- Senecio vulgaris* L. 163.
Serapias latifolia L. 296.
- Serratula arvensis* L. 148.
Seseli tortuosum L. 125.
- Sideritis hirsuta* Lam. 209.
 » *hirta* Roth. 209.
 » *Scordioides* L. 209.
- Silene inflata* Sm. 30.
 SILENÆ DC. 29.

- Silybum marianum* Gaertn. 148.
Simaruba amara Hayn. 54.
 » *amara* Aubl. 54.
 » *excelsa* DC. 53.
 » *guyanensis* Rich. 54.
 » *officinalis* DC. 54.
 SIMARUBEÆ DC. 52.
Sinapis alba L. 19.
 » *arvensis* L. 20.
 » *nigra* L. 19.
Siphonia brasiliensis K. 247.
 » *Cahuchu* Rich. 247.
 » *elastica* P. 247.
Silauus pratensis Koch. 125.
Sison anisum Spr. 112.
Sisymbrium nasturtium L. 18.
 » *officinale* Scop. 19.
 » *Sophia* L. 19.
Sium latifolium L. 125.
 » *Ninsi* Burm. 113.
 » *nodiflorum* L. 125.
 » *Sisaram* L. 112.
 SMILACEÆ R.Br. 276.
Smilax Alpini W. 278.
 » *aspera* L. 278.
 » *brasiliensis* Spr. 278.
 » *China* L. 278.
 » *glauca* Wall. 278.
 » *leucophylla* Bl. 278.
 » *medica* M. et Depp. 277.
 » *officinalis* Kunth. 277.
 » *Pseudo-China* L. 278.
 » *Sassaparilla* L. 277.
 » *syphilitica* Humb. 277.
 » *tannoides* L. 278.
 » *zeylanica* L. 278.
Smyrniolum olusatrum L. 125.
 SOLANÆÆ Juss. 184.
Solanum Dulcamara L. 185.
 » *nigrum* L. 185.
 » *Pseudo-China* St. Hil. 186.
 » *tuberosum* L. 185.
 » *villosum* W. 186.
Solenostemma Arghel H. 172.
Solidago Virgaurea L. 152, 163.

- Sonchus asper* L. 147.
 » *oleraceus* L. 147.
Spartium scoparium L. 67.
Sphacelaria scoparia Lyng. 333.
Sphacelia segetum Lev. 337.
Sphaerococcus corneus Ag. 333.
 » *crispus* Ag. 333.
 » *Helminthochortos*
 Ag. 332.
 » *mamillosus* Ag. 333.
 » *musciiformis* Ag.
 332.
Spigelia anthelmia L. 178.
 » *marylandica* L. 178.
Spilanthes acmella L. 157.
 » *oleraceus* L. 157.
Spiraea filipendula L. 90.
 » *tomentosa* L. 90.
 » *ulmaria* L. 90.
Sporochneus rhizodes Ag. 333.
Stachys palustris L. 208.
 » *recta* L. 208.
 » *Sideritis* Vill. 208.
 » *sylvatica* L. 208.
Statice limonium L. 214.
Sticta pulmonacea Ach. 328.
Strychnos colubrina L. 174.
 » *Ignatii* Berg. 174.
 » *nux vomica* L. 173.
 » *Pseudo-China* St. Hil.
 173, 174.
 » *Tienté* Lesch. 174.
 STYRACÆÆ A. Rich. 168.
Styrax Benzoin Dryan. 168.
 » *officinalis* L. 168.
Succisa pratensis Moench. 143.
Swietenia febrifuga Roxb. 44.
 » *Mahagony* L. 44.
Symphora glomerata Pursh. 128.
Symphytum officinale L. 182.
 » *patens* Sm. 182.
Symplocarpus 224.
 SYNANTHEREÆ Rich. 143.
Syringa vulgaris L. 170.

T.

- Tabernaemontana elastica* L. 175.
Tacca palmata Bl. 304.
 » *pinnatifida* Forst. 304.
 TACCÆÆ Presl. 304.
Tagetes erecta L. 162.
Taliera Gembanga Bl. 275.

- Taliera sylvestris* Bl. 275.
Tamarindus indica L. 72.
 TAMARISCINÆÆ Desv. 97.
Tamarix gallica L. 97.
 » *germanica* L. 97.
Tanacetum Balsamita L. 157.

- Tanacetum vulgare* L. 156.
Taraxacum dens leonis Desf. 146.
 » *officinale* Wigg. 146.
 » *palustre* DC. 146.
Taxus baccata L. 265.
Tephrosia apollinea DC. 69.
 » *Senna* Kunth. 69.
Terminalia bellirica Roxb. 96.
 » *chebula* Roxb. 96.
 » *citrina* Roxb. 96.
Teucrium Botrys L. 24.
 » *Chamaedrys* L. 211.
 » *Chamaepitys* L. 210.
 » *creticum* L. 211.
 » *Marum* L. 211.
 » *montanum* L. 211.
 » *Polium* L. 211.
 » *Scordium* L. 211.
 » *Scorodonia* L. 211.
Thea Bohea L. 38.
 » *chinensis* Sims. 38.
 » *stricta* Hayn. 38.
 » *viridis* L. 38.
Theobroma Cacao L. 35.
Thuja articulata Vahl. 267.
 » *occidentalis* L. 267.
 » *orientalis* L. 267.
 THYMELÆE Juss. 226.
Thymus adscendens Bernh. 204.
 » *angustifolius* P. 205.
 » *calamintha* L. 205.
 » *Chamaedrys* Fr. 205.
 » *pulegioides* L. 205.
 » *serpyllum* L. 204.
 » *tenuifolius* Mill. 204.
 » *vulgaris* L. 204.
 » *vulgaris* Mill. 204.
Thysselinum palustre Hoffm. 119.
Tilia europaea L. 37.
 » *grandifolia* Ehrh. 36.
 » *microphylla* W. 37.
 » *parvifolia* Ehrh. 37.
 TILIACEÆ DC. 36.
Toluisera Balsamum L. 65.
Tormentilla erecta L. 88.
 » *officinalis* Sm. 88.
Tragopogon pratensis L. 146.
Tremella auricula Judae.
Trifolium petitpierreannum Hayn. 60
Triglochin maritimum L. 307.
 » *palustre* L. 307.
Trigonella foenum graecum L. 67.
Triticum acutum DC. 313.
 » *aestivum* L. 313.
 » *amyleum* Sering. 314.
 » *caninum* L. 313.
 » *dicoccon* Schrank. 314.
 » *durum* Dess. 314.
 » *hybernum* L. 314.
 » *monococcum* L. 314.
 » *polonicum* L. 314.
 » *pungens* P. 313.
 » *repens* L. 313.
 » *spelta* L. 314.
 » *turgidum* L. 314.
 » *vulgare* L. 313.
Triumfetta Lappula L. 37.
 TROPEOLEÆ Juss. 46.
Tropaeolum majus L. 46.
Tuber cibarium L. 336.
Tussilago farfara L. 151.
 » *hybrida* L. 152.
 » *Petasites* L. 152.
Typha latifolia L. 285.
 TRYPACEÆ Juss. 285.

U.

- Ulmus campestris* L. 251.
 » *ciliata* Ehrh. 251.
 » *effusa* Ehrh. 251.
 » *octandra* Shk. 251.
 » *suberosa* Ehrh. 251.
Uva crispera DC. 333.
 URBELLIFERÆ Juss. 106.
Uncaria Gambir Roxb. 140.
Urceola elastica Roxb. 175.
Urtica dioica L. 254.
 » *pilulifera* L. 254.
 » *urens* L. 254.
 URTICEÆ Juss. 250.
Usnea florida Ach. 329.
 » *hirta* Ach. 329.
 USNEACEÆ Fr. 329.

V.

- VACCINIEÆ DC. 164.
Vaccinium Myrtillus L. 164.
Vaccinium vitis idaea L. 164, 167.
Vahea gummifera Lam. 175.
 24*

- Valeriana celtica* Jacq. 142.
 » *dioica* L. 141.
 » *jatamansi* Jon. 142.
 » *montana* L. 142.
 » *officinalis* L. 141.
 » *Phu* L. 141.
 » *tuberosa* L. 142.
 VALERIANEAE DC. 140.
Vanilla aromatica Sw. 295.
 » *planifolia* Ait. 296.
 » — *sativa* 296.
 » — *sylvestris* 296.
Variolaria amara Ach. 329.
 » *communis* Ach. 329.
 » *oreina* Ach. 329.
Vateria indica L. 43.
Veratrum album L. 286.
 » *Lobellianum* Bernh. 287.
 » *nigrum* L. 287.
 » *officinale* Sch. Depp. 286.
 » *Sabadilla* Retz. 286.
 » *viride* Ach. 287.
 VERBASCACEAE Koch. 191.
Verbascum nigrum L. 192.
 » *phlomoides* L. 192.
 » *Schraderi* Mey. 191.
 » *thapsiforme* Schr. 191
 » *thapsus* L. 191.
- Verbena officinalis* L. 212.
 VERBENACEAE Juss. 212.
Veronica Beccabunga L. 195.
 » *officinalis* L. 195.
 » *spicata* L. 196.
 » *Teucrium* L. 196.
 » *triphyllos* L. 196.
Viburnum opulus L. 128.
Vicia faba L. 70.
Vinca major L. 174.
 » *minor* L. 174.
Viola arvensis Aurs. 25.
 » *canina* L. 24.
 » *hirta* L. 24.
 » *Ipecacuanha* L. 25.
 » *odorata* L. 24.
 » *tricolor* L. 24.
 VIOLARIEAE DC. 23.
Viscum album L. 126.
Vismia cayennensis P. 42.
 » *guyanensis* P. 42.
 » *laccifera* Mart. 42.
 » *sessilifolia* P. 42.
Vitex agnus castus L. 213.
 » *Negundo* L. 212.
Vitis vinifera L. 44.
 » — *apyrena* L. 44.

W.

- Wintera aromatica* Murr. 10. || *Wrightia antidysenterica* R.Br.
Winterana aromatica Sol. 10. || 175.
Winterania Canella L. 43. || » *tinctoria* R.Br. 175.

X.

Xanthorrhoea arborea Sm. 293.

Z.

- Zamia* 271. || *Zingiber Zerumbet* Rosc. 298.
Zea Mays L. 312. || *Zizyphus vulgaris* Lam. 56.
Zingiber cassumanar Roxb. 298. || *Zonaria pavonia* Ag. 333.
 » *officinale* Rosc. 297. || *ZYGOPHYLLEAE* R.Br. 46.

REGISTER

OVER DE

PHARMACEUTISCHE BENAMINGEN DER PLANTEN, DERZELVER GEBRUIKELIJKE DEELLEN EN PRÆPARATEN.

A.

Aceta medicata 45.	Alcohol absolutus 45.
Acetum antisepticum 52.	Aloë 289.
» aromaticum 193, 138.	» hepatica. 290.
» Calendulae 164.	» succotrina 290.
» camphoratum 233.	Ambra liquida 263.
» florum Colchici 288.	Amenta uvae marinae 265.
» Fragorum 88.	Ammoniacum 118.
» Lavandulae 198.	Amygdalae amarae 94.
» prophylacticum 292.	» dulces 94.
» radices Colchici 288.	Amylum Hordei 315.
» Roris marini 201.	» Tritici 314.
» rosarum 85.	Anacardium occidentale 58.
» Rubi idaei 87.	» orientale 58.
» Rutae 52.	Anima Rhei 223.
» Sambuci 128.	Antherae Liliorum alborum 292.
» theriacale 300.	Antophylli 98.
» Vini 45.	Angelinwortel 69.
Acidum aceticum. 45.	Aqua Absinthii. 148.
» benzoicum 169.	» Acetosellae 46.
» citricum 40.	» Amygdalarum amar. con-
» oxalicum 46.	centr. 94.
Aethyops vegetabilis 331.	» Anagallidis 213.
Agaricus albus 335.	» Anethi 120.
» Chirurgorum 336.	» Anisi 112.
» quernus praep 335.	» antiepileptica 9.
» trochiscatus 335.	» antihysterica 52.

- Aqua aromatica 199.
 » Armoraciae. 24.
 » Artemisiae. 154.
 » Calami arom. 285.
 » Calendulae. 164.
 » carmelitana. 206.
 » Caryophyllorum 98.
 » Carvi 111.
 » Centaurei minor. 178.
 » Cerasorum nigrorum. 93.
 » Chamomillae. 161.
 » Chamaedryos. 211.
 » Cichorei. 147.
 » Cinnamomi. 229.
 » Cochleariae. 21.
 » Coriandri. 125.
 » Cyani. 151.
 » Farfaeae. 151.
 « Florum Acaciarum. 93.
 » » Calceatrippae. 7.
 » » Consolidae regalis. 7.
 » » Liliorum albor. 292.
 » » Naphae 41.
 » » Tiliae. 37.
 » Foeniculi. 144.
 » Foliorum Persicorum. 95.
 » Fragorum 88.
 » Hederæ terrestris. 207.
 » Jaccæ. 25.
 » Imperatoriae. 120.
 » Juniperi. 267.
 » Lauri. 236.
 » Lauro-Cerasi. 91.
 » Levistici. 115.
 » Majoranae. 204.
 » Marrubii albi.
 » Melissa. 206.
 » Meliloti. 68.
 » Menthae pip. 199.
- Aqua Menthae crispæ. 200.
 » Millefolii. 158.
 » Narturtii hortensis. 22.
 » Nucleorum Persicorum. 95.
 » Ononidis. 66.
 » Picis. 269.
 » Pruni Padi. 93.
 » Pulegii. 200.
 » Pulsatillae nigricantis. 3.
 » Ranunculi albi. 4.
 » Rhois Toxodendri. 58.
 » Roris marini. 201.
 » Rosarum. 86.
 » Rubi idaci. 87.
 » Rutæ. 52.
 » Sabinæ. 266.
 » Salviæ. 202.
 » Sambuci. 128.
 » Scordii. 212.
 » Serpylli. 205.
 » Sinapeos. 19.
 » Solani nigri. 186.
 » Tanacetii. 157.
 » Thymi. 204.
 » Tormentillæ. 89.
 » Toxicodendri. 58.
 » Tussilaginis. 151.
 » Valerianæ. 141.
 » Veronicæ. 195.
 » Vincetoxicii. 172.
 » vulneraria vinosa. 202, 207.
 Arak. 312.
 Arow-root. 300, 303, 304.
 Asa dulcis. 169.
 » foetida. 147.
 Auriculæ Judæ. 336.
 Avellana purgatrix. 246.
 Avena excorticata 310.

B.

- Baccæ Alkekengi 186.
 » Aquifolii. 56.
 » Asparagi. 279.
 » Berberidis. 13.
 » Berberum. 13.
 » Brusci. 279.
 » Bryoniae. 102.
 » Cerasi racemosi. 93.
 » Ebuli. 128.
 » Fragariae. 88.
 » Hederæ 126.
 » Juniperi. 266.
- Baccæ Lauri. 236.
 » Liliorum Convallium. 280.
 » Mororum. 252.
 » Myrti 98.
 » Myrtillorum. 165.
 » Norlandicæ. 87.
 » Oxyacanthæ. 85.
 » Oxycoeos. 164.
 » Padi. 93.
 » Paradis. 280.
 » Phytolaccae. 218.
 » Rhamni cathart. 55.

Baccæ Rhamni frangulae. 56.
 « Ribium nigrorum. 105.
 » Ribesiorum rubr. 105.
 » Ribium rubr. 105.
 » Rubi idaei. 87.
 » » vulgaris. 87.
 » Rusci. 279.
 » Sambuci. 127.
 » » aquatici. 128.
 » Salani quadrifolii. 280.
 » racemosi. 218.
 » Spinae albae. 85.
 » » cervinae. 45.
 » Sumach. 58.
 » Taxi. 265.
 » Uvae versae. 280.
 » » vulpinae. 280.
 » Vitis idaeae. 164.
 Balsamum Arcaei. 62, 269.
 » canadense. 270.
 » carpaticum. 270.
 » cephalicum. 238.
 » Cinnamomi. 229.
 » de Copaiba. 78.
 » Copaivae. 78.
 » gileadense verum. 61.
 » » spurium. 270.
 » hungaricum. 270.
 » hypnoticus. 261.
 » indicum album. 65.
 » » nigrum. 65.
 » judaicum. 61.

Balsamum Libani. 270.
 » lithavinicum. 263.
 » lithuanicum. 263.
 » Mariae. 43.
 » de Mecca. 61.
 » Nucistae. 237.
 » Opobalsamum. 65.
 » » siccum. 65.
 » Opodeldoc. 233.
 » peruvianum. 65.
 » Sulphuris anisatum. 112.
 » de Tolu. 65.
 » Tolutanum. 65.
 » Vitae Hoffmanni. 98.
 Baniglia. 296.
 Bdellium 61, 122.
 » aegyptiacum. 276.
 » arabicum. 276.
 » indicum. 276.
 » siculum. 122.
 Bedeguar. 87.
 Benzoe. 169.
 Betle. 282.
 Bezetta coerulea. 245.
 » rubra. 245.
 Boletus cervinus. 336.
 Bombax. 34.
 Bovista. 336.
 Brassica rubra. 201.
 Butyrum Cacao. 36.
 » Majoranae. 205.

C.

Cacao tabulata. 36.
 Camphora. 236.
 » sumatrensis. 234.
 » de Baros. 234.
 Cancell. 234.
 » do Mato. 234.
 Caoutschouc. 247, 253.
 Caphura. 233.
 Capita Papaveris. 15.
 Capsulae Papaveris. 15.
 Carannahars. 62.
 Carbo suberis. 259.
 » Tiliae. 37.
 Gardamomum de Banda. 301.
 » longam. 300, 302.
 » maximum. 301.
 » medium. 301.
 » minus. 302.
 » piperatum. 30.
 » rotundum. 300.

Caricae. 252.
 Caro Citri. 40.
 Carpobalsamum. 61.
 Caryophylli aromatici. 98.
 Casca pretiosa. 234.
 Cassave. 247.
 Cassia cinnamomea. 230.
 » fistula. 75.
 » fistularis. 75.
 » lignea. 229.
 Catechu 82, 140, 273.
 Cerasa acida. 92.
 » dulcia. 93.
 » nigra. 93.
 Ceratum citrinum. 269.
 » resinae Pini. 269.
 Cetrarina. 328.
 Chermes tinctorium. 258.
 Chibouhars. 63.
 Chichinzaad. 76.

- Chinium. 137.
 Chocolata. 36.
 Cider. 84.
 Cinchonium. 137.
 Cinnamomum ceylanicum. 229.
 » chinense. 230.
 » indicum. 230.
 Citras Potassae. 40.
 Clavelli Cinnamomi. 232.
 Cocculi indici. 12.
 » piscatorii. 12.
 Colocythides. 101.
 » praeparatae. 102.
 Colophonium. 268.
 Conditum citri. 40.
 » vitis idaeae. 164.
 Confectio Alchermes. 258.
 » anthelminthica. 155.
 » calami arom. 285.
 » Cichorei. 147.
 » Cinnamomi. 229.
 » Citri. 40.
 » Corandri. 125.
 » seminum Anisi. 112.
 » Cinac. 155.
 Coni Lupuli. 255.
 Conserva Absinthii. 154.
 » Acaciae nostratis. 93.
 » » germanicae. 93.
 » Acetosellae. 46.
 » Armoraciae. 21.
 » Caiendulae. 164.
 » Centauri minoris. 178.
 » Chamaedryos. 24.
 » Cichorei. 147.
 » Cochleariae. 21.
 » Cynobasti. 86.
 » Farfae. 151.
 » Hederae terrestris. 207.
 » Hyssopi. 207.
 » Menthae crispae. 200.
 » Narturtii aquatici. 18.
 » Roris marini. 201.
 » Rosarum. 85.
 » Rutae. 52.
 » Sabiniae. 266.
 » Salviae. 202.
 » Tussilaginis. 151.
 » Veronicae. 195.
 Copal. 43, 58, 62.
 Corallina corsicana. 332.
 » Melitocorton. 332.
 » rubra. 332.
 Cortex Acaciae nostratis. 93.
 » adstringens brasil. 82.
 Cortex Alconorco. 247.
 » Alconorco. 247, 70.
 » Alni. 264.
 » Alyxiae arom. 175.
 » Angosturae verae. 49.
 » Angosturae spuriae. 50.
 » » verae. 49.
 » Aurantiorum. 41.
 » » curassavica. 41.
 » Barbatimao. 82.
 » Belahé. 175.
 » Berberidis. 13.
 » Betulae. 263.
 » Cabarro. 247.
 » Canellae albae. 43.
 » Cascarillae. 243.
 » Cascarilla nova. 244.
 » Castaneae equinae. 43.
 » Cedrelae febrifugae. 42.
 » Chabarro. 78.
 » Citri. 40.
 » Chinae albae. 137.
 » » bicolor. 137.
 » » caribaea. 137.
 » » do Campo. 137.
 » » de Calisaya. 133.
 » » — carthagensis. 133.
 » » fibrosa. 133, 34.
 » » flava. 134.
 » » fuscus. 235.
 » » de Guanuco. 133.
 » » Huamalies. 136.
 » » de Huanuco. 133.
 » » Jaén. 133.
 » » de Lima. 133.
 » » de loxa ordinaria
 » 132,
 » » de loxa verus. 132, 135
 » » jamaicensis. 137.
 » » luteus. 133.
 » » novabraziliensis. 137
 » » Piahy. 137.
 » » Pitaya. 137.
 » » Pseudo-loxa. 136.
 » » regius. 136.
 » » ruber. 136.
 » » rubiginosa. 136.
 » » spurius. 137.
 » » surinamensis. 137.
 » » Ten. 136.
 » Cinnamomi acuti. 229.
 » » longi. 229.
 » » veri. 229.
 » Conessi. 175.
 » Copalchi. 224.

Cortex	Culilawan. 232.	Cortex	Radiciſ Esulae. 250.
»	Cubalche. 244.	»	» Mori nigrae. 252.
»	Curassao. 41.	»	» Rosae caninae. 87.
»	Ebuli inter. 128.	»	» sylvestris. 87.
»	Eluteriae. 244.	»	Ravensurae. 99.
»	Fesenbeckiae. 51.	»	Rhammi cathart. 55.
»	Fraxini. 171.	»	» frangulae. 56.
»	Geoffraeae Surinam. 78.	»	Tulipiferae. 11.
»	» jamaicensis. 79.	»	Salicis. 260.
»	Granatorum. 96.	»	» laurae. 260.
»	Hippocastani. 43.	»	Sambuci inter. 127.
»	Ligni Guajaci. 47.	»	» aquatici. 128.
»	» Quassiae jamaic. 54.	»	Sassafras. 245.
»	» Quassiae Surin. 53.	»	Simarubae. 54.
»	ligni sancti. 47.	»	Sintoc. 232.
»	Liriodendri. 11.	»	Spinae cervinae. 53.
»	Magellanicus. 10.	»	Tamarisci gallici. 97.
»	Mahagony. 44.	»	» germanici. 97.
»	Mali. 83.	»	Taxi. 265.
»	Malicorii. 96.	»	Thymelaeae. 227.
»	Massoi. 233.	»	Tiliae. 37.
»	Mezerei. 227.	»	Ulmi int. 251.
»	nucum Juglandum. 59.	»	Winteranus. 10.
»	» » inter. 59.	»	» spurius. 43.
»	Paratodo. 10.	Costus.	3, 58, 62.
»	Peruvianus. 131.	»	amarus. 175.
»	» fuscus. 135.	»	costicosus. 43.
»	» regius. 136.	Cravo do Maranhao.	234.
»	» ruber. 136.	Crepitus Lupi.	336.
»	Populi. 262.	Crocus.	306.
»	Profluvii. 175.	»	Liliorum alb. 292.
»	Pruni Padi. 93.	Cubebae.	281.
»	Quercus. 257.	Cudbear.	329.
»	Radiciſ Capparidis. 22.	Cydonia.	84.
»	» granati. 96.		

D.

Dactyli.	276.	Diacyrdium.	180.
Decoctum Chinae factitium	261.	Diaseordium.	212.
»	Pollini 59, 278.	Dulcinia.	308.
»	Zittmanni. 278.		

E.

Elaeosaccharum Anisi.	112.	Electuarium Diacassiae.	75.
»	Citri. 40.	»	Dioscoridis. 212.
»	Menthae piperit.	»	Foeniculi. 114.
	199.	»	Fracastorii. 212.
»	Vanillae. 296.	»	lenitivum 75, 76.
Elaterium album.	103.	»	Sennae 76.
»	nigrum. 103.	Elemi.	61, 62.
Electuarium anthelminth.	155.	Elixir aperitivum.	307.
»	Catechu. 82.	»	Aurantiorum compos. 41.

- Elixir pectorale Wedclii. 153.
 » proprietalis cum acido. 290.
 » » » rheo. 290.
 » » Paracelsi. 307.
 Emplastrum adhaesivum. 269.
 » Ammoniaci. 118.
 » aromaticum. 119, 238.
 » Belladonnae. 187.
 » Cephalicum. 62, 215.
 » crustae panis. 62.
 » diachylon composit. 22.
 » Diapalmae. 276.
 » foetidum. 117.
 » Galbani. 121.
 » de Galbano crocat. 307.
 » Hyoseyami. 188.
 » Lythargyri. 269.
 » de Meliloto. 68.
 » Meliloti. 68.
 » Nicotianae. 189.
 » Opiatum. 15, 62.
 » oxycroceum. 22, 307.
 » Solani nigri. 186.
 » Tacamahacae. 62.
 Epidermis nucum Juglandum 59.
 Essentia alexipharmaca Stahlii. 212.
 » Ari. 284.
 » Artemisiae. 154.
 » Centaurei minoris. 178.
 » Chamaedryos. 211.
 » Hyperici. 42.
 » Hyssopi. 207.
 » Imperatoriae. 120.
 » Lauri. 236.
 » Melissae. 206.
 » Menthae crispae. 200.
 » Neroli. 41.
 » Nucis vomicae. 174.
 » Piperis. 282.
 » Roris marini. 201.
 » Rutaе. 52.
 » Scordii. 212.
 » Tanacetii. 157.
 » Tormentillae. 89.
 » Veronicae. 195.
 Euphorbium. 249.
 Extractum Absinthii. 153.
 » Aconiti. 7.
 » Agarici. 335.
 » Aloës aquos. 290.
 » Anagallidis. 213.
 » Angustura. 53.
 » Anthemidis nobilis. 159.
 » Ari. 284.
 Extractum Arnicae. 163.
 » Asari. 241.
 » Bardanae. 149.
 » Belladonnae. 187.
 » Bryoniae. 102.
 » Calami arom. 285.
 » Calendulae. 164.
 » Cannabis. 255.
 » Capsici annui. 191.
 » Caricis aren. 308.
 » Cascariillae. 244.
 » Catholicum. 223.
 » Centaurei minoris. 138.
 » Chamaedryos. 211.
 » Chamomillae romanae.
 159.
 » » vulgaris. 161.
 » Chelidonii. 16.
 » Chinae. 136.
 » Cichorei. 147.
 » Colocyntidis. 102.
 » Columbo. 12.
 » Corticis Aurantii. 41.
 » » Hippocastani 44
 » » Mali. 84.
 » » Peruviani frig.
 parat. 136.
 » » Peruviani spi-
 rituosum. 136.
 » » Quercus. 257.
 » » Salicis. 261.
 Croci 306.
 Cubebarum 282.
 Dulcamarae. 185.
 Digitalis purp. 194.
 Elaterii. 103.
 Enulae. 153.
 Ferri pomatum. 84.
 » cydoniatum. 84.
 Flammulae Jovis. 3.
 Foliorum Taxi. 265.
 Fructuum immat. Au-
 rant. 41.
 Fumariae. 17.
 Gentianae. 177.
 Graminis. 313.
 Gratiolae. 193.
 Helenii. 153.
 Hellebori albi. 287.
 » nigri rad. 5.
 Hyoseyami. 188.
 Hyperici. 42.
 Jaceae. 25.
 Jalapae. 180.

Extractum Imperatoriae. 120.	Extractum Ratanhiae. 28.
» Ipecacuanhae. 139.	» Rhei. 223.
» Lactucæ sativæ. 145.	» » comp. 223, 290.
» » virosæ. 145	» Rhois radicans 58.
» Levistici. 115.	» » Toxicodendri 58
» Ligni sassafrae. 235.	» Rosaginis. 175.
» » campechiani. 73.	» Rubiæ Tinctorum. 131
» » guajaci. 48.	» Rutæ. 52.
» Liquiritiæ. 70.	» Sabinæ. 266.
» Marrubii albi. 209.	» Salviæ. 202.
» Melissa. 206.	» Saponariæ. 30.
» Millefolii. 158.	» Sassaparillæ. 278.
» Menthae crispæ. 200.	» Scillæ. 291.
» Myrrhae aquos. 67.	» Sem. Hyoseyam. 188.
» Nerei. 175.	» Semin. Santonici resinos
» Nicotianæ. 189.	» 155.
» nucis vomicæ. 124.	» Senegæ. 28.
» Nucum Juglandis. 59.	» Sennæ. 76.
» Oleandri. 125.	» Solani nigri. 186.
» Oleo-resin. Filicis mar.	» » tuberosi. 186.
» 319.	» Syringæ. 171.
» Opii aquos. 15.	» Stramonii. 190.
» Pampinorum vitis. 45.	» Tanacetii. 157.
» panchymogogum. 223.	» Taraxaci. 147.
» Piperis hispanici. 191.	» Tormentillæ. 89.
» Polygalæ amaræ. 27.	» Toxicodendri. 58.
» Polypodii. 319.	» Trifolii fibrini. 178.
» Pulsatillæ nigricantis. 3	» Valerianæ. 141.
» Pyrethri. 160.	» Veronicæ. 195.
» Pyrolæ umbell. 167.	» Vincetoxici 172.
» Quassiæ. 53.	

F.

Fabae Cacao. 35.	Fici passac. 252.
» febrifugæ. 174.	Fistulæ Levistici.
» Ignatii. 174.	Flavido Cortic. Aurant. 41.
» Pichurim. 234.	Flores. 86.
» Puchury. 234.	» Africani. 162.
» de Tonco. 69.	» Althææ. 33.
» Tonca. 69.	» Anthos. 201.
Faecula Ari. 284.	» Arnicæ. 162.
» Bryoniae. 102.	» Aurantiorum. 41.
» Marantæ. 303.	» Balaustiorum. 96.
Farina Amygdal. am. præp. 94.	» Balsamitæ. 157.
» Avenæ. 310.	» Bellidis majoris. 162.
» fabarum. 72.	» » minoris. 162.
» Hordei 315.	» Benzoes. 169.
» Sem. Lini. 31.	» Boraginis. 183.
» Melampyri. 196.	» Buglossi. 183.
» Secalis 314.	» Bupthalmi vulgaris. 159.
» Triticis. 314.	» Calcatrippæ. 6.
Fermentum Secalis 314.	» Calendulæ. 163.
Fici. 252.	» Carthami. 150.

<p>Flores Caryophyllorum rubr. 30.
 » Cassiae. 98, 232.
 » Cerasi racemosi. 93.
 » Chamomillae romanae. 159
 » » vulgaris. 161.
 » Cheiri. 19.
 » Cichorei. 147.
 » Citri. 40.
 » Colchici. 277.
 » Consolidae regalis. 6.
 » Costae. 147.
 » Costi hortorum. 157.
 » Cotulae foetidae. 159.
 » Cyani. 151.
 » » majores. 151.
 » Ebuli. 127.
 » Erigeronis. 152.
 » Farfarae. 151.
 » Gnaphalii. 153.
 » Granati. 96.
 » Hispidulae. 153.
 » Lavandulae. 197.
 » Lilliorum albor. 292.
 » Lysimachiae. 96.
 » Lamii albi. 201.
 » » rubri. 208.
 » Lilio-Asphodeli. 293.
 » Mali. 83.
 » Malvae arboreae. 34.
 » » hortensis. 34.
 » » minoris. 33.
 » » roseae. 34.
 » » sylvestris. 32.
 » » vulgaris. 33.
 » Meliloti. 68.
 » Mellifolii. 158.
 » Naphae. 41.
 » Narcissi. 293.
 » Oxyacanthae. 35.
 » Padi. 93.
 » Paeoniae. 9.
 » Papaveris erratici. 14.
 » Pedis Cati. 153.
 » Persicorum. 95.
 » Phalangii non ramosi. 291.
 » » ramosi. 291.
 » Ranunculi albi. 3.
 » Rhoeados. 14.
 » Rosae caninae. 87.
 » » sylvestris. 87.
 » Rosarum incarnatarum. 86.
 » » rubrarum. 85.
 » » pallidarum. 86.
 » Roris marini. 201.
 » Salicariae. 96.</p> | <p>Flores Sambuci. 127.
 » » aquatici. 127.
 » Saxifragae albae. 16.
 » Spinae albae. 75.
 » Stoechadis arabic. 198.
 » Tanacetii. 156.
 » » hortensis. 157.
 » Tiliae. 37.
 » Tunicae. 30.
 » » sylvestris. 30.
 » Tussilaginis. 151.
 » Verbasci. 192.
 » » nigri. 192.
 » Viola sylvestris. 24.
 » Violarum. 24.
 » Urticae mortuae. 207.</p> <p>Folia Alni. 264.
 » Alypi. 213.
 » Aquifoli. 56.
 » Aristolochiae vulgaris tenuis.
 » 240.
 » Aurantiorum. 41.
 » Bambusae. 312.
 » Betae. 218.
 » Betulae. 263.
 » Buchu. 49.
 » Bucco. 49.
 » Buxi. 242.
 » Ciclae. 217.
 » Clematidis sylvestris. 2.
 » Coluteae. 71.
 » Dictamni cretici. 203.
 » Diosmae crenatae. 49.
 » Ebuli. 128.
 » Ephedrae monost. 265.
 » Fragariae. 88.
 » Fraxini. 171.
 » Globulariae. 213.
 » Graminis picti. 312.
 » Hederae. 126.
 » Juglandis. 59.
 » Indi. 231.
 » Lauri. 236.
 » » alexandrin. 279.
 » Laurocerasi. 91.
 » Ledi palustris. 166.
 » Hepaticae nobilis. 4.
 » Malabathri. 231.
 » Myrti. 98.
 » Plantaginis majoris.
 » Naphae. 41.
 » Nerii. 175.
 » Oleandri. 175.
 » Oxyacanthae. 85.
 » Pyrolae. maj. 167.</p> |
|--|--|

- Folia Rhododendri. 165.
 » » ferruginei. 166
 » Rhois Toxicodendri. 53.
 » » radicans. 58.
 » Ribesiorum nigrorum. 105.
 » Ribium nigrorum. 105.
 » Rosmarini sylv. 166.
 » Rosaginis. 175.
 » Rubi bati. 87.
 » » fruticosi. 87.
 » » idaci. 87.
 » Sambuci. 127.
 » Sennae 74, 76.
 » » alexandrinae. 76.
 » » americanae. 76.
 » » arabicae. 76.
 » » de Mecca. 76.
 » » de Mocca. 76.
 » » germanicae. 76.
 » » tripolitanac. 76.
 » Sumach. 58.
 » Quercus. 257.
 » Taxi. 265.
 » Theae. 38.
 » Tiliae. 37.
 » Toxicodendri. 58.
- Folia Uvae ursi. 167.
 » Vitis viniferae. 45.
 Folliculi Sennae. 76.
 Fructus Aurantiorum. 41.
 » Bdellii. 276.
 » Cerasorum acidorum. 92.
 » Citri. 41.
 » Corni. 126.
 » Cucumeris asinini. 103.
 » Cydoniae. 84.
 » Cynabasti. 86.
 » Fragariae. 88.
 » Mori nigrae. 252.
 » Prunorum. 91.
 » Quercus. 257.
 » Rubi idaci. 87.
 Fungus chirurgor. 336.
 » Laricis. 335.
 » muscarius. 335.
 » quernus praep. 332.
 » Rosae. 87.
 » Salicis. 335.
 » Sambuci. 336.
 Furfur Amygdalarum. 94.
 » Secalis. 314.
 » Triticis. 314.

G.

- Galbanum. 121.
 Gallae gallicae. 258.
 » turcicae. 258.
 Gelatina Lichenis isl. 328.
 » » carachen. 333.
 » Ribesiorum rubr. 105.
 » Rubi idaci. 87.
 » Vitis idaeae. 164.
 Gemmae Capparidis conditae. 22.
 » Populi. 261.
 » Pini. 268.
 Glandes. 257.
 » Quercus tostae. 257.
 Graines d'Avignon. 55.
 Grana Actes. 127.
 » Chermes. 258.
 » gallica. 55.
 » Lycii. 55.
 » Manigetta. 301.
 » Meleguetta. 301.
 » moschata. 34.
 » Sago. 271, 273, 275.
 » Paradisi. 301.
 » Tralii. 245.
 » Tillii. 245.
- Grutum Avenae. 310.
 Gummi Aloes. 289.
 » amoniacum. 118.
 » arabicum. 81.
 » Bdellium. 61.
 » Cambae. 43.
 » Cambogiae. 43.
 » Cerasorum. 93.
 » Copal. 58.
 » elasticum. 247.
 » Euphorbii. 249.
 » Gambiense. 72.
 » guttae. 43.
 » Kino. 71.
 » » australe. 72.
 » Laccae. 245.
 » Mimosae. 81.
 » Senegal. 84.
 » Tragacanthae. 69.
 Resina asaefoetidae. 117.
 » Benzoes. 169.
 » Galbanum. 121.
 » Guajaci nativ. 47.
 » Olibani. 63.
 » Myrrhae. 60.

Gummi resina Opopanax. 118.
 » » Sagapenum. 118.

Gutta Camba. 43.
 Gutti. 43.

H.

Helminthochorton. 332.
 Hepatica terrestris. 329.
 Herba Abrotani. 156.
 » Absinthii. 148.
 » » pontici. 156.
 » » romani. 156.
 » Acanthi. 212.
 » Acanthii. 148.
 » Acetosae. 222.
 « » romanæ. 222.
 » » rotundifol. 222.
 » Acetosellæ. 46.
 » Aconiti. 7.
 » Adianti albi. 321.
 » » aurei. 325.
 » » canadensis. 320.
 » » nigri. 321.
 » » rubri. 321.
 » Agrimonie. 90.
 » Alceac. 33.
 » Alchemillæ. 90.
 » Alsines triphyllospuriæ. 196
 » Althæac. 33.
 » Anagallidis. 213.
 » » luteæ. 123.
 » Anethi. 120.
 » Anserinæ. 89.
 » Anthos. 201.
 » Antonii (St.) 214.
 » Apii montani. 119.
 » Argentinæ. 89.
 » Arnice. 162.
 » Artemisiæ. 154.
 » Asplenii. 321.
 » Atriplicis olidæ. 216.
 » Auriculæ majoris. 147.
 » » muris. 147.
 » Ballotæ. 209.
 » Balsami palustris. 200.
 » Balsaminæ. 200.
 » Balsamitæ. 157.
 » Barbæ capriæ. 90.
 » Bardanæ. 149.
 » Beccabungæ. 196.
 » Belladonnæ. 186.
 » Betonice. 269.
 » » aquaticæ. 192.
 » Bislougæ. 279.
 » Bismalvæ. 33.

Herba Bonifacii. 279.
 » Boni Henrici. 216.
 » Boraginis. 183.
 » Botryos chamædryoid. 211.
 » » mexicanæ. 216.
 » » vulgaris. 216.
 » Brancæ ursinæ german. 125.
 » » » veræ. 212.
 » Brassicæ marinæ. 181.
 » Britannicæ. 221.
 » Brunellæ. 210.
 » Buglossi. 183.
 » Bugulæ. 210.
 » Calaminthæ montanæ. 205.
 » » officinalis. 205.
 » Calcitrappæ. 150.
 » Calendulæ. 163.
 » Canabinæ. 152.
 » Capillorum veneris. 320.
 » » » cana-
 » dens. 321.
 » Cardaminis majoris. 46.
 » Cardiacæ. 210.
 » Cardui benedicti. 150.
 » » eriocephali. 148.
 » » hæmorrhoidalis. 148
 » » Mariæ. 148.
 » » stellati. 150.
 » » tomentosi. 148.
 » Carlinæ. 149.
 » Carthami sylvestris. 151.
 » Cataricæ. 207.
 » Centaurii minoris. 177.
 » Centummodiæ. 220.
 » Cerefolii. 123.
 » » hispanici. 123.
 » Ceterach. 321.
 » Charophylli. 125.
 » Chamæcisti. 23.
 » Chamædryos. 210.
 » » spurie foeminæ
 » 195.
 » » » maris 196
 » Chamaesyces. 250.
 » Chamæpithyos. 210.
 » Cheiri. 19.
 » Chelidonii majoris. 16.
 » » minoris. 4.
 » Chenopodii ambrosiaci. 261.

- Herba Cichorei. 147.
 » Cicuta. 123.
 » » aquatica. 124.
 » Cicutaria odorata. 123.
 » Clematidis erectae. 2.
 » Clinopidii majoris. 205.
 » Cochleariae. 10.
 » Collinsoriae. 212.
 » Conii. 123.
 » Consolidae mediae majoris. 210.
 » » » minoris. 210.
 » » minoris. 210.
 » » sarracenicae. 152.
 » Convolvuli majoris. 181.
 » » minoris. 181.
 » Conyzae pulicariae. 153.
 » Costae. 147.
 » Costi horticorum. 157.
 » Cotyledonis aquatici. 109.
 » Crassulae. 104.
 » Crithmi. 114.
 » Cucumeris asinini. 103.
 » Cullen. 71.
 » Cunigundae. 152.
 » Cynocrambes. 248.
 » Dentellariae. 214.
 » Diapensiae. 109.
 » Dictamni cretici. 203.
 » Digitalis purpureae. 194.
 » Doronici germanici. 162.
 » Dracunculi. 156.
 » Echinopis. 150.
 » Ephemeris. 213.
 » Equiseti majoris. 317.
 » » mechanici. 317.
 » » minoris. 317.
 » Erigeronis. 152.
 » Erysimi vulgaris. 19.
 » Esulae. 250.
 » Euphrasiae. 196.
 » » rubrae. 196.
 » Farfarae. 151.
 » Filicis maris. 319.
 » Fistulariae. 196.
 » Flammulae Jovis. 2.
 » » majoris. 4.
 » » minoris. 4.
 » Foeniculi marini. 114.
 » Fumariae. 17.
 » Galeopsidis foetidae. 208.
 » Genistae. 66.
 » Geranii robertiani. 46.
 » Githaginis. 30.
- Herba Gnaphalii. 153.
 » Graminis ossifragi. 291.
 » Gratiolae. 193.
 » Hederae terrestris. 207.
 » Heliochryses. 457.
 » Heliotropii majoris. 181.
 » Helleborastri. 5.
 » Hellebori foetidi. 5.
 » Helleborines latifoliae. 196.
 » Helxines. 254.
 » Hepaticae stellatae. 131.
 » » fontanae. 326.
 » Hieracanthiae. 149.
 » Hispidulae. 153.
 » Hordei marini. 315.
 » Hormini pratensis. 202.
 » » sativi. 202.
 » Hydropiperis. 220.
 » Hyoseyami. 187.
 » Hypoglossi. 279.
 » Hyssopi. 207.
 » Jaceae. 25.
 » » nigrae. 151.
 » Ignis. 330.
 » Inulae germanicae. 153.
 » » palatinae. 153.
 » Ivae arthriticae. 210.
 » » moschatae. 210.
 » Kali majoris. 217.
 » Lactucae. 145.
 » » sativae. 145.
 » » sylvestris. 145.
 » » virosae. 144.
 » Lamii Plinii. 208.
 » » rubri. 208.
 » » sylvestris foetid. 208.
 » Lapathi unctuosii. 216.
 » Lauri alexandrinae. 279.
 » Ledi palustris. 166.
 » Lepidii ruderalis. 22.
 » Lichenis stellat. 324.
 » Linagrostis. 308.
 » Linariae. 195.
 » Linguae cervinae. 322.
 » Lini cathartici. 31.
 » Lobeliae inflatae. 164.
 » Lolii officinarum. 30.
 » Lujulae. 46.
 » Lunariae. 322.
 » » Botrydos. 322.
 » Lysimachiae. 96.
 » » luteae. 213.
 » Majoranae. 202.
 » » foetidae. 200.
 » Malvae minoris. 33.

- Herba Malvae vulgaris. 33.
 » Mari cyriaci. 211.
 » » veri. 211.
 » Marrubii albi. 209.
 » » aquatici acuti. 208.
 » » aquatici. 201.
 » » cretici. 209.
 » » foetidi. 209.
 » » nigri. 209.
 » Matricariae cum. fl. 120.
 » Matrisylviac. 131.
 » Meliloti. 68.
 » Melissa canariensis. 207.
 » » citratae. 206.
 » » nepetae. 207.
 » » Tragi. 207.
 » » turcicae. 207.
 » Melissophylli. 207.
 » Menthae auriculariae. 200.
 » » crispae. 199.
 » » » verticillitae
 200.
 » » equinae. 200.
 » » piperitae. 198.
 » » sylvestris rotundi-
 ore folio. 200.
 » Menthastri. 200.
 » Mercurialis. 248.
 » » montanae. 248.
 » Millefolii. 122.
 » Moldavicae. 202.
 » Musci capillacei majoris. 325
 » » cathartici. 323.
 » » erecti. 323.
 » » ovati. 323.
 » » terrestres. 323.
 » » vulgaris. 325.
 » Myrrhidis. 123.
 » Myrti brabanticae. 224.
 » Napelli. 2.
 » Nasturtii aquatici. 12.
 » » hortensis. 22.
 » » indici. 42.
 » Nepetae. 202.
 » Nicotiana. 188.
 » Nummulariae. 213.
 » Ocymi sylvestris. 202.
 » Oenanthes aquatica. 122.
 » Ononidis. 22.
 » Ophioglossi. 322.
 » Ophryos latifoliae. 292.
 » Oreoselini. 119.
 » Origanii cretici. 203.
 » » vulgaris. 203.
 » Papaveris corniculati. 16.
- Herba Parid. 280.
 » Paretariae. 254.
 » Pectinis. 125.
 » Pedicularis aquatica. 196.
 » » minoris. 196.
 » Pedis cati. 153.
 » Pentaphylli. 89.
 » Persicariae urentis. 220.
 » Petroselini. 220.
 » Phalangii non ramosi. 291.
 » » ramosi. 231.
 » Phyllitidis. 321.
 » Phytolaccae. 218.
 » Pilosellae. 147.
 » Pimpinellae. 90.
 » » hortensis. 90.
 » » italicae. 90.
 » Plantaginis. 304.
 » » mediae. 214.
 » » minoris. 214.
 » » trincerviae. 215.
 » Podagrariae. 125.
 » Polii cretici. 211.
 » » gallorum. 211.
 » » germanici. 211.
 » » lutei. 211.
 » » montani gallorum. 211
 » Polytrichi. 322.
 » Prunellae. 210.
 » Pulegii. 200.
 » Pulicariae. 123.
 » Pulmonariae. 184.
 » » arboreae. 328
 » » gallicae. 242.
 » » maculatae. 18
 » Pulsatillae. 3.
 » » nigricantis. 3.
 » Pyrolae majoris. 111.
 » » umbellatae. 112.
 » Ranunculi albi. 3.
 » » palustris. 4.
 » » pratensis. 4.
 » Restae bovis. 66.
 » Rhododendri. 165.
 » » ferruginei. 122
 » Rhois radicans. 58.
 » » Toxicodendri. 22.
 » » Roris marini. 201.
 » » » sylvestra. 166.
 » Rutae hortensis. 2.
 » » murariae. 321.
 » Sabinae. 166.
 » Salicariae. 96.
 » Salicorniae. 217.
 » Salsolae. 217.

- Herba Salviae 202.
 » » sylvestris 211.
 » Saniculae 109.
 » Saponariae 29.
 » » hispanicae 30.
 » » levanticae 30.
 » Saturejae 205.
 » Saxifragae albae 106.
 » » aureae 106.
 » Scabiosae 143.
 » Schoenanthi 310.
 » Sclareae 202.
 » Scolopendrii 321.
 » Scordii 212.
 » Scorodoniae 211.
 » Scrophulariae aquaticae 192.
 » » nodosae 192.
 » Sedi acris 103.
 » » majoris 104.
 » » minoris 103.
 » Selaginis 323.
 » Sempervivi 104.
 » Serpylli 205.
 » Serratulae 150.
 » Sideritis 209, 208.
 » Sii nodiflori 125.
 » » palustris 125.
 » Silai 125.
 » Solani furiosi 186.
 » » nigri 186.
 » » quadrifolii 280.
 » » racemosi 218.
 » Soldanellae 181.
 » Sonchi asperi 147.
 » » oleracei 147.
 » Sophiae 19.
 » Spigeliae anthelmiae 178.
 » » marylandicae 178.
 » Spinae albae 148.
 » Stoechadis citrinae 153.
 » Stramonii 189.
 » Symphyti medii 210.
 » Tanacetii 156, 157.
 » » hortensis 156.
 » Telephii 104.
- Herba Tertianariae 210.
 » Teucrii 211.
 » Thymi 204.
 » Tithymali 240.
 » Toxicodendri 58.
 » Tragi 217.
 » Trichomanes 321.
 » Trientalis 210.
 » Trifolii fibrini 178.
 » Trinitatis 25.
 » Tropaeoli 46.
 » Tussilaginis 151.
 » Umbilici veneris 104.
 » Urticae magnae foetidissimae 208.
 » » majoris 254.
 » » minoris 254.
 » » mortuae 207.
 » Uvae ursi 167.
 » » vulpinae 280.
 » Uvulariae, 279.
 » Valerianellae 142.
 » Verbasci 192.
 » Verbenae 212.
 » Veronicae 195.
 » » spicatae 196.
 » Verrucariae.
 » Vincae 147.
 » Viola hortensis 24.
 » » sylvestris 25.
 » » tricoloris 25.
 » Violarum 24.
 » Virgae aureae 152.
 » Vitis idaeae 164.
 » Vulvariae 216.
- Hermodactyli 288.
 Hordeum 315.
 » crudum 315.
 » decortiatum 315.
 » integrum 315.
 » mundatum 315.
 » perlatum 315.
 » praeparatum 315.
- Huile de Marmotte 92.

I. en J.

- Indigo 71.
 Infus. Sennae comp. 76.
 » Viennens. laxativ 76.
 Jodium 331.
- Juglandes immaturae 59.
 Jujubae 56.
 Juli Juglandis 59.
 » Osmundae 326.

K.

Kermes 258.
 Kino 72.
 » africanum 72.
 » americanum 72, 226.
 » asiaticum 72.
 » australe 72.

Kino novae Hollandiae 72.
 » occidentale 72, 226.
 » orientale 75.
 Koondricum 63.
 Kooa 300.
 Koppers 258.

L.

Lac Ammoniaci 118.
 » Virginis 169.
 Lacca 245.
 Lactucarium 145.
 Ladanum 23.
 » commune 23.
 » in sortis 23.
 Lakmoes 329.
 Lana gossypii 34.
 Laudanum liquid. Sydenh. 15.
 Lichen carragenicus 333.
 » cinereus terrestris 329.
 » cumatilis 329.
 » islandicus 327.
 » parietinus 328.
 » petraeus latifolius 326.
 Lignum agallochum 69.
 » Aloës 69.
 » Arboris vitae 267.
 » brasiliense rubrum 74.
 » Buxi 243.
 » campechianum 73.
 » citrinum 74.
 » colubrinum 174.
 » Cupressi 267.
 » Fernamboci 74.
 » Guajaci 47.
 » Hederae 126.

» Juniperi 266.
 » Moluccanum 245.
 » Panavae 245.
 » Pavanae 245.
 » Quassiae 53.
 » » jamaicensis 54.
 » Rhodii 181.
 » Sanctae Luciae 94.
 » Sanctum 47, 48.
 » Santali album 238.
 » » citrinum 238.
 » Santali rubrum 72.
 » Santalinum rubrum 72.
 » Sassafras 235.
 » Suberis 259.
 » Taxi 265.
 » Visci albi 126.
 » » quercini 126.
 Linimentum saponato-camphorat.
 233, 269.
 » volatile camphoratum
 233.
 Liquamen Myrrhae 61.
 Liquidambar 263.
 Liquor ammonii. anis. 112.
 Looch album 94.
 Lycopodium 323.

M.

Macis 237.
 Maltum Hordei 315.
 Manihot 247.
 Manna 171.
 » depurata 171.
 » tabulata 171.
 Mastiche 57.
 Medulla rad. Osmundae 321.
 Mel Hellebori albi 287.
 » rosarum 85, 8.
 » rosatum 85, 86.

Mel Rutae 52.
 Mellago Caricis aren. 308.
 » Graminis 313.
 » Taraxaci 147.
 » Trifolii fibrini 178.
 Mora 252.
 » Rubi 87.
 Morsuli Imperatoris 57.
 Mousse de Suède 329.
 Mucilago Sem. Cydonior. 84.
 Muscus Acaciae 329.

Muscus arboreus 329.	Myrobalani chibulac 96.
» caninus 329.	» citrinae 96.
» corsicanus 332.	» emblicae 96, 243.
» crani humani 328.	» indicae 96.
» Pulmonar. quercin 328.	» luteae 96.
» pyxidatus 330.	» nigrae 96.
» quernus alb. 329.	Myrrha 60.
Myrobalani Belliricae 96.	

N.

Nardus 142.	Nuces Pineae 270.
Nigrum hispanicum 259.	» Pistaciae 57.
Nitras Strychnini 174.	» Prunorum 91.
Nuces Avellanae 259.	» purgantes 246.
» barbadosenses 246.	» vomicae 174.
» Cacao 35.	Nuclei Cembrae 270.
» catharticae americ. 246.	» Persicorum 95.
» Cerasorum 92.	» Pineae 270.
» Cupressi 267.	» Pistaciae 57.
» Fagi 259.	

O.

Oleum Absinthii coctum 154.	Oleum Chamomillae vulgaris coct.
» Amomi 98.	161.
» Amygdalar. dulc. 94.	» Citri 40.
» » aether. Amygd. amar.	» Cinnamomi 229.
94.	» Cochleariae 21.
» Anethi 120.	» Coriandri 125.
» Anisi 112.	» Cortic. Aurant. 41.
» » stellati 11.	» Crotonis 245.
» Anthemidis nobilis 159.	» Diosmae cren. 49.
» Anthes 201.	» Filicis maris 319.
» Arnicae 163.	» Florum Aurantiorum 41.
» Artemisiae 154.	» » Liliorum alb. 292.
» Badiani 11.	» Foeniculi 114.
» Balsami copaivae 78.	» Folior Bucco 49.
» Bergamotta 40.	» Galbani 121.
» betulinum 263.	» Hyoseyami 188.
» Buxi 243.	» Hyperici 42.
» Cacao 36.	» Hyssopi 207.
» Cadinum 267.	» Imperatoriae 120.
» Cajeputi 99.	» infernale 246.
» Calami aromat. 285.	» Juniperi 267.
» Camphoratum 233.	» Laurinum 236.
» Cannabis 265.	» Lauro-Cerasi 97.
» Cardamomi 302.	» Lavandulae 196.
» Carvi 111.	» Levistici 115.
» Caryophyllorum 98.	» Ligui Sassafras 235.
» Castoris 246.	» Lini 31.
» de Cedro 40.	» Macidis 237.
» Chamomillae romanae 159.	» Majoranae 204.

- Oleum Meliloti 68.
 » Melissae 206.
 » Menthae crispae 200.
 » » piperit. 199.
 » Millefolii 158.
 » moscoviticum 263.
 » Myrrhae 61.
 » Myxae 184.
 » Naphae 41.
 » Nicotianae 189.
 » Nucum Juglandis 59.
 » » moschat. 237.
 » Olivarum 170.
 » Origani cretici 203.
 » » vulgaris 203.
 » Palmae 276.
 » Papaveris 15.
 » Pinhoen. 246.
 » Piperis 282.
 » Ricini 246.
 » Rosarum 86.
 » Russicum 263.
 » Rutae 52.
 » Sabinae 266.
 » Sem. Hyoscyami 188.
 » Serpylli 205.
- Oleum Solani nigri 186.
 » Spicae 198.
 » Tanacetii 157.
 » Terebinthinae 268.
 » templinum 276.
 » Thymi 204.
 » Valerianae 141.
 » Verbasci 192.
 » Zedoariae 300.
 » Zingiberis 298.
- Olibanum 63, 267.
 » americanum 62.
 » sylvestre 269.
- Olivae 170.
 Omphacium 45.
 Opium 15.
 Opobalsamum 61, 65.
 Opopanax 118.
 Orellana 22.
 Orleana 22.
 Orseille 329.
 Oxymel Belladonnae 187.
 » rad. Colchici 288.
 » Scillae 291.
 » Scilliticum 291.
- P.
- Pampini vitis 43.
 Passae 45.
 Passula corinthiacae 45.
 » majores 45.
 » minores 45.
 Pasta de Althaea 34.
 » Lichenis 328.
 Pilulae balsamicae 169.
 » de Cynoglosso 15, 183.
 » gummosae 117.
 » e Rheo 223.
 Pineoli 270.
 Piper album 282.
 » Cubeba 281.
 » hispanicum 190.
 » jamaicense 98.
 » indicum 190.
 » longum 282.
 » nigrum 282.
 Piperinum 282.
 Pistaciae 57.
 Pix alba 268.
 » cedria 268.
 » navalis 268.
 » nigra 268.
- Poma acidula 83.
 » Aurantium immatura 41.
 » Colocinthidum 101.
 Pomata labiorum Rosensteini 84.
 Pruna 91.
 Pulpa Cassiae 75.
 » Cucumeris 100.
 » Cynobasti 86.
 » Prunorum 92.
 » Tamarindorum 74.
 Pulvis anodynus Doveri 15, 139.
 » anthelminticus 155.
 » antilyssus 329.
 » antipodagricus Portlandiae 240.
 » Contrajervae 253.
 » contra vermes 155.
 » diaireos 305.
 » diatragacanthae 68.
 » epilepticus ad guttetam 51.
 » » Marchion 9.
 » galactopocus Rosenstein. 114.
 » gummosus 68.
 » Ipecacuanhae compos 139.

- Pulvis Lupulinae 256. || Pulvis ad Schirrhos 323.
 » Lycopodii 323. || » sternutatorius 204, 287.
 » Pedicularum 6, 286. || Putamen nucum Juglandum 59.
 » Principis Mirandolae 240.

Q.

- Quercus marina 331. || Quina do Campo 174.
 Quina blanca 244. || Quinium 136.

R.

<p> Radix Acaciae nostratis 93.
 » Acanthii 212.
 » Acanthii 148.
 » Acetosae 222.
 » Aconiti racemosi 8.
 » Aconiti asiatici 281.
 » » palustris 306.
 » » veri 281.
 » » vulgaris 306.
 » Alami 284.
 » Alceae 33.
 » Alchemillae 90.
 » Alkanna albae 96.
 » » spuriae 182.
 » » verae 96.
 » Alii 292.
 » Althaeae 33.
 » Angelicae sativae 116.
 » » sylvestris 115.
 » Anthoniae 8.
 » aperientes V majores 109,
 297.
 » » minores 109,
 131.
 » Apii dulcis 109.
 » » montani 119.
 » Ari 284.
 » » gallici 284.
 » » majoris 284.
 » Aristolochiae cauae 17.
 » » fabaceae 17.
 » » longae 240.
 » » polyrrhizae 246.
 » » vulgaris tennis
 240.
 » Arka 172.
 » Armoraciae 21.
 » Arnicae 162.
 » Aronis 284.
 » Artemisiae 154.
 » Arumroot 106. </p> | <p> Radix Asari 241.
 » Asparagi 279.
 » Asphodeli 293.
 » » lutei 291.
 » » vera 291.
 » Astragali exscapi 70.
 » Auriculae muris 147.
 » Barbae caprinae 90.
 » » hirci 146.
 » Bardanae 147.
 » Behen 30.
 » » rubri 214.
 » Belladonnae 186.
 » Berberidis 13.
 » Betae 218.
 » Betonicae 209.
 » Bismalvae 33.
 » Bistortae 220.
 » Boni Henrici 216.
 » Brancae ursinae germ. 125.
 » » » verae 212.
 » Brassicae 29.
 » Britannicae 221.
 » Brusci 279.
 » Bryoniae 102.
 » Buglossi 183.
 » » agrestis 184.
 » » viperini 184.
 » Bulbuli Thrasi 308.
 » Caincae 138.
 » Calagualae 319.
 » Calami aromatici 285.
 » Cardopatiae 149.
 » Cardui Mariae 148.
 » » tomentosi 148.
 » » veneris 143.
 » Caricis arenariae 337.
 » Carlinae 149.
 » Caryophyllatae 89.
 » » » aquatica 96.
 » Cassumunar 298. </p> |
|--|--|

- Radix Centaurii majoris 151.
 » Cepae 292.
 » Cervicariae nigrae 119.
 » Chamacleontis nigri 150.
 » Cheledonii majoris 16.
 » Chinae occidentalis 278.
 » » orientalis 278.
 » » ponderosae 278.
 » » verae 278.
 » Christophorianae 8.
 » Cichorei 147.
 » Colchici 288.
 » Collinsoniae 212.
 » Colombo 12.
 » Columbae 12.
 » Columbo 12.
 » Conjo 308.
 » Consolidae majoris 182.
 » Contrajervae 253.
 » Convulvuli majoris 181.
 » Coronae imperialis 293.
 » Corruadae 279.
 » Costi arabici 298.
 » Crassulae 104.
 » Cucumeris asinini 103.
 » Curcumae 299.
 » » longae 299.
 » » rotundae 298, 299
 » Cyclaminis 213.
 » Cynoglossi 103.
 » Cyperi esculenti 308.
 » » longi 308.
 » » rotundi 308.
 » Dauci sativi 122.
 » Dentariae 19, 214, 196.
 » Dentellariae 214.
 » Dentis canis 291.
 » » leonis 146.
 » Dictamni 51.
 » Dipsaci 136.
 » Doronici germanici 162.
 » Ebuli 128.
 » Echii 184.
 » Enulae 152.
 » Eryngii 108.
 » Esulae 250.
 » Filicis foemineae 321.
 » » maris 319.
 » Filiculae 318.
 » Filipendulae 90.
 » Fragariae 88.
 » Fraxinellae 51.
 » Galangae 299, 303.
 » » major. 303.
 » » minor. 303.
- Radix Gei urbani 89.
 » Gentianae 177.
 » » luteae 177.
 » » majoris 177.
 » » nigrae 119.
 » » rubrae 177.
 » Gentianellae 177.
 » Giseng 125.
 » Githaginis 30.
 » Glycyrrhizae 71.
 » Graminis 313, 316.
 » » majoris 307.
 » Gratiolae 193.
 » Helenii 152.
 » Hellebori albi 287.
 » » nigri 4.
 » Hieracanthiae 149.
 » Hirundinariae 171.
 » Hydrolapathi 221.
 » Hypecacuanhae 139.
 » Jalappae 179.
 » » albae 181.
 » Imperatoriae 120.
 » » nigrae 169.
 » Imperatoris 120.
 » Inulae 152.
 » Ipecacuanhae albae 25, 139
 » » amyloaceae 139.
 » » annulatae 138.
 » » farinosae 139.
 » » fuscae 138.
 » » lignosae 25.
 » » nigrae 139.
 » » de St. Paulo 139
 » » striatae 139.
 » » verae 139.
 » Iridis dalmaticae 305.
 » » florentinae 305.
 » » istriceae 305.
 » » liburneae 305.
 » » nostratis 305.
 » Juglandis 59.
 » Junci 307.
 » » maximi 308.
 » Iwarancusae 311.
 » Lapathi acuti 221.
 » » hortensis 222.
 » » sanguinei 221.
 » » sativi 222.
 » » unctuosii 216.
 » Lappae majoris 149.
 » Lauri alexandrinae 229.
 » Levistici 115.
 » Lili albi 292.
 » Lilliorum Convallium 280.

- Radix Liqueritiae 70.
 » » germanicae 71.
 » » hispanicae 71.
 » » rossicae 71.
 » Lobeliae 164.
 » Loli officinarum 30.
 » Luzulae vernalis 307.
 » Mandragorae 187.
 » Martagon 293.
 » Mechoacannae albae 181.
 » » nigrae 179.
 » Mei 114.
 » Melampodii 4.
 » Morsus Diaboli 143.
 » Mudor 172.
 » Mungos 131.
 » Mutellinae 125.
 » Narcissi 293.
 » » majoris 293.
 » » sylvestris 293.
 » Ninsi 133.
 » Ninsing 113.
 » Ononidis 66.
 » Orchidis spiralis 296.
 » Oreoselini 119.
 » Ornithogali 291.
 » Ostruthii 120.
 » Oxylapathi 241.
 » Paeoniae 9.
 » Papaveris corniculati 16.
 » Pareirae bravae 12.
 » Paridis 270.
 » Pariparabo 282.
 » Pastinacae sativae 120.
 » Patientiae 222.
 » Pentaphylli 89.
 » Petasitidis 152.
 » Petroselini 110.
 » Peucedani 119.
 » Phytolaccae 218.
 » Pitosellae 147.
 » Pimpinellae albae 111.
 » » » majoris 112.
 » » » hortensis 90.
 » » » italicae 90.
 » » » minoris 90, 111
 » » » nigrae 112.
 » Eistelochiae 240.
 » Plantaginis 304.
 » » » majoris 214.
 » » » mediae 214.
 » » » minoris 215.
 » » » trinerviae 215.
 » Podophylli 9.
 » Polygalae 27.
 » Polygalae virginianae 28.
 » Polygonati 280.
 » Polypodii quercini 318.
 » Populi tremulae 262.
 » Pseudocori 306.
 » Pseudo-Chinae 278.
 » » Narcissi 293.
 » Ptarmicae 158.
 » Pteridis 321.
 » Pyrethri 159.
 » » germanici 159.
 » » romani 160.
 » » veri 160.
 » Quinquefolii fragiferi 89.
 » Raphani 20.
 » » rusticani 21.
 » Ratanhiae 28.
 » » antillarum 29.
 » Restae bovis 66.
 » Rhabarbari 222.
 » » monachorum 222
 » Rhapontici veri 225.
 » Rhei 222.
 » » nostratis 226.
 » Rhodiae 104.
 » Rubiae tinctorum 130.
 » Rusci 279.
 » Saleb 295.
 » Salep 295.
 » Saponariae 29.
 » Sarsaparillae 277.
 » » germanicae 307
 » » italicae 278.
 » Sassaparillae 277.
 » Satyrii 295.
 » Saxifragae rubrae 90.
 » Scillae 291.
 » Scirpi majoris 308.
 » Scorzonerae hispanicae 146.
 » Scrophulariae nodosae 192.
 » Senecae 28.
 » Senegae 28.
 » Serpentariae virginianae 279.
 » Serpantum 131.
 » Serratulae 150.
 » Sigilli Salomonis 280.
 » Sii palustris 125.
 » Sisari 111.
 » Smyrni 125.
 » Solani furiosi 186.
 » » quadrifolii 280.
 » Spatulac foetidae.
 » Spigeliae marylandicae 178.
 » Spinac albae 148.
 » Squamariae 106.

- Radix Squillae 291.
 » Succisae 143.
 » Symphoricarpi 128.
 » Symphyti 182.
 » Taraxaci 146.
 » Telephii 104.
 » Tithymali 250.
 » » maritimi 175.
 » Tordylii 125.
 » Tormentillae 88.
 » Tragopogonis 146.
 » Tragorchidis 295.
 » Triorchidis 296.
 » Turpethi 181.
 » Urticae majoris 254.
 » Uvae versae 280.
 » » vulpinae 280.
 » Valerianae 141.
 » » majoris 141.
 » » minoris 141, 142.
 » » palustris 142.
 » » sylvestris 141.
 » Victorialis longae 292.¹
 » » rotundae 307.
 » Vincetoxici 171.
 » Viola hortensis 24.
 » Violarum 24.
 » Zarcae 277.
 » Zedoariae longae 299, 300.
 » » luteae 298.
 » » rotundae 299, 300.
 » Zerumbet 298.
 » Zingiberis 297.
 Raiz Jarrinha 241.
 Rami Angelicae conditi 116.
 » Mil Homens 241.
 Ramuli arboris vitae 267.
 Resina Agarici 335.

- Resina alba 269.
 » Anime 78.
 » Benzoes 169.
 » burgundica 268.
 » Camphorae 233.
 » communis 268.
 » Dammar 271.
 » elastica 164, 175, 247.
 » Elemi occid. 62.
 » Euphorbii 249.
 » Guayci nativa 47.
 » Hederae 126.
 » Jalapae 180.
 » Juniperi 267.
 » Laccae 240.
 » liquida Pini bals. 270.
 » lutea novi Belgii 295.
 » Mastichis 57.
 » Pini 268, 269.
 » Sandaracae 267.
 » Tacamahacae 43.
 » » occidentalis 62.
 » » orientalis 43.
 Roob Berberidis 13.
 » Cynobasti 86.
 » Dauci 122.
 » de Laffecteur 278.
 » Ebuli 128.
 » fragorum 88.
 » Juniperi 267.
 » Mororum 252.
 » Rhamni cathart. 55.
 » Ribesiorum nigr. 106.
 » Rubi idaei 87.
 » Sambuci 128.
 » Spinae cervinae 55.
 Rotulae Berberidis 13.
 » Menthae piperit. 199.

S.

- Saccharum 311.
 » crudum 311.
 » crystallisatum 311.
 » raffinatum 311.
 » rosatum 85.
 Sagapenum 117.
 Sakki 312.
 Sal Absinthii 154.
 » Acetosellae 46, 222.
 » Artemisiae 154.
 » Centauri minoris 178.
 » Ononidis 66.
 » oxalicum 46.

- Sal Salviae 202.
 Salino antifibrile 328.
 Salicinum 261.
 Sandaraca germanica 267.
 Sandaraca 267.
 Sanguis Draconis 245, 274, 280.
 Sapo Ammoniaci 118.
 » Crotonis 245.
 » guajacinus 48.
 » gutti 43.
 Scammonium 183.
 » gallicum 172.
 » halepense 180.

- Seammonium monspeliacum* 172.
Scillitimum 290.
Sebestenae 184.
Secale cereale 337.
 » *cornutum* 337.
 Semen *Abelmoschi* 34.
 » *Acanthii* 148.
 » *Ammeos veri* 125.
 » » *vulgaris* 125.
 » *Amomi* 98.
 » *Anethi* 120.
 » *Anisi vulgaris* 112.
 » » *stellati* 11.
 » *Agni casti* 2.2.
 » *Apii* 109.
 » » *montani* 119.
 » *Asparagi* 279.
 » *Badiani* 11.
 » *Bardanae* 149.
 » *Bombacis* 34.
 » *Bryoniae* 102.
 » *Cacao* 35.
 » *Calcatrippae* 6.
 » *calida IV* *majora* 112.
 » » » *minora* 109.
 » *Canariense* 312.
 » *Cannabis* 255.
 » *Cardui benedicti* 150.
 » » *Mariae* 148.
 » » *tomentosi* 148.
 » *Carthami* 150.
 » *Carvi* 111.
 » *Castanae equinae* 43.
 » *Cataputiae major.* 246.
 » » *minor.* 249.
 » *Cheiri* 19.
 » *Cichorei* 147.
 » *Cinae* 185.
 » *Cismae* 76.
 » *Citri* 40.
 » *Citrulli* 102.
 » *Coceognidii* 227.
 » *Coccumgnidii* 227.
 » *Cochleariae* 20.
 » *Coffeae arabicae* 138.
 » *Colchici* 288.
 » *Colocynthis* 101.
 » *Consolidae regalis* 6.
 » *Contra* 155.
 » » *vermes* 155.
 » *Coriandri* 124.
 » *Corruda* 279.
 » *Cucumerum* 100.
 » *Cumini* 119.
 » *Cydoniorum* 84.
- Semen *Cymini* 119.
 » *Cynobasti* 86.
 » *Dauci cretici* 114.
 » » *sylvestris* 122.
 » *Erucac* 20.
 » *Ficus infernalis* 246.
 » *Foeni graeci* 67.
 » *Foeniculi* 114.
 » » *aquatici* 113.
 » » *dulcis* 114.
 » *Foeni graeci* 67.
 » *Giraimont* 103.
 » *Githaginis* 30.
 » *Gnidii* 227.
 » *Gossypii* 34.
 » *Graminis Mannae* 313.
 » *Heliotropii* 184.
 » *Hippocastani* 43.
 » *Hyoscyami* 187.
 » *Junci maximi* 308.
 » *Lacrymae Jobis* 313.
 » *Levistici* 115.
 » *Lini* 31.
 » *Lithospermi* 184.
 » *Lolii officinarum* 30.
 » *Lycopodii* 323.
 » *Melampyri lutei* 196.
 » *Melanthis* 5.
 » *Melonum* 101.
 » *Milii* 311.
 » » *Solis* 184.
 » *Nasturtii hortensis* 22.
 » *Nigellae* 5.
 » *Oreoselini* 119.
 » *Oryzae* 312.
 » *Paeoniae* 9.
 » *Papaveris* 15.
 » *Petroselini* 110.
 » » *macedonici* 125.
 » *Phalangii non ramosi* 291.
 » » *ramosi* 291.
 » *Phellandrii* 113.
 » *Psyllii* 214.
 » *quatuor frigida majora* 101.
 » *Ricini* 246.
 » » *majoris* 246.
 » *Sabadillae* 286.
 » *Santonici* 155.
 » *Saxifragae albae* 106.
 » *Scirpi majoris* 308.
 » *Seseleos* 125.
 » *Silai* 126.
 » *Sinapeos* 19.
 » » *albae* 20.
 » » *nigrae* 19.

- Semen Smyrnii 125.
 » Sophiae 19.
 » Spinae albae 141.
 » Staphidis agrariae 6.
 » Stramonii 189.
 » Tanacetii 156.
 » Tordylii 125.
 » Urticae major. 254.
 » » minoris 254.
 » » romanae 254.
 » Verrucariae 184.
 » Violae sylv. 24.
 » Violarum 24.
 Serum lactis 74.
 » » sinapinum 19.
 » » tamarindinatum 74.
 Siliqua Baniglae 296.
 » dulcis 74.
 » hirsuta 73.
 » Vanillae 296.
 Soda 217.
 Species aromaticae 98, 198, 199,
 201, 204, 205.
 » ad Cataplasma 33, 34.
 » diatragacanthae 68.
 » emollientes 33, 34, 63, 161.
 » ad enema 34, 161.
 » ad fomentum 161, 256.
 » ad gargarisma 202.
 » pectorales 56, 163, 192,
 253, 320.
 » pro suffitu 169.
 » resolventes 68, 161, 163,
 199, 256.
 » viscerales Kaempferi 192.
 Spica celtica 142.
 » indica 142.
 » Nardi 142, 311.
 Spiritus Angelicae comp. 116.
 » Anisi 112.
 » Anthos 201.
 » Carvi 111.
 » Cort. Aurantior. 41.
 » Fragorum 88.
 » Juniperi 267.
 » Lavandulae 193.
 » Liliorum alb. 292.
 » Mastiches 57.
 » matricalis 57.
 » Melissae 206.
 » Menthae crisp. 200.
 » Nicotianae rusticae 189.
 » Myristicae 238.
 » Pyrethri 160.
 » rectificatus 45.
 Spiritus rectificatissimus 45.
 » Rubi idaei 87.
 » Rutae 52.
 » Serpylli 205.
 » simplex 45.
 » Vini 45.
 » » camphoratus 233.
 » Zedoariae 300.
 Stipites Clematitidis sylvestris 2.
 » Diervilliae 128.
 » Dulcamarae 185.
 » Menispermii 12.
 » Ribesiorum nigrorum 105
 » Ribium nigrorum 105.
 » Symphoricarpi 128.
 Storax 168.
 Strepitus Lupi 336.
 Strobili Lupuli 255.
 Styra 168.
 » liquida 263.
 » » orient. 263.
 Succolata 36.
 » medica 36.
 » simplex 36.
 Succus Acaciae nostratis 93.
 » » verae 81.
 » Agrestae 45.
 » Berberum 13.
 » Catechu 82, 140, 273.
 » Citri 40.
 » Cydoniorum 84.
 » Hypocystidis 238.
 » limonum 40.
 » Liqueritiae 70.
 » » depurat. 79.
 » Mesembryanth. crystall.
 104.
 » Myrrhidis expressus 123.
 » Pomorum 84.
 » Scillae inspissat. 291.
 Sulphas Chinini 136.
 » Cinchonini.
 Summilates Abrotani 156.
 » » maris 156.
 » Absinthii 153.
 » » pontici 156.
 » » romani 156.
 » Agerati 158.
 » Artemisiae 154.
 » Balsamitae 157.
 » Centaurei minoris 177.
 » Consolidae Sarracenicae
 152.
 » Costi hortorum 157.
 » Eupatorii Mesue 158.

- Summitates Galii albi 131.
 » » rubri 131.
 » Genistae tinctoriae 66.
 » Hyperici 41.
 » Meliloti 68.
 » Millefolii 158.
 » Taxi 265.
 » Virgae aureae 152.
- Syrupus Acetosellae 46.
 » Acetositis Citr. 40.
 » Agrestae 45.
 » Alchermes 259.
 » Allii 292.
 » Althaeae 34.
 » Ammoniaci 118.
 » Amygdalarum 94.
 » Armoraciae 21.
 » Anagallidis 213.
 » Artemisiae 154.
 » Balsami de Tolu 61.
 » Berberidis 13.
 » Calendulae 164.
 » Capillor. ven. 320.
 » Centaurii minoris 177.
 » Cerasorum 92.
 » Chamomillae 161.
 » Chamaedryos 211.
 » Cichorei cum Rheo 147,
 223.
 » Citri 40.
 » Cinnamomi 229.
 » Cochleariae 21.
 » communis 311.
 » Contrajervae 253.
 » Cort. Aurant. 41.
 » » Peruviani 136.
 » Croci 306.
 » Diacodii 15.
 » Dracunculi 156.
 » emulsivus 94.
 » de Erysimo 19.
 » Farfaeae 151.
 » Florum Persicorum 95.
- Syrupus Florum Rhoeados 14.
 » Foeniculi 114.
 » Marrubii 209.
 » Hederæ terrestris 207.
 » Fragorum 88.
 » Hyperici 42.
 » Hyssopi 207.
 » Jaceae 25.
 » indicus 61.
 » Ipecacuanhae 139.
 » Lupulinae 256.
 » e Meconio 15.
 » Mannae 171.
 » Mannae c. Senna 76.
 » Menthae crispae 200.
 » Mororum 252.
 » Nicotianae 189.
 » opiatius 15.
 » florum Paeoniae 9.
 » Papaveris albi 15.
 » Rhamni cathart. 55.
 » Rhei 223.
 » Ribesiorum rubrorum 105.
 » Ribium » 105.
 » » nigrorum 106.
 » Rosarum 85, 86.
 » Rubi idaei 87.
 » Sacchari 311.
 » Senegae 28.
 » simplex 311.
 » solutivus 86.
 » Spinae cervinae 55.
 » e Symphyto Feonellii 182.
 » Tanacetii hortensis 157.
 » Tragacanthae 69.
 » Tussilaginis 151.
 » Veronicae 195.
 » Violae hort. 24.
 » Violarum 24.
 » Vitis idaeae 164.
 » Zingiberis 298.

T.

- Tabasheer 312.
 Tabaskir 312.
 Tacamahaca 43, 262.
 Taffetas vegeto-epispastique 227.
 Tartari cremor. 45.
 Tartarus crudus 45.
 » depuratus 45.
 Terebinthina 268.
- Terebinthina abiegna 270.
 » argentoratens. 270.
 » burgundigatensis 268.
 » canadensis 270.
 » communis 268.
 » cypria 57.
 » gallica 268.
 » taricina 271.

- Terebinthina Pini 268.
 » veneta 271.
 Terra Catechu 82, 140.
 » japonica 140, 273.
 » merita 299.
 » orleana 22.
 Thee van Bourbon 296
 Theriaca Andromachi 15, 305.
 Thridaceum 145.
 Thus vulgare 269.
 Tiglia 245.
 Tikor 390.
 Tinctura Absinthii 154.
 » acidula Rosarum 85.
 » Aconiti, simpl. et aeth. 7.
 » Agarici 335.
 » Aloes comp. 290.
 » Ammoniaci 118.
 » Angelicae 116.
 » Angusturae 50.
 » aromatica 98, 302, 302.
 » » acida 202.
 » Asae foetidae 117.
 » Asari 241.
 » Belladonnae 187.
 » Balsami peruviani 65.
 » » de Tolu 65.
 » Benzoes 169.
 » Botryos mex. 216.
 » Calami aromat. 285.
 » Capsici annui. 191.
 » Cardamomi 302.
 » Caryophyllorum 98.
 » Cascarillae 244.
 » Catechu 82.
 » Coffeae 138.
 » Colocynthis 102.
 » Cinnamomi 229.
 » Columbo 12.
 » Cortic. Aurant. simpl. 41.
 » » » comp. 41.
 » » Peruviani 136.
 » Croci 306.
 » diaphoretica 253.
 » Digitalis 194.
 » Enulae 153.
 » Euphorbii 249.
 » florum Rhoeados 14.
 » Ferri pomata 84.
 » » Cydoniata 84.
 » flor. Colchici 288.
 » Fragorum 88.
 » Fungi muscarii 336.
 » Galangae 303.
 » Galbani 121.
 Tinctura Gallarum 358.
 » Gentianae 177.
 » Gutti 43.
 » Helenii 153.
 » Hellebori albi 287.
 » » nigri radiceis 5.
 » Jalapae 189.
 » Levistici 115.
 » ligni Guajaci 48.
 » » Sassafras 235.
 » lignorum 267.
 » Lupulinae 256.
 » Macidis 237.
 » Myrrhae 61.
 » Nicotianae 189.
 » nucum moschatar. 236.
 » Oculorum Populi 262.
 » Opii crocata 15, 307.
 » » simplex 15.
 » Para-tinctur. 157.
 » Pimpinellae albae 112.
 » » composita 116.
 » Pini composita 267.
 » Piperis hispanici 191.
 » Pyrethri 160.
 » Pyrolae umbell. 167.
 » Quassiae 53.
 » rad. Colchici 288.
 » » » compos. 28.
 » » simplex 28.
 » resinae Guajaci 48.
 » Rhei vinosa 302.
 » Rhododendri chrys. 166.
 » Sabiniae 266.
 » Scillae 291.
 » Sem. Cinae 155.
 » » Colchici 288.
 » » Crotonis 245.
 » » Phellandrii 113.
 » » Santonici 155.
 » » Stramonii 190.
 » Senegae 28.
 » Sennae 76.
 » Serpentariae virginianae 239.
 » Sinapeos 19.
 » Stomachica Whyttii 41.
 » Thymi 204.
 » Trifolii fibrini 178.
 » Valerianae aether. 141.
 » » ammoniat. 141.
 » » simplex 141.
 » Vanillae 236.

Tinctura Vincetoxici 172.
 » Zedoariae 300.
 » Zingiberis 298.
 Torna Solis rubra 245.
 Tragacantha 69.
 Triticum 314.
 Trochisci Agarici 335.
 » Alhandal 102.
 » anthelminthici 155.

Trochisci bechici nigri 70.
 » Catechu 82.
 » Ipecacuanhae 139.
 Tubera esculenta 336.
 » Solani tuber. 186.
 » terrae nobilia 336.
 Turiones Filicis maris 312.
 » Juniperi 266.
 » Pini 268.

U.

Ulva crispa 333.
 Unguentum Aloës cum Petroleo 290
 » Althaeae 34.
 » Bardanae 149.
 » basilicum 269.
 » Calendulae 164.
 » contra vermes 298.
 » corticis Ulmi 251.
 » digestivum 271.
 » Digitalis 194.
 » Elemi 62, 269.
 » Enulae 153.
 » haemorrhoidale 262.
 » Helenii 153.
 » Hyoscyami 188.
 » Jaceae 25.
 » Linariae 195.

Unguentum Mezerei 227.
 » nervinum 236.
 » pediculorum 6, 12, 266,
 287.
 » pomadinum 84.
 » populeum 261.
 » Rhamni frangulae 56.
 » rosatum 86.
 » Rosmarini comp. 236.
 » Sabiniae 266.
 » Scillae 291.
 » Sinapinum 19.
 » de Styrace 168, 263.
 » Terebinthinae 271.
 Ujas Antjar 254.
 Usnea cranii hum. 328.
 Uvae 45.

V.

Vanilla 296.
 Variolaria 329.
 Vina medicata 45.
 Vinum acidulum 5.
 » album 45.
 » Aloës 290.
 » Coric. Peruviani 136.
 » Dictamni 51.
 » dulce 45.
 » fervescens 45.
 » flor. Colchici 288.

Vinum gallicum 45.
 » hispanicum 45.
 » Ipecacuanhae 139.
 » malaccense 45.
 » rad. Colchici 288.
 » rhenanum 45.
 » rubrum 45.
 » Scillae 291.
 » Semin. Colchici 288.
 » Sinapinum 19.
 » Viscum album 126.

X.

Xylobalsamum 61.

Z.

Zingiber conditum 298.

AANWIJZING

DER

NAAM-VERKORTINGEN,

MET

KORTE BIOGRAPHISCHE EN LITERARISCHE OPGAVEN.

- Ach.* Erik Acharius, Zweedsch plantenkundige, verdienstelijk in de kennis der kortmossen. † 1819. — Schreef: *Synopsis methodica Lichenum*. Lund. 1814.
- Adans.* Michel Adanson, beroemd Fransch plantenkundige: geb. 1725. † 1806. Schreef: *Familles des plantes*. 1—2 deelen. 1763.
- Afz.* Adam Afzelius, Professor te Upsal. † 1836. — Beschreef pl. uit Guinea.
- Ag.* Karl Agardh, Prof. te Lund, thans Zweedsch Bisschop, beroemd als beoefenaar der Algeenkunde. *Systema Algarum*. Lund. 1824.
- Ait.* William Aiton, opzigter van den Koninkl. tuin te Kew, geb. 1731. † 1793. Beschreef de daarin gekweekte pl. in zijnen: *Hortus Kewensis*. 3 deelen. Lond. 1785.
- Allion.* Carolo Allioni, Prof. te Turin. geb. 1725. † 1804. Schreef: *Flora Pedemontana* 1—3 deelen. 1785.
- Alpin.* Prosper Alpinus, Prof. te Padua, leefde eenigen tijd in Egypte en Griekenland, en schreef *de plantis Aegypti ed Vestling*. 1640. — geb. 1553. † 1617.

- Andr.* Henry Andrew, een Engelsch Schilder, gaf uit: *Coloured engravings of heath*. 5 Deel. Lond. 1802.
- W. Arnott & Wight.* G. A. Walker-Arnott en R. Wight, twee Engelsche plantenkundigen, schreven *Prodromus Florae Nepalensis*. Tom. I. II. London.
- Aubl.* Fuseus Aublet, een Fransch priester, welke lange tijd in Guyana leefde, schreef: *Histoire des plantes de la Guiane Française*. 4 Deelen. Paris. 1775.
- Banks.* Joseph Banks, begeleidde als natuuronderzoeker Cook op zijne reis om de wereld, en leefde later als edel beschermer van Natuurkundige Wetenschappen en President van de Linnæan Society, in London. geb. 1743. † 1820. Schreef eenige kleine werkjes.
- Bartl.* Friedrich Gottlieb Bartling, Prof. te Goettingen; schreef *Ordines naturales plantarum*. 1830.
- C. Bauh.* Casparus Bauhin, Prof. te Basel; geb. 1550. † 1624. een der eerste herstellers der wetenschap, schreef *Prodromus* en *Pinax Theatri botanici*.
- J. Bauh.* Broeder des voorgaanden, geb. 1541. † 1613 Schreef *Historia plantarum universalis*.
- Bernh.* Johan Jakob Bernhardi, thans Prof. te Erfurt.
- Bertol.* C. J. Bertolone, Italiaansch Plantenkundige.
- Bl.* C. L. Blume, Directeur van 's rijks Herbarium te Leyden, vroeger als Natuuronderzoeker in O. Indië; gaf uit: *Bijdragen tot de Fl. van Nederl. Indië. Batavia* 1825. *Flora Javæ* en *Rumphia* (twee prachtige plaatwerken), en: *Enumeratio plantarum Javæ et insularum adjacentium. Leyd.* 1827.
- Bonpl.* Aimé Bonpland, begeleidde Humboldt op zijne reis in Amerika, werd later in Paraguai door Dr. Francia gevangen gehouden; thans vrijgelaten nog in Amerika levend.

- Bory.* Jean-Baptiste Bory de St. Vincent, bekend Fransch Plantenk., onderzocht vooral de Algae en reisde in Griekenland.
- Brid.* Samuel Elias Bridel von Brideri, beroemd Bryologe. † 1828. Schreef *Bryologia universa*. 2 deelen. 1826—7.
- P. Br.* Patrik Browne, een Ier, schreef over de planten van Jamaica in *Civil and nat. history of Jam.* London 1756.
- R.Br.* Robert Brown, een der beroemdste plantenkundigen van onzen tijd, schreef onder anderen: *Prodromus florae novae Hollandiae*. Lond. 1810, in welk land hij zelf gereisd had.
- Burm.* Joan Burman, Prof. te Amsterdam, geb. 1707 † 1780, schreef *Thesaurus Zeylanicus*. Amst. 1737. Zijn zoon en opvolger
- N. Burm.* Nic. Laur. Burman, geb. 1734. † 1793., schreef *Flora indica*. 1768.
- D.C.* Auguste Pyrameau de Candolle, Prof., eerst te Montpellier, thans te Genève, de beroemdste thans levende Botanist, schrijver van vele voortreffelijke werken, b.v. *Prodromus System. naturalis*, hetwelk nog voortgezet wordt.
- Cass.* Henry Cassini, een voor eenige jaren overleden bekwaam Botanist te Parijs, verdienstelijk over de Syanthereae.
- Cav.* Antonio Josepho Cavanilles, Prof. te Madrid, geb. 1745. † 1804. Schreef: *Monadelphiae dissert. X.*
- Cham.* Adalbert von Chamisso, een onlangs overleden verdienstelijk Botanist en dichter te Berlijn, begeleidde Kotzebue op zijne reis om de wereld.
- Clus.* Carolus Clusius, een der eerste herstellere der Botanice, deed groote reizen door Europa, later Prof. te Leyden. geb. 1525. † 1609. Schreef *Rariorum plantarum Historia, Antverpiae*. 1601.

- Commel.* Jan Commelin † 1698, verdienstelijk Amsterd. plantenkundige, schreef: *Horti medici Amstelod. icones.*
- Curt.* William Curtis, Apotheker te London, † 1799, was de eerste uitgever van het *Botanical Magazine*, en schreef *flora londinensis.*
- Delil.* Alire Rafeneau Delile, tegenwoordig Prof. te Montpellier, deed onder Napoleon eene reis in Egypte, schreef: *Florae aegyptiacae Illustratio.* 1813.
- Desf.* R. L. Desfontaines † 1833, Prof. te Parijs, reisde in N. Afrika, schreef: *Flora Atlantica.* 1800.
- Desv.* N. A. Desvaux, gaf uit: *Journal de Botanique.*
- Dill.* Joan Jakob Dillenius, Prof. eerst te Giessen, dan de Oxford; geb. 1687. † 1747. schreef *Hort. Ellthamensis* 1732. en *Historia muscorum. Lond.* 1741, het eerste groote en volledige werk over deze pl.
- Don.* David Don, Engelsche Plantenk., schreef: *Prodromus Florae nepalensis.*
- Dryandl.* Jonas Dryander, Custos Musei Banksiani te London, † 1811.
- Dun.* Michel Felix Dunal, verdienstelijk Botanist te Montpellier, schreef vooral over de *Solaneae.*
- Eckl. Zeyh.* Ecklon en Zeyher deden eene Botanische reis naar de Kaap, verspreidden vele gedroogde en levende planten van daar en schreven: *Enumeratio pl. Afr. austr.*
- Ehrenb.* Christ. Gottfr. Ehrenberg, thans Prof te Berlijn, deed eene reis door Egypte, Nubie en Arabië. — *Naturgeschichtliche Reise durch N. Afrika.* Berl. 1828.
- Ehrh.* Frid. Ehrhart, Phytographus van den Koning te Hannover, † 1795.

- Endl.* Stephan Endlicher, thans Conservator van het Bot. Museum enz. te Weenen, uitgever der voortreffelijke *Genera plantarum secundum ordines naturales distributa*.
- Fée.* A. L. A. Fée, Prof. te Strasburg, onderzocht vooral de Cryptogamen de officinele schorsen, en gaf daarover een voortreffelijk plaatwerk uit; zie p. 330.
- Fisch.* Ferdin. Fischer, Directeur van den Keiserl. Bot. tuin te Petersburg.
- Forsk.* Peter Forskal, deed eene reis door Egypte en Arabië † 1763. *Flora aegyptiaco-arabica*. Havn. 1775.
- Forst.* J. R. Forster, begeleidde Cook op zijne tweede reis om de wereld, welke zijn zoon Georg gedeeltelijk uitgaf.
- Fr.* Elias Fries, beroemd Zweedsch plantenkundige, een der beste Mycologen en Lichenographen van onzen tijd. *Lichenographia europaea*. Lund. 1831.
- F. Goebel, *Waarenkunde, mit illum. Kupfern. Eisenach* Sedert 1827. 4to.
- Gaertn.* Jos. Gaertner † 1791. Schreef: *de fructibus et seminibus plantarum*. 1791.
- Gaud.* Joannes Gaudin, Predikant in Zwitserland, schreef: *Agrostologia helvetica*. 2 Deel. 1811. — *Flora Helvetica* 1—7 Deelen. 1828—32.
- Gmel.* Joan Georg Gmelin † 1755, te Petersburg; deed eene groote reis in Siberië, en schreef *Flora Sibirica*. 4 deel. Petersb. 1747—55,
- J. F. Gmel.* Joan Friedr. Gmelin, Prof. te Goettingen † 1804, schreef *Systema vegetabilium*. 1791.
- Good.* Sam. Goodenough, een Engelsch Bisschop, en Plantenkundige.
- Grev.* Robert Kaye Greville, te Edinburg, Schrijver van vele Bot. werken, vooral over Cryptogamen. *The Scottish cryptogamic Flora*, 4 deelen.

- Hall.* Albrecht von Haller, Prof. te Goettingen, een der grootste Natuurkundigen van zijnen tijd † 1777. *Historia stirpium Helvetiae indigenarum*. 1—3 deelen.
- Haw.* Andr. Hardy Haworth, Engelsch Botanist, vooral over de kennis der vetplanten verdienstelijk.
- Hayne.* Fried. Gottlieb Hayne, Prof. te Berlijn † 1832, Schrijver van het p. XXII vermelde werk over *officin. planten*.
- Hedw.* J. Hedwig, Prof. te Leipzig † 1799, beroemd Bryologe. Schreef *Species muscorum frondosorum*, tot op onzen tijd vervolgd door Schwaegrichen.
- Herit.* Charles Louis l'Heritier, geb. 1746. † 1800, Fransch Plantenkundige.
- Hil.* Auguste de St. Hilaire te Parijs, reisde door Brasilië, en beschreef pl. van dat land. — *Flora Brasiliae meridionalis* en *Plantes usuelles du Brésil*. Paris.
- Hoffm.* Georg Franz Hoffmann, Prof. te Goettingen, dan te Moskou, † 1826, schreef eene *Flora van Duitschland*, en over de *Umbelliferae* en *Cryptogamen*.
- Hook.* William Jackson Hooker, Prof. te Glasgow, een der ijverigste plantenkundigen onzer eeuw, beschreef vooral mossen en levermossen: gaf *Flora boreal-americana* uit.
- Horn.* Jan Wilken Horneman, Prof. te Koppenhage, tegenwoordige uitgever der *Flora danica*.
- Humb.* Alexander von Humboldt.
- H. B. K.* Humboldt, Bonpland, et Kunth, als beschrijver der door de twee eersten op hunne reis verzamelde pl. *Nova Genera et species plantarum*. Tom. I—VII. Paris 1815—25 fol.
- Jacq.* N. J. Jacquin, geb. te Leyden 1727, Prof. te Weenen † 1820, beschreef vele Amer. pl., welke hij zelf verzameld had.
- Juss.* Antoine Laurent de Jussieu, Prof. te Parijs, de grondigste bewerker van het natuurlijke stelsel. † 1836. —

Schreef: *Genera plantarum secundum ordines naturales disposita*. Par. 1789.

Ad. Juss. Adrien de Jussieu, zoon van den voorgaanden, Prof. te Parijs.

Kit. Paulus Kitaibel, Prof. te Pest. † 1813.

Koch. Joseph Koch, Prof. te Erlangen; *Synopsis Florae Germanicae et Helveticae* 1837.

K. of Kunth. Karl Siegism. Kunth, Prof. te Berlijn, beschreef de Amer. pl. van Humboldt, en begon eene volledige beschrijving van alle pl. waarvan de *Gramineae* en *Cyperaceae* reeds voltooid zijn. — *K.* beteekent deszelfs *Handboek der Botanik*, Nederduitsche Vertaling, zie voorrede p. VII.

Labill. Jac. Jule Labillardière, deed vele reizen, en beschreef vooral Nieuw-Holl. planten.

Lag. Marian. Lagasca, vroeger Prof. te Madrid.

Lam. Joseph Baptiste Monet de Lamarck, beroemd Natuurk. te Parijs. † 1829; schreef *flore française* enz.

Lamb. Aylmer Bourke Lambert, *Description of the genus Cinchona*. London 1797.

Lamx. Jean Vincent Felix Lamouroux. † 1825, schreef vooral over Algae.

Ledeb. Karl Fried. Ledebour, Russisch Botanist. *Icones plantarum novarum Florae russicae* etc. Sedert 1830. fol.

Lehm. Joh. Christ. Georg Lehmann, Prof. te Hamburg, schreef *Monographien van Primula, Nicotiana, Asperifoliae* enz.

Lesch. Leschenault de la Tour, deed eene reis om de wereld, ontdekte en beschreef vele nieuwe planten.

Lindl. John Lindley, Prof. en zeer verdienstelijk Botanist te London. *Digitalis Monographia*. Lond. 1821 fol. *Rosarum Monographia* Lond. 1820. — *Introduction to the natural system of Botany*. Lond. 1837.

- Lk.* Heinrich Friedrich Link, Prof. te Berlijn. — *Enumeratio plantarum horti berolinensis altera*. Vol. 1—2. Berol. 1821.
- L.* Carolus a Linné, zich ook C. Linnaeus schrijvende, bracht de eerste wetenschappelijke orde in het plantenrijk door bepaling van vaste kunstwoorden, geslachten en soorten; hij ordende de geslachten naar 24 kunstmatige klassen, en beschreef alle planten in het *systema* en *species plantarum*. Alle latere werken van dien aard, wanneer dezelve naar het Linn. stelsel bewerkt zijn, dragen zijn naam op den titel; onder de latere uitgaven behooren die van ROEMER en SCHULTES (de 15de), en van SPRENGEL (de 16de). LINNAEUS was geb. 1707, later Prof. te Upsal, over gansch de aarde beroemd. † 1778.
- L. excl. spec. of excl. gen.* Beteekent dat het door *L.* opgestelde geslacht of familie bedoeld is met uitzondering van eenige soorten of geslachten.
- L. fil.* Carolus Linnaeus filius, zoon van den voorgaanden, en zijn opvolger als Professor, leefde kort. † 1783; verwierf weinig verdiensten om de wetenschap.
- Lob.* Matthias P'Obel. † 1616, uit België, later Botanicus regius britannicus, gaf uit *Icones stirpium*. 1591.
- Lois.* J. L. A. Loiseleur Deslongchamps, verdienstelijk Fransch Botanicus.
- Lour.* Joan. de Loureiro, Portugeesch Monnik en Missionaris in Cochinchina, schreef *Flora Cochinchinensis* 1790.
- Lyngb.* Hans Christian Lyngbye, Deen, schreef als Candidat in de Theologie zijn voortreffelijk *Tentamen Hydro-phytologiae danicae*. 1819.
- Marsch. Bieb.* Friedrich Marschall von Bieberstein † 1826. In Russische dienst. Schreef *Flora taurico-caucasica*. 3 deel.
- Mart.* C. P. T. von Martius, Prof. te Munchen, deed eene groote aan Bot. ontdekkingen vruchtbare reis in Bra-

- silië, schreef vele werken, waaronder dat over de
Palmae aan prachtige uitvoering en grondige bewerking
boven aan staat.
- Meij.* Ernst H. F. Meijer, Prof. te Koningsbergen, beschrijft
thans de door Drège aan de Kaap verzamelde planten
in *Commentarii de pl. Afr. Austr.*
- G. F. G. Meijer, Prof. te Goettingen.
- Michx.* Andr. Michaux, reisde in N. Amer. enz. † 1803, en
schreef *Flora boreali-americana*.
- Murr.* J. A. Murray, Prof. te Goettingen. † 1791.
- Mut.* J. C. Mutis onderzocht Z. Amer. planten.
- Nees ab Es.* C. G. Nees von Esenbeck, Prof. te Bonn, dan
te Breslau, een der beroemdste Duitsche Botanisten,
schreef *das System der Pilze und Schwämme*,
Systema Laurinarum enz.
- Fr. Nees ab Es.* Gottl. Fried. N. v. Esenbeck, de broeder des
voorgaanden. † 1837. Schrijver der p. XXII
en XXIV vermelde Bot. pharm. werken.
- Nutt.* Thomas Nuttall, Prof. te Philadelphia.
- Pall.* Petrus Simon Pallas. † 1810. deed groote reizen door
Rusland, en beschreef vele pl.
- P.* C. H. Persoon, Kapenaar van geboorte, later te Parijs
levend. † 182. Schreef vele werken over zwammen, en
Synopsis plantarum. 2 Deel. 1805—7.
- Plum.* Charles Plumier † 1704; reisde in W. Indië, en beschreef
vele pl. van die landen.
- Pöppig.* Eduard Pöppig, Prof. te Leipzig, deed eene reis in
Z. Amer., van waar hij de planten thans met End-
licher beschrijft.
- Poir.* J. L. M. Poiret, deed een reis door Numidië.
- Pursh.* Friedr. Pursh, in Duitschl. geb. † 1820, reisde in N.
Amer., schreef *Flora Americae sept.* Lond. 1814.

- Reichnb.* Ludw. Reichenbach, Prof. te Dresden, schreef eene *Flora excursoria* van Duitschland.
- Reinw.* C. G. C. Reinwardt, thans Prof. te Leyden, vroeger als Natuuronderzoeker in O. Indië.
- Retz.* And. J. Retzius, Prof. te Lund. † 1821.
- Rheed.* H. A. van Rhee de tot Drakenstein, schreef: *Hortus Malabaricus* 1—12 deel. Amsterd. 1678—1703.
- Rich.* L. C. Richard, Prof. te Parijs, leefde lang in Guyana. † 1821. *Monographie des Conifères.*
- A. Rich.* Achilles Richard, des voorg. zoon en opvolger.
- R. S.* Roemer en Schultes, uitgevers van een *Syst. Vegetab.*
- Roth.* A. G. Roth, Arts bij Bremen. Schreef een *Compendium van de Flora van Duitschland.*
- Roxb.* William Roxburgh, Engelsch Geneesheer in O. Ind. † Schreef *Plants of the coast of Coromandel.* 1795—1816.
- Ruiz, et Pav.* Hippol. Ruiz et Jos. Pavon, Spaansche Botanisten, welke Z. Amer. onderzochten, schreven *Flora Peruviana et chilensis.* 1798.
- Rumph.* G. E. Rumphius, eerste Koopman op Amboina. † 1706, schreef *Herbarium Amboinense.* 1—7 deel. Amst. 1741—51.
- Salisb.* R. A. Salisbury, Engelsch Botanist. *Paradisus Londinensis.* Lond. 1808.
- Schk.* Christ. Schkuhr, Kunstenaar te Wittenberg, † 1811, heeft zeer schoone afbeeldingen uitgegeven.
- Schlechtend.* Dr. von Schlechtendal, Prof. te Halle, uitgever van het bekende Bot. tijdschrift: *Linnaea.*
- Schrad.* H. A. Schrader, Prof. te Goettingen. † 1835. *Flora Germaniae.* — *Monographia Generis Verbasci.*
- Scherb.* J. C. D. Schreber, Prof. te Erlangen. † 1810.

- Schwaegr.* F. Schwaegrichen, Prof. te Leipzig, vervolgt de Hedwigsche *Brijolog. werken.*
- Sibth.* J. Sibthorp, Prof. te Oxford, † 1796, schreef *Florae Graecae Prodrromus.*
- Sm.* J. E. Smith, te London, † 1828, kocht het Herbarium en de Bibliotheek van Linnaeus, begon de uitgave der *English Botany.*
- Soland.* D. C. Solander, † 1786, begeleidde Banks op zijne reis.
- Spen.* Spenner, Prof. te Freijburg; *Flora sriburgensis.*
- Spr.* Curt Sprengel, Prof. te Halle, een der verdienstelijkste plantenkundigen, en laatste uitgever van Linnaeus *Syst. Vegetab.* — † 1833.
- Sturm.* Jac. Sturm, *Deutschlands Flora*, sinds 1797 in afbeeldingen.
- Sw.* Olaf Swartz, Prof. te Stockholm † 1817, reisde in W. Indië: *Flora Ind. occid.* en *Synopsis Filicum.*
- Tenor.* Mich. Tenore, Prof. te Napels, schreef *Flora Neapolit.*
- Thunb.* C. P. Thunberg, Prof. te Upsal, † 1828, reisde met ondersteuning van Burman naar Japan, schreef *Flora Japonica* 1784., en *Flora Capensis* 1823. cura Schultes.
- Torr.* J. Torrey, N. Amerik. Botanist te New-York.
- Tournef.* Jos. Pitton de Tournefort. Een der beroemdste tijdgenooten van Linnaeus. — *Institutiones rei herbariae.* 3 deel.
- Vahl.* M. Vahl, Prof. te Koppenhage † 1804.
- Vaill.* S. Vaillant, Prof. te Parijs, † 1721.
- Vent.* S. P. Ventenat, Prof. te Parijs, † 1808.
- v. H.* H. C. van Hall, Hoogleeraar te Groningen, Schrijver der *Flora Belg. Sept.*, enz.

Wahlenb. G. Wahlenberg, Prof. te Upsala, schreef *Flora Lapponica* 1812.

Wall. Nathaniel Wallich, Bestuurder van den Plantentuin te Calcutta, een der beroemdste plantenkundigen van onzen tijd. *Plantae asiaticae rariores*. London sedert 1832 fol. — *Tentamen florae nepalensis* enz.

W. O. L. Willdenow, Prof. te Berlijn † 1812, zeer bekend door de uitgave der *species plantarum*, en andere werken.

Zuccar. Z. G. Zuccarini, Prof. te Munchen, bewerkte een gedeelte der pl. uit Brasilië van *Martius*, later die uit Japan van *Siebold*. — *Monographia van Oxalis* enz.

L I J S T
DER
VERKORTINGEN
VAN
KUNST-WOORDEN EN BOEKEN-TITELS.

- al.* achter plantennamen -- aliorum, d. i. van andere Schrijvers.
- B.* voor eenen plantennaam beteekent *Pharmacopoea Belgica*, of dat daarin de plant vermeld is.
- B.* Chemische bestanddeelen van het gebruikelijke deel eener officinele plant.
- Bat.* Flora Batava, door *Kops* en *van Hall*.
- Bl.* Bloeit of bloeitijd.
- bl.* Bloem.
- Cal.* Calyx of kelk.
- Cor.* Corolla of bloemkroon.
- D.* Abbildungen officineller Pflanzen van *Fr. Nees von Eisenbeck*. Zie Inleiding p. XXIV.
- dr.* Drachma.
- E.* Eigenschappen van het gebruikelijke deel.
- Empl.* Emplastrum.

- f.* Folium en in alle naamvallen.
- Fam.* Familia.
- F. B. Sept.* Flora Belgii septentrionalis, door *H. C. van Hall.*
- Fl.* Flores
- Fem. of foem.* Femininus of foemineus.
- G.* Gebruik; korte opgave der voornaamste ziekten, waarin de plant gebruikt word, met aanwijzing van den vorm en de gift.
- gebr.* Gebruikt of gebruikelijk.
- Gr.* Groeit of groei plaats,
- G. D.* Gebruikelijke deelen, namelijk die deelen der plant, welke in de geneeskunst gebruikt worden.
- Gr.* Grein.
- H.* Hayne *Getreue Abbildung*, zie Inleiding p. XXIII.
- H. Par., H. Ber.* Hortus Parisinus, Berolinensis.
- Hba.* Herba.
- Herb.* Herbarium of verzameling van gedroogde planten.
- Ic.* Icon of afbeelding.
- Inf. of Infus.* Infusio.
- K.* Voor de namen van landen beteekent *klein.*
- l.* lepel.
- Masc.* Masculinus of mas.
- N.* Noord, noordelijk.
- O.* Oost of oostelijk.
- ol.* Oleum.

onc. once (medicinaal).

P. Praeparata, of pharmaceutische bereidingen.

Pulv. Pulvis.

Rad. Radix, wortel.

Scr. Scrupel.

Syn. Synonyma.

Syr. Syrupus.

T. of Tinct. Tinctura.

u. uur.

Var. Variat of varietas.

V. G. Noord Nederlandsche Vergiftige Gewassen, beschreven door *F. A. W. Miquel*; met gekleurde platen. Tweede uitgave. Amsterdam bij *C. G. Sulpke*, 1838.

W. Werking op het menschelijke ligchaam.

Z. Zuid of zuidelijk.

⊕ Medicinaal pond.

0. Nullus in alle naamvallen, het ontbreken van het bedoelde deel aanwijzende.

⊙ Éénjarige plant.

♂ Tweejarige —

♃ Overblijvende —

† Heesters of boomen; de achter dit teeken geplaatste cijfers met accenten, duiden de hoogte in voetmaat aan, tot welke zij opgroeijen.

VERBETERING VAN EENIGE BELANGRIJKE
DRUKFOUTEN.

Bl. 9	— 15 v. bov.	staat: aanverwandte,	lees: aanverwante.
— 31	— 7 —	— zaden,	— de zaden.
— 32	— 4 v. o.	— laevisbus,	— laevisbus.
— 34	— 7 v. b.	— onc.	— 1—2 onc.
— 39	— 12 —	— vat-	— vaat-
— 43	— 8 v. o.	— III.	— II.
— 49	— 5 —	— fundibiliformi:	— fundibuliformi.
— 56	— 15 v. b.	achter Brong. voeg bij —	(K. II. 85).
— 65	— 19 —	staat: uitkookken,	lees: uitkoken.
— 67	— 17 —	— Foenum,	— T. Foenum.
— 68	— 4 —	— offic.	— M. off.
— —	— 4 v. o.	— 3.	— 4.
— 72	— 6 v. b.	— is,	— in.
— 73	— —	zet achter het familie-karakter	(K. II. 285).
— 78	— 17 v. o.	staat: kookken,	lees: koken.
— 84	— 17 v. b.	— 4.	— 1.
— 142	— 13 —	— tuberosa L. en	— en tuberosa L.
— 185	— 9 —	— hun	— hen.
— 186	— 13 —	— aadbevolen	— aanbevoelen.
— 204	— 6 —	— butyrum	— butyrum.
— 217	— 6 v. o.	— al	— als.
— 285	— 9 —	— per gonio	— perigonio.

VORBEREITUNG VON LANGE BEWAHRTE
DRUCKFOLGEN

Bl.	
—	3
—	3 ¹
—	3
—	3 ¹
—	4 ¹
—	4 ¹
—	5 ¹
—	6 ¹
—	6 ¹
—	6 ¹
—	—
—	7 ¹
—	7 ¹
—	7 ¹
—	8 ¹
—	14 ¹
—	18 ¹
—	18 ¹
—	20 ¹
—	21 ¹
—	28 ¹

GEDRUKT BIJ W. J. KRÖBER.